

KONGL. VITTERHETS HISTORIE
OCH
ANTIQVITETS AKADEMIENS
H A N D L I N G A R.

23

TJUGONDETREDJE DELEN.

NY FÖLJD.

TREDJE DELEN.

STOCKHOLM.
P. A. NORSTEDT & SÖNERS FÖRLAG.

STOCKHOLM, 1863.
P. A. NORSTEDT & SÖNER,
KONGL. BOKTRYCKARE.

INNEHÅLLS-ÖFVERSIGT.

INLEDNING.

	Sid.
Stora Kopparbergs grufva	3.
Myntväsendet under Johan III	5.
Koppartillverkningen och kopparhandeln	7.
Förslag till kopparmyntning under Carl IX	12.
Gårmakeri och kopparmyntverk samt Myntmästare i Säter	14.
Kopparmyntverk samt Myntmästare i Nyköping	16.
Kopparmyntverk och Myntmästare i Arboga	17.
Kopparmyntverk och gårmakeri i Avestad	18.
Myntmästare derstädes	20.
Avestads kopparverks egare och förvaltning	22.
Blindmynts tillverkning i Avestad	26.
Ryskt kopparmynts tillverkning derstädes	26.
Bälinge grufvebolag	28.
Ljusnarsbergs eller Nya Kopparbergs Bergslag	28.
Vigtberäkning vid koppars tillverkning och myntning	28.
Stockholms myntverk	29.
Svartsjö dito	29.
Myntätten i Sverige	32.
Myntmästare vid Stockholms myntverk	35.
Myntverk i Landskrona	47.
Dito i Götheborg	49.
Garpenbergs kopparverk	49.
Svappavara dito	50.
Ljusnedals och Ljungdals dito	52.
Gustafsbergs dito	53.
Carlsbergs dito	54.
Insjö, Lobergets, Björnbergets och Tierps dito	54.
Kallmora dito	55.
Norrboda dito	55.
Bjusås eller Flodbergs dito	55.
Stralsunds myntverk och Myntmästare	56.

	Sid.
Wismars myntverk och Myntmästare	58.
Beräkning af kopparmyntens sällsynthet	60.
Olika myntbenämningar	61.
Begreppsbestämning af verkligt mynt, profmynt, nödmynt och mynt- pollett	63.

MYNTHISTORIA.

GUSTAF II ADOLF.

Kopparhandeln	65.
Kopparhandelskompanier	66.
Stora Kopparbergsgrufvans afkastning 1623—1632	69.
Kopparmyntning i Säter 1624—1632	70.
Kopparens till <i>skiljemynt</i> 1:sta utmyntningsgrund	72.
Kopparmyntning i Nyköping 1625—1629	76.
Klippingsmyntets beskaffenhet	80.
Kopparens till <i>skiljemynt</i> 2:dra utmyntningsgrund	83.
Kopparkompaniets penningeställning	84.
Kopparmyntning i Arboga 1626—1628	92.
Rundt kopparmynts tillverkning	94.
Kursförhållanden	96.
Klippingsmyntets aflysande	97.
Första Kopparhandelskompaniets upplösning	98.
Kopparmyntningens inställande	103.
Krentzermüntning	104.
Tabell å kopparmyntningsbeloppen 1624—1632	108.

CHRISTINA.

Kopparmyntningens inställande	109.
Förbud emot kopparmyntets utförande	109.
Kopparmyntets <i>första</i> värdenedsättning	109.
Bestämmande af riksdalerns parikurs	110.
Kopparens till <i>skiljemynt</i> 3:dje utmyntningsgrund	111.
Kopparmyntning i Nyköping 1633—1636 och i Säter 1635—1642	111.
Andra Kopparhandelskompaniets inrättande	114.
Kopparens till <i>skiljemynt</i> 4:de utmyntningsgrund	116.
Andra Kopparhandelskompaniets upplösning	117.
Kopparhandels frigifvande	117.
Kopparmyntets <i>andra</i> värdenedsättning	119.
Stora Kopparbergsgrufvans afkastning 1633—1649	120.
Förslag till rundt plåtmynt 1640	120.
Kopparmyntning i Avestad 1644	125.

	Sid.
Fyrkantigt plåtmynts införande 1644	121.
Kopparens till <i>myntplåtar</i> 1:sta utmyntningsgrund	122.
Plåtmyntningens inställande 1645	125.
Kopparens till <i>myntplåtar</i> 2:dra utmyntningsgrund	127.
Kopparskiljemyntningen 1645—1648	128.
Kopparplåtmyntningens fortsättande 1649	129.
Kopparens till <i>myntplåtar</i> 3:dje utmyntningsgrund	130.
Stora Kopparbergsgrufvans afkastning 1650—1654	131.
Kopparskiljemyntningen 1649—1654	134.
Kopparens till <i>skiljemynt</i> 5:te utmyntningsgrund	136.
Kursförhållanden 1633—1654	136.
Tabell å kopparmyntningsbeloppen 1633—1654	138.

CARL X GUSTAF.

Palmstruchska bankens inrättande	139.
Plåt- och skiljemyntningen 1655—1660	140.
Kopparhandeln 1655—1659	142.
Kursförhållanden 1655—1659	142.
Tabell å kopparmyntningsbeloppen 1655—1660	143.

CARL XI.

Kopparens till <i>myntplåtar</i> 4:de utmyntningsgrund	144.
Kopparens till <i>myntplåtar</i> 5:te och till <i>skiljemynt</i> 6:te utmyntnings- grund	145.
Myntplåtarnes afklippning och omstämpling	146.
Stora Kopparbergsgrufvans afkastning 1661—1665	150.
Plåt- och skiljemyntningen 1661	150.
Handeln med myntplåtar	151.
Enskildes rätt till skiljemyntning	152.
Kopparmyntets <i>tredje</i> värdenedsättning	153.
Kopparmyntsräkningens afskaffande	153.
Kursförhållanden	154.
Plåtmyntningens inställande 1665	156.
Palmstruchska bankens bankrutt	157.
Plåtmyntningens återbegynnande 1667	158.
Kopparens till <i>myntplåtar</i> 6:te utmyntningsgrund	159.
Kopparens till <i>skiljemynt</i> 7:de utmyntningsgrund	161.
Stora Kopparbergsgrufvans afkastning 1666—1672	162.
Kopparmyntningsbeloppen 1660—1672	163.
Kopparens till <i>myntplåtar</i> 7:de och till <i>skiljemynt</i> 8:de utmyntnings- grund	170.

Garpenbergs kopparverksegares myntningsrätt	171.
Stora Kopparbergsgrufvans afkastning 1673—1686	171.
Svappavara kopparverksegares myntningsrätt	172.
Kopparens till <i>skiljemynt</i> 9:de utmyntningsgrund	176.
Kursförhållanden	176.
Kopparskiljemyntningens inställande	182.
Plåtmyntningens inställande	183.
Stora Kopparbergsgrufvans afkastning 1687—1696	183.
Handeln med kopparmynt	184.
Kursförhållanden	185.
Kopparmyntningsbeloppen 1673—1691	186.

CARL XII.

Plåtmyntning vid Svappavara kopparverk	189.
Kopparskiljemyntning 1707—1709	189.
Kopparens till <i>skiljemynt</i> 10:de utmyntningsgrund	190.
Stora Kopparbergsgrufvans afkastning 1700—1709	190.
Kopparens till <i>myntplåtar</i> 8:de utmyntningsgrund	191.
Stora Kopparbergslagens och enskildes plåtmyntning	192.
Plåtmyntning vid Garpenbergs kopparverk 1710—1712	194.
Plåtmyntning af kopparkanoner 1710	195.
Förslag till plåtmyntning af metallkanoner	196.
Villkoren vid Stora Kopparbergslagens plåtmyntning	197.
Tull-lagstiftning för handel med myntplåtar	198.
Stora Kopparbergsgrufvans afkastning 1710—1713	201.
Profmyntning till plåtar af metallkanoner 1714	202.
Plåtmyntningen af metallkanoner 1714—1717	203.
Kopparplåtmyntningen	213.
Beloppen derå 1710—1714	216.
Kopparens till <i>myntplåtar</i> 9:de utmyntningsgrund	220.
Kopparmyntets värdeförhöjning	221.
Kopparens till <i>myntplåtar</i> 10:de och sista utmyntningsgrund	222.
Plåtmyntningskostnaden	224.
Garpenbergs kopparverks plåtmyntning 1715	225.
Stora Kopparbergslagens plåtmyntning 1716	226.
Kopparmyntets värdenedsättning	229.
Kopparmyntplåtarnes enkla motstämpling	230.
Beloppet å de med en motstämpel försedda plåtar	239.
Kopparmyntplåtarnes dubbla motstämpling	240.
Förteckning å de motstämplade plåtsorterna	243.

	Sid.
Kopparplåtmyntningen 1718	244.
Stora Kopparbergsgrufvans afkastning 1714—1717	245.
Dito dito 1718	250.
Plåtmyntningsbeloppen 1715—1718	253
Tull-lagstiftningen för handel med myntplåtar 1715—1718	255.
Kopparskiljemyntningen 1714—1718	256.
Kopparens till <i>skiljemynt</i> 11:te utmyntningsgrund	259.
» » 12:te » 	262.
» » 13:de » 	264.
Kopparskiljemyntningsbeloppen 1707—1718	269.
Kursförhållanden	269.
Myntteckensmyntningen	271.
Mynttecknet Kronan	276.
» Publica Fide	289.
Mynttecknens skrodningskostnad	293.
Uppgäld å mynttecken	294.
Myntsedlar	295.
Mynttecknet Vett och Vapen	296.
» Flink och Färdig	304.
Falsa mynttecken	306.
Mynttecknen Jupiter, Saturnus, Phœbus och Mars	307.
Beloppen å myntteckensmyntningen	308.
Stralsunds nödmynt	309.
Wismars dito	310.
Beloppen å förmyntad koppar och malm 1707—1718	312.

ULRIKA ELEONORA.

Myntteckensmyntningens fortsättning	314.
Mynttecknet Mercurius	315.
Mynttecknen Alexander, Dædalus, Hercules och Theseus	315.
Mynttecknet Hoppet	316.
Mynttecknens värdenedsättning och inlösning	318.
Öfversigt af myntteckensmyntningen	324.
Kopparplåtmyntningen	326.
Förslag till plåtmyntning af metallkanoner	327.
Kopparskiljemyntningen	330.
Kopparens till <i>skiljemynt</i> 14:de utmyntningsgrund	331.
Mynttecknens omprägling till <i>skiljemynt</i>	332.
Handeln med myntplåtar	333.
Kursförhållanden	334.

	Sid.
Tabell å kopparmyntningsbeloppen	335.
Stora Kopparbergsgrufvans afkastning 1719	335.

FREDRIK I.

Omprägling af mynttecken	335.
Mynttecknens andra värdenedsättning	338.
Kopparskiljemyntningen	340.
Kopparens till <i>skiljemynt</i> 15:de utmyntningsgrund	341.
Myntning af slantar = 1 öre silfvermynt	343.
Myntning af dubbla slantar = 2 öre silfvermynt	347.
Runstycksmyntning	353.
Tabell å skiljemyntningsbeloppen	358.
Kopparplåtmyntningen	359.
Plåtmyntning vid Garpenbergs kopparverk	365.
Mindre privilegierade kopparverks myntning	366.
Ljusnedals och Ljungdals kopparverks plåtmyntning	367.
Gustafsbergs dito dito	370.
Carlsbergs dito dito	372.
Kyrkors plåtmyntning	373.
Stora Kopparbergsgrufvans afkastning 1720—1750	374.
Tabell å plåtmyntningsbeloppen	375.
Kopparhandeln	377.
Kursförhållanden	383.

ADOLF FREDRIK.

Kopparskiljemyntningen	384.
Tabell å skiljemyntningsbeloppen	392.
Kopparplåtmyntningen	392.
Beslut om dess upphörande	396.
Tabell å plåtmyntningsbeloppen	399.
Kopparhandeln	400.
Kursförhållanden	402.

GUSTAF III.

Kopparskiljemyntning	404.
Kopparplåtmyntning	405.
Öfversigt af beloppen derå	408.
Myntrealisationen 1776	411.
Kopparmyntplåtars värdeberäkning	411.
Kopparskiljemyntning	413.
Öfversigt af beloppen derå	415.
Tabell å kopparmyntningsbeloppen	416.

	Sid.
Sammanfattning af myntbestämmningslagarne	416.
Tabell å kopparskiljemyntets utmyntningsgrunder I—XV	418.
» å plåtmyntets » I—X	419.
» å skiljemyntningsbeloppen 1624—1779	420.
» å plåtmyntningsbeloppen 1644—1776	421.
Handeln med myntplåtar	422.
Beloppen å tillverkade myntplåtar och blindmynt 1786—1791 . .	424.

GUSTAF IV ADOLF.

Kopparskiljemyntningen	424.
Slantarnes omprägling till enskillingar	429.
Tabell å dertill använd koppar	430.
» å till plåtar och blindmynt använd koppar 1792—1809 . .	431.

CARL XIII.

Kopparskiljemyntningen	432.
Tabell å dertill använd koppar	434.
De gamla slantarnes gångbarhet	434.
Förbud emot deras och Riksgäldskontorets poletters nedsmältning	434.

CARL XIV JOHAN.

Kopparens till <i>skiljemynt</i> 16:de utmyntningsgrund	435.
Skiljemyntnings upphörande vid Avestad	440.
Tabell å till skiljemynt der använd koppar	441.
Kopparmyntverks inrättande i Stockholm	442.
Kopparens till <i>skiljemynt</i> 17:de utmyntningsgrund	443.
Tabell å till skiljemynt använd koppar i Stockholm	444.

OSCAR I.

Förslag till nytt kopparskiljemynt	445.
Kopparens till <i>skiljemynt</i> 18:de utmyntningsgrund	447.
» » » 19:de »	450.
Tabell å skiljemyntningsbeloppen 1844—1858	450.
» å utmyntningsgrunderna XVI—XIX	452.
» å skiljemyntningsbeloppen 1802—1858	453.

Rättelser.

Sidan	17 raden	7 står	öre	läs	öres
»	—	»	14 »	1685	» 1585
»	34	»	28 »	Derefter och till dess	» Intilldess
»	35	»	19 »	Grefve	» Grafve
»	43	»	11 »	Pötter Liljenhoff	» Potter (adlad Liljenhoff.)
»	46	»	24 »	1820	» 1819, 1820
»	48	»	34 »	1703	» 1705
»	85	»	8 »	sustenera	» sustenera
»	92	»	15 »	Hela kopparmyntningen	» kopparkompaniets myntning af köp- koppar
»	93	»	1 »	Den år	» Den från år
»	—	»	2 »	bestämda lagliga	» allmänt gällande
»	162	»	6 »	Balek	» Balek
»	165	»	12 »	bestrida	» lemna
»	190	»	1 och 31	} står Kjonman	» Kjonman
»	191	»	15		
»	254	»	17	» 2,237,880	» 3,237,880
»	260	»	30 och 31	» endast	» både slantar, med årtalet 1715, samt
»	271	»	1 står	omkostningar	» omkastningar
»	288	»	28 »	ungefärlig (<i>utgår</i>)	
»	360	»	28 »	1724	» 1714
»	409	»	27 »	bränvinskopparnes	» bränvinspannekopparens
»	411	»	35 »	Södermanlans	» Södermanlands
»	419	»	10 »	86 $\frac{3}{4}$	» 86 $\frac{1}{4}$

Om
KOPPARMYNTNINGEN I SVERIGE
och dess utländska besittningar.

AF

FRIH. AUG. W. STIERNSTEDT.

Täflingsskrift, belönt med Kongl. Vitterhets Historie och Antiquitets
Akademiens stora prismedalj år 1857.

INLEDNING.

Svenska Bergverkens ringa tillgång på ädla metaller, af hvilka ännu i sextonde århundradet alls intet guld var känt, och af silfver ej fanns tillräckligt för landets behof, gaf redan tidigt anledning att fästa en närmare uppmärksamhet vid den ymnigare tillgången på koppar, för att begagnas ej blott som handelsvara, men äfven slutligen som *Mynt*. Såsom inledning till det ämne, som utgör egentliga föremålet för denna afhandling — Kopparmyntningen i Sverige — torde här böra få plats, så väl en kort öfversigt af myntförhållandena och kopparhandeln under slutet af 16:de och början af 17:de århundradet, som ock anförandet af de grufvor, hvarifrån koppar för kopparmyntning hemtats, liksom de orter, der sådan myntning verkställes, jemte dessa myntorters Myntmästare.

Redan under Gustaf I:s regering var koppartillverkningen vid rikets äldsta samt rikaste och förnämsta koppargrufva, Stora Kopparberget i Dalarne¹⁾, af den betydelse, att äfven till denna gren af rikshushållningen den

¹⁾ Den äldsta kända Kongl. Förordning om grufvan är Kon. Magni förnyade privilegium för Kopparbergsmännen af år 1347, hvari dock nämnes om *»fornebref och privilegio, som då voro komma i vangömo»* m. m. Likväl finnas äldre handlingar som omtala Kopparbergsgrufvans tillvaro. Sålunda finnes ett fastebref af 1268 å Aspeboda, (infördt i bihang till Tuna minne) der orten kallas *»Kopparbergen»*, äfvensom ett bytesbref, dateradt Färingsö den 16 Juni 1288, om $\frac{1}{8}$ i *Kopparberget*, kalladt Tiskasjöberg, emot gårdarne Haslebeck och Fröslunda. Se Liljegren Sv. Diplom. Band. II. pag. 49. N:o 964.

store Konungens ordnande hand sträckte sig, i det han för bruksdriftens ändamålsenligare gång fastställde grufvans ännu bestående indelning i lotter¹⁾. Det var dock först under Johan III:s regering, som denna grufva lönade den rika afkastning, att kopparen började blifva ett viktigt föremål för lagstiftningen, likasom äfven, såsom landets förnämsta utförselvara, i väsentlig mån inverka på rikets penningeförhållanden. Sistbemälde Konung skall till och med hafva låtit anställa allmän tacksägelse i rikets kyrkor då Kopparbergsgrufvan ett år gifvit 3000 Skæ koppar²⁾.

För att klart kunna åskådliggöra de olika sätt, hvarpå Sveriges Konungar under skiljda tidpunkter sökt göra sig till godo den allt mer förökade afkastningen af Stora Kopparbergsgrufvan, samt på det att sålunda tydligt må kunna uppfattas alla de bidragande orsaker, som slutligen framkallade Gustaf II Adolfs beslut att i Sverige införa kopparmynt, såsom landets hufvudmynt, torde här till en början böra fästas uppmärksamhet vid myntförhållandena under Johan III:s regering, då det skall visa sig hvilket viktigt inflytande kopparen dervid utfödade, dels derigenom, att denna metall under tvänne tidskiften, vid början och slutet af

¹⁾ Dessa lotters antal utgjordes till en början af 20 par, nemligen underförstådt bälgar, ty för hvarje hytta var det då för tiden ett par bälgar. Hvarje par delades i 4 helfjeringar och en hvar af dessa skulle utgöra 4 fjerdeparter, hvarigenom sålunda af de 20 paren uppkommo 80 helfjeringar och 320 fjerdeparter. Tid efter annan ökades antalet af dessa lotter, så att 1616 Bergsmännen ägde 36 gamla och 20 nya par, eller tillsammans 56 par, eller 896 fjerdeparter, hvilka, jemte Kronans 19 par eller 304 fjerdeparter, utgjorde tillhopa 75 par, eller 300 helfjeringar, eller 1,200 fjerdeparter, hvilket antal lotter i grufvan ända till denna dag oförändradt blifvit bibehållet, ehuru de i gång varande hyttornas antal nedsjunkit till numera endast 15 stycken. År 1621 öfverlätos till Bergsmännen Kronans par, för hvilka de skulle i förhållande till antalet gifva lika skatt, som för de öfriga af dem förut ägda paren.

²⁾ Naclerus. *Delineatio fodinæ cuprimontanæ*. Dissert. Upsala 1703, pag. 93.

samma regering, utgjorde största andelen af det då slagna s. k. silfvermyntet, dels ock såsom handelsvara, i det att, genom s. k. vexels införande vid kopparens försäljning utrikes, man sökte bereda tillfälle att öka tillgången på ädla metaller och dermed möjlighet att, medelst det underhålliga myntets invexling och nytt bättre mynts utgifvande, återställa reda och stadga i myntväsendet.

Redan under andra året af Johan III:s regering började slås underhålligt guld- och silfvermynt, hvarom lemna upplysning, så väl det den 30 April 1570 utfärdade »*Patent om det 1570 slagna guldmyntets värde samt 1569 års slagna guldmynts invexlande*»¹⁾, som ock en den 11 Jan. 1571 utfärdad »*Fullmakt för Melcher Jönsson att uppvexla allt det gamla mynt han kunde uppspana*»¹⁾. Sedermera, till och med 1574, ökades betydligt utgifningen af underhålligt mynt, så väl i rutformiga klippingar af 4, 2, 1 och $\frac{1}{2}$ marks värde, som ock i rundt mynt af 2, 1° och $\frac{1}{2}$ öres värde; och då, alla förbud oaktadt, Riksdalern slutligen (1574) uppgick till 40 mark af det dåliga myntet, utfärdades den 5 December 1574 »*Plakat om myntets vanvördande, för hvilken skull rundt och bättre mynt skall blifva slaget och klippingarne dermed uppvexlas till undersåtarnes bästa*»¹⁾. Deri förbjöds all vidare myntning af klippingar, samt påbjöds, att genast skulle myntas hela och halfva dalar (riksdaler). »*Och efter Wi således vele hafva myntet förbättradt, så äre Wi till sinnes, att låta upprätta en vaxel här uti Wår kongl. stad Stockholm, der Wi vele låta utgifva goda daler för klippingar efter denna värdering, nemligen för 71, 72, 73 och 74 års klippingar för hvarje 26 mark en god daler, der de fremmande hafva vaxlat sig till 30, 32 mark och mera*»; och var i samma Plakat tillika förbjudet för enskild man att någon myntvexelrörelse bedrifva, eller mynt ur riket föra vid straff »*till lif och gods*». Här finner man

¹⁾ v. Stiernmans Författn. saml. I. pag. 209, 213 och 239.

således första upprinnelsen till hvad man på den tiden kallade vaxelrörelse; och som densamma i sin sedermera utvidgade form kraftigt inverkade på så väl kopparhandeln, som rikets penningeväsende i allmänhet, torde det vara lämpligt att i afseende härå något vidröra de nästföljande årens lagstiftningsåtgärder.

Genom »*Patent af den 12 Maj 1575* »¹⁾, om klippingsmyntets uppveslande», sattes i verkställighet hvad i förut-anförda Plakat af den 5 Dec. 1574 blifvit utlofvadt. Sålunda skulle derefter myntas »hela och halfva daler, markstycken, halfmarkstycken, tvåöresstycken, runstycken, halförestycken, fyrkar och smärre mynt, så goda uti skrot och korn som myntet i Konung Gustaf I:s regementstid, så att 32 runstycken vore så goda som en gill slagen daler». Och för att låta invexla det öfverklagade »klippingsmyntet, samt annat smått mynt och Konung Eriks mynt», hade i Stockholm blifvit inrättad en »*växlebenck*»²⁾ vid hvilken Konungens myntskrifvare förordnades som föreståndare. Tillika anbefalldes en hvar strängeligen att »ej vidare behålla något af förenämnda mynt, antingen fyramarkklippingar, tvåmarkklippingar, hela eller halfva mark, tvåörestycken, eller hvad namn det helst hafva kunde, antingen af Hans Kongl. Maj:ts eller förenämnde Konung Eriks mynt, utan hvar och en som derpå något förråd hade, skulle det förvexla och byta för sitt värde, efter den ordning som deruppå vore gjord»³⁾. Slutligen förbjöds och aflystes allt klippingsmynt samt annat mynt, som, enligt den sista myntordningen sla-

¹⁾ v. Stiernmans Författn. saml. I. pag. 245.

²⁾ Äfven i Wadstena upprättades samtidigt en vaxelbank, och dit skickades Räntmästaren Eskil Jönsson som föreståndare.

³⁾ Denne »*Ordning huru gammalt mynt invexlas*» är ock daterad Stockholm den 12 Maj 1575 och innehåller för daler beräknadt: »Wadstena mynt 8½ mark; 1569 års bäste 9½ mark; 1569 års medlerste 11 mark; 1570 års 13 mark; Kong Eriks 1561 och 1562 års 5½ mark; Kong Eriks gemene 6½ mark.» Se v. Stiernmans Förf. saml. I. pag. 247.

get, kunde finnas i riket qvar, så att sådant mynt ej skulle vara gällande längre än till S. Laurentii dag år 1575. Men redan den 6 Mars 1576 ¹⁾ utkom en ny myntordning, hvori bestämdes, att en fyramarksklipping derefter skulle gälla fyra runstycken af det nya runda myntet och benämnas 4 öre; äfvensom, att en daler eller motsvarande 32 runstycken skulle i vaxling på Kongl. myntet i Stockholm bekommas för 26 mark klippingsmynt.

Sedan, genom förutnämnde lagstiftningsåtgärder, stadga i rikets myntförhållanden åter inträddt, vände Konungen sin närmare uppmärksamhet på koppartillverkningen, och i sammanhang dermed på den för riket alltmera viktiga kopparhandeln. För att således förekomma, det Bergsmännen icke måtte genom vårdslöst eller bedrägligt förfarande vid koppartillverkningen orsaka så väl kopparens kommande i vanpris utomlands, som förlust för Kronan genom tiondens försvinnande, utgafs i Linköping den 29 April 1580 ¹⁾ ett »Mandat om kopparköpet», hvori påbjöds, att Bergsmännen ej skulle få försälja, vare sig plåtar eller råkoppar, till andra än de af Konungen dertill förordnade »kopparköpare», och till det pris Konungen därför bestämde, vid äfventyr af förverkadt gods och »det straff derutöfver, som Konungen täcktes honom pålägga». Derjemte förbjödos Bergsmännen att vidare slå några plåtar. Men dessa tvångsåtgärder synas dock icke hafva ledt till de dermed åsyftade ändamåls vinnande, enär redan den 30 Mars 1582 utfärdades ett nytt »Mandat om kopparköpet» ¹⁾. Deri yttras misshag öfver det förut utfärdade påbudets ringa efterföljd, i det att Bergsmännen heldre låtit kopparen ligga osåld, än öfverlemnadt den till de af Konungen förordnade köparne; likasom ock de hemligt anlagda hammarsmedjornas verksamhet säges icke hafva upphört, och hvarigenom undansnillades Kronan den tionde, som henne annars skolat tillkomma. I

¹⁾ v. Stiermmans Förf. saml. I. pag. 251, 288 och 317.

sistnämnda Mandat påbjöds äfven, att all råkoppar skulle gjutas i stora skifvor, hvarå skulle sättas ej mindre Kronans märke, än ock deras bomärke, som kopparen tillverkat, på det att allt bedrägeri derigenom så mycket lättare skulle kunna upptäckas och, medelst dess stränga bestraffning, för framtiden förekommas. Tillika befalltes, att de som ville slå plåtar »skulle slå dem efter den form, som kopparköparen dem visandes varder, eller ock bränna dem efter det sätt, som dem blifvit föregifvet».

Missnöjet öfver dessa på handeln menligt inverkande och äganderätten inskränkande förbud, blef dock snart så stort, att Konungen fann sig 1587 föranlåten frigifva kopparhandeln, hvarvid stadgades: att af hvart Sk^{te} koppar skulle utslås 20 plåtar och all råkoppar i riket förarbetas, m. m.¹⁾ Enligt en Bergsmannen Jakob Ingelsons (död d. 5 Jan. 1729) i handskrift efterlemnade berättelse af år 1716, skola sådane plåtar varit »*till utseende som stora tegelstenar*»²⁾. Med ifrågavarande plåtar böra dock ej förblandas de s. k. Ungerska plåtar, hvilka under Johan III:s regering utgjorde en vigtig handelsvara och voro af finare halt, hvilket ock kan slutas af tulltaxan d. 1 April 1591³⁾, hvari utförseltullen å 1 Sk^{te} Ungerska plåtar upptages till 8 mark, å 1 Sk^{te} »kloke»-koppar (klockmalm) till 8 mark, å 1 Sk^{te} bränd koppar till 6 mark, å 1 Sk^{te} *plåtkoppar* till 5½ mark, å 1 Sk^{te} råkoppar till 4½ mark o. s. v. Häraf synes att plåtkopparn stod emellan den brända kopparn

¹⁾ Hülphers resa i Dalarne, pag. 412.

²⁾ I Rikets Ständers Banks samling af myntplåtar finnes en plåt eller tacka af nyssbeskrifna utseende och som håller 1,04 fot i längd, 0,5 fot i bredd samt 0,12 fot i tjocklek. Derå är stämpladt: *A:o 1599* och derunder: *26½ Mark Victualie Wicht*, hvilken skrift synes vara ditsatt i senare hälften af 1700-talet. Tackan har till form och storlek således likhet med en tegelsten från äldre tider och liknar för öfrigt mera malm än ren koppar, hvilket ock är lätt förklarligt, då man ihågkommer att gäsmakeri i Sverige först år 1621 inrättades i Säter.

³⁾ v. Stierumans Författn. saml. I. pag. 369.

och råkopparn, samt Ungerska plåtarne främst i finhet och värde, ty vid den tiden belades den mer förädlade varan med högre utförseltull, än den mindre förädlade och råvaran. Ehuru väl redan Carl IX i afseende på vissa varor tillämpade den riktiga grundsatsen af ett motsatt förfarande vid tullsatsernas bestämmande, var det egentligen den store statsmannen Axel Oxenstierna, som insåg riktigheten deraf, att i allmänhet belägga den förädlade varan med en jämförelsevis ringare utförseltull än den oförädlade, samt tillämpa denna grundsats med hänseende till kopparhandeln, enär han dervid föreslog en tull af 10 R:dr för råkoppar, 3 R:dr för gårkoppar, 2 R:dr för plåtkoppar och 1 R:dr för messing, skeppundet ¹⁾).

Efter det riket år 1575 åter erhållit godt mynt, samt kopparhandeln derefter ånyo blifvit frigifven, var det all utsigt, att genom de framsteg koppartillverkningen sålunda skulle vinna, landets finansiella ställning ock skulle blifva mera blomstrande än förut. Men sedan med år 1590 Sverige blifvit inveckladt i krig med Ryssland, kommo, såsom vanligt i dylika fall inträffar, rikets financer ånyo på obestånd och i sammanhang dermed oreda i myntväsendet. Till en början bestämdes, genom Patent af den 27 Febr. 1591 ²⁾), att, jemte afskaffande af den dittills påbjudna införseltullen för hvarje hundra dalers värde uti gods, som till riket infördes, skulle »en lödig mark sölf eller så många slagne daler, som sig derpå kunde belöpa», mot Svenskt mynt utbytas, hvarvid skulle beräknas »sexton öre för hvar lod godt sölf och trettiosex öre för hvar god och gill slagen daler». Afsigten härmed var således att genom anskaffande af silfvertillgång försöka uppehålla myntets värde, hvilket likväl icke lyckades, enär de dryga krigsonkostnaderna kräfde mera penningar, än som i silfver af förut-

¹⁾ Betänkande öfver kopparhandeln och kopparmyntet, dat. Fiskhusen d. 30 April 1630. Riksark. Palmkölds Acta miscellanea.

²⁾ v. Stiernmans Författn. saml. I. pag. 364.

nämnda, förnämligast genom kopparhandeln åstadkomna vexe[r]relse, kunde i landet införskaffas. Den naturliga följden af dessa missförhållanden blef ock snart, att samtidigt med penningebehofvens fyllande, förmedelst allt större och större motsvarande myntförsämringar, myntvärdet äfven föll i samma förhållande, och detta fortgick oafbrutet, oaktadt flera åren 1591 och 1592 utfärdade patent och förbud mot myntets »förakt och vanvördande», samt varornas prisstegring¹⁾). Bland andre författningar i förutnämnde syfte utkom den 26 Juli 1591¹⁾) ett Patent, hvori utlofvades, att ett år derefter det underhaltiga myntet åter skulle invexlas »och dubbelt bättre i staden igen gifvas», den slagne dalern beräknad till halffemte mark. Den 5 Juli 1592¹⁾) utkom ock en förordning, hvori bestämdes, att »en daler i allt köp» skulle motsvara fyra mark, samt »en slagen daler icke gälla mer än trettiosex öre». Och skulle myntet för 1590—1592 invexlas mark mot mark. Efter Johan III:s död utfärdade Riksföreståndaren ett Plakat af den 8 Dec. 1592¹⁾), hvori stadgades, att 1591 och 1592 årens runda och klippings-mark ej skulle gälla mer än hvardera två öre, men det öfrige myntet gälla enligt åsatta värdet. Genom »Förordning om myntet» af den 12 Jan. 1593¹⁾) verkställdes en i senare tider så kallad myntrealisation, men som egentligen borde benämnas statsbankrutt. Deruti bestämdes grunden för det gamla myntets värde sålunda: att det goda myntet af år 1590 skulle fortfarande förblifva gällande på sådant sätt, att 3, 2 och 1 mark skulle gå för 18, 12 och 6 öre godt mynt, likasom de 1592 slagne 2 och halfmark gälla 12 och 3 öre godt mynt; men de åren 1591 och 1592 myntade enmarkstycken, runda och klippingar, skulle en hvar allenast gälla 2 öre, samt de 1591 slagna tvåörestycken gälla ett godt halföre och ett halföre

¹⁾ v. Stiernmans Författn.-saml. I. pag. 366, 367, 377, 378, 386, 399 och 400.

af 1592 gå för en god fyrk. Det intill 1590 slagna myntet åter, skulle gå till sitt fulla derå satta värde, så att fyra mark svarade mot en köpdaler, men mot en slagen riksdaler skulle räknas trettiosex öre. Äfven nedsattes de i guld slagna 48, 24, 12, 6 och 3 markstycken med en fjerdedel af det åsatta värdet.

Utaf denna öfversigt af myntväsendet under Johan III:s regering finner man, att Konungen försökt, genom myntsilfrets starka uppblandning med koppar, ersätta bristen på den förra metallen och sålunda förskaffa sig tillräckligt penningar, enär, som det heter i myntplakatet af den 25 Febr. 1590¹⁾, »intet bättre medel på denna tid finnes till att föra kriget ut med, desslikes till att betala rikets gäld och sedan komma till något förråd och mest till att stilla den allmänna klagan att så litet mynt finnes i landet». Följderne af dessa riksförderfliga åtgärder, hvilka, för så vidt de af enskild man bedrefvos, måste benämnas myntförfalskningar, hafve vi ock sett, enär myntvärdet nedföll till en förut och äfven derefter oerhörd grad. Det usla myntets starka kopparhalt har äfven gifvit författare anledning att benämna detsamma »kopparmynt»²⁾. Men oakadt den aldra största delen af myntet, särdeles 1592 års, bestod af koppar, så utgafs det dock som silfvermynt och kan icke hänföras under annan benämning, än hvad man kallar *pagament* (*billon*).

Från och med Sigismunds anträde till regeringen, och äfven sedermera under Carl IX och Gustaf II Adolf, undergick icke myntvärdet några väsentliga rubbningar; och detta är så mycket mera anmärkningsvärdt, som inre och yttre oroligheter dertill lätt kunnat gifva anledning. Då,

¹⁾ v. Stiermans Författn.-saml. I. pag. 361.

²⁾ Ziervogels *Dissertatio de re nummaria* pars 1:a pag. 61. Deri heter det: »Ad monetum ex hoc metallo (cupro) in patria conflatum primum sese offerunt cuprei nummi minores R. Johannis III:ii, et hi quidem materia non omnino pure».

efter freden i Knäröd 1613, Elfsborgs lösen skulle utgå, steg väl riksdalern till 7 mark, men detta härledde sig af en tillfällig och öfvergående myntbrist, ej af någon myntförsämring. Det olycksbringande exemplet af Johan III:s myntförsämringar hade troligen verkat derhän, att då för de oundgängliga behofvens fyllande erfordrades mera penningar, än hvar till statskassan hade tillgångar, den förut begagnade utvägen af silfvermyntets förringande till halten icke anlidades, utan andra medel användes för att anskaffa silfver och såmedelst uppehålla myntvärdet. För detta ändamåls vinnande tillämpades således i än vidsträcktare skala det genom Patent af den 27 Febr. 1591 för *infördt* gods påbjudna vaxelsystemet, ither att detsamma sedermera äfven användes för *utfördt* gods. Sålunda utgåfvos: Vexelordning af d. 10 Dec. 1605 ¹⁾), Patent af d. 5 Febr. 1606 ¹⁾), Plakat af den 13 April 1607 ¹⁾), Vexelordningar den 8 Maj 1607 ¹⁾) och 8 Mars 1611 ¹⁾), äfvensom den 17 Oct. 1606 ¹⁾) Patent om tullfrihet på silfver och guld, alla åsyftande att bereda större tillgång på ädla metaller, samt derigenom möjlighet att uppehålla myntvärdet. För att tillika, utan att silfvermyntet derigenom skulle försämrast, bereda både en större penningetillgång och göra sig på förmånligaste och lättaste sätt till godo kopparen, som vid dess allt mer ökade tillverkning blifvit rikets förnämsta utförselvara och derföre borde så mycket som möjligt uppehållas i pris på den utländska marknaden, umgicks redan Carl IX med den plan, som sedermera af Gustaf II Adolf utfördes, nemligen att i Sverige införa bruket af rent kopparmynt. Härom finnas i Riks-Registraturen för åren 1603, 1606 och 1607 trenne bref ²⁾), hvilka antyda denna Konungens afsigt, så

¹⁾ v. Stiernmans Författningssaml. I. pag. 501, 504, 531, 532, 533 och 509.

²⁾ 1:o Den 4 Juli 1603 (fol. 152). »Tänkesedel för Abr. Reuter att beställa i Stockholm. § 3. Skall han tillsäga Myntmästaren, att han utaf blott koppar slår några penningar till en tio daler, så viktiga och stora som en fyrk, och på den ena sidan tre kronor, på den an-

att till och med profstämpel till »kopparpennningar» skulle år 1605 blifvit förfärdigad; men dessa förslag kommo dock icke under Carl IX:s regering till något vidare utförande.

Väl hade ej mindre, genom en påbjuden tvåfaldig utförseltull, kronans inkomster betydligt stigit, än ock, genom det införda vexelsystemet för både infördt och utfördt gods, en ökad tillgång på silfvermynt blifvit beredd; men desse åtgärder voro likväl ej tillfyllestgörande i och för bestridandet af rikets stora utgifter, särdeles den genom Knäröd-ska fredsfördraget åtagna förbindelsen att erlægga Elfsborgs lösen 1,000,000 R:dr i »slagna daler». Gustaf II Adolf fann sig derföre tvungen att åter för Kronans räkning öfvertaga den från 1587 frigifna kopparhandeln. Denna omständighet bestämmer ett väsendtligen nytt skifte i rikets penningeförhållanden; och då härmed står i ett mer omedelbart sammanhang hufvudföremålet för denna afhandling — Kopparmyntningen — vilje vi nu uppskjuta dessa ämnens förenade behandling och här öfvergå till anförande i tidsföljd af de orter der råkopparen förädlats och kopparmyntning verkstälts, med hvad mera som med kopparmyntningen i allmänhet kan hafva en närmare gemenskap.

I Lybeck gårades all den rikets koppar, hvilken som råkoppar ej försåldes, intill dess vid Sätters gård inrättades

dra Vasan, med märke en penning uppå båda sidor Vasan.» 2:o Den 15 Mars 1606 (fol. 95). Till Carl Christopherson. »Emedan små penningar behövas på landet, skall Myntmästaren låta slå kopparpenningar efter den stämpel, som i somras blef gjord och en medsånd penning, men emedan Konungen tycker den vara nästan tjock, skall den slås litet tunnare och uppgift insändas huru mycket en daler af samma penningar äro uti vikt.» 3:o Den 23 Okt. 1607 (fol. 133). Till Skattmästaren Seved Ribbing. »Efter Wi förnimme, att här i landet är stor nöd på smått mynt, så vele Wi att J skole bredvid det silfvermyntet låta slå kopparmynt, nemligen så stora som ett helt runstycke, och skall intet silfver sättas dertill, utan låta kopparen allena, och skola 3 sådane gå på en halföre och 6 på runstycke, och på den ena sidan skall stå tre kronor och på den andra en Vase, och de skola kallas fyra penningar.»

det första gårmakeri här i Sverige. År 1619 vidtogos förberedande åtgärder för gårhyttors anläggande derstädes, och sedan den hit från Holland införskrifne Govert Silentz den 30 Januari 1621 erhållit »försäkran om byggande af en kopparqvarn så god som den han i Tyskland haft¹⁾», blef gårmakeriet vid Säter²⁾ fullständigt ordnad, så väl för Kronans som Kopparkompaniets koppar. Väl synes under de nästföljande åren efter 1621 gårmakeriet icke hafva varit i fullkomlig verksamhet, enär ännu i 1623 års privilegier för Kopparkompaniet qvarstod rättigheten att utskeppa råkoppar; men i det med samma Kompani den 10 Januari 1625³⁾ upprättade kontrakt förbjödes att utan särskildt tillstånd någon råkoppar utskeppa och försälja. Efter det första Kopparkompaniets upphörande 1628, blef Sätters bruk 1629 öfverlemnadt till bemålde Govert Silentz, som åter öfverlemnade det till Ståthållaren Peter Kruse, enligt kontrakt af den 10 Febr. 1630⁴⁾. Intill 1636 gårades vid Säter all koppar från Stora Kopparberget, men efter det tvister uppstått mellan Kronan och det nya Kopparkompaniet i afseende på kopparforseln, samt äfven befunnits kolbrist och strömmens otillräcklighet för alla verkens behöriga drifvande, inköpte Kompaniet sistnämnde år Avestads skattegrund vid Avestafors och anlade der på egen bekostnad, genom förutnämnde Govert Silentz, gårmakeri för Kompaniets koppar. Kronans koppar gårades dock ännu några år vid Säter, men sedan detta sednare Kopparkompani 1638 blifvit upplöst och Stora Kopparbergslagen köpt Avestadsverken, blef snart äfven Kronans koppar der gårad.

Vid Säter blef 1624 äfven det första verk för kopparmyntning anlagdt. Der slogos samma år klippingsfyrkar af

¹⁾ Riks-Reg. 1621, fol. 34.

²⁾ I P. Kruses Ståthållarfullm. af den 11 Jan. 1625 anbefalldes han låta anlägga en stad vid Säter, hvilket ock påföljande år utfördes, churu staden ej förr än den 8 Maj 1642 fick privilegier.

³⁾ v. Stiernmans Författningssäml. I. pag. 923.

⁴⁾ Sätters kopparräkning 1635, fol. 254.

koppar. Äfven i början af nästföljande år fortsattes myntningen, intill dess en stark vårflod den 1 Maj förstörde de då nästan färdiga myntverken, hvarföre myntningen måste afstanna till 1625 års höst, då, efter myntverkens återuppbbyggande, kopparmyntningen åter sattes i gång och fortsattes i klippingsmynt till våren 1627, samt derefter i rundt mynt till och med 1632. Sedan under åren 1633 och 1634 kopparmyntningen i Säter afstannat, blef densamma derstädes åter fortsatt 1635 och alla de följande åren till och med 1642¹⁾), hvarefter all myntning i Säter upphörde.

Den förste Myntmästare i Säter var Gillis Gillisson Coyet den yngre, hvilken, såsom Myntmästare i Stockholm, fick Konungens uppdrag 1624 att inrätta ett kopparmyntverk vid Säter. Af honom ombesörjdes blott klippingsmyntningen, efter hvars upphörande 1627 han påföljande året återflyttade till Stockholm, hvarifrån han 1629 reste till Ryssland och dog der 1634. Efter Coyet blef Myntmästaren i Nyköping Markus Kock 1627 nämnd att tillika vara Myntmästare i Säter, hvarest han samma år lät slå rundt kopparmynt. Kock fortfor att hafva öfverinseendet öfver myntningen i Säter intill dess densamma der år 1642 upphörde, men, enär han var bosatt i Nyköping, blef Tobias Cleinau, till börden Tysk, förordnad att under Kock vara Myntmästare i Säter, samt Daniel Hansson, enligt Kongl. Instruktion den 5 Febr. 1629, att vara Myntinspektör derstädes. Markus Kock var den förste som i Sverige införde det i åtskilliga andra länder då rådande bruket att å mynten utsätta myntmästaremarke. Å de enligt Svensk myntfot i Säter slagna kopparmynt nyttjade han som marke dels *en uppåt sträckt pil i sköld*, dels ock samma *pil mellan*

¹⁾ I Thunii Disp. *De moneta ærea in Suecia rotunda*, pars I. pag. 12, § VIII, uppgifves, att myntningen i Säter fortfarit till 1644; men af mynträkskaperna synes att för 1643 ingen kopparmyntning ägt rum, samt att för 1644 all sådan myntning förts under Åvesta bruk.

två stjernor i sköld. Å trenne slag af 1632 års *Creutzer* finnas i omskriften endast *en* eller *flera rosor*, men å fjerdte slaget deraf finnes nyssnämnde vapen. Skälen, hvarföre sistberörda mynt torde kunna anses vara slaget i Nyköping, skola här nedan anföras. Å de 2:ne i Säter slagna prof-mynt finnes ej något myntmästaremärke utsatt.

I Nyköping hade redan 1285 mynthus blifvit anlagdt, och alla Carl IX:s mynt, såsom Hertig af Södermanland, blefvo der slagna. År 1624 blef för Enkedrottningens räkning kopparmyntverk der inrättadt, och började myntningen 1625 samt fortsattes 1626 och vintern 1627, allt till klippings mynt, hvarefter rundt mynt der slogs till och med 1629. Derefter afstannade myntningen i Nyköping intill dess att, på grund af Kammar-Kollegiets bref d. 10 Febr. 1632 till Ståthållaren i Nyköping Bengt Kasse, den anbefallda myntningen af *Creutzer* äfven der under sistnämnda år verkställdes¹⁾. Ehuru väl af några handlingar icke kan erhållas upplysning om hvilka slags *Creutzer*, af de hittills kända fyra olika stämplor, blifvit slagne i Säter eller i Nyköping, torde dock vara någon sannolikhet för antagandet, att de *Creutzer*, hvarå Kocks vanliga myntmästaremärke finnes i omskriften anbragt, blifvit slagne i Nyköping, dels emedan Kock der var bosatt, dels ock emedan beloppet af de i Nyköping slagne *Creutzer* utaf 1,937 Sk⁴ koppar, motsvarar nära fjerdedelen af hela myntningsbeloppet 8,000 Sk⁴, af hvilka öfriga 6,063 Sk⁴ slogs i Säter. Sedermera återbegyntes i Dec. 1633 kopparmyntning i Nyköping, samt fortsattes till och med våren 1636, hvarefter myntning derstädes för alltid upphörde. Härom skrifver Kammar-Kollegiet till Myntinspektoren i Nyköping Hans Larsson Preutz²⁾, dels den 13 April 1636: »Om myntet i

¹⁾ I Riksmarskens bref af den 10 April 1632 förordnas »att *fordne myntedranjar, som kommit under krigsfolket, skulle genast lösgifvas och sändas till Nyköping att fortsätta myntningen*». KammarKoll. Reg.

²⁾ Hans Larsson *Preutz* eller *Preuss* fick den 18 April 1632 KammarKoll. fullmakt att vara Myntinspektör i Nyköping. Sedermera blef

Nyköping är resolveradt, att det skall gå fort så länge kopparen räcker, som der nu i förråd är, men sedan den är uppmyntad, skall dermed hållas stilla till vidare besked»; samt dels den 5 påföljande Maj, att Preutz genast skulle begifva sig till Stockholm »hafvandes med sig alla räkningar och riktigt besked om myntets beskaffenhet». Som alla de för 1635 och 1636 slagna kopparmynt, af $\frac{1}{4}$ öre värde, äro hvarandra till stämplarne nära liknande, kan i brist af andra upplysningar ej bestämmas, hvilka mynt blifvit slagna i Nyköping och hvilka i Säter, der ock sådan kopparmyntning nämnda tvänne år försiggick, hvadan de alla blifva förda under Säter, der den största myntningen verkställdes.

Öfvanomförmälde Markus Kock var född i Lüttich den 14 Febr. 1685, blef Myntmästare i Bamberg 1613 och i samma egenskap 1621 anstald i Königsberg. I Marienburg förmådde Konung Gustaf Adolf honom att öfvergå i Svensk tjenst. Han flyttade ock genast öfver till Sverige och anlände till Nyköping den 24 Dec. 1626, hvarefter han, enligt Regeringens uppdrag, med den kraft bedref kopparmyntverkens, så väl i Nyköping som Säter och Arboga, försättande i fullständigt skick, att myntning af rundt kopparmynt nästföljande året vid alla dessa tre myntverk kunde verkställas. Såsom myntmästaremarke å alla i Nyköping slagna mynt begagnade han sitt förut under Säter beskrifna vapen. Markus Kock dog i Avestad den 20 November 1657.

Vid Arboga inrättades 1626 ett verk för kopparmyntning. Då slogs der likasom ock i början af 1627 klippingsmynt. Senare under loppet af sistnämnda år, äfvensom 1628, slogs äfven i Arboga rundt mynt, hvarefter all

han Justitie-Borgmästare i Nyköping och slutligen Förvaltare öfver stora sjötullen dersammastädes. Han dog i Nyköping den 27 Aug. 1644. Hans söner blefvo adlade; den äldre Niklas 1678 med namnet von Preutz och den yngre Hans 1695 med namnet Ehrenpreus.

myntning derstädes upphörde. Myntmästare vid Arboga myntverk under dessa trenne åren var (som det vill synas, från 1627 under Kocks öfverinseende) Claes Hindrichsson af släkten Boose, till börden Finne¹⁾. Han hade till sköldemärke *en uppåt vänd halfmåne, öfver hwars bägge spetsar synas tvänne femuddiga stjernor*. På det runda kopparmyntet nyttjade han såsom myntmästaremarke dels berörde sitt vapen, dels begynnelsebokstäfverna C. H. Myntverket var beläget vester utanför staden utmed Arboga ån²⁾.

Avestads kopparverk anlades 1636 af orsaker, som förut under Säter äro nämnde. Genom förutnämnde Govert Silentz inrättades 1637 vid Avestad ett gärmakeri för det andra Kopparkompaniets koppar; men sedan 1638 äfven detta Kompani blifvit upplöst, samt Bergsmännen på grund af Kongl. Brevet den 22 Januari 1639, emot en afgift till Kronan af hvar tjerde Skē, fått fri förfoganderätt öfver sin koppar, öfverlät nämnda Kompani den 18 Okt. 1641 Avestadsverken för 18,000 R:dr till Stora Kopparbergslagen³⁾, hvilken handel den 26 i samma månad af Kongl. Regeringen och den 28 Nov. 1645 af Drottning Christina stadfästades, hvadan Bergslagen tillträdde Avestadsverken nyårstiden 1642. Sedan Kammar-Kollegiet under den 1 Juli 1641⁴⁾ beslutat att äfven Kronans gärmakeri skulle från Säter flyttas till Avestad, samt den 13 påföljande Augusti med merbemälda Markus Kock af talat, att han skulle all Kronans koppar vid Avestad gärgöra⁵⁾, emot 9 daler K. M:t Skē, med derå 1 Lē i af-

¹⁾ Claes Hindrichssons son Johan Claesson Boose blef 1642 å Svenska Riddarhuset bland adelsmän introducerad med bibehållande af fadrens namn och vapen.

²⁾ Lohman, Arboga kännning pag. 45. Grau, Westmanlands beskrifning pag. 167.

³⁾ Bergs-Koll. Reg. 1641 fol. 195.

⁴⁾ Kammar-Koll. Prot. 1641.

⁵⁾ Under år 1641 gärades vid Avestad 3,700 Skē Kronans och 6,617 Skē köpmanskoppar.

bränning, så blef ej blott Kronans gärmakeri vid Säter kort derefter ödelagdt, utan äfven, såsom en naturlig följd deraf, för lättande af den kostsamma forslingen, kopparmyntverken flyttade från Säter till Avestad¹⁾. Redan 1642 uppgjorde Stora Kopparbergslagen med Markus Kock ett kontrakt på fyra år, af innehåll: att han skulle all Bergslagens koppar gårgöra emot 4 daler S. M:t för hvar Skæ; att fullborda de då ännu vid Avestad knappt halffärdiga verken, samt att årligen till Kronan betala 500 daler S. M:t strömsafrad och till Bergslagen 10,000 daler K. M:t, såsom afbetalning å dess till brukets lösen gjorda förskott.

Efter det under loppet af 1643 myntverken vid Avestad blifvit fullbordade, börjades der år 1644 ej blott myntning af skiljemynt, utan ock, på grund af Kammar-Kollegiets kontrakt den 26 Jan. 1644 med Markus Kock, myntning af stora myntplåtar till 2 Læ 18 $\frac{7}{8}$ tyngd stycket och med åstämpladt värde af 10 daler S. M:t. Efter denna första författning²⁾ rörande plåtmyntningen, undergick lagstiftningen derom, likasom angående skiljemyntningen, mång-

¹⁾ År 1641 fick Avestad stadsprivilegier.

²⁾ Hülphers (i sin resa i Dalarne pag. 19) misstager sig således då han angående plåtmyntning omförmäler, att en 6-dalers plåt vägde år 1625 16 mark, 1634 12 mark, 1638 14 $\frac{1}{2}$ mark, 1645, 13 $\frac{1}{2}$ mark och 1649 12 $\frac{1}{3}$ mark. Med dessa plåtar knuna icke förstås egentliga myntplåtar, utan antingen ännesplåtar till skiljemyntet eller ock de valsade kopparplåtar, hvilka alltsedan gärmakeriet i riket infördes, förnämligast begagnades som handelsvara till utskjeppning; ty förutom den omständigheten, att någon äldre handling om plåtmyntning än ofvannämnde kontrakt icke är känd och, att sluta af ordalagen deri, kan antagas aldrig hafva funnits, har ej heller myntplåtar någonsin slagits med 6 dalers åstämpladt värde. Skulle åter desse 6-daler afse kopparmyntsräkning, så anmärkes deremot, att 1625 icke fanns någon skillnad mellan silfver- och kopparmynt, likasom för öfrigt det helt och hållet saknas utmyntningsgrunder, som för de ofvannämnda åren upptaga de dervid uppförda viktbeloppen. Likaså irrar sig Morin (i Dissert. de nummorum in Suecia arcorum formæ quadratæ grandioris pag. 21), då han bland andra omtalar myntplåtar af 4 $\frac{1}{2}$, 7 $\frac{1}{2}$, 18 och 45 daler kopparmyntsvärden, motsvarande 1 $\frac{1}{2}$, 2 $\frac{1}{2}$, 6 och 15 daler silfvermynts åsatta värden, hvartill några myntplåtar aldrig blifvit slagne.

falltiga förändringar, hvilka alla skola under hvarje Regent särskildt anföras. Här torde vara nog att omnämna, det den egentliga plåtmyntningen vid Avestad, och dermed äfven för hela riket, nästan helt och hållet upphörde, sedan så väl kopparhammaren, som plåt- och stämpelhammaren, jemte platt-, valts- och skärverken derstädes den 30 April 1761 uppburnit. Efter desammas återuppbyggande har endast undantagsvis och på grund af särskildt dertill llemnade tillståndsresolutioner plåtmyntning egt rum. Hvad åter kopparskiljemyntet beträffar, så har detsamma i allmänhet till och med 1831 skrodats och präglats vid Avestad. Härifrån göra likväl myntteeknen (1715—1719) likasom en ringa del af 1 öre S. M:t 1737, samt 1 öre K. M:t för åtskilliga år, undantag. Alla dessa skrodades nemligen vid Avestad men präglades i Stockholm. Sedan med 1832 all rikets kopparmyntning utförts i Stockholm, är numera vid Avestad blott bibehållet gårmakeriet för Stora Kopparbergets koppar.

Mellan Stora Kopparbergslagen och Markus Kock förnyades den 15 April 1644, på 15 års tid till 1661, det 1642 upprättade kontrakt, med tillägg af förbindelse för Kock att uppbygga sex nya kopparhamrar, myntmachin m. m.; hvilket kontrakt blef genom Kongl. Brevet den 4 April 1646 stadfästadt för Markus Kock och hans son Daniel Kock. För all sin vid kopparverket nedlagda kostnad och möda fick Markus Kock den 10 Nov. 1652 särskildt privilegium på kopparmyntningen, och sedan han 1657 affidit fingo hans enka och barn, jemlikt Kongl. Brevet till Kammar-Koll. den 13 Juni 1659 ¹⁾ öfverlåtelse och förlängning af kontraktet med Bergslagen på 6 år till 1667. Alltifrån myntverkets inrättande vid Avestad hade Markus Kock å så väl skiljemyntet som myntplåtarne utsatt såsom myntmästaremärke sitt vapen: *en pil mellan 2 stjernor i*

¹⁾ Riks-Reg. 1659.

sköld. På myntplåtarne voro tillika, å ömse sidor om vapnet, hans namns begynnelsebokstäfver M K utsatte.

Efter Markus Kock erhöll sonen Isak Kock den 13 Aug. 1659 Konungens fullmakt att vara Myntmästare vid Avestad. Han erhöll derjemte den 14 Aug. 1663 privilegium att, förutom annat koppararbete, med andras uteslutande, vid Avestad äfven tillverka sådant ostämplat kopparmynt, som derförut i Norrköping tillverkats, samt det samma, mot 9 daler S. M:ts tull för Skæ, till utrikes ort utskeppa. Isak Kock lemnade myntmästarebefattningen vid Avestad i Sept. 1665. Han blef jemte brodern Abraham Kock och trenne brorsöner 1667 adlad med antagande af namnet Cronström. Utnämndes 1669 till Assessor i Bergs-Kollegiet, samt 1674 till Kammarråd och dog den 12 Sept. 1679. Förutnämnde Abraham Kock emottog, sedan han kort förut blifvit Myntmästare i Stockholm, äfven samma befattning i Avestad i Sept. 1665 och innehade tjensten till år 1669. Han blef den 4 Dec. 1668 Assessor i Kommers-Kollegiet; förordnades den 18 Dec. 1674 att vara Öfverdirektör öfver myntningen och fick den 16 Oct. 1676 bekräftelse på det honom den 20 Aug. 1669 förunnade uteslutande privilegium att förfärdiga medailler. Han dog den 22 April 1696. Bröderne Isak och Abraham Kock nyttjade fadrens vapen: *en pil mellan två stjernor i sköld* såsom myntmästaremärke, å plåtmyntet från och med 1658 till och med 1669, samt å det större kopparskiljemyntet till och med 1665. De bibehöllo således samma märke äfven efter den tid då de såsom adlade fått vapnet något förändradt. Å det smärre kopparmyntet för denna tid, nemligen $\frac{1}{4}$ öre S. M:t under Carl X Gustaf, samt $\frac{1}{2}$ öre K. M:t och $\frac{1}{6}$ öre S. M:t under Carl XI, finnes något myntmästaremärke ej utsatt.

Den år 1667 verkställda reduktionen till Kronan af Avestads hela kopparverk, som då öfverlemnades på 20 års förpantning mot 82,000 R:dr till förutnämnde Isak och

Abraham Cronström, återgick påföljande året, då Avestads bruk förklarades åter vara Stora Kopparbergslagens egen- dom, att efter de 20 förpantningsårens förlopp till förra egarne återfalla. Emellertid inträdde år 1669 nya förhål- landen i afseende på Avestadsverken, hvilka då kommo under ett bolags förvaltning, med en Myntinspektor ¹⁾, som hade tillsynen öfver myntningen, i stället för de förra Mynt- mästarne. Riksrådet Friherre Lorentz Creutz ²⁾, till hvil- ken den 23 Febr. 1669 öfverlemnades inventarii handlin- garne å Avestadsverken ³⁾, samt Riksrentmästaren Berge Cronberg ⁴⁾ inlöste sistnämnda år den till bröderne Cron- ström gjorda förpantningen, under förbindelse att för hvart- dera af de återstående förpantningsåren betala till Bergs- lagen 10,000 daler K. M:t för kopparverkets fortsatta drifvande, men med skyldighet för Bergslagen att vid för- pantningsårens slut återbetala de sålunda förskottsvis er- lagda medlen. I detta bolag ingingo ock snart förbemälda Isak och Abr. Cronström, samt Assessoren Johan Funck ⁵⁾, äfvensom Inspektoren Joël Gripenstjerna ⁶⁾. Desse sist- nämnde fyra delägare utnämndes den 4 Nov, 1669 till Direktörer öfver kopparväsendet. Bolaget fortfor till 1673,

¹⁾ Den förste Myntinspektoren var Joël Ekman från 1667 till 1676.

²⁾ Lorentz Creutz blef 1654 Friherre; 1660 Riksråd; den 11 Dec. 1675 och 20 Mars 1676 Amiral. Död den 1 Juni 1676.

³⁾ Kammar-Koll. Prot. 1669, pag. 507.

⁴⁾ Berge eller Börje Cronberg hette förut Bureus. Han blef 1653 Riksrentmästare, samt den 13 Mars 1654 adlad. Han dog 1674.

⁵⁾ Johan Funck blef 1664 Bergmästare öfver Upland och Gestrikland, samt 1669 äfven öfver Salbergs silfververk. Adlades 1672 med bi- behållande af namnet, samt skrifvande sig till Garpenberg, Dornsjö och Sahlbo. Han blef 1674 Assessor i Bergs-Koll. och dog i Ave- stad den 10 Jan. 1679.

⁶⁾ Joël Gripenstjerna blef 1667 Inspektor öfver så väl Kronans koppar- inkomster som Avestadsverken. Han blef den 24 Aug. 1669 adlad med detta namn, kallande sig förut Ekman, och var broder till ne- daannämnde Nils Erdtman. Fadren hette Drysander. Gripenstjerna blef den 10 Mars 1673 Kongl. Rentmästare; den 9 April 1674 Generaltullförvaltare; den 3 Okt. 1676 Kammarråd; den 23 Jan. 1683 Reduktionskommissarie. Död den 26 Aug. 1697.

då Herrar Abr. Cronström och Joël Gripenstjerna gingo derifrån. Under denna tid (1669—1673) finnes å kopparskiljemyntet icke något märke, som häntyder på myntverkets Styresmän, utan blott *en ros*; och de myntplåtar af endast 2 och 1 dalers värden, som åren 1672 och 1673 slogos vid Avestad, rikets enda plåtmyntningsort till 1674, hafva såsom märke uti värdestämpeln *en ros mellan två liljor*.

Sedan Riksrentmästaren Cronbergs enka blifvit år 1675 ur bruksbolaget utlöst och Friherre Creutz år 1676 aflidit, blefvo Herrar Isak Cronström och Funck ensamme delägare i Avestads kopparverk intill 1687, då de 20 förpantningsåren voro tilländalupne. Under tiden blef 1677 Nils Erdtman¹⁾ Direktör öfver Myntet och kopparverken i Avestad; men äfven efter 1679, då så väl Isak Cronström som Funck aflidit, fortfor kopparverket att drifvas för desse sistnämndes arfvingars räkning intill 1686, då den andra reduktionen till Kronan af Avestads kopparverk inträffade och då jemväl stadsprivilegierna upphäfdes. Från och med 1673 till och med 1686, då myntning af kopparskiljemynt afstannade (intill 1707), finnes derå såsom märke *en stjärna*, samt från och med 1674 till och med 1691, då plåtmyntningen vid Avestad afstannade (intill 1710), finnas å de der slagna plåtar *tre stjernor*. Dessa tvänne olika myntmärken härleda sig troligen deraf, att sedan år 1674 förbemålde Johan Funck fått tillstånd att äfven vid sitt kopparverk Garpenberg slå myntplåtar, hvilka han märkte med *en stjärna* (tagen ur hans vapen), ville man skilja samma bruks der skrodade, men vid Avestad stämplade plåtar, från Avestadsverkets myntplåtar, hvilka derföre märktes med *tre stjernor*, häntydande på bolagsdelegarne, Herrar

¹⁾ Nils Erdtman blef 1676 Myntinspektör vid Avestad samt 1678, jemte brodern Daniel, adlad, med antagande af namnet Gripenmarek. Död 1696.

Creutz, Cronström och Funck, som en hvar förde en stjerna i sitt vapen.

Sedan sistberörde reduktion 1686 försiggått, öfverlemnades förvaltningen af Avestads kopparverk till Johan Funcks enka, Elisabeth Funck, som innehade densamma till 1694, då sönerne Kammarherren Carl Funck och Bruksdirektören (sedermera Landshöfdingen) Gustaf Funck på fyra års tid öfvertogo kopparverkets förvaltning, enligt kontrakt af den 10 Dec. 1694 ¹⁾, emot 23,000 daler S. m:ts årligt arrende, med rättighet för dem, bland annat, att, enligt 9:de punkten deri, få årligen utskeppa 1,000 Sk^æ blindmynt mot 9 $\frac{3}{4}$ daler S. m:t tull för hvart Sk^æ. Men sedan nämnde Herrar snart funnit arrendet för högt, samt dessutom tvist med Stora Kopparbergslagen om extra afbränning uppkommit, afsade de sig den 10 Dec. 1698 brukets förvaltning, hvilken Bergslagen beslöt att sjelf öfvertaga. För sådant ändamål uppgjordes kontrakt mellan Kronan och Stora Kopparbergslagen den 23 Dec. 1698 på tre år, af hufvudsakligt innehåll: att när råkopparen i Falun gick till 12,000 Sk^æ och kronoförmyntningen till 3,600 Sk^æ för år räknadt, skulle Bergslagen årligen till Kronan betala 22,000 daler S. m:t, under förbehåll å Bergslagens sida, att för hvart bristande Sk^æ i tillverkning få afdraga 1 $\frac{1}{2}$ daler S. m:t, samt för hvart bristande Sk^æ kronokoppar till myntningen, 2 daler S. m:t, äfvensom att i gårmakarelön för Kronans koppar erhålla 3 daler och för enskildes koppar 4 daler S. m:t för hvart Sk^æ. Från och med år 1699 hafva alltid Bergmästaren och Bergslagens Inspektor varit Direktörer vid Avestadsverken. Sedermera äro kontrakter mellan Kronan och Bergslagen flera gånger upprättade, med förändringar hufvudsakligen i afseende på arrendesumman, i förhållande till kopparafkastningens belopp. Det sista kontraktet var af den 2 Sept. 1760 på 25 år och innehöll

¹⁾ Bergs-Koll. Reg. 1694, fol. 1262.

hufvudsakligen, att Bergslagen skulle betala Kronan årligen 8,000 daler S.m:t, hvaremot Bergslagen erhöi för Kronans koppar 3 daler och för enskildes koppar 6 daler S.m:t i gårmakarelön. Genom afhandling af den 12 Nov. 1777, och hvari bestämdes Bergslagens fortfarande skyldighet att verkställa kopparmyntningen, försålde Kronan för 11,111 R:dr 5 sk. 4 rst. specie Avestadsverken till Stora Kopparbergslagen, som derefter ställt desamma under gemensam öfverstyrelse med hela Kopparbergslagen, under det att Kronan för sin koppar endast bibehållit en Inspektor vid gårmakeriet.

Efter det myntningen af kopparskiljemynt 1707 åter begyntes, till slutet af Carl XII:s regering, begagnades derå ej något märke häntydande på myntorten, mer än å 1715 års 1 öre silfvermynt, der, förutom dalpilarne, finnes en stjerna, men som troligen af ingen annan orsak blifvit ditsatt, än att densamma likaledes funnits å 1 öre silfvermynt under Carl XI:s regering. Från och med 1719 samt allt framgent så länge myntning, vare sig blott genom skroding eller äfven genom prägling, af kopparskiljemynt försiggick vid Avestad, utvisade å myntets frånsida, dels dalpilarne i sköld, dels det fristående dalavapnet, den provins hvarifrån kopparen erhållits och der tillika myntningen i allmänhet verkstälts. Sedan plåtmyntningen vid Avestad 1710 åter börjats begagnades till 1715 såsom märke för mynt af Kronans och Bergslagens koppar ur Falu grufva *tvänne korslagde pilar* i värdestämpeln; men för enskildes och de smärre privilegierade kopparverkens vid Avestad till plåtar förmyntade koppar nyttjades från 1710 till 1715 de förut begagnade *tre stjernor* såsom märke. Från 1719 och så länge plåtmyntning vid Avestad egde rum utmärktes alla der stämplade plåtar med ett gemensamt märke, de korslagde dalpilarne.

Åtskilliga gånger hafva blindmynt af koppar blifvit i Sverige, af handelshus härstädes, för utländsk räkning be-

ställde, såsom under Gustaf II Adolfs regering för Spanien; under Christinas, genom det privilegium, som Mårten Augustinsson erhöll den 7 Okt. 1642 att låta mynta ostämplade penningar; under Carl XI:s, genom privilegium för Isak Kock af den 22 Juni och 15 Aug. 1663 att mynta ostämpladt kopparmynt, äfvensom sedermera under Fredrik I:s till och med Gustaf IV Adolfs regeringar till betydliga belopp för både Holland och Frankrike. Förr än under Gustaf III:s regering vet man dock icke att någon *prägling* af utländskt kopparmynt vid Avestad egt rum. Väl har i Avestads stämpelkammare funnits en punts till Konung Ludvig XIV:s bröstbild i yngre åren, af ett tvåliardsstyckes storlek, men om denna punts varit ämnad att vid myntprägling begagnas, eller af annan orsak ditkommit, derom har ingen upplysning kunnat erhållas. Deremot är ett allmänt känt och genom bindande omständigheter styrkt förhållande, att under år 1788 vid Avestad skrodat och präglats Ryska femkopeksstycken af koppar. Öfver de verkliga orsakerna, som kunnat föranleda en sådan myntnings företagande, hvilat en slöja, som det hittills icke lyckats och troligen ej heller någonsin skall lyckas att aflöfta. Väl har påståtts att denna kopekmyntning stått i sammanhang med Gustaf III:s tilltänkta fredsbrott med Ryssland, för att vid infallet öfver gränsen det skulle finnas någon tillgång i fältkassan på i Ryssland gångbart mynt, under det att derigenom tillika bereddes tillfälle till användande af den å utländska marknaden då trögsålda kopparen; men måhända bör man ej gifva en så stor och allmän utsträckning åt de till denna kopekmyntning verkande orsakerna, utan allenast snarare antaga, att densamma blott var en mera enskild handelsspekulation eller industriföretag. Alltnog, denna kopekmyntning försiggick i Avestad 1788¹⁾). Stämplatne dertill stuckos äfven i Sverige,

¹⁾ Myntinspektoren vid Avestad Hans Steenmark skrifver till Kongl. Sekr. Hans Järta, i bref dateradt Avestad den 1 Juni 1806, föl-

men ovisst är om de förfärdigades vid Avestad eller om icke måhända snarare vid den å Drottningholm samtidigt inrättade skedvattensfabriken, hvilken sedermera allmänt benämndes »*Ryska myntet*», enär der under ledning af Kaptenmekanikus Appelqvist och Bokhållaren Bergklint skall tillverkats så väl Ryskt guldmynt som Ryska sedlar ¹⁾). Det första profmyntet ²⁾, af år 1787, till dessa femkopekstycken, saknar de å Ryska kopparmynten vanliga bokstäfverna E M under örnen (häntydande på Ekatrinenburgska mynthuset, der de flesta Ryska kopparmynten äro slagna); men öfriga ³⁾ hittills kända vid Avestad slagna sådane femkopekstycken hafva dessa tvänne betecknande bokstäfver. Dessa i Avestad slagna mynt skiljas lätt från de i Ryssland myntade, ej blott genom den osäkra hand, som synes hafva tecknat den Ryska dubbelörnen, men särdeles derigenom, att så väl på åtsidan öfver de sammanbundna namnbokstäfverna I E., som ock å frånsidan på örnens hufvuden och mellan dess halsar, alla kronorna äro gjorda slutna *Kongliga* i st. f. *Kejserliga*. Äfven korset å riksäpplet, som örnen håller i den venstra klon, liknar Falu grufvetecken: *fyra korslagda trädsteyken* (卐), som skola betyda ett förtimradt schacht. Beloppet å denna myntning kan ej med säkerhet uppgifvas. Väl finnes i Avestads bruks Räntekopparbok för åren 1787 och 1788 upptaget, att från 1 Aug. till 1 Nov. 1787 tillverkats 40 Sk^ä blindmynt, från 1 Nov. 1787 till 1 Maj 1788 100 Sk^ä, från 1 Maj till 1 Nov. samma år 29½ Sk^ä; men om dessa blindmynt voro ämnade till de Ryska mynten kan ej bestämdt sägas, enär så väl under de nästförutgående som

jande: »Anmodad af Herr Assessoren Gahn får äran härhos sända en Rysk kopek af den sorten, som tillverkades här vid bruket 1788, och hvilken S. T. behagade lemna till Bankokommisarien Silfverstolpe.»

¹⁾ Biographiskt Lexicon, B. IX. h. 3, pag. 347, art. Munck A. F.

²⁾ Detta profmynt kom i Öfver-Ceremoniästarten v. Hauswolffs ego och förvaras nu i Författarens myntkabinett.

³⁾ Hittills äro blott kände stämplar för de 2:ne åren 1764 och 1787.

ock nästföljande åren sådana blindmynt vid Avestad tillverkats.

Under Avestads kopparverk bör ock hänföras den myntning, som der verkställdes af koppar från Bäsinge grufva i Folkärna socken. Detta grufvebolag fick sina första privilegier den 23 Okt. 1709 och erhöll den 1 Dec. 1712 sex frihetsår. Fick tid efter annan förlängning på frihetsåren och utmyntningsfrihet af grufvans koppar till tolf (4), sex (2) och tre (1) dalers plåtar intill 1749 års slut ¹⁾. Bäsinge grufvas koppar blef vid Avestad gårad, till plåtar utsmidd och intill 1715 stämplad med *ett krönt B mellan tvänne rosor* inom värdestämpeln.

Såsom med Stora Kopparbergslagen och dess kopparmyntning egande nära sammanhang, må ock här anföras Ljusnarsbergs eller Nya Kopparbergs Bergslag i Westmanland och Nerike. Denna Bergslag fick genom Kammarkollegiets bref den 27 Maj 1644 första gången tillstånd att till plåtar förmynta 45 Sk^{te} 10 L^{te} 11 mark af egen koppar, samt har sedermera flera gånger fått dylika tillåtelser till så väl myntning af plåtar som skiljemynt; dock skulle denna myntning städse ega rum vid Avestad. Något särskildt märke å detta Ljusnarsbergs mynt är ej känt. Årliga tillverkningen vid detta kopparverk har i medeltal under senare hälften af 17:de århundradet varit 210 Sk^{te}, samt under 18:de århundradet omkring 130 Sk^{te} koppar.

Enär under långliga tider rikets förnämsta kopparmyntning försiggått vid Avestad, torde här vara lämpligaste stället att i afseende på vigtförhållandena allenast i allmänhet erinra: 1:o att all råkoppar vid Falu kronovåg invägdes efter *råkopparvigt*, för att derifrån för gårgöring sändas till Avestad, der åter 2:o all gårad koppar utvägdes efter *metall- eller stapelstadsvigt*. 3:o Att i och för kopparmyntningen, så väl vid Avestad, som ock sedan koppar-

¹⁾ Bergs-Koll. Reg. 1709 pag. 1397; 1713 pag. 1640; 1735 fol. 414 och 1749 fol. 542.

myntningen blifvit flyttad till Stockholm, vigten intill senaste tid, då tiotalräkning införts, alltid beräknats efter metall- eller stapelstadsvigt, ehuru viktualievigter begagnats med räknande af 320 Þ å Sk \ddot{u} ; samt 4:0 att, jemlikt Kongl. Maj:ts Stadga om Mått och Vigt af den 31 Jan. 1855, från och med år 1863 all vigt skall ske efter viktualievigt (med undantag för medicinalier); i öfverensstämmelse med hvilket påbud den 1856 begynta myntningen af nytt kopparmynt, utaf så kallad myntmetall, ock är verkställd.

I Stockholm har från äldsta tider, eller allt ifrån det staden blef Konungens hufvudsäte, varit rikets förnämsta myntverk. Mynthusets äldsta kända läge var å den s. k. Kyrkholmen, hvarest myntning synes hafva egt rum till omkring 1542, då det från Westerås till Svartsjö flyttade mynteriet var så i ordning bragt, att den mesta, om ej all dittills i Stockholm bedrifven myntning från nämnda år vid Svartsjö verkställdes¹⁾. De följande åren 1543 och 1544 var myntningen vid Svartsjö betydlig, men åren 1545 till 1550 mycket inskränkt. Från sistnämnda år synes som all myntning vid Svartsjö, likasom redan förut i Stockholm, hade upphört, till dess Hertig Erik fick den 14 April 1556

¹⁾ Enligt Räktekammarens räkenskaper synes: att under året 1540 Myntmästar *Hans*, som tillträdde myntmästaresysslan i Westerås i slutet af 1538, fört med sig från Westerås »mynteri» till Svartsjö 30 oxar, talg och ströming, äfvensom tegel, hvaraf murats 2 ugnar till myntet; att 1541 blifvit vid Svartsjö uppsmidt jern till »allehanda gårdsens och myntets behof, såsom »pregefötter, pregelamrar» m. m., äfvensom att golfvet i myntet lades af tegel, men i nystugan på myntet användes 149 bräder till golf och tak, hvarförutan kalk och tegel åtgått till två ugnar och »korstenar» i myntet; att 1544 uppmurades på gården vid Svartsjö en proberareugn vid myntet, en »destillereugn» åt »Adrian guldskjedaren»; att 1545 uppmurades bland annat tre ugnar åt myntet annorstädes på gården; att den 7 Jan. 1546 är levererad till »Hans myntmästaren på Svartsjö» 1½ Sk \ddot{u} stål; att 1555 är gifvet på Hertig Eriks befallning åt Hans myntmästare till utspisning 4 spann, 1 fjerding Råg. (Räkenskaperne N:o 19; måhända såsom pension då han bodde vid »gamla myntet» i Stockholm och innan han 1556 blef Myntmästare i Åbo.)

Konungens tillstånd »att åt Joest Guldsmed lemna i uppdrag att åter upprätta Myntet i Stockholm». Detta inrättades då å Gråmunkeholmen, troligen neråt sjön, ty i ett Gustaf II Adolfs bref till Kammar-Kollegiet den 23 Juni 1625 ¹⁾ säges, att »Åke Axelsson till Göksholm fått såsom skänk en Kronans tomt på Gråmunkeholmen nedanför klostergården emellan *Myntet* och allmänna gatan, hvars längd från gatan till Myntet är 75 alnar och bredd från sjön till klostret 60 alnar». Att Myntet å Kyrkholmen år 1553 var nedlagdt, synes af en nämnda år för Stockholms stads enskilda medel utgifven räkning, deri det heter: »Item är gifvet Mäster Hans Guldsmed på *gambla myntet* för Credentzekaret till Catharina 9 mark 1 lod 1 qv.» m. m. Hvilket år Myntet flyttades från Gråmunkeholmen till Helgeandsholmen är ovisst. Väl ser man af en Kammar-Kollegiets försäkran till Myntmästar Daniel Kock den 27 Aug. 1647, om en hästqvarns och klensmedsverkstads uppbyggande på Helgeandsholmen till »mynteriets» bättre fortsättande, att Myntet derstädes då varit i gång, men någon närmare uppgift om flyttningstiden, än att den torde infallit i början af 1640-talet, kan i protokoll och räkenskaper från den tiden icke erhållas. När Kongl. hofstallet skulle å Helgeandsholmen uppbyggas, blef, på grund af Kongl. Brevet den 27 Dec. 1673, Myntet flyttadt tvärt öfver till södra sidan af strömmen ²⁾, der det förblef till 1849, då Mynt- och Kontrollverken flyttades till den af Kronan inköpta f. d. Owenska egendomen å Kungsholmen,

¹⁾ Verifikationer till Relationsboken om donerade hus i Stockholm, pag. 1666.

²⁾ Enligt Kammar-Koll. Res. d. 15 Jan. 1675 skulle Myntmästaren D. Faxell få bo i det till mynthus inköpte f. d. Salviska huset. Ännu för åren 1681—1683 finnas större arbeten för detta Mynthus' fullständiga inredande vara verkställda, enligt hvad Joh. Salbergs Gen. extract af d. 30 April 1684 utvisar, slutande sig å 109,867 daler 5½ mark kopparmynt.

der nämnde verk för närvarande äro i fullständigt skick bragta, samt beqvämt och ändamålsenligt iordningställda.

Första gång prägling af kopparmynt skedde å Kongl. Myntet i Stockholm var år 1715, då mynttecknet *Kronan* der präglades. Plattarne till nämnda mynttecken, likasom till alla de öfriga, skrodades i Avestad, men präglingen af dem alla skedde alltid å Stockholms myntverk. Dernäst präglades der de likaledes i Avestad till mynttecken skrodade plattarne till 1 öre kopparmynt för år 1719, äfvensom sedermera för åtskilliga år skiljemynt af vid Avestad skrodade plattar. Slutligen och i sammanhang med de förändrade grunder för utmyntning af guld och silfver, som i Kongl. Förordningen angående myntfoten, af den 25 Juni 1830, finnas bestämda, vidtogos 1831 förberedande åtgärder för kopparmyntningens flyttande från Avestad till Stockholm, hvarest sistnämnda år gjordes det första präglingförsök med ny typ till kopparmynt af $\frac{1}{4}$ öres värde, utaf hvilka blott slogos några få profexemplar. Under år 1832 myntades några mindre poster af 1, $\frac{1}{2}$, $\frac{1}{4}$ och $\frac{1}{8}$ skillingar, likasom äfven år 1833 af sistnämnda sort. Genom Kongl. Brefvet den 9 Mars 1833 stadgades bland annat, att kopparmyntningen skulle från Avestad öfverflyttas till Stockholms myntverk, men att ännu ett eller tvänne år skulle förflyta för vinnande af visshet om kostnadens verkliga belopp, förr än Falu Bergslag frikallades från myntningsskyldigheten. Från och med 1835 kom kopparmyntningen i Stockholm i full gång och har allt sedermera under de flesta derpå följande åren der fortsatts. Här må aumärkas, att de å det i Dalarne slagna kopparmyntet vanliga korslagde pilarne, bibehöllos till och med 1855 å det i Stockholm slagna kopparmyntet, med undantag allenast för den ringa myntningen åren 1832 och 1833.

Till kopparmyntning i Stockholm bör ock räknas den myntning af metallplåtar, som efter aftal med Styckgjutarren Gerhard Meyers enka, Catharina Kamecker, försiggick

i den så kallade styckgjutaregården¹⁾ på Brunkeberget å Norrmalm. Den första profmyntningen skedde den 29 April 1714, i närvaro af särskilda utaf Prinsessan Ulrika Eleonora och Senaten utnämnda 25 Deputerade, nemligen 7 af Ridderskapet och Adeln, 4 af Presteståndet, 7 af Borgareståndet samt 7 af Bergs-Kollegiet. Då gjötos 73 tvådalers, 70 endalers och 2 halfdalers plåtar.

Enär rikets förnämsta myntverk alltid varit i Stockholm, torde här böra lämpligast vidröras frågan om mynt-rätten. Så väl i Sverige som annorstädes har rättighe-ten att slå mynt städse ansetts såsom ett jus regale. Denna höghetsrätt har under olika tider antingen af Kronan sjelf uteslutande begagnats, eller ock till någon del eller helt och hållet till enskilde och korporationer ge-nom privilegier eller resolutioner öfverlåtits. Före Gustaf I:s regering öfverläts oftast myntningsrätten till städer eller enskilde, hvilka fingo, efter af Konungen stadgad myntfot och emot viss årlig afgift, slå mynt. Sedermera uppgjordes vanligen kontrakt med vederbörande myntmästare att uppå bestända villkor aflemna såsom arrende ett visst belopp af det slagna myntet, hvaremot myntmästaren, under iaktta-gande af stadgad myntfot och tillgodonjutande af tillåtet remedium, fick, förnämligast genom slagskatten, för sin räk-ning behålla all den vinst han genom myntningen kunde erhålla. Detta förhållande fortfor intill 1668, då Rikets Ständer, jemte stadfästelse-resolution för dem af den 17 Sept. nämnda år²⁾ att hafva den i Stockholm inrättade Vexel- och Lånebanken under deras »förlag och förvalt-ning», erhöilo genom försäkring af samma dag²⁾ åtskilliga förmåner, hvaribland i 4:de punkten det heter: »Efter mynt-

¹⁾ Styckgjuteriet i Stockholm förestods af medlemmar inom Meyerska släkten alltifrån Gerhard Meyer (död 1664), som derå fick Kongl. privilegium den 8 Juni 1641, till hans sonsons soneson Gerhard Meyer, som dog d. 21 April 1797.

²⁾ v. Stiernmans Författn.-saml. III. pag. 659 och 661.

väsendet hafver en synnerlig gemenskap med Bankoverket, så ändock Wi sjelfva Myntet Oss och Kronan som ett regale förbehålle, och det med Myntmästares tillsättande och hela förvaltningen, så härefter som härtill, under Wårt Kammar-Collegii disposition och förordningar lemne, så förünne Wi likväl Banken att efter den nuvarande myntordningen, samt flera andra omständigheter, njuta deraf alla de fördelar, villkor och förmåner, som det verket kan kasta af sig och Wår Myntmästare härtill hafver åtnjutit; dock att de honom först för sina använda omkostnader förnöja, samt all följande omkostnad sjelf stå och draga.» Det formliga tillkännagifvandet om Bankens öfverlåtelse till Rikets Ständers förvaltning skedde, då Riksrådet Claes Rålamb ¹⁾ i Banken uppläste Kongl. Brevet derom af den 19 Sept. 1668, och sjelfva öfverlåtelsen ansågs ega rum, då Kongl. Brevet af den 4 derpåföljande December till Bankofullmäktige öfverlemnades. Derefter verkställdes inventeringen från Myntmästaren Abraham Cronström under loppet af Jan. månad 1669.

Rikets Ständers Bank hade sålunda fått rikets förmyntning af *guld* och *silfver* på arrende, hvarföre ock Banken hade en sin Kommissarie vid myntverket anställd, hvilken å dess vägnar hade derå nödig uppsigt. Förmyndare-regeringens ofvanberörde försäkring stadfästades af Konungen den 3 Okt. 1675 och fortfor att gälla äfven under Carl XII:s regering, intill dess Konungen den 30 Dec. 1717 ²⁾, genom stadfästelse af det kontrakt på tre år, räknade från den ¹⁹/₃₀ Sept. 1716, som Geheimerådet Baron Görtz i Amsterdam afslutat med Köpmannen François Peterman och medintressenter, till dem öfverlemnade rättig-

¹⁾ Claes Rålamb, som var född 1622, blef Riksråd 1664, Öfver-Ståthållare 1673, Friherre 1674, President i Göta Hofrätt 1678; död 1698.

²⁾ v. Stiernmans Författn.-saml. VI. pag. 435.

heten att slå allt rikets guld- och silfvermynt. Efter Carl XII:s död blef, på grund af Kongl. Brefvet den 5 Maj 1719, myntverket till Rikets Ständers Bank åter öfverlätt, hvadan ock kontrakt den 12 i samma månad mellan Kammar-Kollegiet och Banken upprättades, i enlighet hvarmed Myntet åter till Bankens förvaltning på 12 år öfverlemnades. Härå gaf Drottningen stadfästelse den 21 merberörde Maj, samt Fredrik I den 1 Juli 1720. Efter de tolf årens förlopp öfvertog Kronan sjelf guld- och silfvermyntningen, samt har densamma allt intill närvarande tid fortfarande bedrifvit. I afscende på *kopparmyntet* åter, har 1:o *plåtmyntningen* bedrifvits dels af *koppar* vid Avestad för Kronans, Bankens, Bergslagens och enskildes räkning, eller ock vid andra kopparverk för desses egares räkning, dels äfven af *metall* i Stockholm för Bankens räkning. 2:o *Kopparskiljemyntningen* har väl någon gång drifvits äfven för Bankens räkning, men i allmänhet varit Kronan uteslutande förbehållen. 3:o *Kopparnödmyntet* eller *myntteckens-myntningen* drefs för Kronans räkning, till första millionen genom Kammar-Kollegiet, men sedermera genom Upphandlings-Deputationen, samt, efter dennes upplösning den 5 Jan. 1719, åter genom Kammar-Kollegiet.

Myntverket, hvarmed den 22 Maj 1829 förenades Kontrollverket, hörde under Kammar-Kollegiet intilldess, genom Kongl. Brefvet den 24 Juli 1830, samma verk ställdes under Bergs-Kollegiets öfverinseende, ehuru med egen Öfverstyrelse, som på grund af Kongl. Brefvet den 9 Maj 1835 upphörde. Derefter och tilldess Bergs-Kollegiets organisation hunnit blifva fullbordad, uppdrogs Öfverstyrelsen af Mynt- och Kontrollverken åt Statssekreteraren för Handels- och Finans-ärenden. År 1836 ställdes nämnde verk åter under Bergs-Kollegiets uteslutande förvaltning, men förblefvo derunder ej längre än till 1838, då de, genom Kongl. Brefvet den 10 Augusti sistnämnda år,

blefvo öfverflyttade till Stats-Kontoret, derunder de, sedan den 1 derpåföljande September, fortfarande varit lydande.

I ett sammanhang skola nu anföras Stockholms samtliga Myntmästare, hvarvid för medeltiden blifvit följd Cancellirådet Berchs uppsats ¹⁾, samt från och med Gustaf I hufvudsakligen de i Kongl. Myntverkets och Kammar-Kollegiets arkifver befintlige mynträenskaper, protokoll, bref och registratur.

Johannes de Loon, Myntmästare 1310.

Gerlacus Myntare 1335.

Berend von Rydeck, Myntmästare 1374.

Bernhard von Roderlo (måhända samme som föregående), Myntmästare 1379.

Thideke (Didrich) Silfbrännare 1394.

Hindrich Myntare 1412.

Hans, Myntmästare, död omkring 1437.

Heyne, Heyde eller Heghner v. Nadwich, Myntmästare 1449. Nämnas ännu som sådan 1461.

Hans Grefve nämnes Myntmästare 1479 och 1488.

Michaël Johansson fick sitt myntkontrakt S:t Barbaradag 1497.

Mäster Hindrich, Myntmästare 1513.

Mäster Didrich nämnes som Myntmästare 1527, då han, enligt Räntekammarrens räkningar, fick silfver till förmyntning från Gråmunkeklostret. Han var gift med Birgitta Vase, som, dotter till Christer Johansson Vase och Dorothea Banér, var Gustaf I:s syskonbarn ²⁾).

Herman Fossert fick myntbref 1527 ³⁾. Var ännu 1530 Myntmästare.

Anders Hansson, förut Myntmästare i Westerås, blef för sammansvärjning mot Gustaf I halshuggen 1536 ⁴⁾).

¹⁾ I Kongl. Bibliothekets Handlingar, 1 Band. 2 del. pag. 73.

²⁾ Peringskölds Monumenta Uplandica, pag. 92.

³⁾ v. Stiernmans Författn.-saml. I. pag. 1006.

⁴⁾ Tegels Gustaf I:s Historia, Tom. II, pag. 75.

Casper Beckman nämnes Myntmästare i myntordningen af 1537.

Mårten Jönsson kallas Myntmästare i ett bref af den 16 Juli 1542. Var måhända samme Mårten, som kallas Myntskrifvare i ett bref den 9 Juli 1542 till Konungens Sekreterare Clemens Hansson, i hvilket han gör förfrågningar om det vid Svartsjö i ordning bragta myntet. Troligen förflyttades Mårten från Myntmästare i Stockholm, då myntverket der nästan helt och hållet afstannade 1542, till Myntskrifvare vid Svartsjö myntverk, hvars räkenskaper han förde åtminstone till 1545 års slut. Myntmästare i Svartsjö, så länge myntning der bedrefs, var Hans Hansson, förut Myntmästare i Westerås.

Mäster Joest Höijer, förut guldsmed, blef den 14 April 1556¹⁾ Myntmästare och förordnad att iordningställa det nya myntverket i Stockholm, hvarest han fortfor att vara Myntmästare till slutet af 1566.

Hans Höijer, den förres son, efterträdde 1567 fadren såsom Myntmästare, hvilken befattning han innehade till 1574, då han blef Myntproberare.

Gillis Coyet blef Myntmästare i November 1574. Han hade jemte fadren blifvit 1569 införskrifven från Brabant att idka guldsmedsycket, och blef den 23 Okt. 1571 nämnd till Johan III:s guldsmed. Enligt Konungens bref 1576 blefvo för honom förändrade vilkor bestämde i afseende å myntarelön m. m. I Sigismunds bref den 1 Juli 1595²⁾ till Borgmästare och Råd i Stockholm, nämnes

¹⁾ I Berchs ofvanberörde uppsats anses ovisst om denne Mäster Joest guldsmed skulle upprätta myntet i Stockholm eller i Åbo; men myntverket å detta sednare ställe iordningbragtes 1556 af *Hans Myntmästare*, troligen densamme, som förut varit Myntmästare i Westerås och vid Svartsjö, samt derefter, åtnjutande pension, 1553 bodde å »gambla myntet» i Stockholm.

²⁾ Riks-Reg. 1595, fol. 203.

Coyet ännu som Myntmästare och var det troligen till sin död i slutet af 1590-talet ¹⁾).

Anthony Grooth den äldre, Myntmästare från 1599 till sin död 1614. Under Johan III:s regering kom han från Brabant in till Sverige och var först guldsmed. Han var gift med förutnämnde Gillis Coyets dotter, Anna Coyet.

Gillis Gillisson Coyet den yngre ²⁾ blef Myntmästare den 29 Juni 1614. Han idkade så väl förut som sedermera guldsmedsycket; inrättade kopparmyntverket vid Säter 1624 och besörjde äfven der myntningen till 1627; erhöll den 19 Nov. 1629 Konungens tillstånd att resa till Ryssland och dog i Moskwa 1634.

Sedan förutnämnde Anton Groths enka från 1630 till och med 1633 års slut fått förestå Myntet, blef för Markus Kock af Kongl. Regeringen utfärdad myntmästarefullmakt, jemte myntordning den 12 Mars 1634 för silfvermyntningen i Stockholm, hvilken befattning han innehade till 1640 års slut.

Anthony Grooth den yngre ³⁾ blef Myntmästare den 1 Febr. 1641 *»efter som hans fader och moder gode myntmästare varit, samt Markus Kock dertill icke längre låter sig skäligen bruka»*, såsom det heter vid denna Grooths

¹⁾ I Berehs förutnämnde uppsats på Myntmästare i Stockholm anføres bland dem orätt William de Wyk. Väl synes af Johan III:s bref till Ståthållaren i Stockholm, dateradt Calmar den 20 Jan. 1572 (v. Stiernmans Författn.-saml. I, pag. 217), att bemålde Wyk, som var hit från Nederland införskrifven, redan då haft med Konungen betydande penninggetrausaktioner. Äfvenså har han, särdeles under åren 1591 och 1592, egt stort inflytande och i väsendtlig mån bidragit till dessa årens riksförderliga myntförsämringar; men uti mynt-räkenskaperne, äfven för sistberörde tvänne år, nämnes alltid Coyet som Myntmästare och Wyk, jemte flere andra, endast såsom med myntverkets öfverstyrelse egande befattning.

²⁾ Hans söner Peter Julius och Fredr. Coyet blefvo 1649 adlade med bibehållande af sina namn, och sonsonen Wilhelm Coyet blef 1706 Friherre.

³⁾ Hans son Anton Grooth blef 1686 adlad med bibehållande af namnet.

utnämning. Äfven denne var likasom fadern förut guldsmed. Han var den förste som 1641 å i Sverige slagna *silfvermynt* utsatt myntmästaremarke, nemligen begynnelsebokstäfverna till sitt namn A. G. Han dog i början af 1645. Hans enka Anna fick, i anledning af Riksgardien Hans Weilers förfrågan hos Kammar-Kollegiet den 10 Februari 1645, hvem efter Grooths död skulle förestå myntningen, tillstånd »att blifva dervid i detta året, tagandes sig till hjälp Michaël Hack». Denna tillåtelse blef sedan förlängd till den 1 Juli 1646. Af denna orsak finnas ock mynt för sistnämnda år med myntmärket A. G. och andra mynt åter för samma år sakna allt märke.

Daniel Kock¹⁾ nämndes till Myntmästare den 28 Aug. 1645. Han började 1647 å mynten utsätta sitt märke D. K. Död den 7 Dec. 1650.

Michaël Hack blef Myntmästare i Sept. 1652, efter att förut hafva varit Myntskrifvare, jemlikt Kammar-Kollegiets fullmakt af den 7 Maj 1647. Som myntmästaremarke nyttjade han *tvänne korslagda hakar*²⁾. Han fortfor att vara Myntmästare till sin död i början af år 1658.

Jürgen eller Göran Wagner blef Myntmästare den 8 Mars 1658. Hans myntmästaremarke var G. W. Han hade först såsom Myntskrifvare och sedan som Proberare länge varit anställd vid Myntverket. Det vill synas som den gamle Wagner i början af 1663 fått tjenstledighet, men måste, efter Myntmästaren Hermans rymning, åter

¹⁾ Han var son af förutnämnde Markus Kock och egde en son Markus Kock den yngre, hvilken som Kongl. Räntmästare blef, jemte farbröderne Isak och Abraham, adlad 1667 med antagande af namnet Cronström, hvarvid förändrades något det af farfadern och fadern förut begagnade vapnet.

²⁾ Vid denna tid var ganska vanligt att Myntmästare nyttjade som märke en eller flera hakar, ensamma eller jemte sina namnbokstäfver. I »*Samlung berühmter Medailleurs und Münzmeisters, nebst ihren Zeichen, Nürnberg 1778*», kallas dessa tecken *Zain-Hacke*, d. v. s. de glödghakar, hvarmed man drog mynt-tenarne ur glödugnen.

emottaga myntmästarebefattningen den 7 Juli sistnämnda år, intill dess myntverket åter blifvit ordnad. När hela myntväsendet 1664 skulle helt och hållet ombildas, fick den åldrige Wagner afsked, med beräkning af löneförmånerna till den 1 Juni sistnämnda år, då han myntmästaresysslan afträdde. Den 18 i sistberörda månad erhöll Wagner öppet bref: »att då han 30 år troliga och väl tjent Kronan, undfå en årlig pension af 450 daler S. M:t» med löfte tillika »att så snart det beslutade myntverket i Skåne blefve i verket satt, Wagner då framför andra skulle komma i konsideration och der till Myntmästare brukad blifva». Han lefde ännu 1669 ¹⁾, men blef aldrig Myntmästare vid det Skånska myntverk, som upprättades i Landskrona.

Johan Fredrik Herman, som från och med 1658 varit Myntproberare, fick troligen, samtidigt med Wagners tjenstledighet, förordnande att vara Myntmästare i början af år 1663. Åtminstone benämnes han »Myntmästare» i Kammar-Kollegiets Protokoll för den 9 Mars nämnda år, hvari han förklarar »att det huset vid Norrström, som af Kronan är inköpt, står hans verk, som han efter afskedet (aftal) skall inrätta, intet till något mehn, utan kan verket så lagas, att huset kan utan dess turbation blifva ståendes» ²⁾. Den 22 påföljande Maj beslöt Kammar-Kollegiet att för Myntmästaren Herman »instruktion skulle extraderas mot hans revers utan caution», och blef äfven under samma dag utfärdad »Instruktion och ordning, hvar efter Herman vid guld- och silfvermyntningen i Stockholm hade att (i 19 punkter) sig rätta och regulera». Redan

¹⁾ Kammar-Koll. Prot. 1669 den 23 Febr., pag. 507.

²⁾ Att ifrågavarande hus, som är det nuvarande Kanslihuset, var ämnadt till begagnande för Myntverket, synes ock af Kammar-Koll. Prot. den 11 Mars 1663, hvari omförmäles, »att å det af Assessoren Nils Nilsson vid Norrström till Kronan försålde hus, för myntets bättre fortsättande, utfärdade köpebref, blef injör Kollegiet uppläst och approperadt».

den 30 derpåföljande Juni anmälde Myntinspektoren Björn inför Kammar-Kollegiet, »att Myntmästaren Herman något sällsamt handterar verket», hvarföre beslöts att Myntmästaren skulle uppkallas och sådant förhållas. Den 3 nästpåföljande Juli inkallades till Kammar-Kollegiet myntsmeden Bengt, som berättade, »att Myntmästaren Herman intet är ofta hemma och att fördenskull det står illa till; att Myntmästaren af det förr är förmyntadt har tagit 3 à 400 ₧ till sig; att han ej hört af någon bortresa, blott att Myntmästaren af otålmodighet mot sin hustru sagt sig vilja resa bort, så framt hon honom förtörnade». Då Vaktmästaren sistnämnde dag skickades att söka efter Herman, var han redan rymd, ty påföljande dag den 4 Juli afgick Kammar-Kollegiets bref till Tullnären Christopher Bretschneider »att ransaka efter Myntmästaren J. F. Herman vid Dalarön». Af Kammar-Kollegiets Protokoll den 23 Febr. 1669 (pag. 510) synes, att Myntmästaren Hermans slutliga skuld till Kronan för oredovista medel utgjort 2,922 daler 23 öre S. M:t. Ej mer än ett mynt, ett tvåmarksstycke af 1663, är känt att vara i behåll med bemälde Myntmästares märke, som finnes vara).

Isak Kock, som var broder till ofvannämnde Daniel Kock, blef, såsom förut är nämnt, 1659 Myntmästare vid Avestad, der han ock var bosatt. När, i sammanhang med hela myntväsendets ombildning, i början af 1664 Myntmästaren Wagner åter erhöll tjänstledighet, blef Isak Kocks broder Abraham »designerad» att Wagner efterträda, men som bemälde Abraham Kock då var utrikes rest, tillfrågades inför Kammar-Kollegiet den 21 Mars sistberörde år Isak Kock, om han ville intill brodern Abrahams hemkomst tillika åtaga sig myntverket i Stockholm, hvarpå Isak svarade: »att han ej kunde vara så länge ifrån sina verk i Avestad». Sedan Isak Kock, som under Mars och

1) Detta tvåmarksstycke finnes i Författarens myntkabinett.

April 1664 varit i Stockholm, såsom ledamot af komittéen för myntväsendets ordnande, återrest till Avestad, blef han den 11 Maj efterskrifven för »att öfvertaga myntningen i Stockholm». Emellertid hade Myntinspektoren And. Björn ¹⁾ ombesörjt myntningen i Stockholm, till dess Isak Kock densamma öfvertog den 1 påföljande Juni, hvadan ock finnas ettören för 1664, som sakna myntmästaremärke.

Enär Isak Kock var bosatt i Avestad, der han fortfarande förestod Myntverket, lemnade han Stockholm om hösten 1664, efter att den 25 Okt. ingifvit till Kammar-Kollegiet åtskilliga fråg punkter rörande myntväsendet. Den fjärde af dessa punkter innehöll: »att Isak Kock kunde förordnas till Director öfver Myntet i Stockholm och Abraham Kock till Myntnästare derstädes»; men hvarpå Kammar-Kollegiet den 29 påföljande Nov. svarade, »att sådant ej kunde ske förr än Abraham Kock kommer i landet och hafver gjort sådant prof, att han för Myntmästare kan passera», varande den sednare emellertid till befattningen »*designerad*». Af Kammar-Kollegiets Protokoll synes ej när Abraham Kock blef formligen till Myntmästare utnämnd, men den 29 April 1665 heter det deri, att »som Myntnästaren Isak Kock nu afträder Myntet här i Stockholm till brodern Abraham Kock, så befalltes Kommissarien Rosen-

¹⁾ Att under denna tid vårdslöshet och godtycke vid myntverket egt rum visar sig bland annat af följande tilldragelse. Den 20 Maj anmälde Myntinspektoren Björn inför Kammar-Kollegiet, »att som stocken till de små silfverrunestyckena gått sönder, lät han, för att befordra arbetet, taga en annan stämpel, som brukades 1660 och står »*Carolus Gustavus Decimus*» på, samt mynta ungefär 200 daler, frågandes om han må dem utgifva; hvilket öfverlades, och i förstomente Kollegium vara betänkligt dem att låta utgifva, efter som derpå stod »*Carolus Gustavus*» och årtalet förändradt och i stället för 0 satt 4 och således stod 1664, likväl medan det icke var mer och det intet kunde stort märkas, dertill med skulle göras omkostnad, så framt de skulle omsmältas, ty resolverades att samma 200 daler skola utlevereras.» Se Kammar-Kollegiets Protokoll den 20 Maj 1664, pag. 135.

flycht och Kamrer Joensson att inventera Myntet från den förre till den sednare».

Orsaken hvarföre ofvanstående förhållanden blifvit så omständligt anförda, är att derigenom må kunna gifvas förklaring åt de trenne olika myntmästaremärken, som under åren 1664 och 1665 finnas guld- och silfvermynten åsatta, och af hvilka de två med namnbokstäfver finnas omvexlande för dessa tvänne år begagnade. Det vill nemligen synas som skulle Isak Kock, när han var i Stockholm och således sjelf hade tillsyn öfver Myntverket, hafva å mynten utsatt sina namnbokstäfver I. K. som återfinnas å mynt för båda åren 1664 och 1665. När han deremot var i Avestad tyckes han hafva ansett ansvaret för myntningen gå gemensamt för sig och brodern Abraham, hvarföre för samma tid myntmästaremärket var båda brödernes namnbokstäfver, såsom monogram sålunda sammanbundne: *AK*. Slutligen sedan Abraham Kock efter hemkomsten ensam öfvertagit myntmästare-befattningen, upptog han som sitt eget märke fadrens förut beskrifna vapen¹⁾. Om Isak Kock ses vidare under Avestad.

Abraham Kock mottog myntmästaresysslan den 29 April 1665. Här ofvan under Avestads myntverk är anfördt hans öfriga befattningar m. m., äfvensom nyss förut är omtaladt det myntmästaremarke han begagnat ifrån den tid han ensam öfvertog Myntet i Stockholm till och med 1668, då han i December lemnade den egentliga myntmästaretjensten, ehuru han fick Kammar-Kollegiets särskildta tillstånd att intill den 14 Januari påföljande år

¹⁾ Under år 1665 förspordes klagomål öfver vårdslöshet vid myntningen under Isak Kocks bortovaro från Myntet i Stockholm. Sålunda besvärade sig inför Kammar-Kollegiet den 31 Juli nämnda år en guldsmed Alex. Klerek, att de någon tid förut utgifna runstycken voro undervigtiga. Härom skedde den 6 påföljande September inför Kollegiet undersökning, då Abraham Kock tillfrågades, om han ville svara för brodern Isaks myntning, hvartill den förre genmälde; »*att myntets betjente och myntböckerne finge svara derför.*»

uppmynta det silfver han vid afträdet hade qvar i Myntet. Deraf slogos ettören, hvarå något myntmästaremarke ej finnès utsatt.

Efter Abraham Kocks (Cronströms) afgång blef myntmästaretjensten för någon tid ej tillsatt. Den 22 December 1668 begärde Kammarrådet Jakob Fleming¹⁾, »att Banken (som nu skötte Myntet) på 14 dagar finge vid myntningen probra en karl utan myntmästare», hvilket Kammar-Kollegiet biföll²⁾. Den 19 Febr. 1669 begärde Bankens ombud vid myntverket, Kommissarien Jochim Pötter Liljenhoff, hos Kammar-Kollegiet, »att ett visst marke måtte såsom förr å myntet sättas att förekomma falskhet och att utrönas kunde hvem som det myntat hafver», hvarpå Riksskattmästaren³⁾ yttrade, »att det vore bättre skaffa en bra Myntmästare». Liljenhoff genmälde »att verket ännu blott varit 10 à 12 dagar i gång»; och beslöts slutligen att för framtiden ett visst marke, som antydde Myntmästaren, skulle myntet åsättas⁴⁾.

Christopher Conradi erhöll den 5 Mars 1669 Kammar-Kollegiets bref att vara Myntmästare, efter att förut från den 15 Maj 1651 hafva varit Myntproberare. Myntmästarebefattningen skötte han till sin död i April 1672. Det myntmästaremarke Conradi begagnat är ett monogram, hvartill är svårt att utleta anledningen. Det innefattar

¹⁾ Jakob Fleming blef 1674 Landshöfding öfver Kronobergs Län och dog den 7 Mars 1689.

²⁾ Förutnämnde »karl», som i början af 1669 skött myntningen, lär ej varit befattningen fullt vuxen, enär Myntproberaren Conradi den 19 Febr. nämnda år inför Kammar-Kollegiet gjorde anmärkning å en post om 20 marker i sexmarkstycken (Caroliner) såsom illa slagna, men hvilka för den gången Kollegium efter granskning »lät passera». Se Kammar-Koll. Prot. 1669, pag. 455.

³⁾ Frih. Seved Bååt blef Riksråd 1645; President i Bergs-Koll. 1652; President i Kommers-Koll. 1660; Riksskattmästare 1668; President i Kammar-Koll. samma år. Död den 19 Aug. 1669.

⁴⁾ Den 23 Febr. 1669 anhöll Abraham Cronström hos Kammar-Kollegiet att åter få öfvertaga silfvermyntningen, hvilken begäran dock af Kollegiet afslogs.

bokstäfverna F. I. R. S. T. (R) sammanbundna och finnes å mynten för åren 1669—1672.

Daniel Faxell fick den 9 Maj 1672 Kammar-Kollegiets bref att vara Myntmästare. Deröfver gjorde Kongl. Senaten den 18 i samma månad anmärkning, hvarpå Kollegiet den 17 påföljande Juni svarade, »att Kollegiet vid Myntets öfverlåtande till Banken 1668, likväl fått sig bibehållen rättigheten att tillsätta Myntmästare, och hade Kollegiet, efter Cronströms afsked, utöfvat denna rätt genom Conradis utnämmande, så att nu ej annat skedt än en fortsättning af den en gång begagnade rättigheten». Faxell hade förut varit Syndicus och derefter Borgmästare i Malmö, samt deltog, såsom samma stads fullmäktig vid Riksdagen 1668, inom Banko-Deputationen i rådslagen om Bankens ombildning. Nämdes sistnämnda år till en af de första Bankens Kommissarier. Blef 1681 suspenderad från myntmästaresysslan, som under tiden sköttes af Myntkamereraren Anders Strömner. Kom i anledning häraf i tvist med Bankens Kommissarier, som ej ville låta honom å myntet utsätta sitt myntmästaremarke; men uti Kongl. Brevet till Kammar-Kollegiet den 29 Juli 1683 förklarades, att »oaktadt Myntet hörde under Banken och så länge Faxell icke vore från myntmästaretjensten dömd eller afsatt, skulle han vara berättigad att som förut sätta sitt namn å myntet»¹⁾). Faxell fick afsked från myntmästarebefattningen i slutet af 1683 och blef 1684 E. O. Assessor i Bergs-Kollegiet. Blef den 16 Febr. 1691 adlad med namnet Cronmark. Död 1705. Han brukade som myntmästaremarke 1672 D. F., men de följande åren till och med 1683 S.

Anders Strömner blef Myntmästare den 28 Jan. 1684. Han hade förut varit 1671 Bankobokhållare, 1680 Myntkamererare och 1683 Bankokommissarie. Blef den

¹⁾ Riks-Reg. 1683. III. fol. 278.

6 Mars 1689 adlad med bibehållet namn. Den 6 Juni 1699 Assessor i Bergs-Kollegiet, då han lemnade myntmästaretjensten. Blef den 2 December 1719¹⁾ Bergråd. Död den 31 Maj 1730. Såsom myntmästaremärke nyttjade han från och med 1684 till och med 1699 sina namnbokstäfver sålunda *S*.

Henrik Zedritz var Myntmästare från 1700 till 1706. Hans myntmästaremärke var H. Z. som finnes å mynten för nämnda sju år.

Lorentz Careelberg, som 1683 blef Proberare i Bergs-Kollegiet, nämndes 1706 till Myntmästare, från hvilken tjänst han 1722 erhöll afsked med Assessors titel. Hans myntmästaremärke var L.C., som finnes å alla mynten till och med 1722, således äfven å de mynt för 1718 med hvilkas tillverkning, i anledning af det med Görtz ingångna myntkontrakt, den af Görtz tillsatte Fransmannen Royer haft befattning.

Georg Zedritz blef, efter att förut varit Myntinspektör, Myntmästare 1722, för hvilket år, äfvensom å en del mynt för 1723, hans namnbokstäfver G. Z. finnas som myntmästaremärke utsatte. Sedan sistnämnda år hans afärer kommit så på obestånd, att hans broder Esaias Zedritz blifvit den 3 April 1723 förordnad att förrätta myntmästaretjensten till dess Georg Zedritz den 10 Juni 1730 fick densamma åter öfvertaga, har för 1723 å de flesta mynten, för 1724 till och med 1729 å alla mynten, samt för 1730 å ett ringa antal mynt, något myntmästaremärke ej blifvit utsatt. Från och med 1730 till och med 1737 finnas Georg Zedritz' namnbokstäfver såsom förut åter å mynten utsatte. Han dog 1738.

Hans Malmberg blef, efter att sedan 1723 varit anställd i Myntverkets tjänst, ifrån Myntbokhållare 1738

¹⁾ Enligt Bergs-Kollegiets matrikel, men den 25 Nov. 1720 enligt v. Stiernmans adliga matrikel.

Myntmästare och fick, jemlikt Kongl. Brefvet den 17 Aug. 1762, afsked med lönen och boställsrummen såsom pension. Hans myntmästaremärke H. M. finnes å alla mynt, från och med 1738, under hans tjenstetid utsatt.

Albrecht Lindberg, som först varit från 1743 Kammarskrifvare i Kammar-Kollegiet, derefter 1759 Myntproberare, var Myntmästare från Oktober 1762 till 1773. Hans myntmästaremärke A. L. finnes å alla mynt under hans tjenstetid utsatt.

Olof Lidijn blef, efter att förut från den 24 Nov. 1762 varit Myntproberare, Myntmästare 1773 och innehade denna tjenst till sin död den 14 Maj 1819. Hans myntmästaremärke var O. L., som finnes å mynten för hans tjenstetid, äfven för 1819, ehuru han under det sista året af sin lefnad var tjenstfri. Han hade Öfverdirektörs titel.

Lars Algerus Bergencrutz blef Myntmästare i Oktober 1819. Han hette förut Rogberg och blef den 24 Jan. 1788 adlad med förstnämnda namn. Efter att intill 1785 varit Ryttnästare vid Smålands Kavalleri-Regemente, blef han 1792 Major i Arméen och Konungens Öfveradjutant, 1802 Öfverste i Generalstaben, samt slutligen Konungens Stallmästare och Riddare af K. Svärdsorden. Död d. 13 Juni 1821. Hans myntmästaremärke var L. B., som finnes å mynten för åren 1820 och 1821.

Christopher Borg blef t. f. Myntmästare 1821, samt var ordinarie Myntmästare från 1833 till 1837, då han dog. Förut hade han från 1806 varit Amanuens vid Bergs-Kollegiets kemiska laboratorium och 1814 Proberare derstädes. Hans myntmästaremärke var C. B., som finnes å mynten från 1821 till och med 1837.

Johan Alexander Grandinson blef Myntmästare 1838. Förut hade han från 1815 varit Myntinspektör och från 1833 t. f. Myntkamererare. Hans myntmästaremärke var A. G. å alla mynt från 1838 till 1855, med undantag af en del sistnämnda års tioören, hvarå det finnes äfven

vara endast G. Han tog afsked 1855, har Assessors titel och är Riddare af K. Wasaorden.

Sebastian Tham blef Myntmästare den 29 Dec. 1855. Han var från 1835 t. f. Amanuens vid Myntverket, 1838 tjenstförrättande och 1852 ordinarie Myntproberare. Hans myntmästaremärke S.T. finnes å mynt från 1855 och följande åren, med undantag af en del tioörestycken, hvarå det äfven är endast T.

Sedan vi här ofvan anført de fem orter i Sverige, der myntning af kopparskiljemynt, samt å tvänne bland dem äfven af plåtmynt verkstälts, skola vi vidare redogöra för de öfriga orter, der plåtmyntning försiggått. Men derförinnan må i förbigående för fullständighetens skull först omförmälas ännu tvänne städer i Sverige, som egt privilegier att slå kopparmynt, likasom äfven guld- och silfvermynt.

Uti sina med stapelstadsrätt förnyade privilegier af d. 14 Mars 1663, erhöll Landskrona¹⁾ nämnda mynträttighet. Beträffande kopparmyntets prägel heter det i § 21 af samma privilegier: »*På ena sidan skall vårt och riksens vapn, och på andra sidan stadsens eget vapn med Vår inscription exprimeres*». Det är dock ej känt att kopparmynt der någonsin blifvit slaget; och det dröjde länge innan ens något slags myntning derstädes kom i gång. Väl omnämnas för 1668 en Myntmästare Menth i Landskrona, hvilken hos Kammar-Kollegiet den 18 Dec. nämnda år begärde, att en myntordning till efterrättelse honom måtte meddelas, hvarpå Kollegiet den 22 i samma månad biföll hans anhållan med tillägg, »att han borde ställa caution för sig»; men af en utaf Landskrona stads Råd den 14 Mars 1669 utgifven fullmakt synes, att »Presidenten (Ord-

¹⁾ Det finnes mynt slaget i Landskrona redan 1524 under Danska Konungen Fredrik I:s regering.

föranden) äreborne och välbetrodde Bartholomeus Menth» blifvit »committerad och tillbetrodd att öfver myntväsendet i Landskrona hafva direktion och inscende samt att befordra detsamma . . . uti verk och fullbordan»; hvarjemte samma stads »Presidenter och Råd» den 27 Sept. 1674, med åberopande af förberörde deras »revers om myntväsendet», hos Kammar-Kollegiet anmälde, att deras »Collega och President Bartholomeus Menth blifvit ombetrodd att hafva direktion och inspektion öfver myntväsendet», samt att de »antagit till Myntmästare Herr Henning Kemper, som detta verk vill inrätta»; anhållande slutligen att Kammar-Kollegiet måtte till »Wardein ordinera en skicklig person vid namn Valentin Drobusch från Dresden, som både i Stockholm, Wismar och andra orter vid myntväsendet är brukt och välbefaren». Någon Kammar-Kollegiets stadfästelseresolution för dessa myntverkets i Landskrona tjänstemän har väl icke kunnat återfinnas, men 1675 var myntverket derstädes så i ordning bragt, att tvåmarks- och tvåörestycken då blefvo myntade. De förra hafva ej myntmästaremarke, men å de sednare, som för berörda år äro af trenne särskilda stämplar, finnes utsatt märke. Å tvänne af dessa olika tvåörestycken för 1675 är detta märke ✕, hvilket således skulle tillhöra förutnämnde Myntmästare Henning Kemper, men å det tredje slaget finnes märket H, tydligt häntydande på Myntmästaren Henrik Johan Hille¹⁾, som den 31 Januari 1676 erhöll Kammar-Kollegiets fullmakt att vara Myntmästare i Landskrona. Äfven för 1676 finnas tvåörestycken med sistberörda myntmästaremarke; men det Skånska kriget orsakade hastigt myntningens afstannande sistnämnda år, för att aldrig mera der åter upptagas, hvadan de numera sällsynta tvåmarks- och tvåöresstyckena

¹⁾ Henrik Johan Hille var Myntmästare i Stralsund från år 1662 och återgick dit 1676, samt dog derstädes 1703.

qvarstå allenast som minnen af stadens helt kort och i inskränkt mån begagnade mynträtt.

Äfven Götheborg fick, i bekräftelsen på sina privilegier den 23 Maj 1716, i 17:de punkten deraf, rättighet att inrätta eget myntverk, samt att »slå eget hufvud- och skiljemynt så väl af guld som silfver och koppar»; och skulle »å skiljemyntet sättas å ena sidan Konungens namn samt å den andra stadens namn». Något slags myntning i Götheborg har dock aldrig senare än under 17:de århundradet egt rum.

Vi öfvergå nu att i tidsföljd anföra de öfriga orter, af hvilkas koppar plåtmynt utmyntats.

1:o Garpenbergs kopparverk i Stora Kopparbergs Län fick sin egentliga betydelse sedan detsamma kommit i Funckiska släktens ego. Handelsmannen i Stockholm Thomas Funck ¹⁾ fick den 25 Okt. 1639 Drottning Christinas öppna bref att för sig och efterkommande bruka och behålla Garpenbergs kopparbruk, äfvensom, genom Kongl. Brefvet af den 23 Nov. 1643, Kronans gård vid Garpenberg att evärdeligen besitta under bergsfrälse natur. När Thomas Funck 1645 dog, öfvertogs Garpenbergs kopparverk af sonen Albrekt Funck och mågen Peter Bohm, till dess ofvanomförmälde Assessor Johan Funck 1665 utlöste öfriga meddelegare i bruket, hvarefter han den 30 April 1669 fick stadfästelse på alla förut gifna friheter. Den 26 Sept. 1674 ²⁾ upprättade Kammar-Kollegiet med honom ett kontrakt, hvari bland annat bestämdes: 1:o Prolongation på 8 år å frihet från bergsskatt, emot skyldighet för Funck att i förskott till Kronan erlägga 30,000 R:dr, (å 7 $\frac{1}{2}$ S. M:t å R:drn) emot åtnjutande af 8 proc. ränta. 2:o Rättighet för Funck att årligen i plåtar upp-

¹⁾ Thomas Funck kom från Tyskland och blef i Sverige stamfader för Funckiska ätten.

²⁾ Kammar-Koll. Ark. Arrendekontrakter.

mynta 450 Skæ koppar på samma villkor, som voro för Stora Kopparbergslagen gällande, hvarvid tullen och slag-skatten skulle gå i afdrag å förutnämnda förskott. Efter ytterligare till Kronan gjordt förskott af 65,355 daler S. M:t, erhöll Funck den 7 Januari 1678¹⁾ ånyo rättighet att på enahanda villkor som förut förmynta årligen 450 Skæ koppar. Sedan Johan Funck 1679 afidit, erhöll hans enka Elisabeth Funck den 12 Oktober 1681 stadfästelse å bruksprivilegierna, och var detta sista gången sådant meddelades; men många gånger derefter gäfvos genom Kongl. Resolutioner myntningsfrihet å koppartillverkningen.

Garpenbergs myntplåtar, af *två* och *en* dalers värden, blefvo vid bruket utsmidde och justerade, men stämplade vid Avestad af Myntinspektoren derstädes. Ända till 1715 skiljas de från plåtar af andra bruks koppar genom särskildt märke, *en stjerna mellan två liljor*, men derefter sakna de allt märke.

2:o Å Svappavara koppargrufvor i Öfver-Torneå socken erhöll Jakob Momma²⁾, som desamma upptäckt, den 28 Nov. 1655 privilegium, med åtnjutande af tolf frihetsår. Derefter inrättade han, jemte brodern Abraham Momma, derstädes kopparbruk, hvarå de fingo Bergs-Kollegiets tillståndsresolution den 10 Mars 1658, med rättighet att få utsmida kopparen till plåtar, bleck och takkoppar. Den 20 Nov. 1674 afläts Kongl. Bref till Kammar-Kollegiet med tillåtelse för ofvanbemälda Abraham och Jakob Reenstjerna (Momma) att »utsmida myntplåtar, samt att derå slå Kongl. Maj:ts stämpel». I anledning häraf

¹⁾ Bergs-Koll. Ark. Arrendekontrakter.

²⁾ Jakob Momma kom jemte brodern Abraham Momma från Brabant till Sverige. De blefvo den 2 April 1669 adlade med namnet Reenstjerna, samt bägge Kommissarier i Kommers-Kollegiet. Jakob Reenstjerna dog i Mars 1678 (enligt v. Stiernmans Matrikel, men i Mars 1720 enligt Riddarhusgenealogien). Abraham Reenstjerna dog den 10 Juli 1690.

utgaf Kammar-Kollegiet den 5 Jan. 1675 konsistorial för Befallningsmannen Jakob Fårdell att hafva uppsigt vid plåstämplingen. Rättighet till denna plåtmyntning förnyades ytterligare genom Kongl. privilegiet för Westerbottens Bergslags-Societet af den 11 Januari 1699.

Under de första 20 åren efter kopparverkets anläggande drefs detsamma med fördel, så att årliga koppartillverkningen ansågs uppgå till 6 à 800 Sk^ä, men derefter aftog densamma så betydligt, att under senare hälften af 1690-talet bruksdriften alldeles afstannade. Efter Bergs- och Kammar-Kollegiernas samt Stats-Kontorets förslag, utgäfvos Kongl. Bref af den 19 Nov. 1697, samt 15 Nov. och 23 Dec. 1698, om dessa Westerbottens verks återupptagande, hvarefter ett bolag för sådant ändamål bildades, under namn af Westerbottens Bergslags-Societet, som den 11 Jan. 1699 erhöll förnyade Kongl. privilegier. Derpå kom bruksdriften i gång, äfven hvad koppartillverkningen beträffade, hvarpå som bevis kan anföras, att under åren 1700 och 1701 slogos der myntplåtar, af hvilka ännu finnas exemplar i behåll. Men snart, till följd af de penningeödande krigen, kunde Brukssocieteten icke längre få uppbära de densamma anslagna räntor eller anordnade kronotionde-spanmåslösen, hvartill äfven kom både vådeld 1714, som förstörde Societetens nederlagsvaror i Torneå, samt Ryssarnes härjningar 1716 och 1717, hvilket allt slutligen orsakade bruksdriftens upphörande sistnämnda år. Sedermera blef, äfven för kopparverkens drifvande, åter ett bolag bildadt, som den 11 Juni 1721 erhöll Kongl. Maj:ts förnyade privilegier. På grund af den i Kongl. Förordningen den 21 Jan. 1735 alla nya kopparverk förunnade myntningsfrihet, erhöll äfven detta Svappavara kopparverk, genom Kammar- och Bergs-Kollegiernas Resolution af den 17 Okt. 1738, tillstånd att vid Avestad få fritt till plåtar utmynta 14 Sk^ä 16 L^ä vid Svappavara tillverkad råkoppar. Sedan Brukspatronen Abraham Steinholtz i Dec. 1745

blifvit ensam egare af alla bergverken i denna ort, nedlades kopparverkets drifvande, hvarefter all bruksrörelsen afsåg endast jerntillverkning, och erhöll bruket namn af Kengis jernverk.

De af Svappavara koppar tillverkade och der stämplade myntplåtar skiljas från andra kopparverks myntplåtar medelst det i värdestämpeln anbringade monogram *Å*, häntydande på brukets grundläggare Jakob och Abraham Reenstjerna, som först fingo tillstånd att slå myntplåtar, hvilket märke äfven begagnades i början af 1700-talet, sedan bruket öfvergått i andra egares händer. Men de plåtar af Svappavara koppar, som blifvit vid Avestad stämplade, hafva ej något märke, som häntyder derpå, att kopparen kommit från Svappavara bruk.

3:o Sedan Ljusnedals koppargruv vor i Herjeådalen, hvilka 1686 upptäcktes af en Hans Olsson Blix, blifvit under Carl XII:s krig öfvergifne och ödelagde, erhöll Inspektoren Anders Flor 1736 Bergs-Kollegiets tillstånd att dem åter upptaga, hvarefter 1738 bildades ett bolag för kopparens tillgodogörande. Intill 1748 var afkastningen någorlunda gifvande, men sedermera aftog densamma, så att 1756 all malmbrytning måste upphöra. Kopparbruket anlades först vid Mässlingsjön, hvarföre bruket i början kallades Mässlinge, men sedermera har det kallats Ljusnedals bruk. Koppartillverkningen utgjorde från 1738 till 1748 tillhoppa 397 Sk^{te} 13 L^ä råkoppar. Från sistnämnda år till 1751 erhöilos allenast 6 Sk^{te} 3 L^ä. Efter af Bergs-Kollegiet erhållet tillstånd uppsattes 1748 i den närbelägna Ljungdalen en smälthytta, hvarest till år 1756 blefvo tillverkade tillsammans 47 Sk^{te} 9½ L^ä råkoppar, hvadan vid bägge hyttorna i Ljusnedal och Ljungdal tillhoppa blifvit tillverkade omkring 450 Sk^{te} råkoppar. Sedan bolaget 1756 nödgats upphöra med allt vidare arbete, gjordes derom påföljande år anmälan till Bergmästaren i orten.

Efter det, genom Kongl. Brevet den 17 Juni 1746, Ljusnedals och Ljungdals kopparverksegare erhållit tillstånd att af egen koppartillverkning under nio års tid få tillverka myntplåtar, blef dem meddelad Kammar- och Bergs-Kollegiernas samt Stats-Kontorets Resolution af den 4 påföljande Juli, att vid nämnda bruk få inrätta ett verk för plåtmyntning och att der under 9 års tid *gjuta* de smärre plåtsorterna å 1 och $\frac{1}{2}$ daler S. Mt, emot rekognition af 8 daler S. Mt på Skæ. För att utmärka orten der de myntats finnes å dem inom värdestämpeln , häntydande på brukens namn.

4:o I Jemtland finnas inom Undersåkers, Åre och Kalls socknar åtskilliga koppargrufvor. De förnämsta äro Handöls, samt Fröå eller Gustafs grufvor. För dessa grufvors bearbetande bildades: 1:o Hjerpe, sedermera kalladt Gustafsbergs bolag, som vid Husån nära Kallsjön 1745 anlade en hytta för Handöls grufvornas drifvande, samt 1747 i Fröå-elfven en hytta med ugn för Gustafs grufvans drifvande. Den förra bruksdriften upphörde 1768 och den sednare 1756. 2:o Bildades 1747 Henådals eller Carlsbergs bolag, som 1749 anlade Slagså hytta $\frac{1}{2}$ mil vester om Undersåkers kyrka, och blefvo dessa tvänne bolag år 1752 sammanslagna till ett enda. År 1749 hade båda kopparverken erhållit 18 frihetsår, hvilka den 5 Maj 1768 förlängdes till 1779 års slut. Koppartillverkningen vid båda bruken utgjorde från början till 1773 års slut tillhopa 2,761 Skæ 12 Læ 2 $\frac{1}{2}$ råkoppar, hvaraf ungefär $\frac{1}{3}$ blifvit utsmidd till myntplåtar, bleck och bottnar, men öfrige $\frac{2}{3}$ till gärkoppar, som affördes till Stockholm.

Sedan gärmakeri och kopparhammare blifvit vid Sembla ån i Matmars socken anlagda, erhöll först Gustafsbergs bruk, på grund af Kongl. Brevet till Kammar- och Bergs-Kollegierna af den 9 Juni 1747, tillstånd att under frihetsåren få mynta *en* och *half*-dalers plåtar; och vid det för så-

dant ändamål anlagda myntverket vid Sembla ån stämplades de första myntplåtarna den 23 Aug. 1748. För att utmärka myntningsorten är å midtelstämpeln under värdet anbragt ett krönt G. Derefter fick äfven Carlsbergs bruk, jemlikt Kongl. Brevet den 10 Juli 1749 till Bergs-Kollegiet, tillstånd att under samma villkor och förmåner som Gustafsberg få upprätta ett myntverk för plåtmyntning. Något sådant blef dock aldrig af Carlsbergs bolag inrättadt; men innan samma bolag förenades med Gustafsbergs, blef för Carlsbergs bolags räkning en liten myntning af plåtar gjord å Gustafsbergs myntverk, hvilka plåtar, för att skiljas från Gustafsbergs egna myntplåtar, hade i midtelstämpeln ett krönt C såsom märke. Af dessa Carlsbergs myntplåtar är dock numera icke veterligen någon enda i behåll¹⁾.

Vidare skola nu anföras åtskilliga kopparverk, hvilka, på grund af särskilda resolutioner, fått tillstånd att vid Avestad till plåtar förmynta sina årliga koppartillverknin-
gar, nemligen:

1:o På grund af Kammar- och Bergs-Kollegiernas Resolutioner den 12²⁾ och 22²⁾ Maj 1729 samt Kongl. Brevet den 30 påföljande Juni, erhöilo Falu Bergslag och flere enskilde personer för Insjö grufva i Åhls socken, Lobergets i Tuna socken, Lands-Sekreteraren Gahn för Björnberget i Rättviks socken, samt General-Fältygmästaren Cronberg för Tierps kopparverk, tillstånd att för 3 år, räknade från 1729 års början, vara »befriade från hela sjö-tullen uti utmyntningen af deras koppar vid Avestad, så vidt de all deras koppar läte förmynta och deraf ej något utskeppade». Dessa frihetsår blefvo genom Kongl. Brevet den 1 Aug. 1732³⁾ för ytterligare 3 år förlängda.

¹⁾ Så väl Ljusnedals som Gustafsbergs och Carlsbergs bolag voro förpligtade att låta förfärdiga plåstämplatne hos stämpelmästaren vid Avestad.

²⁾ Kammar-Koll. Prot. 1729 pag. 2938 och 3333.

³⁾ Kammar-Koll. Arkif. Kongl. bref 1732, fol. 306.

2:o På grund af Kammar- och Bergs-Kollegiernas tillstyrkande utlåtande den 14 Jan. 1734, i anledning af kopparverksegarnes i Kallmora by, af Norbergs socken i Westmanland, framställda begäran att erhålla myntningsfrihet för deras årliga koppartillverkning, meddelades dem genom Kongl. Brevet den 8 Mars ¹⁾) berörda år rättighet till plåtmyntning för tvänne år.

3:o Sedan Kammar- och Bergs-Kollegierna samt Stats-Kontoret, genom Resolution af den 21 Jan. 1735, meddelat Brukspatronen Sam. Hjerpe tillstånd att fritt få förmynta den å Gräsön och Norrboda egor i Roslagen tillverkade koppar, blef, med stöd af Kongl. Resolutionen på allmogens besvär den 16 Mars 1739, Inspektoren Fabritius vid Avestad, genom Kammar-Kollegiets Bref af d. 15 Jan. 1745 ²⁾), förständigad att af vid berörda kopparverk bevisligen tillverkad koppar, plåtmyntning vid Avestad verkställa.

4:o Efter det för Bjusås eller Flodbergs koppargrufva, i Åhls socken af Österdalarne, till Bergsmannen Anton Trotzig den 19 November 1669 meddelats 12 frihetsår, blef väl densamma efter någon tids drifvande ödelagd; men 1730 upptogs åter samma grufva af ett bolag, som den 26 Januari 1741 fick utmyntningsfrihet för tolfdalers plåtar ³⁾).

Alla plåtar af koppar, kommen från ofvannämnde verk, hafva, såsom vid Avestad stämplade, det för Avestads bruk vid denna tid gemensamt begagnade märket, *tvänne korslagde dalpilar* i midtelstämpeln.

Slutligen återstår att omtala de tvänne inom Sveriges utländska besittningar belägna orter, der kopparmynt och

¹⁾ Kammar-Koll. Arkif. Kongl. bref 1732, fol. 101.

²⁾ Kammar-Koll. Registratur 1745.

³⁾ Äfven för Fridros kopparverk i Gunnarskogs socken af Wermland begärde Häradshöfding Johan Borgström rättighet att årligen få smida och stämpla 2000 daler S. M:t i plåtar, hvilken fråga af Kammar- och Bergs-Kollegierna den 13 Jan. 1739 (Prot. pag. 114) blef hänskjuten till Rikets Ständers pröfning och afgörande.

dermed likartadt nödmynt af metall, blifvit prägladt, nemligen i Stralsund och i Wismar.

1:o Inom Vor-Pommern har, förr än detta land tillhörde Sverige (1637 ¹⁾)—1814), i Stralsund, som af Hertig Bogislaus VII 1389 fick mynträtt ²⁾), kopparmynt blifvit slaget i början af 1600-talet, ty man har I pfennig (brakteat) för 1607 och IV pfennig för 1622 af koppar. Sedan Pommern kom under Svenska Kronan har der ej slagits rent kopparmynt förr än under Gustaf III:s regering ³⁾). Dermed fortsattes äfven under Gustaf IV Adolfs. Dessa mynt äro trepfennigstycken för åren 1776, 1792 och 1806.

Myntmästare och Myntföreståndare i Stralsund hafva från 17:de århundradets början varit följande ⁴⁾):

Sebastian Schoras, Myntmästare 1606.

Mathias Hue den äldre, Myntmästare 1610.

Mathias Hue den yngre, Myntmästare 1612.

Usmus Rickhof, Myntmästare 1623.

Herman Sander från Hamburg blef Myntförpaktare den 20 April 1632, och under honom

Hans Staude, Myntmästare den 5 Juni 1632.

Henrik Kleinkamp, Myntmästare 1633.

Hans Pulss, Myntmästare 1635.

Casper Sieversen, Myntmästare från 1636 till 1662, då han dog. Hans myntmästaremarke var C. S.

Henrik Johan Hille, Myntmästare 1662. Han blef 1666 tillika Myntmästare i Stettin; öfvertog 1675 Myntet i Landskrona. När myntverket derstädes nedlades 1676, återflyttade han till Stralsund, der han myntade ännu 1698.

¹⁾ Vid Hertig Bogislaus XIV:s död 1637 (den siste af sin stam), tog Sverige hela Pommern i besittning och återlemnade blott en liten del deraf till Brandenburg vid Westphaliska freden 1648.

²⁾ Man har silfvermynt från denna tid slagna i Stralsund.

³⁾ De $\frac{1}{4}$ skillingar eller wittnar, som 1763 slogos i Stralsund och i Kongl. Bref från denna tid sägas vara af koppar, äro dock af pagament (billon).

⁴⁾ Enligt utdrag ur Stralsunds Råds-arkif.

Död i Stralsund 1705. Hans myntmästaremärke var dels H. I. H. och dels .

Johan Christ. Hille, son af förutnämnde Henrik Johan Hille, var Myntmästare i Stralsund från 1706 till 1709, då myntningen der för några år upphörde. Hans myntmästaremärke var I. C. H. Han dog 1721.

Henrik Schnack fick sin instruktion såsom Myntmästare i Stralsund den ¹²/₂₃ Sept. 1715. Han myntade der blott XVI och I skillingar under stadens belägring, hvarefter han återgick till sin proberaretenst i Bergs-Kollegiet. Han nyttjade ej något myntmästaremärke.

Med 1715 upphörde i Stralsund all myntning under återstående åren af Carl XII:s regering, och myntverket förblef fortfarande nedlagt under Ulrika Eleonoras och Fredrik I:s regeringar. Men sedan med Kanslirådet von Olthoff och Handelsmannen Giese den 21 Okt. 1757 blifvit upprättadt kontrakt i 22 punkter, om ett myntverks inrättande i Stralsund, blef detsamma der påföljande år iordningställdt, då Otto Henrik Knorre, som från 1751 varit Myntmästare i Schwerin, blef Myntmästare, med hvilken befattning han fortfor till 1760, då han flyttade till Hamburg, der han var Myntmästare från 1761—1805. Hans myntmästaremärke var O. H. K.

Lorentz Fredrik Knorre blef för kort tid 1761 Myntmästare i Stralsund. Hans myntmästaremärke var L. F. K.

Justus Carl Schröder var endast en kort tid 1761 Myntmästare i Stralsund, hvarefter han erhöll samma befattning 1762 i Elbing, 1763 i Mitau och 1768—1772 i Warschau. Hans myntmästaremärke var I. C. S.

Johan Henrik Löwe (och med honom brodern J. D. Löwe under 1761) var Myntmästare från 1761 till 1763. Han hade förut från 1725 till 1760 varit i samma egenkap anställd i Hamburg, samt var från 1764 till 1793

Myntmästare i Neu-Strelitz. Hans myntmästaremarke var I. H. L.

L. D. Sodemann finnes upptagen som Myntmästare från 1763—1768, ehuru i Febr. 1764 all myntning i Stralsund upphörde och myntverkets betjente då kommo på in-dragningsstat. Hans myntmästaremarke var L. D. S. å 1 sechsling och 1 witten af år 1763.

Ehuruväl, med anledning af Pommerska kommissionens hemställan af den 30 Juni 1767, Kammar-Kollegiet den 12 påföljande Augusti beslöt, att af det silfver, som komme att till bemälda Kommission afsändas till Domäner-nas inlösen, skulle 50,000 R:dr, »hälften i Hamburger banko och hälften i Holländsk kurant», förmyntas, är dock ej känt att någon myntning på grund häraf i Stralsund försiggått.

För de under åren 1776, 1792 och 1806 slagna Pommer-ska III pfennigstycken är någon myntmästare ej känd och saknas derå jemväl allt myntmästaremarke. Sannolikt har det 1764 nedlagda myntverket i Stralsund för dessa smärre och tillfälliga myntningar icke blifvit så fullständigt i ordning ställdt, att dessa pfennigars skroddning der blifvit verkställd, ehuruväl deras prägling der dock kunnat försiggå; utan har troligen skroddningen skett i någon af närgränsande städer, som haft myntverk i full ordning.

2:o Under den tid Herrskapet Wismar tillhörde Sverige 1631—1803¹⁾, har kopparmynt första gången der präglats 1715, under det staden var af de förbundna fienderna innesluten. Då myntades der, dels ett ringa belopp III pfennigstycken eller s. k. *dreylingar*, dels ock, af odugliga metallkanoner, några få gjutna plåtar af 8, 4, 2 och 1 marks samt 8 och 4 skillings värden, efter Lybsk myntfot. Sedermera fortsattes 1721 myntningen af III pfennigar och har derefter, tid efter annan, allt intill senaste åren fortgått.

¹⁾ Då Wismar blef förpantadt till Mecklenburg för 1,200,000 R:dr B:ko.

Wismars Myntmästare hafva från sjuttoude århundradets början varit följande:

Andreas Reimers, Myntmästare 1602. Hans myntmästaremärke var \mathcal{R} .

Ciriacus Klein, Myntwardein 1613.

Michael Martens, Myntmästare 1622. Hans myntmästaremärke var \mathcal{M} .

Johan Dase, Myntmästare från 1624 till 1647. Hans myntmästaremärke var D. eller I. D.

Balthasar Krause, Myntmästare från 1653 till 1661. Han var förut från 1651 Myntmästare i Schwerin. Hans myntmästaremärke var B. K.

Henning Stoer, Myntmästare från 1661 till 1670. Hans myntmästaremärke var H. S. eller \times .

Hans Ridder, Myntmästare 1670—1673. Hans myntmästaremärke var H. R.

Hans Schmidt myntade för Wismar 1675 och 1676 under det han var Myntmästare i Dömitz. Hans myntmästaremärke var H. S.

Johan Memmius myntade för Wismar 1692—1695, under det han var Myntmästare i Rostock 1679—1705. Han hade från 1673—1678 varit Myntmästare i Güstrow och i samma egenskap i Stettin från 1705—1710. Hans myntmästaremärke var I. M.

Joachim Didrich Gade var till yrket guldsmed i Wismar, men myntade ock för staden från 1715 till 1730, samt från 1738 till 1743. Hans myntmärke var I. G.

Casper A. Falk förrättade myntmästaretjenst från 1731 till 1733. Hans myntmärke var C. A. F.

Casper Falk (mähända densamme som föregående) utöfvade myntmästarebefattningen från 1743 till 1785. Hans myntmärke var C. F 1744 och endast F från och med 1746.

Fredrik Laudénbach var klensmed i Rostock, men myntade III pfennigar i Wismar 1799. Hans myntmärke var F. L.

Joachim Zeller var guldsmed i Wismar, men myntade der III pfennigar åren 1824 och 1825. Hans myntmärke var I. Z. Anmärkas bör att 1824 äfven myntades III pfennigar med året 1824, men med myntmärket från 1799, F. L.

Henrik Meese var till yrket guldsmed, men myntade III pfennigstycken i Wismar åren 1829, 1830 och 1835. Hans myntmärke var H. M.

D. Schmidt var guldsmed i Wismar och myntade der III pfennigstycken åren 1840 och 1845. Hans myntmärke var dels D. S., dels S.

Schröder var kopparstickare i Wismar och myntade der III pfennigar 1854. Hans myntmärke var S.

Innan vi öfvergå till kopparmyntets historia och beskrifning, torde först böra förklaras på hvad sätt i myntbeskrifningen blifvit beräknad hvarje mynts sällsynthet, så väl i allmänhet för hvarje myntnummer och varietet deraf, som ock för särskildta år, om dessa varit för mynthistorien af någon vigt och upplysning. För att härvid alltid följdriktigt kunna tillvägagå, hafve vi, efter tagen kännedom af 20 de största så väl offentliga som enskilda samlingar af kopparmynt i Sverige, Danmark och Norge, med ledning deraf, såsom rättesnöre uppgjort följande skala, hvilken naturligtvis alltid måste blifva godtycklig i afseende på bestämmandet af antalet mynt inom hvarje grad, men dock upplysande *huru* vi beräknat myntens sällsynthet. Sålunda begagnas R. 6 då endast ett exemplar af ett mynt är känt; R. 5 för 2 à 3 ex.; R. 4 för 4—6 ex.; R. 3 för 7—10 ex.; R. 2 för 11—15 ex.; R. 1 för 16—20 ex., samt R. 0 då de kända exemplarens antal öfverstiger 20.

Vidare torde ock, till förekommande af oreda och missförstånd, böra anföras de under särskilda tider uppkomna olika myntbenämningar, hvilka såsom en genväg för sär-

skiljande af mynt utaf samma värde, men af olika metall, till en början begagnats endast i dagligt tal, men sedermera öfvergått äfven i offentlig skrift. Sålunda, sedan redan under Gustaf II Adolfs regering kopparmyntet fallit till hälften mot silfvermyntet, började då begagnas uttrycket *runstycke* för ett öre i koppar och *öre* för ett öre i silfver, hvilket ock synes af Förordningen den 26 Aug. 1633; men genom Förordningen af den 11 December nämnda år stadgades, att de gamla kopparrunstyckena skulle benämnas *halförar*, nemligen S. M:t; men de nya $\frac{1}{4}$ örena kallades dels *fyrkar*, dels ock, då i kopparmynt räknades, *halförar* K. M:t, hvilken sednare benämning begagnades äfven sedan kopparmyntet fallit till $2\frac{1}{2}$ mot 1¹⁾, och för 1 öre i silfver begagnades benämningen *hvitrunstycke*. Genom ny Ordning för kopparmyntningen af den 13 Febr. 1638 sattes kopparmyntet genom sin »*svårhet*» åter i nära jemförligt förhållande till silfvermyntet, hvarigenom 1 öre S. M:t slaget i koppar åter blef i värde ungefär lika med 1 öre i silfver, och hvarvid benämningen *öre* för det förra och *hvitrunstycke* för det sednare bibehölls. Men snart sjönk åter kopparmyntet i värde så att genom Förordningen af den 24 Mars 1643 blef bestämdt, att 1 öre S. M:t skulle svara emot $2\frac{1}{2}$ öre K. M:t. De antagna benämningarne för skiljemyntet af de olika metallerna bibehöllos dock, och från 1661 till 1665 blef å kopparmyntet präglat dess värde efter kopparmyntsräkning. Sedan åter genom Myntplakatet af den 7 Oktober 1665 blifvit stadgadt, så väl att kopparmyntet skulle nedsättas till 3 svarande mot 1 i silfvermynt, som ock att derefter all räkning skulle ske i silfvermynt, blef, genom Kongl. Brefvet den 23 Mars 1669, lemnadt Stora Kopparbergslagen tillstånd att äfven slå 1 öre S. M:t i koppar, hvilka derefter benämndes *slantar*, hvaremot ännu då ett öre i silfver benämndes

¹⁾ Se 1658 års Tulltaxa i v. Stiernmans Författn.-saml. II. pag. 825.

hvitrunstycke. De från 1666 slagna $\frac{1}{6}$ öre S. M:t i koppar benämndes i början *sexlingar*, men, sedan snart kopparmyntsräkningen i dagligt tal åter börjat begagnas, samt genom Myntordningen af den 28 Februari 1681 kopparmyntsräkning blifvit såsom laglig godkänd, kallades framgent dessa sexlingar alltid *halförar*. Genom Konungens Bref af den ¹³/₂₄ April 1715 och den derpå grundade Förordningen af den 17 påföljande Maj hade kopparmyntet blifvit upphöjdt med 50 proc., till följd hvaraf ock i allmänna rörelsen Riksdalern snart steg från 2 daler till 3 daler S. M:t vid jemförelse och räkning med kopparmynt. Men enär tvådalers-plåtarna, som blifvit de i rörelsen allmännaste, sålunda icke längre kunde få bibehålla namnet *riksdalersplåt*, uppkom, vid bortlemnandet af ordet riksdaler, endast benämningen *plåt*, svarande mot två daler S. M:t, hvilken myntbenämning sedermera, så länge daler-räkningen bibehölls, alltjemnt begagnades ¹⁾. Likaså uppkom ungefär samtidigt med namnet *plåt* benämningen *styfver* i stället för öre-namnet å silfverskiljemyntet, så att då, genom Förordningen af den 20 Dec. 1717, 1 och 2 örestyckena blefvo höjde till 2 och 4 öres räknevärde, samt 4 och 5 örestyckena ²⁾ till 6 öres, nyttjades namnet *styfver* då det räknades i silfvermynt, men *öre* då kopparmyntsräkning begagnades för silfvermyntet. Sålunda kallades ett 4 eller 5 örestycke *sexstyfverstycke*, då derunder förstods silfvermynt, samt *tolförestycke* då dermed menades kopparmyntsräkning; men den allmännaste benämningen derå var dock helt enkelt *pjes*. Dessa benämningar begagnades fortfarande så länge daler-räkningen var i bruk. Sedan på grund af Förordningen den 4 Maj 1719 ett öre K. M:t åter börjat präglas, blef detta kalladt *kop-*

¹⁾ I vice Presidenten J. Thegners skrifvelse den 19 Jan. 1718 upptages en utgift till »50,000 plåtar eller 300,000 daler K. M:ta.

²⁾ Det bör erinras att de sedan 1690 myntade och 4-örena efterträdande 5-örestyckena, voro till skrot och korn alldeles lika 4-örena.

parrunstycke. De i senare tider för kopparskiljemyntet nyttjade benämningar af *skilling* ¹⁾) och *runstycke*, samt nu senast af *öre*, äro tillräckligt bekanta, utan att erfordra någon förklaring.

Slutligen torde här böra närmare bestämmas hvad som rätteligen förstås med 1:o *Verkligt eller gångbart mynt*, 2:o *Profmynt*, 3:o *Nödmynt* samt 4:o *Myntpollett*.

1:o *Verkligt eller gångbart mynt* är all sådan metallisk valuta, som enligt gällande myntordning är präglad till stadgadt skrot och korn, i ändamål att såsom mynt utgå i allmänna rörelsen, och hvars inre värde fullt eller nära derintill motsvarar det derå präglade värdet. 2:o Till *Profmynt* åter böra hänföras sådana försök, som, utan att vara till skrot och korn genom myntordning bestämda, endast hafva varit förslag till mynt, hvilka först efter vederbörlig stadfästelse och utfärdad myntordning läggas till grund för blifvande gångbart mynt. Ett ringa antal, till form och prägel från det vanliga myntet afvikande mynt, utgör således icke ensamt skäl att hänföra detsamma till profmynt, så vidt ett sådant mynt är i vanlig ordning behörigen godkändt och fastställt; likasom å andra sidan den omständigheten ensam, att en mynt liknande penning förekommit i allmänna rörelsen, icke berättigar att hänföra densamma till verkligt mynt, der stadgad myntordning för sådan penning saknas. 3:o *Nödmynt* är ett sådant mynt, som är afsedt att för någon kortare tid ersätta bristen på verkligt mynt, samt slaget derföre, att antingen tillgång på den vanligtvis brukliga myntmetallen saknats, eller ock att den ort, der sådant mynt präglats, icke kunnat hafva beröring med annan ort, hvarest allmänt gångbart mynt varit att tillgå. Sådant mynt är oftast från det eljest gångbara myntet skiljaktigt, så väl till

¹⁾ Namnet *witten* kom hit från Pommern, der så benämndes $\frac{1}{4}$ skilling i silfver (billon), hvaremot 3 pfennig ($= \frac{1}{4}$ sk.) i koppar kallades *dreyling*.

prägel som ock till skrot och korn, samt antingen prägladt af vanlig myntmetall, eller ock af sådan metall som i allmänhet till mynt ej brukas; och blifver sådant mynt, sedan det tillfälliga trångmålet, som orsakat dess utgifvande, gått förbi, vanligen mot redbart mynt invexladt. 4:o *Myntpollett* är ett skiljemynt eller myntrepresentant, slagen i ändamål att underlätta handeln och rörelsen å en viss ort eller inom någon mindre krets, som då ock oftast är aflägsen från den större penningemarknaden.

MYNTHISTORIA.

GUSTAF II ADOLF.

De penningödande krigen och Elfsborgs lösen hade, på sätt redan förut är antydt, förmått Konungen att 1613 åter för Kronans räkning öfvertaga kopparhandeln. Vid 1614 års riksdag beslöts således, att för den bevillning, som Ständerne sig då åtog, skulle koppar vid Kopparberget uppköpas och derför utifrån anskaffas riksdalrar. Ehu-ruvål statsverket saknade tillräckliga medel att uppköpa all den koppar, som vid Kopparberget tillverkades, kunde Kronan dock bibehålla kopparhandeln derigenom, att, vid bristande penningetillgång, till köpmän eller andra lemnades rättighet att, emot tullens afdragande, vid Kopparberget göra uppköp af koppar och densamma derefter utskeppa. På sådant sätt bedrefs för Kronans räkning kopparhandeln till och med år 1618, hvarigenom det åtminstone lyckades att för statsverket erhålla så mycket silfver i »*slagna daler*», d. v. s. riksdaler, som erfordrades till Elfsborgs lösen. Men sedan den 30 Januari 1619 sista återstoden af nämnda lösesumma var erlagd, och den derför åtagna bevillningen således upphört, saknade Kronan medel att vidare vara förläggare vid Kopparberget. För att dock kunna i någon mån göra sig till godo de fördelar, som med kopparhandeln voro förenade, beslöt Konungen, efter derom förut skedda underhandlingar med åtskilliga af

den förmögnare adeln samt med köpmän, som förut medelst försträckningar till Kronan tagit del i kopparhandeln, att förbinda densamma med det Köphandels-Kompani, som den 1 Mars 1615 fått privilegier. Genom öppet bref af den 24 Juli 1619¹⁾ kungjordes planen härtill och den 21 derpåföljande December¹⁾ utfärdades privilegier på tre år, räknade från den 1 Jan. 1620, för det Handelskompani, som fick uteslutande rätt att vid Stora Kopparberget uppköpa all koppar efter 50 daler Sk^ä, samt betala 22 daler för Sk^ä i tull till Kronan. Från nämnda uppköps-rättighet voro allenast undantagne de 400 Sk^ä koppar, hvaröfver Enkedrottningen egde fri förfoganderätt, äfvensom den koppar, som erfordrades för messingsbruken. Kompaniet egde ock rättighet att föryttra kopparen, vare sig rå, gärgjord eller förarbetad.

Den 1 Januari 1620 tillsattes Kompaniets Direktion, som hade sitt kontor i Stockholm, hvilket kallades Collegium. Direktionens medlemmar bestodo af följande personer, nemligen: Riksrådet Philip von Scheding²⁾, såsom »Gubernator», samt Peter Kruse³⁾, Erik Lars-

¹⁾ v. Stiernmans Författn.-saml. I. pag. 708 och 718.

²⁾ v. Scheding blef 1615 Riks- och Kammarråd. År 1616 första gången Ståthållare öfver Kopparbergslagen och Dalarne till 1620, samt andra gången den 19 Juli 1621 Ståthållare derstädes. Skildes 1625 från Gubernators- och Ståthållarebefattningarne, samt skickades 1627 till Estland, der han den 3 Mars 1628 blef Ståthållare. Fick 1642 derifrån afsked och blef President i Dorpats Hofrätt samt Kansler för Dorpats Akademi. Död i Reval 1646. Hans fader Christopher von Scheding, som från Meissen inkom till Sverige, blef 1582 adlad. Philip v. Schedings söner Johan Christopher och Otto blefvo 1653 Friherrar.

³⁾ Peter Kruse var född i Lybeck och blef såsom handlande i Stockholm den 12 Mars 1622 adlad, med bibehållande af sitt namn. Redan förut hade han, genom Konungens Bref af den 31 Mars 1620 (Riks-Reg. fol. 95), fått Lindö gård i Färentuna härad sig förlänad under adelig frihet och frälse. Blef 1625 Ståthållare i Kopparbergslagen med dess Län och Tuna socken. År 1634 Landshöfding öfver hela Dalarne med Stora Kopparbergslagen. Död 1646. — Sedan

son ¹⁾), Olof Andersson ²⁾), Erik Ingemundsson ³⁾), Valentin Nilsson ⁴⁾), Peter Grönberg ⁵⁾) och Cort Witholz ⁶⁾) såsom »Direktorer».

Den 21 December 1620 ⁷⁾) utkommo åter privilegier för samma Handelskompani, lika lydande med dem af den 21 December nästförutgångna år, men med utsträckning af tiden för rättighet att ingå i Kompaniet från den 24 Juni 1620, såsom i sistnämnda privilegier var bestämdt, till den 24 Juni 1621. Den 30 Dec. 1622 ⁸⁾) utfärdades förnyade privilegier på fyra år. I 1623 års instruktion för Direktionen nämnas, förutom Philip von Scheding, Gubernator, Lars Skytte ⁹⁾) såsom vice Gubernator, samt endast fyra

vid 1643 års riksdag öfrige ätter Kruse klandrat, att Peter Kruse, ehuru af helt annan ätt, dock bure med dem samma namn, antog sonen Frans och hans bröder för sig och efterkommande namnet Krusbjörn.

¹⁾ Erik Larsson blef såsom Kongl. Räntmästare 1631 adlad med namnet von der Linde. Han inkom till Sverige i Carl IX:s tid. Erhöll redan 1622 några gårdar af Konungen till skänk under adelig frihet och frälse. Död 1636.

²⁾ Olof Andersson blef 1613 Handlande och 1617 Borgmästare i Stockholm, der han dog 1627. Han var son af Rådmanen i Gefle Anders Nilsson.

³⁾ Erik Ingemundsson var 1616 Borgmästare i Stockholm, der han dog 1622.

⁴⁾ Valentin Nilsson var Rådman i Stockholm.

⁵⁾ Peter Grönberg blef 1603 Handlande i Stockholm; 1616 Rådman derstädes; 1630 Svensk Kommissarie i Hamburg; 1631 adlad med bibehållande af sitt namn. Död i Stockholm 1663. Han var son af Jakob Grönberg, som från Schlesien kom till Sverige 1571.

⁶⁾ Cort eller Conrad Witholz var en af Tyska församlingens äldste i Stockholm.

⁷⁾ v. Stiernmans Författn.-saml. I. pag. 761.

⁸⁾ Riks-Reg. 1622 fol. 414.

⁹⁾ Lars Skytte blef såsom Borgmästare i Nyköping adlad 1619; 1622 Assessor i Svea Hofrätt, samt 1625 Ståthållare på Stockholms och Upsala slott. Död 1634. Son af Borgmästaren i Nyköping Bengt Nilsson Skräddare, samt broder till så väl Riksrådet Johan Skytte, som till Nils Bengtson, hvilken trenne söner Håkan, Bertil och Carl alla blefvo adlade med antagande af namnet Skytte.

Direktorer, nemligen Olof Andersson, Peter Grönberg, Peter Kruse och Mårten Weiwitzer ¹⁾). År 1625 blef efter Sche-
ding Johan Eriksson Sparre ²⁾) Gubernator.

Afsigten med Kopparhandels-Kompaniets inrättande var, ej allenast att, genom den sammanbragta penningetillgång, hvaröfver Kompaniet medelst sammanskjuten fond hade att förfoga, ega förmåga att åstadkomma så väl en förökad afkastning af Stora Kopparbergsgruftan, som kopparens förädling inom riket, utan äfven att Kongl. Maj:t och Kronan skulle, under de tryckande penningebehofven, af samma Kompani kunna erhålla försträckningar emot invisningar i koppartullen och afradskopparen. Redan under andra året af Kompaniets egentliga tillvaro, eller 1622, ³⁾) måste det lemna Konungen ett lån af 100,000 daler, hvilka emot 15 procents ränta skulle återgäldas genom afskrifning på följande årets koppartull; och äfven under de följande åren till och med 1625 lemnades sådana försträckningar till Kronan. Men dessa hjälpmedel voro likväl af alltför liten betydighet, i jemförelse med de stora utgifter som krigen orsakade. Penningetillgången i Sverige, särdeles af Svenskt mynt, var vid denna tid högst ringa, och en stor del af rörelsekapitalet utgjordes af utländskt, underhålligt smärre mynt, till den mängd, att den 11 Juni 1621 ett förbud utfärdades emot annat utländskt mynts användande i allmänna rörelsen, än riksdaler, rosenobler, Ungerska gyllen och kronor. Denna allmänna penningebrist var ock

¹⁾ Mårten Weiwitzer kom 1603 från Pommern till Stockholm och blef der Handlande, 1626 Räntmästare, samt 1630 adlad med namnet Rosenstjerna. Död 1638.

²⁾ Johan Sparre blef 1627 förste Svenske Landtmarskalk. Den 24 Dec. s. å. Riks- och Kammarråd; 1632 Öfverståthållare öfver ärkestiftet Mainz. Död i Mainz den 12 Aug. 1632. Genom sitt andra gifte med Ebba Oxenstierna var han sväger till Rikskanslern Axel Oxenstierna.

³⁾ Riks-Reg. 1622, fol. 76.

ganska lätt förklarlig. De ärorika men penningödande krigens följder voro som vanligt penningeförlägenhet, äfven vid de oundgängliga behofvens fyllande. Väl hade å de nästan årliga riksdagarne Ständerne åtagit sig den ena nya skatten efter den andra, hvilka sedan samtidigt fortforo, såsom landtågsgärden, boskapsskatten, lilla tullen, accisen, qvarntullen m. fl.; men dessa källor befunnos dock otillräckliga, så att andra utvägar måste anlitas för att fylla bristerna, såsom ut- och inländska lån, försäljning och förpantning af kronogods, förpantning eller bortarrenderande af tullar och bergverk m. m. Enär krigen fördes på utländsk botten, dit således de betydligaste penningbeloppen öfverfördes, dels för krigshärens aflöning, dels för uppköp å utländsk ort af krigsförråd, beklädnadspersedlar m. m., så återgick högst obetydligt af de anskaffade medlen i rörelsen inom landet, hvaraf den naturliga följden måste blifva en allmän penningebrist och dermed åtföljande stockning i handel och näringar. Dessa olägenheter måste dock afhjelpas för att riket skulle förmå bära bördan af det Polska krigets fortsättande, hvartill under åren 1622 och 1623 förhades stora rustningar. Då likväl Johan III:s myntförsämringar eller myntförfalskningar, hvilketdera namnet man behagar gifva sådana finansiella konstgrepp, innefattade för Konungen alltför afskräckande exempel att efterfölja, vände Gustaf Adolf sina tankar på andra utvägar, som han hoppades skola frigöra honom ur det finansiella trångmål, hvari han sig befann. Då rikets förnämsta handelsvara var kopparen, hvaraf tillverkningen, från den tid Kopparhandels-Kompaniet öfvertog bruksdriften vid Stora Kopparberget, årligen betydligt förökades, så att densamma 1623 utgjorde 10,347 ¹⁾ Skæ bergsvigt, var det

¹⁾ Kopparkompaniets räkenskaper börja med år 1623. Stora Kopparbergsgrufvans medelafkastning, för år räknadt, gjorde (1623—1632) 11,200 Skæ koppar bergsvigt.

nödvändigt att så mycket som möjligt uppehålla priset derå. Men vid penningars hastiga anskaffande mötte ganska stora svårigheter, enär, då utrikeshandeln var beroende ej blott af de vanliga handelskonjunkturerna, utan äfven af krigsförhållanden, man ville så väl förekomma den utländska marknadens öfverlastande med Svensk koppar, som ock undvika påskyndade försäljningar af denna vara, allt i afsigt att icke priset derå skulle nedtryckas. Det var således naturligt att, för så många af hvarandra beroende ändamåls vinnande, hos Konungen skulle väckas tanken på utförandet af Carl IX:s här förut antydda plan att i Sverige införa rent kopparmynt.

Den äldsta handling, som kan hafva afseende på förverkligandet af förslaget om kopparmynts införande, torde vara det Bref Konungen skref till Myntmästaren i Stockholm Gillis Coyet, dateradt Falun den 28 December 1622¹⁾, så lydande: »Efter det Mäster Gilius Koyett Vi behöfve eder närvarelse, är Vår gunstige befallning, att I nu straxt begifver eder till oss ehvar Vi stadde äro, här I vele eder efterrätta». Under hela året 1623 hördes dock icke vidare af något, som kunde häntyda på förutnämnda förslag. Den 24 Dec. sistnämnda år anlände Konungen jemte Drottningen till Säters gård och stannade der till Januari månads slut 1624. Kort derefter skönjas de första spåren till förberedande åtgärder för ett kopparmyntverks upprättande vid Säters gård. I ett Konungens Bref, dateradt Brätta den 9 Febr. 1624²⁾, till Ståthållaren Philip von Scheding, uppmanas denne »att anskaffa kol och ved till det nya myntet som stämplas skall»; och i Konungens Bref, dateradt Stockholm den 9 påföljande Mars³⁾, till Öfversten Åke Oxenstierna³⁾, tillsäges

¹⁾ Kongl. Myntets Arkif.

²⁾ Riks-Reg. 1624, fol. 52 och 96.

³⁾ Åke Oxenstierna blef Chef för Dal-Regementet 1617 samt för Uplands Reg. 1630. Död 1653.

denne »att låta komma till det nya kopparmyntet 50 man af hans knektar, som der arbeta skola». Från samma ort och samma dag afgick befallning till Johan Månsson ¹⁾, »att han i Norrlanden antager uti Kongl. Maj:ts tjenst så många kopparslagaremästare (och) svenner han kan bekomma till det nya kopparmyntet».

Så väl äldre som nyare författare, hvilka afhandlat detta ämne, hafva dels icke nog uppmärksammat dessa och flera andra under loppet af 1624 anbefallda åtgärder för kopparmyntnings företagande, dels ock endast af sådana anordningar icke ansett sig kunna hemta tillräckligt stöd för antagandet, att kopparmyntning nämnda år verkligen egt rum. Så har Berch, i sin afhandling om kopparmyntning ²⁾, tagit såsom första och enda utgångspunkt derför Mandatet af den 9 Juni 1625, ehuru han sjelf, i sin beskrifning öfver Svenska mynt, i en not (pag. 117) omnämner att fyra finnes af år 1624. Och den författare, som senast härom utgifvit en afhandling: »*Om Kopparkompaniet och Kopparmyntningen under Gustaf II Adolfs tid*» ³⁾, anser omständigheterna tala emot antagandet, att kopparmyntning försiggått år 1624. Orsaken till dessa irringar torde förnämligast böra sökas deri, att första beslutet om kopparmyntningens verkställighet hittills varit okänt, och att man städse antagit ofvannämnda Mandat, såsom den första offentliga handling, som derå kan hafva afseende. Likväl har vid anställda noggranna efterforskningar det slutligen lyckats att i hufvudskrift påträffa det första beslutet om kopparmynts införande, hvilket beslut, såsom hittills aldrig ens åberopadt, än mindre tryckt, här ordagrant införes, så lydande:

¹⁾ Riks-Reg. 1624, fol. 101.

²⁾ Införd i Ziervogels Veckoskrift om mynt och medaljer, pag. 112.

³⁾ Införd i tidskriften Scandia 1834, IV. 1.

»K. M:ts beslutne Ordning huruledes medh kopparmyntet hållas skall. År 1624 den 28 Aprilis.

Skippundet 131 $\frac{1}{4}$ daler.

Af $\frac{1}{4}$:n skrodas 42 st. är 10 öre 12 penningar.

Remedium på hvarje två $\frac{1}{4}$:ker . . 1 st.

GUSTAVUS ADOLPHUS.»

(L. S.)')

Detta var sålunda kopparens till skiljemynt första utmyntningsgrund, som varade till påföljande år. Det synes att i denna myntordning endast afsågs fjerdedelsöres eller fyrkars myntande; ty om man förvandlar 131 $\frac{1}{4}$ daler till fyrkar erhållas 16,800 stycken. Om desse åter delas med 400, nemligen mark å ett Sk $\frac{1}{2}$, så blifver qvoten 42 af hvarje mark, motsvarande 10 $\frac{1}{2}$ öre, hvadan hvarje fyrk borde väga 1,905 ort ny vikt. Dock befinnes af ännu i behåll varande mynt, att så väl $\frac{1}{2}$ öre för 1624 som 2, 1 och $\frac{1}{2}$ öre för 1625 enligt denna myntordning blifvit slagna.

Ehuru kopparmyntverket vid Säter blef uppå Konungens befallning och på dess bekostnad inrättadt, var det

1) Denna myntordning återfanns i hufvudskrift uti Kongl. Myntets Arkif i en bundt, hvarå var antecknadt: »*Sammanlagd 1686*».

Nyheten om Gustaf II Adolfs beslut att i Sverige införa kopparmynt spred sig snart till utlandet, hvarom bär vittne ett bref från Konungens i Danmark Räntmästare till Enkedrottningens Hofmästare Didrik Falkenberg, i hvilket å Konungens vägnar begäres att af Enkedrottningen få köpa ett Sk $\frac{1}{2}$ »raffinerad och myntad koppar», måhända i ändamål att tjena som prof för kopparmynts införande äfven i Danmark. Emellertid, då meningen med den sålunda framställda begäran icke var närmare angifven, svarades uti memorial för Johan Skytte af den 30 April 1624, att dylikt mynt, som nu vore under arbete, snart komme ut bland undersåtarna, då deraf kunde erhållas så mycket som åstundades, efter det värde det gick och gällde. Se Riks-Reg. 1624, fol. 213.

Förbemålde Johan Skytte blef Riksråd 1617; den förste President i Räknekammaren (nu Kammar-Kollegiet) 1620; Friherre 1624; den förste President i Göta Hofrätt 1634. Död den 25 Mars 1645.

dock för Enkedrottningen Christinas räkning, som anordningarne för Myntets iordningsställande verkställdes, emedan hon dels sjelf till Konungen lånat penningar, dels å Kopparhandels-Kompaniets vägnar med Konungen träffat aftal om låns anskaffande, allt emot betalning genom kopparmyntningen ¹⁾). För att således påskynda myntverkets snara fullbordande skref Enkedrottningen derom till Frih. Johan Skytte, som var President i Räknekammaren, och som hade dessa bestyr under sin närmaste tillsyn. Härpå svarade Skytte den 19 Maj 1624 ²⁾): »Hvad den långsamhet och dröjsmål med kopparens tillmyntande deruppe vid berget vidkommer, så är det Hans Kongl. Maj:t alldeles okärt, hvarföre ock Hans Kongl. Maj:t både Philip Scheduling och Direktorerne på det alfarligaste hafver låtit tillskrifva, att dermed ingen ytterligare dröjsmål och försummelse företagas skall Äro ock nu i går 25 personer af Tyskland ankomne, som Govert Silentz till sitt verks ³⁾ bättre fortsättande hit inbeställt hafver, de der sig genast till Säter begifva skola.» Äfven till Kopparhandels-Kompaniet skref Kammar-Kollegiet den 25 Maj ²⁾) att, hvad på det samma ankomme, tillse det myntplåtarne blefve väl smidde och till myntet tjenlige, »så att Hennes Maj:t (Enkedrottningen) måtte kunna præstera det kontrakt, som hon med Hans Kongl. Maj:t slutit hafver på Kompaniets vägnar».

¹⁾ Den 10 Dec. 1623 gaf Konungen en försäkran till Enkedrottningen om provinsen Nerike såsom säkerhet och dess inkomster såsom ränta för det lån å 200,000 daler, som Enkedrottningen dels med 28,250 daler redan i Mars 1623 lemnat, dels i 3 ytterligare terminer skulle lemna, nemligen den 1 Mars 1624 40,000 daler, Midsommar s. år 110,000 daler samt Michaëlitiden 1624 21,750 daler. Se Riks-Reg. 1623, fol. 411. Den 27 Maj 1624 skref Konungen till Enkedrottningen, »att han snarligen måtte undsatt varda, så väl med de penningar som han å Kompaniets vägnar som ock af Hennes Maj:t sjelf skulle erhåll». Riks-Reg. 1624, fol. 252. Ytterligare lånte Enkedrottningen till Konungen den 18 Nov. 1624 30,000 daler, som sändes till Johan Skytte. Riks-Reg. 1624, fol. 450.

²⁾ Kammar-Koll. Registratur 1624.

³⁾ Gärnakeriet vid Säter, der ock myntplåtarne utsmiddes.

Vidare skrefvo så väl Kammar-Kollegiet den 8, som Konungen den 10¹ Juli 1624 ') till Erik Gudmundsson, »att låta förfärdiga 200 amboltar och 400 hamrar till H. M. Enkedrottningens behof till det nya kopparmyntet». I samma ämne skref ytterligare Kammar-Kollegiet den 24 i sistnämnda månad, så väl till Enkedrottningen som till Erik Gudmundsson, att Kongl. Maj:t och Kronan skulle enligt löfte utgifva de 500 daler, som erfordrades i betalning till »faktorn i Arboga för af honom förfärdigade ambolter och hamrar till myntet vid Säter». Slutligen skref ock Konungen sjelf den 10 Aug. 1624 ') till Govert Silentz vid Säter, (samt mut. mut. till Ståthållaren Scheding) »det han skulle komma ihåg huru han i förliden vinter haft profver af kopparen i sin verkstad och derefter gjort det förslag, att hvart Skæ för 15 daler gårgöra och i sådane plåtar slå, som kunde vara duglige att förmynta, och hvarpå Hennes Maj:t (Enkedrottningen) fullkomligen förtröstat, hvarföre Konungen icke ville att derpå något krumsprång gjordes, utan att detta ändtligen fullkommandes vardt, görandes dermed det Kongl. Maj:t till nådigt behag och i sig sjelf rättvist vore».

Af alla dessa skrivelser synes således, att kopparmyntningen vid Säter under år 1624 bedrefs omedelbarligen för Enkedrottningens räkning, ehuru Kopparhandels-Kompaniet, såsom till en del äfven förskottsgifvare af penningar till Konungen, deri medelbarligen tog verksam del. Huru angelägen Konungen sjelf äfven varit, att kopparmyntningen måtte snart och med kraft bringas till verkställighet, synes bäst af tvänne hans bref, daterade Stockholm den 27 Augusti 1624, det ena »till Mäster Gilius (Coyet) Myntmästaren om kopparmyntets fortdrifuande»²⁾,

¹⁾ Kammar-Koll. Kongl. Bref 1624, fol. 237 och 239.

²⁾ Riks-Reg. fol. 382. Detta bref är af följande lydelse: »Vi åstunde Mäster Gilius till att veta hvad det lider med kopparmyntet deruppe vid Kopparberget, derföre befalle Vi att I oss derom med första

det andra »till Ståthållaren Philip Scheduling¹⁾ i samma ämne.

förständiga. I lika måtto vele Vi eder alfvarligen hafva befallt, att I med största flit och alfvar drifve uppå att det må vinna sin fortgång och komma uti det esse som Vi det hafva vele; och må I skarpt hålla Ståthållaren före att han förskaffar eder hvad som till myntningen behöfves, och der något försummas och skulden hänger på eder, då vele Vi när Gud vill Vi komme dit upp, hvilket Vi hoppas inom fyra veckor ske skall, således låta nypa eder i örat, att I skole veta komma Oss ihog. Men finnes ock skulden hos Ståthållaren, då vele Vi veta honom tillbörligen tilltala och honom Oss vår skada refundera låta, och derföre måge I väl visa honom detta vårt bref att han sig derefter rätta kan. I skole också låta Oss veta huru mycket I till nyåret förmena skall kunna slaget och tillmyntadt blifva. Och vele Vi förr än arbetet skall blifva försummadt och tillbaka satt, att I tage af knektarne så många som behöfvas, så att myntet må hafva sin fortgång och föras uti det esse som Vi hafva vele.»

- ¹⁾ Riks-Reg. 1624, fol. 383. Detta bref lyder sålunda: »Vi kunne eder Philip Scheduling nådeligen icke förhålla, att Vi åstunde till att veta huru sakerna der vid Kopparberget förevetta och hvad fortgång de hafva vunnit; såsom ock hvad förmodandes är I denna höst skall kunna förrätta. Hvarföre befalle Vi att I Oss en utförlig skriftlig underrättelse om alla saker tillskicka. Dock hvar för sig in specie med sine omständigheter, särdeles om plåtkopparen och myntet, huru mycken koppar allaredo är slagen i plåtar och huru mycket myntad är och än till nyåret skall kunna slås och myntas, samt hvad annat I kunne tänka Oss mest påligger och Vi veta vele. Och efter deruppe icke är mera än åtta hamrar, så befalle Vi att I upptänke alla medel och vägar att bekomma så många hamrar till att hvar månad kan utslås trehundra skeppund uti plåtar och att sedan deraf till det minsta halftredje hundrade skeppund om månaden kunna förmyntade varda. Och befalle derföre alfvarligen att I befordre Myntmästaren Coyet med alle delar som till myntning äro af nöden. Ilvar annars sker och något blifver försummadt, då vele Vi när Gud vill Vi komma derupp, hvilket Vi förmode innan fyra veckors tid ske skall, söka all vår skada hos eder igen. Der ock så vore att något till dess fortsättning felade, då måge I heller pålägga allnogen der i landsändan en liten hjälp och I ändtligen så laga, att det må komma uti det esse Vi det hafva vele. Uti lika måtto är Vår befallning att I hafven ett öga på gärmakeri och mana uppå att det må gå fort och att icke råkopparen dertill må fela.» I sammanhang härmed kan ock nämnas att, enligt Enkedrottningens bref af den 12 Juni 1625 till Riksrådet Johan Skytte, Komungen hade »skänkt klen-smeden Jakob Fytingh benämnd, som myntet vid Sätters bruk upp-rättat och färdiggjort hafver, en summa af fem hundra daler till

Fastän någon redogörelse för 1624 års kopparmyntning icke finnes i samma års räkenskaper för Sätters bruk intagen¹⁾, synes dock af förbemälde Schedings bref till Kammar-Kollegiet, dateradt Falun den 14 Sept. 1624²⁾, att kopparmyntningen vid Säter då varit i full gång och 70 Sk \ddot{a} koppar redan blifvit förmyntade. Men det är icke troligt att så mycket som Konungen väntat, eller 250 Sk \ddot{a} i månaden blifvit senare på hösten förmyntadt; och i Enkedrottningens kopparräkning för 1624 finnas till samma års slut för henne vid Säter vara förmyntade allenast 85 Sk \ddot{a} 18 L \ddot{a} 10 $\text{\textit{P}}$ koppar. Då således myntningen var af alltför liten omfattning, för att motsvara de dermed afsedda ändamålen, beslöt Konungen att till Kopparhandels-Kompaniet helt och hållet öfverlemna kopparmyntningen vid Säter, samt lemna Enkedrottningen tillstånd att i Nyköping, der hon var bosatt, inrätta myntverk till förmyntning af de henne förbehållna 400 Sk \ddot{a} råkoppar af Stora Kopparbergets afradskoppar. Detta sednare myntverk blef ock snart iordningställdt, så att i 1625 års mynträkningar³⁾ finnas 400 Sk \ddot{a} råkoppar vara till Nyköping afsände att förmyntas. Myntsorten uppgifves väl icke, men troligen var det klippingsstycken af *äldre* prägeln, d. v. s. utan rand kring inskrifterna och med årtalet 1625, af så väl 2 öres som fyrks värden. Hvad åter ettöres och halföresklippingarne beträffar, så antyder prägeln å dem, att de alla äro slagna i Säter. Äfven efter Enkedrottningens död den 18 Dec. 1625 fortsattes kopparmyntningen i Nyköping under åren 1626 – 1629.

Emellan Kongl. Maj:t och Kronan, samt förbemälde Lars Skytte och Peter Kruse å Kopparkompaniets vägnar,

föräring», hvilken summa han skulle ur Kongl. Räktekammaren »utan lång förhållning bekomma».

¹⁾ Vid den offentliga granskningen af 1624 års kopparräkenskaper finnes anmärkt, att samma års räkning för kopparmyntningen då fattats.

²⁾ Kammar-Koll. arkif. Ankomna Bref 1624.

³⁾ Kopparkomp. räkenskaper 1625, fol. 4.

uppgjordes således den 10 Januari 1625 ¹⁾) ett kontrakt, räknadt till den 1 Januari 1626, hvarigenom Kompaniet fick: 1:o stadfästelse å privilegiet att för 50 daler Sk^æ »i reda penningar» af Bergsmännen uppköpa all vid Stora Kopparberget tillverkad (rå-)koppar, med undantag dels af de åt Enkedrottningen anslagna 400 Sk^æ, dels af koppar för messingsbrukens behof; 2:o rättighet att efter fastställt pris köpa all den Kronans afradskoppar, som ginge till försäljning, och 3:o rättighet att, då kopparen i Ungerska plåtar icke kunde till 150 daler Sk^æ försäljas, låta slå densamma i mynt, skeppundet Stockholmsvigt räknadt till 150 daler; hvaremot Kompaniet åtog sig: 1:o att i tull för hvar Sk^æ koppar bergsvigt, som det uppköpte, betala till Kronan 60 daler; 2:o att för hvar Sk^æ Stockholmsvigt afradskoppar, som förmyntades, lemna till Kongl. Räntekammaren 150 daler, emot afdragande af hammarskatt och myntarelön 24 daler för hvar Sk^æ, hvadan Kronans behållning skulle blifva 126 daler Sk^æ; 3:o att all koppar, som ej förmyntades, skulle slås i Ungerska plåtar, så att ingen råkoppar blefve försäld; och skulle beloppet för dessa plåtar, hvilka icke finge försäljas under 150 daler Sk^æ, levereras till Räntekammaren, efter afdrag af 15 daler för Sk^æ i arbetslön, hvilken skulle tillfalla Kompaniet; samt 4:o att förskjuta myntverkets underhållskostnad emot ersättning af koppartullen.

Så väl af detta kontrakts innehåll, som ock af uttrycken i inledningen dertill, »att kopparhandeln hade under förlidne året sig något förändrat», samt »att Konungen hade beslutat lätta hammaren i kopparmyntet», synes, att afsigten med det nya kontraktets uppgörande egentligen varit, att för all kopparen, som borde vid Säter gårgöras, få bestämdt ett lägsta pris af 150 daler Sk^æ, hvarunder den icke finge föryttras, hvarigenom Kronan för sin tull och

¹⁾ v. Stiernmans Författn.-saml. I. pag. 923.

afradskoppar skulle ega att säkert påräkna en oafkortad inkomst af minst 135 daler å Sk \ddot{a} af plåtkopparen, samt 126 daler Sk \ddot{a} af den myntade kopparen. Härmed antyddes således, att Kongl. Maj:t helst såge det kopparen utsluges i Ungerska plåtar, och att endast i det fall, att desse icke kunde till det stadgade priset af 150 daler Sk \ddot{a} försäljas, kopparmyntningen skulle anlitas. Orsaken åter, att detta höga pris af 150 daler Sk \ddot{a} , för så väl plåtkopparen som kopparmyntet, kunnat bestämmas, bör sökas deri, att under loppet af 1624 priset å råkopparen stigit i Hamburg till 85 R:dr¹⁾ Sk \ddot{a} , motsvarande 138½ daler efter 6½ $\frac{1}{2}$ kurs, hvilken i medeltal dervid hållit sig alltsedan 1619. Men dessa för kopparen fördelaktiga handelsförhållanden varade ej länge. Redan i början af år 1625 förspordes en stockning i kopparhandeln, hvarföre Kopparkompaniet fann sig snart föranlätet att anlita kopparmyntningen, för att derigenom kunna fullgöra de stadgade kontraktsvilkoren, samt tillika bereda möjlighet att äfven för 1625 lemna Kongl. Maj:t den alltifrån 1622 utgångna årliga försträckningen af 100,000 daler, mot betalning af den inflytande koppartullen. Af Ståthållarne Lars Skyttes och Peter Kruses bref från Säter af den 6 Mars 1625²⁾ till Riks- och Kammarrådet Johan Skytte synes ock, att myntverket vid Säter då var i sådant skick, att en profmyntning till de tre större myntsorterna der kunde försiggå. Derom säges: »Vi hafve i dag gjort prof-

¹⁾ Hallenberg, Gust. II Adolfs historia, V. pag. 194.

²⁾ Kammar-Koll. Reg. 1625. I Peter Kruses Ståthållarefullmakt af den 11 Jan. 1625 (Riks-Reg. fol. 13) står, att han *»isynnerhet skulle kommandera öfver myntet»*. Lars Skytte åter, såsom vice Gubernator i Kompanistyrelsen från Februari 1625, var den som hade förnämsta bestyret med Kompaniets angelägenheter, intill dess Johan Sparre, efter Ph. Schedings formliga afskedande, senare på året blef Gubernator inom Kompanidirektionen. Ännu under Januari 1625 hade Scheduling såsom Gubernator bestyr med kopparmyntningen, hvilket ock ses af Konungens befallning den 17 Januari 1625 till Johan Skytte att *»drifva på kopparmyntet hos Scheduling, Peter Kruse och de andre som hafva dermed till att göra»*. Riks-Reg. 1625, fol. 28.

ver med waltzarne och snidverken, ett till halförar, ett till örestycken, ett till tvåörestycken, med fyra Skæ koppar, hvilka nu äro under händer att förmynta. Emellertid hålla vi på att låta slå mer ut och vele ställt fort så mycket som möjligt vara kan». Prägeln å dessa klippingar är af det mer sällsynta slag, som ej har någon rand kring inskriften, hvilken rand ej började att ditsättas förr än myntverket under 1625 års höst åter blifvit försatt i brukbart skick, hvarom Konungens Bref till Kammar-Kollegiet af den 16 Oktober samma år jemväl lemnar upplysning.

Verkningarne af ofvan antyddas för kopparhandeln ogynnsamma förhållanden visade sig ganska snart, i det att sålunda, genast efter det nya kontraktets afslutande, Kopparkompaniet kom i den brydsamma penningställning, som, fortfarande under de återstående åren af dess tillvaro, framkallade ej mindre många finansiella förvecklingar, så väl mellan Kompanidelegarne och Bergsmännen, som mellan de förra samt Kongl. Maj:t och Kronan, än äfven, genom kopparmyntets upphöjande till landets hufvudmynt och rikets öfverflödande dermed, den oreda i vårt penningväsende, hvilken snart hade till följd, — just hvad man genom kopparmyntningen hade hoppats förekomma, — kopparens sjunkande i värde, samt i bredd dermed kopparmyntets fall till hälften emot hvad det, jemfördt med silfvermyntet, ursprungligen hade gällt. I hvilket finansiellt trångmål Kompaniet befann sig redan under våren 1625, synes bäst af Lars Skyttes bref till Peter Kruse af den 22 och 24 Mars. I dessa heter det bland annat: »All vår förhoppning står nu till myntet, här är icke en köpman, som frågar efter ett Skæ koppar, antingen han vill gifva litet eller mycket». . . . »Hvad de 150,000 daler anlangar, har Hans Maj:t frågat mig, huru vi dem hålla vele i Majo, derpå jag svarade, att der Myntet kunde så fort tillmynta, kunde väl hållas, men efter allt är nytt verk, tyckes vara omöjligt, der man icke får sälja koppar. Derföre begärar

jag . . . att Myntet kunde natt och dag gå fort, att Bergsmännen icke må vidare molestera Hans Maj:t». Men äfven den utväg till penningars anskaffande, som man genom kopparmyntningens anlåtande i en mer vidsträckt omfattning hade hoppats kunna bereda, blef snart tillintetgjord genom de ännu ej fullkomligt färdiga myntverkens förstöring af den starka vårfloden den 1 Maj 1625 ¹⁾).

Då man af de ännu i behåll varande klippingsmynten finner huru högst vårdslöst särdeles 1624 och 1625 årens myntningar utfördes, enär skrotet i dessa klippingar växlar betydligt, är det ganska svårt att med säkerhet bestämma, hvilka mynt med året 1625 hafva blifvit slagna enligt 1624 års utmyntningsgrund, ehuru väl densamma endast antyder myntning af $\frac{1}{4}$ öre eller fyrkar. Man skulle visserligen hafva anledning förmoda, att då i kontraktet af den 10 Januari 1625 det var Kopparkompaniet medgifvet att utmynta kopparen till 150 daler ur Sk \ddot{a} , denna för Kompaniet fördelaktigare utmyntningsgrund ock genast blifvit tillämpad, men likväl finner man af de få exemplar, som ännu äro i behåll af 1625 års klippingsmynt *utan rand*, att de till skrotet mera öfverensstämma med 1624 års utmyntningsgrund af 131 $\frac{1}{4}$ daler ur Sk \ddot{a} , än med den af 1625 till 150 daler. Sålunda, då 1624 års fyrek jemlikt utmyntningsgrunden i allmänhet väger omkring 1,9 ort, så väger det enda kända exemplar ²⁾) af 1625 års fyrek *utan rand* 2,7 ort, hvilken enligt 1625 års myntgrund endast hade bort väga 1,67 ort. Hvad åter beträffar det enda kända exemplar ²⁾) af 1625 års tvåöre, äfven *utan rand*, så väger detta 17 ort, men hade enligt 1624 års utmyntningsgrund bort väga 15,24 ort, samt en-

¹⁾ Kompaniet fordrade af Kronan ersättning med 26,509 daler för 156 Sk \ddot{a} koppar, som genom vattuslödet gått förlorad. Se 1625 års tullräkning i Bil. Litt. K.K. till förklaring angående Kopparkomp. af den 25 April 1689.

²⁾ Finnes i Författarens myntkabinett.

ligt 1625 års allenast 13,33 ort. Ettöret från år 1625 *utan rand*, som i allmänhet väger 7,75 ort, närmar sig ock 1624 års utmyntningsgrund, hvaremot samma års ettöre *med rand* vanligen håller, enligt 1625 års myntgrund, allenast 6,67 ort. Enahanda är förhållandet med de nämnda årens halföre. Ehuru väl således af 1625 års högst vårdslöst slagna klippingsmynt *utan rand*, med stöd af dess vikt icke lär kunna dragas någon säker slutsats till hvilketdera af ifrågavarande tvänne årens utmyntningsgrunder det bör hänföras, torde dock, på grund af dess närmare öfverensstämmelse med den af år 1624 än med den af år 1625, någon sannolikhet vara för antagandet, att allt klippingsmynt *utan rand*, slaget antingen i Nyköping, der kontraktet af den 10 Januari 1625 med Kopparkompaniet icke var tillämpligt, utan allenast det Allmänna Mandatet af den 9 Juni samma år, eller ock i Säter före den 1 Maj berörda år, är myntadt enligt 1624 års utmyntningsgrund. Såsom förklaring, att Kopparkompaniet då icke tillämpat 1625 års förmånligare utmyntningsgrund, kan antagas, att man velat genast bedriva myntningen utaf redan enligt 1624 års utmyntningsgrund färdigskrodade myntplåtar. Hvad åter de särskilda myntsorterna beträffar, är det väl sannolikt att äfven tvåöre blifvit slagna i Nyköping; men då det likväl icke kan utrönas hvilken af de hvarandra nära liknande tvåöres-präglarne tillhör nämnda myntort, blifva alla tvåöres- likasom ock, på grund af deras prägel, alla ett- och halföresklippingar förda under Säter, der den största myntningen verkställdes. Men 1625 års fyrkar, hvilka i bref om Sätters mynt icke omtalas, blifva förda under Nyköping.

Enligt hvad ofvan är nämndt, utfärdades den 9 Juni 1625 ') »Mandat om kopparmynts tillverkande och dess

') v. Stiernmans Författn.-saml. I. pag. 928.

bruk efter vigten». Deri redogöres först för bevekelsegrunderna till kopparmynts införande, och yttras bland annat följande: »Som Vi på det högsta Oss beflitat, att mynt i riket i någon ymighet vara skall, och det fel, som deruppå allthärtill är funnet, så att största klagan i landet öfver penningenöd varit hafver, botas måtte, alltså hafve Vi funnit godt att låta slå rent kopparmynt för dessa orsakers skull: Först att Gud hafver detta landet med koppar rikeligen framför alla andra välsignat, så att oss det icke kan fela, och synes derföre oskäligen vara, att söka medel och vägar hos främmande och utländske till att bota vår nöd, när vi dem sjelfve hos oss hafve. Sedan att guld det allt måste föras utan efter och silfret nu icke finnes i den myckenhet som tarfvar och handeln fuller hos oss kräfver, och det som än förmyntas icke så noga kan aktas att det ju efter som det godt är föres af landet. Till det tredje så är kopparen ett sådant metall, som kan skilja folket åt uti deras handel och lefverne, och blifver brukadt i många andra land¹⁾, som dock sin koppar härifrån med stort besvär hafva måste. Och till det fjerde kan det så blifva slaget, att hvar och en icke mindre med det än med annat kan blifva försäkrad att hafva dess rätta pris». . . . Dernäst förordnas att »efter thy detta kopparmynt när det skall slås i sitt rätta pris och värde faller så stort, att det af myntförfalskare lätteligen skulle kunna minskas och afskäras, derigenom den enfalldige kunde råka på oförmodlig skada, så att han med räknade penningar mindre behölle än dess rätta värde», så skall »kopparmyntet

¹⁾ Särdeles i Spanien var kopparmynt allmänt brukligt. Redan under Carl V:s regering kom sådant mynt der i bruk, samt fick från och med Philip II, (1556—1598), en stor utsträckning. I början af år 1625 begärde Spanska köpmän hos Enkedrottningen, att få förmynta Spanskt mynt i Nyköping, men då de dertill ej kunde visa sin Konungs tillstånd, blef dem blott medgifvet att skroda kopparen i plattar till likhet med Spanskt mynt, samt att dessa plattar utskippa. Kongl. Br. den 25 Jan. och 22 Febr. 1625 i Riks-Reg. fol. 52 (68, 89) och 90.

icke så mycket räknas, som efter vigten uppburet och utgifvet varda, således att intet utgifves eller uppbäres till tre öre och deröfver utan med vigt». Slutligen tillkännagifves ock i samma mandat, att kopparmyntet blifver slaget »efter Stockholms vigt, så att ett Sk \ddot{a} utmyntas till 150 daler, ett L \ddot{a} till 7 $\frac{1}{2}$ daler, ett markpund till 12 öre, $\frac{1}{2}$ mark till 6 öre och $\frac{1}{4}$ mark koppar till 3 öre», samt att hvad som vore under tre öre »kunde utan någons skada uträknas». Detta var således *kopparens till skiljemynt andra utmyntningsgrund*, hvilken varade för återstående tiden af Gustaf II Adolfs regering. I enlighet härmed blef kopparen utmyntad i klippingar till 2, 1, $\frac{1}{2}$ samt $\frac{1}{4}$ öres värden; och borde således tvåöret väga 13,33 ort, ettöret 6,67 ort, halföret 3,33 ort samt fyrken 1,67 ort. Likväl bör härvid erinras, hvad äfven förut är antydt, att dessa ur plåten vårdslöst klippta mynt, äro inom hvart värde hvarandra till vigt väsentligt skiljaktiga, så att man måste väga flera tillhoppa för att kunna finna deras öfverensstämmelse med utmyntningsgrunden.

Såsom bevis, huru såväl Konungen som Kopparkompani-Styrelsen måste i kopparmyntningen se den förnämsta, att ej säga enda, utvägen till penningars anskaffande, så länge å utländska marknaden priset på kopparen, hvilket under år 1625 var händelsen, befanns så nedtryckt, att någon försäljning deraf icke ansågs böra ifrågakomma, må endast anföras, att under det kopparmyntningen från Maj till Augusti månader var vid Säter afstannad, Konungen fann sig tvungen att såsom betalning för Kronans koppar-tull, hvilken Kopparkompaniet dock var skyldig att enligt kontraktet i »hvitt mynt», d. v. s. reda penningar, erlägga, af Kompaniet emottaga största delen deraf i råkoppar, till belopp af 2,057 Sk \ddot{a} och till beräknadt pris af 118 daler Sk \ddot{a} , emot Kompaniets förbindelse att ansvara Kongl. Maj:t för den förlust, som genom samma kopparns afyttring kunde komma att uppstå, der densamma komme att under förut-

nämnda pris försäljas. Derpå uppgjorde Konungen den 25 Juni 1625 ¹⁾) kontrakt med Mårten Weiwitzer, att försälja förberörda koppar till minst 118 daler Sk \ddot{a} , samt att deraf göra sig betald, så väl för den försträckning i penningar och varor, han enligt kontrakt den 11 Januari 1625 ²⁾) hade lemnat, som ock för de ytterligare lån af tillsammans 157,000 daler, hvilka han till påföljande September borde till Konungen utgifva. När emellertid Weiwitzer icke kunde till berörda pris af 118 daler Sk \ddot{a} , motsvarande à 6½ marks kurs 72,6 R:dr, försälja kopparen, som under 1625 fallit till 50 à 55 R:dr Sk \ddot{a} , så befallde Konungen honom i bref af den 1 September, att han skulle »låta kopparen ligga in deposito»; och i bref till samme man den 31 Augusti skrifver Konungen, »att han hellre ville gifva intresse för penningarna och låta kopparen blifva liggande, emedan den väl framdeles, oakadt den nu genom köpmanspraktiker syntes hafva tagit något återslag, skulle komma uti sitt förra och väl högre pris igen» ³⁾). Slutliga följden häraf blef, att i December 1625 ⁴⁾) måste kopparen försäljas till omkring 55 R:dr Sk \ddot{a} , och nödgades Kongl. Maj:t och Kronan 1628 ur Räntekammaren betala till Weiwitzer 70,000 daler, hvilka han visade sig enligt räkning hafva på denna kopparhandel förlorat, jemte ränta derå till 8 proc. om året ⁵⁾).

I ingen mån bättre än Kronans var Kopparkompagniets penningställning vid denna tid. Härom lemnas de

¹⁾ v. Stiernmans Författn.-saml. V. pag. 52—55. Bilagor P.P. och Q.Q. till förklaringen angående Kopparkomp. af den 25 April 1689.

²⁾ Riks-Reg. 1625, fol. 25. Enligt detta kontrakt skulle Weiwitzer bland annat lemna 20,000 daler den 15 Februari, 5,000 tunnor Spanmål på våren à 4½ daler tunnan och 20,000 daler den 24 Juni, för hvilket allt han fick beräkna sig ränta till 1 proc. i månaden.

³⁾ Riks-Reg. 1625, fol. 457.

⁴⁾ Riks-Reg. 1625, fol. 728. Konungens bref till Weiwitzer om tillstånd till kopparens försäljning är af den 7 Dec. 1625.

⁵⁾ Af Reduktionsverket gjordes härå anmärkning, hvarom kan närmare ses i förutnämnde förklaring af den 25 April 1689.

bästa upplysningar i det bref, Kompaniets Gubernator Johan Sparre den 25 Augusti 1625 ¹⁾ skref till Enkedrottningens Hofmarskalk Falkenberg, hvori det heter: »Ändock vi väl icke hade ment att anmoda någon om penningar eller undsättning i detta år, efter vi till myntet, som i förlidne vår alla dagar fort tillmyntades, vår förtröstning hade, menandes dermed både kopparköpet och andra expenser nogsamt att sustentera, men efter det Kompaniet genom Sätters bruks hastiga ruin och eljest för den ansehlige försträckning vi till Hans Maj:ts behof . . . gjort hafve, uti stor vidlöftighet och penningetvång stadt är, hälst efter Myntet vid Säter ännu icke uti sitt fulla esse kommet är, och vi dertill med i denna ringa kopparpristid icke drista oss emot Hans Maj:ts befallning någon koppar att sälja, . . . äre vi fördenskuld förorsakade söka alla de medel vi veta, och hafva sålunda ingått med några främmande ett kontrakt om någon koppar, som vi hos dem in deposito på penningelån och undsättning nedsätta skole» ²⁾).

Under dessa för kopparhandeln så missgynnsamma förhållanden var det naturligt att med all kraft skulle arbetas uppå, att kopparmyntverket i Säter måtte komma i det skick, att en högt drifven myntning derstädes kunde åstadkommas. För sådant ändamål skref ock Konungen till Öfversten Åke Oxenstierna den 22 September 1625 ³⁾ att »skicka till Sätters mynteri 21 man af hans knektar att der förblifva och arbeta». Nära samtidigt eller den 17 September hade Kopparkompani-Styrelsen skrivit till Konungen och redogjort för myntverkets vid Säter tillstånd, samt tillika omnämnt, att vid Mormäso-marknad (den 8 September) hade af det då färdigslagna kopparmyntet blifvit till Bergsmännen på deras fordringar utbetalda 10,000

¹⁾ Kopparkomp. Registratur.

²⁾ Denna koppar blef till belopp af 2,000 Sk^{te} pantsatt i Amsterdam, bestående af såväl råkoppar, som gårad och i plåtar.

³⁾ Riks-Reg. 1625, fol. 545.

daler. Såsom s/iar härå skref Konungen den 12 Oktober ¹⁾) berörda år från Riga till Kompanistyrelsen, att »efter så väl Vår som Kompaniets stat mestadels står på kopparen och denna hålles i föga pris, och det intet bättre finnes än kopparmyntet, derföre skulle Kompanistyrelsen alfvarligen se uppå det Myntet vid Säter hade sin gång, till att stoppa den penningenöd som å färde vore, och att myntet måtte artigt och väl tryckas, efter som det Vi hafve bekommit; hvar det ännu något bättre jemkas, det måste enkannerligen Govert Silentz tillhållas att slå myntplåtarne jemndragne efter sin visse tolk och icke göra dem enastådes vekare än annorstädes, deraf myntet blefve olika till vigten, såsom märkas kunde af de stycken som nu återsändas, hvilket mest deraf komme, att plåtslagaren intet flitigt tillsåge eller ides göra sig det omak, att plåtarne midt uppå blefve med ändarne jemndragne; och så framt det icke ändrades då vore bättre, att den delen af plåten afslås och icke komme på myntet, än att det skulle vanställas». Konungen fann ock »godt att det handlades med de myntesvänner, . . . att de slå tuörestycken, fastän något ökas skulle på omkostnaden; men ettörestycken och halförestycken vore bäst att slå på det andra sättet till att spara omkostnaden. Ilvad vidkomme kontrakten med Monier ²⁾) i Holland, så vore bäst att i tid Kompaniet gjordes den bördan qvitt och kopparen försålles, som låge der in deposito, alldenstund det vore förmoda att med kopparmyntet, så framt allt annat sloge felt, de debitorer kunde uppehållas». Anmärkningsvärdt är, att under samma dag eller den 12 Oktober ³⁾) finnes ännu ett bref från Konun-

¹⁾ Riks-Reg. 1625. fol. 565. Måhända har detta bref något äldre datum, churu i Reg. af misstag infördt under den 12 Oktober. Såsom skäl härtill jemför nästföljande bref äfven af den 12 Oktober.

²⁾ Härvid bör erinras att Monier hade att skaffa med Kompaniets kopparförsäljning, men Weiwitzer med Kronans koppar, som ej förr än i December 1625 blef tillåten att försäljas.

³⁾ Riks-Reg. 1625, fol. 567.

gen till bemälda Kompanistyreelse, hvori, bland annat, åberopas för kopparhandeln fördelaktigare utsigter. Sålunda heter det deri först: »Efter som I Oss för någon tid sedan en prob af en ny stämpel med ränder och tämmeligen nått slaget tillskickat hafven, så behagar Oss samma mynt väl och kunne väl lida det I handlen med samma myntesvenner på 6 daler eller mindre för skeppundet, allenast att de göra sig på folk så fast, att de kopparen så mycket nöden fordrar eller fördelen tillåter förmynta kunna och helst i tuörestycken, till att skynda sig med myntet och att vinna omkostnad». Vidare säges: »Vi förnimme det kopparen, som var högt stigen tillbakars, nu åter skall vara uppstigen i Hamburg till 85 R:dr allaredan för fem veckor sedan och troligen att skola stiga högre. Utur Spanien hafve Vi visse aviser det han är mera begärlig och högre i pris, än som någonsin tillförne varit hafver. Vi kunne icke heller annat tro än att myntet, der det blifver fortsatt hos eder och i Nyköping, att det till eder debita väl skall kunna förslå». Slutligen heter det i femte punkten: »Huru ock kopparen kunde uppslå så vidt, att I kunde få 150 daler för Skæ af plåtkopparen, då akte Vi bäst att I uti tid förhandla 1, 2 eller 3,000 Skæ . . . och förmode Vi att I härvid göre all eder flit, såsom ock att med all åhåga skaffa oss den tull Vi af Kompaniet till krigssakernas utförande accorderat hafver utan dröjsmål». Äfven till Kammar-Kollegiet skref Konungen den 16 Oktober¹⁾), likaledes

¹⁾ Såsom gifvande någon belysning åt penningeställningen vid denna tid, må ur berörda bref Konungens följande ord anföras: »Efter som I lätteligen hafve att dömma uti hvad stat Våra saker här på denna sidan måste förefalla, så framt Vi icke i rättan tid med penningar blifva undsatte, efter den anordning som gjordes före vår afresa; betraktandes att det främmande folket måste på nödfall fruktas att förlöpa, meutinera ock detta landet helt och hållet utplundra, och de Svenske utaf hunger och nöd förgås och Vi sedan icke mera våre råd och consilia mäktige. Alltså vele Vi eder alfvarligen och på det högsta förmanat hafva, att I låte eder vara angeläget, det penningar Oss uti sine rätte summor måtte tillskickas, och der något fel

från Riga, ett bref, som i afseende på kopparmyntningen hade ungefär samma innehåll som det här nästföret anförda brefvet till Kompanistyrelsen. Under förutsättning således, att 150 daler Skæ för plåtkopparen skulle kunna erhållas, borde Kompaniet heldre sälja 1—3,000 Skæ koppar, än förmynta densamma, på det att Konungen desto förr måtte erhålla de därför inflytande medlen; och ännu i Konungens bref' till Kompaniet af den 6 Nov. 1625 ¹⁾) förordnas, »att all kopparen slås till mynt eller Ungerska plåtar och intet försäljes till mindre pris än 150 daler, hvartill den kan förmyntas». Men snart måste äfven för Konungen alla skenbilder försvinna, i afseende på möjligheten att, under afvaktan på förmånligare handelsförhållanden, medelst kopparens uppläggande uppehålla priset derå till 150 daler Skæ. I Konungens svar från Birsén den 16 December 1625 ²⁾) å Kompani-Styrelsens tvänne bref af

finnes uti anordningarne, som sig af afkortningar och annat förorsaka, att det nu måtte på något sätt uppfyllas och Vi samt Fäderneslandet icke råka af medellöshet uti någon obotlig skada. Oss förundrar icke litet att I tillstådjen Weiwitzer så illa att erlägga sitt löfte, så att det som i Augusti hade skolat utgifvas icke är ännu midt i Oktober framkommet, till vårt märkelige hinder och afsaknad. Drifver fördenskuld fliteligen uppå att det som felar måtte utgå. Och alldenstund på Kopparkompaniet en stor del af våre medel hänga, hvilket der det blifver vid magt och kopparen i pris, då är intet tvifvel att våra saker näst Guds hjälp åter kunna komma att faciliteras; tvertom der han komme till falla, skulle Vi måst lida ett stort afbräck uti alle våre saker, hvarföre är vår vilje att I med högste flit assistera Direktorerne. Efter I ock vete på hvad sätt Vi contenterade Peter Grönberg och Mårten Weiwitzer i förliiden våras, att de utlofvade göra Oss igen emot hösten försträckning, efter den anordning derpå gjordes. Hvarföre är vår vilja att I utan någon gensägen tillhålle dem dertill och så laga att det oförtöfvadt må hit öfverkomma».

¹⁾ Riks-Reg. 1625, fol. 664. I slutet af detta bref heter det: »Oss mågen I contanterade med afrads- och lönekopparen, men med tullkopparen vele Vi fram i vinter se med eder genom finger, allenast I beflite eder om att undsätta Oss med 20 å 30,000 daler i Januari månad, hvilket Vi mene förmedelst kopparmyntet lätteligen att kunna ske».

²⁾ Riks-Reg. 1625, fol. 744. Enligt en samtidig afskrift af detta bref i Kopparkomp. Reg. är detsamma dateradt den 25 December. I

den 11 och 16 förutgångne November, anbefalles derföre nämnde Styrelse, som förmålt att ej mer än 18 à 20 Skæ koppar kunde dagligen förmyntas, att »låta upprätta så många gårhårdar, hamrar och tryckeverk, att kopparen allt förmyntas och tillverkas kan, så lagandes att verken hellre stå stilla för kopparlösa skull, än att kopparen skall ligga oförarbetad för mangel skull på verken. . . . Afradskopparen skall förmyntas och lefvereras uti Räntekammaren. Hvad icke kan myntas vid Säter skall föras till Nyköping». Kopparmyntningen blef således med all möjlig skyndsamhet bedrifven, och af Kronans afradskoppar, som 1625 uppgick till 1,326 Skæ råkoppar, blefvo under samma år i Nyköping, såsom förut är nämndt, myntade 400 Skæ, d. v. s. i plåtar 340 Skæ, samt vid Säter 700 Skæ råkoppar eller 595 Skæ i plåtar, hvilka 935 Skæ, à 150 daler Skæ, göra 140,250 daler, hvaraf blefvo Kronan behållne 117,810 daler à 126 daler Skæ. Dessutom myntades af Kompaniets uppköpta koppar 1,622½ Skæ, eller i penningar à 150 daler 243,375 daler ¹⁾).

Ehuruväl Konungens afsigt med Kopparmyntningens vid Säter öfverlåtande till Kopparkompaniet tydligen var, ej mindre att derigenom på en gång skulle beredas lättadt tillfälle för Kronan att af dess förmyntade koppar genast erhålla de för krigets utförande så högst behöfliga penningmedlen,

detta bref finnas följande märkliga ord: »Vidare att I all den koppar som ad depositum utförd är göre eder qvitt för det högsta värde I kunnen. Dock måste I så laga (och?) särdeles Anton Monier, att i Holland så väl som annorstädes, jemväl för våre köpmän i Stockholm hålles hemligen och för ingen del uppenbaras att sådant sker af någon nöd och på Vår befallning, utan I måste snarare utspränga och köpmännen inbilla, att I icke tillstånd bekommit hafve, utan derefter vänte och på Vår ratification kopparen sälja vele. Sedan att I af den post Kompaniet Oss skyldige äro, 70,000 daler innehålla och allenast Oss nästkommande Februari erlägga 30,000 daler om I kunnen, men om skäl vore att det fölle Kompaniet för svårt, vele Vi ock med bemälte 30,000 daler låta bestå, hellre än att Kompaniet skulle lida nöd».

¹⁾ Bil. EEE. till Kongl. Resolutionen af den 23 Juni 1688.

än att äfven underlätta Kompaniets förmåga att så väl uppehålla plåtkopparen i det bestämda priset af 150 daler Skå, som ock understödja Konungen med penningeförsträckningar, så tycktes många samverkande orsaker hafva bidragit dertill, att motsatsen af de åsyftade fördelarne snart skulle blifva följderna af att sålunda upphöja kopparen till landets hufvudmynt. Redan under loppet af 1625 visade sig, att Kompani-Styrelsen, och egentligen Peter Kruse ¹⁾ såsom själen deri, på ett lika egenmäktigt som egennyttigt sätt, i flera punkter afvek från sina kontraktsförbindelser, så att hvarken, såsom förut är omförmäldt, Kronans koppartull erlades i reda penningar, utan med koppar in natura, och ej heller Bergsmännen alltid kontant betalades det ringa priset af 50 daler i lösen för deras koppar, utan stundom godtgjordes med varor, till högt pris beräknade, stundom lemnades för längre tid helt och hållet obetalde ²⁾. Då härtill kommer, att det ojemnt präglade kopparmyntet icke alltid ur Kompaniets händer till allmänheten enligt förordningen *utvägdes*, utan *uträknades*, hvarigenom ofta för emottagarne, som måste detsamma till handelsmännen efter vigt utgifva, stor förlust orsakades, var det naturligt att på flera håll ett stort missnöje af alla dessa förvecklingar skulle uppkomma ³⁾. Samtidigt härmed upp-

¹⁾ Konungen svarade en gång Kruse: »Nej Peter Vi göre Kompani och bevisa dem mycken gunst och nåde, derigenom Kompaniet bekommer stor gewinn, de måste Oss unna något med deraf». Se Kruses bref till Lars Skytte, Bil. LL. till förklaring angående Kopparkomp. af år 1689.

²⁾ I ett af samtliga Kopparbergsmännens bref till Ståthållaren och Direktören Peter Kruse den 27 Oktober 1625 heter det: »Wi äre nog vordne med Kompaniets origtiga betalning uppehållne, oss fattiga Bergsmän och vår Bergslag till obotlig skada. Kompaniet hafver ju med vår stora skada haft en stor vinning, . . . derföre bedje vi eder låta oss förnimma, hvad vi oss till Kompaniet hafve att förese, på det vi oss sedan hos vår Konung i underd. måga söka om christliga och lideliga medel, dervid vårt fattige Bergslag må kunna blifva bibehållet». Se Bil. III. till förklaring angående Kopparkomp. af år 1689.

³⁾ I anledning af Kopparbergsmännens berörda klagomål skrifver Kruse

kom ock misstroende till kopparmyntet, som till sitt inre värde ej stod i någorlunda jemförligt förhållande till plåtkopparen, hvilkens lägsta pris, uti instruktion för Rikskansleren ¹⁾ vid hans hemresa till Sverige i slutet af 1625, väl blifvit nedsatt till 130 daler eller 80 R:dr ²⁾, men hvilket pris dock ännu var betydligt högre än det allmänna handelspriset. Följden af dessa missförhållanden blef ock snart märkbar, i det att köpparmyntet allmänt började ratas, hvarföre Konungen fann sig tvungen att den 1 Maj 1626 ³⁾ utgifva ett plakat emot detsammas »vanvördande», utan att sådant i ringaste mån hade den dermed åsyftade verkan.

Sedan det med Kopparkompaniet för år 1625 afslutade kontrakt om kopparmyntningen vid Säter med 1626 års ingång tilländagått, vill det synas som Konungen icke varit särdeles benägen att samma kontrakt förnya, om man dertill får sluta af det bref, som Peter Kruse den 13 Mars 1626 ⁴⁾ skref till Gubernatorn Johan Sparre med begäran, att han måtte hos Konungen »flitigt anhålla om nya och bättre privilegier». Dessa erhöles omsider på 12 år den 12 Juni samma år ⁵⁾, och innehöllo i 29 punkter, så väl bekräftelse på rättigheten att förmynta kopparen, som ock i öfrigt för-

den 22 Januari 1626 till öfrige Direktörerne bland annat följande: »I går kommo hit tre Bergsmän ifrån Kopparberget, hvilka mig hårdelig och spotskt tilltalte och rent ut sade, om icke Bergslagen finge sin betalning nu rent ut, stode de i stort äfventyr att der skulle blifva mord och dråp utaf». Se Bil. I I till Förkl. ang. Kopparkomp. af år 1689. I Nora bergslagen gick det slutligen till upplöpp, som dock snart stillades.

¹⁾ Friherre Axel Oxenstierna, född 1583, blef Riksråd 1609; Rikskansler 1612; den förste President i Kansli-Kollegiet 1617; General-Guvernör i Preussen 1626; Evangeliska förbundets Direktor 1633; kallad till Kurfurste af Mainz 1634; Grefve 1645. Död 1654.

²⁾ Riks-Reg. 1625, fol. 726.

³⁾ v. Stiernmans Författn.-saml. I. pag. 931.

⁴⁾ Förklaring angående Kopparkomp. den 25 April 1689, Bil. Litt. B. Brevet är skrivet på Tyska.

⁵⁾ Riks-Reg. 1626, fol. 370. I Förklaring angående Kopparkomp. den 25 April 1689 äro dessa privilegier dat. den 1 Juni 1626.

nyelse af förutgångna privilegier beträffande kopparhandeln m. m., dock med åtskilliga ändringar och tillägg i de äldre. Ibland dessa förändrade stadganden torde det viktigaste vara, att, i stället för den fordnas bestämmelsen om Bergsmännens betalning genast vid kopparinvägningen, Kompaniet skulle derefter endast »med högsta flit och åhåga eftertrakta, Bergsmännen med första lägenhet att kontanterna och betala». Tillika blef uttryckligen stadgadt, att »ingen koppar finge köpas för någöthanda gods eller varor, utan allenast och blott för reda penningar, skeppundet för 50 daler». Kopparmyntningen fick för 1626 tillika större utsträckning, enär äfven vid Arboga, såsom förut är nämnt, detta år inrättades ett sådant myntverk, men der allenast ett öres klippingar myntades enligt 1625 års utmyntningsgrund. Hela kopparmyntningen för 1626 gick till ett belopp af 2,583 Sk^æ 7 L^æ 14 ¹/₂, motsvarande à 150 daler Sk^æ 387,507 daler 24 öre¹⁾. Men äfven detta år fortforo samma anledningar som förut till missnöje med Kompani-Styrelsen²⁾, så väl på Konungens som Bergsmännens sida, likasom ock hos allmänheten, i anledning af det illa och ojemnt slagna kopparmyntet, som var upphöjdt till landets hufvudmynt. Den närmaste följden af denna allmänhetens missbelåtenhet med kopparmyntet var, att redan under år

¹⁾ Kongl. Resolutionen den 23 Juni 1688, Bil. Litt. EEE.

²⁾ Peter Kruse skrifver den 7 Juli 1626 till Kompani-Styrelsens öfriga ledamöter i Stockholm: »Gud gifve att vi så kunde dirigera saken, att vi måtte behålla en ända fast; så länge vår allernådigste Konung oss låter så spela och leka med sin tull och penningar, som nu sker, så är ingen bräck, men när det begäres så gifver sig faeit»; och den 22 December samma år skrifver han ytterligare: »Vi hoppas att spela i år en ärlig gewinn, efter jag förummit att Kongl. Majt hafver köpt all råkopparen, som i år utgått, till sig, der hafver vår Gouverneur slagit en god slag». Hvilken oskäligen vinst för år 1626 tillkom Kompani-delegarne synes ock af Kompaniets journal (fol. 304) i räkning med Johan Skytte, deri för hans insatte 10,000 daler beräknas honom såsom vinst för året 3,993 daler 24 öre, således nära 40 procent. Se härom i förklaring angående Kopparkomp. af den 25 April 1689, bil. Litt. P, Y och Z.

1626 detta mynt började blifva svårafsättligt. Den år 1619 till 6½ mark å R:drn bestämda lagliga kursen, hade i allmänna rörelsen under hösten 1626 stigit för kopparmyntet till 8 mark, hvarom ock Johan Skyttes bref den 27 September till Rikskansleren lemna närmare upplysning¹⁾. För att således afhjelpa det missnöje, som förmenades endast orsakas af kopparmyntets dåliga beskaffenhet, uppgjorde Konungen i Marienburg under sistnämnda års höst aftal med den förut omnämnda Myntmästaren i Königsberg Markus Kock att bosätta sig i Sverige och der inrätta kopparmyntverk efter ett förbättradt och ändamålsenligare tillverkningssätt. Kock anlände ock julafton 1626 till Nyköping, började snart anordna myntverken för rundt kopparmynts prägling, samt erhöll den 22 Februari 1627 af Konungen kontrakt på myntande af rundt kopparmynt, med beräknad myntarelön af 8 daler 23 öre för skeppundet. Innan likväl denna myntverkens förändring hunnit blifva fullbordad och myntningen af rundt kopparmynt börjat, hade, så väl vid Säter och Arboga som i Nyköping, i början af 1627 fortsatts med klippingars myntande; och för att minska det med detta mynt vid riksdagen öppet uttalade missnöjet, hade, i 2 § af bialskedet den 15 Februari 1627²⁾, man funnit sig föranlåten göra en omständlig uträkning huruledes kopparmyntet borde efter bissmansvigt vägas och beräknas. Men olyckligtvis insmög sig dervid det fel, att ett Skæ Stockholms vigt beräknades till 15 i stället för 16 Læ bissmansvigt, och denna missräkning, ehuru rättad genom skrifvelse den 16 påföljande Mars³⁾, bidrog äfven i sin mån att öka det med kopparmyntet rådande missnöjet.

¹⁾ I detta bref heter det: »Omöjligt att komma vexlar till väga derute för kopparmyntet här myntas, . . . Vilja ock de som ha riksdaler att vexla, hafva för hvart stycke 8 mark Svenska penningar, och stiga de nu dagligen upp». — Kammar-Koll. Ankomna bref 1626.

²⁾ v. Stiernmans Riksd. och Mötenus beslut, I. pag. 794.

³⁾ Riks-Reg. 1627, fol. 95.

Myntverket i Nyköping blef först färdigt till rundt kopparmynts prägling. Den 1 Mars 1627 ¹⁾ befallde Konungen Ståthållaren i Södermanland Holger v. Scheding ²⁾ att »till Nyköping sända en anseelig summa klippingsmynt och efter hand deraf lefverera Myntmästaren så mycket som behof göres och förmyntas kan, . . . efter Vi icke vele att något af det ojemna och olika myntet skall mera gå och brukas ibland våre undersåtar». Men med myntverkens i Säter och Arboga inrättande för rundt mynts prägling gick det långsammare, hvilket ock synes af Konungens bref till Kammar-Kollegiet, dateradt Elbing den 22 Juni 1627 ³⁾, der det heter: »Vi förnimme att det går svåra långsamt med kopparmyntet, så att de förordningar Vi derom gjort hafve icke i tid komma ut, och medlen här till att underhålla folket med falla oss mycket knappa, hvarföre I oförsummeligen hit öfverskicka hvad af kopparmyntet hit förordnadt är, det vare sig rundt eller klippingsmynt». Med Juli månads ingång voro omsider alla kopparmyntverken i Nyköping, Säter och Arboga fullkomligt färdiga, hvarom Kammar-Kollegiet den 3 Juli 1627 ⁴⁾ till Konungen aflät underdånig skrifvelse. På dessa tre ställen började nu myntas runda *ettöres*, *halföres* och *fyrksstycken*, enligt 1625 års utmyntningsgrund, och så jemna till vigten att de i handel och vandel endast behöfde räknas. Emellertid dröjde det länge innan tillräcklig mängd af detta runda mynt, hvars tillverkning erfordrade längre tid än klippingsmyntet, kunde hinna åstadkommas, hvarföre ock penningbristen, särdeles i Bergslagen var ganska stor, så att af sådan orsak vid Olofsmässa-marknad i Köping befarades allmänt upplopp, hvarom Kammar-Kollegiets bref till Kamereraren

¹⁾ Kammar-Koll. arkif. Kongl. Bref 1627.

²⁾ Holger v. Scheding kallas 1626 Ståthållare på Nyköping. Han var broder till förutnämnde Ph. v. Scheding. Död 1631.

³⁾ Riks-Ark. Kopparkomp. Reg. 1627.

⁴⁾ Kammar-Koll. Reg. 1627.

Gerdts Dirichson den 24 Juli 1627 ¹⁾ lemnar närmare uppläsning. Orsaken till denna brist äfven på kopparmynt, som dock särdeles under 1626 blifvit i så riklig mängd slaget, förklaras derigenom, att största delen deraf hade utgått till Svenska Östersjöprovinserna och ibland dem mest till Lifland. Redan 1625 synes man i Riga gjort svårighet vid kopparmyntets emottagande, hvaraf följden blef varuprisens stegring samt kopparmyntets värdenedsättning så lågt, att det med vinst kunde som vara utföras; hvarföre ock i ofvannämnde Plakat af den 1 Maj 1626 stadgades strängt straff för dem, som ur riket förde kopparmynt till högre summa än 50 daler. Men det var egentligen först under år 1627 som klagomålen deröfver, att staden Riga med kopparmynt öfverhopades, började mera allmänt förspörjas. Väl försökte Konungen att få kopparmyntet spriddt äfven utom de Svenska besittningarne, hvarom vitna ej mindre hans bref af den 14 Juni 1626 ²⁾ till Fältherren Grefve Jakob De la Gardie ³⁾ och af den 8 Januari 1627 ⁴⁾ till Riksrådet Svante Baner ⁵⁾, än äfven

¹⁾ I detta bref heter det: »Herr Johan Sparre har sig om penningar på det högsta besvärat, att der han nu till Olofsmässa-marknaden icke kan contentera Bergsmännen uti Köping, då befruktat han att ett stort upplopp vill sig deraf förorsaka; ty penningarne kunna icke till kopparköpet förslå, alldenstund Kompaniet deraf har mycket spenderat på factoren och deras handtverksfolk, efter Mynten härtill alldeles hafva stått stilla, af hvilken orsak de nu voro Bergsmännen skyldige 45,000 daler, och sedan deruppe är inväget 1,500 Sk^{te}, så löper summan som de nu hafva skole 120,000 daler». Se Förklaring angående Kopparkomp. den 25 April 1689, Litt. I.

²⁾ Riks-Reg. 1626, fol. 433. I detta bref heter det bland annat: »Så framt I Hertigen af Kurland och hans land någon säkerhet hålla skole, borde alltid förbehållas, att de för skäligt pris skola göra tillförsel till lägret och vara förpligtade vårt mynt i sitt värde att upptaga».

³⁾ Jakob De la Gardie, född 1583, blef Riksråd 1613; Grefve 1615 och Riksmarsk 1617. Död 1652.

⁴⁾ Riks-Reg. 1627, fol. 2. I detta bref anbefalles Baner att tillse »det myntet så väl på andra sidan om Dünen, så långt vår regering sträcker sig, som på denna sidan må gångbart varda».

⁵⁾ Svante Baner, född 1583, blef Riksråd 1624. Död 1628.

befallningen af den 26 Juli 1627 till Peter Spiring¹⁾ att vid tullen i Pillau allenast rundt kopparmynt skulle få emottagas. Men dessa nya utvägar för kopparmyntets vidsträcktare användande lyckades endast för någon tid att vinna framgång, och den stegrade kursen på Riksdalern, som 1627 i Östersjöprovinserna redan stod vid 9 mark, ehuru den lagliga kursen der var bestämd till 7 mark²⁾, visade otvetydigt misstroendet till kopparmyntet, samt motviljan att detsamma emottaga. Sedan Konungen genom stränga skrivelser af den 12 Februari 1627³⁾ till Gubernatorerne i Reval, Riga, Narva och Pernau försökt att förekomma kopparmyntets värdenedsättning i allmänna rörelsen, måste han dock sjelf finna omöjligheten af att genom maktspråk förhindra den uppgäld mellan koppar- och silfvermyntet, hvilken det förras för höga utmytningsgrund, jemförd med plåtkopparens pris i handeln, hade framkallat, hvarföre Konungen slutligen måste beqväma sig till att vid uppbörd af Kronans medel låta emottaga kopparmyntet efter den allmänt gångbara kursen, hvilket ock synes af förberörda bref om tullens vid Pillau uppbärande i kopparmynt, enär deri anbefalles att »taga så många runstycken för en riksdaler, som han nu i Preussen högst vexlas emot kopparpengar».

Sedan sålunda, under senare hälften af 1627, myntningen af rundt kopparmynt kommit i full gång, utkom Förordningen af den 24 December nämnda år, hvilken påbjöd samma mynts brukande utan vigt, och hvari tillika stadgades, att, intill dess någon ymnighet af det runda myntet hunnit blifva färdigt, klippingsmyntet skulle fortfarande gå och gälla på sätt 1625 års Plakat derom bestämde. Härigenom var väl en af de förnämsta orsakerna till missnöjet med kopparmyntet, eller dess olikhet till

¹⁾ Riks-Reg. 1627, fol. 321.

²⁾ Ibidem fol. 137.

³⁾ Ibidem fol. 34—36.

vigten, i det närmaste afhjelpt, ehuru väl ännu, enär något bestämdt remedium icke var stadgadt, myntets vigt, efter stycketal räknadt, icke fullkomligt öfverensstämde med den stadgade utmyntningsgrunden. Men den väsentliga orsaken till kopparmyntets värdenedsättning i allmänna rörelsen, eller dess inre värdes föga motsvarighet till det åstämplade, qvarstod ännu och förorsakade kursens fortfarande stigande å riksdalern. Denna kurs uppsteg i början af 1628 i Sverige till 9 mark ¹⁾, i Estland och Lifland till 10 mark, samt under samma års höst äfven i Sverige till 10 mark ²⁾. Alldenstund en förklaringsgrund till denna alltjemnt stigande kurs kunde sökas deri, att klippingsmyntet ännu fortfarande vore i omlopp, blef Konungen betänkt att helt och hållet aflysa detsamma, hvarom Kammar-Kollegiet på förhand den 8 December 1628 ³⁾ utfärdade skrifvelse till alla Ståthållare, med underrättelse, »att efter Kongl. Maj:t är kommen i förfarenhet huru såsom med det fyrkantiga kopparmyntet stor falskhet bedrefves, så ville Kongl. Maj:t med första genom sitt Konungsliga öppna Mandat det aflysa, att det icke mera såsom mynt utan såsom koppar efter vigten gälla skulle». Kort derefter eller den 12 Januari 1629 ⁴⁾ utkom ock berörda Mandat, hvori det heter: »Sedan rundt mynt för likheten skull blifvit i sådan ymnighet slaget och i landet

¹⁾ I bref af den 16 Februari 1628 anbefalles Gerdt Dirichson »att ej upptaga kopparpengar på tullen i Pillau à 6½ eller 7 mark å R:dm efter han här i riket väl gäller 9 mark kopparmynt».

²⁾ Riksrådets bref till Konungen af den 11 September 1628; äfvensom Kammar-Koll. skrifvelse till samtliga Ståthållarne af den 22 Dec. 1628, hvori det heter, att »Kongl. Maj:t hafver resolverat att hvar och en sin arrendesumma efter riksdalerns värde till tio mark, som han nu kostar och gäller, emot halfsjunde mark när arrenderingen först begyntes, nu räkna och afbetala skall uti rundt kopparmynt».

³⁾ Kammar-Koll. Reg. 1628.

⁴⁾ v. Stiernmans Författn.-saml. I. pag. 969.

utspriddt, att undersåtarne dermed till sin dagliga handtering och nödtorft kunde väl försedde vara, så förbjöds, att intet klippingsmynt må eller skall gälla för något mynt i hela riket, utan efter dess värde i sjelfva kopparen, som han sin markegång hafva kunde», hvarjemte tilläts, att alla som egde något klippingsmynt fick detsamma å myntet utbyta mot rundt mynt, efter afdrag af 15 daler å Sk^æ såsom myntarelön ¹⁾).

Under tiden hade en väsentlig förändring inträffat i afseende på kopparhandelns bedrivande. Så väl den sjelfrådighet och snikenhet, hvarmed Kopparhandels-Kompaniets Styrelse syntes drifva affärerna, som ock det kontraktsvidriga och mindre redbara sätt, hvarpå samma Styrelse behandlade både Kronan och Bergsmännen, föranledde Konungen att för Kronans räkning öfvertaga hela kopparköpet, samt upplösa Kopparhandels-Kompaniet. För sådant ändamål utkom den 28 April 1628 ²⁾ »Försäkring för Participanterne i Handelskompaniet på betalning för insatta penningar». Deri omförmäles, att »trafikens difficultet och osäkerhet» orsakat det Kronan ej erhållit sin tull för kopparköpet i »hvitt mynt», hvarföre med Köphandels-Kompaniet öfverenskommits, att, jemte dess privilegiers upphäfvande, kopparköpet och kompaniets kapital i koppar samt byggningar och annat mer till Kongl. Maj:t och Kronan öfverlemnades, hvaremot Kongl. Maj:t förband sig att Johannismässotiden 1629, då, enligt privilegiernas stadgande, efter de tre årens förlopp en hvar egde rätt att ur Kompaniet utgå, utbetala de insatta kapitalen till delegarne eller deras arfvingar och, intilldess sådant skedde, derå utgifva 20 procent årlig ränta, räknad från nyåret 1628, samt riksdä-

¹⁾ Uti Konungens Bref till Holger v. Scheding af den 14 Nov. 1627 säges åter, att han »skulle förfärdiga den nya hammaren till att omslå klippingsmyntet och deraf gifva för Sk^æ 20 daler (åt dem) som det skall låta ommynta». Riks-Reg. 1627, fol. 471.

²⁾ v. Stiernmans Författn.-saml. I. pag. 963.

lern beräknad efter $6\frac{1}{2}$ mark¹⁾). Härigenom hade nu således Konungen fått friare händer att ombesörja allt hvad med kopparmyntningen och kopparhandeln kunde ega någon gemenskap, hvarigenom man hoppades att för dessa så viktiga interessen gynnsammare förhållanden än dittills skulle komma att inträda. Dertill förmodades ock i väsentlig mån böra bidraga det öfverklagade klippingsmyntets snara undanträngande af det bättre runda kopparmyntet, hvars tillverkande med den kraft bedrefs att, enligt Ståthållaren Kruses bref den 13 Juni 1629 till Kammar-Kollegiet, i hvarje vecka åtgick 200 Sk \ddot{a} koppar till berörda myntning; och jemlikt myntränskaperne hade under loppet af 1628 myntats vid Säter 5,970 Sk \ddot{a} , i Nyköping 1,228 Sk \ddot{a} och i Arboga 288 Sk \ddot{a} , eller tillsammans 7,486 Sk \ddot{a} , som motsvara 1,122,900 daler, äfvensom under 1629 förmyntats vid Säter 5,150 Sk \ddot{a} , som à 150 daler Sk \ddot{a} motsvara 772,500 daler²⁾). I Nyköping åter hade för

¹⁾ Enligt en i Kongl. Resol. den 23 Juni 1688 under Litt. GGG. befintlig räkning, hade Kopparkompaniet, som fortfarande ej gifvit Bergsmännen för deras till Kompaniet nödtvunget försålda koppar mer än 50 daler Sk \ddot{a} , och dessutom i tull till Kronan erlagt 60 daler, fått sig den vid Kompaniets upplösning den 1 Jan. 1628 behållne kopparen beräknad till följande pris, nemligen för 1 Sk \ddot{a} af gårkoppar till $132\frac{3}{4}$ daler, plåtkoppar till $136\frac{1}{2}$ daler, råkoppar till $114\frac{3}{4}$ daler, bleckkoppar till 150 daler och myntkoppar, efter afdragen myntarelön, till 141 daler, samt för byggnadsomkostnader erhållit 110,000 daler. Enligt i samma Kgl. Resolution under Litt. O. O. O. befintligt utdrag ur »gamla Kopparkompani-handlingarne» N:o 2, fol. 111, finnes Kompaniets innestående kapital den 1 Jan. 1628 hafva i »hvitt mynt» uppgått till 255,157 daler 8 öre 7 pgr. Räntan derå för åren 1628—1633, till 20 proc. i kopparmynt räknad, uppgick till 263,871 daler 12 öre 19 pgr., hvilka summor i riksdaler förvandlade, nemligen kapitalet efter $6\frac{1}{2}$ mark och räntan efter 14 mark å riksdalern, utgjorde 232,411 riksdaler. Efter kopparmyntets nedsättning 1633 blef räntan beräknad i silfvermynt till 10 proc. å då återstående oguldna kapital.

²⁾ Här af afsändes i Maj till Preussen 42,000 daler,
 samt i Juni till d:o 12,400 »
 » Stralsund 32,000 »
 » Riga 30,000 »

Summa 116,400 daler.

samma år myntats 631 Skæ, som motsvara 94,650 daler. Men då priset å kopparen icke stod i ett ens någorlunda jemförligt förhållande till kopparens utmyntningsgrund, fortfarande verkningarne af den starka myntningen att visa sig i kopparmyntets svårsmottaglighet, samt under 1629 i kursens stegring mot kopparmyntet till 12 mark å riksdalern. Dessa ofördelaktiga förhållanden föranledde Konungen att från Marienburg den 16 Augusti 1629¹⁾ aflåta till sin Faktor Mårten Weiwitzer ett Bref, hvari den betryckta penningställningen och sättet för densammas förbättrande på ett för tiden betecknande sätt skildras. Det heter deri bland annat: »Som kopparpenningarne igenom kontinuerligt tillmyntande så öfverflöda, att sjelfva kopparen deraf icke kommer till det pris Vi intendera, derföre finne Vi rådsammare det Myntet till en tid inställas; och skolen I så laga att kreditorerne anamma gärkopparen å 60 och plåtkopparen å 64 R:dr skeppundet i Stockholm till betalning. Då kopparpenningarne äro många och öfverflödiga i Sverige, då mene Vi ingen stor möda vara att bringa der en stor post kopparpengar, att betala igen med riksdaler in species af de kopparpenningar som redan myntade äro, till väga, helst der man gifver på riksdalern godt köp, så att köpmännen sig af vinstens storhet till försträckning persuadera låta, hvarigenom några tunnor guld kunde uppbringas och dermed Kopparberget och ordinarie staten susteneras. Ty Vi väl lida kunne, att kopparpenningarne upptagas å 12, 11 eller 10 ½ R:drn, hvilket gäfvæ kreditorerne 3, 4 och 5 ½ vinst²⁾ på hvar riksdaler, hvilken skada Vi förmoda nogsamt att hemta igen i det att kopparen blifver bragt i högre pris igen».

Tanken att för någon tid helt och hållet inställa kopparmyntningen måste dock, i anseende till den felslagna

¹⁾ Riks-Reg. 1629, fol. 392.

²⁾ Häraf synes att riksdalerns kurs beräknades till 15 mark.

beräkningen på kopparens uppstegrade pris, snart öfvergiftas, ehuru väl samma myntning blef för de följande åren betydligt inskränkt. Sedan med 1628 års slut kopparmyntningen i Arboga för alltid upphört, afstannade densamma ock med 1629 i Nyköping för de tvänne nästföljande åren. Så väl Konungen som Rikskansleren insågo numera, att införandet af kopparmynt, såsom rikets hufvudmynt, medförde alltför stora olägenheter, utan att ändock kunna uppfylla ett af de dermed afsedda ändamålen: kopparens uppehållande i högt pris. Under öfverläggningarne om sättet för möjliggörandet af planen till kopparmyntningens fullkomliga inställande, afgaf Rikskansleren sitt märkvärdiga betänkande om kopparhandeln och kopparmyntet, dateradt Fiskhusen den 30 April 1630 ¹⁾, hvori på ett öfvertygande

¹⁾ Riks-Arkivet, Palmskölds Acta miscellanea. Detta betänkande gifver en så sann och värderik belysning af åtskilliga handeln och penningeväsendet rörande förhållanden, att derur några utdrag här må få en plats. Sålunda heter det: »Kopparen är den ädlaste vara, som Sveriges krona gifver och kan berömma sig af, hvarpå ock en god del af Kronans välfärd består, och är fördenskuld högsta skäl att man beflitar sig om till att excolera bergen, och kopparen stegra och hålla i pris, på det landsens magt och förmögenhet så ock Kronans inkomster någe förmeras och stärkas. . . . Att icke i otid tvingas att sälja kopparen för penninglösa skuld och eljest riksens nöd, när silfver icke hafvas kan, med koppar att undsätta, är kopparmynt begynnadt att slås och härtill kontinueradt. Kompaniet hade i begynnelsen sin goda effekt att furnera berget penningar, efter handen införa gårgörandet, plåtslageriet och gifva tillfälle till andra manufakturer, stegra priset på kopparen och öka tullen. Myntet hafver ock i begynnelsen haft sin stora nytta, så länge det var måtteligt och proportioneradt till landsens tarf, men sedan verlden blef satt i det postur, att all handel ochandel låg nere och Spanien såsom ett fundament till kopparens afbräck, sjelf sig med kopparmynt hade öfverlastat och deröfver råkade i några svårigheter, samt icke så fritt handla kunde, och fördenskuld de årliga kommissioner i Hamburg upphörde, som härtill kopparen stegrat hade, är kopparen tillbaka fallen. . . . Och ändock Kongl. Maj:t, kopparhandeln till sig tagandes, har genom allehanda medel sökt att maintainera kopparen, så hafver det dock härtill icke velat förslå, utan förorsakat mera skada och omkostnad. . . . Och ändock man hafver med stor skada och afsaknad sökt att hafva osåld förmedelst deposition och andra sådana sätt, . . . så veta dock alltid köpmännen så mycket koppar

sätt skildras, så väl orsakerna till kopparmyntets införande och dess gagnelighet, i inskränkt mån brukadt, som ock

vara i förråd och hoppas att Kongl. Maj:ts nöd snart skall slå köpet lös. Förutan det, efter kopparmyntet utföres, eftersom jag icke heller kan se vara nyttigt eller väl praktikabelt att hållat eller hindrat och det kan hafvas af krigsfolket och andra för ett ringa pris, sätter det ock köpet och drager det jemte den andra kopparen utföre. Med myntet hafver det sig likaså. Så länge koppären stod i pris och myntet var litet, så att det allenast botade den gemene mans nöd och refunderade hans tarf, var ock så proportioneradt, att den som ville hafva silfvermynt för dess bekvämlighet i transporterne, räknandet och andre sådane orsaker skuld, kunde det hafva, och den som till sine daglige utgifter och in loco var accomoderad med kopparmynt, kunde det bruka. Så länge var det ena så godt som det andra. Men sedan priset på kopparen är sprungen tillbakars, hafver det dragit myntet med sig och myckenheten hafver i lika mätto bragt det under sitt slag. Och efter som onekligt är att kopparmyntet hafver så publice som privatim många incommoditeter med sig, alltså måga de fuller lidas, propter edictum principis, men förändra likväl icke opinionen. . . . När jag ock betraktar rätta orsaken till kopparmyntet, finner jag den icke vara, att man hafver hållit kopparen vara bekvämligare till mynt än silfver eller guld, utan att man icke hafver kunnat få så mycket silfver eller guld, som man behöfver, och sedan till det andra, att man icke nödgades till att sälja kopparen i vanvyrd och ringare pris än han markegångig vore. . . . Kopparmyntet följer dock icke det satta pris, utan i köp och salu stiger och faller efter silfret, och det som värre är, drages ändå till kopparens mepris och Kronans märkliga skada härunder, efter hvars och ens sekreta fantasi och begärighet. Om man ock säljer kopparen i sitt pris, som verlden den estimerar, så hafver man ju så mycket silfver derför, som der man förmyntade, och gör alltså sin nöd lika mycket tillfyllest. När man ock säljer å sådant pris, som hafvas kan, är det icke heller att säljan i vanvyrd, alldenstund kommersierna måste spännas och remitteras efter tiden och loppet, och der man än med myntet söker att ändrat, visar dock experiensen mig, att det ingen fortgång hafver. Och är härmed dock icke företaget att man ju behåller sin magt, rätt och tillfälle och behörige medel att stegra köpet om det ske kan, och åter efter lägenheten mynta när det kommer till pass. Eljest är ock af detta myntets dagligen tillvexta differentie och afslag förorsakad stor skada i Kronans räntor, privatorum uppbörder och enkannerligen i salu och köp, så att mången intet vet sjelf huru han är dervid. . . . Efter jag märker att all trafik som antingen publico nomine antages eller ock dirigeras inrikes i kompanier, är mera skadlig än gagnelig, derför ville jag styrka att Kopparberget sattes i en fri handel och ju friare ju heller. . . . Om Kongl. Maj:t slår på råkopparen vid berget en tull af 20 Rdr specie för hvart skeppund bergsvigt, kan ingen sälja

olägenheterna af dess alltför vidsträckta anlåtande och svårigheterna att ändock derigenom kunna uppehålla kopparen i högt pris. Det innehåller slutligen tillstyrkande, dels af kopparens utmyntning endast då och i den mån densamma utan olägenhet för penningväsendet kan ske, dels ock att till Kopparberget måtte öfverlemnas fri handel med kopparen, samt slutligen att kopparpriset borde jemkas genom bestämmande af en viss utförseltull. Emellertid fortfor under år 1630 kopparmyntningen vid Säter, hvarest samma år utmyntades 2,284½ Skæ köppar, motsvarande ett belopp af 342,675 daler. Men omsider blef äfven der kopparmyntningen inställd. Härom aflät Konungen under år 1631 flera bref. Det första är af den 3 Februari'), hvori säges: »Som kopparen några år bortåt har varit i mägta lågt pris uti främmande land, hafve Vi fördenskund för någon tid sedan måst resolvera till att låta slå en del i mynt, förmenandes således att hålla honom inne i riket till dess den åter kunde något stiga igen, hvilken Vår intention ock väl hafver kunnat gått för sig, hvar icke samma mynt af en part riksens inbyggare, som föga förstånd hafva haft i saken, är blifvet vanvördadt och alla varor deremot uppsatte och dyrkade; hvarföre äre Vi icke obilligt förorsakade till att bära derföre åhåga huru såsom I som all ting köpa skola till bruksens fortsättande, måge blifva behållne och bruken drifne så till edert eget som det gemena bästa, och hafve Vi derföre befallt att inställa med kopparmyntet». Vidare skref Konungen ock den 8 Juli och 17 Aug. 1631²⁾ till Pfalzgreffen Johan Casimir, förmälände bland annat, att

råkopparen i Stockholm under 50 R:dr spec. samt går- eller plåtkopparen icke under 60 R:dr spec.; och skulle vid sjöhamnarne sätas tull å råkopparn 10 R:dr, å gårkopparn 3 R:dr, å plåtkopparn 2 R:dr, å messing och mannfaktur 1 R:dr skeppundet, samt sålunda genom tullen dirigera kopparpriset.» . . .

¹⁾ Kongl. Bibliothekets saml. af författningar. Brefvet är bilagdt Kammar-Koll. utlåtande om myntet af den 18 Mars 1673.

²⁾ Riks-Reg. 1631, fol. 466 och 543.

»kopparmyntets öfverflödighet funnits förorsaka så stor vanvördan, att det snart icke gällde till sitt halfva värde, hvar-
dan icke annat kunde ses än att det i längden skulle verk-
ligen ruinera våra undersåtar». Derföre borde kopparmynt-
ningen tills vidare inställas, hvarom Kammarrådet Erik
Larsson (von der Linde) skulle underrättas, för vederbörande
myndigheters i Bergslagen vidare förständigande. Innan
befallningen om kopparmyntningens inställande till Säter
ankommit, hade der under 1631 blifvit utmyntade 1,082
Skæ koppar till 162,300 daler. Slutligen, med afseende på
kopparmyntets värdeförhållande till silfvermyntet, skref Ko-
nungen till Riksens Råd den 11 Juli 1631 ¹⁾, »att ej någon
viss taxa å kopparmyntet skulle bestämmas, utan alla på-
lagor, eftersom kopparen stiger eller faller, emot första silf-
vermyntspriset, skola uppbäras, dock ingen annan taxa än
den som de privati emellan sig sjelfve hafver konstituerat».

På det att i Tyskland måtte beredas ett vidsträcktare
fält för kopparmyntets spridande, hvarigenom äfven en ut-
väg kunde vinnas för kopparens tillgodogörande till skäligt
pris, beslöt Konungen att i Sverige slå kopparmynt efter
utländsk myntfot, i ändamål att låta detsamma bringas i
omlopp uti de länder, der Konungens segerrika vapen herr-
skade. Fördenskull skref Konungen till Pfalzgreffen Jo-
han Casimir och Riksens Råd ett bref från Frankfurt am
Mayn af den 29 Januari 1632 ²⁾, hvori det heter: »Som
Vi särdeles i Nürnberg och Frankfurt kunne få utbyta
kopparmynt mot riksdaler, och i öfrigt kopparen är ovil-
lig, så att den ej med nytta kan försäljas, vele Vi slå all
befintlig och under året tillverkad koppar i bara creutzer
och till Tyskland låta föra, der det blott men ej i Sverige
skall gå och gälla, och ej en enda sådan penning i Sverige
utgifvas. En skrotpenning skall skickas för vigtens bestäm-

¹⁾ Riks-Reg. 1631, fol. 474.

²⁾ Kammar-Koll. Arkif. Kongl. bref 1632.

mande. Åt Pfalzgreffen blifver Generaldirektoriet öfver samma mynt uppdraget, och skall detta mynt slås både i Säter och Nyköping. Skeppundet koppar skall från Bergslagen inköpas för 30 R:dr, och skolen 1 med flit låta se uppå, att Vi icke blifva på något sätt bestulne, hvilket vid Vår närvaro deruppe Vi erfarit att den praktiken icke felar». Derjemte åtföljde brefvet ett så lydande:

»Förslag på kopparmyntningen till Tyskland»:

»Debet.

Ett Skæ kopparmynt: Inköp 30 R:dr, plåtarlön

2½, myntarlön 3, frakt 8, logis etc. 2 45½ R:dr.

Pro Saldo Hans Kongl. Maj:ts tull 25¼ »

»Credit.

För 400 mark kopparmynt, hvar ₧ till 16 creutzer och 90 creutzer på 1 ') R:dr, gör i riksdaler 71½ st.»

»Post scriptum

Desse creutzers vigt anbelangande, så skola sexton stycken göra ett Svenskt pund».

För att nu finna tillämpningen af denna utmyntningsgrund må endast erinras, att då 16 creutzer borde gå på en mark (»Svenskt pund») metallvigt, så blifva af ett Skæ eller 400 ₧, 6,400 creutzer, hvilka, enär 90 sådana skulle gå på 1 R:dr, göra 71½ R:dr; äfvensom att, då en mark metallvigt är lika 16 creutzer, så är 1 skålpund lika 20 creutzer, hvadan 1 creutzer således borde väga 5 ort, hvilket ock öfverensstämmer med den verkliga vigten å de få ännu i behåll varande väl bibehållne krentzerne.

Denna krentzer-myntning egde rum från Mars till November 1632, så väl i Säter som i Nyköping. Det vill synas, att alla myntplattarne skrodades i Säter, men i mån af behof sändes deraf äfven till Nyköping att derstädes präglas. Härom lemna upplysning ett till Mynt-

’) I förslaget står z, men uträkningen visar att det bör vara 1.

inspektoren i Nyköping Hans Larsson Preutz från Kammar-Kollegiet den 6 September 1632 ¹⁾) aflåtet bref, hvares säges: »Hvad tillkommer de 790 kast creutzer, som af Sätters Mynt härifrån till Nyköping sände äro, så måste I Markus Kock dertill hålla, att han kast emot kast restituerar och icke efter vigt, såsom ock honom förmana, att han tillser det en likhet måtte vara emellan Nyköpings och Sätters mynt, att det ena icke blifver mera till vigt än det andra, eljest vill deraf förorsakas en stor kladde, som icke så lätteligen står till att bota». Hela beloppet af till creutzer myntad koppar utgjorde vid Säter 6,063 Sk^æ, samt i Nyköping 1,937 Sk^æ, eller tillhopa 8,000 Sk^æ, hvilka à 71 $\frac{1}{2}$ R:dr Sk^æ motsvara 568,888 $\frac{2}{3}$ R:dr ²⁾). Dessa penningar blefvo från Maj 1632 till Januari 1633 utförde till Tyskland, hvarest endast, enligt hvad ock deras benämning antyder, de voro ämnade att såsom mynt utspidas. Ehuru väl det tillika var strängeligen förbjudet att något af dessa creutzer skulle få utsläppas i allmänna rörelsen inom Sverige, synes dock att sådant inträffat, hvarom vitnar Kammar-Kollegiets memorial den 27 Juli 1632 ¹⁾) för Kammarrådet Per Erlandsson Bååt, »hvad han i Olofsmässa Köpings marknad förrättandes varder». Der heter det: »10:o Man förnimmer ock att creutzermynt begynner vanka ibland folket, hvarföre man ock Ståthållaren derom tillskrifvit hafver, folket att åtvarnas för det straff derefter följer».

¹⁾ Kammar Koll. Reg. 1632.

²⁾ Af dessa 568,888 $\frac{2}{3}$ R:dr afsändes följande poster, nemligen:

till Pommern	64,000	R:dr.
» Meeklenburg	64,000	»
» Neder-Sachsen	78,200 $\frac{2}{3}$	»
» Magdeburg	99,555 $\frac{1}{3}$	»
» Franken	117,333 $\frac{1}{3}$	»
» Rhenska arméen	118,333 $\frac{1}{3}$	»

Summa 541,422 $\frac{4}{9}$ R:dr.

Afdragen transportkostnad m. m. 27,466 $\frac{4}{9}$ »

Summa 568,888 $\frac{2}{3}$ R:dr.

I det föregående hafva vi sålunda sett huruledes alla möjliga medel förgäfves försöktes, för att genom kopparmyntning, så väl skaffa penningar till statens både vanliga och genom krigen utomordentliga behof, som ock att uppehålla kopparen, rikets förnämsta utförselvara, i det högsta möjliga pris. Den sista utvägen, att medelst kopparens myntande efter utländsk myntfot göra kopparmyntet i ännu vidsträcktare mån användbart, genom detsammas spridning å orter inom Tyskland, der allenast Tyskt mynt var gängse, hann till sina verkningar ej pröfvas inuan vid Konungens död denna myntning upphörde. Man hade nemligen hoppats att, enär Svenskt kopparmynt, för den öfverflödande myckenhetens skull och derigenom till en del orsakade värdefall, icke längre kunde med någon fördel tillverkas, med detta nya kopparmynt efter Tysk myntfot kunna åtmiustone till någon del ersätta bristen på mynt af ädlare metaller. Denna brist var i Sverige så stor, att guld- och silfvermynt under Gustaf Adolfs senare regeringsår der hörde till sällsyntheter; och detta var naturligt, då all myntning af ädla metaller i det egentliga Sverige snart sagdt hade upphört mellan 1620 och 1632. Af större myntsorter slogs väl en liten post fyramarkstycken 1626, samt öresmynt från 1623 till 1627; men inverkan af dessa ringa myntningar å landets rörelsekapital var naturligtvis ingen. Det Svenska rikets hufvudsakliga mynt var således från och med 1625 nästan uteslutande af koppar, och huru omöjligt det var att, alla tvångsåtgärder oaktadt, i värde uppehålla detta mynt mot silfvermyntet, visar bäst kursens hastiga stigande, som från 1619 till 1624 stått vid 6½ mark, men 1629 stod vid 10 mark och 1632 vid 14 mark. Inom Sveriges utländska besittningar voro myntförhållandena nära nog enahanda med de i moderlandet nu anförda. Som ofvan är nämnt var missnöjet med kopparmyntet i Lifland 1629 särdeles stort, hvadan, för att i någon mån lugna sinnena, samma år anbefalldes myntning i Riga af

riksdaler, hvilken myntning, jemte den af smärre silfvermynt, de två nästföljande åren der fortsattes, men utan att dock i ringaste mån förmå inverka på kursen, som i Lifland stod lika högt, ja stundom högre än i Sverige. Det mesta myntet af ädla metaller var i omlopp der Svenska vapnen herrskade; och i flera af de utaf Gustaf Adolf i besittning tagna Tyska landområdena slogos 1631 och de 3 följande åren både guld- och silfvermynt med Svensk prägel samt till skrot och korn efter Svensk myntordning. Följderne af alla nu anförda missförhållanden i vårt mynt- och penningväsende, samt de lagstiftningsåtgärder, som i anledning deraf snart måste vidtagas, skola i mynthistorien under Drottning Christinas regering blifva framställda.

Slutligen meddelas nu en summarisk öfversigt af kopparmyntningsbeloppen vid de 3 särskilda myntorterna under Gustaf II Adolfs regering, hvarvid vigten är upptagen efter kopparens gårgöring till plåtar, enligt den dervid å råkopparen beräknade afbränningen af 3 L \ddot{a} å Sk \ddot{a} . För 1624 finnes allenast uppgift å Enkedrottningens myntning.

		Säter.		Nyköping.		Arboga.		Summa.	
		Sk \ddot{a} .	L \ddot{a} . mk.	Sk \ddot{a} .	L \ddot{a} . mk.	Sk \ddot{a} .	L \ddot{a} . mk.	Sk \ddot{a} .	L \ddot{a} . mk.
1 Sk \ddot{a} utmyntadt till 131 $\frac{1}{4}$ daler.		85:	18. 10.	—	—	—	—	85:	18. 10.
1624. Enkedrottningens koppar . . .		85:	18. 10.	—	—	—	—	85:	18. 10.
1 Sk \ddot{a} utmyntadt till 150 daler.									
1625.	Kronans afradskoppar	595:	—	—	—	—	—	595:	—
	Enkedrottningens koppar . . .	—	—	340:	—	—	—	340:	—
	Kopparkomp. köpkoppar . . .	1,622:	10. 10.	—	—	—	—	1,622:	10. 10.
1626.	Kronans tull- o. afradskoppar .	—	—	425:	—	—	—	425:	—
»	Kopparkomp. köpkoppar . . .	2,583:	7. 14.	—	—	Uppg. saknas.	—	2,583:	7. 14.
1627.	Kronans tull- o. afradskoppar .	Uppg. saknas.	—	422:	10. —	Uppg. saknas.	—	422:	10. —
1628.	D:o d:o	5,970:	—	1,228:	—	288:	—	7,486:	—
1629.	D:o d:o	5,150:	—	631:	—	—	—	5,781:	—
1630.	D:o d:o	2,284:	10. —	—	—	—	—	2,284:	10. —
1631.	D:o d:o	1,082:	—	—	—	—	—	1,082:	—
1 Sk \ddot{a} utmyntadt till 71 $\frac{1}{4}$ R:dr.									
1632. Kronans tull- o. afradskoppar .		6,063:	—	1,937:	—	—	—	8,000:	—
Summa		25,436:	6. 14.	4,983:	10. —	288:	—	30,707:	16. 14.

CHRISTINA.

I afseende på myntväsendet var, efter Gustaf Adolfs död, Regeringens första åtgärd att tills vidare inställa all kopparmyntning. Härom skrifver Kammar-Kollegiet den 9 Dec. 1632¹⁾ till Myntinspektoren Daniel Hansson vid Säter, »att han skulle så laga att allt mynteskrot till Julen må göras i plåtar och, som för detta befaldt är, intet mera tillmynta, och eljest bruket till samma tid må blifva rent gjordt». Dernäst, att förekomma det ocker, som bedrefs genom kopparmyntets uppköpande efter 14 mark och derutöfver för riksdalern, samt detsammas skeppande till utländsk ort, der kopparen stod till ungefär 50 R:dr skeppundet, förbjöds, medelst Plakat af den 10 April 1633²⁾, kopparens och kopparmyntets utförande ur riket. Vidare bestämdes i Förordning om myntet af den 26 Aug. 1633²⁾, »att en god riksdaler derefter icke skulle gälla högre än sex mark eller 48 öre silfvermynt. . . . Men hvad kopparmyntet vidkomme, att af det som dittills vore slaget skulle ett kopparrunstycke derefter ej mera än en halföre och ett halft kopparrunstycke en fyrk, men en kopparfyrk allenast en half fyrk emot silfvermynt gälla och gångbart vara. . . . Att hvad gäld som tillförne med kopparpenningar vore gjord, skulle betalas efter det värde, som riksdalern den tid gullit då gälden gjordes, nemligen intill anno 1628 för 6½ mark en riksdaler, 1629 för 10 mark en riksdaler, men derefter för 14 mark en riksdaler, eftersom riksdalern uppå de tider i Kronans Räntekammare är uppburen och utgifven». Kopparmyntets värde emot silfvermyntet hade sålunda genom lag blifvit nedsatt till hälften, så att derefter 1 daler i silfvermynt blef lika med 2 daler i kopparmynt och 1 riksdaler lika med 3 daler i kopparmynt, hvadan

¹⁾ Kammar-Koll. Registratur 1632.

²⁾ v. Stiernmans Författn.-saml. II. pag. 11 och 13.

riksdalerns parikurs, som blef bestämd till 6 mark i silfvermynt, svarade mot 12 mark i kopparmynt. Sålunda voro i riket formligen införda tvänne särskildta, jemte hvarandra gående, myntsystemer i silfver och i koppar, hvilka till myntväsendets stora skada under halftannat århundrade fortgingo. Oaktadt denna kopparmyntets värdenedsättning, fortfor dock kursen å R:dr mot kopparmynt att stå vid 14 och stundom 16 mark, hvartill måhända ock i väsentlig mån bidrog den stora bristen på silfvermynt. Väl hade under år 1633 i Stockholm slagits en ringa post riksdaler, äfvensom silfverrunstycken, men detta förmådde icke det ringaste inverka på kursförhållandena. Regeringen beslöt då den 4 December 1633 ¹⁾, att genom förnyadt påbud försöka vidmakthålla stadgandet om riksdalerns beräknande till högst 12 mark, i kopparmynt räknadt. Alltså utfärdades den 11 i nyssnämnda månad ²⁾ en Förordning om myntet, i hvilken stadgades, att den som beräknade riksdalern högre än 6 mark eller 48 öre, »eller motsvarande 96 kopparhalförar, som för detta runstycken nämnde äro», hade förbrutit godset och vore dessutom förfallen till »arbitralt straff». Tillika påbjöds, »att några fyrkar utaf koppar skulle slås, på det så köparen som säljaren i smått måtte åtskiljas kunna, och att särdeles den menige allmogen, som vid de små tullarne något betala måste, för fel uppå smått mynt icke måtte tvingas mera än han skyldig är att utgifva». Hvarföre ock stadgades att »två af dessa fyrkar emot ett gammalt kopparrunstycke (som nu en halföre är) eller ock fyra af dessa fyrkar emot ett silfverrunstycke skulle gå och gängse vara».

Genom Kongl. Resolutionen den 24 September 1633 ²⁾ bestämdes, »att kopparfyrkar myntas skulle, således att 32 stycken göra ett mark, und efter vågen och 12,800 stycken

¹⁾ v. Stiernmans Författn.-saml. II. pag. 16 och 18.

²⁾ Kammar-Koll. 1:a Prov. Kontor, Myntboken N:o 1, pag. 204.

göra ett Sk^ä, och att ett Sk^ä koppar på det sättet myntas på 66 $\frac{2}{3}$ R:dr; derutaf Kronan 60 R:dr blefve behållne när myntarelönen och annan kostnad afdroges». Detta var alltså *kopparens till skiljemynt tredje utmyntningsgrund*, enligt hvilken $\frac{1}{4}$ öre borde väga 2,5 ort; och blefvo här till myntade i Nyköping under December 1633 77 Sk^ä, samt under 1634 1,474 Sk^ä koppar. Under sistnämnda tvänne år myntades deremot ej något i Säter, hvarom ock Kammar-Kollegiets skrivelser af den 5 December 1633 ¹⁾ och 19 December 1634 ¹⁾ till Ståthållaren P. Kruse lemna närmare upplysning. Men 1635 begynte kopparmyntning att äfven i Säter utföras, på grund af ett mellan Kammar-Kollegiet och Myntmästaren M. Kock den 12 November 1634 ²⁾ upprättadt kontrakt, hvari det heter: »Emedan Regeringen i Nyköping således resolverat, att kopparmynt slås skulle och nu för godt funnit att det ock nu vid Säter uti sådan sort, som i Nyköping detta år slaget är, förmyntas skall, nemligen uti sådane fyrkar att fyra göra ett hvitt runstykke, så hafve Vi om samma Mynts fortsättande kontraherat med Myntmästaren Markus Kock, på sätt och

¹⁾ Kammar-Koll. Registr. 1633 och 1634. I brevet af den 5 Dec. 1633 heter det: »6:o Efter han förmäler att vid Sätters bruk äro många hus och hyttor till kopparmyntets fortsättande upprättade och nu icke nyttige, och likväl icke utan stor omkostnad kunna vid makt hållas, så må han de hus vid makt hålla som till hans verk (gär-makeriet) af nöden äro, de andre göres icke behof något att påkostas, utan stå så länge de kunna utan någon hans vidare påkostnad». I brevet af den 19 Dec. 1634 säges: »Alldenstund Vi förnimme att myntverket vid Säter icke kunde komma på någon tid uti gång, fördenskull måste Etthundra skeppund mynteplåtar strax smidas och till Nyköping utsändas».

²⁾ Kammar-Koll. Arkif. Kontraktsboken fol. 112. Såsom i öfrigt lemnande åtskilliga upplysningar för ifrågavarande tid, må här ur samma kontrakt anföras följande punkter. »4:o Försäkras honom till försträckning 200 tunnor, hälften råg och hälften korn, à 2 $\frac{1}{2}$ R:dr tunnan; 6 tunnor smör à 14 R:dr; 12 tunnor lax à 9 $\frac{1}{2}$ R:dr; 24 tunnor ströming à 3 $\frac{1}{2}$ R:dr. — 6:o Fritages myntfolket från utskrifning och stadsens tunga, undantagandes krigshjelpen, lilla tullen och ac-cisen».

vilkor som nu efterföljer: 1:o Skall M. Kock förmynta af hvar Sk \ddot{a} myntplåtar, Stockholms vig, som honom tillväget blifver, 12,800 stycken. 2:o Tillåtes honom på hvar Sk \ddot{a} till remedium 192 stycken. . . . 3:o Gifves honom i arbetslön för hvar Sk \ddot{a} han tillmyntar 5½ R:dr i ett för allt.» . . . Utmyntningsgrunden var således lika med den, som sedan 1633 blifvit tillämpad i Nyköping eller 100 daler S. m:t ur skeppundet. Beträffande denna myntning i Säter afgaf Kammar-Kollegiet till Ståthållaren P. Kruse först ett bref af den 13 November 1634 ¹⁾), angående myntverkets iordningställande, och derefter ett Memorial af den 22 April 1635 ²⁾), hvori förordnas: »1:o Att af Bergsmännens koppar må uppmyntas 1,000 Sk \ddot{a} 2:o När Bergsmannen för hvar Sk \ddot{a} bekommer af den uppmyntade koppar 30 R:dr och Ståthållaren sedan tager för sitt, gårmarkarlön, plåtsmidning, afbränning och forlön 4 R:dr Sk \ddot{a} , så blifver behållet 26 R:dr gewinn, enär skeppundet slås till 60 R:dr, sedan myntarelönen afdragen är. . . . 3:o Af Kronans egen koppar skall efter Regeringens förklaring ingalunda vid Säter mera uppmyntas än 400 Sk \ddot{a} med det som nu allaredan kan uppmyntadt vara». . . . Om dessa 400 Sk \ddot{a} s uppmyntning vid Säter af Kronans koppar afgick ock den 27 April ³⁾) Kammar-Kollegiets skrifvelse till Myntinspektoren Lennart Hansson. Ehuru väl utmyntningsgrunden 60 R:dr å Sk \ddot{a} här synes vara lägre än hvad densamma i kontraktet af den 12 November 1634 angifves, eller 66⅔ R:dr, så måste denna skillnad af 6⅔ R:dr hänföras under högre myntarelön, som i förenämnda kontrakt finnes vara 5½ R:dr, inbegripne vid utmyntningsgrundens bestämmande, men hvilken myntningskostnad i nyssberörda Memorial af den 22 April borde före utmyntningens beräknande först vara afdragen. Mynträkens kaperne

¹⁾ Mynträkens kaperne 1634, fol. 176.

²⁾ Ibidem 1635, fol. 177 och 181.

upptaga ock utmyntningen af fyrkar under alla åren 1633—1638 enligt 100 daler S.m:t utur skeppundet. Förutom de i merberörda Memorial omnämnda 1,400 Sk^æ blef, genom Kammar-Kollegiets bref till Ståthållaren Kruse af den 27 April 1635¹⁾), ytterligare medgifvet, att »till den stöds upprättelse, som i Kopparbergsgruftan förfärdigas måste, skall låta myntas 100 Sk^æ, tu eller tre, så mycket mer af Bergsmannens koppar, att vinsten deraf till sjelfva arbetets fortsättande fyllert och användas kan». I Säter blefvo sålunda från Februari till December 1635 tillhoppa 1,830 Sk^æ koppar förmyntade.

I Nyköping fortgick under år 1635 kopparmyntningen samtidigt med den i Säter, hvarom i Kammar-Kollegiets följande »öppne sedel» af den 8 Juli nämnda år det heter: »Efter de 400 Sk^æ koppar, uppå hvilka för detta ordres gifne äro, allaredo äro förmyntade och de hundra skeppund till Amiralitetet nu i verket, derföre skall Tullnären och Inspektoren Hans Larsson²⁾ med ytterligare tillmyntning innehålla och följa det afsked honom muntligen gifvet är».... Enligt mynträkenenskaperna blefvo i Nyköping år 1635 förmyntade tillhoppa 507 Sk^æ samt år 1636 allenast 178 Sk^æ 12 L^æ koppar, hvarefter kopparmyntning derstädes för alltid upphörde.

Sedan Regeringen, efter öfvertagandet af det gamla Kopparkompaniets förbindelser i afseende på kopparhandeln, kommit i erfarenhet af de stora svårigheter, som dermed voro förbundne, särdeles med hänsyn till de betydliga årliga förskott af ända till 300,000 R:dr³⁾), hvilka erfordrades till förlag åt Stora Kopparbergslagen, under det att, genom den nödvändig ansedda åtgärden af kopparmyntnin-

¹⁾ Kammar-Koll. Registr. 1635, fol. 1021.

²⁾ Hans Larsson Preutz var Myntinspektör i Nyköping; se Inledningen.

³⁾ Rådsprotokollen 1633, fol. 5.

gens inskränkning till allenast minsta skiljemyntet, kopparens tillgodogörande medelst endast försäljning utrikes, sålunda blifvit försvårad, blef Regeringen snart betänkt på utvägar att ånyo upprätta ett Kopparhandels-Kompani. Härom förekomma flera öfverläggningar i Rådet under Mars månad 1633 ¹⁾). Af Riksens Råds till Rikskansleren afgifna Memorial af den 29 Mars berörda år ²⁾) synes ock, att Rådet ansåg bättre det ett sådant Kompani ånyo upprättades, än att, enligt Rikskanslerens förslag, kopparhandeln alldeles frigåfves. Likväl, sedan under 1634 års Riksdag såväl Kopparbergsmännen som städernas Borgerskap framställt begäran om kopparhandelns frigifvande, utkom den 6 Augusti 1634 ³⁾) »Drottningens öppna bref eller kontrakt för Kopparbergsmännen att bekomma kopparen lös». Den sålunda frigifna kopparhandeln blef emellertid för den gången af kort varaktighet, enär, på grund af 5 § i 1635 års Riksdagsbeslut ⁴⁾), redan den 9 Januari 1636 ⁵⁾) utfärdades Patent för ett »*Köpenshopskompani*», hvilket företrädesvis afsåg kopparhandeln, hvarå detsamma fick uteslu-

¹⁾ Rådsprotokollen 1633, fol. 86. Riksråden Axel Baner, Gabriel Gustafsson (Oxenstierna) och Claes Fleming talade för Kopparkompaniets återupprättande.

²⁾ Rådsprotokollen 1633, fol. 400—403, mom. 3 och 4.

³⁾ Kammar-Koll. Kontraktsboken fol. 105. I detta bref heter det: »Som Kopparberget varit och är ett högt regale i riket, så hade Vi väl stora orsaker samt många och viktiga skäl att icke låta blifvatt gement utan heller . . . hålla det Oss och Vår Kongl. Fisco enskilt tillhanda, Våra egne besvär och utgifter . . . desto beqvämare dermed att stoppa, men alldenstund Kopparbergsmännen och Borgerskapen i städerna . . . anhållit att Vi värdigas kopparköpet lös gifva, så hafve Vi sådan deras begäran nåd. beviljat och kopparhandeln a dato till Febr. 1638, då Oss fritt skall stå denna bevilning att förlänga eller igenkalla, allmänt lösgifvit på följande vilkor: 1:o Uppehållles bruksdriften i grufvan, 2:o Skall all koppar till Falu våg föras och vägas och der, vid allehanda slags afrad, aflägga Oss och Kronan hvart 10:de Skē, samt köparen erlægga i tull 12 R:dr Skē, förr än han kopparen från vägen afförer. Sedan skall kopparen föras till Säter att gårgöras».

⁴⁾ v. Stiernmans Riksdagars och Mötenes beslut, II. pag. 940.

⁵⁾ v. Stiernmans Författn.-saml. II. pag. 40.

tande privilegium på tre år. Under sistnämnde dag ¹⁾ blef ock utfärdadt ett »Förbudsplakat att ingen måtte någon koppar, plåtar, mynt och messing, arbetadt eller oarbetadt utföra af riket utan Kopparkompaniet». I detta Kompani voro Direktorer: Riksrådet Claes Fleming ²⁾, förutnämnde Mårten (Weiwitzer) Rosenstierna, samt Borgmästaren i Stockholm Jöns Hindrichsson. Äfven allmänheten uppmanades, i »*Plakat om kopparhandeln*» af den 8 Mars ³⁾ sist-anförda år, att i Kompaniet insätta penningar; och slutligen blef den 10 i samma månad ³⁾ privilegium utfärdadt, »att ingen med privat kopparhandel egde att sig befatta medan samma Kompani påstod».

Under år 1636 utfördes kopparmyntningen hufvudsakligen i Säter till ett belopp af 1,403 Skæ, hvaraf 300 Skæ för det nya Kopparkompaniets räkning. All denna koppar utmyntades allenast i fyrkar, och enahanda var förhållandet 1637. I detta ämne skrifver Kammar-Kollegiet den 20 Januari 1637 ¹⁾ till Peter Kruse: »Utaf särdeles betänkande hafve vi beviljat att 400 Skæ af Kronans afradskoppar må vid Säter i $\frac{1}{4}$ öre förmyntas och pengarne till Direktorerne i Kopparkompaniet lefvereras». Ytterligare skref Kollegiet till Myntinspektoren vid Säter Lennart Hansson, 1:o den 7 December 1637 ¹⁾: »Regeringen har för godt funnit att utaf den koppar, som Kronan för detta af Kompaniet försträckt är, skola 300 Skæ till Bergslagets underhållande förmyntade blifva efter 50 R:dr och pengarne till Kompaniet lefvereras; överskottet behålles Kronan till bästa oförtryckt till vidare besked»; samt 2:o den 20 i samma månad ¹⁾: »Som Regeringen förklarar hafver det 150 Skæ koppar, förutom de 300 Skæ

¹⁾ v. Stiernmans Författn.-saml. II. pag. 37.

²⁾ Claes Fleming blef Riksråd 1625; President i Räknekammaren och Amiral 1629; den förste Öfver-Ståthållare i Stockholm 1634. Döds-skjuten om bord å sitt amiralskepp 1644.

³⁾ v. Stiernmans Författn.-saml. II. pag. 51 och 53.

⁴⁾ Mynträkenskaperne 1637, fol. 453, 457 och 477.

till Kompaniet efter förra order, ännu förmyntas skola, för-
denskull skall med myntningen fortfaras». Dessa myntnin-
gar utfördes efter den vanliga utmyntningsgrunden af 100
daler S. m:t ur skeppundet, hvilket ock mynträkskaperne
vitsorda, och med nämnda uttryck, »efter 50 R:dr Skæ»,
bör allenast förstås, att Bergslagen blef af myntningen till-
godogjord efter 50 R:dr för hvart skeppund, men den öf-
verskjutande behållningen skulle Kronan oförtryckt besparas.
Hela kopparmyntningen för 1637 uppgick till 2,129 Skæ,
hvaraf 1,595 Skæ för Kronans egen räkning.

För att gifva den dittills allenast i fyrkar bedrifna
kopparmyntningen en större utsträckning, utgafs den 13
Februari 1638 ¹⁾ en ny Kopparmyntsordning, enligt hvilken
ett Skæ plåtkoppar skulle utmyntas till 55 R:dr eller 82½
daler S. m:t motsvarande 165 daler K. m:t, nemligen 1:o
af *ettöre* 2,640 stycken och af *halföre* 5,280 stycken, med
deri inbegripen myntarelön till 3½ R:dr, hvadan Kronans
behållning skulle blifva 51½ R:dr af Skæ, oberäknadt det
medgifna remedium af 32 öre; 2:o af *fjerdedels öre* 10,560
stycken, med inberäknad myntarelön 4½ R:dr och således
Kronan behållne 50½ R:dr ur Skæ, med ett tillåtet reme-
dium af 40 öre eller 160 stycken; 3:o af ¼ öre 15,840
stycken och af ½ öre 30,480 (31,680?), hvarför den inbe-
gripne myntarelönen beräknades till 7½ R:dr och Kronans
behållning således utgjorde 47½ R:dr Skæ, med ett reme-
dium af 300 stycken. Härigenom var nu således stadgad
Kopparens till skiljemynt fjerde utmyntningsgrund, enligt hvil-
ken ettöret borde väga 12,12 ort samt fjerdedelsöret 3,03 ort.
De öfriga i myntordningen uppräknade värdena blefvo al-
drig slagna, ehuru väl Markus Kock äfven å dem den 28
Februari 1638 ingifvit ritningar, sådana de finnas å Tab.
under N:is 1, 2 och 3 vara tecknade. Denna koppa-
rens nedsatta utmyntningsgrund häntyder derpå, att kop-

¹⁾ v. Stiernmans Författn.-saml. II. pag. 114.

parmyntet åter var i fallande, jemfördt med silfvermyntet, samt att man sålunda genom dess »svårhet» försökte att ännu uppehålla dess sjunkande värde. Emellertid fortsattes under första qvartalet af 1638 att utmyntas allenast fjerdedelsöre efter den gamla myntgrunden af 100 daler S. m:t ur skeppundet, till ett belopp af 198 Sk \ddot{a} koppar, men der- efter afstannade myntningen af dessa fyrkar, och från April månad till bruksårets slut i Mars 1639 hade den nya mynt- ningen af »runstycken», d. v. s. ettöre fortgått, så att der- till förmyntats 4,724 Sk \ddot{a} , hvaraf Kopparkompaniet myntat 3,314 Sk \ddot{a} , på grund af Kammar-Kollegiets bref till Peter Kruse af den 10 Febr., 3 Okt. och 6 Dec. 1638, hvarige- nom tilläts Direktorerne Mårten Rosenstierna och Jöns Hindrichsson att enligt nya myntordningen till runstycken förmynta tillhoppa 3,700 Sk \ddot{a} koppar.

Sedan, med anledning af delegarnes i nya Koppar- kompaniet derom hos Regeringen framställda begäran, jem- likt Kongl. Brefvet af den 6 Dec. 1638, samma Kompani, efter de bestämda tre årens förlopp, med 1638 års slut förklarats upplöst ¹⁾, erhöillo Kopparbergsmännen, genom Kongl. Brefvet den 22 Jan. 1639 ²⁾, åter fri handel med kopparen emot att erlægga till Kronan såsom skatt hvar- tjerde Sk \ddot{a} af årliga koppartillverkningen. På grund af Kongl. Brefven den 21 Febr., 29 Juli och 16 Dec. 1639 erhöillo Kopparbergsmännen äfven tillåtelse att af egen kop- par förmynta hvar tjerde Sk \ddot{a} , hvilken myntning för nämnda år uppgick till ett nettobelopp af 1,704 Sk \ddot{a} 3 L \ddot{a} 4 $\text{\textit{p}}$, som å 71 daler 14 öre S. m:t Sk \ddot{a} lemnade dem en behållning af 121,741 daler S. m:t. Med tillägg af mynt- ningskostnaden och slagskatt 15,275 daler S. m:t, utgjorde hela summan af Bergsmännens myntning 137,016 daler S.

¹⁾ Den 1 April 1639 hade enligt räkenskaperna Kopparkomp. från 1638 till godo 386 Sk \ddot{a} koppar, hvilka i 1639 års räkning föras på Peter Kruse att af honom för Kompaniet särskildt redovisas.

²⁾ Kammar-Koll. Kontraktsboken 1639.

m:t. Dessutom förmyntades för Kronans och enskildes räkning 3,073 Sk^æ koppar, som à 82½ daler S. m:t Sk^æ motsvara 253,522½ daler S. m:t. All denna myntning utgjordes blott af ettöre eller runstycken. Oaktadt i förutnämnda myntordning af den 13 Febr. 1638, jemte utmyntningsgrunden för hvarje myntsort, remedium blifvit noga bestämd, visar sig af mynträkenskaperna huru föga noggrant ännu denna tid kopparmyntet skrodades. Sålunda finnes i 1639 års mynträkning, att det årets myntning »*bör hålla*» 390,555 daler S. m:t, men upptages i en annan kolumn med »*har hållit*» 402,596 daler, samt i en tredje kolumn »*vinst*» 12,041 daler S. m:t, hvaraf synes att berörda års runstycken blefvo lättare än de rätteligen bordt blifva.

Under år 1640 myntades så väl runstycken som fyrkar utaf 3,848 Sk^æ koppar. Sedan Bergsmännen genom Kongl. Resolutioner d. 2 och 13 Jan. 1641 ¹⁾ fått tillåtelse att förmynta 1,200 Sk^æ koppar, deraf hälften i fyrkar och hälften i »groft mynt», men samma myntning blifvit genom Kongl. Brevet den 22 påföljande Mars tills vidare inställd, hade Kammar-Kollegiet, efter Bergsmännens derom förnyade begäran, i bref till Myntinspektoren Lennart Hansson af den 22 Juni samma år ²⁾, beviljat dem en förmyntning af 600 Sk^æ i allenast fyrkar, hvilken tillåtelse genom Kollegiets bref af den 3 Nov. anförda år ²⁾ till bemälde L. Hansson utsträcktes till ytterligare 400 Sk^æs förmyntande, likaledes endast i fyrkar. Af dessa 1,000 Sk^æ koppar medhunnos 1641 att myntas blott 662 Sk^æ, och blefvo återstående 338 Sk^æ förmyntade under loppet af 1642, med hvilket år all myntning i Säter upphörde.

Här ofvan är antydt huruledes genom 1638 års kopparmyntsordning försök synes blifvit gjordt att, medelst ökandet af kopparmyntets skrot, förekomma myntets värdefall, men då, detta oaktadt, sådant icke lyckades, blef Re-

¹⁾ Kammar-Koll. Myntboken N:o 1, pag. 466 och 476.

²⁾ Mynträkenskaperne 1641, fol. 625 och 627.

geringen betänkt att genom lag bestämma dess rätta förhållande till silfvermyntet. Sålunda utkom Kongl. Förordn. den 24 Mars 1643 ¹⁾), hvari stadgades och förklarades, att »uti kopparmyntet skulle följas det gemena loppet som nu allmänligen vore å gång hos hög och låg, fattig och rik, och alla landvaror, tjenstedagsverken och arbete hade satt sig efter, nemligen att ett silfverrunestycke gällde och betalades med fem fyrkar, eller som det i gemen kallas med halftredje öre kopparmynt; en Svensk silfvermark med tio öre rätteligen att säga, eller efter gemene ordseden med tjugu öre kopparmynt; en Svensk silfverdaler, eller fyramarksstycke med fyratio öre, eller efter gement sätt att kalla, med åttatio öre, eller tio mark kopparmynt; och en riksdaler in specie med sex mark silfvermynt eller sextio rätte öre, eller såsom det i gemen heter etthundra tjugu öre, eller femton mark kopparmynt; och der än så hände att kopparen reste och begärligare blefve, så må kopparmyntet för en vara passera, men uti köp och sälj, så ock det dagliga lefvernet, icke annorledes gälla och gå än sagt var». Detta var således *kopparmyntets andra nedsättning*, från 2 till $2\frac{1}{2}$, svarande mot 1 i silfvermynt, hvadan 1 daler i silfvermynt var blifven lika $2\frac{1}{2}$ daler i kopparmynt. Härigenom var väl kopparens utmyntningsgrund icke förändrad, enär skeppundet fortfarande utmyntades till 165 daler K. m:t, men beräkningssättet deremot blef sålunda förändradt, att i räkenskaperna ett Sk^æ koppar derefter finnes upptaget såsom utmyntadt till 44 R:dr eller 66 daler S. m:t, motsvarande 165 daler K. m:t. De inom allmänna rörelsen förnyade försöken att ändock höja riksdalerns kurs från pari (15 mark) till 16 mark och derutöfver, gäfvo Regeringen anledning att tvänne särskilda gånger, i Förordningar af den 23 Dec. 1645 ¹⁾) och den 14 April 1653 ¹⁾), som i afseende på kopparmyntet voro ordagrant lika ly-

¹⁾ v. Stiernmans Författn.-saml. II. pag. 349, 415 och 701.

dande med ofvannämnda 1643 års Förordning, ånyo erinra om kopparmyntets stadgade värde i förhållande till silfvermyntet.

Efter det andra Kopparkompaniets upplösning, hade Regeringen åter fått fria händer att sig tillgodogöra en betydlig del af Stora Kopparbergsgrufvans årligen alltmer ökade afkastning, som i medeltal för de 9 åren 1633—1641 utgjorde omkring 10,000 Sk^æ årligen, men för de följande 8 åren till och med 1649 i medeltal steg till 12,539 Sk^æ årligen. Denna rika tillgång på koppar föranledde Regeringen att uttänka något medel, hvarigenom kopparen kunde på en gång såsom mynt och vara inom riket göras genast användbar, utan att dock landet öfversvämmades af skiljemynt, hvilket, förutom den stora kostnad, som dess myntning i stor skala förorsakade, erfarenheten visat hafva, såsom landets hufvudmynt, åstadkommit högst menligt inflytande på penningeförhållandet i allmänhet. Genom att stämpla kopparen i större, till värdet efter stadgad utmyntningsgrund bestämda plåtar, trodde man sig kunna vinna förutnämnda ändamål, på samma gång man tillika derigenom gjorde sig mer oberoende af kopparens begärlighet å den utländska marknaden, der eljest, för varans myckenhets skull, man kunde vid en hastig försäljning befara prisets nedtryckande derå. Under öfverläggningarne år 1640 om detta förslags utförande, hade man först för afsigt att göra detta stora mynt rundt, med minnet måhända fästadt vid det fordna klippingsmyntets dåliga beskaffenhet och det till följd deraf orsakade stora missnöjet. För sådant ändamål fick således Riksguardien Hans Weiler i uppdrag att såsom prof låta förfärdiga trenne runda plåtar ¹⁾ af olika storlek och vikt. Den största höll i vikt 7 ^æ 37,5 ort, i

¹⁾ Dessa profplåtar finnas första gången år 1653 upptagne i Kongl. Räntekammarens inventarium, öfverlemnades derifrån 1752 till Kongl. Antiquitets Arkivet och förvaras nu i Kongl. Myntkabinettets samling af myntplåtar.

tjocklek 4 linier och i diameter 0,75 fot. Den var afsedd att gälla 1½ daler S. m:t = 1 R:dr, och voro uppgjorde 4 olika profritningar till värdestämpeln (se N:o 4 å tabellen), samt derunder tecknadt W:VII:M:VIII:L:, alltså med 4 lods skilnad i vikt lika profplåten. Å det papper hvarå ritningarna äro tecknade finnes skrifvet: »Præs. i Nyköping den 16 Martii 1640 af Mr Hans Weiler»¹⁾. Den andra plåten dernäst i storlek höll i vikt 4 \approx 21,875 ort, i tjocklek 4 linier och i diameter 0,58 fot. Den var afsedd att gälla 1 daler S. m:t, hvartill jemte förutnämnda ritningar finnes profritning till värdestämpeln (se N:o 5 å tabellen). Den tredje och minsta plåten, som troligen var afsedd att gälla ½ daler S. m:t, höll i vikt 1 \approx 96,875 ort, i tjocklek 2 linier och i diameter 0,5 fot. Dessa plåtar, såsom endast ämnade att ungefärligen framställa deras beskaffenhet till storlek och tyngd, motsvarade sålunda icke fullt den vikt, som de i förhållande till deras tillämnade värden borde hafva hållit. Detta förslag kom dock aldrig till något vidare utförande, hvartill sannolikt i väsendtlig mån bidrog den stora kostnad och tidsutdrägt, som ett så stort rundt mynts tillverkande skulle hafva förorsakat. I stället blef man några år senare betänkt på att göra det nya plåtmyntet fyrkantigt. Man hade nu en skicklig och van myntmästare, hvarigenom man kunde vara försäkrad, att vid utförandet förslaget ej blefve förfuskadt och det dermed afsedda flerfaldiga ändamålet sålunda förfeladt, såsom förut vid kopparskiljemyntets införande varit händelsen. Sedan derföre de nya myntverken vid Avestad under loppet af 1643 blifvit nära bragta till fullbordan, fick Myntmästaren Markus Kock befallning att uppgöra ritningar till stämplor för det tillämnade plåtmyntet. Den 20 Januari 1644 inlemnade Kock till Regeringen förslag till så väl mittel- som hörnstämplor (se N:o 6 å tabellen), på hvil-

¹⁾ Kammar-Koll. 1:a Provins-Kontor, Myntboken N:o 2, pag. 618.

ket förslag Regeringen samma dag tecknade den befallning, att »Myntmästaren Markus Kock skall på mynteplåtarna slå krona i hvardera hörnet, och myntevalören, som här- efter står afritad, midt i plåten»¹⁾. Några dagar derefter eller den 26 Januari²⁾ uppgjorde Kammar-Kollegiet med bemälda Kock kontrakt, »att af all den råkoppar, han vore enligt förra kontrakten³⁾ skyldig anskaffa från Kopparberget till Avestad, slå och förfärdiga sådana myntplåtar efter företedd champlun, att en hvar vägde 2 L^æ 18 $\frac{1}{2}$, och skulle hvart stycke af plåtarna gälla 10 daler silfvermynt eller 25 daler kopparmynt, och bestods honom till remedium $\frac{1}{2}$ $\frac{1}{2}$ vigt på hvar plåt, öfver eller under, så att alltid hvar 6 $\frac{26}{29}$ stycke plåtar utgjorde ett skeppund. Och när plåtarna sålunda vore riktige befunne skulle han låta märka dem i alla fyra hörnen med kronan och midt på stämpla silfvermyntsvalören, så ock årtalet då de slagne äro. Och skulle Kock erhålla för gärmakare-, plåtslagare- och myntarelön, samt för $\frac{1}{2}$ L^æ kopparafbränning, ett för allt, fem riksdaler eller dess värde i plåtar». Enligt denna *kopparens till myntplåtar första utmyntningsgrund* skulle således ett skeppund utmyntas till 69 (68 $\frac{38}{39}$) daler S. m:t eller 172 $\frac{1}{2}$ daler K. m:t, och hvar tio dalers plåt väga 2 L^æ 18 $\frac{1}{2}$ stapelstadsvigt eller 46,4 skålpund.

Härmed var sålunda början gjord till införande i riket af ett myntslag, som var och fortfarande skulle förblifva alldeles eget för Sverige⁴⁾, hvilket mynt, oaktadt all dess

¹⁾ Kammar-Koll. 1:sta Prov.-Kontor, Myntboken N:o 2, pag. 622.

²⁾ Kammar-Koll. Arkif, Kontraktsboken 1644, fol. 4.

³⁾ Dessa mellan Kammar-Kollegiet och Markus Kock slutna kontrakt om kronokopparens gårgöring äro af den 15 Mars 1638 samt 13 Augusti 1641.

⁴⁾ I Danmark har väl ett förslag varit å bane under Fredrik IV:s regering att der införa ett med vårt likartadt plåtmynt; men detta förslag kom ej till något vidare utförande, än att år 1714 någon profplåts-tillverkning egt rum. I H:r Konferensrådet Thomsens i Köpenhamn värderika myntkabinett finnes ännu i behåll en sådan plåt, som håller 25 linier i längd och 22 d:o i bredd. Mittelstämpeln

stora obehvämlighet, äfven efter detsammas förminskning så väl till inre som åstämpladt värde, dock förmådde bibehålla sig i rörelsen öfver ett århundrade. Sedan detta mynt längesedan upphört att vara en handelsvara, är detsamma föga känt hos utländingen, af hvilken man någon gång får höra anföras som bevis på den låga ståndpunkt af odling och bildning, hvarpå Svenskarne skola hafva stått, att de under en lång tid kunnat begagna ett så obehvämt och fult mynt. Af andra åter har det betraktats som ett nödmynt. Båda dessa föreställningssätt äro lika orik-

har inom en krusad omkrets: I (mellan 2 rosor) | MARCK | DANSKE | KAABER-M | 1714 | c (hjerta) w (Christian Winnecke den yngre, Myntmästare i Köpenhamn 1700—1747). De 4 hörnstämpelne hafva inom en krusad cirkel Fredrik IV:s krönte sammanbundna namnchiffer.

Ehuru till ändamål och omfattning helt olika Sveriges plåtmynt, böra dock här äfven omnämnas de kopparmyntplåtar, som under det Ekatrinnburg i guvernementet Permien uppbyggdes och innan kopparmyntverket 1735 blef inrättadt, der slogos för att under tiden aflöna arbetarne, hvilka voro sysselsatte med stadens uppbyggande. På grund af Kejsrerliga Ukaser af den 14 Juni 1725 och 4 Febr. 1726 blefvo således under åren 1725, 1726 och 1727, efter en utmyntningsgrund af 10 Rubel å ett pud, derstädes följande, det Svenska plåtmyntet förutom prägeln liknande, kopparmyntplåtar slagna, nemligen: 1:o I midtelstämpeln: *En Rubel 1725 Ekatrinnburg* (allt med Rysk skrift). I hvardera hörnstämpeln: *den tredubbelt krönte dubbelörnen*, hållande spira och riksglob. Vigten är 4 Franska livres. Chaudoir del. 2, pag. 121, N:o 939. Dylik af 1726 under N:o 940. Finnes för sistnämnda år ej upptagen i Schuberts stora arbete öfver Rysslands mynt. 2:o Af $\frac{1}{2}$ Rubels värde, men i midtelstämpeln: *Poltina 1725 Ekatrinnburg*, för öfrigt lika N:o 1. Vigt 2 Livres., Chaudoir N:o 941, samt af 1726 N:o 942. Dessa nämnas af Schubert såsom okända. 3:o Dylik af $\frac{1}{4}$ Rubels värde med i midtelstämpeln *Half Poltina*. Vigt 1 Livre. Chaudoir N:is 943 och 944, för åren 1725 och 1726. 4:o Dylik af 10 Kopeks värde med i midtelstämpeln: *En Griwna*, af åren 1725, 1726 och 1727. Chaudoir N:is 945—950. 5:o I midtelstämpeln: *dubbelörnen med St Georgsskölden på bröstet*; å ömse sidor: 17—26; der ofvanför: *Fem Kopek* och derunder: *Ekatrinnburg*. Chaudoir N:o 951. 6:o Dylik men värdet *En Kopek* och i hvardera hörnet en siffra af 1—7—2—6. Chaudoir N:is 952 och 953. Alla dessa under N:is 939 samt 943—953 anförde plåtar finnas afritade i förutnämnda verk öfver Rysslands mynt af Generalen Schubert.

tiga. I förra hänseendet finner den, som med vår mynthistoria är något bekant, ganska lätt, dels att vårt myntväsende under den ifrågavarande tiden, oaktadt de tillfälliga förvecklingar i våra penningförhållanden, hvilka de många krigen kunnat åstadkomma, likväl i allmänhet i afseende på stadga och ordning, varit fullt jemförligt med myntväsendets tillstånd i hvilket annat land som helst; dels ock att vårt mynt under samma tid i konstnärligt afseende stod i allmänhet lika högt, ja någon gång äfven högre, än i mångt annat land, alldenstund Svenska myntverket egde ganska utmärkta stämpelsnidare, antingen utifrån hitförskrifna, eller här för yrket danade. Med hänseende åter till förmenandet, att plåtmyntet skulle varit ett nödmynt, behöfver man blott erinra, att ett af de väsentligen bestämmande kännetecknen på nödmynt, eller att detsamma vanligen icke innehåller ett emot det åstämplade svarande inre värde, uti förevarande fall helt och hållet saknas; tvertom egde under särskilda längre tidrymder ett alldeles motsatt förhållande rum, enär plåtmyntet stundom hade större varuvärde, än det derå präglade myntvärdet, hvilken omständighet äfven framkallade vinstgivande spekulationer på dess så väl tillåtna som otillåtna starka utskeppande, till icke ringa skada för riket. Att plåtmyntet tidtals äfven skulle stå under kopparens värde var naturligt, emedan denna vara, så som de flesta andra, var mer än de ädla metallerna underkastad föränderliga pris, beroende på ombytligheten i handelsförhållanden å den utländska marknaden. Häri bör ock sökas det största felet, det förnämsta inkastet emot lämpligheten af kopparens användande såsom hufvudmynt. Afsigten dermed var nemligen, såsom vi här ofvan sökt visa, att medelst plåtmyntningen försöka uppehålla kopparen i högt pris, i det man gjorde densamma såsom mynt genast mera användbar i landet. Dervid förbisåg man dock omöjligheten att genom maktspråk kunna för längre tid bestämma

värdet å en vara, som i begärligheten å den utländska marknaden dock alltid måste ega sin egentliga om ej enda värdebestämmare. Vi hafva velat något närmare vidröra dessa förhållanden beträffande plåtmyntets beskaffenhet och orsakerna till detsammes införande, för att derigenom söka förtaga de vilsefarande åsigter derom, som äfven i senaste tid både i tal och skrift förnummits, särdeles hos utländningen, hvilken i detta som i så många andra fall ofta har de mest oriktiga föreställningar om Sveriges inre förhållanden.

Så fort anordningarne dertill hunnit fullbordas, sattes genast kopparplåtmyntningen vid Avestad med den fart i gång, att under år 1644 och vintern 1645 blefvo förmyntade 3,802 Sk^æ 12 L^æ 8 [⁄] koppar. Enligt Kammar-Kollegiets bref af den 27 Maj 1644 ¹⁾ till Myntinspektoren vid Avestad Erik Johansson, hade dessutom Nya Kopparbergslagen erhållit tillåtelse att till plåtar förmynta 45 Sk^æ 10 L^æ 11 [⁄] af dess egen koppar. På grund af Kammar-Kollegiets bref den 16 Oktober 1644 ¹⁾ till bemålde Erik Johansson, börjades äfven vid Avestad kopparskiljemyntning, och slogos der då till runstycken 160 Sk^æ af Kronans kopparränta från Salbergsgrufvan, samt jemlikt Kammar-Kollegiets Resolution den 18 Dec. samma år ¹⁾ 100 Sk^æ af Kronokopparen äfven till runstycken, äfvensom af Stora Kopparbergslagens koppar 800 Sk^æ till runstycken, samt 400 Sk^æ till fyrkar. Dessa sednare myntningar fullbordades under vintern 1645 ²⁾.

Den år 1644 anbefallda plåtmyntningen blef dock för den gången ej af lång varaktighet. Redan den 13 Jan. 1645 ³⁾ utfärdades till Kammar-Kollegiet ett Kgl. Bref, hvori

¹⁾ Kopparmyntsräkningarne för 1644.

²⁾ Det må erinras, att myntverkets räkenskaper vid denna tid börja med den 1 April det ena året och sluta med den 31 Mars det andra, samt att ett föregående års myntstämplar mången gång blifvit begagnade för myntning under början af ett följande år.

³⁾ Kammar-Koll. Arkif. Kongl. Bref 1645.

det heter: »Vi mände för någon tid sedan för godt anse att låta förmynta en del af förlidne års koppar i myntplåtar. Nu pröfve Vi nyttigare och bekvämare vid denna påstående fejden med Danmark och särdeles der bemälte mynt icke kan, som i fredliga tider, tjena för en köpmannavara, att hvad som af Vår och Kronans koppar på detta innevarande år skall tillmyntas må blifva i stora runstycken och ingen mindre eller större sort slaget» Med anledning häraf afgick ock Kammar-Kollegiets bref den 14 i anförda månad ¹⁾ till Landshöfdingen Johan Berndes ²⁾, samt af den 29 i samma månad till Myntinspektoren Erik Johansson om plåtmyntningens inställande. Dessa bref oakadt, lär plåtmyntningen vid Avestad dock fortgått under Februari, enär Kammar-Kollegiet den 28 i denna månad ¹⁾ skref till förbemälde Berndes: »Ehuru vi allaredan den 14 Januari nästl. eder tillskrifvit Kongl. Maj:ts nådiga befallning vara, att hvad koppar detta år skall blifva förmyntad, skulle ske i stora runstycken och ingen annan sort, det Vi ock i lika måtto Erik Johansson vid Avestad förmedelst vår skrifvelse den 29 Januari hafve adviserat, likväl förnimme vi att ännu med myntplåtarnes utslående skall fortfaras, hvilket om så är kommer oss något sällsamt före, att Kongl. Maj:ts nådige order icke bättre blifver iakttagen, fördenskull äre vi förorsakade ännu ytterligare derom att påminna, med begäran att I låter tillhålla Myntmästarren att strax med myntplåtarne må inställas och på detta året ingen annan sort myntas än allenast stora runstycken». Plåtmyntningen upphörde alltså strax härefter och af mynträkenskaperna synes det icke, att någon sådan myntning egt rum, hvarken för återstående delen af 1645, ej heller

¹⁾ Kammar-Koll. Reg. 1645, fol. 356 och 570.

²⁾ Johan Berndes, född 1603, blef 1632 Rikskammarråd; 1641 Landshöfding öfver Stora Kopparberget m. m.; 1651 Riksråd samt President i Kommers-Kollegiet; 1652 Öfver-Ståthållare i Stockholm. Död den 10 Febr. 1652.

under något af de nästföljande trenne åren. Likväl skulle sådant kunna förmodas af Kongl. Brevet till Kammar-Kollegiet af den 23 Okt. 1645, angående Kongl. Gardets för 1644 återstående aflöning med 36 Sk^{te} råkoppar, i hvilket bref det heter: »Såsom Vi hafve beviljat att samma deras resterande koppar må förmyntas i plåtar, alltså är Vår nådiga vilja och befallning att I strax order gifva till dem som vederbör, att berörde koppar blifver strax slagen i mynteplåtar». . . . Härom afgick ock den 27 i samma månad ¹⁾ Kammar-Kollegiets bref till Myntinspektoren Erik Johansson. Måhända har det likväl ansetts alltför kostsamt att för så ringa belopp åter sätta plåtmyntningen i gång, utan torde man, ehuru om en sådan förändring icke finnes något skriftligt meddelande, hellre i det stället slagit dessa 36 Sk^{te} i skiljemynt, hvilket under hela 1645 fortfor att utmyntas. I slutet af år 1645 förekom ånyo fråga om plåtmyntningens återupptagande, enär Myntinspektoren Daniel Hansson uti infordradt utlåtande af den 14 Dec. gör den uträkning, att då uppå plåtmyntningen vore en vinst af 153 daler 21 öre K. m:t å Sk^{te}, så vore å skiljemyntet allenast en vinst af 138 daler 10 öre, hvar- efter, enligt Riksguardien Hans Weilers derom afgifna utlåtande, Kammar-Kollegiet den 11 Maj 1646 ²⁾ beslöt myntning af kopparplåtar till 1, 2, 4 och 10 dalers värde, i silfvermynt räknadt, hvartill bestämdes 2,000 Sk^{te} för 10 dalers samt 1,200 Sk^{te} koppar för de tre öfriga slagen af plåtar, hvilka alla skulle mot en »recognition» af $\frac{1}{2}$ R:dr Sk^{te} få tullfritt utföras. Denna plåtmyntning skulle ske till 52 R:dr eller 78 daler S. m:t, motsvarande 195 daler K. m:t, ur hvart Sk^{te} koppar; och var således härigenom stadgad *kopparens till myntplåtar andra utmyntningsgrund*. Denna beslutade plåtmyntning blef dock aldrig

¹⁾ Kammar-Koll. Reg. 1645.

²⁾ Kammar-Koll. Prot. 1646, pag. 170.

satt i verket, enär några bref derom hvarken till Bergslagen eller Avestad afgått, samt mynträkenskaperna för 1646 och nästföljande tvänne år endast upptaga skiljemyntning.

Kopparskiljemyntningen fortgick under alla återstående åren af Drottning Christinas regering. År 1645 fick först Stora Kopparbergslagen tillstånd att förmynta 2,000 Sk \ddot{a} af sin koppar, hvaraf myntades 1645 825 Sk \ddot{a} 9 L \ddot{a} 18 $\text{\textit{P}}$ till runstycken, samt 890 Sk \ddot{a} 4 L \ddot{a} 9 $\text{\textit{P}}$ till fyrkar, eller tillhopa 1,715 Sk \ddot{a} 14 L \ddot{a} 7 $\text{\textit{P}}$, samt resten 284 Sk \ddot{a} 5 L \ddot{a} 13 $\text{\textit{P}}$ under 1646 till runstycken. Dernäst fick Nya Kopparbergslagen, genom Resolution den 8 Jan. 1645, tillstånd att förmynta 117 Sk \ddot{a} till runstycken, och slutligen uppgick Kronans skiljemyntning till 2,818 Sk \ddot{a} 16 L \ddot{a} koppar, äfven till runstycken. År 1646 fick först Stora Kopparbergslagen tillstånd att ytterligare förmynta 1,200 Sk \ddot{a} , hvilken myntning försiggick 1648 med 574 Sk \ddot{a} 11 L \ddot{a} , samt 1649 med 625 Sk \ddot{a} 9 L \ddot{a} koppar, alltsammans till runstycken. Vidare utgjorde Kronans skiljemyntning 2,327 Sk \ddot{a} koppar, äfven till runstycken. Under år 1647 myntades endast från Januari till Maj, hvarvid Kronans kopparmyntning utgjorde 800 Sk \ddot{a} , Nya Kopparbergslagens 130 Sk \ddot{a} 10 L \ddot{a} , af Salbergsgrufvans kopparränta 20 Sk \ddot{a} , samt från Garpenbergs kopparverk 43 Sk \ddot{a} , alltsammans till runstycken. Likaså, förutom ofvannämnde 574 Sk \ddot{a} 11 L \ddot{a} , myntades 1648 endast till runstycken för Stora Kopparbergslagens räkning ytterligare 100 Sk \ddot{a} , som Bergslagen fått tillstånd förmynta på grund af Kammar-Kollegiets bref af den 17 November detta år.

Sedan Sverige 1648 erhållit fred, samt sålunda för sjöfarten upphört de hinder, hvilka i ofvanberörda Kongl. Bref af den 13 Januari 1645 finnas anförda såsom skäl för kopparplåtmyntningens då anbefallda inställande, beslöts nu att åter upptaga samma myntning. Af sådan anledning uppgjordes i Drottningens namn med

Myntmästaren Markus Kock ett kontrakt d. 19 April 1649'), af följande hufvudsåkliga innehåll: »Såsom Vi, af särdeles åhåga och bekymmer till Riksens och allas våra trogne undersåtars välfärd och till att härmed bota och förekomma den allmänna klagan öfver penningebrist i landet, hafve funnit nödigt att låta slå och tillverka mynt nu vid närvarande tid af Kronans afrads- och tullkoppar uti gode och viktige plåtar af åtskilliga sorter, nemligen en, två, fyra och åtta dalers stycke koppar, räknandes skeppundet till 75 daler S. m:t, och skall endalersstycke hålla uti vigten $5\frac{1}{2}$ ₧, tvådalersstycke $10\frac{3}{4}$ ₧, fyradalersstycke ett L \mathfrak{a} $1\frac{1}{2}$ ₧ och åttadalersstycke två L \mathfrak{a} $2\frac{3}{4}$ ₧, alltså hafve Vi nådigst med Myntemästaren Markus Kock häröfver på följande sätt accorderat och slutit, att han skall härmed förpligtad vara att slå och förfärdiga sådane plåtar alldeles efter den schamplun som honom här är vorden tillstæld. Sedan skall hans pligt vara att mynta af de endalersstycke 75 stycken plåtar, af två dalers stycke $37\frac{1}{2}$ stycken, af fyra dalers stycke $18\frac{3}{4}$ stycken och af åtta dalers stycke $9\frac{3}{4}$ stycken, så att stycketalet af hvar sort alltid väger ett skeppund. Der så hända kunde att plåtarne vid dess tillverkande råkade gå öfver eller under denna ordning, då bestås honom till remedium på hvarje plåt, nemligen efter en- och tvådalersstycken $\frac{1}{12}$ ₧, men efter fyradalersstycken $\frac{1}{10}$ mark och efter åttadalersstycken $\frac{1}{10}$ mark efter vågevigt. När plåtarne således äro rigtige befunne skall han dem låta märka i alla fyra hörnen med kronan och midt på stämpla sjelfva myntsvaloren, så ock årtalet då de slagne äro. . . . Deremot hafve Vi Markus Kock nådigst bestått och förunnat för ett Sk \mathfrak{a} koppar, som han således stycke och sortemis tillverkar, för gärmakare-, plåtslagare- och myntarelön samt för $\frac{1}{2}$ L \mathfrak{a} kopparafbränning ett för allt åtta

1) Kammar-Koll. arkif. Kontraktsboken 1644—50, pag. 224.

daler 8 öre S. m:t». . . . På grund af detta kontrakt afgick ock Kammar-Kollegiets bref den 25 i samma månad till så väl Myntinspektoren i Avestad Erik Johansson ¹⁾, som Landshöfdingen Johan Berndes ¹⁾, hvari infördes kontraktets lydelse, samt stadgades dessutom, att »hela summan blifver som i allt tillmyntas skall, nemligen af endalersstycken 600 Skæ, af tvådalersstycken 800 Skæ, af fyradalersstycken 1,000 Skæ och af åttadalersstycken 1,200 Skæ koppar». Detta var således *kopparens till myntplåtar tredje utmyntningsgrund*, enligt hvilken, då ett skeppund utmyntades till 75 daler S. m:t eller 187½ daler K. m:t, en åttadalersplåt skulle väga 2 Læ 2⅔ mark stapelstadsvigt eller 34 skålpund 13,33 ort; en fyradalersplåt 1 Læ 1⅓ mark stapelstadsvigt eller 17 skålpund 6,67 ort; en tvådalersplåt 10⅔ mark stapelstadsvigt eller 8 skålpund 53,33 ort; samt en endalersplåt 5⅓ mark stapelstadsvigt eller 4 skålpund 26,67 ort. Kopparskiljemyntet, som i denna myntordning ej omnämnes, förblef tills vidare vid 1638 års utmyntningsgrund af 165 daler K. m:t, motsvarande 66 daler S. m:t å skeppundet.

Af den sålunda för Kronans räkning beslutade plåtmyntningen å tillhopa 3,600 Skæ, medhanns under 1649 att förmyntas allenast 1,933 Skæ 14 Læ 12 ♀. Dessutom blefvo 1649 äfven till plåtar förmyntade 40 Skæ för Salbergets konststats räkning, enligt Kammar-Kollegiets bref af den 19 Sept. samma år. Väl synes af Kammar-Kollegiets bref den 6 Febr. 1650 ²⁾ till Myntinspektoren Erik Johansson, att afsigten varit det allenast samma års för Jan. och Febr. månader invägde afrads- och tullkoppar skulle förmyntas och »derefter med myntningen inställas», men genom flera särskilda resolutioner under 1650 anbefallde Kam-

¹⁾ Kammar-Koll. Reg. 1649, pag. 800 och 801.

²⁾ Ibidem 1650, fol. 75.

mar-Kollegiet plåtmyntnings företagande, i ändamål att af sådant mynt göra anordningar till åtskilliga personer, såsom Enkedrottningen, Friherre Khewenhüller m. fl., hvar dan under detta år myntades af Kronans koppar tillsammans 640 Sk^æ 15 L^ä 18 [⁄]l. Härförutan hade ej mindre Stora Kopparbergslagen fått tillstånd att i plåtar förmynta 50 Sk^æ, på grund af Kammar-Kollegiets bref den 19 Nov. 1649, än äfven Nya Kopparbergslagen fått rättighet att för bergsstatens aflöning till plåtar förmynta 137 Sk^æ 18 L^ä 6 [⁄]l koppar, på grund af Kammar-Kollegiets resolution den 12 Juni 1650.

Stora Kopparbergsgrufvans under 1650 rika afkastning, uppgående till 20,321 Sk^æ koppar ¹⁾, det högsta be-
lopp som derifrån någonsin för år erhållits, föranledde Regeringen att anlita äfven andra utvägar än myntning för kopparens tillgodogörande, samt för anskaffande af ädla metaller till Myntets behof. Sålunda uppgjordes i Drottningens namn med Handlanden Adrian Tripp den 11 Okt. 1650 ²⁾ ett kontrakt, hvarigenom honom lemnades rättighet att under sex års tid få tillhandla sig och utskeppa all Kronans tull- och afradskoppar, emot skyldighet att till riket införskaffa guld och silfver för att uppmyntas. Under 1651 var ock plåtmyntningen högst obetydlig, enär dertill användes allenast 336 Sk^æ 2 L^ä 8 [⁄]l af Bergslagens arrendekoppar ³⁾. Det anförda kontraktet med Adrian Tripp blef dock ej af lång varaktighet, ty i Kammar-Kollegiets bref den 2 Juni 1652 ⁴⁾ till Myntinspektoren vid Avestad Erik Johansson samt Myntmästaren Markus Kock säges, att »som kontraktet med Adrian Tripp om Kronans koppar vore upphäfdt, så skulle all Kronans tull- och af-

¹⁾ Årliga medelafkastningen 1651—1654 utgjorde 15,150 Sk^æ koppar.

²⁾ Kopparmyntränskaperne för 1651.

³⁾ Kopparmyntränskaperne 1652, fol. 2 och 352.

⁴⁾ Kammar-Koll. Reg. 1652, pag. 1147 och 1152.

radskoppar derefter vid Avestad förmyntas, nemligen tre-fjerdedelar i plåtar, skeppundet till 75 daler S. m:t, dock mestadels af de mindre sorterna, och den sista fjerdedelen i stora runstycken, räknandes skeppundet till 66 daler S. m:t. Således blefvo under år 1652 till plåtar förmyntade dels Kronans tull- och afradskoppar 2,307 Sk^æ 7 L^æ 12 [⁄], dels ock af Garpenbergs tullkoppar 45 Sk^æ 9 L^æ 6 [⁄], samt slutligen af Nya Kopparbergets egen koppar, enligt Kammar-Kollegiets bref af den 21 Jan. 1652, 48 Sk^æ.

Snart fann Regeringen nyttigt att än längre utsträcka plåtmyntningen, i det att för Kronans räkning äfven köpt koppar dertill skulle användas. Af sådan anledning utgafs den 3 Dec. 1652 Drottningens öppna Bref, hvari det heter: . . . »Vi hafve resolverat att för Oss och Kronan låta af hela Bergslaget upphandla all den koppar som uppe vid Stora Kopparberget tillverkas kan, vare sig köpmän eller bergsmän tillhörigt, och det på ett eller tu års tid tillgörandes, så länge det Kronan tilldrägeligt faller och Bergsmannen sådant åtnöjes, eller ock handelns turbation för det nu i Vestersjön påstående örlug varar». Denna upphandling blef enligt samma Kongl. Bref uppdragen åt Landshöfdingen Erik Fleming¹⁾ och Bergmästaren Hans Philip på de villkor, att »för hvart Sk^æ ofri koppar skulle betalas 100 daler enkelt kopparmynt, hvaraf fyra delar i plåtmynt och en del i kopparrunstycken». Med anledning häraf tillskref Kammar-Kollegiet den 8 påföljande December²⁾ Myntmästaren Markus Kock att genast ställa vid myntverket allt i ordning, så att med 1653 års början den sålunda anbefallda utsträckta plåtmyntningen kunde taga sin början; och skulle Kock framdeles blifva om myntsorterna vi-

¹⁾ Erik Fleming, född 1616, blef 1651 Landshöfding öfver Stora Kopparberget m. m.; 1652 President i Bergs-Kollegiet och Kammarråd; 1654 och 1655 Landtmarskalk; 1654 Friherre (N:o 39); 1655 Riksråd. Död 1679.

²⁾ Kammar-Koll. Reg. 1652, pag. 2180.

dare underrättad. Till följd häraf blef plåtmyntningen 1653 med den kraft bedrifven, att af Kronans tull- och afradskoppar 4,528 Sk \textasciix 6 L \textasciix , samt af uppköpt koppar 2,631 Sk \textasciix 15 L \textasciix , äfvensom af Bergslagens arrendekoppar 245 Sk \textasciix 14 L \textasciix , eller sammanräknadt 7,405 Sk \textasciix 15 L \textasciix , blefvo till plåtar förmyntade 6,066 Sk \textasciix 10 L \textasciix 8 \textasciix '). All denna plåtmyntning anbefalldes på grund af många särskilda resolutioner, af hvilka de till högsta beloppen voro för Riksrådet Lorentz von der Linde ²⁾ af den 27 Okt. 1653 och för Kongl. Sekreteraren Johan Holm af den 29 i samma månad, hvartdera å 1,000 Sk \textasciix koppar. Denna plåtmyntning utfördes mest i de större sorterna, särdeles sedan på våren 1653 den del af myntverket, der de mindre plåtsorterne stämpelades, blifvit genom våldeld förstörd, hvarom Kammar-Kollegiets bref till Myntinspektoren Erik Johansson af den 4 Maj 1653 ³⁾ lemna närmare upplysning. Under 1654, då kopparköpet var obetydligt, var äfven plåtmyntningen ganska inskränkt. Den fortgick oafbrutet från Jan. till April, samt derefter allenast i Juli och Aug. under återstående delen af året. Ehuru väl Drottning Christinas tronafsägelse skedde den 6 Juni 1654, är dock troligt att Juli och Aug. månaders kopparmyntningar utförts med de gamla stämpelarna, särdeles som ingen befallning om förändrad stämpel under 1654 synes hafva utgått. Emellertid upptagas här särskildt myntningsbeloppen från Januari till April med 1,534 Sk \textasciix 15 L \textasciix 3 \textasciix samt under Juli och Augusti 1,191 Sk \textasciix 15 L \textasciix 7 \textasciix , eller tillhopa 2,726 Sk \textasciix 10 L \textasciix 10 \textasciix . Och blifver således hela 1654 års kopparmyntning förd till Drottning Christina, så mycket hellre som något slags kopparmynt af samma år, tillhörande Carl X Gustaf, icke är känt.

¹⁾ Kammar-Koll. Mynträkenskaperna 1653, fol. 399 och 440.

²⁾ Lorentz von der Linde blef 1651 Friherre, 1665 Fältmarskalk. Död 1671.

³⁾ Kammar-Koll. Registr. 1653, pag. 1115.

Hvad beträffar kopparskiljemyntningen under de sex senaste åren af Christinas regering, så myntades under 1649, förutom den här ofvan nämnda resten 625 Sk^ä 9 L^ä af de 1646 Stora Kopparbergslagen beviljade 1,200 Sk^ä, allenast ytterligare 100 Sk^ä, hvilka samma Bergslag, enligt Kammar-Kollegiets resolution den 4 April 1649, fått tillstånd att för konststatens aflöning till runstycken förmynta. Under 1650 utfördes kopparmyntningen hufvudsakligast till runstycken, hvarom Kongl. Brevet den 13 Febr. 1650 ¹⁾ till Landshöfdingen Berndes lemnar närmare upplysning. Sedan deri, för konstfolkets vid Stora Kopparberget aflöning, först medgifvits, att af den invägda kopparen skulle »uti stort rundt kopparmynt, allenast för den gången, få förmyntas 100 Sk^ä koppar, efter den valuation som anno 1638 gjordes», så heter det vidare: »Eljest har ock Falu Bergslag anhållit . . . att få mynta i stort rundt kopparmynt 1,200 Sk^ä koppar, och oansedt Vi hade betänkande detsamma tillåta, särdeles medan Vi låtit afhandla med Arnold de Witte att införskrifva silfver till Myntet, att Vi icke gerna ville det landet med kopparmynt besväras skulle; dock likväl medan Vi förnimme Bergslagen hafver sparsamligen tillförne omgått med sådan myntning och allenast brukat den till att betjena sig uti de tider när köpmannen inga penningar uppförer eller deras koppar söker att använda; så hafve Vi dem velat efterlåta, allenast för denna gång, samma 1,200 Sk^ä att måga förmynta låta». Derjemte fick Bergslagen, på grund af Kammar-Kollegiets förut åberopade bref den 19 Nov. 1649, till runstycken förmynta 50 Sk^ä af dess koppar. Af nämnda 1,200 Sk^ä myntades dock en stor del först under 1651, då äfven till runstycken förmyntades för Bergslagens konststats aflöning, på grund af Landshöfdingarne Johan Berndes och Erik Flemings der-

¹⁾ Kopparmyntträkskaperne 1650, fol. 88.

om gifna befallningar ¹⁾), nemligen af den 7 Januari 68 Skæ, af den 6 Mars 60 Skæ, af den 5 Juni 50 Skæ, den 29 Okt. 50 Skæ samt den 17 Dec., allt år 1651, 50 Skæ. Under samma år fick Stora Kopparbergslagen tillstånd att ytterligare till runstycken förmynta 2,000 Skæ koppar, hvilken myntning verkställdes från den 1 Okt. 1651 till 30 Nov. 1652 och finnes i 1652 års räkenskaper bokförd, der ock upptages Nya Kopparbergets runstycksmyntning af 56 Skæ 8 Læ 11 $\frac{1}{2}$ af egen koppar. Under 1653 skedde den förändring i utmyntningsgrunden, att, enligt mynträkenskaperna, skeppundet koppar utmyntades till 80 daler S. m:t, i stället för 66 daler S. m:t eller 165 daler K. m:t enligt 1638 års myntordning. En annan anmärkningsvärd omständighet är ock, att de 1,000 Skæ koppar, som Bergslagen för 1653 fick i skiljemynt förmynta, finnas uppförda såsom till runstycken förmyntade, oaktadt något runstycke för detta år icke är känt, och ej heller Kammar-Kollegiets bref af den 16 Febr. och 9 Mars 1653 tala om annat skiljemynt än fyrkar. Om således runstycken 1653 myntats, hafva dertill sannolikt begagnats 1652 års stämplar. Kammar-Kollegiets anförda bref af den 16 Febr. 1653 ²⁾ till Myntinspektoren Erik Johansson innehåller nemligen: »Alldenstund Bergslagen hos Kongl. Maj:t i underdånighet har anhållit att den med något smått mynt vid kopparinköps-betalningen måtte blifva försedd bredvid plåtmyntet, har Kongl. Maj:t resolverat, att en sjettedel i det desidererade småmyntet, välförståendes fyrkar, Bergslagen till bättre commoditet och lisa, dem skall erläggas, hvarför samma resolution eder notificeras till efterlefnad att vid myntningen eder derefter rätta». Förutom detta bref och det nyssnämnda af den 9 Mars ²⁾ till Markus Kock att ofördröjli-

¹⁾ I mynträkenskaperna finnes anmärkt, att till dessa myntningar saknas så väl Kongl. Maj:ts skriftliga befallning som Kammar-Kollegiets order.

²⁾ Kammar-Koll. Reg. 1653, pag. 534 och 680.'

gen sätta fyrkmyntningen i gång till en sjettedel mot plåtmyntningen, finnes icke i Registratur eller Protokoll någon Resolution, som afser vare sig runstycksmyntning eller förändrad utmyntningsgrund. Enär likväl fyrkarne för 1653—1660 finnas öfverensstämma med en utmyntning efter 80 daler S. m:t på skeppundet, så torde här böra uppföras *kopparens till skiljemynt femte utmyntningsgrund*, enligt hvilken ett Sk \textasciitilde koppar utmyntades i fyrkar till 80 daler S. m:t, hvadan hvarje fyrk borde väga 3,125 ort. Förutom nyssnämnda 1,000 Sk \textasciitilde Bergslagens kopparskiljemyntning, myntades ock 1653 af Kronans tull- och afradskoppar 435 Sk \textasciitilde till fyrkar, hvilka till 80 daler S. m:t Sk \textasciitilde äro med 34,800 daler bokförde. Som kopparskiljemyntningen under år 1654 fortgick samtidigt med plåtmyntningen, så gäller ock derom hvad här ofvan blifvit anmärkt, hvarföre till Christinas regering hänföres äfven all skiljemyntningen för hela året 1654, hvilken endast försiggick till fyrkar och upptages för Jan.—April till 66 Sk \textasciitilde , samt under Juli och Aug. månader till 105 Sk \textasciitilde , eller tillhopa 171 Sk \textasciitilde koppar.

Oaktadt de kostsamma krigen hade dock under hela Christinas mer än tjuguariga regeringstid kursen icke stigit högre än från 14 mark, som den i sjelfva verket var vid Gustaf Adolfs död, till 16 mark vid Christinas frånträdande af regeringen. Härvid förtjenar derjemte anmärkas, såsom bevis på stadga i penningeväsendet, hvars enda pålitliga mätare kursen dock alltid förblifver, att denna kurs under dessa 20 åren visade föga ombytlighet. Att, oansedt denna stadga i kursförhållandena, kopparmyntet, såsom varande ej blott skiljemynt, utan utgörande den väsentligaste delen af rörelsekapitalet, likväl måste under samma tiderymd tvänne gånger nedsättas i värde, jemfördt med silfvermyntet, bevisar blott att detsammas utmyntningsgrund från första början, och äfven sedermera vid deri

gjorda förändringar, städse blifvit bestämd alltför hög, till följd hvaraf detta mynt, som genom lagstiftningens makt-språk ej kunde till sitt åstämplade värde uppehållas, måste tid efter annan nedgå till det värde, hvilket kopparen såsom handelsvara verkligen egde. Sedan kopparmyntets utmyntningsgrund 1625 bestämts till 150 daler ur Sk \ddot{a} och samma mynt vid Gustaf Adolfs död fallit till 14 mark å riksdalern, så bestämdes 1633 parikursen derå till 12 mark å R:drn, d. v. s. det nedsattes till 2 mot 1 i silfver. Om man icke tager i beräkning utmyntningen af fyrkar 1633—1637, hvilken bör undantagas såsom skiljemyntning å 100 daler S. m:t ur Sk \ddot{a} , så bestämdes år 1638 utmyntningsgrunden å runstycken till 82½ daler S. m:t ur Sk \ddot{a} , hvilken grund efter 12 marks parikurs dock hade bordt vara 75 daler S. m:t, för att motsvara 150 dalers af år 1625. Denna utmyntningsgrund af 75 daler blef väl 1649 bestämd för plåtmyntet, men derförinnan hade likväl år 1643 kopparmyntet åter måst genom lag nedsättas till 2½ mot 1, eller till 15 marks parikurs å R:drn. Detta sätt, att i förhållande till kopparmyntets fortfarande värdefall endast i någon mån öka dess skrot, visade sig städse otillräckligt, hvarföre ock den derigenom orsakade oredan i myntväsendet längre fram nödgade Regeringen att vidtaga mera genomgripande åtgärder, för att afhjelpa de menliga följderna af kopparmyntets upphöjande till landets hufvudmynt, hvarom vi under Carl XI:s regering få tillfälle att lemna några närmare upplysningar.

För att göra förhållandet med kopparmyntningen under Christinas regering mera åskådligt, lemnas här en sammanfattad öfversigt deraf.

				Kronans koppar.	Koppar- Komp. koppar.	Nya Kop- parbergets koppar.	Stora Kop- parbergets koppar.	Summa.
Nyköping.				Sk. L.	Sk. L.	Sk. L.	Sk. L.	Sk. L.
1633.	Till fyrkar	å 200 daler K. m:t . .	77: —	—	—	—	—	77: —
1634.	d:o	å d:o	1,474: —	—	—	—	—	1,474: —
1635.	d:o	å d:o	507: —	—	—	—	—	507: —
1636.	d:o	å d:o	178: 12.	—	—	—	—	178: 12.

Säter.								
1635.	fyrkar	å 200 daler K. m:t . .	730: —	—	—	—	1,100: —	1,830: —
1636.	d:o	å d:o	1,103: —	300: —	—	—	—	1,403: —
1637.	d:o	å d:o	1,595: —	534: —	—	—	—	2,129: —
1638.	d:o	å d:o	198: —	—	—	—	—	198: —
»	runstycken	å 165 daler K. m:t . .	1,410: —	3,314: —	—	—	—	4,724: —
1639.	d:o	å d:o	3,073: —	—	—	—	1,704: 3.	4,777: 3.
1640.	runstycken och fyrkar	å d:o . .	3,848: —	—	—	—	—	3,848: —
1641.	fyrkar	å d:o	—	—	—	—	662: —	662: —
1642.	d:o	å d:o	—	—	—	—	338: —	338: —

Avestad.								
1644.	plåtmynt	å 172½ daler K. m:t . .	3,802: 12.	—	—	45: 11.	—	3,848: 3.
»	runstycken	å 165 d:o . . .	260: —	—	—	—	800: —	1,060: —
»	fyrkar	å d:o . . .	—	—	—	—	400: —	400: —
1645.	runstycken	å d:o . . .	2,818: 16.	—	—	117: —	825: 10.	3,761: 6.
»	fyrkar	å d:o . . .	—	—	—	—	890: 4.	890: 4.
1646.	runstycken	å d:o . . .	2,327: —	—	—	—	284: 6.	2,611: 6.
1647.	d:o	å d:o . . .	863: —	—	—	130: 10.	—	993: 10.
1648.	d:o	å d:o . . .	—	—	—	—	674: 11.	674: 11.
1649.	plåtmynt	å 187½ d:o . . .	1,973: 15.	—	—	—	—	1,973: 15.
»	runstycken	å 165 d:o . . .	—	—	—	—	725: 9.	725: 9.
1650.	plåtmynt	å 187½ d:o . . .	640: 16.	—	—	137: 18.	50: —	828: 14.
»	runstycken	å 165 d:o . . .	—	—	—	—	1,350: —	1,350: —
1651.	plåtmynt	å 187½ d:o . . .	336: 2.	—	—	—	—	336: 2.
»	runstycken	å 165 d:o . . .	—	—	—	—	278: —	278: —
1652.	plåtmynt	å 187½ d:o . . .	2,352: 17.	—	—	48: —	—	2,400: 17.
»	runstycken	å 165 d:o . . .	—	—	—	56: 9.	2,000: —	2,056: 9.
1653.	plåtmynt	å 187½ d:o . . .	6,066: 10.	—	—	—	—	6,066: 10.
»	skiljemynt	å 200 d:o . . .	435: —	—	—	—	1,000: —	1,435: —
1654.	plåtmynt	å 187½ d:o . . .	2,726: 10.	—	—	—	—	2,726: 10.
»	fyrkar	å 200 d:o . . .	171: —	—	—	—	—	171: —

Summa 38,967: 10. 4,148: — 535: 8. 13,082: 3. 56,733: 1.

CARL X GUSTAF.

Under Carl X Gustafs, af oupphörliga krig nästan utslutande upptagna sexåriga regering vidtogos ej andra särdeles viktiga åtgärder i afseende på rikets penningväsende, än tillstånds beviljande för den, genom sina framtida följder äfven på myntet menligt inverkande, af Kommissarien Johan Palmstruch ¹⁾ i Stockholm inrättade Låne- och Vexelbanken, hvarå han jemte meddelegare den 30 Nov. 1656 ²⁾ fick Konungens privilegium på 30 år. Ett af ändamålen med denna Vexelbanks inrättande säges i inledningen till nämnda privilegium hafva varit, att derigenom kopparmyntet skulle »till dess rätta och skäliga valor kunna bringas», äfvensom »den goda bekvämlighet våre undersåtar dermed tillvexer, att de derigenom afkomma och lösblifva det myckna af- och tillräknande, släpande och dragande och annat besvär, som med kopparmyntet vid dess handtering är». I Vexelbanken fick en hvar insätta äfven kopparmynt till minst 100 daler, samt sedermera »sin avance in Banco på en annans räkning, antingen genom banksedel transportera och afskrifva, eller kontant uti små eller större summor åter uttaga eller uttaga låta». Och skulle såsom ersättning till Bankens betjente, för deras besvär med kopparmyntets emottagande, förvarande och utlemnande, gifvas 2 öre S. m:t för hvar etthundrade daler K. m:t.

I afseende på kopparmyntningen meddelades, genom Kongl. Brefvet till Kammar-Kollegiet af den 12 December 1654 ³⁾, tillstånd åt Stora Kopparbergslagen att af dess

¹⁾ Johan Palmstruch var född i Riga 1610; hette förut Wittmacher; blef 1651 med sina tvänne bröder adlad och antog namnet Palmstruch; 1654 Kommissarie i General-Kommers-Kollegiet; 1658 Direktör öfver den af honom inrättade Låne- och Vexelbanken; 1665 Assessor i Kommers-Kollegiet. Död 1671.

²⁾ v. Stiernmans Författn.-saml. II. pag. 800 och 806.

³⁾ Riks-Reg. 1654, fol. 2070.

egen koppar få vid Avestad »förmynta 500 Skæ i stora runstycken allena och intet mindre mynt, välförståendes så framt eljest kopparen skulle komma i lägre pris än han nu är och Bergsmännen derigenom försättas i något trångmål på penningar». Detta förutsatta behof af runstycksmyntning lär icke inträffat, enär Kammar-Kollegiet i sin Resolution af den 20 Jan. 1655 meddelade Stora Kopparbergslagen blott tillstånd att af egen koppar förmynta 500 Skæ till fyrkar och smärre plåtar. Af Myntmästarne Markus och Isak Kocks räkning af den 20 Nov. 1655¹⁾ å denna Bergslagens förmyntning upplyses, att 375 Skæ blifvit förmyntade till endalersplåtar, som å 187½ daler K. m:t Skæ gjorde 70,312 daler 16 öre K. m:t, samt 125 Skæ till fyrkar, som efter afbränning netto gjorde 121 Skæ 17 Læ 10 ¶ , hvilka å 200 daler motsvarade 24,375 daler K. m:t. Under 1655 myntades af Kronans tull- och af radskoppar till plåtar 782 Skæ 5 Læ 18 ¶ , äfvensom till fyrkar 44 Skæ²⁾. Enligt Kammar-Kollegiets bref den 14 Nov. 1655³⁾ till Myntinspektoren Lars Isaksson Rothoff, fick Stora Kopparbergslagen tillåtelse att vid Avestad förmynta tillhopa 2,000 Skæ af egen fri koppar, deraf en fjerdepart i fyrkar och det öfriga i plåtmynt. Dessa myntningar försiggingo 1656, under hvilket år för Kronans räkning af dess koppar myntades till plåtar 1,677 Skæ 1 Læ 12 ¶ . Genom Kammar-Kollegiets bref till bemälde Rothoff af den 15 Sept. 1656³⁾ fick Stora Kopparbergslagen tillstånd att ytterligare förmynta 500 Skæ till fyrkar. Under 1657 myntades dels af Kronans tull- och af radskoppar till plåtar 2,642 Skæ 14 Læ 15 ¶ , dels af Stora Kopparbergslagens koppar till plåtar 2,000 Skæ, samt till fyrkar 800 Skæ, på grund af Kammar-Kollegiets Bref den 19 och 20 Aug. 1656 till Myntinspektoren Rothoff, dels 1,000 Skæ

¹⁾ Kammar-Koll. Kopparräkningarne 1655, fol. 588, 589 och 577.

²⁾ Kammar-Koll. Reg. 1655 och Mynträkenskaperne 1656, fol. 37.

³⁾ Kammar-Koll. Reg. 1656 och Mynträkenskaperne 1656, fol. 41.

till plåtar, hvilka Låne- och Vexelbanken i Stockholm fått tillstånd förmynta; dels ock slutligen till plåtar 90 Sk \ddot{a} s. k. ammunitionskoppar, som Stora Kopparbergslagen lemnat »till landets defension». Under 1658 myntades till plåtar af Kronans tull- och afradskoppar 2,539 Sk \ddot{a} 4 L \ddot{a} 9 $\frac{7}{8}$, äfvensom återstoden 600 Sk \ddot{a} af de 1,400 Sk \ddot{a} , som Stora Kopparbergslagen 1656 fick tillåtelse att förmynta till fyrkar; hvarförutan ock till plåtar förmyntades 133 Sk \ddot{a} 10 L \ddot{a} af Stora Kopparbergslagens lemnade s. k. ammunitionskoppar, samt 28 Sk \ddot{a} 9 L \ddot{a} gammal afradskoppar. Kopparmyntningen 1659 utgjordes af 1:o Kronans- tull- och afradskoppar till plåtar tillhopa 715 Sk \ddot{a} 17 L \ddot{a} 8 $\frac{7}{8}$; 2:o äfven till plåtar, af Bergslagen gifven s. k. ammunitionskoppar 76 Sk \ddot{a} 10 L \ddot{a} , samt 3:o Stora Kopparbergslagens koppar till plåtar 3,000 Sk \ddot{a} och till fyrkar 1,000 Sk \ddot{a} ¹⁾). Under Jan. och Febr. 1660 myntades 1:o på grund af Kammar-Kollegiets Resolution den 10 Dec. 1659, för Riksrådet Lorentz Creutz' räkning, 500 Sk \ddot{a} till plåtar à 75 daler S. m:t Sk \ddot{a} , samt 2:o på grund af Kammar-Kollegiets Resolution den 18 Maj 1658, för Reinhold Rademachers ²⁾ räkning, 424 Sk \ddot{a} till plåtar äfven à 75 daler S. m:t Sk \ddot{a} .

I kopparens utmyntningsgrund, likasom i lagstadgandet om kopparmyntets förhållande till silfvermyntet, skedde under Carl Gustafs regering ingen förändring af hvad derutinnan under Christinas tid blifvit bestämdt. Väl hade Kammar-Kollegiet, till svar å Konungens Bref af den 30 Okt. 1656, i anseende till kopparens på utländska marknaden sedan någon tid uppstigna högre pris, än hvar till densam-

¹⁾ En del af denna fyrkmyntning verkställdes under Jan. och Febr. månader 1660, med begagnande af stämplor för detta år; men som bruksåret räknas från den 1 April det ena året till 31 Mars det påföljande, så har hela fyrkmyntningen af dessa 1,000 Sk \ddot{a} blifvit sammanförd i 1659 års räkenskaper.

²⁾ Rademacher fick tillstånd att under fyra år till plåtar årligen förmynta 1,000 Sk \ddot{a} . Återstoden för 1660 upptages under Carl XI.

ma i riket förmyntades, samt till förekommande af plåtarnes allt för starka utskeppande och dervid tullens undansnillande, den 3 påföljande Dec. afgifvit ett förslag, att kopparen måtte utmyntas till 96 daler S. m:t å Skæ i plåtar, samt till 100 daler S. m:t å Skæ uti dubbla, hela och halfva runstycken¹⁾; men dessa förslag vunno ej Konungens bifall, utan anbefalldes Kammar-Kollegiet i Bref den 30 Januari 1657²⁾, att hvad utmyntningsgrunden vidkom, ett Skæ koppar skulle som dittills i plåtar utmyntas till 75 daler S. m:t, till det mesta af de större sorterna.

Beträffande kopparhandeln var Konungens första åtgärd, att i bref till Kommers-Kollegiet af den (28) 29 Mars 1655³⁾ anbefalla en tilläggstull af 10 R:dr för Skæ å all utskeppad koppar, vare sig i myntplåtar eller Ungerska plåtar. Tillika utgafs Plakat den 16 Juni 1656⁴⁾, som den 17 Nov. 1657⁵⁾ förnyades, emot kopparmynts hemliga utförande ur riket, förr än den därför stadgade utförelstullen riktigt blifvit erlagd, vid äfventyr af förbrutet gods samt plikt af godsets fyrdubbla värde. Dessa stränga påbud oakadt, lär dock stor tullförsnillning vid myntplåtarnes utskeppning egt rum, hvarföre Kongl. Maj:t aflät den 1 Jan. 1659⁶⁾ till Kammar-Kollegiet ett Bref, hvori det heter: »I anseende till den fara för underslef i tulltåkten, som vid myntplåtarnes utskeppning ske kunde, vore rådsamt att suspendera de förriga derom gifne ordres».

I afseende på kursförhållandena må anmärkas, att med Polska krigets utbrott 1655 började snart kursen å

¹⁾ Riks-Kammarrådet Friherre Gustaf Bonde ansåg i sin särskildt anförda mening, »att plåtmyntet borde genom en stämpels påsättning förhöjas så att å en daler slås en stämpel å 5 mark o. s. v. till 8 daler, derå slås 10 daler 8 öre» (O: 10 Dr?).

²⁾ Riks-Reg. 1657, I. fol. 145.

³⁾ v. Stiernmans Författn.-saml. II. pag. 785, och Riks-Reg. 1655, fol. 622.

⁴⁾ v. Stiernmans Författn.-saml. II. pag. 797 och 821.

⁵⁾ Riks-Reg. 1659, I. fol. 12.

Räddn stiga, så att den 1658 uppgått från 16 till 17 mark, derefter vidare till 18 mark och någon gång derutöfver. Sålunda visade sig nu såsom städse tillförne krigens menliga inverkan på vårt penningväsende. Konungens hastigt inträffade död hindrade honom att afhjelpa den oreda, som i detta afseende under hans regering allt mera tilltagit; men redan i början af Carl XI:s regering vidtogos kraftiga åtgärder att bota dessa brister.

Slutligen följer här en tabellarisk öfversigt af kopparmyntningen under Carl X Gustafs regering.

Avestad.		Kronans koppar.	Ammuni- tions- koppar.	St. Kop- parbergs- lagens koppar.	Bankens koppar.	Enskildes koppar.	Summa.
		SkÅ. LÅ.	SkÅ. LÅ.	SkÅ. LÅ.	SkÅ. LÅ.	SkÅ. LÅ.	SkÅ. LÅ.
1655.	I plåtar à 75 daler S. m:t	782: 6.	— —	375: —	— —	— —	1,157: 6.
»	I fyrkar à 80 d:o	44: —	— —	125: —	— —	— —	169: —
1656.	I plåtar à 75 d:o	1,677: 2.	— —	1,500: —	— —	— —	3,177: 2.
»	I fyrkar à 80 d:o	— —	— —	1,000: —	— —	— —	1,000: —
1657.	I plåtar à 75 d:o	2,642: 15.	90: —	2,000: —	1,000: —	— —	5,732: 15.
»	I fyrkar à 80 d:o	— —	— —	800: —	— —	— —	800: —
1658.	I plåtar à 75 d:o	2,567: 14.	133: 10.	— —	— —	— —	2,701: 4.
»	I fyrkar à 80 d:o	— —	— —	600: —	— —	— —	600: —
1659.	I plåtar à 75 d:o	715: 17.	76: 10.	3,000: —	— —	— —	3,792: 7.
1659 o. Jan. Febr. 1660	fyrkar	— —	— —	1,000: —	— —	— —	1,000: —
1660 Jan. Febr.	plåtar à 75	— —	— —	— —	— —	924: —	924: —
Summa		8,429: 14.	300: —	10,400: —	1,000: —	924: —	21,053: 14.

CARL XI.

Efter Carl X Gustafs död var Regeringens första åtgärd i afseende på myntväsendet att förändra kopparens utmyntningsgrund. Detta skedde genom Kongl. Brevet till Kammar-Kollegiet af den 7 Mars 1660 ¹⁾), hvori bestämdes, att ett Sk^{te} koppar skulle i plåtar utmyntas till 56 riksdaler eller 84 daler S. m:t, motsvarande, enligt 1643 års myntbestämmingslag, 210 daler K. m:t; och var detta således *kopparens till myntplåtar fjärde utmyntningsgrund*, enligt hvilken en åttadalers plåt borde väga 1 L^{te} 18 $\frac{1}{2}$ stapelstadsvigt eller 30,4 skålpund; en tvådalers plåt 9,5 $\frac{1}{2}$ stapelstadsvigt eller 7,6 skålpund, samt en endalers plåt 4,75 $\frac{1}{2}$ stapelstadsvigt eller 3,8 skålpund. Denna utmyntningsgrund blef dock icke af lång varaktighet. Genom Kongl. Brevet till Kammar-Kollegiet af den 17 Nov. 1660 ²⁾) förändrades densamma sålunda, att ett Sk^{te} koppar skulle utmyntas till 60 R:dr eller 90 daler S. m:t, motsvarande 225 daler K. m:t. Härom afgick den 19 i sistnämnda månad bref till Myntinspektoren Lorenz Isaksson Rothoff, samt den 19 och 23 i samma månad till Myntmästaren Isak Kock i Avestad ³⁾). I sistanfödda bref skriver Kammar-Kollegiet: »Sedan de af eder inlefvverade schampluner till det runda kopparmyntet blifvit i Kongl. Senaten framtredde, har Kongl. Regeringen dem approberat, och då derjemte resolverat, att förutom två, en och halförestycken, skola slås femhalförestycken ⁴⁾), hvilka skola svara emot ett hvitrunstycke, hvarföre är Kollegiets begäran det I uti slika sortamenter låta

¹⁾ Riks-Reg. 1660, I. fol. 688, och Kammar-Koll. Kongl. Bref, fol. 27.

²⁾ Riks-Reg. 1660, III. fol. 17. Kammar-Koll. Kongl. Bref, fol. 414.

³⁾ Isak Kock insände till Kammar-Koll. den 5 Nov. 1660 förslag till präglar för 2, 1 och $\frac{1}{2}$ öre K. m:t med årtalet 1661.

⁴⁾ Det bör erinras att vid denna tid och frandeles allmänt begagnades kopparmyntsräkningen.

mynta så mycket nödtorften fordrar, efter den valvation, som våra förra bref af den 19 hujus mentionera och uttrycka; välförståendes, att differentien emellan plåt- och rundmyntet blifver 6 daler, på det alla derpå gående omkostnader jemte vanliga myntarelönen fullkomligen må decourteras och Kronan en lika vinst, som af plåtmyntet sker, tillfalla kan, eftersom hvad det högre stiger skall beräknas Kronan». Genom detta tillägg hade Kammar-Kollegiet sålunda, i afseende på det runda myntet, helt egenmäktigt förändrat den af Regeringen fastställda allmänna utmyntningsgrunden af 90 daler ur Skæ till 96 daler S. m:t eller 240 daler K. m:t. Härigenom hade således blifvit bestämd *kopparens till myntplåtar femte och till skiljemynt sjette utmyntningsgrund*, i öfverensstämmelse hvarmed en åttadalers plåt borde väga 1 Læ 15,52 $\frac{1}{2}$ stapelstadsvigt eller 28,4 skålpund; en tvådalers plåt 8,88 $\frac{1}{2}$ stapelstadsvigt eller 7,1 skålpund, samt en endalers plåt 4,44 $\frac{1}{2}$ stapelstadsvigt eller 3,55 skålpund. Skiljemyntet åter borde väga: 2½ öre K. m:t 10,41 ort; 2 öre K. m:t 8,33 ort; 1 öre K. m:t 4,17 ort, samt ½ öre K. m. 2,08 ort.

Under det att, såsom förut är visadt, genom kopparmyntets upphöjande till rikets hufvudmynt och landets öfverhopande med detta högst obeqväma bytesmedel, tid efter annan orsakats detsammes värdefall, jemfördt med silfvermyntet, var man icke mera mån att så mycket som möjligt upprätthålla förtroendet till åtminstone *plåtmyntets* inre verkliga värde, än att det Kronans embetsverk, Kammar-Kollegiet, åt hvilket voro anförtrrodde närmaste öfveruppsigten och vården af rikets myntväsende, företog sig att, genom det redan präglade och i allmänna rörelsen en gång spridda plåtmyntets hemliga förringande till skrotet, göra allmänheten, som i sinom tid om en sådan bedräglig åtgärd nog skulle få kännedom, emot kopparmyntet än mer avogt stämd. Förhållandet härmed var nemligen följande:

Vid Kammar-Kollegiets sammanträde den 23 Oktober 1661 ¹⁾) »berättade Hans Excellence Herr Seved Bååt ²⁾), huruledes der vore af Kongl. Regeringens kommitterade att öfverlägga om det förslag, som Direktoren Johan Palmstruch har gifvit om plåtarnes afklippning, dermed att hjälpa Banken; då kom förnämligast i consideration, att om det skulle blifva kunnbart, det plåtar skulle klippas, då komme inga plåtar i Banken och så vore ändå verket inte hulpet; och frågades Palmstruch om Banken inte på annat sätt skulle kunna hjälpas, hvartill han svarade, att det vore det enda ste medlet till Bankens redressering, och vore (ej en) ibland tusende personer som sådant kunde skönja och märka på någon tid och interea äro plåtarna klippta och verket redresserat. Desse gode Herrar funno fuller detta inte vara Kronan till skada, utan det, att Banken komme i stor diskredit, och våra verk blefve noterade för ostadige; dertill med ville mycket arbete göras på klippningen, så att innan Jul skulle 1,000 Skæ kunna klippas, med hvad mera difficulteter, som då dervid följa skulle. Ändtligen resolverades, att Direktoren Palmstruch låter göra en stämpel och visar den i Collegio och sedan proberar huru många om dagen kunna utslås, på det sådant vid nästa sammankomst desto säkrare kunde debatteras och hvad görligt vore slutas». Något vidare rörande förevarande ämne förekommer icke i Kammar-Kollegiets protokoll, än att för den 18 påföljande November ³⁾) omförmäles, att »Daniel Thieleman ⁴⁾) gjorde relation om plåtmyntets afklippning och stämplande, och befalltes honom inte i kopparslagarens hus, utan här neder på myntet samma afklippning fortsätta». Men

¹⁾ Kammar-Koll. Protokoll 1661, fol. 165.

²⁾ Seved Bååt, född 1615, blef 1645 Riksråd; 1650 Friherre; 1660 President i Kommers-Kollegiet; 1668 President i Kammar-Kollegiet och Riksskattmästare. Död 1669.

³⁾ Kammar-Koll. Prot. 1661, fol. 182.

⁴⁾ Thieleman var Kammar-skriver i Kammar-Kollegiet och hade fått sig uppdragen bokföringen vid plåtklippningen.

deremot finnes i bemålde Thielemans ännu i behåll varande räakenskaper öfver kopparplåtarnes afklippning åren 1661—1664 fullständig redogörelse för denna märkvärdiga finansåtgärd. Deraf inhemtas först, att förutom de 3:ne äldre myntplåtar å 8 daler S. m:t, (efter 75 daler S. m:ts utmyntningsgrund), hvilka i slutet af Okt. 1661 afklippes såsom prof hos Mäster Christian Siegel, af Palmstruch blefvo uppköpte, mot 8 till 12 proc. uppgäld, tillhopa:

5,786 st. svåra plåtar å 20 daler K. m:t ¹⁾ ,	som efter 187½
	dalers utmyntningsgrund göra 115,720 daler K. m:t.
1,764 st. d:o å 10 daler d:o d:o . .	17,640 » » »
6,585 st. d:o å 5 daler d:o d:o . . .	32,925 » » »
31,241 st. d:o å 2½ daler d:o d:o . .	78,102 » » »

Summa K. m:t 244,387 daler 16 öre;

äfvensom 6,051 st. lätta plåtar å 20 daler K. m:t (efter 1660 års utmyntningsgrunder), hvilka plåtar motsvara 121,020 daler K. m:t. Enligt Kammar-Kollegiets Resolution den 24 April 1665 ²⁾, fick Palmstruch blott beräkna sig invexlingsprovision med 6 procent för de svåra plåtarna, som gör 14,663 daler 6 öre K. m:t eller 5,865 daler 9 öre S. m:t, samt 4 procent för 1660 års lätta 20 dalers plåtar, som gör 4,840 daler 25 öre K. m:t eller 1,936 daler 10 öre S. m:t, således tillhopa 7,801 daler 19 öre S. m:t, oakadt han uppgifver sig därför hafva utgifvit från 8 till 12 procent i uppgäld, hvadan han således å invexlingen skulle haft betydlig förlust. Redan denna början visar huruledes hela åtgärden icke kunde vara beräknad att på ett verkamt sätt upprätthålla och förstärka Banken, utan endast att på vinglares vanliga sätt för ögonblicket hjälpa sig fram. Dernäst finner man att af de 850 st. svåra plåtar å 20

¹⁾ Det må erinras att vid denna tid gingo 2½ daler K. m:t på 1 daler S. m:t.

²⁾ Kammar-Koll. Prot. 1665, pag. 138.

daler K. m:t (8 daler S. m:t), som under Nov. 1661 hos förbemälde Siegel blefvo afhuggna, utgjorde kopparskrotet 15 Sk \ddot{a} 2 L \ddot{a} 18 $\frac{1}{2}$ viktualievigt. Om man härmed jemför summan af den vigt dessa myntplåtar borde enligt 187 $\frac{1}{2}$ daler K. m:ts utmyntningsgrund innehålla, eller omkring 72 $\frac{1}{2}$ Sk \ddot{a} , så visar sig att afklippningen af de äldre myntplåtarne utgjorde omkring $\frac{5}{24}$ af deras vigt, hvilket ock nära öfverensstämmer med vigten å den på sådant sätt afklippta plåt å 4 daler S. m:t, hvilken finnes i Rikets Ständers Banks myntkabinett, enär denna plåt hade enligt 1649 års utmyntningsgrund bort väga 17,07 \mathring{a} , men väger nu 13,6 \mathring{a} , således omkring 3,4 \mathring{a} eller $\frac{1}{3}$ mindre än enligt utmyntningsgrunden. Vidare upptaga berörde räkenskaper: »*Specification öfver upprexlade kopparplåtar, som af Stockholms Bank äro afhuggne och ånyo stämplade*», nemligen:

1:o »*På Kronans mynthus hos mäster Bengt myntsmed*»:

	20 daler K. m:t.		10 daler K. m:t.	5 daler K. m:t.	10 mark K. m:t.
	Svåra.	Lätta.	Svåra.	Svåra.	Svåra.
1661. Nov. och Dec. .	1,175.	625.	—	—	—
1662. Febr.—Dec. . .	4,330.	4,685.	809.	—	—
1663. Aug.—Dec. . . .	496.	483.	183.	1,362.	12,514.
1664. Jan.—Mars . . .	24.	91.	31.	197.	1,330.

2:o »*Hos mäster Abel Carl, klensmed på Norrmalm, afskrodade och myntade kopparplåtar*»:

1663. April—Nov. . .	936.	812.	741.	5,026.	16,895.
Då härtill läggas de hos Siegel 1661 i Nov. afskrodade plåtar . .	850.	—	—	—	—

blifver totalsumman st. 7,811. 6,696. 1,764. 6,585. 30,739.
Sammanlagda skrotbeloppet af alla dessa afhuggna och i

alla fyra hörnen omstämplade plåtar utgjorde 274 Skæ 9 Læ 10 ½, hvilka i åtskilliga poster till flera myndigheter och personer blefvo utanordnade under de anförde fyra åren, till ett värdebelopp af 12,413 daler S. m:t, som utgjorde Kongl. Maj:ts och Kronans nettobehållning af hela denna långvariga och mödosamma affär, hvarför materialiers inköp, arbetsfolks aflöning och öfrige omkostnader uppgick till 1,459 daler S. m:t eller tillhoppa en bruttobehållning af 13,872 daler S. m:t. Förutom ofvanberörde invexlingsprovision, som, afdragen Kronans nettobehållning, gör denna ännu obetydligare, fick Palmstruch beräkna sig till godo såsom arbetsprovision 6 proc. å de svåra 8 dalers plåtarne, $\frac{1}{10}$ daler stycket af de lätta 8 dalers och svåra 4 dalers plåtarne, $\frac{1}{20}$ daler stycket af de svåra 2 dalers plåtarne, samt $\frac{1}{40}$ daler st. af de svåra 1 dalers plåtarne, hvilken sednare provision uppgick till ett sammanlagdt belopp af 5,122 daler 7 öre 19 pgr S. m:t. Det var sålunda medelst denna ringa summa som Banken skulle hjälpas och upprätthållas, samt för en Kronans vinst af 12,413 daler S. m:t som Kammar-Kollegiet tillät sig att vidtaga en dylik egenmäktig, ditills oerhörd och till sina verkningar på allmänna krediten ganska skadlig åtgärd. Huru föga tillfyllestgörande för Bankens bestånd denna klandervärda nödfallsåtgärd var, visar sig bäst af denna Banks kort derefter inträffade bankrutt; och huru menligt dylika åtgärder inverka på förtroendet till myntet och myntväsendet, visade sig ock snart derefter, då måhända här af i väsentlig mån framkallades beslutet om kopparmyntets tredje värdenedsättning, jemfördt med silfvermyntet.

Samtidigt med myntplåtarnes omnämnda afklippning fortgick ock under de 5 första åren af förmyndareregeringen med all kraft kopparmyntningen, så väl till plåtar som till skiljemynt, i hufvudsakligt syfte att dermed understödja Palmstruchska Banken. Sålunda afläts till Riks- och Kam-

marråden den 23 Okt. 1661 ¹⁾) ett Kongl. Bref, hvori anbefalles en författnings utfärdande derom, »att icke någon post koppar må, utan högsta nöden så fordrar och Vi för oundgänglige skäl så finna godt, omyntad assigneras eller bortlåtas, utan all assignation ske i kopparmynt på Banken». Vidare afgafs under den 20 Okt. 1663 en Kongl. försäkran, »att på nästföljande tre års tid efter dato till det ringaste 3,000 Sk \ddot{a} af Kronans koppar skulle årligen ofelbart myntad blifva» ²⁾). I afseende på sättet för detta Kongl. besluts utförande syntes dock Kammar-Kollegiet vara tveksamt, enär Kollegiet den 28 i sistanförda månad skref till Myntmästaren Isak Kock, att »endast slå rundt kopparmynt och ej mera plåtar», men den 4 påföljande November åter, att jemte det runda myntet slå något plåtmynt. Genom Kongl. Brefvet den 17 påföljande December ³⁾) blefvo dock myntslagen slutligen bestämda, enär deri säges: »Kommissarierne öfver konsultationen öfver myntningen och bankoväsendet hafva till bemälde Banks conservation funnit nödigt, det vår och Kronans koppar slås i mynt, halfparten uti plåtar och halfparten uti smått kopparmynt, dubbla, hela och halfva runstycken, sålunda att plåtar slås till 90 daler silfvermynt af skeppundet, och att denna tillmyntning af Kronans koppar continuerar intill dess att generelt consilium varder slutet och i verket ståldt. Item att Banken uppå dess kredit må sig tillhandla 500 Sk \ddot{a} koppar och dem förmynta låta, Banken till bistånd». Med anledning häraf skref Kammar-Kollegiet den 22 i samma månad till Isak Kock, att hälften af kopparen skulle myntas i plåtar och andra hälften i smått mynt, nemligen 2, 1 och halföre kopparmynt.

¹⁾ Riks-Reg. 1661, II. fol. 471.

²⁾ Stora Kopparbergsgrufvans årliga afkastning utgjorde i medeltal för åren 1661—1665 14,300 Sk \ddot{a} koppar.

³⁾ Riks-Reg. 1663, III. fol. 799.

Största delen af de under åren 1660—1664 tillverkade myntplåtar slogos till 8 dalers värde, i afsigt att försvåra plåtmyntets hemliga utskeppning. Med afseende härpå hade Kammar-Kollegiet i bref till Generaltullförvaltaren Drakenhjelm ¹⁾ af den 18 Jan. 1661 stadgat, att »som Kongl. Maj:t beslutat en ny valvation af myntningen, alltså skulle de med 1661 års prägel myntade kopparpenningar få fritt utan tull utskeppas, enär stora sjötullen dervid allaredan beräknad och inslagen vore». Men kort derefter blef, genom Kongl. Brefvet den 29 påföljande Mars ²⁾ till bemålde Drakenhjelm, all utskeppning af det samma år slagna kopparmynt förbjuden, med undantag för utförsel *till* Finland, Lifland, Estland, Ingermanland och Kexholms Län, men ej *från* berörda landskaper; hvaremot det under föregående åren slagna kopparmynt fick mot stadgad tull ur riket föras. Dessa bestämmelser varade allenast till den 18 Juni 1662 ³⁾, då genom ett Kongl. Plakat stadgades allmänt förbud mot utskeppning af allt slags mynt, vare sig i guld, silfver eller koppar.

Sedan Regeringen, i ändamål att åter bringa reda och fasthet i rikets myntväsende, under år 1663 utnämnt särskilda Komitterade ³⁾ att derom öfverlägga och med underdånigt förslag till Regeringen inkomma, så hade hos dem, vid pröfning och undersökning af Bankens och myntväsendets tillstånd, alfvarlig fråga uppstått att helt och hållet borde upphöras med kopparmyntningen, af skäl att, dels genom kopparens ringare utmyntningsgrund än dess handelspris, stora sjötullen inberäknad, dels ock isynnerhet

¹⁾ Wilhelm Drakenhjelm, hette förut Böös, blef 1650 General-Tullförvaltare och adlad; 1675 Kammarråd. Död 1676.

²⁾ v. Stiernmans Författn.-saml. III. pag. 28 och 71.

³⁾ Desse voro: Riksskattmästaren Frih. Seved Bååt, Riksrådet Frih. E. Fleming, Kammarrådet Krusebjörn, vice Presidenten Lagerfelt, Hofrådet Friesendorff, Sekreteraren Schüttehjelm, Räntmästaren Berge Cronberg, Direktören Johan Palmstruch, Herrar Hägerstjerna, Abr. Momma (Reenstjerna), Jochim Potter (Lilljenhoff) och Abr. v. Eyck.

genom de stora årliga eftergifter i tull och slagskatt, som blifvit åt enskilde vid deras kopparförmyntningar medgifna, Kronan årligen hade lidit betydliga förluster. Sedan Kommitterade härom afgifvet underdånigt utlåtande, förklarade Regeringen i Bref till Kammar-Kollegiet den 6 April 1664 ¹⁾, det endast i så måtto en inskränkning i nämnda myntning under dåvarande förhållanden vore rådlig, att 1,000 Sk^ä koppar kunde utomlands försälas, för att derför köpa silfver och silfvermynt till Bankens förstärkning. I sammanhang med denna inskränkning i kopparmyntningen aflät Kammar-Kollegiet den 6 påföljande Juli ett bref till Myntmästaren Isak Kock, hvori han förständigas att låta Stora Kopparbergslagen få mynta sin egen koppar till plåtar emot 56 daler, samt till rundt mynt emot 60 daler K. m:t Sk^ä, såsom afgift till Kronan. Genom Kongl. Brefvet till Kammar-Kollegiet den 29 i sistnämnda månad ¹⁾ blef dock detta förordnande utsträckt derhän, att i allmänhet alla enskilde fingo mynta sin koppar i tvåöre och halförestycken emot 56 daler K. m:ts afgift för Sk^ä såsom slagskatt ²⁾; hvarjemte i 2:dra punkten af samma bref stadgades, att så vidt Kock ville mot ränta försträcka Banken 500 Sk^ä koppar och dem, i två- och halförestycken förmyntade, till Banken öfversända, skulle han »slippa med 45 daler K. m:ts afgift som slagskatt»; hvarjemte slutligen uppdrogs åt Riksskattmästaren ³⁾ att föranstalta om förmyntning af 200 Sk^ä af Kronans koppar »bemålde Bank till styrka». Med anledning häraf befallde Kammar-Kollegiet den 3 påföljande Augusti Isak Kock att iakttaga berörda förändring, samt

¹⁾ v. Stiernmans Författn.-saml. III. pag. 182 och 209.

²⁾ I 1664 års mynträkekenskaper är dock slagskatten ännu beräknad till 57 daler K. m:t för Sk^ä.

³⁾ Friherre Gustaf Bonde. Han blef 1645 Kammarråd; 1648 Landshöfding i Södermanland; 1653 Riksråd och Rikskammarråd; 1659 Överinspektör öfver Bankoväsendet i Stockholm; 1660 Kammarpresident och Riksskattmästare. Död 1667.

genast utmynta 100 Skē koppar i rundt mynt. Af denna myntning, som ej slutades förr än under vintern 1665, men finnes i 1664 års räkningar sammanförd, slogs ock en ringa del i 2 öre kopparmynt med årtalet 1665.

Sedan den förordning om myntet, som utkom den 4 Maj 1664¹⁾), icke erhållit verkställighet, utgafs den 7 Okt. 1665²⁾) ett dermed nästan ordagrant lika lydande *Plakat och Förordning om myntet*, hvari, bland andra bestämmelser, stadgas: i 1:sta punkten, »att derefter all handel och köpenskap skulle slutas och ställas på dukater, riksdaler och Svenskt silfvermynt»; i 2:dra punkten, att »en rätt och vigtig dukat skulle lösas och anammas för 100 öre S. m:t, en riksdaler efter rikets skrot och korn för 52 öre S. m:t . . . en Svensk silfverdaler för 32 öre S. m:t». . . . I 5:te punkten heter det: »På det också något mynt vara måtte, med hvilket så köpare som säljare i smått må kunna åtskiljas, jemväl ock den, . . . som vid de små tullar något betala måste, för fel uppå smått mynt icke må tvingas mera, än honom med rätta bör att utgifva; hvarföre hafve Vi för godt funnit smått mynt uti koppar årligen att låta slå. Jemväl och ehuruval Vi hade tänkt att kunna blifva dervid, att efter förre Förordningen fem halförar uppå ett silfverrunestycke skulle gå, likväl befinnandes, huruledes kopparmyntet sig såsom sjelf uti ett visst pris satt hafver i det dagliga lefvernet, hvarefter också alla landsvaror, tjenstedagsverken och arbete, så väl som köpmannavaror och gods äro värderade, och att sådant icke utan någon confusion synes kunna ryckas och ändras; ty hafve Vi om ofvanbemälte små kopparmynt således härmed velat stadga, att sex stycken deraf, som för detta halförar äro kallade, skola emot ett silfverrunestycke gå och gängse vara» och »som detta småmyntet allenast till skiljemynt ärnadt

¹⁾ v. Stiernmans Författn.-saml. III. pag. 187.

²⁾ Ibidem pag. 339.

är, alltså dermed ingen stor gäldpost, och icke öfver tio uppå hundra, må eller skall betalas». I 6:te punkten säges: hvad beträffar »det grofva kopparmyntet såsom kopparplåtar och tvåöre samt runstycken», så »efterlåte och tillstådje Vi härmed, att så länge sådant slags groft kopparmynt ännu i riket finnes, dermed, likasom för detta, gäld må betalas och kontrakter fullgöras; välförståendes, att tre öre deraf gälla ett hvitrunstycke; gifvandes Vi derhos hvar och en tillstånd sådant mynt såsom annan koppar att utskeppa¹⁾; dock att den rättighet Oss deraf vederbör, på sådant sätt erlägges, att för allt kopparmynt, som är slaget och myntadt intill år 1661 exclusive, betalas tull af ett skeppund eller 187 ($\frac{1}{2}$) daler kopparmynt 17 daler silfvermynt, och ifrån 1661 inclusive till år 1665, af ett Skæ eller 225 daler K. m:t 5 daler S. m:t». Slutligen förbjödes i 7:de punkten »att från den 1 Januari 1666 afsluta något kontrakt på kopparmynt», samt stadgas, »att de derförut afslutne kontrakter, obligationer och räkningar skulle sålunda fullgöras att tre daler K. m:t med en daler S. m:t betalas och contanteras».

Genom denna förordning voro sålunda följande fyra vigtiga stadganden gifna, nemligen: 1:o blef riksdalern höjd från 48 till 52 öre, under det att dalern förblef lika som förut vid 32 öre. Härigenom hade således i lag blifvit bestämdt, hvad redan alltsedan 1615 i sjelfva verket egt rum, att riksdalern i allmänhet gällt $6\frac{1}{2}$ mark eller 52 öre emot räknedalerns 32 öre. Sedan kopparmyntet infördes och såsom landets hufvudmynt blef den allmänna värdemätaren, steg visserligen, som vi sett, kursen på riksdalern allt högre och högre, samt från 1660 till 1665 ytterligare ända till

¹⁾ Här af togo sig vederbörande tjenstemän vid småtullarna anledning att betrakta myntplåtarna endast såsom en handelsvara, af hvilken borde betalas tull, men detta missbruk afskaffades genom Kongl. Plakatet den 7 Febr. 1666. v. Stiernmans Författn.-saml. III. pag. 359.

21 mark K. m:t; men denna kurs har endast afseende å kopparmyntet, och stegringen orsakades hufvudsakligast genom kopparens i allmänhet för höga utmyntningsgrunder, jemförde med dess inre värde såsom vara, hvadan kursstegringen var en naturlig följd deraf, att kopparmyntet ville sätta sig i jemnhöjd med det verkliga, ehuru ofta mycket omvexlande priset på sjelfva varan koppar. 2:o Blef kopparmyntet, jemfördt med silfvermyntet, för tredje och sista gången nedsatt, eller från $2\frac{1}{2}$ till 3 svarande mot 1, hvarvid detsamma allt sedermera, så länge kopparmyntsräkning fördes, fortfarande förblef. Såsom en följd af denna förordning, men utan att betraktas såsom en ny utmyntningsgrund, blef således i räkenskaperna ett Skæ koppar till myntplåtar derefter utfördt såsom utmyntadt till $55\frac{1}{3}$ R:dr i stället för till 60 R:dr, samt till 270 daler K. m:t i stället för 225 daler K. m:t; men som silfvermyntsräkning derefter tills vidare blef den enda lagligt gällande, qvarstod 90 daler S. m:t, såsom den bestämda utmyntningsgrunden, och detta i olikhet med hvad efter 1643 års förordning iaktogs, då utmyntningsgrunden beräknades efter kopparmyntsräkning, såsom den då allmännast brukliga, efter hvilken riksdalers- och dalersilfvermynts-räkningen då måste rätta sig. 3:o Blef den riktiga grundsatsen uttalad, att kopparmyntet såsom en vara, hvad det ock egentligen var, fick utskeppas emot stadgad utförseltulls erläggande, hvarigenom ock eggelsen till hemlig utförsel och kopparens mången gång tillkonstladt nedtryckta pris, i väsentlig mån voro förekomna. 4:o Blef kopparmyntsräkningen afskaffad och genom lag påbudet, att all räkning och alla penningeafstal skulle ske i dukater, riksdaler eller Svenska daler. Härmed var afsigten tydligen tillkännagifven, att för framtiden kopparmyntet, som dittills varit den i rörelsekapitalet ingående väsentligaste beståndsdelen, skulle upphöra att vara rikets hufvudmynt, samt kopparmyntningen derefter inskränkas till allenast det mindre skiljemyntet. Att dessa

önskvärda resultat likväl icke vunnos, få vi snart i det följande förnimma.

Till en början blef således endast kopparskiljemyntning satt i verket, genom Kammar-Kollegiets till Myntmästaren Isak Kock i Avestad den 19 och 23 Dec. 1665 aflåtna Bref, i hvilka anbefalles myntning af en sjettedels öre silfvermynt, eller förut s. k. »kopparhalförar», af hvilka på ett Sk^ä koppar skulle utmyntas 100 daler S. m:t eller 300 daler K. m:t. Denna utmyntningsgrund af 100 daler S. m:t på Sk^ä finnes i mynträenskaperna redan under år 1664 för allt det runda kopparmyntet utförd, ehuru någon skriftlig befallning om en sådan förändrad myntgrund icke har kunnat återfinnas¹⁾. Skilnaden deremellan och den af 96 daler S. m:t är ock så ringa att densamma af myntets vikt numera svårligen kan urskiljas; men enär denna, genom anförda bref förhöjda utmyntningsgrund, endast har afseende på det minsta skiljemyntet, som intill 1674 var från det större derutinnan skiljaktigt, så blifver icke denna förändring såsom en ny utmyntningsgrund särskildt här upptagen, utan sammanföres med den af 1674, äfven af 100 daler S. m:t, såsom då gemensam för allt det runda kopparmyntet. Efter kopparmyntets nedsättning från 2½ till 3 emot 1 i silfver, skulle således dessa sjettedels öre S. m:t jemnt motsvara de gamla kopparhalförarna, men genom utmyntningsgrundens förhöjning från 96 till 100 hade dessa sexlingar blifvit något lättare än de gamla halförarna, hvarföre, när allmänheten dermed kom under fund, man genast fordrade i uppgäld ett öre K. m:t, såsom fyllnad till sex sådane ½ öre S. m:t, för att utgöra ett öre silfvermynt. Detta missbruk afhjelpes dock snart genom Kongl. Plaka-

¹⁾ Denna i mynträenskaperna 1664 utförda myntgrund för skiljemyntet, af 100 daler S. m:t ur Sk^ä, torde dock icke kunna hafva afseende på annat än det minsta myntet, enär 1669 bestämdes 86½ daler S. m:t ur Sk^ä för det gröfre skiljemyntet eller ett öre S. m:t.

tet den 7 Februari 1666¹⁾), som sådant oskick strängeligen förbjöd.

Oaktadt så väl den starka kopparmyntning, som under åren 1660—1664 egt rum, som ock nödfallsåtgärden af särdeles de äldre myntplåtarnes afklippning, kunde dock icke det dermed åsyftade hufvudsakliga ändamålet vinnas, nemligen upprätthållandet af Palmstruchs i Stockholm inrättade Låne- och Vexelbank, utan måste denna göra bankrutt med en brist af 200,000 R:dr²⁾). Fastän, förutom koppar-

¹⁾ v. Stiernmans Författn.-saml. III. pag. 359.

²⁾ Redan med 1664 års ingång var Palmstruchs Bank kommen på det obestånd, att vid samma års riksdag, som började i Maj månad, en alfarlig undersökning om Bankens ställning anbefalldes. Till detta obestånd uppgafs hufvudsakligen hafva bidragit de från 1663 veterligen utgifne kopparmynts-kreditifsedlarnes (som egentligen voro endast attester öfver i Banken insatt metallisk valuta) utöfver verklig metallisk tillgång alltför stora belopp, hvilket uppgifves 1664 hafva varit 3,400,000 daler S. m:t; samt deficit 200,000 R:dr, jemlikt Kommissionens om statsverkets tillstånd Betänkande af den 3 Juni 1668. Flera åtgärder vidtogos för att minska de för penningeväsendet menliga följderna af denna Bankens bankrutt. Sålunda påbjöds genom Kongl. Plakat den 7 Okt. 1665, att ålla då utelöpande bankosedlar borde inom den 1 Juli 1666 i Banken till inlösen förevisas, »hvarst sedan hvarjom och enom för dem ett nöje skulle vederfaras». Detta »nöje» synes hafva bestått deri, att med de från 1666 års början utgifna kreditifsedlar å 100, 25 och 10 daler S. m:t, invexlades de gamla kreditifsedlarna ställde å daler K. m:t. Sedan sålunda nya sedlar kommit i omlopp, måste åter ny tid för dessas inlösen bestämmas. Derföre utkom först Plakatet af den 27 Juni 1666, att »Bankosedlarna», såsom de med gemensamt namn kallas, skulle vara inlöste till den 1 Jan. 1667; dernäst Plakatet af den 27 Dec. 1666, att Bankokreditifsedlarna skulle senast den 1 Mars 1667 i Banken vara insatte, för att desamma å Stora Sjötullen skulle få beräknas och godtgöras; vidare Plakatet af den 5 Mars 1667, som bestämmer den 1 påföljande Maj såsom sista inlösningsterminen af dessa bankosedlar; samt slutligen Plakatet den 17 i sistnämnda månad, som stadgar den 25 Maj såsom sista dagen för ifrågavarande creditsedlars inlösning. Palmstruch sjelf blef den 2 Maj 1667 för sin bankförvaltning tilltalad inför Svea Hofrätt, som den 22 Juli 1668 dömdo honom Bankprivilegierna förlustig, samt att ersätta Kronan all skada och förlust, eller vid bristande tillgång mista lifvet. År 1670 blef han dock till lifvet benådad och ur fängelset utsläppt. Emot öfriga bankdelegarne, Rikskansleren Grefve M. G. De la Gardie, Riksskattmästaren Grefve G. Bonde, Riksråden Friherrar Seved Bååt, Schering

myntningen, derjemte under 1664 och 1665 äfven i silfver slagits en ej obetydlig mängd af fyrdubbla, dubbla, enkla samt något litet halfva karoliner, förspordes dock vid myntväsendets ordnande en verklig myntbrist. Regeringen fann sig således tvungen att ånyo, om ock endast undantagsvis, anlita plåtmyntningen, hvarföre den 7 Aug. 1666¹⁾ afläts till Kammar-Kollegiet ett bref, hvori det heter: »Eftersom Vi förspörje här och der i landsorterna en stor mangel på mynt, särdeles uti Bergslagerne, så att Vi derigenom äre förorsakade till att låta på nytt igen slå kopparmynt i plåtar och icke så mycket som härtill skedt är uti sexlingar; alltderföre skolen I den anstalt göra att sådant kopparmynt i plåtar måtte slås uti sådan myckenhet, att landet dermed förses kan». Sexlingsmyntningen hade emellertid under år 1666 bedrifvits med den fart, att för Stora Kopparbergslagen dertill förmyntats 1,425 Sk^æ fri koppar, samt för Banken, jemlikt Kongl. Brevet den 24 Mars 1666²⁾, 400 Sk^æ Kronans koppar, hvadan den anbefallda plåtmyntningen icke sattes i verket förr än 1667, då för Stora Kopparbergslagens räkning i plåtar förmyntades 900 Sk^æ fri koppar.

Den för myntväsendets ordnande tillsatta Kommissionen³⁾ hade uti afgifvet underdånigt betänkande af den 22 Okt. 1666 yttrat den åsigt, »att intet kunde vara nyttigare än om silfvermynt kunde införas i stället för kopparmynt och det sedan blifva alltid dervid», hvaremot Kommissionens ordförande Friherre Creutz i särskildt betänkande den

Rosenhane och Christ. Bonde, Herrar Jonas Gyldencrantz, Joh. Weidenheim, Schüttehelm, Lagerfelt, v. Friesendorff, P. J. Coyet, B. Reenfelt, Börje Cronberg, Reinh. och Gerhard Palmstruch samt Reinh. Rademacher gjordes inga ansvarspåståenden.

¹⁾ v. Stiernmans Författn.-saml. III. pag. 377.

²⁾ Riks-Reg. 1666, I. fol. 469.

³⁾ Dess Ledamöter voro: Riksråden Frih. Lorentz Creutz, Frih. Seved Bååt, Claes Rålamb, Frih. Gust. Kurck († 1689) och Sekreteraren And. Lindeberg, adlad den 1 Okt. 1666 med namnet Lindhjem.

24 i samma månad »tyckte conservationen af Bergslagen intet kunna nogsamnt derunder förenas». I öfverensstämmelse med sitt ofvananförde bref af den 7 Aug. fann sig dock Regeringen föranlåten, att för penningbristens skull i Stora Kopparbergslagen, i bref till Kammar-Kollegiet af den 27 Oktober 1666 ¹⁾, »förunna Bergslagerne att mynta 1,200 Sk^æ i kopparplåtar och det uppå en sådan valvation, att utmyntningen af ett Sk^æ skedde till 53 R:dr à 19½ mark kopparmynt». Härigenom hade sålunda blifvit stadgad *kopparens till myntplåtar sjette utmyntningsgrund*, enligt hvilken ett Sk^æ koppar derefter skulle utmyntas till 53 R:dr eller 86½ daler S. m:t, motsvarande 258½ daler K. m:t, hvadan en tvådalers plåt borde väga 9,28 mark stapelstadsvigt eller 7,4 skålpund, samt en endalers plåt 4,64 mark stapelstadsvigt eller 3,7 skålpund. Enligt denna utmyntningsgrund myntades endast 2 och 1 dalers plåtar. I sistanfödda bref säges äfven, att enär Bergsmannen för ett Sk^æ ofri koppar hade allenast i behåll 117 daler K. m:t, han »benificerades med 12 daler 26 öre af de 76 daler 20 öres inslagne tull». Men likasom, då denna tull eller slagsskatt tillförne var bestämd till 56 daler å Sk^æ, densamma i mynträkenkaperna finnes utförd med 57 daler för åren 1660—1665, så finnes äfven från och med 1666, då denna tull bestämdes till 76½ daler Sk^æ, densamma vara i mynträkenkaperna upptagen till 77½ daler, allt K. m:t. Orsaken till dessa skiljaktigheter är svår att uppgifva, om den icke måhända kan härröra af någon mindre myntningsomkostnad, som i mynträkenkaperna är med tullen sammanförd ²⁾. Uti särskildt Plakat, äfven af den 27 Okt. 1666¹⁾, stadgas: »att alla myntplåtar, det vare sig gamla eller nya, som på silfvermynt slagne äro, skola hädaneftre gå och

¹⁾ v. Stiernmans Författn.-saml. III. pag. 389 och 390.

²⁾ Äfven en annan skilnad förefinnes emellan den i detta Kongl. Bref eftergifna andel af tull, 12½ daler, samt den i mynträkingarne Kronan till förlust beräknade andel af eftergifven tull eller 17½ daler.

gälla som sjelfva silfvermyntet, välförståendes hvar daler silfvermynt för tre daler kopparmynt, så att en tvådalers silfvermyntsplåt skall gälla 6 daler kopparmynt och en fyradalers plåt 12 daler kopparmynt, och så vidare.» Detta stadgande förblef fortfarande gällande så länge myntplåtar slogos och voro i omlopp samt kopparmyntsräkning begagnades.

Äfven under år 1667 gaf Regeringen, i Bref till Kammar-Kollegiet af den 4 Mars ¹⁾), allenast undantagsvis tillstånd åt Stora Kopparbergslagen att i plåtar få förmynta 1,800 Sk^æ ofri koppar (d. v. s. 1,350 Sk^æ fri koppar). Och då Kollegiet med anledning deraf påföljande dag gjorde påminnelser om »det tilltänkta upphörandet af kopparmyntningen», svarade Regeringen i Bref den 6 i samma månad ¹⁾), att i anseende till Stora Kopparbergslagens stora behof af penningar måste »af två onda ting väljas det minsta», hvarföre ock tilläts den begärda myntningen, hvilken dock icke egde rum förr än 1668 och ej till högre belopp än 261 Sk^æ 3 L^ä 15 ²⁾ fri koppar; men den åt Enkedrottningen, genom Resolutioner af den 7 Aug. ³⁾) och 29 Nov. 1667 ³⁾) gifna tillåtelsen att få förmynta tillsammans 235 Sk^æ koppar, blef sistnämnda år i sexlingar verkställd.

Under loppet af 1669 voro många öfverläggningar i Kongl. Regeringen angående det ifrågasatta upphörandet af kopparmyntning i gröfre sorter och endast bibehållande af det mindre skiljemyntet. Frågan hänsköts till utlåtande af Kammar-Kollegiet, som i svar den 20 Mars nämnda år ³⁾) afstyrkte kopparmyntningens afskaffande. Strax derefter eller den 23 i samma månad aflät Regeringen till Kammar-Kollegiet ett Bref, hvari medgafs Stora Kopparbergslagen tillåtelse att förmynta 2,000 Sk^æ koppar, nemligen $\frac{9}{10}$ i slantar till värden i silfvermynt af hela och halfva

¹⁾ Riks-Reg. 1667, I. fol. 243 och 268.

²⁾ Riks-Reg. 1667, II. fol. 498 och III. fol. 544.

³⁾ Kammar-Koll. Prot. 1669, pag. 866.

öre efter 86½ daler S. m:t eller 258¾ daler K. m:t å Skæ, samt ⅒ i sjettedels öre efter 100 daler S. m:t eller 300 daler K. m:t å Skæ. I anledning af detta Kongl. Bref skref Kammar-Kollegiet den 31 Mars till Avestads bruks-delegare med delgifvande af den sålunda lemnade nådiga tillåtelsen till kopparmyntning, och påföljande dag, den 1 April, gjorde Kollegiet öfver samma förmyntning följande uträkning ¹⁾, som utvisade, att »då ett Skæ koppar beräknades i värde till 150 daler, hvartill måste läggas ⅓ Skæ eller 50 daler för att blifva fri, vidare 50 daler gårmakarelön, 12 daler afbränning, 3¾ daler myntarelön, öfriga myntomkostnader 12 daler 20 öre, lilla och stora sjötullen 77 daler 12 öre, eller tillsammans 305 daler 24 öre, och skeppundet utmyntades till ett myntvärde af 258 daler 12 öre, à 19½ mark på riksdalern, motsvarande 53 riksdaler Skæ, så blefve Kronans förlust på hvarje Skæ 47 daler 12 öre K. m:t, eller för de 2,000 Skæ koppar nära 100,000 daler».

Genom det anförda Kongl. Brefvet af den 23 Mars 1669 hade således blifvit bestämd *kopparens till gröfre skiljemynt sjunde utmyntningsgrund*, som nu hade blifvit satt i öfverensstämmelse med den för myntplåtar af den 27 Okt. 1666, i enlighet hvarmed ett öre silfvermynt borde väga 11,6 ort. Några halföre silfvermynt i koppar, hvilka i förstnämnda bref omtalas, blefvo dock aldrig slagna ²⁾, och hvad beträffar det minsta skiljemyntet eller sexlingar, så var deras utmyntningsgrund redan genom Kammar-Koll. bref den 19 Dec. 1665 bestämd till 100 daler S. m:t eller 300 daler K. m:t ur Skæ. Under 1669 blefvo för Kopparbergslagen blott förmyntade 720 Skæ 10 Læ till slantar och 78 Skæ 11½ Læ till sexlingar; samt för enskildes räk-

¹⁾ Kammar-Koll. Prot. 1669, pag. 978.

²⁾ Halföre silfvermynt har, sedan kopparmyntning i riket infördes, endast en gång slagits i silfver och då måhända endast som prof, till följd af Kammar-Koll. Bref till Myntinspektoren And. Björn af den 7 Juni 1665 att låta slå *dubbla, enkla och haljva* runstyecken.

ning 90 Sk^æ förmyntade till plåtar i 2 och 1 daler, samt 293 Sk^æ 4 L^æ till sexlingar. År 1670 fick Rutger Niderhoff, i afbetalning på sin fordran hos Kronan, förmynta 754 Sk^æ 2½ L^æ koppar till sexlingar; och 1671 tilläts Kommisarien Dan. Leyonancckar förmynta 126 Sk^æ, samt Juftmakaren Johan Balek 544 Sk^æ 17½ L^æ, allt till sexlingar. På grund af Kongl. Brefven till Kammar-Kollegiet den 19 Maj och 11 Juli 1672¹⁾ hade Stora Kopparbergslagen erhållit tillstånd »att förmynta två eller tretusen Sk^æ koppar, dock inte allt på en gång utan något i sönder, efter den disposition som I godt finnen deröfver att göra, så att $\frac{1}{10}$ myntas i sexlingar och en halfpårt af det öfriga i plåtar, den andra halfpårt i dubbla runstycken»; hvarjemte blef »Bergslagen vid berörde myntning skänkt och eftergifvet hälften af den tull eller slagskatt, som Kronan efter förra bevillningen ännu vore förbehållen». Här af förmyntades under 1672 1,308 Sk^æ till plåtar af 2 och 1 dalers värden, samt 149 Sk^æ till sexlingar, men någon slantmyntning egde under samma år icke rum.

Sedan Carl XI i slutet af 1672 sjelf tillträdte regeringen, inträffade flere omständigheter, som förenade bidrogo att förändra åsigterna om kopparmyntningen, dels i afseende på dess mera utsträckta omfattning²⁾, dels äfven och i synnerhet med hänsyn till kopparens förhöjda utmyntningsgrund, på det att Kronan icke måtte, vid en starkare förmyntning, derå lida en alltför stor förlust emot om kopparen, som alltsedan 1665 i allmänhet stått i pris af 278 daler K. m:t Sk^æ, genast försålles. Följande summariska öfversigt för åren 1660—1672 gifver en åskådlig framställning af myntningsbeloppen, samt af den förlust, Kongl. Maj:t och Kronan tillskyndats så väl derigenom, att kopparen blifvit förmyntad i stället för att säljas, som ock genom de vid

¹⁾ Riks-Reg. 1672, II. fol. 501 och 714.

²⁾ Under de 7 åren 1666—1672 hade Stora Kopparbergsgrufvans årliga afkastning i medeltal utgjort 11,300 Sk^æ koppar.

myntningar åt enskilde förunnade »donationer och eftergifter» å slagskatten.

	Kopparens egare.	Myntsort.	Utmyntningsgrund.	Förmyntad koppar.	Om utskoppad, hade tullen utgjort:	Eftergift å tull eller slagskatt.	Kronans behållning i slagskatt.	Jemförd med utskoppningstullen är å slagskatten	
								Förlnst.	Vinst.
			Daler K. m.t.	Sk. G.	Daler K. m.t.	Daler K. m.t.	Daler K. m.t.	Daler K. m.t.	Daler K. m.t.
1660	{ Kronan	Plåtar	210	2,508	142,961	—	113,805	29,156	—
			225	885	50,428	—	53,413	—	2,985
	{ Enskilde	Plåtar	210	396	22,572	9,058½	8,910	4,603½	—
			225	180	10,260	3,510	6,750	—	—
		Summa	3,969	226,221	12,568½	182,878	33,759½	2,985
1661	{ Kronan	Plåtar	225	2,590	147,688	—	156,433	—	8,745
		Skiljemynt	240	96	5,466	—	6,029	—	563
		Summa	2,686	153,154	—	162,462	—	9,308
1662	{ Kronan	Plåtar	225	2,886	164,539	—	162,835	1,804	—
		Skiljemynt	240	829	47,236	—	48,789	—	1,553
	{ Enskilde	Plåtar	225	1,100	62,700	28,512	33,500	687	—
		Summa	4,815	274,474	28,512	245,024	2,491	1,553
1663	{ Kronan	Plåtar	225	4,386	250,023	—	247,282	2,741	—
		Skiljemynt	240	514	29,280	—	30,213	7	940
	{ Enskilde	Plåtar	225	500	28,500	28,187½	—	312½	—
		Summa	5,400	307,803	28,187½	277,495	3,060½	940
1664	{ Kronan	Plåtar	225	1,600½	91,232	—	93,807	106	2,681
		Skiljemynt	250	743½	42,377	—	53,064	—	10,687
	{ Enskilde ...	Plåtar	225	257	14,649	—	14,488	161	—
		Summa	2,601	148,258	—	161,359	267	13,368
1666	{ Bergslagen .	Sexlingar ..	300	1,425	110,259	21,000	74,594	14,665	—
		Banken	300	400	30,950	22,361	4,472	4,117	—
		Summa	1,825	141,209	43,361	79,066	18,782	—
1667	{ Bergslagen ..	Plåtar	258½	900	69,637	—	54,281	15,356	—
		Enkedrott.	300	235	18,183	18,183	—	—	—
		Summa	1,135	87,820	18,183	54,281	15,356	—

	Kopparens egare.	Myntsort.	Utmyntningsgrund.	Förmyntad koppar.	Om utskjeppad, hade tullen utgjort:	Eftergift å tull eller slagsskatt.	Kronans behållning i slagsskatt.	Jemförd med utskjeppningstullen är å slagskatten	
								Förlust.	Vinst.
1668	{ Bergslagen.. Enskilde	{ Plåtar..... Plåtar..... Sexlingar.. Summa	Daler K. m:t.	Sk ⥄ .	Daler K. m:t.	Daler K. m:t.	Daler K. m:t.	Daler K. m:t.	Daler K. m:t.
			258 $\frac{3}{4}$	261	20,209	—	15,747	4,462	—
			258 $\frac{3}{4}$	438	} 45,404	—	37,685	7,719	—
			300	148					
1669	{ Bergslagen.. Enskilde	{ Ettöre Sexlingar.. Sexlingar.. Plåtar..... Summa	258 $\frac{3}{4}$	720 $\frac{1}{2}$	} 61,829	—	21,805	40,024	—
			300	78 $\frac{1}{2}$					
			300	293	} 29,649	7,738	14,721	7,190	—
			258 $\frac{3}{4}$	90					
			1,182	91,478	7,738	36,526	47,214	—
			1670	Enskilde	Sexlingar ..	300	75 $\frac{1}{4}$	58,350	—
1671	Enskilde	Sexlingar ..	300	671	51,911	18,144	—	33,767	—
1672	Bergslagen..	{ Plåtar..... Sexlingar.. Summa	258 $\frac{3}{4}$	1,308	101,200	—	40,055	61,145	—
			300	149	11,522	—	7,557	3,965	—
			1,457	112,722	—	47,612	65,110	—

Denna tabell visar först, att för år 1665 ingen kopparmyntning blifvit särskildt bokförd, när den ringa tillverkning af 2 öre K. m:t, som under detta års vinter egde rum, med utsatt årtal 1665, är sammanförd med kopparmyntningen 1664, hvilket års mynträskenskaper, såsom vanligt, afslutats med bruksåret, som går till 31 Mars. Vidare synes, att sammanlagda beloppen koppar, som under dessa 12 år (1660—1672) blifvit till plåtar och skiljemynt förmyntade, uppgå till 27,342 Skē, hvaraf 19,471 Skē belöpa sig på de 5 åren 1660—1664, samt allenast 7,871 Skē på de senare åren 1666—1672. Slutligen upplyses, att för alla de anförda tolf åren Kronans inkomst af tullen, om kopparen blifvit genast omymntad försåld, skulle hafva upp-

gått till 1,719,013 daler K. m:t. Om derifrån afdrages Kronans behållna slagskatt 1,327,001 daler K. m:t, så återstår ändock en Kronans förlust af 392,012 daler K. m:t, uppkommen af dels 156,694 daler K. m:t i »donationer och eftergifter» vid enskildes förmyntningar, dels ock (efter afdrag af myntningsvinst 28,154 daler under de 5 första åren) 235,318 daler K. m:t, såsom verklig förlust på förmyntningen, orsakad af den låga utmyntningsgrunden, jemförd med kopparens salupris.

Enär krigsrustningarne mot Brandenburg under loppet af 1673 kräfde, oaktadt de Fransyska subsidierne, större penningssummor än statskassan genast kunde bestrida, blef Konungen betänkt på att ånyo med alfvar anlita den sedan 1666 endast undantagsvis begagnade kopparmyntningen. Men på det att icke, såsom under förmyndare-regeringen inträffat, Kronan dervid skulle hafva förlust, utan tvertom en skälig vinst, borde kopparens utmyntningsgrund höjas i förhållande till dess allmänna försäljningspris. Många öfverläggningar i detta ämne förehades under loppet af 1673, så väl inom Riksrådet som äfven i Kammar-Kollegiet, der den 13 Januari nämnda år¹⁾ denna fråga först förekom, hvarvid det synes att Riksskattmästaren²⁾ redan då befarat, hvad äfven snart derefter inträffade, riksdalerns uppstigande från 4½ daler K. m:t, hvarå han dittills stått, till 6 daler samma mynt. Denna riksdalerns prisstegring är så mycket lättare förklarlig, som alltsedan Drottning Christinas regering endast en gång (1654) riksdalersmyntning i Sverige egt rum, men kopparen deremot, enligt hvad ofvan blifvit visadt, så mycket ymnigare blifvit förmyntad. Öfverläggningarne om kopparmyntningen fortsattes i Kam-

¹⁾ Kammar-Koll. Prot. 1673, fol. 116.

²⁾ Friherre Sten Bjelke, född 1624, blef 1657 Riksråd och Amiral; Riksskattmästare 1672; President i Bergs-Kollegiet 1679; President i Stats-Kontoret 1680. Död 1684, då med honom Riksskattmästare-embetet upphörde.

mar-Kollegiet under påföljande Mars¹⁾), och, i enlighet med Kollegiets den 18¹⁾) i samma månad fattade beslut, blef den 21 Mars¹⁾) »Collegii deduction om kopparmyntets skadlighet för Kongl. Maj:t och landet till Hans Kongl. Maj:t uppsänd». Sedan Kollegiet i berörda utlåtande²⁾) först gjort framställning om orsakerna till kopparmyntningens första påbudande, samt vidare i sex punkter³⁾) utvecklat de följder, kopparmyntningen medfört, uttalar Kollegiet slutligen sin åsigt i ämnet på följande sätt: »Såsom nu tillförne är deduceradt hvad skada och afsaknad det för Kongl. Maj:t så väl som dess undersåtar förorsaka skulle om kopparen skulle myntas, samt kopparen igenom myntningen kladdas, vexas, riksdalern och varor stiga, så följer deraf ock, att Kongl. Maj:t njuter verkligen mera för dess koppar när den säljes till 55 R:dr specie, än då den myntas till så svagt mynt, att hvart Skæ kommer på 300 daler K. m:t; alltså kunde Collegium icke annorlunda än oförgripligen förklara, det . . . Kongl. Maj:ts och rikets tjenst deri högeligen verserade, att kopparen hölles som en vara

¹⁾ Kammar-Koll. Prot. 1673, fol. 283, 301 och 353.

²⁾ Kongl. Bibliotheket. I Samling af skrifter rörande finanserne finnes Kammar-Koll. utlåtande om myntet den 18 Mars 1673.

³⁾ Dessa sex punkter innehålla i sammandrag: 1:o »När kopparen såsom ett mynt considereras och tillika kan passera för en vara, så bestämmes utförseln, oaktadt alla förbud, af det pris som denna metall utrikes eger. 2:o Slås lätta penningar, så stiger då icke allenast riksdalern och det grofva myntet så mycket högre, utan ock stegras alla varor derefter. 3:o Följer af sådana förändringar till lättare mynt, att det bättre myntet måste rättas efter det sämre, såsom skedde 1643 till 20 proc. och 1665 till 16 $\frac{1}{2}$ proc. 4:o Lider genom sådana valvationer den enskilde. 5:o Är ofertänkligt att, sedan kopparmynt har begynt slås, flera Kongl. Plakater hafva måst utfärdas till att rätta den oreda, som genom dessa valvationer uppkommit. 6:o Har Kongl. Maj:t och Kronan genom kopparmyntningen förlorat anseendet af den inkomst, som eljest af kopparen såsom vara hade kunnat erhållas. Likasom ock att om kopparen skulle utmyntas till 300 daler K. m:t, skulle sådant orsaka riksdalerns stigande till 6 daler K. m:t. Och slutligen, att det vore svårt bestrida det man ju genom kopparens myntning ville ersätta den penningebrist, som i landet klagas öfver».

och icke som ett mynt, vidare än då någon sådan casus necessitatis infölle, att all negotie vore spärrad, inga inrikes varor kunde gå ut och inga utrikes varor komma in, så ock till den quantitet som ett skiljemynt i landet kan requirera, helst efter man äfven på penningar intet finner någon brist, när man allenast hafver dess värde, hvaremot man penningar kan inlösa».

Efter det Stora Kopparbergslagen under tiden fått tillstånd att förmynta, enligt Kongl. Brefven till Kammar-Kollegiet af den 13 Dec. 1672¹⁾ 2,000 Sk^æ, samt af den 24 Mars och 11 Juni 1673²⁾ tillhopa 1,800 Sk^æ koppar, allt på de villkor som i Kongl. Brefvet den 11 Juli 1672 blifvit bestämda, förekom i Kammar-Kollegiet frågan om kopparmyntningen åter den 5 Sept. 1673³⁾, då Räntmästaren Gripenstjerna anförde: »hurusom Kongl. Maj:t hade resolverat, att en del koppar skulle myntas i plåtar och en del i slantar och halförar; men såsom han nu ögonskenligen funne hvad skada Kongl. Maj:t hade af det små myntet, alltså och emedan Bergslagen ville hellre blifva vid plåtmyntet, hvarigenom ock Kongl. Maj:t kunde vinna 3 procent i arbetslön allenast, som likväl eljest både Kongl. Maj:t så väl som Bergslagen igenom slantarne förlorade, hvilket allt dock stadnade qvar hos bruket, ty förfrågade Räntmästaren, om man icke nu till Kongl. Maj:ts tjänst skulle kunna deferera Bergslagen derutinnan och låta dem slå kopparen i plåtar; hvarvid Collegium remonstrerade och påminte sig all denna skadan hafva Hans Kongl. Maj:t tillförene efter dess pligt låtit föredraga, så att Collegium fördenskull nu intet kunde vidare scrupulera derutinnan, eller nu uti Kongl. Maj:ts frånvaro någon förändring tilllåta, utan Dess allernådigste bref och ordres hörsamligast efterlefva; kunnandes Collegium det så mycket säkrare göra,

¹⁾ Riks-Reg. 1672, III. fol. 297.

²⁾ Riks-Reg. 1673, I. fol. 371 och II. fol. 82.

³⁾ Kammar-Koll. Prot. 1673, fol. 2013.

som Kongl. Maj:t om samma förmyntning uti Brevet hafver med desse formalier täckts Sig förklara, nemligen: att ehuru väl Kammar-Collegii förslag synas raisonable och giltige nog, likväl vore Kongl. Maj:ts nådiga vilja, att kopparn i de och de sorter skulle förmyntas, som sjelfva ordern med mera exprimerar». Då denna fråga ytterligare samma dag förekom till öfverläggning, »förmälde Rikskammarrådet sig desslikes i Rådet hafva remonstrerat hvad skada Kongl. Maj:t hade deraf och att vinsten deraf stannade hos Avestads bruk; men Herr Riksdrotsen ¹⁾ var genast deremot och ville ingalunda agreera någon förändring».

Jemte det Regeringen således, i Bref till Kammar-Kollegiet af den 5 Dec. 1673 ²⁾, medgaf Stora Kopparbergslagen tillstånd att ytterligare få förmynta 2,000 Skæ koppar på samma villkor som för nästföregående myntningar blifvit bestämda, aflät Regeringen ock under nyssnämnde dag ³⁾ till Kammar-, Bergs- och Kommers-Kollegierna ett Bref, hvori det heter: »Som desse tiders svårheter icke kunna annars tillåta, än att Bergslagen en och annan myntning af koppar måste efterlåtas, och Vi fördenskull nödigt skatta, i anseende af den afgang, som Vi deraf taga synas, att öfverlägga, om icke denna kopparmyntningen skulle kunna sättas på någon annan fot, så att berörde afgang derigenom förekommas och bättras kunde, enkannerligen om icke plåtarne skulle kunna slås och utmyntas till lika valor som sexlingarne nu myntas», alltså öfverlemnades ärendet till nämnde Kollegiers gemensamma behandling för betänkandes afgifvande. Under sammanträde af ledamöter från förbemälda trenne Kollegier den

¹⁾ Grefve Per Brahe, född 1602, blef Riksråd 1630; Generalguvernör i Preussen 1635 och i Finland 1637; Svea Rikes Drots och President i Svea Hofrätt 1641; såsom sådan förmyndare för Drottning Christina 1641—1644 samt för Carl XI 1660—1672. Död å Bogesund 1680.

²⁾ Riks-Reg. 1673, III. fol. 552 och 551.

22 Dec. ¹⁾), förekom i denna fråga en omständlig öfverläggning, hvarunder Herrar Erik Fleming ²⁾), Knut Kurek ³⁾) och Abrah. Cronström talade för allt kopparmyntets nedsättning till likhet med sexlingarne eller efter 300 daler K. m:t ur Skå, hvaremot Herr Henrik Falkenberg ⁴⁾) ansåg kopparens utmyntning böra lämpas efter kopparens handelspris, enär »myntet borde för en vara passera». Sedan denna gemensamma öfverläggning blifvit uppskjuten, förekom frågan åter nästpåföljande dag ⁵⁾) i Kammar-Kollegiet, som då stannade i det beslut, att »alldenstund Bergslagen pousse-rar uppå resolution efter Konungens bref att få mynta och man ännu intet har kunnat med Kommers- och Bergs-Kollegierne sig förena, utan tillstundar helgedagarne; för-denskull fann Kollegiet godt att låta dessa 2,000 Skå, som Hans Kongl. Maj:t har beviljat Bergslagen att mynta efter gamla valoren, utslås $\frac{1}{2}$ del i sexlingar och resten i plåtar å 1, 2, 3 och 5 daler S. m:t). De tre Kollegiernas slutliga utlåtande i denna fråga har väl icke kunnat återfinnas ⁶⁾), men af mynträkenkaperna synes, att hela 1674 års kopparmyntning utförts enligt den nya utmyntningsgrund, som finnes stadgad i det till Kammar-, Bergs- och Kommers-Kollegierna den 20 Febr. 1674 ⁷⁾) aflåtna Kongl. Bref, hvori säges: »I anledning af edert utlåtande om kopparmyntnin-

¹⁾ Kammar-Koll. Prot. 1673, fol. 2945.

²⁾ Frih. Erik Fleming, President i Bergs-Kollegiet, Riksråd 1655. Död 1679.

³⁾ Frih. Knut Kurek, Riksråd 1660, President i Kommers-Kollegiet 1663; President i Svea Hofrätt 1677; nedlade sina embeten 1681. Död 1690.

⁴⁾ Henrik Falkenberg, Kammarråd 1664; Landshöfding i Elfsborgs Län 1674; Landtmarskalk 1678. Död 1691.

⁵⁾ Kammar-Koll. Prot. 1673, fol. 2964.

⁶⁾ Kammar-Koll. Prot. för 1674 äro numera icke i behåll. Måhända blefvo dessa, jemte flera andra äldre handlingar förstörde genom branden i Kammar-Koll. Arkif 1807. Äfven första delen af Riks-Reg. 1674 saknas, sedan densamma i Carl XI:s tid blifvit till en viss Robach utlånad, men af honom icke återlemnats.

⁷⁾ Kammar-Koll. Ark. Ankomne Kongl. Bref 1674, fol. 50.

gen, deri kopparmyntning anses alldeles oundgänglig till det pris i hvilket kopparen har varit alltsedan 1665, då förhöjningen af koppartullen skedde, hvaraf klarligen ses, att plåtarne hafva efter den här bruklige valvation varit svårare än de hade bort, så att de fördenskull icke allenast hopetals äro utförde, utan ock med mycket större vinst än gårkopparen derute kunnat försäljas; så hafve Vi för rådsamt och nyttigt aktat till att förändra bemålde valvation och efter anledning af berörde pris resolverat, det hvarskeppund plåtar skola så väl som sexlingar¹⁾ härefter till 100 daler S. m:t à 3 daler K. m:t slås och utmyntas; jemväl att i sexlingar, såsom ett skiljemynt, icke större quantitet skola slås än hvar 30:de penning af det som kan blifva förmyntadt. . . . Hemställandes Vi eder af hvad sort och storlek plåtarne formeras skola, till 2 eller 1 daler S. m:t, större eller mindre, som det dagliga bruket och nödtorften mest kan pröfvas requirera». Vidare tilläts »hvar och en privat person sin koppar efter denna valvation att få förmynta», och bestämdes äfven att »Kronans egen koppar borde i lika måtto gifvas i Myntet så ofta han icke kan för redo betalning till högre pris försäljas, än han kan på detta sättet genom Myntet blifva utbragt». Slutligen stadgades, att »som stora sjötullen blifvit nu i denna valvation Kronan till godo fullleligen beräknad», så tilläts, att »kopparmyntet finge fritt och obehindradt utan afgift utföras, af hvilken som det åstunda kunde». För verkställighet af förberörda Kongl. Brefs innehåll aflät Kammar-Kollegiet den 28 i samma månad Bref till Myntinspektoren Ekman i Avestad. På grund häraf blefvo under 1674 utmyntade 5, 3, 2 och 1 dalers plåtar, samt från och med 1681 äfven 8 och $\frac{1}{2}$ dalers plåtar. Genom nämnda myntförordning hade sålunda blifvit bestämd *kopparens till mynt-*

¹⁾ Ettöre S. m:t eller, såsom de från 1669 började kallas, slantar, äro väl icke i detta Kongl. Bref nämnda, men började 1675 myntas enligt denna myntgrund af 100 daler S. m:t ur Skt.

plåtar sjunde, samt till skiljemynt åttonde utmyntningsgrund, i öfverensstämmelse hvarmed en åttadalers plåt borde väga 1 L^æ 12 $\frac{1}{2}$ stapelstadsvigt eller 25,6 skålpund; en femdalers plåt 1 L^æ stapelstadsvigt eller 16 skålpund; en tredalers plåt 12 $\frac{1}{2}$ stapelstadsvigt eller 9,6 skålpund; en tvådalers plåt 8 $\frac{1}{2}$ stapelstadsvigt eller 6,4 skålpund; en endalers plåt 4 $\frac{1}{2}$ stapelstadsvigt eller 3,2 skålpund; ett ettöre S.m:t 10 ort, samt ett sjettedels öre S.m:t 1,67 ort.

Med år 1674 kom kopparmyntningen åter i full fart samt till större belopp och vidsträcktare omfattning än någonsin tillförne under Carl XI:s regering. Härtill bidrog måhända väsentligt, att de pågående krigen ej blott betydligt försvårade kopparens utskoppning¹⁾, utan ock erfordrade ökade penningtillgångar. Åt Stora Kopparbergslagen beviljades, såsom under de nästförutgående åren skedd, äfven nu rättighet att mynta dess koppar, hvarom det heter i Kongl. Brevvet till Kammar-Kollegiet den 11 Nov. 1674²⁾, att »Stora Kopparbergslagen i underdånighet föreställt, huruledes det quantum koppar, som blifvit dem sist efterlåtet att förmyntas, allaredan vore till ända; och såsom dessa tiders besvärligheter i handel och vandel hindrade mycket kopparens föryttrande, och derigenom bragt densamma i lågt pris, så anhöllo de ödmjukligast att kunna, så länge samma besvärligheter påstodo, få mynta sin tillverkade koppar»; hvilket blef Bergslagen efterlåtet på samma villkor som förut och »till det belopp, som de kunde hafva af nöden, intill dess kopparen åter kunde uppstiga till sitt rätta pris». Äfven andra kopparverksegare erhöilo nu tillstånd att få förmynta sina koppartillverkningar. Sålunda fick Garpenbergs bruksegare, Assessoren Johan Funck, uti kontrakt med Kammar-Kollegiet den 26 Sept. 1674³⁾,

¹⁾ Stora Kopparbergsgrufvans årliga afkastning utgjorde i medeltal för de 14 åren 1673—1686, 13,290 Sk^æ koppar.

²⁾ v. Stiernmans Författn.-saml. IV. pag. 65.

³⁾ Kammar-Koll. Arkif. Arrendekontrakten 1674.

tillåtelse att årligen förmynta 450 Sk^æ koppar i plåtar, som skrodades vid Garpenberg, men stämplades vid Avestad. Vidare erhöilo Svappavara bruksegare, Kommissarierne Abraham och Jakob Reenstierna, genom Kongl. Brefvet till Kammar-Kollegiet den 20 Nov. 1674 ¹⁾), tillåtelse att utmynta tvådalers- och endalers plåtar, hvilka skulle både skrodas och stämplas uppe vid Svappavara bruk under uppsigt af ett dertill utaf Kammar-Kollegiet utsedt Kronans ombud ²⁾), »på det allt tillfälle till underslef måtte betagas och likväl verket icke behöfva med någon särskild Myntinspektör att belastas». Slutligen erhöil äfven Ljusnarsbergs eller Nya Kopparbergs bolag, i öppet Bref af d. 10 Mars 1676, tillåtelse att utmynta sin koppar till $\frac{9}{10}$ i plåtar samt till $\frac{1}{10}$ i öre och sexlingar, hvilka myntningar, så väl till skrodning som stämpling, dock alltid skulle försiggå vid Avestad. Oktadt under de tre åren 1674—1676 till plåtar förmyntades ett sammanlagdt belopp af 31,329 Sk^æ koppar, äro dock alla myntplåtar från dessa, likasom från de närmast följande åren, numera ganska sällsynta, hvartill orsaken får sökas i den för dem medgifna utförselfriheten.

På det de genom kopparmyntningen inflytande medlen skulle i statskassan så fort som möjligt blifva användbara, uppgjordes mellan Kammar-Kollegiet och Banken först den 21 Maj 1677 det aftal, att så snart Myntinspektören vid Avestad inhändigat de penningar, hvartill kopparräntan,

¹⁾ Kammar-Koll. Arkif. Kongl. Bref 1674, fol. 1150.

²⁾ Detta ombud blef Befallningsmannen Jakob Färdell, som den 5 Jan. 1675 fick Kammar-Kollegiets uppdrag att öfvervara skrodningen och plåtstämplingen vid Svappavara. Första redogörelsen öfver myntningsbeloppen afgaf han den 2 Jan. 1676, hvaraf inhentas, att under 1675 blifvit stämplade 4,025 tvådalers och 2,773 endalers plåtar, i värde utförde med 10,823 daler S. m. t. — Här må anföras att i Kammar-Koll. Prot. för den 7 April 1746 (fol. 777) omnämnas, att Svappavara kopparverk haft rättighet att äfven mynta 12 (4) dalers plåtar, men plåtmynt af detta värde nämnes icke i andra handlingar från denna tid och blef icke heller under Carl XI:s regeringstid någonsin slaget.

afradskopparen eller slagskatten blifvit för Kronans räkning förmyntade, skulle desamma genast och utan afkortning till Bankens fullmäktig i Avestad öfverlemnas, hvaremot Banken åtog sig, att så snart invisning härom blifvit i Banken företedd, motsvarande summa genast till Kronans ombud utgifva, med afdrag allenast af $1\frac{1}{2}$ procent försellön från Avestad till Stockholm. Vidare förband sig Banken den 23 påföljande Juli, att så snart underrättelse från Falun ingått det kronokopparen der vore invägd och innan någon myntning ännu hunnit verkställas, genast till Kronans ombud i Stockholm utgifva ett efter förutgående beräkning deremot svarande belopp. Äfven för Stora Kopparbergslagens egen koppar förunnade Banken den 26 Juni nämnda år samma förmåner, som sålunda blifvit för kronokopparen beviljade.

Sedan, medelst den starka kopparmyntningen, särdeles under åren 1674—1676, landet blifvit öfersvämmadt af kopparmynt, hvilket genom den då hämmade utförseln icke hade något aflopp, synes Regeringen i Stockholm hafva blifvit benägen att åter inställa kopparmyntningen; men de fortfarande krigen och deraf orsakad penningnöd hindrade den goda afsigtens förverkligande. Sålunda skref Konungen från Ljungby den 13 Januari 1679 ¹⁾ till Kammar-Kollegiet: »Ehuru väl Vi de skälen, som Vårt Rikes Råd hafva andragit och afrådit kopparens tillmyntning, finne väl grundade, och önska skulle, att tiden sådan vore; likväl som närvarande knappa och medellösa tider förorsaka, att man på alla tjenliga och görliga utvägar måtte vara betänkt, hvarigenom bemälde brist måtte kunna ersättas, och det till följe man hafva de medel att tillgå, igenom hvilka de till riksens försvar och säkerhet hänsedde högst angelägne usus behörigen måtte kunna fortsättas, jemväl ock kopparen vid dessa tider berättas icke vara uti

¹⁾ v. Stiernmans Författn.-saml. IV. pag. 195.

synnerligt värde, så att man igenom dess tillmyntning icke vid dessa tider lärer någon särdeles afsaknad hafva; alltså äre Vi föranlätne . . . på de tankar stadna, att först all Vår och Kronans koppar måtte förmyntas, sedan ock att vederbörande måtte . . . icke allenast vid Bergslagen erlägga tullen af deras koppar uti sjelfva sorten, hvilken Vi i lika måtto vele hafva till mynt slagit; utan ock deras egne koppar mynta låta till så stort quantum, som . . . staten tarfvar». Denna större tillmyntning skulle dock blott vara afsedd för ett år. Med anledning af detta bref skref Kammar-Kollegiet den 3 påföljande Febr. till Konungen med förfrågan, dels i hvilka myntsorter kopparen borde slås, samt dels ock om den för skiljemyntet belöpande större omkostnaden skulle i myntet »inneslås»; hvarpå Konungen i Bref till Kollegiet den 15 i samma månad ¹⁾ svarade, att 500 Skæ koppar finge slås till skiljemynt, samt hänvisade Kollegiet »uti det öfriga till de deputerade öfver reglementet i myntväsendet, att öfverlägga om det vore rådeligt att skiljemyntet slås så mycket lättare att omkostnaden derigenom kunde minskas, eller hvad annat expedient dervid kunde utses». Under sistnämnda dag ¹⁾ aflät Konungen ock till Rådet i Stockholm ett Bref, hvari bland annat säges: »Såsom Vi ibland andra medel och utvägar till att undsätta de svåra tarfver och utgifter, hvilka Oss åligga och det till följe på det förslaget hafva varit komne, att kopparen måtte myntas; Vi också icke allenast genom Vår till Stora Kopparberget afskickade Kommission hafve sökt dem att disponera till att låta deras koppar mynta, utan de sig ock villigen dertill beqvämat; alltså och emedan nu, till att fortsätta samma myntning, uti betänkande kommer, uti hvad sortement af mynt detsamma ske skulle, att Oss någon fördel deraf tillfalla måtte; och fuller så väl för landet i gemen, som de poster, hvilka till arméen måste nedsän-

¹⁾ v. Stiermmans Författn.-saml. IV. pag. 198 och 196.

das, nödigt tyckes vela vara, att någon quantitet smått mynt blefve slagen; . . . men derhos den svårigheten befinnes, att det små myntet med större omkostnad än plåtarne myntas för arbetslönens skull; . . . Skulle man ock sådan bekostnad till att vinna, densamma uti sjelfva myntet låta slå, så att penningen så mycket lättare gjordes, . . . så vore den skadliga consequence deraf till att befara, att då det hvita myntet, som redan är stiget till så högt pris, skulle resa sig så mycket högre, och således den olägenhet, öfver hvilken nu klagas, vexa och blifva så mycket större; hvarföre Vi . . . velat eder kommittera till att låta utaf de deputerade af eder, så väl som någre andre utom Rådet, som i förledet år förordnades att öfverlägga på hvad sätt stegringen af riksdalrar kunde förekommas, jemte densamma också det öfvervägas, om det vore rådligt, att skiljemyntet sloges så mycket lättare, att omkostnaden derigenom kunde minskas». Under hela året 1679 kom dock den af Konungen ifrågasatte förändringen af skiljemyntets utmyntningsgrund icke till någon verkställighet, enär i mynträkenenskaperna de för nämnda år endast till ettöre utmyntade 84 Sk^{te} koppar äro utförde enligt den förut antagna myntgrunden af 100 daler S. m: t ur Sk^{te}. Men den 21 April 1680 ¹⁾ skref Kammar-Kollegiet så väl till Bergslagens 24 äldste som ock till Avestads bruks delegare och Myntinspektoren Nils Gripenmark, med tillkännagifvande, att »som Kongl. Maj:t beviljat någon koppars utmyntning till skiljemynt, hade Kollegiet quantumet determinerat till 500 Sk^{te} högst, nemligen 250 Sk^{te} af Kronans och 250 Sk^{te} af Bergslagens koppar; skolandes hvar Sk^{te} gårkoppar blifva utmyntadt till 104 daler ²⁾ S. m: t, trefjerdedelar i

¹⁾ Kammar-Koll. Registr. 1680, fol. 612 och 614.

²⁾ I mynträkenenskaperna för 1680 och följande åren är utmyntningsgrunden upptagen efter 105 daler S. m: t ur Sk^{te} för ettöre, och från 1681 till 107 daler 5½ öre ur Sk^{te} för sexlingar; till följd hvaraf ettöre egentligen borde väga 9,5 ort samt 1 sexling 1,56 ort.

slantar (ettöre) och en fjerdedel i halförar (sexlingar), myntarelönen inslagen, med begäran att . . . i edra räkningar upptages remediumet och öfverskottet à 3 öre skeppundet, som bör Kronan komma till godo, och detta på det högsta söka till att secretera, så att differencen, hvilken derigenom förorsakas i valeuren intet må éclatera». Härigenom hade således blifvit bestämd *kopparens till skiljemynt nionde utmyntningsgrund*, i öfverensstämmelse hvarmed ett öre borde väga 9,6 ort samt $\frac{1}{6}$ öre 1,6 ort. Af detta Kammar-Kollegiets Bref synes tillika, att, oaktadt genom Plakatet af den 7 Okt. 1665 all kopparmyntsräkning formligen blifvit afskaffad, begagnades nu ej blott i allmänna rörelsen, utan äfven i offentliga handlingar denna räkning, som ända till 1776 års realisation fortfor att allmänt användas.

Sedan kursen, som från 1666 till 1673 hållit sig vid 21 mark K. m:t, år 1674 stigit till 22 mark, 1675 till 24 mark, 1676 till 26 mark samt 1677 till 27 mark, hvarvid den förblef till 1680, uttalade sig öfver detta speciemyntets stegring ett högljudd missnöje. Vid Riksdagen i Halmstad 1678 besvärade sig allmogen häröfver och begärde att riksdalern måtte nedsättas till $19\frac{1}{2}$ mark, såsom han 1669 blifvit bestämd, samt kopparmyntet slås så viktigt som efter 1664 års myntordning, hvarjemte den önskan uttalades, att än mindre plåtar af 3 och 6 mark K. m:t ($\frac{1}{4}$ och $\frac{1}{2}$ daler S. m:t) måtte blifva präglade. Med anledning häraf utlofvades i Resolution på allmogens besvär den 20 Febr. (§ 11) och i Riksdagsbeslutet den 2 Mars 1678 (§ 15), att en Kommission i Stockholm skulle nedsättas för dessa ärendens behandling och ordnande. Sedan vid 1680 års Riksdag samma löfte förnyats, tillsattes sistnämnda år en sådan Kommission, i hvilken Riksrådet Grefve Joh. Gabr. Stenbock¹⁾

¹⁾ Grefve Joh. Gabr. Stenbock blef 1664 Guvernör öfver Lifgedinget; 1667 Riksstallmästare; 1668 Riksråd; 1673 Öfverstemarskalk samt slutligen Riksmarskalk. Död 1705.

var ordförande, samt Kammarrådet And. Lindhjelm ¹⁾, Assessorerne Abrah. Cronström och Joh. Stiernhök ²⁾ voro ledamöter. Den 28 Februari 1681 afgaf Kommissionen sitt betänkande i frågan och den 19 påföljande Mars ³⁾ utkom en Kongl. Förordning om myntet, i hvilken först anbefalles »att all kopparen skulle slås till mynt ⁴⁾... så att ett Skæ koppar skulle blifva myntadt till 24-dalers, 3-dalers eller 6-dalers plåtar, 6-marks plåtar, samt mindre skilje- eller smått mynt, alldeles efter förra valvationen»... och tilläts att plåtar å 24 (8) daler finge tullfritt utföras ⁵⁾. Vidare stadgades, att alla kontrakter och förskrifningar skulle ställas på kopparmynt eller Svenskt silfvermynt, men ingalunda på riksdaler in specie eller dukater, och skulle en daler S. m:t svara mot tre daler K. m:t, men en karolin (2 mark S. m:t) mot 7 mark K. m:t, samt en R:dr, då på specie-rikdaler vore slutadt, betalas till det högsta, men väl derunder, med en plåt af 6 daler K. m:t, en dukat med 12 daler K. m:t, eller ock en R:dr med 2 daler och en dukat med 4 daler kurant silfvermynt; äfvensom 4, 2 och 1 öre i silfver svara mot 12, 6 och 3 öre i kopparmynt. Slutligen skulle vid betalningar ej vara tillåtet att gifva mer än högst 2 procent i sexlingar. För öfrigt bestämdes

¹⁾ Anders Grelsson Lindeberg blef 1665 Sekreterare i Kammar-Kollegiet; 1666 adlad med namnet Lindhjelm; 1675 Kammarråd; 1689 Landshöfding öfver Wiborgs Län; 1692 Friherre; 1699 Ambassadör till Ryssland. Död den 14 Sept. 1704.

²⁾ Johan Stiernhök blef 1665 Sekreterare och 1673 Assessor i General-Kommers-Kollegiet; sedermera Kommersråd, samt 1711 vice President derstädes. Död 1730.

³⁾ v. Stiernmans Författn.-saml. IV. pag. 328.

⁴⁾ Från 1681 till 1690 hade Rikets Ständers Bank rättighet att förmynta kopparröntan, men afradskopparen förbehöll sig Regeringen att till förefallande behof sjelf använda, vare sig till myntning eller in natura.

⁵⁾ Detta medgifvande blef dock snart återkalladt, då i Kongl. Brevet den 25 Febr. 1682 det stadgas, »att icke en plåt, hvarken mindre eller större må blifva utseppad».

i afseende på förhållandet emellan de särskilda myntsorter, som af ett Sk^ä koppar borde utmyntas, att i plåtar skulle slås 9 stycken å 8 daler S. m:t, utgörande 216 daler K. m:t; 6 stycken å 2 daler eller 12 stycken å 1 daler S. m:t, utgörande 36 daler K. m:t; 24 stycken å $\frac{1}{2}$ daler S. m:t, utgörande 36 daler K. m:t, samt slutligen i sexlingar 12 daler K. m:t, eller 4 procent, med deri inbegripen myntarelön, eller tillsammans 300 daler K. m:t af ett Sk^ä koppar. Genom denna 1681 års förordning hade sålunda riksdalern blifvit lagligen bestämd att motsvara 2 daler S. m:t eller 6 daler K. m:t, samt derigenom blifvit ställd i rätt förhållande till *kopparmyntet* enligt 1674 års utmyntningsgrund, enär en sex (2) dalers plåt, som höll 8 mark stapelstadsvigt, var $\frac{1}{50}$ af skeppundet, hvilket utmyntades till 100 daler S. m:t, motsvarande 50 R:dr eller 300 daler K. m:t¹⁾.

¹⁾ Likasom å 1 daler S. m:t alltjemt gingo 32 öre S. m:t, så skulle här-
 efter å 1 R:dr äfven gå 64 öre S. m:t, i stället för att enligt 1665
 års myntförordning stadgades, att derå skulle gå blott 52 öre S. m:t,
 som dock i allmänna rörelsen snart höjdes till 56 öre S. m:t. Men
 Carolinen, som enligt 1664 års myntordning var försvagad från 12
 till 11 $\frac{1}{9}$ lödig, upphöjdes nu i räknevärde från 16 öre till 18 $\frac{3}{4}$ öre
 S. m:t eller 7 mark K. m:t, hvarigenom 1 daler Caroliner blef 3 $\frac{1}{2}$
 daler K. m:t, under det att 1 daler S. m:t förblef allenast 3 daler
 K. m:t. Denna skilnad emellan *daler Caroliner* och *daler S. m:t* för-
 blef i räkning sedermera allt fortfarande bibehållen. Det smärre silf-
 vermyntet åter (4, 2 och 1 öre i silfver) förblef nu orubbadt vid
 hvad 1665 års myntförordning hade bestämt, eller 52 öre S. m:t å
 1 R:dr, hvilken dock, såsom nyss nämndes, snart i allmänna rörelsen
 steg till 56 öre S. m:t. Likväl, enär man enligt 1681 års förord-
 ning måste för 1 R:dr gifva 64 öre S. m:t, men riksdalern i
 handeln ej gällde mer än 56 öre S. m:t, blef det en vinst af 8 öre
 S. m:t att mot specier tillvexla sig det mindre silfvermyntet, som
 derföre i stor mängd blef utskeppadt. Följden af detta missförhål-
 lande blef, att småmyntet, som 1664 försvagats från 6- till 5-lödigt,
 gjordes 1686 4-lödigt, och Carolinen blef, enligt Förordningen den 15
 Maj 1686, upphöjd att gälla 20 öre S. m:t eller 7 $\frac{1}{2}$ mark K. m:t,
 hvadan derefter 3 Caroliner med 4 öre S. m:t skulle gå på 1 R:dr,
 hvarigenom således Carolinens förhållande till R:drn åter blef sådant,
 som det fastställdes genom 1665 års myntförordning.

Sedan under år 1680 kopparmyntningen egentligen drifvits för Kronans räkning, till belopp af 3,011 Sk^{te} till plåtar och 187½ Sk^{te} till slantar, blef under 1681 samma myntning betydligt utsträckt, såsom för Stora Kopparbergslagen och Garpenbergs bruk, äfvensom för enskilde. Af Kronans koppar myntades 1681 ungefär samma belopp som 1680, eller 1,020 Sk^{te} 6 L^{te} till 8-dalers plåtar, 1,822 Sk^{te} 7 L^{te} till 2- och 1-dalers plåtar, 212 Sk^{te} 7 L^{te} till ½-dalers plåtar samt 81 Sk^{te} till sexlingar, eller tillhoppa 3,196 Sk^{te}, hvaraf, dels, enligt Kammar-Kollegiets befallning af den 30 April 1681, 300 Sk^{te} med efterskänt slagskatt myntades till 8-dalers plåtar för Drottning Christinas räkning, som de föregående åren låtit utskippa samma belopp koppar och för sin räkning försälja, dels ock 18 Sk^{te} af den koppar, som efterhand inflöt å den påbudna kröningsgården. Stora Kopparbergslagen myntade 1,487½ Sk^{te} till plåtar och 20½ Sk^{te} till sexlingar; Fru Elisabeth Funck myntade af Garpenbergs koppar 228 Sk^{te} till plåtar, Krigskommissarien Balth. Gyldenhoff 200 Sk^{te}, Polske Gesandten Joh. Bernich för sin Konungs räkning 50 Sk^{te}, samt slutligen Räntmästaren Sneckenberg 405 Sk^{te}, allt till plåtar. Det dröjde dock ej mer än några månader, efter det 1681 års myntförordning den 12 April¹⁾ samma år trädte i verksamhet, förr än förutnämnde Myntkommission fick i uppdrag att jemte Kammar-Kollegiet åter öfverlägga om kopparmyntningens ifrågasatta upphörande. Orsaken härtill var kopparens stegrade pris å den utländska marknaden, hvarigenom en förlust skulle uppstå vid en under sådana förhållanden starkt drifven kopparmyntning. Ej blott den 27 Sept. 1681²⁾, utan äfven den 10 påföljande

¹⁾ Kammar-Koll. Prot. den 16 April 1681.

²⁾ I Kammar-Koll. Prot. den 27 Sept. 1681, fol. 1904, hänvisas rörande öfverläggningen samma dag i myntfrågan till ett särskildt Protokoll, hvilket dock numera icke finnes i behåll.

Oktober ¹⁾) förekommo i detta ämne omständliga öfverläggningar. Sedan under sistnämnda dag meningarne varit mycket delade om hvilka åtgärder borde härutinnan lämpligast vidtagas, beslöts slutligen, att Riksmarskalken Grefve Stenbock och Presidenten Friherre Fleming »skulle föreställa Hans Maj:t huruledes rådligast vore att låta Plakatet om plåtmyntningen fortfarande gälla öfver nästa vinter, enär för fattigdomen på mynt vore intet bättre medel till att hålla verket gående, än derigenom att all kopparen slås på hufvudet och förmyntas, kunnandes kopparen, då den myntas öfver vintern, göra god effekt här hemma, der den eljest hela sju månader skulle ligga ofruktbar». År 1682 blef kopparmyntningen ock fortsatt i större utsträckning än det nästföregående året, så att då myntades till plåtar: af Kronans koppar 3,761 Sk^æ 3 L^æ, af kröningsgårdskoppar 4 Sk^æ 12 L^æ, för Polske Gesandten Bernichs räkning 100 Sk^æ, af Garpenbergs koppar 271 Sk^æ 8 L^æ, af Stora Kopparbergslagens koppar 3,683 Sk^æ 12 L^æ; äfvensom af samma Bergslag 29 Sk^æ till sexlingar, eller tillhopa 7,830 Sk^æ 15 L^æ koppar. Med anledning af Kammar-Kollegiets underdåniga skrifvelse den 17 April 1683, blef, på grund af Kongl. Brevet den 25 i samma månad ²⁾), Kollegiet bemyndigadt att, »oaktadt betänkligt vore att för mycket skiljemynt slås, i fall landet med öfverflödigt sådant blefve uppfyllt och man kunde sådan rik tillgång derpå missbruka till stora posters aflefverering, der likväl sådan myntsort till ingen annan ända än till skiljemynt slagen blifver», låta förmynta 200 Sk^æ af Kronans koppar till skiljemynt. Således myntades anförda år 100 Sk^æ till slantar och 100 Sk^æ till sexlingar, samt dessutom af Kronans koppar till plåtar 3,412 Sk^æ 17 L^æ. För öfrigt myntades samma år till plåtar 3,680 Sk^æ af Bergslagens koppar, 249

¹⁾ Kammar-Koll. Prot. 1681, fol. 1952. Fåtalet inom Kommissionen ansåg, att enskilde borde få utskeppa kopparen omyntad.

²⁾ Riks-Reg. 1683, II. fol. 640.

Sk \ddot{a} 12 L \ddot{a} af Garpenbergs koppar, samt 43 Sk \ddot{a} 4 L \ddot{a} för Polske Gesandten Bernichs räkning. Sedan genom Kongl. Brefvet den 2 Okt. 1683 ¹⁾) Stora Kopparbergslagen fått tillstånd att till slantar förmynta ytterligare 200 Sk \ddot{a} , verkställdes denna myntning 1684, ehuru endast till belopp af 82 Sk \ddot{a} 10 L \ddot{a} ; och myntades för öfrigt sistnämnda år till plåtar: af Bergslagens koppar 775 Sk \ddot{a} 4½ L \ddot{a} , af Kronans koppar 2,981 Sk \ddot{a} och af Garpenbergs koppar 326 Sk \ddot{a} 4 L \ddot{a} . Genom Kongl. Brefvet den 6 Okt. 1684 ²⁾) erhöll Riksbanken rättighet att förmynta 300 Sk \ddot{a} af Kronans koppar till skiljemynt, hvilken myntning utfördes 1685 i slantar till belopp af 164 Sk \ddot{a} , hvarförutan då äfven förmyntades till plåtar 2,873 Sk \ddot{a} 4 L \ddot{a} af Kronans koppar och 373 Sk \ddot{a} 2 L \ddot{a} af Garpenbergs koppar. Genom Kongl. Brefvet den 27 Febr. 1686 ³⁾) blef Kammar-Kollegiet be- myndigadt att låta förmynta »ett par hundra Sk \ddot{a} Krono- koppar till skiljemynt», hvilken myntning samma år utfördes till belopp af 172 Sk \ddot{a} till slantar och 83 Sk \ddot{a} till sex- lingar, hvarjemte myntades till plåtar af Kronans koppar 3,032 Sk \ddot{a} 7 L \ddot{a} , samt af Garpenbergs koppar 178 Sk \ddot{a} 12 L \ddot{a} . Stora Kopparbergslagen fick på grund af Kongl. Bref- vet till Kammar-Kollegiet den 2 Mars 1686 ⁴⁾) rättighet att af egen koppar förmynta till plåtar »12 à 1500 Sk \ddot{a} till 160 daler K. m:t å skeppundet fritt utur myntet vid Avestad» ⁵⁾), enär, som det heter i brefvet, »Bergslagens nöd mer än allt för stor befinnes, ståendes dess undergång att befara, så framt densamma icke med någon hjälp snart blifver subleverad, förmodandes, att den svåra stegringen på

¹⁾ Riks-Reg. 1683, II. fol. 640.

²⁾ Ibidem 1684, V. fol. 275.

³⁾ Ibidem 1686, I. fol. 702.

⁴⁾ Ibidem 1686, II. fol. 26.

⁵⁾ Kopparens utmyntningsgrund af år 1674 förblef alltjemnt oförändrad, och med dessa 160 daler K. m:t förstås Bergslagens efter alla afdrag af tull och slagskatt &c. återstående nettobehållning, som förut utgjort 150 daler K. m:t vid Berget och 152¼ daler K. m:t vid Avestad.

dukater och riksdaler, högt öfver deras värden, af sig sjelf skall falla, med hvad mera nytta sådant torde bringa med sig». För Bergslagens ytterligare lindring blef äfven slagskatten nedsatt från 24 daler $2\frac{2}{3}$ öre, som den dittills utgjort, till 20 daler $20\frac{1}{3}$ öre S. m:t för ett skeppund myntad koppar. Stora Kopparbergslagen myntade 1686 alltså 24 Sk \ddot{a} 15 L \ddot{a} mot beräknad högre slagskatt, samt 1,056 Sk \ddot{a} 2 L \ddot{a} mot den lägre. Med år 1686 upphörde all skiljemyntning under Carl XI:s regering och derefter var plåtmyntningen egentligen inskränkt till Kronans koppar. Vål hade Stora Kopparbergslagen 1687 till Kammar-Kollegiet ingått med begäran om någon plåtmyntning, hvarom Kollegiet äfven den 4 Juli samma år ¹⁾ hade uppsatt Bref till Konungen; men som under tiden det svåra raset i Falu grufva inträffat, blef samma bref aldrig till Kongl. Maj:t afsändt. Under detta år myntade Bergslagen allenast 63 Sk \ddot{a} 1 L \ddot{a} ; men af Kronans koppar förmyntades 2,739 Sk \ddot{a} $11\frac{1}{2}$ L \ddot{a} . Med anledning af nyssnämnda grufveras var år 1688 myntningen inskränkt till allenast 84 Sk \ddot{a} af Kronans koppar samt 10 Sk \ddot{a} 15 L \ddot{a} af Garpenbergs tiondekoppar. Sedan, med anledning af Stora Kopparbergslagens förnyade begäran om förmyntning af »1,200 Sk \ddot{a} koppar till högre pris än sista förmyntningen, efter som kopparen vore nu så ringa», Kongl. Maj:t i bref den 12 Mars 1689 ²⁾ öfverlemnade frågan till Kammar-Kollegiets utlåtande, förekom derom först öfverläggning den 14 i samma månad ³⁾, då Kollegiet ansåg »att kopparen kunde Bergslagen godtgöras i myntningen till 160 daler K. m:t till en quantitet af 600 Sk \ddot{a} i två terminer». Men vid detta förslags justering nästföljande dag ⁴⁾, då Kollegiets President Grefve Fabian Wrede ⁴⁾ var närvarande, blef på hans för-

¹⁾ Kammar-Koll. Prot. 1687, fol. 2391.

²⁾ Riks-Reg. 1689, II. fol. 281.

³⁾ Kammar-Koll. Prot. 1689, fol. 569 och 570.

⁴⁾ Grefve Fabian Wrede blef Kongl. Råd 1685; President i Kammar- och Kommers-Kollegiet samt Statskontoret 1687. Död 1712.

slag Kollegiets utlåtande sålunda förändradt, att »till Kongl. Maj:ts nådiga behag skulle hänskjutas om ej Bergslagen utan terminer strax kunde få mynta de begärdte 1,200 Sk^æ koppar». Sedan Kongl. Maj:t godkänt detta utlåtande blefvo i Bref den 26 Mars¹⁾ så väl Stats-Kontoret som Direktoren Gripenmark vid Avestad för beslutets verkställighet härom underrättade. Under 1689 myntade Stora Kopparbergslagen 363 Sk^æ af den 1686 medgifna, ännu återstående förmyntningen, och 1690 dels 500 Sk^æ 6 L^æ à 160 daler och 694 Sk^æ 4 L^æ à 150 daler K. m:t. Slutligen myntade 1691 Stora Kopparbergslagen 19 Sk^æ 12 L^æ efter den lägre och 820 Sk^æ 8 L^æ efter den högre slagskatten; och var detta Bergslagens sista kopparmyntning under Carl XI:s regering. Äfven all myntning af Kronans koppar upphörde med 1691²⁾, sedan Kongl. Maj:t i Bref den 8 April 1690 till Kammar-Kollegiet tillkännagifvit, »att så länge kopparen gällde mera utomlands än man utur myntningen kunde bekomma, skulle Kronokopparen försäljas och att då först borde skridas till myntning när densamma till priset derunder fölle; ståendes alltid Bergslagen så väl som annat privat folk fritt deras koppar att mynta fast Hans Maj:ts egen koppar hellre försäljes, enär man det med profit göra kan». Sedan med året 1689 upphört att insändas de i Avestads bruks »dokumentbok» bifogade uppgifterne om den årliga plåtmyntningen vid Svappavara bruk³⁾ i Lappmarken, synes väl af en ännu qvarvarande myntplåt å 2 daler af år 1693, att då ännu någon plåtmyntning der egt rum;

¹⁾ Kammar-Koll. Prot. 1689, fol. 667.

²⁾ Stora Kopparbergsgrufvans årliga afkastning utgjorde i medeltal för de 10 åren 1687—1696, 9,880 Sk^æ koppar.

³⁾ Från och med 1675 till och med 1689 hade enligt berörda uppgifter blifvit vid Svappavara bruk skrodade och stämplade af 318 Sk^æ 12 L^æ 12 m:k koppar tillhopa 11,684 stycken plåtar å *en* daler, samt 11,649 stycken plåtar å *två* daler S. m:t. Som dessa plåtar göra 34,982 daler S. m:t, voro de något lättare än de, enligt 1674 års utmyntningsgrund å 100 daler S. m:t ur skeppundet, bordt vara.

likasom ock i kopparhufvudboken för år 1692 finnes upptagen en post å 18 L^ä koppar, återstående remedium af Garpenbergs bruks myntning, hvilka 18 L^ä nämnda år blifvit till plåtar förmyntade; men dessa myntningar äro dock så obetydliga, att man kan med 1691 års slut beräkna kopparmyntningens upphörande under Carl XI:s regering.

Den genom 1665 års förordning mot tull medgifna och i 1674 års författning tullfritt tillåtna utförseln af kopparmynt, blef genom så väl Kongl. Brevfet till Kammar-Kollegiet den 22 Juli 1678 ¹⁾, som Plakatet af den 27 November 1679 ²⁾ åter förbjuden af den orsak, »att Bankens välstånd och interesse derutinnan högst verserade, att ingen må blifva efterlåtet, att på någon tid kopparmynt utföra, och Vi så mycket högre orsak hafve att reflektera uppå dess konservation, som den vid desse svåre medellose tider oss med ansenlige försträckningar har gripit under armarne; kunnandes Vi än vidare understöd af den samma Oss förmoda, om samma förbud oryggeligen blifver hållet». Från detta förbud blefvo undantagne: först genom Kongl. Brevfet till Kammar-Kollegiet den 19 Juni 1681 ³⁾, Ingermanland och Kexholms Län för de penningar dessa Läns innevånare för i Sverige försålda varor erhållit; äfvensom vidare genom Kongl. Brevfet den 30 Okt. 1681 ⁴⁾ Jemtland och slutligen genom Kongl. Brevfet den 16 Dec. 1686 ⁵⁾ Dalarne, med afseende på desse tvänne sistnämnde provinser handel med Norge. Men i öfrigt blef ofvannämnda förbud genom Kongl. Brevfen den 25 Februari 1682 ⁶⁾, den 14 April 1685 ⁷⁾, den 16 Mars 1686 ⁸⁾, den 5 April ⁹⁾ och den 4 Juli 1688 ¹⁰⁾, förnyadt.

Sedan Sverige 1679 åter fått fred, afbetalningar å statskulden småningom blifvit verkställda, samt ymnigare till-

¹⁾ Riks-Reg. 1678, IV. fol. 193.

²⁾ v. Stiernmans Författn.-saml. 1679, IV. pag. 207, 462 och 481.

³⁾ Riks-Reg. 1686, VI. fol. 243.

⁴⁾ v. Stiernmans Författn.-saml. IV. pag. 490, 627, 658, 1015 och 1028.

gång på silfvermynt anskaffats, visade kursen, efter endast ett par års förlopp, genast benägenhet att falla, så att den samma, ifrån 27 mark 1680, nedgick 1681 till 25 à 24 mark, hvarvid den ock sedermera förblef under Carl XI:s återstående regeringstid, med undantag för missvextären 1695—1697. Till detta kursens fallande bidrog väl ock kopparens samtidigt och sedermera fortfarande höga pris å utländska marknaden, hvilket slutligen föranledde kopparmyntningens upphörande. Sålunda hade ändtligen det länge eftersträfvade lyckliga förhållandet inträdt med rikets penningväsende, att statsverkets tillstånd medgaf upphörande af kopparens användande såsom mynt, i ändamål att till en väsentlig andel ingå i rörelsekapitalets belopp. Sedan således, såsom *en* af fredens frukter, rikets blomstrande penningställning nu gjort kopparens användande till landets hufvudmynt öfverflödigt, få vi beklagligen snart tillfälle visa, huruledes de för Sverige, åtminstone i finansiellt hänseende, alltid olycksdigra krigen tvungo Carl XI:s son och efterträdare att, såsom medel till penningars anskaffande, åter tillgripa kopparmyntningen, samt detta på ett sätt och till ett omfång, som lyckligtvis hvarken förut eller derefter egt rum.

Vid här nedan lemnade sammandrag ur mynträken-skaperna å kopparmyntningen för åren 1673—1691 må upplysningsvis nämnas: 1:o att under rubriken Kronans kopparmyntning inbegripas ej blott Enkedrottning Hedvig Eleonoras myntning 1674 af 292 Skæ koppar till plåtar, samt Drottning Christinas myntning 1681 af 300 Skæ koppar, utan äfven den under namn af kröningsgärd under åren 1676—1682 influtne och förmyntade koppar, till belopp af tillhopa 92 Skæ; 2:o att under Garpenbergs koppar inbegripes äfven den deraf till Kronan influtne och förmyntade koppartionde; samt 3:o att med enskildes skiljemyntning afses den Myntinspektoren vid Avestad Nils Gripenmarck, enligt särskildta kontrakter, förunnade rättighet till så väl plåt- som skiljemyntning.

År.	Myntsort.	Ut- mynt- nings- grund.	Kronans koppar.		Stora Koppar- berglagens koppar.		Nya Koppar- berglagens eller Ljusnars- bergs koppar.		Euskildes koppar.		Garpenbergs koppar.		Svappavara koppar.		Summa.	
			Sk.Ö.	L.Ö.	Sk.Ö.	L.Ö.	Sk.Ö.	L.Ö.	Sk.Ö.	L.Ö.	Sk.Ö.	L.Ö.	Sk.Ö.	L.Ö.	Sk.Ö.	L.Ö.
1673	{ Plåtar	{ 86 $\frac{1}{2}$	—	—	1,844	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1,844	—
	{ Ettöre	{ 86 $\frac{1}{2}$	—	—	1,168	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1,168	—
	{ Sexlingar . . .	{ 100	—	—	331	—	—	—	—	—	—	—	—	—	331	—
1674	{ Plåtar	{ 100	2,925	6	3,920	—	—	12	445	80	—	—	—	—	7,370	18
	{ Sexlingar . . .	{ 100	24	—	73	—	—	—	—	—	—	—	—	—	97	—
	{ Plåtar	{ 100	3,944	4	5,677	—	—	4	1,355	415	—	98	8	—	11,489	16
1675	{ Ettöre	{ 100	540	4	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	540	4
	{ Sexlingar . . .	{ 100	64	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	64	—
	{ Plåtar	{ 100	3,463	14	4,236	11	450	—	3,765	512	—	61	—	—	12,488	5
1676	{ Ettöre	{ 100	343	—	147	10	—	—	8	—	—	—	—	—	498	10
	{ Sexlingar . . .	{ 100	175	18	138	—	—	—	5	—	—	—	—	—	318	18
	{ Plåtar	{ 100	1,888	10	840	18	370	—	2,424	—	—	41	10	—	5,565	10
1677	{ Ettöre	{ 100	611	—	164	—	32	—	220	—	—	—	—	—	1,027	—
	{ Sexlingar . . .	{ 100	220	—	2	—	4	—	13	—	—	—	—	—	239	—
	{ Plåtar	{ 100	4,099	6	666	4	170	—	1,064	1,205	—	—	—	—	7,205	—
1678	{ Ettöre	{ 100	400	—	—	—	—	—	59	—	—	—	—	—	459	—
	{ Sexlingar . . .	{ 100	255	—	—	—	—	—	17	—	—	—	—	—	272	—
	{ Plåtar	{ 100	2,967	—	2,890	8	51	—	1,044	380	—	—	—	—	7,333	6
1679	{ Ettöre	{ 100	84	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	84	—
Transport			22,005	2	22,098	11	1,077	—	10,431	16	2,592	—	200	18	58,395	7

CARL XII.

Efter det under Carl XI:s senare regeringsår riket kommit i den lyckliga finansiella ställning, att kopparmyntningen ändtligen kunde upphöra, var afsigten sannolikt, att densamma ej vidare skulle åter upptagas, om icke för att fylla behovet af nödigt skiljemynt. Men rikets från början af Carl XII:s regering snara inveckling i mångåriga och kostsamma krig hade dessas aldrig uteblifna följder med sig: penningbrist och dermed åtföljande rubbningar i det förut väl ordnade mynt- och penningväsendet. Redan vid 1698 års slut voro så väl Carl XI:s samlade enskilda skatt, hvilken vid Konungens död utgjorde 1,200,000 daler S.m:t, som ock de i räntekammaren förvarade 1,849,385 daler S.m:t förskingrade. Med Kongl. Påbudet den 12 Sept. 1699 ¹⁾ om en allmän kontribution började ock den följd af utomordentliga pålagor, som blefvo oundgängliga för krigens fortsättande, hvarefter man slutligen måste anlita den olycksbringande utvägen af så väl myntförsämring, som utgifvande af verkligt nödmynt.

Det första Regeringens beslut, som rörde kopparmyntet, var utfärdandet af Kongl. Brevet den 7 Juni 1698 ²⁾, hvari lemnades bifall till Kammar- och Kommers-Kollegiernas i skrifvelse den 26 förutgångne Maj gjorda hemställan, att då kopparplåtar, sedan tillräckligt silfvermynt vore att tillgå, icke mera för ett mynt utan för en sådan vara kommit att aktas, som nu mera i gemen är förbuden att utföras, ett allmänt förbud mot sådan utförsel, med undantag för Banken, måtte utfärdas. Dernäst afläts Kongl. Brevet d. 10 Febr. 1699, hvari likaledes bifölls förbemälda Kollegiers d. 26 Jan. samma år gjorda framställning, att vid stora sjötullens beräkning för de af Banken utskeppade mynt-

¹⁾ v. Schwerin, Bankoförfattningar, pag. 58.

²⁾ v. Stiermmaus Författn.-saml. V. pag. 704.

plåtar borde, efter afdrag utaf den del af samma tull, 72 daler 8 öre K.m:t å Sk^{te}, hvilken vid myntningen redan vore inslagen, utgifvas återstående tullen 3 daler 30½ öre K.m:t å Sk^{te} för de plåtar, som sedan 1672 blifvit myntade, äfvensom dessutom tolage och alla på utskeppad koppar sig belöpande umgälder med 6 daler 1 öre K.m:t å Sk^{te}.

Såsom förut under Carl XI:s regering blifvit anfördt, hade den egentliga plåtmyntningen med år 1691 upphört; men vid ofvannämnda Svappavara kopparverk, som för brukets drifvande fick år 1699 förnyade privilegier, blef under de första åren af 1700-talet några mindre poster myntplåtar tillverkade enligt 1674 års utmyntningsgrund af 100 daler S.m:t å Sk^{te}. Äfven dessa plåtar skiljas från alla öfriga genom det förut begagnade märket Å i värdestämpeln, hvilket märke bibehölls efter brukets första grundläggare Abraham och Jakob Reenstjerna. För öfrigt förekom i hela riket ingen kopparmyntning under Carl XII:s första regeringstid, förr än, till afhjelpande af öfverklagad brist på skiljemynt, i anledning af Kammar-Kollegiets skrifvelse den 27 Nov. 1706, Regeringen aflät ett Bref af den 26 påföljande December²⁾, med befallning att till skiljemynt för 1707 af Kronans koppar förmynta 100 Sk^{te} »och der sedermera någon större qvantitet skulle behöfvas, finge då året derefter äfvenväl någon del koppar dertill användas»; och skulle denna myntning ske i »sexlingar eller halförar, dervid ett Sk^{te} koppar skulle beräknas till 340 daler K.m:t, som Kronan kunde hafva behållet för hvart Sk^{te}; blifvandes dessutom arbetslönen, jemte andra små expenser, ökt till ofvanbemälte summa, så att detta skiljemyntet blefve så mycket mindre och sålunda kunde blifva kvar i landet och ändå skattas för ett godt skiljemynt utan någon skada för det allmänna bästa». Med anledning häraf afgingo Kammar- och Kommers-Kollegiernas skrivelser den 22

¹⁾ v. Stiernmans Författn.-saml. V. pag. 740.

²⁾ Kammar-Koll. Ankomna Kongl. Bref 1706, fol. 786.

Januari 1707 till Falu Bergslag och Inspektoren Kjönman¹⁾ att för samma år uppmynta 100 Sk^æ kronokoppar till sexlingar, enligt tillika sände, vid myntet i Stockholm förfärdigade prof eller »champluner». Vidare afgick den 12 påföljande Mars Stats-Kontorets befallning, att hvar Sk^æ skulle utmyntas till 400 daler K. m:t, hvarjemte bestämdes, att Bergslagen skulle i myntare-, smidare- och gårmakarelön, samt afbränning m. m. åtnjuta tillhoppa 43 daler K. m:t²⁾ för skeppundet. Kronans vinst å denna myntning blef alltså 357 daler K. m:t och sålunda 17 daler högre än Regeringen beräknat. I anseende till »arbetarnes ovan» vid myntningen, medhunnos för 1707 ej mer än 40 Sk^æ att uppmyntas. År 1708 myntades 22 Sk^æ 3 L^æ 14 $\frac{1}{2}$, samt 1709 återstoden 37 Sk^æ 16 L^æ 6 $\frac{1}{2}$. Stämplarne till dessa sexlingar gjordes dock i början af hvardera året 1707 och 1708, hvadan dessa mynt endast hafva nämnde tvänne årtal. Detta var således *kopparens till skiljemyntionde utmyntningsgrund*, i enlighet hvarmed hvarje sexling borde väga 1,25 ort.

Sedan, genom det Danska fredsbrottet 1709, handeln i väsentlig mån blifvit störd och utförseln af rikets förnämsta handelsvara kopparen, nästan helt och hållet hämmad, samt penningbristen derigenom mer än förut känbar, var naturligt, att Regeringen snart skulle blifva betänkt på anlitaandet af den gamla utvägen att använda rikets stora tillgång på koppar³⁾ till mynt, för att derigenom så väl skaffa någon ökad tillgång på penningar, som ock derjemte göra kopparn som vara genast användbar inom landet och sålunda uppehålla dess pris. Till svar å Kammar-, Kommers- och Bergs-Kollegiernas gjorda hemställan af den 1

¹⁾ Jakob Kjönman var Myntinspektör vid Avestad 1704—1714.

²⁾ Myntomkostnaderne voro: 1:o Gårmakarelön 9 daler; 2:o Smid-, skär-, valtz-, klipp-, glöd- och skurare- samt präglarelön 33 daler; 3:o Penningräknarelön 1 daler, eller tillhoppa 43 daler K. m:t för 1 Sk^æ.

³⁾ Stora Kopparbergsgrufvans årliga afkastning utgjorde för åren 1700—1709 i medeltal 8,500 Sk^æ koppar.

Dec. 1709 afläts således Kongl. Brevet den 3 i samma månad ¹⁾, i hvilket stadgades, att enär under de näst derförut förflutne 12 åren medelpriset å ett Sk^æ koppar funnes hafva utgjort 339 daler 13½ öre K. m:t, skulle ett Sk^æ koppar utmyntas till 360 daler K. m:t, deri inberäknadt myntomkostnad, afbränning m. m. till belopp af 17 daler 12 öre å skeppundet, hvadan Kronan sålunda af hvar Sk^æ, tullen inräknad, skulle komma att i behållning åtnjuta 342 daler 20 öre K. m:t. Denna kopparmyntning skulle endast ske af Kronans koppar uti plåtar, till en fjerdedel å två daler S. m:t, till två fjerdedelar å en daler S. m:t samt till en fjerdedel å en half daler S. m:t, hvarjemte bestämdes att »alla plåtar efter förra vanligheten stämplade blifva». Och afgingo härom den 7 i förutnämnde månad Kammar-Kollegiets bref till Myntinspektoren Kjönman. Detta var sålunda *kopparens till plåtmynt åttonde utmyntningsgrund*, i öfverensstämmelse hvarmed en tvådalersplåt borde väga 6,67 $\frac{1}{2}$ stapelstadsvigt eller 5 $\frac{1}{2}$ 33 ort; en endalersplåt 3,33 $\frac{1}{2}$ stapelstadsvigt eller 2 $\frac{1}{2}$ 67 ort; samt en halfdalersplåt 1,67 $\frac{1}{2}$ stapelstadsvigt eller 1 $\frac{1}{2}$ 33 ort.

Genom sistänförde Kongl. Bref hade endast blifvit påbjuden plåtmyntning af Kronans koppar; men Stora Kopparbergslagens, utaf den allmänna penningbristen och kopparens svårafsättlighet, orsakade betryckta ställning, föranledde Regeringen snart att för möjligheten af kopparverkens fortsatta drifvande komma dem medelst tillåten plåtmyntning till någon hjälp. Uti bref den 18 Febr. 1710 inforrades Kammar-, Kommers- och Bergs-Kollegiernas underdåniga betänkande, hvilket af dem afgafs den 8 påföljande Mars ²⁾ och hvari Kollegierna, efter anförande af Stora Kop-

¹⁾ Riks-Ark. Kongl. Conceptbrefven 1709. I Riks-Reg. och derefter i Stiernmans Författn.-saml. VI. pag. 36, finnes detta Kongl. Bref orätt vara dateradt Arboga den 3 Dec. 1710, i st. f. Stockholm den 3 Dec. 1709.

²⁾ Riks-Ark. Ankomna skrivelser 1710. Kopparbergslagens berörde skrifvelse innehåller hufvudsakligen: »Det man hade orsak befrukta,

parbergslagens skrifvelse i ämnet, för egen del yttra: »Hvad först anginge förslaget att icke allenast Kongl. Maj:ts och Kronans koppar förmyntas måtte, utan ock hvar och en, så väl Bergslagen som andre undersåtar efterlätet skulle vara till den fastsatta foten 360 daler K. m:t å skeppundet sin koppar till myntning uppslå låta, så hade Kollegierne allaredan låtit behörig anstalt författa om kronokopparens förmyntande, så ock tillåtit Kopparbergslagen att uppslå sin koppar till ett quantum af 2,400 Skå»; hemställande

att den förhoppning man sig gjort, så genom de allmänt påbudne kontributioner, som de begärde försträckningar, att kunna sammanbringa nödiga medel, så väl till flottans utrustning, som den nya militiens underhåll, lär merendels blifvit fäfang, icke genom undersåtarnes oginhet och ovilja, ej heller att oförmögenheten skulle vara i landet så stor, att icke råd skulle vara att tillgå, utan blott och allena af den stora penningbristen, som Bankens afstadnande förorsakat, uti hvilken olägenhet Banken skall råkat derigenom att då alla medlen voro utlånta, kreditorerne stormade till på en gång att utfordra sina insatta penningar, då man strax icke skall varit betänkt på utvägar att kunna upprätta Banken och bringa den till sin kredit igen. . . . Att nu upphjelpa Banken hade förekommit flere förslag, såsom: att förhöja myntet eller fördubblat, förmenandes intet göra till saken, alldenstund priset på alla varor derefter förhöjdes och gjordes således ingen större ymnighet på penningar än det redan vore. Dernäst höllos kreditifsedlar ock före lära finna sin stora svårighet, om icke alldeles omöjligt, alldenstund all handel och vandel derigenom skulle stadna och vixelkursen blifva alldeles odräglig. . . . Deremot om det efterlätet att förmynta kopparen till den fot, som nu fastsatt är nemligen 360 daler K. m:t å skeppundet och alldeles efter 1664 års Plakat, så att egarne intet betala mer än de vanliga omkostningar, skulle sålunda på penningar någon brist omöjligen vara och Bergslagen isynnerhet deraf hafva en stor nytta, som nu för medellöshets skull komme att stanna tvärt af. Och emedan kopparmynt är mågta obeqvämt, så skulle hvar och en hellre vilja hafva sina medel i Banken än hemma i sitt hus, deraf skulle pengarne komma i Banken och han åter i gång och kredit. För bekvämlighets skull kunde emellertid antingen de redan brukliga transportsedlar eller approberade assignationer på Banken gälla lika mycket, som reda penningar. . . . Till en sådan förmyntning föreslogos såväl Kongl. Maj:ts tionde- och afradskoppar, som den i vågen liggande gårkoppar, samt Bergslagens och privatorum koppar vid Avestad; hvarjemte projekterades för mera bekvämlighets skull förutom Avestad, jemväl Nacka och Norrköping (båda messingsbruk) till plåtar-nes utsmidande och stämplande».

Kollegierne, »att äfven private måtte få tillstånd att, sedan Kronans och Bergslagens koppar vore förmyntad, låta förmynta sin koppar. . . . Men att den vid messingsbruken befintlige inventarii-koppar, enligt hvad föreslaget blifvit, skulle förmyntas och messingsbruken således komma att stanna, det funno Kollegierne orådligt, likasom ock, att kopparplåtarnes tillmyntning på andra ställen än vid Avestad måtte anställas, enär derigenom intrång skulle ske i Stora Kopparbergslagens öfver Avestads bruk med Kongl. Maj:t och Kronan afslutna kontrakt, hvarunder ock myntarelön för kopparmyntningen består.¹⁾ I fall så ändtligen skulle behöfvas, kunde ännu flera mynthamrar med Bergslagens omkostnad snart uppsättas». Detta Kollegiernas betänkande blef genom Kongl. Brevet den 28 Mars 1710²⁾ till alla delar bifallet och fastställt att lända till efterrättelse.

Nära härmed samtidigt, eller den 2 Mars 1710³⁾ hade Kammar-Kollegiet utaf egen maktfullkomlighet bifallit Fru Funcks på Garpenberg, af Kamereraren i Kammar-Kollegiet Samuel Enhjelm⁴⁾ i infordradt utlåtande understödda

¹⁾ I samma betänkande yttrade Kollegierne ock, det icke vore troligt, att någon enskild skulle finnas, som, i förhoppning af den ovissa vinsten utaf utsmidare- och myntarelönen, skulle vilja äfventyra sina medel i så kostsamma myntverk, hvarpå som bevis tillika anföres, att Fru Funck, oansedt hon redan vid Garpenbergs kopparverk hade en kopparhammare i gång, hvaraf hon tillika kunde sig betjena vid myntplåtars utsmidande, likväl förmått sig icke kunna ett fullkomligt myntverk vid sitt bruk upprätta, med mindre hon blefve försäkrad att få förmynta ett quantum af 1,000 Sk^{te} koppar. Slutligen förklarade sig Kollegierne icke kunna utlåta sig öfver Bergslagens förslag om Bankens understödjande genom vissa transportsedlars och assignationers inrättande öfver kopparplåtarna, enär sådant på Ständernas fullmäktige berodde.

²⁾ v. Stiernmans Författn.-saml. VI. pag. 9.

³⁾ Kammar-Koll. Prot. 1710, pag. 422.

⁴⁾ Enhjelm, som förut hette Enander, blef 1689 Bokhållare i Statskontoret; 1691 Kamererare i Kammar-Kollegiet och såsom sådan adlad 1693. Han dog 1710.

begäran, 1:o att få mot slagskatt förmynta de 100 Sk^ä koppar hon lemnat Kronan i förskott; 2:o att af egen koppar få smida 50 Sk^ä plåtar vid Garpenberg, samt 3:o att dessa plåtar måtte helst få slås till 24 dalers K. m:t värde, under samma vilkor vid myntningen som för Bergslagen vore bestämda; hvaremot Kollegiet afslog hennes begäran att derutöfver få mynta 1,000 Sk^ä koppar. Om allt detta afgick den 5 i samma månad Kollegiets bref till Myntinspektoren Könman i Avestad, med befallning att dessa plåtar pröfva och stämpla. Genom Kongl. Brevet den 19 Dec. 1710¹⁾ blef dock särskildt förklaradt, att den åt Stora Kopparbergslagen i allmänhet medgifna rättigheten till plåtmyntning af dess egen koppar ej skulle tillika inbegripa tillstånd för Fru Funck att få förmynta Garpenbergs koppar; hvadan myntningsrättigheten för sistnämnde kopparverksegare skulle, efter Kollegiets ompröfning, bero på särskildt för hvarje gång lemnadt tillstånd. Sålunda lemnades ånyo åt Fru Funck, genom Kammar-Kollegiets bref till Falu Bergslags 24 Äldste den 13 Mars 1711²⁾, rättighet att »till myntplåtar utsmida och vid Avestad stämpla all Garpenbergs koppartillverkning för året». Under sistnämnde dag²⁾ skref Kollegiet ock till bemälda Fru, att »hon skulle förut korrespondera med Bergslagens 24 Äldste, förr än de vid Garpenberg smidde och justerade plåtar sändes till Avestad att stämplas, på det Bergslagens och Brukets arbeten ej måtte sammanblandas». Äfven för 1712 fick hon en dylik tillåteise, så att under de 3 åren 1710—1712 blefvo med Garpenbergs särskildta märke, en stjärna, stämplade plåtar, till 2 och 1 dalers S. m:t värde, af tillhopa 450 Sk^ä, hvaruti dock ej inbegripas de 9 Sk^ä 3 L^ä 7 $\frac{1}{2}$ Garpenbergs koppar, som enligt Kammar-Kollegiets resolution den 22 Febr. 1710 »skulle som an-

¹⁾ Riks-Reg. 1710, pag. 2219.

²⁾ Kammar-Koll. Arkif. Memorialboken fol. 47.

nan Kronans koppar förmyntas till 2-dalers plåtar till belopp af 1,102 daler S. m:t».

Den alltmer tilltagande penningbristen föranledde Regeringen att vilja använda gamla kanoner till plåtmynt, hvadan Kongl. Senaten, i Bref till Kammar-Kollegiet af den 3 Maj 1710 ¹⁾, i detta afseende yttrar: »Som Ständernas härvarande befullmäktigade Sekreta Utskott, ibland andra förslag och utvägar till medels uppbringande vid dessa tiders högst trängande tarfvor, hafva gifvit vid handen, att här skola finnas några uti Drottning Christinæ tid gjutne stycken af koppar, som vore oduglige och borde omgjutas, hvilka nu kunde antingen försäljas eller slås uti plåtar, och på förslag sig bedraga till 17,600 daler S. m:t, alltså äre Vi föranlåtne vordne, att icke allenast beordra Kammar-Kollegiet derom nu strax undersöka och noga efterfråga hvad af sådane oduglige metallstycken här eller å andra orter må vara att tillgå, utan ock härmed anförtro Kollegiet deröfver att korrespondera och träda tillhoppa med Krigs-Kollegiet och öfverlägga huru och på hvad sätt sådant med bästa nytta forderligt må stå, antingen att försäljas eller slås i plåtar, till allmänna tarfvornas hjälp och understöd, hvarmed skedde Kongl. Maj:ts tjenst ett behörigt nöje».

Med anledning häraf afgick till Krigs-Kollegiet den 12 Juli 1710 ²⁾ Kammar-Kollegiets skrifvelse med förslag till »söndersågning af några kopparstycken sedan Drottning Christinæ tid, för att dem sedan sända till Avestad att förmyntas i plåtar. De borde delas i 2 å 3 Läs tyngd, för att lättare kunna handteras». Likaså afgick till Stats-Kontoret den 19 i samma månad ³⁾ Kammar-Kollegiets skrifvelse, angående omkostnaden för dessa kanoners söndersågning; samt slutligen den 3 nästföljande ⁴⁾ Augusti

¹⁾ Kammar-Koll. Arkif. Kongl. bref 1710, fol. 634.

²⁾ Kammar-Koll. Registratur 1710.

Kollegiets bref till Stora Kopparbergslagens 24 Äldste, om dessa kanoners förmyntning till plåtar. Enligt Kammar-Kollegiets bref till Inspektoren Könman af den 22 Aug. samma år, upptogos dessa söndersågade kanoner i vigt till 229 Sk^æ 2 L^ä 18 [⁄]4, och vid vägning å Avestads våg befunnos de utgöra 206 Sk^æ 6 L^ä 12 [⁄]4 bergsvigt. Häraf blefvo, lika med annan kronokoppar, i plåtar förmyntade, å 120 daler S. m:t å Sk^æ, ett belopp af 24,759 daler 19 öre 12 pgr. S. m:t, hvaraf, sedan gärmakeri-, myntare- och smidarelön 1,636 daler 28 öre, samt forlön 106 daler 5 öre 8 pgr. afgått, Kronans behållning utgjorde 23,016 daler 18 öre 4 pgr. S. m:t. En samtidigt härmed till Avestad sänd metallkanon befanns till plåtmyntning oduglig och blef tills vidare i förrådet qvarliggande.

I ändamål att gifva denna myntning af kanoner än större omfattning, hade Kongl. Rådet Grefve Carl Gustaf Frölich¹⁾ den 8 Okt. 1710 gjort underdånig framställning till Kongl. Maj:t om plåtgjutning af metallkanoner; hvarvid voro bilagde: 1:o Öfversten G. G. Appelmanns²⁾ och Styckgjutaren Gerhard Meyers³⁾ »oförgriplige project öfver plåtgjutning af metall och styckegods»; samt 2:o Öfverste Appelmanns särskilta memorial i samma ämne, båda af den 4 Okt. 1710. I detta förslag beräknades, att sedan å 1 Sk^æ metall vid gjutningen i afbränning först afgått 40 [⁄]4,

¹⁾ Carl Gustaf Frölich blef 1676 Öfverste-Lieutenant; 1682 adlad; 1700 Friherre; samma år Guvernör i Riga; 1704 General; 1705 Kongl. Råd och President i Lifländska Hofrätten; 1706 Grefve. Död 1714. Han utgaf d. 4 Dec. 1705 en förordning om dubbla, enkla och halfta Caroliners samt 5-öresstyckens förhöjande till dubbelt värde medelst insläendet af en stämpel med den Kongl. dubbla namnchiffren, hvilket påbud, sedan det dock hunnit till någon del sättas i verket, blef upphäfdt genom Kongl. Brevet den 27 Januari 1706.

²⁾ Gustaf Gabriel Appelmann blef 1710 Öfverste vid Artilleriet; 1716 Landshöfding öfver Stora Kopparbergs Län; 1719 Friherre och General-Lieutenant. Död 1724.

³⁾ Gerhard Meyer den yngre blef efter fadren 1664 styckgjutare i Stockholm, der han dog af pesten på senhösten 1710.

skulle af återstående 360 $\frac{1}{2}$ kunna gjutas 60 sexdalers plåtar, som borde väga 6 $\frac{1}{2}$ stycket, samt att då från berörde 360 daler afdroges arbetslönen 60 daler, så skulle behållningen å hvar Sk \ddot{a} blifva 300 daler K. m:t. Detta förslag kom likväl då icke till verkställighet. Ej blott Kammar-, Bergs- och Kommers-Kollegiernas derå afgifna afstyrkande utlåtande, utan måhända äfven den i Stockholm samma höst svårt härjande pesten och förbemålde Meyers deri timade död, voro de förnämsta orsakerne hvarföre förslaget kom att hvila till år 1714.

Efter det Stora Kopparbergslagen afgifvit påminnelser emot Kammar-Kollegiets den 12 Mars 1710 meddelade uträkning huru förhållas skulle vid den Bergslagen tillåtna förmyntning af dess koppar, afgaf Kollegiet den 10 påföljande December till Regeringen underdånigt betänkande med hemställan: 1:o att Bergslagens anhållan om sjötullens beräkning till 24 daler 20 $\frac{1}{2}$ öre S. m:t för 1 Sk \ddot{a} Bergslagens koppars tillmyntning, ej måtte bifallas, utan borde, vid förmyntningar i Avestad, sjötullen enligt taxan betalas med tillsammans 26 daler 7 $\frac{2}{3}$ öre S. m:t eller 78 daler 22 $\frac{1}{2}$ öre K. m:t¹⁾ för hvar Sk \ddot{a} ; 2:o att Bergslagens anhållan om befrielse från Stockholms stads tolags m. fl. afgifters erläggande, med tillsammans 4 daler K. m:t för 1 Sk \ddot{a} koppar, måtte beviljas; 3:o att Bergslagens ansökning om myntare- och skrotsnidarelönens ökande från 3 daler 12 öre till 4 daler 1 $\frac{3}{4}$ öre K. m:t vore skälig, enär nu vore mera arbete å 60 plåtar af skeppundet än tillförne å 50 plåtar; samt 4:o att Bergslagens sökta ökning på priset af $\frac{1}{2}$ $\frac{1}{2}$ afbränningskoppar vid förmyntningen, till 6 $\frac{1}{4}$ daler K. m:t, sedan kopparen efter myntvaluationen stigit i pris till 250 daler K. m:t för skeppundet, vore billig och måtte be-

¹⁾ Slagskatten för de privilegierade verkens tillmyntning åter beräknades till 17 daler 11 öre 17 pgr. S. m:t, samt för enskilda personer, enligt uträkning den 21 Dec. 1710, till 28 daler 2 öre 21 pgr. för hvar Sk \ddot{a} .

viljas. Hvad sålunda allt Kammar-Kollegiet hemställt, blef genom Kongl. Brefvet den 14 December 1710 ¹⁾ godkänt och gilladt.

Sedan Bergs-Kollegiet, i anledning af Stora Kopparbergslagens derom gjorda framställning, ansett nyttigt, att, enär stora sjötullen och öfriga Kronans rättigheter vore, vid myntfotens bestämmande till 360 daler K. m:t för skeppundet i myntplåtar, redan inräknade, de å nämnda fot myntade plåtar alltså finge tullfritt utskeppas, så hade Kammar- och Kommers-Kollegierne uti underdånig skrifvelse den 15 Juni 1711 hemställt, att de sedan 1709 myntade plåtar måtte fritt få utskeppas, mot erläggande allenast af tolags-, arm-, vägare- och dragarepenningar, tillhopa 1 daler 17 öre 13 $\frac{1}{2}$ pgr. S. m:t eller 4 daler 20 öre 16 pgr. K. m:t, under namn af rekognition. Denna Kollegiernas hemställan blef genom Kongl. Brefvet den 21 i samma månad ¹⁾ sålunda bifallen, att de å 360 daler K. m:ts utmyntningsgrund slagne plåtar finge, mot en rekognitionsafgift af 1 daler 18 öre S. m:t för skeppundet, eller 60 tvådalers plåtar, fritt utskeppas; hvarom Kammar-Kollegiets bref den 27 i samma månad ²⁾ afgick till Öfver-Direktören vid stora sjötullen Nils Schönberg ³⁾. Men denna tullafgift hann knappt påbjudas, förr än den strax återkallades, enär Kammar-, Kommers- och Bergs-Kollegierne i underdånigt betänkande den 28 påföljande Sept. ⁴⁾ hemställde, att Stora Kopparbergslagen och enskilde personer måtte vid myntplåtars utförsel befrias från förut anbefallda rekognitionsafgifts erläggande; och i öfverensstämmelse härmed förordnade Regeringen, i Bref af d. 4 Okt. ⁵⁾, »att of-

¹⁾ v. Stiernmans Författn.-saml. VI. pag. 38 och 67.

²⁾ Kammar-Koll. Memorialboken 1711, fol. 51.

³⁾ Nils Schönberg, kallad förut Erdtman, blef 1678 Stats-Kommissarie; 1683 Kongl. Räntnästare, då han samma år adlades och förändrade namnet; 1702 Öfver-Direktör vid Stora sjötullen; 1711 Kommersråd. Död 1728.

⁴⁾ Riks-Ark. Kammar-, Kommers- och Bergs-Koll. skrivelser 1711.

⁵⁾ v. Stiernmans Författn.-saml. VI. pag. 78.

vannämnde rekognition alldeles upphäfdes och afskaffades, samt de trafikerande fritt lemnades att, utan någon afgift, myntplåtarna af den sist fastställda myntfoten utskeppa låta, emedan den ofta nämnda rekognitionen dock till ingen del funnes svara emot den skada, både Hans Maj:t derigenom skulle hafva, att plåtarna blefve outskeppade och qvar i landet, som ock den afsaknad undersåtarne derigenom i deras handel tillstötte, att de samma plåtutförsel med någorlunda skälig profit ej verkställa kunde». Härom aflät Kammar-Kollegiet den 10 i sistnämnde månad ¹⁾ bref till Öfver-Tull-Direktören Schönberg, och påföljande dag ¹⁾ fick Bergs-Kollegiet särskild tillåtelse att utskeppa 3,417 daler K.m:t, i dess kassa befintliga kopparpenningar.

Till den grad vacklande var tull-lagstiftningen under denna tid, att, oaktadt de i ofvanintagne Kongl. Bref uttalade åsichter om lämpligheten af plåtmyntets tullfria utförsel, Regeringen dock snart ansåg sig af omständigheterna tvungen att åter förbjuda utförseln af myntplåtar. Till svar å Kammar-, Kommers- och Bergs-Kollegiernas skrifvelse af den 11 Maj 1713, afläts Kongl. Brevet den 13 i samma månad ²⁾ med befallning, »att genast förfoga nödig anstallt det de myntade plåtars utskeppning, . . . vid sådant vite, som i slika mål vanligt plågar vara, till en behaglig tid och till vidare förordning, måtte förbjudas och hämmas; och att dertill sådane skäl måtte brukas och anföras, som ej någon anledning gåfve till hvarjehanda miss-tankar, utan fastmera öfvertygade gemene man om nödvändigheten, att emedan närvarande spärrade handel försvårade silfvermyntningen, kopparmyntet måtte behållas i landet till att hindra, det icke brist på medel blefve större än densamma verkligen nu redan vore»; hvarförutan Kollegiet anbefalldes »hafva noga akt uppå den verkan, som denna Förordning kunde hafva», på det Regeringen »i tid

¹⁾ Kammar-Koll. Memorialboken 1711, fol. 52 och 19.

²⁾ v. Stiernmans Författn.-saml. VI. pag. 123.

måtte underrättad blifva om och huru länge detta förbud kunde bestående blifva». Till följd häraf aflät Kammar-Kollegiet till Öfver-Direktören Hans Ehrenpreus ¹⁾ den 15 Maj ²⁾ en skrifvelse, hvori det heter: »Enär gårkopparn kommit i lika pris med de myntade plåtar, så att af privatorum gårkoppar ringa eller alls intet lærer blifva förmyntadt, alltså, på grund af Kongl. Senatens Skrifvelse den 13 Maj, förbjudes tills vidare all utskeppning till utrikes ort af myntade kopparplåtar». I öfverensstämmelse härmed utkom ock den 12 påföljande Juni en förordning, som strängeligen förbjöd all utförsel af kopparmyntplåtar.

Närmaste följderna af denna kopparplåtarnes förbjudna utförsel voro, att inom landet snart uppkom en *lage* af 3 procent å plåtarna mot silfvermyntet, samt att detta sednare i mängd blef utskeppadt. Missnöjet med den hämmade plåtutförseln uttalade sig snart så allmänt och öppet, att, på åtskilliga handelsmäns begäran, förbemäld Öfver-Tull-Direktör den 3 Maj 1714 fann sig föranlåten till Kammar-Kollegiet inkomma med ansökning, att uppå anförda skäl kopparmyntplåtarna åter måtte varda till utförsel frigifne. Sedan Kollegiet den 31 Juli beslutat, att gemenamt med Bergs- och Kommers-Kollegierne härom öfverlägga, afgåfvo de tre Kollegierne till Regeringen den 30 påföljande Augusti ³⁾ ett betänkande, hvori de tillstyrkte beviljandet af kopparmyntplåtarnes utförsel; hvilket betänkande genom Kongl. Brevet den 6 Sept. 1714 ⁴⁾ blef till alla delar gilladt och godkänt.

Statsverkets tillstånd vid 1714 års början var i det bedröfliga skick, att i den tafla, som deröfver inför de den 16 Dec. 1713 församlade Ständerna framlades, rikets alla

¹⁾ Hans Ehrenpreus, född 1664, blef Öfver-Tull-Direktör 1712. Död 1740.

²⁾ Riks-Ark. Kollegiernas betänkanden 1713.

³⁾ Riks-Ark. Kollegiernas ankomne betänkanden 1714.

⁴⁾ v. Stiernmans Författn.-saml. VI. pag. 174.

inkomster för året befunnos uppgå till endast 4,500,000 daler S. m:t, men utgifterne deremot till 11,700,000 daler S. m:t ¹⁾). Regeringen ²⁾ fann sig derföre tvungen uttänka något medel att, i saknad af så väl tillräckligt silfver, som ock koppar till myntning ³⁾), åtminstone i någon mån försöka bereda tillgång till fyllande af denna stora statsbrists-summa. Tanken föll alltså på återupptagandet af det sedan 1710 hvilande förslaget om myntplåtars gjutning af metallkanoner. För sådant ändamål öfverlemnade Regeringen till Kammar-, Bergs- och Kommers-Kollegierne att om nämnda förslag öfverlägga och deröfver med betänkande inkomma. Första gången frågan i Kollegierne förevar till öfverläggning, den 16 Mars 1714 ⁴⁾), blef förutnämnde Öfverste Appelman förekallad för att yttra sig öfver detta hans nu åter till pröfning upptagna myntningsförslag, och förmente han, att Kronan skulle genom myntning få 50 R:dr ur hvar Skē metall; hvaremot om samma metall utan myntning såldes, den ej kunde inbringa mer än 40 R:dr skeppundet. Under loppet af Mars, April och Maj månader öfverlade Kollegierne härom åtskilliga gånger och stannade slutligen i den gemensamma åsigt, att detta förslag vore både till sin grund olämpligt och vid utförandet underkastadt många svårigheter. Emellertid, oaktadt all Kollegiernas motsträfvighet, tycktes Regeringen icke destomindre hafva föresatt sig att drifva sitt förslag igenom. Innan ännu Kollegiernas betänkande i frågan blifvit aflemnadt, vände sig Regeringen till de få i April ännu qvarvarande ledamöterna af Rikets Ständer ⁵⁾), hvilka

¹⁾ Riks-Ark. Acta historica. Kamrarrådet Danckwardts uppgift till Prinsessan Ulrika Eleonora den 9 Jan. 1714.

²⁾ Prinsessan Ulrika Eleonora hade den 13 Nov. 1713 tagit säte i Kongl. Senaten.

³⁾ Stora Kopparbergsgrufvans årliga afkastning hade för åren 1710—1713 i medeltal nedgått till 7,900 Skē koppar.

⁴⁾ Kammar-Koll. Prot. 1714, pag. 707.

⁵⁾ Riksdagen började den 16 Dec. 1713, men redan den 25 Febr. 1714 var större delen af Bondeståndet hemrest och den 8 April funnos af

kort derpå i underdånig skrifvelse anhöllo: »att befintlige gamla metallstycken vid närvarande stora penningbrist måtte blifva förmyntade», hvarföre åt Kongl. Senaten uppdrogs att detta förslag utföra. På grund häraf tillsatte Regeringen en Kommission, bestående af sju ledamöter utaf Ridderskapet och Adeln¹⁾, fyra af Presteståndet²⁾, sju af Borgareståndet³⁾ samt sju Bergs-Kollegiets deputerade⁴⁾, hvilka Kommitterade sammanträdde första gången den 29 April 1714 uti styckgjutaregården å Norrmalm i Stockholm, för att öfvervara den af Regeringen anbefallda profgjutningen af metallkanoner till myntplåtar. Härtill blefvo då uppvägte ett »fyrapundigt regementsstycke», som vägde 2 Sk \bar{a} 4 $\frac{1}{2}$ $\text{\textit{P}}$, samt ett trepundigt dylikt, vägande 1 Sk \bar{a} 3 L \bar{a} 4 $\text{\textit{P}}$, eller tillsammans 3 Sk \bar{a} 3 L \bar{a} 8 $\frac{1}{2}$ $\text{\textit{P}}$, hvilken metall kl. $\frac{1}{2}$ 10 f. m. insattes i smältugnen. Klockan $\frac{1}{2}$ 3 e. m. begyntes plåtgjutningen och slutades kl. $\frac{1}{2}$ 7 e. m. samma dag, då der befunnos gjutna 73 sexdalers, 70 tredalers och 2 sexmarks plåtar, hvilka tillika med några

dem blott Talemannen och en bonde qvar. I slutet af Maj var största delen af de öfriga Riksständen äfven hemrest; men Sekreta Utskottet, deri Bondeståndet ej hade del, fortsatte sina sammankomster till medlet af Juni. Lagerbring (pag. 70) kallar denna Riksdag ett »Riksdagsbeläte». Intet Riksdagsbeslut uppsattes, hvarföre ej heller om denna Riksdag finnes ett ord i v. Stiernmans *Riksdagars och Möters beslut*.

- ¹⁾ Desse voro: Landtmarskalken Friherre Johan Creutz, Öfversten Gabriel Gustaf Appelmann, Öfversten Carl Cronstedt, vice Presidenten i Bergs-Kollegiet Urban Hjärne, Lagmannen Friherre Gustaf Funck, Kammarrådet Ribbing och Assessoren David Hillebrand.
- ²⁾ Biskopen Lang, Biskopen Mathias Iser, Prosten Per Dahlborg och en Prost från Finland, hvilkens namn ej finnes i protokollet upptaget.
- ³⁾ Justitie-Borgmästaren And. Hylthén, Sekreteraren Brehmer, Handelsmannen Grubb, Borgmästaren i Upsala Harling, Borgmästaren i Arboga J. Petrij, Borgmästaren i Christinchamn Sven Lagerlöf och Borgmästaren i Borås Magnus Melander.
- ⁴⁾ Bergs-Rådet Cederstedt, Assessoren And. Strömner, Assessoren Leyel, Myntmästaren L. Carcelberg, Myntvärdien Michel Pohl, Myntproberaren J. Schnack och Bergs-Kollegiets Proberare Henrik Schnack.

halfgjutna plåtar vägde tillsammans 2 Sk \bar{a} 3 L \bar{a} 5 $\frac{1}{2}$. Desse tillika med skrotet blefvo inläste och nyckeln till Proberarne Schnack anförtrodd till påföljande dag den 30 April, då i några Kommitterades närvaro skrotet uppvägdes och befanns utgöra 16 L \bar{a} 4 $\frac{1}{2}$, hvilket, jemte plåtarnes vikt, tillsammans uppgick till 2 Sk \bar{a} 19 L \bar{a} 9 $\frac{1}{2}$, hvidan afbränningen var 3 L \bar{a} 19 $\frac{1}{2}$ $\frac{1}{2}$. Derpå begyntes sistnämnde dag kl. 10 f. m. de gjutna sexdalers plåtarnes skrodning och riktning, hvilket arbete slutades kl. 5 e. m., då 60 sexdalers plåtar blefvo uppvägda och utgjorde 1 Sk \bar{a} 2 $\frac{1}{2}$, hvilka marker såsom remedium skulle räknas¹⁾.

Sedan Regeringen sålunda fått folkets ombud att med henne dela ansvaret för den Konungen sannolikt misshagliga åtgärden af krigstroféernas användande till mynt, inkom i ämnet Kammar-, Bergs- och Kommers-Kollegiernas betänkande²⁾ af den 26 Maj, hvilket hufvudsakligen innehöll: »1:o att gjutet mynt i hela Europa vore ovanligt och som en skadelig ting förkastadt, för de många underslef, som sig dervid kunna insmyga; 2:o att metallerne koppar och tenn, hvaraf styckegodset består, äro hvar för sig af högre värde än tillhopablandade; 3:o att så väl inom landet som utom lands metallen eger $\frac{1}{3}$ ringare värde än den oblandade kopparen; 4:o att de här befintlige troféer äro af åtskilliga kompositioner och en stor del af dem innehålla fast mindre koppar än vara bör; 5:o att enär de gjutne metallplåtarna skulle sättas på lika myntfot med de smidda plåtarna, så blefve vid handeln med utländingen förlusten för den, som innehade gjutna plåtar, så stor som skillnaden i inre värde mellan dessa och de smidda plåtarna, eller öfver 30 proc.; 6:o att om denna värdeskillnad skulle observeras vid myntningen, kunde styckegodset genom plåtgjutning icke utbringas till det värde, som det egde om det rent af blefve försåldt, enär afbränning och

¹⁾ Protokollet i Kongl. Myntets Arkif.

²⁾ v. Stiermans Författn.-saml. VI. pag. 153.

myntarelön derjemte borde beräknas; 7:o att der ett sådant slätt mynt blefve tillåtet, skulle det som bättre vore, antingen genom utförsel eller undangömande alldeles komma att försvinna; 8:o att för Banken ett sådant gjutet mynt skulle blifva så väl till stort besvär vid bokföring och förvaring, som ock till äfventyr för dess säkerhet, enär troligt vore, att det gjutna myntet der insattes och de smidde plåtarne deremot uttoges. På grund häraf afstyrkte Kollegierne metallstyckenas gjutande till myntplåtar och tillstyrkte hellre deras omedelbara försäljning. Uti afgifvet Bref till Kammar-Kollegiet af den 9 Juni 1714¹⁾, förklarade dock Regeringen ingen utväg förefinnas »huru dessa metallstycken så snart och så högt kunde utbringas som nöden kräfde, med mindre de ju till plåtar förmyntades och att sjelfva omöjligheten i vägen ligger att . . . dem kunna i hast försälja eller så snart i penningar förvandla, som Riksens högst angelägne förefallande tarfvor och de stundligen påfordrade oundgänglige utgifter det kräfva. . . . Alltså, och då det nästan för Kongl. Maj:t och riket oanständigt skulle vara, om dyrt förvärfvade troféer skulle till främmande säljas, i stället att genom myntning metallen alltid blifver i riket och lätteligen i samma form eller ock till annat monument åter kan förvandlas, fann Regeringen med Kongl. Maj:ts nådiga intention närmast komma, samt således ock för Kongl. Maj:ts höga tjänst och interesse jemte publici nytta för rådligast och försvarligast, att låta alla metallstyckena, som kunna komma att föryttras, till plåtar förmyntas». . . . Derjemte bestämdes, »att plåtarne skulle blifva jemna stötta och väl stämplade, samt alla (ega) lika vigt, till 60 st. på skeppundet i utmyntningen å 6 daler K. m:t stycket. Och som penningbristen vore så ganska stor, tarfvorne pressante och en summa af 40,000 daler S. m:t ännu före denna månads slut oundvik-

¹⁾ v. Stiernmans Författn.-saml. VI. pag. 157.

ligen måste betalas, borde vederbörande genast tillsägas att göra en begynnelse med gjutningen och dermed continuera efter den utlåtelse, som styckgjutare-enkan Meyer gjort, nemligen till 1,200 stycken om dygnet».

Regeringens Förordning angående metallplåtarne utkom den 28 Juni 1714¹⁾, hvari tillkännagafs, att alla af metallstycken gjutne plåtar varda utmyntade till 60 stycken på skeppundet, samt enahanda sort af plåtar, nemligen hvarje plåt till sex daler K. m:t beräknad, och således till lika vikt och valvation med de smidda och gångbara sexdalers kopparplåtar; skolandes desse gjutne metallplåtar . . . såsom ett gångbart landsens mynt, likasom de smidde kopparplåtar, gå och gälla». Alla metallplåtar myntades, likasom de smidda kopparplåtarne, å daler silfvermynt, till följd hvaraf hvarje sådan plåt å 2 daler S. m:t borde, såsom utmyntad enligt 1709 års myntfot af 360 daler K. m:t å skeppundet, väga $6\frac{2}{3} \frac{1}{4}$ stapelstadsvigt eller 5 æ 33 ort.

Verkställigheten af denna Förordning mötte dock, enligt hvad äfven Kollegierne förutsett och förut erinrat, många hinder och svårigheter. Vid Kammar- och Bergs-Kollegiernas sammanträde d. 30 Juni²⁾ 1714, förmälde Riks-Kammarrådet Ribbing³⁾, »att han i Senaten visat det förslaget med prässen och gjutstämpeln blifvit såsom impraktikabelt eftersatt, hvadan föreslogs att försöka Ehrenpreuts' hammare i Telje, hvarom Myntvärdien Pohl fick ordres att der göra försök»; men vid sammanträdet den 5 påföljande Juli tillkännagafs, att dessa försök icke lyckats, enär »de fleste plåtarne sprungit eller spruckit». Den 12 i samma månad förmälde nyssnämnde Riks-Kammarråd, att Senaten befallt, det myntning af metallstyckena genast

¹⁾ v. Stiernmans Författn.-saml. VI. pag. 163.

²⁾ Kammar-Koll. Prot. 1714, pag. 1697.

³⁾ Friherre Per Ribbing, född 1670; Kammarråd 1712; Landshöfding 1714; Landtmarskalk 1719; samma år Präses i Kommissionen öfver Görtz. Död af slag den 14 April 1719.

skulle verkställas till 100,000 plåtar à 2 daler S.m:t, hvar-till beräknades skola åtgå 1,666 $\frac{2}{3}$ Skæ metall, hvilken åtgång med afbränning, som var för skeppundet bestämd till 1 Læ, sedermera antogs böra blifva 1,750 Skæ¹⁾). Att Regeringen ogunstigt upptagit Kollegiernas gjorda invändningar emot den föreslagna metallplåtmyntningen, synes af hvad som i sistnämnde dags protokoll anföres: »För öfrigt blef notificerad, att Hennes Kongl. Höghet och Senaten funnit sig något rörd af det, att Kollegierne låtit till Fiskalen remittera H. K. H:s och Senatens Bref, och sedan att man rört om crimen læsæ majestatis». Emellertid uppgjorde Kollegierne kontrakt d. 13 Juli²⁾ 1714 med Styckgjutare-enkan Catharina Meyer³⁾ om myntarelön för ifrågavarande plåtgjutning. Sedan enkan Meyer därför begärt 20 daler, men Kollegierne bjudit allenast 15 daler, blef slutligen öfverenskommet om 18 daler K.m:t för skeppundet. I afseende på plåtarnes stämpling, som skedde å rännaregården, ej långt från styckgjuteriet, med den af Inspektoren Lundström dertill uppfunna machin⁴⁾, aftalades den 29 Juli⁵⁾ med bemälda Lundström, att han därför skulle erhålla 15 daler K.m:t för 1,000 plåtar, men sjelf aflöna 3 stämpelmästare, äfvensom utgifva gratifikation till 20 Ryska fångar, såsom handtlangare, à 2 öre S.m:t om dagen. Med Räntmästaren Erik Råfelt⁶⁾ uppgjordes samma dag aftal om plåtarnes emottagande och forsling till Banken, emot $\frac{1}{4}$ proc. arfvode. Slutligen, sedan den 23

¹⁾ Kammar-Koll. Prot. den 14 Juli 1714, pag. 1849 och 1822.

²⁾ Hon var enka efter den i pesten 1710 aflidne Gerhard Meyer den yngre, och dotter af Bagareåldermannen i Stockholm Joachin Kammecker.

³⁾ Ett kopparstick af denna machin utgafs under titel: »*Machina nova, qua XVIII vel XX virorum auxilio circumnacta, Nummi Suecorum Metallici, horæ spatio circiter 500 signantur: auctore et structore M. Lundström. An. 1714.*»

⁴⁾ Kammar-Koll. Prot. 1714, pag. 1990.

⁵⁾ Kallade sig förut Råberg. Född 1662; Kamererare i Milit.-afräkn.-Kontoret 1703; adlad 1708; Kongl. Räntmästare 1710; död 1724.

Augusti ¹⁾) blifvit enkan Meyer medgifvet, att, för vigtens jemnande, hörnen å dessa metallplåtar efter behof skulle få afklippas, blef den 2 påföljande Oktober ¹⁾) bestämdt, att remedium å hvarje plåt skulle beräknas till $1\frac{1}{3}$ lod stapelstads vigt, eller $2\frac{1}{2}$ $\frac{1}{4}$ för hvart Skæ samma vigt.

Oaktadt all möjlig noggranhet blifvit använd, hade dock under loppet af hösten ett större parti plåtar vid gjutningen icke blifvit fullvigtige, hvarföre enkan Meyer inkom med ansökning, att »en del plåtar, som af förseende vid gjutningen blifvit för lätte att kunna för 6-dalers plåtar utgå, måtte få arbetas till 3-dalers plåtar». Häröfver afgaf Kammar-Kollegiet betänkande den 10 Dec. 1714 ²⁾) och föreslog, enligt enkan Meyers begäran, att myntarelön för samma 3-dalers plåtar kunde bestämmas till 20 daler för skeppundet, samt att detta slags plåtar, som utgjorde 4,000 stycken, kunde stämplas af bemälda Inspektor Lundström för »ett halft halföre» och forslas till Banken för likaledes »ett halft halföre» stycket. I Bref af den 15 i sistnämnda månad ³⁾) godkände Regeringen detta Kollegiets betänkande på det sätt, att »sådana plåtar finge till tredalers plåtar arbetas och derför utgå, men som sådant genom hustru Meyers oaktsamhet och förseende skett, så kunde för hvart skeppund koppar, som till sådana plåtar myntas, icke bestås henne större gjutarelön än Kammar-Kollegiet med henne öfverenskommit för sexdalers plåtgjutningen; hafvandes likaledes merbemälda hustru att skaffa den stämpeln, som på sådana tredalers plåtar kommer att slås». Om detta Regeringens beslut afgick den 20 Dec. ⁴⁾) bref så väl till enkan Meyer som till vederbörande myntbetjente, och den 4 Jan. 1715 ⁵⁾) tillsades Medaljören Karl-

¹⁾ Kammar-Koll. Prot. 1714, pag. 2153 och 2674.

²⁾ Ibidem pag. 3648 och 3652.

³⁾ v. Stiernmans Författn.-saml. VI. pag. 188.

⁴⁾ Kammar-Koll. Prot. 1714, pag. 3790.

⁵⁾ Ibidem 1715, fol. 5.

sten¹⁾ att förfärdiga middelstämpel till dessa tredalers plåtar, nemligen med inskrift: »1 D. S. M. 1715». Och skulle endalers plåten väga 3,33 $\frac{1}{2}$ stapelstadsvigt eller 2,67 skålpund.

Det spända förhållandet mellan Konungen och Senaten, hvilket, länge närdt, hann sin höjd under loppet af 1714, föranledde, af fruktan för efterräkning, lamhet och obeslutsamhet vid allmänna ärenders behandling här i riket, sedan underrättelsen om Carl XII:s ankomst till Stralsund den 11 Nov. 1714 hunnit till Stockholm. Såsom ett af flera bevis härpå må allenast anföras följande. Då enkan Meyer inkommit med förnyad ansökning om förhöjd, så väl myntarelön till 20 daler K. m:t för skeppundet, som ock 2 L \ddot{a} afbränning för hvart Sk \ddot{a} , beviljade väl Kammar-Kollegiet den 7 Febr. 1715²⁾ hennes begäran, men underställde dock Regeringen detta sitt beslut. Sedan den 31 påföljande Mars²⁾ i Kollegiet blifvit uppläst Kongl. Senatens den 16 i samma månad derå afgifna svar, i hvilket förhöjningen af nryntarelönen och afbränningen klandras, men saken öfverlemnas till Kollegiets afgörande, beslöt Kollegiet, att skrifvelse skulle till Senaten afgå för att erfara Regeringens bestämda vilja i denna fråga. Derpå afgaf Senaten den 2 påföljande April²⁾ det svar, att Kollegiet fick taga på sitt ansvar hvad Kollegiet i detta afseende beslöt. Men Kammar-Kollegiet ville ej ensamt åtaga sig ett sådant ansvar, utan skickade den 21 Maj²⁾ ett protokollsutdrag, innehållande ordalydelsen af Senatens svar, till Stats-Kontoret, som åter förklarade sig icke kunna utbetala medel utan Kammar-Kollegiets bestämda order, hvadan Kollegiet slutligen måste beqväma sig att sådan befallning härom till Stats-Kontoret afsända.

Sedan den 1 Juni 1715²⁾ stämplingen af endalers metallplåtarne äfven blifvit satt i verket, vill det synas som med nämnda månad eller kort derefter den egentliga metall-

¹⁾ Arvid Karlsten blef såsom Kongl. Medaljör adlad 1692. Död 1718.

²⁾ Kammar-Koll. Prot. 1715, fol. 184, 447, 509, 705 och 766.

plåtmyntningen, till det i Kammar-Kollegiets protokoll den 12 Juli 1714 stadgade belopp af 100,000 metallplåtar, blifvit afslutad. Till en sådan slutsats kan hemtas stöd af den omständigheten, att då den 22 Juli 1715¹⁾ i Kammar-Kollegiet föredrogs ett Öfversten Appelmanns memorial, med begäran att erhålla nödiga stämplor till metallplåtstämpling, nekade Kollegiet att sådana utgifva, på den grund, att »Kongl. Senaten förordnat, att ett visst quantum metall allenast skulle uppmyntas, som redan skedt är, och man inga vidare order fått om någon ny myntning». Redan den 27¹⁾ i sistnämnda månad uppviste Appelman i Kammar-Kollegiet Kongl. Senatens fyra dagar förut gifna Resolution, att »som Öfversten Appelman vore i verket begrepen att, för Artilleristaten beviljadt kvartals lön, låta förmynta 112 Skæ 9 Læ 10 $\frac{1}{2}$ sågspån och andra sönderbrutna stycken af gamla metallkanoner, men Kollegiet skolat vägra utlemna stämplarne till samma myntnings befordran, alltså, och då det högst nödigt vore, att Artilleristaten måtte med ett kvartals lön blifva hulpen, hade Kollegiet att till Appelman utlemna stämplarne». Till följd häraf beslöt Kollegiet att nödiga stämplor skulle genom Räntmästaren Råfelt till vederbörande utlemnas. För samma ändamål blefvo ock, uppå bemålde Räntmästares begäran, den 23 påföljande December¹⁾ »en valör- och en hörnstämpel» till honom utlemnade, enär »af den förr anbefallda metallplåtmyntningen ännu skulle återstå en rest skrot, som vore gjutet och (till plåtar) komme att präglas».

Äfven under åren 1716 och 1717 synes af Kammar-Kollegiets protokoll, att, en gång hvarterda året, en tillfällig metallplåtmyntning egt rum, och ehuruval af samma protokoll skulle kunna dragas den slutsats, att de gamla stämplarne blifvit oförändrade begagnade, har dock åtmin-

¹⁾ Kammar-Koll. Prot. 1715, fol. 978, 989 och 1844.

stone årtalet å dem blifvit förändradt till 1716, emedan ännu finnas några få plåtar i behåll af sistnämnda år. Om denna plåtmyntning heter det i Kammar-Kollegiets protokoll för den 20 Juni 1716¹⁾: »Räntmästaren Råfelt anmälde att enkan Meyer hade efter skrotet och slaggen af metallstyckena färdige 156 stycken metallplåtar, hvilka hon begärde stämplade; och som stämplarne för någon tid sedan blifvit i en påse inlagde och med Kollegiets sigill förseglade²⁾, samt på Räntekammaren till förvar lemnade, beslöts att påsen skulle hemtas och tvänne stämplrar derur tagas för berörda stämplings verkställande». Likaså förekommer i Kammar-Kollegiets protokoll för den 4 Juni 1717³⁾ en Räntmästaren Råfelts anmälan, »att Styckgjutare-enkan Meyer begärt få stämplade 250 metallplåtar, som gjutits af öfverblifvet skrot, och beslöts att till sådan stämpling skulle uttagas två sexdalers stämplrar och en tredalers, samt att Råfelt, Advokat-Fiskalen Müller och Kamereraren Höök skulle vid stämplingen vara tillstädes». Det är omöjligt att bestämma af hvilket årtal berörde 2-dalers stämplrar kunna hafva varit; men då tredalers (endalers) plåtstämpel härvid tillika nämnes och dylika plåtar endast stämplades af vid gjutningen misslyckade tvådalers plåtar, samt någon tre (en) dalers metallplåt för annat år än 1715 icke är känd, så är troligt, att tredalerns midtelstämpel icke blifvit till årtalet ändrad, utan vid stämplingen begagnats någon sådan af år 1715.

¹⁾ Kammar-Koll. Prot. 1716, pag. 1680.

²⁾ Att en särdeles stor försigtighet iaktogs vid denna metallplåtmyntning synes äfven af Kammar-Koll. Prot. för den 14 Okt. 1715 (fol. 1302), der det anföres, att uppå Stats-Sekreteraren Bareks begäran, enär H. K. H. Prinsessan »*per curiositet*» önskat få se stämplarne till metallplåtarne, till honom öfverlemnades af de sist begagnade stämplarne en tvådalers och en endalers midtelstämpel, samt en hörnstämpel, »åtvarnandes honom att de ej måtte komma i någon omilds händer, utan sedan H. K. H. dem sett till Kollegiet återställas».

³⁾ Kammar-Koll. Prot. 1717, pag. 1621.

Vi hafva ansett nödigt att beträffande metallplåtmyntningen anföra allt det väsentliga, som kunnat hemtas i arkivens samlingar af bref, registratur, protokoll och räkenskaper, enär de få och torftiga meddelanden, som i tryck hittills varit att tillgå rörande denna myntning, äro stundom vilseledande, stundom rent af oriktiga. Hvad vidkommer uppgiften, att Konung Carl XII med sådant misshag erfarit denna plåtmyntning af eröfrade segertecken, att han genast befallt densamma inställande, återfinnes ingenstädes någon sådan befallning, hvarken bland ankomna bref, utgående expeditioner eller Kollegiernas protokoll. Tvertom fortgick den egentliga metallplåtmyntningen hela första hälften af 1715, under det Konungen befann sig i Stralsund, der han måste förutsättas haft kännedom om den redan året förut började myntningen af sådana plåtar. Denna myntning slutade under 1715 icke förr, än det på förhand bestämda beloppet, 100,000 plåtar, blifvit förfärdigadt; och äfven under åren 1716 och 1717 myntades dessutom några smärre poster dylika plåtar, hvilket måste antagas icke kunnat ega rum, om Konungen derförinnan förbjudit all sådan myntning.

I afseende på beloppet af dessa metallplåtar anföres i en af Stats-Kontoret uppsatt »berättelse om statsverkets beskaffenhet för de förra åren intill 1716»¹⁾, hvilken inför

¹⁾ Riksdagen 1719 af P. G. Cederschiöld, pag. 20. Af den anledning att i nämnda berättelse tillika uppgifves, det under åren 1714 och 1715 »blifvit i Carlskrona uppsmälte och för Amiralitetets behof använde» obrukbara metallkanoner, drager Fryxell i sina Berättelsers XXV del, pag. 180, not. 1, den oriktiga slutsats, att »också i Carlskrona kanoner blifvit uppmyntade». Men i Carlskrona har aldrig någon myntning egt rum, hvilket ock, hvad särskildt metallplåtmyntningen beträffar, bevisas af Kongl. Brefven till Amiralitets-Kollegiet, dels af den 22 Nov. 1716²⁾, hvari Konungen fordrar redo och räkning för »ett visst antal metallstycken, hvilka blifvit förde från Carlskrona och till plåtar slagne», dels ock af den 14 Mars 1717³⁾ med svar på Kollegiets förfrågan om användande till Amiralitetets officerares

⁴⁾ Förvaltn. af Sjöärendens Arkif. Ankomne Bref, Band. 27, N:o 97.

⁵⁾ Ibidem, Band. 28, N:o 66.

Sekreta Utskottet den 3 Mars 1719 blef af Statskommis-
sarien Bengt Rudenhjelm ¹⁾ uppläst, att beloppet af de åren
1714 och 1715 myntade metallplåtar uppgått till »196,718
daler S. m:t, hvilka kommit under Stats-Kontorets förvalt-
ning». Om man från dessa 196,718 daler afdrager de 4,000
daler i endalers plåtar, hvilka enligt Senatens särskilda till-
låtelse af den 15 Dec. 1714 fingo stämplas, återstå 192,718
daler S. m:t, som motsvara 96,359 stycken tvådalers plåtar,
således med de 4,000 endalers plåtar tillsammans 100,359
stycken plåtar, utgörande alltså nära nog det från början
bestämda beloppet 100,000 stycken metallplåtar, hvilka ur-
sprungligen afsågos endast böra blifva af tvådalers värde.

Slutligen må i sammanhang med metallplåtmyntnin-
gen anmärkas, att dessa plåtar aldrig underkastades de
förhöjningar, förändringar och motstämplingar, som under
de fyra sista åren af Carl XII:s regering egde rum med
kopparmyntplåtarne, och detta af det naturliga skälet, att
metallplåtarne å utländska marknaden i allmänhet stodo
endast till hälften eller tvätredjedelar i pris mot koppar-
plåtarne.

Från det genom Regeringens Bref af den 13 Maj
1713 stadgade allmänna förbudet mot myntplåtars utförsel,
gjordes för metallplåtar undantag, i det att uti Senatens
Bref till Kammar-Kollegiet den 2 Sept. 1714 ²⁾ gafs tillå-
telse »att 2 à 3,000 stycken af de nya gjutna metallplåtar
fingo utskeppas». Och nämnes uttryckligen Handelsmannen
Michel Grubb såsom den der skulle få »mot annat mynt

och handtverkares förnöjande af »de 213 Skæ 6 Læ 2 mark obruk-
lig metall, som Styckgjutare-eukan Meyer i Stockholm hade i be-
håll af de år 1715 från Amiralitetet ditförde metallstycken», hvilken
metall enligt Konungens befallning »borde till 36 $\frac{1}{2}$ stycken gju-
tas, för att vid Amiralitetet, hvarifrån metallen vore tagen, användas».

¹⁾ Kallad förut Rudeen. (Broder till Biskop Rudeen, hvilkens söner
blefvo adlade med namnet Rudensköld). Blef 1695 Notarie i Stats-
Kontoret; 1707 Sekreterare derstädes och 1712 Stats-Kommissarie;
samma år adlad. Död 1723.

²⁾ Kammar-Koll. Arkif. Ankomme Kongl. Bref 1714, fol. 170.

tillvexla sig 500 stycken af samma gjutna plåtar för att desamma till utrikes ort utskeppa».

Vi öfvergå nu åter till *kopparplåtmyntningen* och skola dervid särskildt först behandla frågan om kopparräntans förmyntning, dernäst uppgifva beloppen å till plåtar myntad koppar för åren 1711—1714, samt slutligen granska frågan om utmyntningsgrundens förändring.

Med anledning af Bankofullmäktiges skrifvelse den 2 Mars 1714, dels derom, att Kronans kopparränta, antingen den förmyntades eller försåldes, måtte få gå igenom Banken, dels ock att all Kronans koppar¹⁾ måtte förmyntas i plåtar, svarade Kammar-Kollegiet i bref till bemälda Fullmäktige den 23 påföljande Juli²⁾, att i förra hänseendet skulle 3 § af Kongl. Maj:ts år 1668 afgifna försäkran fortfarande förblifva i full kraft; men med afseende å Fullmäktiges sednare begäran, så »enär Bankoprivilegierna ej innehölle, det all Kronans koppar skulle förmyntas, isynnerhet då han till så högt värde som nu kunde försälgas, mindre att Kollegiet kunde obligera privatos till en slik myntning af deras koppar, hvarjemte genom Kongl. Brefvet af den 8 April 1690 blifvit förklaradt, att så länge kopparen gällde mera utomlands än man utur myntningen kunde bekomma, skulle kronokopparen försälgas, och att då

¹⁾ Med »Kronans koppar» torde förstås all den genom bergsrörelsen Kronan tillfallande koppar, vare sig Afradskopparen eller Kopparräntan, såsom de förnämsta afgifterne till Kronan. *Afradskopparen*, som endast utgafs af de s. k. brukande Bergsmännen, bestämdes genom Kongl. Brefven den 21 April 1621 och 24 Maj 1622 att i koppar utgå med 15 L^ä af hvarje fjerdepart, men blef genom Kongl. Brefvet den 24 Mars 1718 gifven till Bergslagens reservfond och genom Kongl. Brefvet den 3 Aug. 1736 för samma ändamål ställd under Bergs-Kollegiets förvaltning. *Kopparräntan* åter utgick af fjerdepartsegarne, från 1639 med hvar 4:de Sk^ä, från 1769 med hvar 8:de Sk^ä; enligt Kongl. Brefvet den 5 Mars 1805 med hvar 10:de Sk^ä, samt på grund af Kongl. Brefvet den 19 Juli 1855 med hvar 30:de Sk^ä, emot det att då Stora Kopparbergslagens dittills gällande privilegier blefvo upphäfd.

²⁾ Kammar-Koll. Aktuarie-Kont. Bundten N:o 12.

först skulle skridas till myntning, när densamma till priset derunder fölle, . . . af hvilken Kongl. Förordning Banken den tiden lär hafva fått kommunikation; ty kunde Kollegiet till Bankofullmäktiges ansökan i detta mål, med Kongl. Maj:ts och Stora Kopparbergslagens så stora skada, intet bifall gifva». Af detta afslag läto sig Bankofullmäktige dock icke afskräcka, utan inkommo ånyo till Kammar-Kollegiet den 2 påföljande Augusti med ansökning, hvori först tillkännagafs, att Banken aldrig erhållit del af förutnämnda 1690 års Kongl. Bref, och vidare yttrades, »att tiderne dessutom nu mot då voro alldeles contraire, enär då var öfverflöd på silfver, men nu vore brist derå, och Banken för öfrigt vore i stort förskott för Kronan». Med föranledande af dessa sist anförda skäl ansågo sig Kammar-, Bergs- och Kommers-Kollegierne böra den 30 i samma månad¹⁾ härom ingå till Regeringen med betänkande, hvori förmäles, »att Banken från 1681 till 1690 egt kopparräntan till förmyntning, hvilket sednare år Kongl. Maj:t befallt kopparmyntningens upphörande och Kronokopparens försäljande; att detta år (1714) kopparen blifvit såld till 380, 390, ja en post å 30 Skæ till 400 daler K. m:t för skeppundet fritt om bord, hvarigenom myntningen kommit att alldeles cessa och så väl Kronans som Bergslagens koppar till privatos blifvit försåld; att ehuruval åren 1710, 1711, 1712 och halfva 1713 plåtutförseln varit frilemnad, hade likväl sådan utförsel för Bankens konsevation, nästlidet år på behaglig tid blifvit förbjuden; men i anseende till den ringa tillmyntningen, samt kreditorernes assignerande utur Vexelbanken, befarade nu Fullmäktige verkets undergång om ej Kongl. Maj:t täcktes tillåta kopparräntans tillmyntande, hvarföre alltså Kollegierne tillstyrkte, att Banken erhöles sådan tillåtelse». Uti Bref till Bergs- och Kommers-Kollegierne af den 6 påföljande Sep-

¹⁾ Riks-Ark. Kollegiernes ankomne bref 1714.

tember¹⁾) tillkännagafs, att Kongl. Maj:t gillat och godkänt hvad af Kollegierne sålunda blifvit hemställt och föreslaget; och till yttermera visso utkom den 7 Okt. samma år¹⁾) ett Kongl. Plakat, som jemte tillförsäkring af öfverlåtelsen till fri förmyntning i Avestad af all Kronans tull-, slag-skatts och afradskoppar, tillika stadfäster Banken i de genom Plakaten af den 13 April 1700 och 13 Juni 1711 förunnade privilegier och förmåner.

Verkan af denna tillåtelse till kopparräntans förmyntning blef dock för året 1714 ganska ringa, enär myntning, af brist på koppar, endast till belopp af 275 Skæ under Oktober och Nov. månader kunde företagas. Till denna kopparbrist kan ock slutas af följande yttrande i Kollegiernas sistanförda betänkande: »Kollegierne hemställde tillika, att plåtutförseln för detta år finge fortfara, enär i allt fall på en tid ingen plåtmyntning vid Avestad kan för-siggå, i anseende till de partier gårkoppar, som Räntmästaren allaredan till privatos försålt». Härom upplyser ock Inspektoren J. Borgmans bref den 19 Aug. nämnda år²⁾) till Bankofullmäktige, i hvilket han säger, att »Grufverätten ej kunde disponera öfver de 180 Skæ vid Avestad befintliga myntplåtar, som Fullmäktige begärt måtte få gå igenom Banken, enär de voro Bergslagen eller enskilda tillhörige, samt Kronan månad efter månad uttagit sin tull och afrad i gårkoppar och densamma försålt». Emellertid uppgjorde Kollegierne den 13 Sept. 1714 kontrakt med Banken om kopparräntans förmyntning för de nästföljande åren, samt afgaf härom den 30 Okt. 1714 en underdånig skrifvelse; och blef detta kontrakt, genom Bref till Kammar-Kollegiet d. 10 (21) Jan. 1715³⁾), af Konungen gilladt.

I ett sammanhang anföras nu beloppen af den koppar, som till plåtar vid Avestad blifvit förmyntad under de fyra

¹⁾ v. Stiernmans Författn.-saml. VI. pag. 174 och 175.

²⁾ Kammar-Koll. Aktuarii-Kont. Bunden N:o 12.

³⁾ v. Stiernmans Författn.-saml. VI. pag. 190.

åren 1710, 1711, 1712 och 1714, allt enligt 120 daler S. m:ts utmyntningsgrund å skeppundet.

		Kopparens vigt.			Silfvermynt.		
		Sk \mathfrak{C} .	L \mathfrak{C} .	m:k.	Daler.	öre.	pgr.
1710	Kronans koppar	2,862:	12.	10 $\frac{3}{4}$.	343,515:	7.	5.
	Af kanoner från Arsenalen	206:	6.	12.	24,759:	19.	—
	Bergslagens koppar	2,829:	2.	11 $\frac{1}{2}$.	339,495:	9.	—
	Garpenbergs d:o	150:	—	—	18,000:	—	—
	Privilegierade Verkens d:o	32:	—	18 $\frac{1}{4}$.	3,845:	20.	19.
	Enskildes d:o	117:	17.	10.	14,145:	—	—
Summa		6,198:	—	2 $\frac{1}{2}$.	743,760:	24.	—
1711	Kronans koppar	2,358:	13.	3.	283,038:	28.	19.
	Bergslagens d:o	3,237:	11.	2 $\frac{1}{2}$.	388,506:	24.	—
	Garpenbergs d:o	150:	—	—	18,000:	—	—
	Privilegierade Verkens d:o	99:	14.	5.	11,965:	16.	—
	Enskildes d:o	67:	18.	15.	8,152:	16.	—
Summa		5,913:	17.	5 $\frac{1}{2}$.	709,663:	20.	19.
1712	Kronans koppar	1,897:	8.	18.	227,693:	12.	20.
	Bergslagens d:o	2,166:	18.	—	260,028:	—	—
	Garpenbergs d:o	150:	—	—	18,000:	—	—
	Privilegierade Verkens d:o	103:	9.	2.	12,414:	14.	—
	Enskildes d:o	80:	2.	5.	9,613:	16.	—
Summa		4,397:	18.	5.	527,749:	10.	20.
1714	Kronans koppar	42:	15.	3.	5,130:	30.	—
	Rikets Ständers Banks d:o	200:	—	—	24,000:	—	—
	Garpenbergs d:o	50:	—	—	6,000:	—	—
	Privilegierade Verkens d:o	3:	1.	4.	367:	8.	9.
	Enskildes d:o	25:	—	—	3,000:	—	—
Summa		320:	16.	7.	38,498:	6.	9.

Hela beloppet myntad koppar för dessa fyra åren utgör således 16,830 Sk \mathfrak{C} 12 L \mathfrak{C} , motsvarande 2,019,671 daler 30 öre S. m:t, eller 6,059,015 daler 26 öre K. m:t. Ehuru väl Avestads Bruks kopparräkning, hvarur dessa siffror äro tagne, för år 1713 till Kammar-Kollegiets Arkif aldrig inkommit, synes af annan anteckning, att det årets

myntade koppar uppgått till 3,763 Sk^æ 18 L^æ, motsvarande 1,355,004 daler K. m:t; och har alltså alla fem årens (1710—1714) kopparmyntning stigit till 20,594 Sk^æ 10 L^æ koppar, motsvarande 7,414,019 daler kopparmynt.

Angående den ifrågasatta ändringen af kopparmyntplåtarnes utmyntningsgrund yttra de tre Kollegierne i ofvan omnämnda betänkande af den 30 Augusti 1714, det »de funno vara mycket betänkligt att göra någon ändring med prägelns jemkande efter denna tidens beskaffenhet och således sätta myntfoten till något högre än den vore, utan ansågo Kollegierne, att myntfoten borde förblifva vid 360 daler K. m:t på skeppundet, enär de variable ändringar med myntvaluationen icke alltid vore nyttige, utan plägade fastmera tillskynda både skada och irring, hvilket säkerligen vore att befara om vid detta tillfälle myntfoten genom prägelns och stämpeln till högre blefve satt, än materiens innerliga godhet och värdet vore». Härom aflät Kongl. Senaten den 16 påföljande Okt. underdånig Skrifvelse till Konungen, som, i svar den 10 (21) Jan. 1715 ¹⁾ till Senaten, befallde, att »enär plåtarnes utförsel, som förorsakade en stor penningbrist i landet, omöjligen kunde hindras, så länge plåtarna slås till det värde, att de med fördel kunna utpraktiseras, alltså skulle Banken efterlåtas att förhöja myntesorten (myntfoten) på plåtarna till en god del öfver deras rätta värde uti kopparen, så att de derigenom gjordes omöjlige att utföras; men borde som förr förhöjningen beräknas Kongl. Maj:t till godo, ehuru Banken skulle dermed få göra sig betald för innestående interessen samt åren 1713 och 1714 gjorde anticipationer; och skulle de största kopparplåtarna allenast blifva slagne till en daler silfvermynt och de mindre i proportion deraf, men inga två daler silfvermyntsplåtar».

¹⁾ v. Stiernmans Författn.-saml. VI. pag. 189.

Som detta Kongl. Bref icke innehöll någon bestämd förhöjd utmyntningsgrund, infortrade Kongl. Senaten häröfver först Bankofullmäktiges utlåtande, hvilket afgafs den 5 påföljande Februari ¹⁾) och hvari yttras, »att till förekommande af den skada, som orsakades genom den skillnad, hvilken vore mellan kopparens försäljande och förmyntande, myntfoten kunde förhöjas med 5 plåtar på skeppundet, och kopparen sålunda allt stadigt förmyntas, till dess att något ämne af främmande silfver kunde fås, hvaraf silfvermyntningen sedan till något anseeligt i stället för kopparen som aflåtits, kunde befordras». Derjemte förordades, att intilldess tillräckligt silfver i landet inkommit, plåtutförseln icke måtte alldeles blifva frigifven. Vidare infortrades ock i ämnet Kammar-, Bergs- och Kommers-Kollegiernas betänkande, hvilket Kollegierne, efter åtskilliga öfverläggningar under Januari månad ²⁾), slutligen afgåfvo, deri uttryckande tvänne särskilda meningar, den ena att kopparen borde försäljas, den andra att för Bankens upprätthållande och landets nytta myntningen vore fördelaktigare, »dock således, att plåtarne behölle deras förra vikt, men sattes genom påbud till större värde, allt efter som kopparen stege eller fülle». Uti und. Skrifvelse den 9 Febr. biträdde Kongl. Senaten denna sednare mening, tillika för egen del yttrande, »att igenom en sådan förhöjning sjelfva myntet uti riket ej valveras, medan kopparen är en vara, som derigenom ej förändrar dess natur, att den blifvit till plåtar slagen, och att fördenskull plåtarne böra stiga och falla i värde efter som sjelfva kopparen blifver mer eller mindre dyrbar och begärlig. Men om de deremot i deras vikt förminskades, så skulle då, när kopparen igen fülle, deraf antingen ett slätare mynt eller ock en stor oreda förorsakas». Konungen befallde dock i Bref den 7 (18) påföljande Mars ³⁾),

¹⁾ Kammar-Koll. Ankomne Kongl. Bref 1715, fol. 288.

²⁾ Kammar-Koll. Prot. 1715, fol. 90, 91, 146 etc.

³⁾ v. Stiernmans Författn.-saml. VI. pag. 211.

att »det skulle alldeles förblifva vid hvad den 10 (21) förtgående Januari blifvit resolveradt».

Sedan på grund af Kongl. Brefvet till Kammar-Kollegiet den 10 (21) Jan. 1715¹⁾ åt Banken blifvit genom kontrakt öfverlåten kopparräntan till förmyntning i plåtar, inkommo Bankofullmäktige den 25 Februari till Kammar-Kollegiet med en skrifvelse, hvori de hemställde, »att hvart Sk^{te} plåtar kunde myntas till 405 daler K. m:t, i anseende till kopparens dåvarande pris, och att Hans Kongl. Maj:t måtte genom Plakat höja kopparmyntet, så väl det redan slagna, som det som härefter sloges». Men Kammar-, Bergs- och Kommers-Kollegierne beslöto i sammanträde den 12 påföljande April²⁾, att, »enär Kollegierne redan förut hos Konungen deducerat detta ärende, men Hans Kongl. Maj:t förklarat att man borde rätta sig efter den gifna befallningen af den 10 (21) Jan. och Kollegierne sålunda ansågo för en afgjord sak, att Hans Kongl. Maj:t icke ville förhöja myntet genom Plakat, utan att tredalers och mindre plåtar skulle slås till den fot som Banken derpå satte», alltså skulle, enligt Bankens förslag, myntfoten å plåtar sättas till 405 daler K. m:t å skeppundet; men »beträffande valören, så då Banken sagt sig ej vilja slå sexdalers plåtar, utan allenast göra ämnen till tredalers plåtar, samt då sådane, om de redan vore slagne, snart kunde med klippande jemkas till den fot som Banken nu utnämnt», stannade Kollegierne i det beslut, »att myntningen till nämnda fot strax skulle gå för sig». I enlighet med detta beslut afläts ock samma dag skrifvelser till så väl Myntinspektoren G. Arvidsson³⁾ i Avestad som Kopparbergslagens 24 Äldste, att Kronans koppar derefter skulle utmyntas till 405 daler K. m:t å skeppundet och att de största platarne

¹⁾ v. Stiernmans Författn.-saml. VI. pag. 190.

²⁾ Kammar-Koll. Prot. 1715, fol. 529—532.

³⁾ Göran Arvidsson var Myntinspektör vid Avestad från 1714 till 1738.

skulle blifva allenast å tre (1) daler och de mindre å 6 mark ($\frac{1}{2}$ daler). Härpå svarade Inspektoren Arvidsson i bref till Kammar-Kollegiet den 16 April 1715 ¹⁾, att befallningen af den 12 i samma månad om plåtarnes utmyntning till 405 daler K. m:t å skeppundet, med $\frac{3}{4}$ i tredalers och $\frac{1}{4}$ i sexmarks plåtar, genast skulle sättas i verkställighet, hvarjemte upplystes att sedan den 7 förutgångne Mars några sexdalers plåtar icke blifvit slagne. Ehuru väl några plåtar icke äro kände, som i vigt motsvara denna utmyntningsgrund af 405 daler K. m:t å skeppundet, bör densamma dock upptagas såsom den *nionde af kopparens utmyntning till plåtar*, i enlighet med hvilken en endalers plåt borde väga 2,96 $\frac{1}{2}$ stapelstadsvigt eller 2 $\frac{1}{2}$ 37 ort, samt en halfdalers plåt 1,48 $\frac{1}{2}$ stapelstadsvigt eller 1 $\frac{1}{2}$ 18 ort. Under 1715 års vinter myntades enligt 1709 års myntfot ett mindre parti 1-dalers och $\frac{1}{2}$ -dalers plåtar, samt i Februari en liten post 2-dalers plåtar ²⁾.

Om man hade stannat vid denna utmyntningsgrund af 405 daler K. m:t å Skæ, hade kopparmyntet varit i någorlunda jämförligt förhållande till det då allmänna priset å kopparen, 380 till 400 daler K. m:t för Skæ; men Statsverkets vid 1715 års ingång mer än förr bedröfliga tillstånd ³⁾ förledde Konungen att tillgripa den lika skadliga som ändamålslösa utvägen af en verklig myntförsämring, hvars för hela riket olyckliga följder ej länge uteblefvo. Härmed kan ock anses börjad den kedja af rikets mynt-

¹⁾ Kammar-Koll. Aktuarie-Kont. Bundten N:o 12.

²⁾ I Kammar-Kollegiets Protokoll af den 1 Mars (fol. 321) nämnes, att »Banken får mynta sexdalers plåtar till dess maskinen för tredalers-myntningen vid Avestad blifver färdig».

³⁾ Stats-Kontoret uppgaf i Nov. 1714, att för 1715 statsverkets utgifter komme att med 13 millioner daler silfvermynt öfverstiga de beräknade inkomsterna. Då härtill kom den efter Konungens ankomst till Stralsund beslutade nya utrustning af krigshären och flottan, hvartill den för 1715 åtagne 2 proc.-krigsgården på långt när ej förslog, blef missförhållandet mellan inkomster och utgifter än större.

och penningeväsende alltmer förstörande beslut, som beklagligtvis utmärkte de fyra senaste åren af Carl XII:s regering. Vi vilja för närvarande endast hålla oss vid kopparplåtmyntningen och anföra med afseende derpå Konungens Bref till Rådet af d. 13 (24) April 1715 ¹⁾. Deri stadgas, »att de dittills slagne kopparplåtar icke skulle ommyntas, utan hvar sexdalers plåt valveras till nio daler K. m:t, och andre i proportion deraf»; . . . hvarjemte Kongl. Maj:t »förunnade hvem som sådana plåtar innehade, den vinst som af deras förhöjande tillflöte». Vidare, »att hela kopparräntan samt slagskatten skulle förmyntas i kopparmynt, så att af ett Skæ koppar slås 180 stycken tredalers plåtar, då man kunde vara säker, att kopparmyntet intet varder utfördt. Dock borde den vinst, som (af) kopparräntan och slagskatten genom utmyntning erhöles, Kronan godtgöras och beräknas på de af Banken gjorda lån och försträckningar». Med anledning häraf afgick till Kammar-Kollegiet den 10 påföljande Maj ²⁾ Kongl. Senatens tvänne Bref, det ena angående kopparplåtmyntningen och det andra angående de redan slagna kopparmyntplåtarnes förhöjning. Redan den 13 i sistnämnda månad afgingo Kammar-, Bergs- och Kommers-Kollegiernas bref: 1:o till Senaten, med förslag till förordning i ämnet; 2:o till Bergslagen om kopparplåtarnes förhöjning, samt 3:o till Myntinspektoren Arvidsson i Avestad och Bergmästaren Swab, jemte förståndigande, att vid plåtmyntningen trefjerdedelar skulle myntas till 3 (1) dalers och en fjerdedel till sexmarks ($\frac{1}{2}$ dalers) plåtar. Den 17 Maj 1715 utkom Kongl. Förordningen om såväl förhöjningen på det redan slagna kopparmyntet, som ock det nya kopparmyntets värde, allt i öfverensstämmelse med Kongl. Brefvet d. 13 (24) förutgångne April; hvarjemte förordnades, att derefter »inga sexdalers

¹⁾ v. Stiernmans Författn.-saml. VI. pag. 221.

²⁾ Kammar-Koll. Arkif. Ankomne. Kongl bref 1715, fol. 316 och 317.

plåtar, utan allenast tredalers och sexmarks plåtar . . . skulle myntas» efter den fastställda myntfoten af 180 daler S. m:t eller 540 daler K. m:t å skeppundet. »Och ehuru väl genom denna valvation och förhöjning åtskillnaden emellan de dittills slagna och derefter myntade tredalers och sexmarksplåtar . . . kunde finnas af sjelfva skrotet och vigten, dock . . . på det skillnaden mellan de förra och sednare myntsorterna så mycket lättare måtte förmärkas, skulle stämplarne på de nya plåtarne emot de förra blifva i så måtto ändrade, att sjelfva valeurstämpeln midt uppå plåten blefve fyrkantig, . . . men stämplarne i de fyra hörnen fuller som förr helrunde, dock mindre till omkretsen, med en Kongl. krona och dubbelt C samt XII uti, jemväl ock årtalet å bägge sidor utsatt». . . Och skulle Förordningen träda i verksamhet den 22 Maj 1715 i Stockholm, samt i landsorterna dagen då den offentliggöres¹⁾. *Detta var således kopparens till plåtar tionde och äfven sista utmyntningsgrund, enligt hvilken en endalersplåt borde väga 2,22 ₧ stapelstadsvigt eller 1 ₧ 78 ort, samt en halfdalers plåt 1,11 ₧ stapelstadsvigt eller 89 ort.*

Genom Kongl. Brevvet af den 20 (31) Maj 1715²⁾, så väl till Rådet som till Bergs-Kollegiet, blef Kongl. Senatens den 27 förutgångne April gjorda hemställan, att enskilde måtte allmänt tillåtas plåtmyntning, af Konungen afslagen; hvaremot Stora Kopparbergslagen fick tillstånd att, i enlighet med den nu stadgade utmyntningsgrunden, för ett år utmynta sin koppar³⁾. Derjemte, med anledning af dess

¹⁾ Denna tid emellan Förordningens datum och trädande i verksamhet, begagnades af egennyttiga personer att af de om den nya Förordningen då ännu okunniga, tillvexla sig kopparplåtar, uppå hvilka invexlarne sedan genast vunno 50 procent. Denna omständighet var äfven sedermera en af orsakerna till allmänhetens missnöje med den nya Författningen.

²⁾ v. Stiernmans Författn.-saml. VI. pag. 237.

³⁾ Den 17 Juni 1715 skref Inspektoren Borgman från Avestad till Banko-Kommissarierna Pettersson och Menrman, att plåtsmideriet åter kommit vid Avestad i gång.

den 13 Okt. 1715 framställda begäran att äfven få mynta sexdalers plåtar, fick Bergslagen Kammar-Kollegiets medgifvande att få förmynta hälften af sin koppar i sexdalers, en fjerdedel i tredalers och en fjerdedel i sexmarks plåtar¹⁾. Som det dock dröjde ett par månader innan myntningen, enligt den nya utmyntningsgrunden, hunnit vid Avestad så mycket fortskrida, att de nya plåtarne och skiljemyntet kunde i allmänna rörelsen utsläppas, ansåg sig Senaten böra, i en förnyad Kungörelse af den 3 Aug. 1715, erinra allmänheten om hvad i Förordningen af den 17 förutgångne Maj härom blifvit stadgadt.

För att så mycket som möjligt skaffa statsverket förökade inkomster genom vinsten af den sålunda förhöjda kopparutmyntningen, aflät Konungen under den 27 Aug. 1715²⁾ Bref till Kammar-Kollegiet och till Stats-Kontoret, med befallning om upphandling efter högsta markegång af all så väl vid Avestad, som vid andra kopparverk, der efter gårad koppar, för att till plåtar och skiljemynt förmyntas. Och skulle efter förloppet af det år, hvarunder Stora Kopparbergslagen fått utmyntningsrätt af sin koppar, samma koppar likaledes efter den senast stadgade utmyntningsgrunden för Kronans räkning förmyntas. Huru obetydlig denna kopparens upphandling i sjelfva verket blef, synes af Kongl. Brevet till Kammar-Kollegiet den 23 Dec. 1715²⁾, hvari förmäles, att »som de 130 Sk^ä koppar, hvilka dittills blifvit upphandlade, intet långt kunde förslå till myntningens fortsättande, alltså borde så mycket upphandlas, som kunde åstadkommas, och priset hellre ökas än att någon koppar lätas gå ur händerna». Men oaktadt denna särskilda uppmaning till större kopparköp, lär det åsyftade ändamålet fortfarande förfelats; och i Bref till Kammar-

¹⁾ Hela utmyntningen vid Avestad under 1715 års sommar steg till 15,000 daler S. m. t., enligt Kammar-Koll. Prot. den 2 Nov. 1715, fol. 1404.

²⁾ v. Stiernmaus Författn.-saml. VI. pag. 249 och 266.

Kollegiet den 21 Maj 1716 ¹⁾) upphäfdde Konungen påbudet om kopparens upphandlande.

Kongl. Maj:ts och Kronans vinst af plåtmyntningen visar sig bäst af den uträkning å plåtmyntningskostnaden, som Kammar- och Bergs-Kollegierne under den 5 Sept. 1715 ²⁾) uppgjorde, hvaraf synes, att för 1 Skæ koppar var

Gårmakarelön (för Kronans koppar)	9: dr.
Plåtsmidarelön	6: » 16 öre.
Myntare- och skrotsnidarelön	9: » 19½ »
Afbränning ¾ Læ å skeppundet, i värde . .	15: » 18½ »
Bankens provision för forlön etc., enligt kontrakt den 13 Sept. 1714 samt Kammar-Kollegiets resolution den 24 Okt. 1715,	
1¼ procent	6: » 24 »
Kronans behållning i tull och slagskatt . .	80: » 27½ »
Kopparens värde	411: » 22½ »

Summa 540 dr K.m.t.

Skillnaden i kostnad vid Kronans och Bergslagens plåtmyntning bestod egentligen deri, att gårmakarelön vid den sednare myntningen beräknades till 12 daler, samt att stora sjötullen, Kronan behållen, dervid utgjorde 76 daler 7 öre, hvarjemte lilla tullen, tolag, frakt etc. belöpte sig till 4 daler 20½ öre, hvadan hela myntomkostnaden gick Bergslagen till 124 daler 17½ öre, och således återstoden af 540 daler, eller 415 daler 14½ öre, utgjorde Bergslagens saldo, samt skillnaden deremellan och det pris, hvartill kopparen stod, var Bergslagens vinst.

Äfven egarne af Garpenbergs kopparverk, Assessoren Joh. Funcks sterbhusdelegare, fingo af Kammar-Kollegiet rättighet att till plåtar förmynta, ej blott verkets egen för 1715 tillverkade koppar 300 Skæ ³⁾), trefjederdelar deraf i

¹⁾ Riks-Reg. 1716, fol. 821.

²⁾ Kammar-Koll. Prot. 1715, fol. 1161.

³⁾ Kammar-Koll. Prot. den 31 Okt. 1715, fol. 1390.

tredalers och en fjerdedel i sexmarks plåtar, mot ett inlösningspris af Kronan för hvart Skæ efter 390 daler K. m:t, utan äfven Kronans der fallande tiondekoppar ¹⁾). Här bör erinras, att vid denna, likasom vid framdeles gjorda myntningar af Garpenbergs koppar, brukets förra märke *en stjerna* icke vidare begagnades, utan nyttjades derefter till plåtar af Garpenbergs koppar samma stämpel som till Falu-kopparens. En af förstnämnda kopparverksegare i Mars 1717 gjord anhållan, att för nämnda år få till plåtar förmynta brukets koppar, blef af Kammar-Kollegiet och Upphandlings-Deputationen den 5 Sept. 1717 ²⁾) afstyrkt och icke heller af Regeringen bifallen.

För att bereda om möjligt än större tillgång på myntplåtar, hvilka snart sagdt voro rikets dåvarande enda rörelsekapital, medgafs, genom Kongl. Brefvet till Kommers-Kollegiet den 30 Dec. 1715 ³⁾), att de »tillförne i riket tillmyntade kopparplåtar, som derifrån blifvit utförde, fingo åter i riket fritt införas och der likasom andra gamla plåtar gälla 3 daler silfvermynt, fastän de till 2 daler S. m:t varit slagne».

Beträffande kopparplåtmyntningen vidtogos år 1716 inga särdeles viktiga åtgärder. Redan under loppet af 1715 började skönjas en bland frukterna af de gamla kopparplåtarnes förhöjda värde, uti de förvecklingar, som snart uppstodo mellan Banken och dem, hvilka der insatt kopparplåtar, i det att insättarne återfordrade enahanda slags, enligt 1709 års myntordning slagna plåtar, som de i Banken insatt, men denna ansåg sig ej vara skyldig lemna annat än samma dalertal i plåtar, efter den nya myntordningen af den 17 Maj 1715. I skrifvelse till Regeringen den 15 Juni och 15 Okt. sistnämnda år förfrågade sig

¹⁾ Kammar-Koll. Prot. den 8 Nov. 1715, fol. 1454.

²⁾ Riks-Ark. Ankomne skrivelser 1717.

³⁾ v. Stiernmans Författn.-saml. VI. pag. 274.

derföre Bankofullmäktige huru härvid borde rätteligen förfaras, hvarpå Konungen i Bref till Fullmäktige den 21 Jan. 1716 ¹⁾ förklarade, att »som Banken ej lär förbundit sig att återställa lika många plåtar af koppar utaf en viss storlek, som der blifvit insatte, så kunde ej heller någon med fog begära, att Banken på annat sätt skulle sin förskrifning fullgöra, än att betala lika många daler K. m:t i plåtar; kunnandes plåten omöjligen utbetalas efter annat värde än som han eger den tid som han utgifves på».

Uti underdånig skrifvelse af den 20 Jan. 1716 hade Bankofullmäktige hemställt, »om icke derefter måtte tillåtas att på samma fot, som de små plåtarne till 1 daler S. m:t stycket, få mynta större plåtar till 2 à 4 daler S. m:t». Men i svar af den 28 i samma månad ¹⁾ afslog Kongl. Maj:t denna framställning. Det dröjde dock icke längre än till den 19 påföljande Maj ²⁾ förr än Konungen skref till Kammar-Kollegiet: »Vi månde fuller för någon tid sedan befalla, att inga plåtar skulle slås högre än till 3 daler K. m:t, men som Vi nu för vissa orsakers skull i nåder vele hafva tillåtit att jemväl 6- och 12-dalers plåtar, till vidare Våre ordres, så väl för Vår som för Bergslagens räkning må slås, alltså låte Vi eder sådant veta». Dessa två- och fyradalers plåtar skulle slås enligt den sist bestämde utmyntningsgrunden af 540 daler K. m:t å skeppundet, till följd hvaraf en tvådalers plåt borde väga 4,44 $\frac{1}{2}$ stapelstadsvigt eller 3 $\frac{1}{2}$ 56 ort, samt en fyradalers plåt 8,88 $\frac{1}{2}$ stapelstadsvigt eller 7 $\frac{1}{2}$ 12 ort.

I anseende till Stora Kopparbergslagens »beträngda tillstånd», blef densamma, genom Kongl. Brefvet till Kammar-Kollegiet af den 18 Juli 1716 ²⁾, ytterligare beviljad rättighet att för ännu ett år få förmynta sin koppar, »för att så mycket mer uppmuntra dem till att med alla kraf-

¹⁾ Riks Ark. Handels-Exped. Reg. 1716, fol. 97 och 134.

²⁾ Riks-Reg. 1716, fol. 816 och 1120.

ter fortsätta koppartillverkningen». Egentliga bevekelsegrunden till denna Bergslagen sålunda medgifna mynträttighet synes dock, enligt Konungens Bref till Upphandlings-Deputationen af samma dag ¹⁾, snarare hafva varit den mellan Deputationen och Bergslagen uppgjorda öfverenskommelsen, att, emot den begärda myntningsrättens beviljande för ett år, Bergslagen skulle derå lemna till Deputationen i förskott 50,000 daler S. m. t., hvarom Deputationen äfven talar i sitt bref till Konungen af den 11 i samma månad. Detta var under Carl XII:s regering sista gången, som Kopparbergslagen fick rättighet till dess kopparns förmyntning, hvilken myntning utfördes 1717. Under loppet af detta år fortsattes genom Banken, för Kronans räkning, kopparplåtmyntningen till enahanda värden som under senare hälften af år 1716.

Landet egde således ännu qvar ett redbart rörelsekapital, ehuru vid sidan af samtida mynttecken, obligationer och myntsedlar. Men den farliga vägen var redan beträdd, att genom nödmynt, så väl af koppar som af papper, utan all motsvarande redbar fond för dess inlösen, åstadkomma en skenbar tillgång för fyllande af de ständigt allt mer växande behofven. Utvägen att med sådan lätthet skaffa medel var alltför lockande, att man skulle ega styrka emotstå frestelsen, att till största omfattning utsträcka de sålunda började finance-operationerna. Största svårigheten befanns dock vara att, samtidigt med det ännu utelöpande redbara silfver- och plåtmyntet, i tillräcklig mängd kunna utsprida de flera slag af nödmynt, som i stora massor från 1717 års början tillverkades, enär allmänheten ratade dessa sednare och endast med svårighet kunde förmås att, mot en alltmer stigande uppgäld, vid liquider med vederbörande myndigheter desamma emottaga. Men som under dessa tider den enda gällande grundsatsen vid penningeväsendets

¹⁾ Riks-Reg. 1716, fol. 1122.

ordnande tycktes vara, att ändamålet helgade hvarje medel, som för ögonblicket ansågs kunna föra till ett afsedt måls ernående, så beslöt Konungen vidtaga en tvångsåtgärd, hvilken sedermera skulle komma att följas af flera likartade. Den egentlige upphofsmannen till och verkstäl-laren af alla följande, lika våldsamma som för rikets penningeställning i grund förderfliga lagstiftningsåtgärder, var Holsteinske Geheimerådet Baron von Görtz¹⁾, och den myndighet, genom hvilken alla hans financeplaner utfördes, var den i Stockholm inrättade s. k. Upphandlings-Deputationen²⁾. Denna hade redan den 1 Juni 1717 till Konun-

¹⁾ »Georg Henrik von Schlitz, genannt von Görtz», var född 1668. Blef, efter Hertig Fredrik IV:s af Holstein-Gottorp död 1702, af Enke-Hertiginnan Hedvig Sophia nämnd till Geheimeråd. Efter hennes död 1708 öfvergaf han sonen Carl Fredrik (född 1700) och öfvergiick till farbroderns Administratör Christian Augusts parti; stäm-plade 1713 i Hannover med Ryske Czaren om Carl XII:s afsättning; ankom till Stralsund den 20 Nov. 1714 och innästlade sig snart så i Carl XII:s gunst, att Görtz de tre senaste åren af Konungens regering var snart sagdt enväldigt herrskande i allt hvad rikets penningeväsende, handel och näringar rörde; blef, några dagar efter Carl XII:s död, i Tanums prestgård i Bohus Län arresterad och förd till Stockholm, der han af en särskild Kommission blef den 11 Februari 1719 dömd till döden, samt den 20 i samma månad halshuggen.

²⁾ Upphandlings-Deputationen (eller Upphandlings-Verket) grundades först genom Ständernas vid Kontributions- och Negociations-verket Deputerades publikation af den 29 Dec. 1715, hvarå Konungens stadfästelsebref den 20 Januari nästföljande år utkom. Den stod under Görtz' öfverinseende och ledning, samt hade uteslutande bestyret och omsorgen om allt hvad till rikets handel, penninge- och myntväsende hörde. Ledamöterna deri voro: 1:o Holsteinske Generalen och Geheimerådet Grefve Gerhard von Dernath, såsom ordförande, samt 2:o Stats-Sekreteraren Daniel Niklas von Höpken för brev-ex-lingen (blef 1719 Friherre, 1727 President i Kommers-Kollegiet, död 1741); 3:o Bankofullmäktigen Friherre Johan Thegner för ärenden rörande handel och ekonomi (blef sedan vice President i Kammar-Revisionen, död 1744); och 4:o Landshöfdingen Salomon von Otter för krigsärenderna (blef adlad 1691, som Landshöfding i Blekinge Friherre 1719, död 1732). Upphandlings-Deputationen upplöstes den 5 Jan. 1719, då dess Ledamöter från sina der innehafda befattningar entledigades. Sakförda inför den till räkenskapernas granskning tillsatta Kommission, frikändes snart von Höpken, Thegner och von Otter från allt ansvar. Von Dernath hölls i arrest till

gen sändt förslag till »Påbud om koppar- och silfvermyntets förnedring till ett ringare värde»; men i Bref af den 8 i samma månad ¹⁾) svarade Konungen, att »för kopparen det ej vore rådligt att rubba det derför bestämda värdet, utan att det tillika borde utsättas huru lång tid afslaget borde räcka, hvarom allt Deputationens vidare mening afvaktades». Af brevexlingen mellan de i Stockholm kvarvarande Deputationens ledamöter, Thegner och von Otter, samt de i Lund vistande, von Dernath och von Höpken, synes, att de förre försökte genom föreställningar hålla tillbaka och tillintetgöra så väl ofvanantydde, som andra framdeles förekommande lika skadliga och förhatliga financeplaner. Men allt sådant förgäfves. Till en början försökte man väl att medelst stränga straffbestämmelser tvinga allmänheten att finna mynttecken lika goda som silfver- och plåtmynt, hvarom bland andra det stränga Kongl. Brefvet af den 26 Okt. 1717 ²⁾) och Öfver-Ståthållarens på grund deraf utfärdade kungörelse af den 9 påföljande November nogsamt bära vitne: men då sådana medel icke funnos vara för det åsyftade ändamålet tillfyllestgörande, skred man slutligen till vidtagande af den utaf Upphandlings-Deputationen här ofvan föreslagna utvägen. Sålunda utgafs den 5 December 1717 ³⁾) »Kongl. Plakatet om kopparmyntets devalverande», hvarigenom stadgades, »att ifrån den 1 Mars 1718 skulle alla gamla från 6 till 9 daler kopparmynt upphöjde plåtar, i handel och vandel ej mer gälla än 6 daler, 4½ dalers plåtar ej mer än 3 daler, niomarksstycken ej mer än 6 mark. . . . De sedan förra förhöjningen och efter den nyare foten tillverkade kopparplåtar skulle, efter

1720, då han på Ständernas begäran frigafs. Slutligen blef äfven Deputationens räkenskapsförare, Krigs-Sekreteraren E. H. Ecklef 1727 frigifven, sedan Deputationens alla räkenskaper blifvit afslutade och godkände.

¹⁾ Riks-Ark. Handels-Exped. Reg. 1717, fol. 150.

²⁾ Riks-Reg. 1717, fol. 867.

³⁾ v. Stiernmans Författn.-saml. VI. pag. 412.

ofvannämnde dag, i samma proportion mista en tredjedel af det åsatta värdet, således tolfdalers plåtar ej mer gälla än åtta, sexdalers ej mer än fyra, tredalers ej mer än två, sexmarksstycken ej mer än fyra mark eller en daler kopparmynt». . . .

Afsigten med kopparmyntets sålunda påbjudna värdenedsättning var den här ofvan antydda, att framtvinga nödmyntens emottagande och allmänna begagnande i rörelsen. Men derjemte förenades ännu ett annat syftemål, nemligen, att genom plåtarnes förväntade invexling Regeringen skulle komma i besittning af redbart mynt, för att användas till sådana utgifter, som icke med mynttecken kunde bestridas, t. ex. krigsfolkets aflöning, obligationers inlösen m. m. Detta syftemål blef ock synbart af Konungens, kort efter förutnämnda plakats utfärdande, till Upphandlings-Deputationen den 8 Dec. 1717¹⁾) aflåtna Bref, hvari säges: »Som Vi för godt funnit att låta kopparmyntet *på en tid* åter devalveras till dess förra värde, men sedan att låta det stämplas, så befallas Deputationen att utan dröjsmål låta förfärdiga tjenliga stämplat och, så vida det nånsin är möjligt, således inrätta dem, att de icke lätteligen må stå att eftergöras. I öfrigt, som Vi icke vele, att någon på denna afsättningen skall hafva skada, så har Deputationen att foga den anstalt, att de som vilja omsätta sina plåtar, skola ur Ränterierne få i mynttecken eller sedlar deras fulla värde utan afkortning». På det allmänheten icke heller i stället för plåtar skulle kunna företrädesvis begagna sig af det redbara silfvermyntet, utgafs Kongl. Förordningen d. 20 Dec. 1717²⁾), som upphäfde karolinermyntets bruk i handel ochandel. Genom Öfver-Ståthållarens kungörelse den 25 i samma månad fick äfven allmänheten del af de egentliga afsigterna med alla

¹⁾ Riks-Reg. 1717, T. III, fol. 1265.

²⁾ v. Stiernuans Författn.-saml. VI. pag. 428.

dessa förändringar i myntväsendet. I denna kungörelse säges nemligen: »Att Kongl. Maj:t icke ville, att dess trogne undersåter igenom berörde kopparmyntets afsättning skulle komma att lida, samt till den ändan unnade dem att få omsätta deras plåtar och för hvad de ännu gällde till den 1 nästkommande Mars njuta full valuta, på de villkor, att kopparmyntet insattes i Banken, . . . då insättaren sedan vid bankoattestens afleverande . . . hade att undfå sin hela summa oafkortad, *antingen uti Ständernes obligationer, mynttecken eller mindre sedlar*». Allmänheten hade således ännu valet fritt, att antingen behålla plåtarne qvar, men att efter den 1 Mars 1718 se dem med en tredjedel af deras förra värde nedsatta, eller ock att derförinnan till fulla värdet utbyta dem mot mynttecken eller myntsedlar. Af här nedan intagna påbud inhemtas dock, att allmänheten tycktes anse denna förlust af en tredjedel utaf plåtarnes värde vara mindre, än den befarade större förlusten å mynttecken och myntsedlar.

Som, enligt ofvanberörde Kongl. Bref, meningen varit att kopparmyntet borde endast »*för en tid*» blifva till värdet nedsatt, för att, sedan detsamma i Banken och Kronans Ränterier blifvit mot nödmynt invexladt, åter kunna till sitt förra värde utgifvas, påfann man medlet, att genom en särskild ny stämpels anbringande å de plåtar, som såhunda en gång kommit in i offentliga kassor och derefter vid deras återutgifvande skulle återfå det värde de före nedsättningen egt, särskilja dessa från de plåtar, hvilka, såsom icke emot nödmynt utbytta, endast skulle gälla tvåtredjedelar af de förras värde. I öfverensstämmelse med Konungens befallning till Kammar-Kollegiet, »att alla så väl i Kongl. Maj:ts Ständers Bank, som uti Gouvernements- och Landtränterierne i riket, befintlige och inkommande kopparplåtar skulle med en viss och särskild prägel stämplas, hvarom Kollegiet hade att med Inspektoren Magnus Lundström uppgöra kontrakt», beslöts vid Kammar-, Bergs-

och Kommers-Kollegiernas förenade sammanträde den 31 December 1717 ¹⁾), att denna kopparplåtarnes motstämpling skulle ofördröjligen begynnas, samt verkställas med Lundströms till metallplåtarnes stämpling begagnade machin. Vid nämnda Kollegiers, jemte ledamöters af Upphandlings-Deputationen sammanträde den 2 Jan. 1718 ²⁾) beslöts, »att innan Mars månads ingång skulle Eisensnidaren ³⁾) hafva färdiga 100 stycken stämplat», äfvensom att plåtarnes motstämpling i landsorterna skulle försiggå »vid vattenhamnarne». Påföljande dag den 3 Jan. ²⁾) förevisade Inspektoren Lundström inför de tre Kollegierna och Upphandlings-Deputationen »den föreslagna stämpeln, som var så stor som en karolin, med Göta lejonet uti öfver tre strömmar»; och »godkändes denna stämpel att brukas på alla plåtar, större och snärre». Lundström fick sig till hjälp vid plåtstämplingen Kammar-skrifvaren i Stats-Kontoret Georg Morin, samt erhöll tillika »tillstånd att strax börja stämpla 300 Skæ plåtar i Avestad, Kongl. Maj:t och Kronan tillhörige». Sistnämnde dag ⁴⁾) uppgjordes och underskrefs med Kammar-Kollegiet och Upphandlings-Deputationen kontrakt, hvori stadgades, att bemälda Lundström skulle: »1:o alla de uti Kongl. Maj:ts Ständers Bank befintlige publike kopparplåtar . . . med en dertill förordnad särskild stämpel prägla låta uppå den i Stockholm varande machin . . . samt sörja för allt folkets underhåll och betalning, som han vid stämplingen komme att bruka, äfvensom för plåtarnes forsling från och till Banken; 2:o på egen bekostnad förfoga sig till orterne och antingen genom egen machin, eller ock vid nästa jernhammare till residenset låta stämpla alla de plåtar, som i Ränteriet kunde finnas, hvilka han med

¹⁾ Kammar-Koll. Prot. 1717, pag. 3374.

²⁾ Ibidem 1718, fol. 6 och 10.

³⁾ Den då nyligen från myntverket i Stettin ankomne stämpelsnidaren Arensburg, har stuckit alla dessa stämplat.

⁴⁾ Kammar-Koll. Arkif. Kontraktsboken 1718, fol. 155.

sin onkostnad derifrån afhämtar och sedan efter stämplingen riktigt återlevererar; 3:o ansvara med lif och egen-
dom att något missbruk eller bedrägeri dervid icke må
förelöpa, såsom försvinnning eller att någon enda privatorum
plåt denna stämpling skulle komma att passera; samt 4:o i ett
för allt undfå $\frac{3}{8}$ proc. för hela det quantum, som blefve af
Kongl. Maj:ts plåtar behörigen stämpladt, hvilket utgjorde
för 2,000 daler silfvermynt $7\frac{1}{2}$ daler S. m:t i plåtar». Sam-
ma dag ¹⁾ afgingo äfven till samtliga Landshöfdingar pro-
motorialer om handräckning åt Lundström vid berörda
plåtstämpling i landsorterna. Slutligen sände Görtz, i bref
till Upphandlings-Deputationen af den 13 Jan. 1718 ²⁾, ett
af Konungen godkändt »förslag, efter hvilket plåtstämplan-
det skulle inrättas». Derigenom gillades: »1:o det till plå-
tarnes stämplande projekterade vapnet ³⁾; 2:o de villkor på
hvilka Deputationen ackorderat med Inspektoren Magnus
Lundström för plåtarnes stämplande, hvarvid Deputationen
äfven skulle för privatorum plåtar betala stämplingskostnaden
 $\frac{3}{8}$ proc.; 3:o att de i Banken befintlige plåtar skulle ald-
ra först stämplade blifva och dermed på det ald-
ra skyndsam-
maste en början göras; dock skulle Deputationen draga
omsorg att, förutan bemålde i Banken stående plåtar, inga
andra privatis tillhörige blefve stämplade; 4:o att i pro-
vinserna inga andra plåtar borde stämplas än de; som i
Kongl. Ränterierne tillförne influtit, och borde hvar och en
provins berama en viss stad, hus och rum, der bemålde
stämpling skulle ske, samt rummen hafva trenne lås, ett
under Landshöfdingens, ett under Landskamererarens och
ett under Inspektorens nyckel; samt 5:o att Räntmästarna
skulle ur Ränterierne leverera plåtarna mot Landshöf-
dingens, Landskamererarens och Inspektorens qvittens».

¹⁾ Kammar-Koll. Arkif. Memorialboken 1718, fol. 48.

²⁾ Ibidem. Upphandlings-Deputationens handlingar.

³⁾ Detta vapen var, såsom förut är nämnt, Göta lejon öfver tre strö-
mar i en sköld och på sidorna derom 17—18, allt i en rund stämpel.

Sedan Öfver-Ståthållaren, i kungörelse den 13 Februari 1718 ¹⁾, först låtit åtvarna alla, som hade publika medel och kassor om hand, att, för undvikande af brist i deras inventarier, före den 1 Mars i Räntekammaren angifva beloppet af det kopparmynt (samt karoliner), som funnes i deras vård, enär samma mynt eljest efter sistnämnde dag ej komme att upptagas högre än Förordningen af den 5 Dec. 1717 bestämde, börjades i Stockholm den 20 Febr. den sålunda anbefallda motstämplingen af de Kongl. Maj:t och Kronan tillhöriga kopparplåtar. Men som intill den 1 Mars den förväntade invexlingen mot nödmynt af enskilda personer tillhöriga kopparplåtar befunnits hafva blifvit, vid jemförelse med det beräkneliga utelöpande rörelsekapitalet, ganska obetydlig, fann man snart nödvändigheten utaf, att tvinga allmänheten att inlemna sina plåtar till motstämpling, genom ett utfärdadt stadgande, att inga andra än motstämplade kopparplåtar finge i rörelsen gå och gälla, samt att alla med motstämpel icke försedde skulle vara till Kronan förbrutne. Derförinnan blef dock allmänheten genom Öfver-Ståthållarens kungörelse af den 19 Mars 1718 ¹⁾ underrättad, att, uppå Upphandlings-Deputationens begäran, Kongl. Maj:t befallt, det »alla de myntade kopparplåtar, hvilka med den förordnade stämpeln märkte voro, skulle på lika sätt, så i handel och vandel som Kronans utskyl-der, gå och gälla, som de före den 1 Mars sistlidne, efter dåvarande förhöjning voro gångbare och ej deröfver» ²⁾. Derefter utkom den 24 Mars ³⁾ 1718 »Kongl. Förordningen

¹⁾ Kongl. Bibliothekets samling af patentförfattningar.

²⁾ Enligt Inspektoren Lundströms »Specifikation» af den 22 Mars 1718, »å de Kongl. Maj:ts kopparplåtar, som blifvit ånyo stämplade», hade från Kongl. Räntekammaren aflemnats plåtar till ett värde af 600,818 daler 17 öre kopparmynt, samt från Kontributionsränteriet ett belopp af 854,660 daler 27 öre kopparmynt. Af dessa hade till den 24 Mars blifvit omstämplade, för Räntekammarens räkning 470,818 daler 17 öre, samt för Kontributionsränteriets 747,300 daler K. m. t.

³⁾ Kongl. Bibliothekets samling af patentförfattningar. I v. Stiernmans Författn.-saml. VI. pag. 488 upptages datum å denna Förordning

om kopparplåtarnes stämplande och de ostämplades konfiskation», hvarigenom stadgades, »att som alla plåtar, hvilka derefter gå och gälla skulle, borde vara med en ny prägel stämplade, alltså skulle alla de plåtar, som sex veckor efter publikationsdagen ej buro förberörde nya stämpel, ej allenast i handel ochandel intet vara gångbare och alldeles inkallade, utan ock, ehvar de funnos deponerade, till Kronan förbrutne».

Denma *nya stämpel*, som endast blef begagnad på plåtar af äldre utmyntningsgrund än den af d. 17 Maj 1715, angaf å hvarje plåtsort värdeförhöjningen, så att å en sådan tvådalers plåt var motstämpeln 3 DALER S. M. 1718; å endalers plåten, $1\frac{1}{2}$ DALER S. M. 1718, samt å halfdalers plåten, $\frac{3}{4}$ DALER S. M. 1718, allt i rund stämpel, lika stor som den med Göta lejonet, hvilken sednare stämpel, som förut blifvit begagnad å *alla* slags plåtar, så länge motstämplingen med värdestämpeln varade, endast nyttjades å de *efter* den 17 Maj 1715 slagna plåtar. De med värdestämpeln försedde plåtarne, som aldrig blefvo ny motstämpling underkastade,ingo alltid behålla det dem sålunda åsatta högre värdet, hvilket ock sedermera städse begagnades för att uttrycka sådan plåts värde. Af Inspektoren Lundströms till Kammar-Kollegiet den 12 April 1718 ingifna memorial synes, att vice Presidenten Friherre Thegner anbefallt Lundström »att innehålla med plåtstämplingen, emedan Hans Kongl. Maj:t i nåder behagat resolvera, det borde alla plåtar, som komme under generalplåtstämpling, präglas med tvänne särskilda stämplat, nemligen Göta vapnet på plåtens räta sida och tre kronor på dess afvoga sida»; med anledning hvaraf Lundström ock i samma memorials 11:te punkt yttrar, att som han »efter Kammar-

orätt till den 24 Febr. Så väl patentförordningen, som Höppener i sin förteckning på författningar, hafva den 24 Mars. Publikationen af den 26 April angifver ock den 24 Mars såsom datum å ifrågasvarande förordning.

Kollegiets och Kongl. Deputationens ordres gjort omkostnad på 10 par valeurstämplor, som numera ej komme att brukas, så anhöll han att därför få betalning à 40 daler K. m:t, som gör 400 daler K. m:t. Å detta memorial tecknade Kammar-Kollegiet samma dag den resolution, att »som Kollegiet intet hade derom (plåstämplingens inställande) fått några Kongl. Maj:ts ordres, eller hade derom någon kunskap, så hänvistes Lundström att anmäla sig hos den Kongl. Deputationen». Det är troligt att värdestämpeln begagnande således vid denna tid upphörde, men den första stämpeln med Göta lejonet fortfor att derefter ensam nyttjas till medlet af påföljande Juli månad.

Sedan sålunda alla, så väl i offentliga kassor befintlige, som enskilda personer tillhörige kopparplåtar blifvit underkastade motstämpling, hade visserligen en stor mängd af dessa sednares plåtar inkommit, enär af Inspektoren Lundströms den 8 April 1718 afgifna »Specifikation» upplyses, att till samma dag blifvit till motstämpling aflemnade ej blott för Räntekammarens räkning 637,965 daler och för Kontributionsrånteriets räkning 994,842 daler, utan äfven af enskilda personers i Banken stående plåtar 900,000 daler eller tillsammans 2,532,807 daler K. m:t¹⁾; men för att med någon sannolikhet kunna förvänta ett allmännare inlemnande af enskildes i allmänna rörelsen utelöpande kopparplåtar, ansågs nödigt att dervid något längre anstånd förunnades, innan de i förberörde Kongl. Förordning af den 24 Mars stadgade sex veckor började räknas, inom hvilken tid alla plåtar borde till motstämpling vara inlemnade. Som denna fatalietid skulle räknas från »publikationsdagen», så utfärdade Upphandlings-Deputationen den 26 påföljande April²⁾ en kungörelse, hvori, under åberopande af

¹⁾ I Banken funnos den 1 Mars 1718 för enskildes räkningar 1,625,895 daler K. m:t, samt den 15 Mars 1718 för offentliga kassors räkningar 2,810,392 daler K. m:t.

²⁾ Kongl. Bibliothekets samlingar af patentförfattningar.

påbudet den 24 Mars, tillkännagafs, att »som Kongl. Maj:t velat förundra en hvar vidare rådrum och utvägar att till afvärjande af egen skada, medelst den i berörde påbud ånyo utsatte och beviljade terminen, omsätta sina plåtar, alltså hade Kongl. Deputationen i alla Län och vid alla Ränterier de anstalter förfogat, det enär någon inom sex veckor efter den dagen då samma påbud . . . afkunnadt och uppslaget vore, sina ostämplade plåtar antingen i Ränterierne eller till Kronofogdarne emot deras qvittens aflevererat, skulle honom utan uppehåll deras fulla värde, efter förhöjningen beräknadt, utbetalas, dock med förlust af sex för hundra, efter han den förra terminen försummat¹⁾. I sammanhang härmed torde böra erinras: 1:o att offentliggörandet af denna Upphandlings-Deputationens kungörelse skedde i Stockholm den 2 påföljande Maj, hvadan tiden för plåtarnes omsättning i Banken tilländagick den 13 derpå följande Juni; 2:o att någon motstämpling i landsorterna aldrig kom att, såsom först var ämnadt, ega rum²⁾,

¹⁾ Inför den Kommission, som var nedsatt att döma öfver Görtz, yttrade denne, såsom försvar emot aktors, bland bilagor under Litt. B. N:o 1 upptagna anklagelsepunkter: »Beträffande plåtarnes kassation, så har jag densamma projekterat, . . . dertill föranledd af myntteeknens stora misskredit. Och som Hans Maj:t förmente, att han ville medelst hårdt straff bringa myntteeknen i kredit, så svarade jag, att det ej läte sig göra genom tvång, eftersom myntteeknen voro för många, samt skulle undertryckas af plåtar och karoliner. Alltså skedde kassationen till att undvika ett större ondt, ty eljest hade trupperne omöjliga kunnat underhållas. Hvad de sex procent vidkommer, som hvar och en mist på sina inlevererade plåtar, så är sådant Hans Maj:ts befallning. Konungen var piquerad deröfver, att inga plåtar på det första plakatet inkommo. Då ville jag att terminen skulle förlängas, men Hans Maj:t ville äntligen att ett straff skulle vara dervid».

²⁾ Friherre Thegner skrifer härom: »Att låta stämplingen ske på mera än en ort, har både Kongl. Kammar-Kollegiet så väl som Deputationen funnit betänkligt och impracticabelt; och torde för lönen på långt när intet svara emot det för höga *lage*, som likväl genom detta medel kommer att upphöra. Äfven tror man att större delen af kopparmyntet, särdeles det som hör de handlande till, varder reservradt, antingen till utskieppning, uppsmältning eller tidernas förändrin-

utan skedde der plåtarnes omsättning i Ränterierna, samt deras sändning till Stockholm genom vederbörande Landshöfdingars försorg; 3:o att förlusten af sex procent å de plåtar, som efter den 2 Maj till motstämpling i Banken företeddes, beräknades ej för de offentliga kassor tillhörande medel; samt 4:o att enär tilloppet af dem, som under dagarne näst före den 13 Juni ville hafva sina plåtar om-satte, var så stort, att Bankens betjente icke medhunno att alla sådana personers plåtar emottaga och attester derå utgifva, medgaf Upphandlings-Deputationen, uppå derom af Bankofullmäktige den 29 Maj och 10 Juni¹⁾ gjorda framställningar, att »för dem, hvilkas plåtar Banken ej för-mådde intill terminens förlopp inkassera, skulle validera till befrielse ifrån deras plåtars konfiskerande iakttagandet att inom merberörde sex veckor hafva genom skriftlige memorialer uti Banken angifvit så väl summan som hvad slags plåtar de velat och skola uti Banken för Räntekammaren eller Räntmästaren Råfelts räkning N:o 1 till för-vexling insätta, samt att Banken sedermera finge efter terminens förlopp continuera med sådane rätteligen angifna plåtars emottagande med förhöjningen; likasom plåtarna nu, så väl för nästberörde som allmänna lånets och Kontributions-ränteriets räkningar, för fullt i Banken finge emottagas, men i berörde Ränteri och i Räntekammaren icke högre än med 6 procents rabatt qvitteras».

Ur Inspektoren Lundströms och Kammarsskrifvaren Morins den 19 Juli 1718 till Upphandlings-Deputationen ingifna »Specifikation» å alla i Vexel-Banken stående, Kronan och enskilda tillhöriga plåtar, hvilka från motstämplingens början den 20 Febr. till och med den 18 Juli 1718 blifvit med *en* motstämpel försedde, meddelas följande summariska förteckning.

gar, så att myckenheten af de för Konungens räkning inkommande plåtar icke så särdeles synes vara att frukta före».

¹⁾ Upphandlings-Deputationens handlingar.

<i>Utlemnade.</i>	<i>Silfvermynt.</i>
För Räntekammarens räkning från 20 Febr. till 28 Juni. . . .	662,984 daler 16 öre.
» Kontributionsränneriets d:o från 28 Febr. till 24 April . .	386,356 » 22 $\frac{2}{3}$ 1).
Af Vexel-Banken, enskildes avanceer, från 26 Mars till 26 Maj	400,000 » —
» Enskilda personer, enligt särskilt tillstånd, fr. 6 Maj t. 6 Juni	395,681 » 25 $\frac{1}{3}$.
<hr/>	
eller tillsammans 1,845,023 daler.	

Deraf hafva blifvit stämplade, återlemnade:

För Räntekammarens räkning från d. 27 Febr. till d. 18 Juli	613,834 daler 16 öre.
» Kontributionsränneriets d:o från d. 7 Mars till d. 6 Maj .	386,127 » 22 $\frac{2}{3}$.
Till Vexel-Banken, enskildes avanceer, fr. d. 29 April till 27 Juni	400,000 » —
» Enskilda personer från den 21 Maj till den 16 Juni . . .	395,681 » 25 $\frac{1}{3}$.
<hr/>	
eller tillsammans 1,795,644 daler.	

Ostämplade, återstående:

För Räntekammarens räkning	49,150: —
» Kontributionsränneriets d:o	229: —
	<hr/>
	49,379: —

hvilket tillsammans motsvarar de aflemnade 1,845,023 daler.

För denna plåtstämpling utgjorde Inspektoren Lundströms betalning efter $\frac{3}{4}$ procent, enligt kontraktet af den 3 Jan. 1718, 6,733 daler 21 öre silfvermynt, å hvilka han i åtta särskilda poster från den 5 Febr. till den 7 Augusti 1718 uppburit 6,700 daler S. m:t, hvadan han till följande räkning hade till godo 33 daler 21 öre S. m:t ?).

- 1) Dessa bråktal antyda väl, att skiljemynt ingått i anordningarne till dessa för motstämpling utlemnade plåtar, hvar till dock orsaken är svår att finna, enär, ehuru väl skiljemyntet var inbegripet i det öfriga kopparmyntets värdenedsättning och förhöjning, detsamma dock aldrig blef eller kunde blifva föremål för någon motstämpling.
- 2) Utöfver denna Lundströms räkning, upptager Friherre Thegner i sin räkning öfver plåtstämplingen ännu en post för Hofrådet von Hagen å 132,183 daler S. m:t, samt en post under den 11 Juni för Arf-prinsen, å Kapten Flygares räkning, på 13,225 daler 16 öre S. m:t, eller tillsammans 145,408 daler 16 öre S. m:t. Det må äfven anmärkas att af handlingarne icke synes huruvida tvänne af Kontributionsränneriet för stämpling anmälde belopp af plåtar, det ena för den 16 Juni 1718 å 99,383 daler 8 öre, och det andra för den 15 Juli samma år å 82,371 daler 18 $\frac{2}{3}$ öre allt silfvermynt, någonsin blifvit motstämplade; åtminstone finnas de icke i Lundströms öfver motstämplingen förda räkenskaper upptagne.

Då vi nu gå att omtala kopparplåtarnes förnyade och dubbla motstämpling, möter svårigheten att, enär olika data finnas för påbudet derom, kunna säkert bestämma när detta påbud verkligen utgått. Redan för den 27 Mars 1718 ¹⁾ finnes bland koncepter till Kongl. Bref ett sådant, som förordnar om kopparplåtarnes förnyade motstämpling med en dubbel stämpel, men detta bref, som till lydelsen är nära liknande den sedermera utgifna Förordningen, har dock icke den för ett utfärdadt bref äfven vid den tiden vanliga påteckningen. Vidare finnes i Riks-Registraturet under den 30 i samma månad ²⁾ intagen en Förordning, äfven aftryckt i v. Stiernmans Författnings-samling ³⁾, ordagrant lika lydande med den sedermera i s. k. patentformat offentliggjorda Förordningen af den 1 Oktober 1718 ⁴⁾, hvori det stadgas, att »som Kongl. Maj:t funnit godt, att låta stämpla de tillförene myntade kopparplåtar, nemligen på ena sidan med Göta vapen och på den andra med tre kronor, som hosgående afritning närmare utvisar, alltså skall endast och allenast de således stämplade plåtar härefter uti handel ochandel allmänneligen utgifvas och antagas för samma värde som de gullit näst förr än Förordningen af den 5 Dec. 1717 om kopparmyntets devalverande utkom, så att en sexdalers plåt således stämplad skall gå för 9 daler kopparmynt ⁵⁾, och alla öfrige så stämplade plåtar i samma proportion gälla så mycket som de gullit förr än de blefvo devalverade. Men inga andra plåtar njuta denna förmån, än de som således äro stämplade». För att nu kunna finna

¹⁾ Riks-Ark. Saml. af koncept-bref.

²⁾ Riks-Reg. 1718, fol. 662.

³⁾ Del. VI, pag. 499.

⁴⁾ Kongl. Bibliothekets saml. af patentförfattningar.

⁵⁾ Då härvid återopas Förordn. den 5 Dec. 1717, är tydligt, att denna förhöjning endast kan hafva afseende å alla *före* den 17 Maj 1715 myntade kopparplåtar, allt i förhållande till deras åstämplade värde, men att alla senare myntade plåtar endast bibehöllo det vid myntningen dem åsatta värdet.

så väl skälet till som ock rätta tiden för utfärdandet af denna förordning om plåtarnes förnyade motstämpling, är nödigt att uppmärksamma flera härmed sammanhängande omständigheter. Sedan Förordningen af den 24 Mars 1718 utgifvits, enligt hvilken ej blott såsom förut de s. k. publice kopparplåtarna, utan äfven alla enskildas borde för motstämpling omsättas, ansåg man måhända nödigt att genom förnyad motstämpling få utrönt, hvilka plåtar före den 1 Mars blifvit för motstämpling omsatte och som åter utgifne voro sådan motstämpling å nyo underkastade. Men enär sistnämnde Förordnings offentliggörande ej skedde, förr än genom kungörelsen den 26 påföljande April, hvori bestämdes, att den utsatte tiden sex veckor, inom hvilken plåtarna borde vara omsatta, icke skulle beräknas förr än från den dag kungörelsen offentligen anslogs (hvilket skedde, i Stockholm den 2 Maj och i landsorterna ännu senare), så ansågs troligen nödvändigt att, ehuru väl Förordningen om den dubbla motstämplingen redan var färdig, med dess offentliggörande dock borde innehållas till dess tiden för plåtarnes sålunda påbjudna omsättning först tilländagått och den enkla motstämplingen derefter humit fullbordas.

Sedan således i medlet af Juli månad kopparplåtarnes enkla motstämpling blifvit fulländad, afslutade Kammar-Kollegiet och Upphandlings-Deputationen den 31 Juli 1718¹⁾ med Inspektoren Lundström följande aftal: »Såsom Hans Kongl. Maj:t i nåder befallt, att alla kopparplåtarna i riket, hvilka likmätigt de utfärdade publikationer uti Kongl. Maj:ts kassor invexlade blifvit, skola slås med tvänne dertill utsedda stämplat, en på hvardera

¹⁾ Kammar-Koll. Prot. 1718, fol. 1523. Som Lundström sade sig hafva haft förlust å den förra plåstämplingen, enär han påkostat 100 daler på valörstämplat, som sedan blifvit kasserade, samt maskinen till stämplingen kostade 6,000 daler; så kunde han ej göra den nya stämplingen under $\frac{3}{4}$ procent för de plåtar, som stämplades 2 gånger, och $\frac{1}{4}$ procent för dem som stämplades en gång.

sidan, hvilken stämpling nu mer här i Banken kommer att förrättas, och till den ändan alla plåtar ifrån orterne dit föras och transporteras; alltså har Kongl. Kollegiet och Kongl. Deputationen om denna plåtstämplings förrättande, efter nogaste betingan, med Inspektoren Magnus Lundström således slutit och ackorderat, nemligen att för de plåtars ånyo stämplande, hvilka efter förra med Inspektoren slutna kontraktet redan med en stämpel äro försedde, och nu på andra sidan skola stämplas, blifver honom i ett för allt $\frac{1}{4}$ proc., som är åtta öre för hvarje hundra daler, bestådt, utom det honom för den förra stämplingen redan är ackorderadt: men för stämplingen af de plåtar, hvilka Inspektoren med två stämplars ännu kommer att slå och honom vidare lefvererade varda, bestås honom i ett för allt $\frac{3}{8}$ proc., som är tolf öre för hvart hundra daler; hvaremot Inspektoren Lundström vid denna plåtstämplings förrättande sjelf bör bestå alla omkostningar af arbetare, machiners underhållande, bärarelön m. m.»

Till följd häraf börjades genast denna kopparplåtarnes förnyade eller dubbla motstämpling, och enligt Lundströms den 19 Sept. 1718 till Upphandlings-Deputationen ingifna kostnadsräkning, hade då redan motstämplats plåtar till ett värde af 654,300 daler S. m. t. Under det att denna plåtarnes dubbla motstämpling sålunda fortgick, utkom ofvan intagne Förordning derom af den 1 Okt. 1718. Om ock icke nöjaktigt torde kunna förklaras, hvarföre denna förordning, angående den så långt förut beslutade och äfven från Augusti månads början i verket satta åtgärden af kopparplåtarnes förnyade motstämpling, ej förr blifvit offentliggjord, så torde dock sistnämnde dag kunna antagas såsom den rätta, hvarunder beslutet härom bör hänföras.

För att ega en fullständig öfversigt af hela det belopp af kopparplåtar, som år 1718 blifvit motstämplade, införes här en af förbemälda Inspektor Lundström och Kammar-

skrifvaren Morin till Upphandlings-Deputationen den 24 Nov. 1718 ingifven »Specifikation på nedannämnde sorter kopparplåtar, som till detta datum på följande sätt blifvit stämplade, nemligen:

Med Valeurstämpel.

37,100 st. plåtar à 3 daler S. m:t gör	111,300 daler (myntade före $17\frac{1}{5}$ 1715 à 2 d:r).
3,200 " " à $1\frac{1}{2}$ " " " 4,800 " (d:o d:o à 1 ").	
8,000 " " à $\frac{3}{4}$ " " " 6,000 " (d:o d:o à $\frac{1}{2}$ ").	
<hr/>	
S:a 122,100 daler S. m:t.	

Med en stämpel (Göta lejon).

7 st. plåtar à 4 daler S. m:t gör	28 daler (myntade efter $19\frac{1}{5}$ 1716).
183,607 " " à 2 " " " 367,214 "	
150,530 " " à 1 " " " 150,530 "	
25,964 " " à $\frac{1}{2}$ " " " 12,982 "	
<hr/>	
S:a 530,754 daler.	

Med tvänne stämplat (Göta lejon och 3 kronor).

163,750 st. plåtar à 4 daler S. m:t gör	655,000 daler (myntade efter $19\frac{1}{5}$ 1716).
33,350 " " à 3 " " " 100,050 " (d:o före $17\frac{1}{5}$ 1715 à 2 d:r).	
94,995 " " à 2 " " " 189,990 "	
9,900 " " à $1\frac{1}{2}$ " " " 14,850 " (d:o d:o à 1 ").	
168,400 " " à 1 " " " 168,400 "	
13,200 " " à $\frac{3}{4}$ " " " 9,900 " (d:o d:o à $\frac{1}{2}$ ").	
9,200 " " à $\frac{1}{2}$ " " " 4,600 "	
<hr/>	
S:a 1,142,790 daler.	

Summa 1,795,644 daler silfvermynt¹⁾.

Då denna slutsumma för de särskilda plåtsorterna helt och hållet öfverensstämmer med den här ofvan öfver den enkla motstämplingen för de särskilda räkningarne upptagna slutsumman, vill det synas som dessa 1,795,644 daler S. m:t skulle utgöra hela beloppet af alla de plåtar, som under 1718 blifvit på ett eller annat sätt motstämplade.

¹⁾ För invexling af plåtar (mot mynttecken) blefvo från och med den 30 Dec. 1717 till Sept. månad 1718 ur Räntekammaren anordnade 1,134,000 daler S. m:t, hvarom å pag. 461 i Räntekammarboken för sistanförda år finnes närmare upplysning.

Vi återgå nu till kopparplåtmyntningen, för att anföra hvad dervid åtgjordes intill November månads slut 1718.

Med anledning af Stora Kopparbergslagens gjorda ansökning att äfven för 1718 få förmynta sin koppar, uppstod härom under hösten 1717 en liflig skriftvexling, å ena sidan mellan Bergmästaren Assessoren Swab ¹⁾ och Upphandlings-Deputationens afdelning i Stockholm, Herrar Thegner och von Otter, samt å den andra mellan sistnämnde herrar och öfriga i Lund vistande ledamöter af samma Deputation, Grefve von Dernath och Stats-Sekreteraren von Höpken. Uti bref till dessa sistnämnde af den 16 och 30 Okt. 1717 ²⁾ uttala Thegner och von Otter sina stora betänkligheter vid, samt göra alfarliga föreställningar emot så väl myntfrihetens indragande från Bergslagen, som ock beslutet om dess åläggande att mot 6 à 8 proc. *lage* bortvexla deras kopparplåtar mot mynttecken, med häntydande derjemte på vådan af att Bergslagen derigenom kunde göras oförmögen att med kraft bedrifva koppartillverkningen, hvaraf åter berodde kopparräntans belopp, som var den bästa och säkraste fond af alla Kronans inkomster, hvaröfver Deputationen hade att till de stora och mångfalldiga utgifternas bestridande förfoga. Sedan, alla dessa erinringar oakadt, först, genom Förordningen den 5 Dec. 1717, allt kopparmyntet blifvit med en tredjedel nedsatt, ankom derefter till Upphandlings-Deputationen ³⁾ Konungens befallning af den 31 i sistnämnde månad ⁴⁾, att »derefter all

¹⁾ Anders Swab, född 1681, blef Bergmästare vid Stora Kopparberget 1714 och såsom sådan tillika Direktör vid Avestadsverken; derjemte Assessor i Bergs-Kollegiet 1716; adlad 1719; Bergs-Råd 1730; död 1731.

²⁾ Upphandlings-Deputationens handlingar.

³⁾ Äfven till Bergs-Kollegiet skref Konungen den 30 Dec. 1717, såsom svar å Kollegiets skrifvelse den 10 i samma månad om den svårighet Bergslagen kände af kopparmyntets devalverande, att för hvart Sk^{te} koppar, som Bergslagen vid Avestad till myntning lefvererade, skulle betalas 540 daler K. m.t. Riks-Reg. fol. 1508.

⁴⁾ Riks-Reg. 1717, fol. 1520.

Bergslagens till Avestad ankommande koppar borde strax vid ankomsten köpas för mynttecken till lika pris, hvartill den kunde utmyntas, nemligen hvart skeppund fri koppar till 415 daler 14½ öre K. m:t, sedan myntomkostnaden och slagskatten blifvit afdragne». Härefter skref Friherre Thegner till Grefve von Dernath¹⁾, »att på den händelsen Bergsmannen således kommer att afstå dess koppar, hvarför han så stor möda och hazard sig härtills underkastat, emot mynttecken, han då mycket varder förlorandes af dess ifver och krafter att fortfara uti de nya försökningar, hvilka han härtills med sin skada och med Konungens och publici stora fördel drifvit, hvarigenom tillverkningen af koppar för år 1718 märkeligen ja till 2,000 Sk^æ torde komma att minskas²⁾; ty vill jag först uppå en sådan händelse vara för ansvar härutinnan så vida befriad, som jag dertill aldrig varit vållande eller med något mitt råd och förslag vet mig härtill gifvit tillfälle och anledning, utan är min oförgriplige mening, att Deputationen öfver en så angelägen sak träder tillsammans med Bergs-Kollegiet och tillser huru högstbemälte Kongl. Maj:ts ordres beqvämligast måge kunna verkställas, eller ock, om någon skada för Kongl. Maj:ts höga interesse vore att befara, med hvad skäl och raisoner Hr Baron och Furstlige Geheime-Rådet Göritz må kunna bevekas att andraga detta ärendet hos Hans Maj:t till någon lindring, åtminstone till dess mynttecknen genom desse senare förordningar vinna den kurs och kredit, att de af Kopparbergslagen blifva begärlige och att sjelfva förfarenheten betager Bergsmannen det så djupt hos honom inrotade misstroende af denna allmänna kreditsorten, varandes att befrukta, att den alarme, hvarutinnan Bergslagen nu är försatt, torde mycket hindra den anstalt, som nu medan åkeföret påstår bör der uppe göras till matvarors

¹⁾ Upphandlings-Deputationens handlingar.

²⁾ Stora Kopparbergsgrufvans afkastning för åren 1714—1717 utgjorde i årligt medeltal 7,000 Sk^æ, men 1718 blott 6,172 Sk^æ koppar.

och kols anskaffande, der icke vederbörande på något sätt komma att dragas utur de svårmodigheter de dragas med». Härpå svarade von Dernath, »att intet annat afseende med myntförändringarne varit, än att såmedelst bringa kreditifsorterne till lika kurs emot rätta myntet och att hämma den dem emellan på någon tid inbragte olideliga *lagen*». Detta oaktadt hade dock Thegner¹⁾ fortfarande nog mod och ihärdighet att ytterligare förfäkta så väl Bergslagens som Bankens interessen, hvarföre han, i hopp att kunna om ej förekomma åtminstone mildra de skadligaste verkningarna af alla dessa förderfliga finance-operationer, skref omedelbarligen till Görtz ett bref den 19 Januari 1718²⁾,

¹⁾ Af tacksamhet för dessa Thegners bemödanden att upprätthålla Banken och Bergslagen, som med hvarandra uti kopparmyntningen hade gemensamma interessen, lät Banken sedermera öfver Thegner slå en medalj af 15:de storleken, stucken af D. Fehrmann.

²⁾ Upphandlings-Deputationens handlingar. Deri säger han: »Hvad nu Stora Kopparbergslagen angår, så måste jag härutinnan sätta för grund, att Hr Baron derutinnan är med mig enig, att man på det högsta vid det verket måste vara bekymrad huruledes kopparräntan, som nästan är den redaste revenuen för vårt verk, icke må hädanefter blifva igenom hvarjehanda tillfälle förminskad. Står det fast och oryggeligt, så måste Bergsmännen ju bibehållas vid lust och krafter att drifva dess arbete, intet allenast uti ordinarie rummen, . . . hvilka vid nuvarande grufvans tillstånd allenast äro 4 à 5 till antalet och icke kunna hela året igenom fournera maln till 1,500 à 2,000 Sk^{te} koppar, . . . utan måste Bergsmännen animeras att hålla fort med de små påbegynta försökningar, . . . hvilka, stigande till 2 à 300 stycken, hafva ökat tillverkningen årligen till 3,000 Sk^{te}. Men der man antingen genom devaluationen af plåtarne eller deras förväxling till mynttecken nu äfven vid denna dyra tiden, då de måste deras ved, kol och matvaror anskaffa, skulle oroa Bergslagen, förföllo dem icke allenast modet utan ock krafterne att kunna uti deras besvärliga arbete franhärda, hvarigenom ofelbart kopparräntan till hälften komme att minskas, folket förskingras och grufvan sättas i det stånd, som framdeles intet mera torde vara att bringas till rätta. Nu ehuru väl Deputationen intet annat anstår än tillse huru de Kongl. Förordningarne, så väl om kopparmyntets devaluation vid den första instundande Mars, som angående Bergslagens koppars inlösande för gångbara mynttecken, till alla delar måge blifva stricte efterlefvade; dock likväl, på den händelsen . . . grufvearbetet vid Kopparberget skulle komma att lida men och till en stor del nederläggas, skulden ändå skulle vilja dragas in på Deputationen, som uti så klara af ve-

hvilket är ganska märkligt, såsom framställande en sann skildring af åtskilliga förhållanden, som beröra mynt- och penningeväsendet i allmänhet. Men detta bref förmådde lika litet som hans föregående något i saken uträtta.

Att till följd af så väl kopparmyntets nedsättning och indragning, som ock den Kopparbergslagen beröfvade myntfriheten, derstädes ett starkt missnöje uttalade sig, samt

derbörande andragne omständigheter intet velat understödja dem med någon remonstration hos Hans Maj:t till afböjande af slik öfverhängande olycka; fördenskull har jag intet kunnat undgå att lemna Herr Baron till närmare eftersinnande, huruvida Kopparbergslagen icke måtte meritera någon faveur och reflexion, åtminstone så vida, att man intet är dem hinderlig uti hvad som de förmena kunna lända till en så aflägsen orts providerande och tillverkningens fortsättande, och det så mycket mera som Kongl. Förordningen om kopparens betalande efter myntfoten intet innehåller, att sådant bör nödvändigt ske med mynttecken, utan med gångbart mynt, hvarigenom synes vara lemnadt till Deputationens eget conduite, så att bestämma saken, som Bergslagens välfärd och upprätthållande pröfvades oundgängligen fordra. Hvad plåtarnes devaluation vidkommer, vinner Kongl. Maj:t derigenom intet annat, än att mynttecknen der i provinsen allt mera och mera komma att blifva brukbare; men å andra sidan kommer Bergslagen således att taga dessa olägenheter, såsom 1:o att tillförslen i den afsides belägna orten, som för det goda myntets skull hitintill varit ymnig, afstannar; 2:o består deras allmänna kassa ungefär af 50,000 plåtar eller 300,000 daler K. mt, deruppå förloras den 1 Mars 100,000 daler, der de ej skulle blifva omsatte till mynttecken; 3:o kunna de denna tiden ingen handel här nere i landet göra med mindre de icke ville konsiderera plåten såsom allaredan afsatt, eller låta med inköpet anstå till den 1 Mars, då myntet åter kommer att sätta sig i stånd. Uti Bergslagens privata kassor förmenas tillsammans icke vara öfver 30,000 plåtar, hvarupå de äfven komma att förlora 10,000 plåtar, hvarigenom deras krafter, utan den dyrheten nu är på all ting, således till en tredjedel blifva försvagade. Banken angående är väl dervid den friheten, att hvar och en torde draga dess avancer derut och söka att betjena sig af plåtar och karoliner, som honom bäst tyckes; men emedan Hans Maj:t numera lemnat dem igenom förväxling till mynttecken en väg öppen, så måste Banken afvakta tiden då man får se huruvida en sådan af Kongl. Maj:t föreslagen utväg af vederbörande vill nyttjas, eller ock andre medel komma att tagas vid handen, till hämmande af de abuser, som framdeles kunde sig förete, då Banken äfven förmodar hos Kongl. Maj:t vinna den nådiga protektion, som är enligt med detta publika verket meddelte nådige försäkringar».

tecken till oroligheter visade sig, derom vitnar bland annat Landshöfdingens i Stora Kopparbergs Län, Generalmajoren G. G. Appelmans bref af den 17 Januari 1718 till Baron Görtz, hvaruppå följde dennes svar af den 28¹⁾) i samma månad, hufvudsakligen innehållande, »att der Bergsmännen i Kopparberget ej ville antaga Kongl. Maj:ts tillbudne nåd, att oaktadt devaluationen af plåtarne och det i följe deraf fallande priset på kopparen, likväl af Hans Maj:t undfå lika mycket för deras koppar som tillförne, sådant stode Bergsmännen fritt. Men att de aldrig måtte sig inbilla det Hans Maj:t vorde dem uppdragandes plåtarnes fria myntande. Hans Maj:t ansåg alla de utaf Bergsmännen anförda skäl såsom ogrundade prentexter, hvarmed de inbillat sig kunna bringa Hans Maj:t på andra tankar, kunnandes Hans Maj:t först intet begripa, hvarföre dyrheten i provinsen skulle kunna tillräknas ändringen i myntsorten eller mynttecknens inbringande. Ej heller trodde Hans Maj:t, att arbetarne i Kopparberget hade mer rätt till att vägra mynttecknens emottagande, än bergsfolket i de andra bergslager, som dem villigt antogo, särdeles som de för berörde myntsort i alla provinser deras nödtorfter köpa kunde. Men skulle berörde arbetare af ilska och motvilighet bruka denna förevänning till att sig deras vanliga arbete undandraga, så ville Hans Maj:t . . . sända dit upp Officerare, som skulle sådane treske lösdrijfware utan skonsmål till soldater taga»²⁾). För att likväl i någon mån försöka mildra den i Bergslagen uppretade sinnesstämningen,

¹⁾ Upphandlings-Deputationens handlingar. Görtz' bref.

²⁾ I bref till Upphandlings-Deputationen skrifver Görtz den 30 Januari 1718 bland annat: »Jag har födragit Hans Maj:t Generalmajoren Appelmans skrifvelse och kan jag säga, att jag aldrig sett honom något så mycket ifra, sägande att hända sig hvad som ville, så skulle Bergsmännen aldrig i hans lifstid hafva att förvänta tillstädjelse till att mynta plåtar, om de den af Hans Maj:t nu tillbudne nåden ut-slog. Konceptet till brefvet till Appelman har Konungen sjelf genomsett och ändrat».

afslät Konungen den 24 Mars 1718 ¹⁾) till Bergs-Kollegiet ett Bref, hvari det heter: »Ehuruväl Vi ej vidare kunne tillåta Stora Kopparbergslagen fri myntning af dess koppar, så äre Vi likväl af Kongl. ömhet för densamma benägne att eftergifva hela afradsafgiften, med det vilkor, att Bergslagen årligen tillverkar 6,000 Skæ koppar, och i fall Bergslagen eljest ej skulle få köpmän till deras koppar vele Vi i nåder tillhandla oss all Bergslagens koppar för 120 daler S. m:t skeppundet; men skulle Bergslagen mäktat större tillverkning att uppbringa, så vele Vi i nåder bestå 150 daler S. m:t för hvart skeppund, som deröfver kan tillverkas». Kort derefter eller den 3 påföljande Maj afslät dock Konungen åter till Bergs-Kollegiet ett Bref, som i afseende på afraden förändrar hvad i ofvan anförda bref af den 24 Mars blifvit stadgadt, enär deri bestämmes, att »emot hittills bestådde myntningsfrihet ville Kongl. Maj:t på försök för 1718 eftergifva Stora Kopparbergslagen halfva afraden, så vida koppartillverkningen ginge för året till 6,000 Skæ». Ehuruväl i detta senare bref derom icke uttryckligen nämnes, synes dock af Räntekammarräkningen, att Bergslagens koppar blef, vid försäljning till Kronan för att förmyntas, beräknad i värde enligt gällande utmyntningsgrunden å 180 daler S. m:t, eller netto 138 daler 15 $\frac{3}{4}$ öre S. m:t, och icke enligt ofvanberörde bref af den 24 Mars till 120 daler S. m:t. Härigenom hade sålunda Bergslagen i sjelfva verket en vinst, jemfördt med år 1717, då hela afraden utgick med 900 Skæ (fastän Bergslagen då sjelf fick förmynta sin koppar), emedan värdet af halfva afraden, 450 Skæ, var större än vinsten på myntningen. Den andra hälften af afraden blef anslagen till Bergs-Kollegiets stat samt Bergs- och Konststaternas aflöning. Slutligen ingåfvo Stora Kopparbergslagens Fullmäktige till Upphandlings-Deputationen den 15 Maj 1718 ²⁾) en skrifvelse, hvari de bland

¹⁾ v. Stiernmans Författn.-saml. VI. pag. 495.

²⁾ Upphandlings-Deputationens handlingar.

annat säga, att »som nu ingen bön och föreställning synes hjälpa med mindre icke⁹ denna Bergslagens ledamöter skola mista sitt redbara mynt, som intet annat kan än tillskynda orten och vår handtering en skyndsam och beklaglig undergång», så anhålla de att slippa förlusten af de stadgade 6 proc. vid plåtarnes invexling, enär dels »Förordningen af den 5 Dec. 1717 intet innehöll någon befallning, att alla plåtar skulle inlefvereras, utan allenast devalveras, dels oek, att den tiden när förra invexlingen skulle för sig gå voro inga tillräckliga mynttecken å orten tillfinnande och man således intet utan Bergshandteringens afstannande kunde blotta sig af nödiga handpenningar samt vara nöjd med en död insättningsattest, hvarföre en del af denna Bergslagens ledamöter behållit några plåtar, ehuru till ett fast ringa quantum, af orsak att fastän 6-dalers plåten ej galt mer än 4 daler, man likväl fick i varor mera därför än för 6 daler i mynttecken». Hvarjemte begärdes, att Bergslagen »prompt måtte få mynttecken för dess plåtar och undgå den olägenheten med insättningsattestens tagande». Denna skrifvelse blef inför Upphandlings-Deputationen förededd den 19 Maj, men något beslut med anledning deraf har icke kunnat återfinnas¹⁾.

¹⁾ För att finna den inverkan på Stora Kopparbergslagens ekonomiska ställning, som denna indragne myntningsfrihet orsakade, vilje vi här anföra några, bland Upphandlings-Deputationens handlingar befintliga, af Friherre Thegner uppgjorda »Kalkulationer», utvisande de för åren 1717 och 1718 i detta hänseende uppkomna olika förhållanden i afseende på kopparmyntningen. För hvartera af dessa år beräknas Bergslagens koppartillverkning till 6,000 Sk \mathfrak{t} , ehuru för 1717 densamma uppgick till nära 6,432 och för 1718 till 6,172 Sk \mathfrak{t} .

»För 1717 utgjorde Kronans afrad 900 Sk \mathfrak{t} .
Af återstående 5,100 Sk \mathfrak{t} utgjorde $\frac{1}{4}$ kopparränta. 1,275 »

Således Kronan till myntning behållne 2,175 Sk \mathfrak{t} ,
som utmyntade göra, å 540 dr på Sk \mathfrak{t} , 1,174,500 dr K. m:t.

När derifrån afdragas myntningskostnaden å 40: 22, samt Bankens provision å 6: $7\frac{1}{2}$ på Sk \mathfrak{t} 102,055 » $2\frac{1}{2}$ öre K. m:t,

återstår Kronans nettobehållning 1,072,444 dr $29\frac{1}{2}$ öre K. m:t.

Beträffande den således endast för Kronans räkning under 1718 bedrifna kopparplåtmyntningen blef, vid Kam-

Dertill kommer af Bergslagens 3,825 Sk Å	
stora sjötullen à 80: 27 $\frac{1}{2}$ på Sk Å . .	309,323 d:r 9 öre K. m:t,
då Kronans hela vinst bliver	1,381,768 d:r 6 $\frac{1}{2}$ öre K. m:t.
Af Bergslagens 3,825 Sk Å blifva à 540 daler . . . ,	2,065,500 d:r K. m:t.
När derifrån afdragas myntningskostna-	
den à 43: 22 på Sk Å . 167,104: 12.	
samt stora sjötullen . . 309,323: 9.	476,427 d:r 21 öre K. m:t,
återstår Bergslagens nettobehållning . .	1,589,072 d:r 11 öre K. m:t.

För 1718 åter skulle, enligt Kongl. Brevet den 24 Mars samma år, Kronans afradskoppar eftergifvas, hvadan kopparräntan utgjorde $\frac{1}{4}$ af 6,000 Sk Å eller 1,500 Sk Å , hvilka, för Kronans räkning myntade, göra à 493 daler 2 $\frac{1}{2}$ öre på Sk Å . 739,617 daler 6 öre. Stora sjötullen af Bergslagens 4,500 Sk Å à

80: 27 $\frac{1}{2}$ på Sk Å	363,909 " 12 "
eller tillsammans	1,103,526 daler 18 öre.
Härtill läggas myntningskostnad på 1,500 Sk Å	
à 46: 29 $\frac{1}{2}$ à Sk Å	70,382 " 26 "
Bergslagens koppar, inköpt efter äldre mynt-	
foten à 248: 29 $\frac{1}{2}$, gifver i nettobehållning	1,120,190 " 20 "
Skillnaden mellan gamla och nya myntfoten	
à 166: 16 $\frac{2}{3}$ på Sk Å gör	749,306 " 8 "
Myntomkostnaden à Bergslagens 4,500 Sk Å	
à 46: 29 $\frac{1}{2}$ på Sk Å gör	211,148 " 14 "

Således hela summan 3,254,554 daler 22 öre.

6,000 Sk Å förmyntade à 540 daler Sk Å gör	3,240,000 " —
Den större myntkostnaden à 3 daler 7 $\frac{1}{2}$ öre	
på Sk Å gör skillnaden	14,554 daler 22 öre.

Häraf visar sig, att oakadt Bergslagens åtnjutna eftergift af	
hela afraden, hade Bergslagens förlust för 1718 blifvit skillnaden	
emellan dess inkomst 1717	1,589,072 daler 11 öre.
samt inkomsten för försåld koppar 1718 . .	1,120,190 " 20 "
eller	468,881 daler 23 öre.

När från Kronans behållning å myntningen	
för 1718	1,852,832 " 26 "
drages dess behållning å myntningen 1717	1,381,768 " 6 $\frac{1}{2}$ "
hade skillnaden blifvit Kronans större vinst	
1718	471,064 daler 19 $\frac{1}{2}$ öre,
hvarifrån dock först böra dragas:	
Bergs-Kollegii Stat. . . 210,000: —	
samt högre myntkostnad 14,554: 22.	224,554 " 22 " ,
då den verkliga högre nettovinsten för	
1718 hade blifvit	246,509 d:r 29 $\frac{1}{2}$ ö. K. m:t.

mar-, Bergs- och Kommers-Kollegiernas gemensamma sammanträde den 31 Dec. 1717¹⁾), dels ifrågasatt att göra plåtmyntet rundt, hvilket förslag dock öfvergafs, sedan Assessoren Swab och Inspektoren Lundström detsamma afstyrkt, såsom blifvande fyradubbelt dyrare än fyrkantigt plåtmynt, dels ock föreslaget, att plåtarnes midtelstämpel borde blifva trekantig och den i hörnen rund, med allenast tre kronor; och blef detta Inspektoren Lundströms förslag vid de tre Kollegiernas sammanträde den 2 Januari 1718²⁾) antaget. Samtidigt härmed afgick ock Kammar-Kollegiets och Upphandlings-Deputationens skrivelser till bemälda Assessor Swab att »ifrån den 1 Januari 1718 alldeles upphöra med stämplingen af hvarjehanda myntplåtar, dock, att tiden dessmedelst ej måtte löpa fruktlöst undan händerna, borde arbetas på ämnen till myntplåtar alldeles efter den förra foten, hvilka, sedan de nya stämplarne för innevarande år 1718 vore färdige, komma att stämplas och det, som för Bergslagens räkning varder myntadt vid bruket, innehållas till den 1 Mars, men hvad som af kopparräntan härrörer inskaffas till Banken så mycket som görligt är medan åkeföret varar och isarne bära»³⁾). Kort derefter afgick Kammar-Kollegiets och Upphandlings-Deputationens gemensam-

Men enär, enligt Kongl. Brevvet den 5 Maj 1718, endast halfva afraden blef Bergslagen eftergifven, och inköpspriset deremot, enligt gällande utmyntningsgrund, med netto 415 daler 14 $\frac{1}{2}$ öre K. m. t. Bergslagen beräknadt, blef Kronans inkomst af 1,837 $\frac{1}{2}$ Sk \ddot{a} koppar à 493: 2 $\frac{1}{2}$ à Sk \ddot{a} 906,031 daler 3 öre, samt Stora sjötullen af Bergslagens 4,162 $\frac{1}{2}$ Sk \ddot{a} à 80: 27 $\frac{1}{2}$ 336,616 daler 5 $\frac{1}{2}$ öre, tillsammans 1,242,647 daler 8 $\frac{1}{2}$ öre, eller 139,120 daler 30 öre mindre än 1717. Bergslagen åter, som erhöle för 4,162 $\frac{1}{2}$ Sk \ddot{a} à 415: 14 $\frac{1}{2}$ i lösen 1,729,104 daler 19 $\frac{1}{2}$ öre, komme att ega en vinst, jemfördt med 1717: af 140,032 daler 8 $\frac{1}{2}$ öre». Det belopp af koppar som för 1718 till Kronan slutligen försålles, skall framdeles visas.

¹⁾ Kammar-Koll. Prot. 1717, pag. 3374.

²⁾ Ibidem 1718, fol. 5.

³⁾ Häraf synes, att man då ännu hyste hopp, att Bergslagen skulle få, som förut, förmynta sin koppar, till dess att Konungens ofvan anförda Bref af den 28 Jan. 1718 helt och hållet tillintetgjorde all ovisshet i detta hänseende.

ma skrifvelse af den 14 Jan. 1718 ¹⁾ till Assessoren Swab och Bergslagens 24 Äldste med förståndigande, »att göra den eftertryckliga anstalt, det plåstämplingen (myntningen) efter förra Förordningen oförsumligen måtte fullföljas på all Kronans och privat ²⁾ koppar, som för 1717 kunde finnas vid Avestad till myntplåtar destinerad». Slutligen aflät Kammar-Kollegiet den 11 Mars 1718 ³⁾ bref till Stora Kopparbergslagens 24 Äldste och Inspektoren Arvidsson med befallning, »att de kopparplåtar, som derefter komme att präglas, på det sättet måtte inrättas, att valeurstämpeln, som står midt på plåtarne, blefve trekantig med Göta lejonet, men hörnstämplarne mindre och trinda med tre kronor uti jemte årtalet, allt efter den champlun, som Inspektoren Lundström öfversändandes varder». Enär vid utmyntningen af dessa plåtar utmyntningsgrunden af den 17 Maj 1715 fortfarande förblef gällande, syntes ändamålet med den sålunda förändrade stämpeln endast hafva varit, att derigenom kunna särskilja dessa nya, aldrig motstämplade myntplåtar från sådana äldre, som voro motstämpling underkastade eller hvilka i brist deraf voro till Kronan förbrutne.

Slutligen anföras nu beloppen af den koppar, som under åren 1715—1718 blifvit vid Avestad förmyntad till plåtar, enligt utmyntningsgrunden af den 17 Maj 1715 à 180 daler S. m:t å Skæ.

		Kopparens vikt.			Silfvermynt.		
		Skæ.	Læ.	m.k.	Daler.	öre.	pgr.
1715	{ Kronans förmyntning	29:	3.	—	5,247:	—	—
	{ Bergslagens d:o	2,734:	10.	8½.	492,213:	21.	—
	{ Bankens d:o	1,864:	1.	4½.	335,530:	31.	—
Summa		4,627:	14.	12½.	832,991:	20.	—

¹⁾ Kammar-Koll. Arkif. Memorialboken 1718, fol. 47.

²⁾ Härmed menas naturligtvis enskildes till Kronan försålde koppar, ty enskilde fingo lika litet som Bergslagen för egen räkning under 1718 mynta dem tillhörig koppar.

³⁾ Kammar-Koll. Prot. 1718, pag. 398, och Memorialboken fol. 50.

		Kopparens vikt.			Silfvermynt.		
		Sk \ddot{a} .	L \ddot{a} .	m.k.	Daler.	öre.	pgr.
1716	{ Kronans förmyntning	27:	16.	12 $\frac{1}{2}$.	5,009:	20.	—
	{ Bergslagens d:o	4,160:	1.	13 $\frac{3}{4}$.	748,815:	6.	—
	{ Bankens d:o	2,122:	15.	12 $\frac{1}{2}$.	382,100:	20.	—
Summa		6,310:	13.	18 $\frac{3}{4}$.	1,135,925:	14.	—
1717	{ Kronans förmyntning	23:	7.	17.	4,210:	20.	20.
	{ Bergslagens d:o	3,157:	5.	—	568,305:	—	—
	{ Bankens d:o	1,688:	18.	14 $\frac{1}{4}$.	304,008:	13.	12.
Summa		4,869:	11.	11 $\frac{1}{4}$.	876,524:	2.	—
1718	{ Kronans förmyntning	50:	4.	13.	9,041:	27.	5.
	{ Bankens d:o af Kronans koppar .	936:	17.	4 $\frac{1}{2}$.	168,635:	—	19.
	{ D:o d:o från Bergslagen inköpt .	1,193:	2.	9.	214,762:	1.	14 $\frac{3}{4}$.
Summa		2,180:	4.	6 $\frac{1}{2}$.	392,438:	29.	14 $\frac{3}{4}$.

Hela beloppet till plåtar myntad koppar för åren 1715—1718 utgör således 17,988 Sk \ddot{a} 4 L \ddot{a} 8 $\frac{1}{2}$, hvilka à 180 daler S.m:t af skeppundet motsvara 2,237,880 daler 1 öre 14 $\frac{3}{4}$ pgr. S.m:t. För att finna huru jemförelsevis ringa den vinst var, som Kronan erhöill af den från Bergslagen till myntning inköpta koppar, emot det starka missnöje, som orsakades af den Bergslagen fräntagna friheten att för 1718 förmynta dess koppar, må allenast anföras, att då från de utaf 1,193 Sk \ddot{a} 2 L \ddot{a} 9 $\frac{1}{2}$ Bergslagens koppar utmyntade 214,762 daler 1 öre 14 pgr. först afdrages myntningskostnaden 20,059 daler 11 öre 18 pgr., återstå till Banken lefvererade 194,702 daler 21 öre 20 pgr., och då derifrån åter afdrages kopparens inköpspris, à 138 daler 15 $\frac{3}{4}$ öre S.m:t, som gör 165,226 daler 14 öre, så återstå 29,476 daler 7 öre 20 pgr., utgörande således Kronans slutliga vinst å denna myntning af Bergslagens koppar. Men om härvid tillika beräknas den minskning i inkomst, som Kronan måste vidkännas genom halfva afdrages efterskänkande, hvilken myntad i plåtar skulle utgjort 81,000 daler S.m:t, så visar sig, att Statsverket, såsom den slutliga följ-

den af dessa åtgärder, hade en verklig förlust. Man hade nemligen föreställt sig, att Bergslagen skulle finna sig nödsakad till Kronan försälja största delen af sin koppar, för att såmedelst genast blifva till mynt förvandlad; men hellre än att anlita denna aftvungna utväg att skaffa sig penningar, valde Bergslagen hvarje annat medel att använda kopparen, och följden deraf blef, att Bergslagen till Kronan försålde allenast en ringa del af kopparen eller 1,193 Sk \ddot{a} , hvaremot återstoden deraf, eller omkring 3,000 Sk \ddot{a} , blef antingen upplagd, utskeppad, eller på annat sätt använd.

Efter det vi nu genomgått allt hvad under Carl XII:s regering till kopparplåtmyntningen egentligen hör, torde i sammanhang dermed böra redogöras för de rörande plåtmyntets utförsel, under de fyra åren 1715—1718, vidtagna lagstiftningsåtgärder. Sedan Regeringen, såsom ofvan är nämnt, under den 6 September 1714 medgifvit, att »plåtutförseln finge frigifvas», bestämdes genom Kongl. Brevet till Kommers-Kollegiet af den 22 September (3 Oktober 1715¹⁾), att, i taxan å stora sjötullen, myntade kopparplåtar vid utförsel tills vidare borde beläggas med 2 proc. helfri och 3 proc. ofri tull. Detta stadgande blef väl fortfarande för de följande tre åren i tulltaxan bibehållet, men i Kongl. Förordningen den 27 November 1717²⁾ derjemte det tillägg gjordt, att »Kongl. Maj:t ville efterlåta kopparplåtar på det sättet att utföras, att den som tänkte dem utskeppa skulle i Upphandlings-Deputationen ingifva tillräcklig försäkring, att han för samma penningar ville låta antingen silfver eller varor komma in i riket, då honom af Upphandlings-Deputationen en frisedel skulle gifvas;... och skulle den som handlade häremot . . . icke allenast vara förlustig det kapital, som han på sådant sätt hade velat utpraktisera, utan ock mista all sin egendom, hvaraf

¹⁾ Riks-Ark. Handels Exped. Registratur, fol. 291, samt Tulltaxorne i v. Stiernmans Författn.-saml. VI. pag. 261 o. 511.

²⁾ v. Stiernmans Författn.-saml. VI. pag. 404.

den ena hälften skulle angifvaren och den andra Vadstena krigsmanshus tillfalla; . . . skolandes de, som utan något skälighet hinder äro försummelige, till Vadstena krigsmanshus böta dubbelt så mycket, som dess utskeppade varor varit värde». I sammanhang härmed stadgades ock i Kongl. Brefvet till Upphandlings-Deputationen af den 21 påföljande December, med anledning af kopparmyntets värdened-sättning, att Deputationen borde »vid frisedlarnes utgifvande icke dess mindre beräkna kopparplåtarna i gemen efter deras förhöjda värde». Till följd af påbudet om kopparmyntplåtarnes motstämpling utkom, på grund af Upphandlings-Deputationens skrifvelse den 3 Mars 1718, Öfver-Ståthållarens kungörelse af den 5 i samma månad ¹⁾, »att inga myntade kopparplåtar skola derefter till främmande orter utskeppas, som icke först med vederbörlig stämpel märkte och Deputationens frisedel derpå sedan utgifne äre». Ehuru väl det skulle tyckas, som det i ofvanberörde Förordning af den 27 November stadgade straffet borde hafva varit tillräckligt strängt att förekomma kopparmyntplåtars utförsel, utkom dock den 21 April 1718 ²⁾ en ytterligare Förordning, hvari för olofligt utförande bland annat af kopparplåtar stadgas, att den brottslige skulle icke blott, enligt förstnämnde Förordning, »mista all sin egendom, utan ock dessutom afstraffas som en falsk myntare».

Sedan under år 1709 *kopparskiljemyntningen* upphört, uppstod om dess fortsättning ej fråga förr än Bergs-Kollegiet i bref den 8 Oct. 1713 till Kammar-Kollegiet öfverlemnade ett af Assessoren Harald Lybecker ³⁾ afgifvet

¹⁾ Kongl. Bibliothekets Saml. af patentförfattningar.

²⁾ v. Stiernmans Författn.-saml. VI. pag. 500.

³⁾ Harald Lybecker blef 1691 Bergmästare vid St. Kopparberget; 1692 tillika Assessor i Bergs-Koll.; 1709 adlad; 1713 Bergs-Råd, då han frånträdde Direktörs-befattningen vid Avestads kopparverk, hvilken alltid åtföljde Bergmästare-sysslan. Död 1741.

förslag med prof på nytt kopparskiljemynt, och dervid uttalat den åsigt, att Lybeckers föreslagne myntfot af 600 daler K. m:t å skeppundet borde nedsättas till den förra eller 400 daler K. m:t. Häröfver infordrades Kamereraren i Kammar-Kollegiet Hesslerings utlåtande, hvari föreslogs, »att hvarvt Skæ koppar kunde utmyntas till 500 daler K. m:t, då deri all myntomkostnad borde inberäknas, så att en mark koppar utmyntades till 80 stycken halförar och hvarje halföre till $\frac{2}{3}$ lod kopparvigt». Vid Kammar-, Bergs- och Kommers-Kollegiernas gemensamma sammanträde den 13 Nov. 1713 ¹⁾ beslöts, »att Assessoren Lybecker skulle tillskrifvas att, i enlighet med nämnda (500 dalers) myntfot, inkomma med ett nytt pertinent förslag och netto-uträkning på omkostnaden, så att derefter med Bergslagen måtte kunna om förmyntningen ackorderas». Emellertid infordrades öfver förstnämnda förslag äfven yttrande af Myntvärdien Michel Pohl, som den 9 nästföljande December föreslog 4 olika utmyntningsgrunder, nemligen till 4, 5, 6 och 800 daler K. m:t å Skæ, anseende 800 dalers myntfot bäst, äfvensom att myntningen ej på annat ställe än i Stockholm borde förrättas».

Vidare afhöordes ingenting om kopparskiljemyntningen förr än förutnämnde trenne Kollegier den 30 Okt. 1714 ²⁾ deröfver afgåfvo sitt betänkande, hvari yttras: »Sedan af vederbörandes ingifna projekter och kalkulationer Kollegierne befunnit, att, enär ett skeppund koppar blefve utmyntadt i halförar till 500 daler K. m:t, hela omkostnaden under präss sig till 136 (o: 137) daler 16 öre bestiger, blifvandes för Kongl. Maj:t således 362 daler 16 öre behållne, då hvar halföre komme att väga $\frac{2}{3}$ lod (viktualie-

¹⁾ Kammar-Koll. Prot. 1713, pag. 3248 och 3524.

²⁾ Riks-Ark. Kammar-, Bergs- och Kommers-Koll. Bet. 1714. Jemte förslaget är vidfogad ritning till slant och halföre, lika de sedermera 1715 slagna mynten, utom att å ritningen är årtalet 1714.

vigt)¹⁾ och 80 halförar på hvar mark (stapelstadsvigt), samt 32,000 på ett skeppund (stapelstadsvigt), hvilket inalles gör 500 daler K.m:t; och ehuru väl ett Skæ koppar, med all omkostnad inberäknad, vore tillförne utmyntadt till 400 daler K.m:t, hvilket då skett under valtsning, likväl som denne föreslagne utmyntning å 500 daler, i anseende till skiljemyntets zirlighet komme att ske under präss, hvartill större omkostnader erfordrades, så komme ändå Kongl. Maj:t icke att känna häraf någon nachdel, utan njöte för ett Skæ koppar 362 daler 16 öre; blifvandes fuller desse halförar till vigten något ringare än de förre, men den åtskillnaden vore ändock icke så sensibel, att den kunde förorsaka någon alteration i handel ochandel, efter som ock intet mera skiljemynt blefve förmyntadt, än hvad som nödtorftligen i landet kunde erfordras, förutan det, att förbemäldte skiljemynt i anseende till vigten blefve ändå en god del drygare och således så mycket bättre än de främmandes. Hvad slantarne anbelangar vore således uträknadt, att enär ett Skæ koppar blefve utmyntadt till 450 daler, så bedrager sig hela omkostnaden till 77 daler och för Kongl. Maj:t behållet 373 daler, då hvarje slant komme att väga $2\frac{1}{15}$ (o: $2\frac{2}{15}$) lod (viktualievigt) och 12 slantar på hvar mark (stapelstadsvigt) samt 4,800 på ett Skæ (stapelstadsvigt), hvilket tillsammans gör 450 daler; kunnandes, till undvikande af bråk och brutna tal, ingen närmare kalkulation öfver slantar träffas, varandes ej heller den skillnaden emellan halförars och slantars utmyntning af den konsideration, att densamma i daglig utgift kunde skönjas, besynnerligen som en sådan proportion till detta skiljemyntets förmyntande borde iakttagas,

¹⁾ Här likasom annorstädes synes, att så snart vigten understigit en mark, har i allmänhet delarne deraf förvandlats till motsvarande lod viktualievigt, vare sig att stapelstads- eller hvilken annan vigt som helst vid de högre vikt-talen begagnats, förmodligen af den orsak, att viktlödjor för lod och delar deraf icke funnits för annat än viktualievigten.

att enär 4 skeppund koppar blifva utmyntade till halförar, komme allenast det femte skeppundet till slantar, då ingen särdeles ömnoghet af det slaget i riket lär blifva»; förmenandes Kollegierne i öfrigt »hvad prägeln och stämpeln anbelangar, att den efter förra vanligheten på slantar så väl som halförar kunde förblifva, emedan densamma igenom förmyntning under präss blefve nu mycket renare och zirligare». Detta Kollegiernas betänkande blef af Regeringen den 6 derpåföljande November ¹⁾ till alla delar godkändt, med uppdrag till Kammar-Kollegiet att skyndsamligen sätta detta beslut i verkställighet. Detta var således *kopparens till skiljemynt elfte utmyntningsgrund*, enligt hvilken slanten eller 1 öre S. m:t, efter 450 daler K. m:t å Skæ, skulle väga 6,67 ort, samt halföret eller $\frac{1}{2}$ öre S. m:t, hvaraf myntades 500 daler K. m:t af skeppundet, väga 1 ort.

För verkställighet af nämnda Författning afgick först Kammar-Kollegiets bref den 17 Nov. 1714 ²⁾ till Bankofullmäktige, »att 100 Skæ koppar skulle förmyntas till slantar och halförar för att stoppa den brist som vore uppå nödtorftigt kopparskiljemynt. Och skulle Stora Kopparbergslagen derom notificeras för att låta förrätta samma myntning med präss vid Avestad». Derefter aflät Kollegiet den 29 i samma månad ³⁾ bref till Assessoren Angerstein ⁴⁾ och Kopparbergslagens 24 Äldste, samt mut. mut. till Myntinspektoren Göran Arwidsson af hufvudsakligt innehåll: »Efter det Angerstein den 25 October blifvit notificerad att å Bergslagens vägnar sända en fullmäktig, som sig hos Kollegiet borde för öfverenskommelses uppgörande infinna, samt under tiden Kollegiernas förslag till

¹⁾ v. Stiernmans Föfattn.-saml. VI. pag. 180.

²⁾ Kammar-Koll. Registratur 1714, fol. 244.

³⁾ Kammar-Koll. Registratur 1714.

⁴⁾ Assessoren Johan Angerstein var född 1672; Bergmästare vid Kopparberget 1713 och såsom sådan den ene Direktören vid Avestads-verken 1713 och 1714. Tillika Assessor i Bergs-Koll. Död 1720.

kopparskiljemyntets utmyntning blifvit af Hennes Kongl. Höghet och Herrar Rikets Råd gilladt, så hade Angerstein och gode männen andragit den af Grufverätten gjorde svårighet att sända någon fullmäktig till detta ärendes afgörande, så länge de ingen kunskap hade så väl om myntarelönens bestående, som om sjelfva tiden och skeppundtalet till myntningen; förmäländes dock icke destomindre Grufverätten sig genom skrifvelse hafva anmodat Bergmästaren Anders Swab att sig i Kollegiet infinna och göra sig underrättad om allt hvad som angående denna myntning kunde proponeras; hvarjemte Grufverätten aldrahållst önskade, att bemälde myntning kunde förrättas till ett försök på några Sk^æ koppar, innan öfver myntekostnaden under präss, såsom helt ovanligt manér i Avestad, något blefve fastställt». Och anförde Kollegiet för egen del, att »som, i anseende till den stora bristen på skiljemynt, nödvändigheten fordrat, att den projekterade myntningen af halförar och slantar ju förr ju hellre verkställdes, hade Kollegiet sett sig föranlåtet att genom skrifvelse den 17 hujus anmoda Bankofullmäktige att till berörde myntning under präss 100 Sk^æ koppar i Avestad aflevereras; hvadan Kollegiet begärde, det Assessoren och Herrar 24 Äldste ville göra den goda anstalt, att myntningen af halförar och slantar under präss till ett försök af några skeppund måtte försiggå, samt efter den vanliga prägeln zirrigare och väl förrättas, till dess Kollegiet vidare kunde komma med Bergslagens fullmäktige att visst sluta; hvarvid borde iakttagas att när 4 Sk^æ blefve utmyntade till halförar det 5:te då blefve till slantar». Vid denna ringa myntning under nästpåföljande vintermånader slogos endast sexlingar, hvartill begagnades de stämplor, som Assessoren Lybecker under hösten 1713 låtit förfärdiga, hvarföre ock dessa sexlingar hafva året 1713.

Knapt hade denna nya kopparskiljemyntning hunnit vid Avestad sättas i verket, förr än till Stockholm anlände

Konungens här ofvan anförda Bref till Radet af den 10 (21) Januari 1715 ¹⁾), hvori beträffande kopparskiljemyntet stadgas, att detsamma »måste rättas efter plåtarnes valeur och sättas till ännu lägre fot, och att ännu mindre mynt än halförar skulle slås, såsom fyrkar och penningar, ståendes intet till befrukta, att något sådant skiljemynt i landet blefve infördt fast det sloges långt under dess innerliga värde, hälst när man intet sloge större quantitet, än som till dagligt bruk erfordrades». Med anledning häraf hade Kammar-, Bergs- och Kommers-Kollegierne den 21 påföljande Febr. ²⁾) gemensamt sammanträde, då det föreslogs att endast höja slantarnes utmyntning i likhet med halförarnes till 500 daler K. m:t å Skæ; men ärendet uppsköts till den 25 Febr. ³⁾), då Kollegierne beslöto en förhöjd utmyntning af slantar till 540 och af halförar till 600 daler K. m:t af Skæ, hvarjemte Kammar-Kollegiet sistnämnda dag ³⁾) aflät bref till Kopparbergslagens 24 Äldste, hvori med åberopande af det Kongl. Brevet tillkännagafs, »det halförarne komme att utmyntas till 600 daler K. m:t å skeppundet, samt de förlidet år beordrade slantar komme till 540 och icke som förlidens var fastställdt till 450 daler K. m:t å skeppundet. Dessutom, som Kongl. Maj:ts vilja vore, att fyrkar och penningar skulle såsom ett mindre skiljemynt än halförar förmyntas, kommandes 2 fyrkar och 4 penningar att gå och gälla mot en halföre, alltså borde Bergslagen inkomma med förslag hvad till dessa ringare myntsorter i myntarelön, prägling och annor omkostnad kunde erfordras». Samma dag ⁴⁾) afgick äfven Kammar-, Bergs- och Kommers-Kollegiernas betänkande till Kongl. Senaten, i öfverensstämmelse med brevet till Stora Kopparbergslagens 24 Äldste. Detta var således *kopparens till*

¹⁾ v. Stiernmans Författn.-saml. VI. pag. 190.

²⁾ Kammar-Koll. Prot. fol. 284 och 300.

³⁾ Kammar-Koll. Registratur 1715.

⁴⁾ Riks-Ark. Inkomne Betänkanden* 1709—1718.

skiljemynt tolfte utmyntningsgrund, enligt hvilken slanten eller 1 öre S. m:t, hvaraf myntades 540 daler K. m:t af skeppundet, skulle väga 5,56 ort, samt halföret eller $\frac{1}{2}$ öre S. m:t, hvaraf myntades 600 daler K. m:t af skeppundet, skulle väga 0,83 ort.

Vid verkställigheten af den sålunda anbefallda kopparskiljemyntningen förekommo åtskilliga omständigheter, som orsakade dess mindre skyndsamma utförande. Sedan nemligen Kammar- och Bergs-Kollegierne, i skrifvelse den 1 Mars 1715, kungjort Kopparbergslagens 24 Äldste det kontrakt, som samma dag ¹⁾ uppgjorts med Inspektoren Lundström om inrättande af 2:ne maskiner vid Avestad för kopparskiljemyntningens skyndsammare och billigare bedrifvande, hvarför han skulle åtnjuta 6,000 daler K. m:t af besparingarne, hade Bergslagens styrelse den 18 i samma månad derå svarat, dels »att bemålde Inspektors föreslagne maskin icke gäfvade den vinst af 4 daler per Skæ han föregifvit», dels ock »att Bergslagen icke kunde utgifva det öfverskott som vid myntningen kunde uppkomma af den fastställda myntarelönen, hvarföre Bergslagen förväntade, att Kollegiet icke tillåte något mot de slutna kontrakt, hvaruti Bergslagen försäkrats mot allt intrång af främmande», . . . samt slutligen, »att om någon avance af Lundströms maskin kunde uppkomma, den då måtte få komma Bergslagen tillgodo». . . Då dessa Bergslagens besvär den 1 April ¹⁾ i Kammar-Kollegiet föredrogos, beslöts att, enär skäligt vore, det Bergslagen hade någon vinst på myntningen för att kunna komma ut med sitt arrende, Inspektoren Arvidsson skulle tillskrifvas, med tillsägelse att skicka Lundströms kontrakt tillbaka; och till Bergslagen skulle skrifvas, att den finge med Lundström öfverenskomma om villkoren vid myntningen. Påföljande dag, den 2 April, tillskref Kammar-Kollegiet så väl Myntinspek-

¹⁾ Kammar-Koll. Prot. 1715, fol. 322 och 457.

toren som Kopparbergslagens 24 Äldste, förklarande, »att Kollegiet genom det med Lundström slutna kontrakt ingalunda afsett att på något sätt præjudicera Bergslagen, eller haft intention att rubba det med densamma den 19 Dec. 1712 öfver Avestads bruk slutna kontrakt, hvadan Kollegiet öfverlemnade till Bergslagen sjelf att bestämma huru Lundström skulle till det honom tillagda belopp 6000 daler K. m:t förnöjas».

Det dröjde ej länge förr än Konungens här ofvan omnämnda Bref till Rådet af den 13 (24) April 1715 från Stralsund ankom, hvari stadgades ej allenast kopparplåtmyntets, utan äfven det gamla kopparskiljemyntets höjning med hälften af det åsatta värdet, likasom ock kopparskiljemyntets utmyntning »till en god del högre» än plåtmyntet. Sedan Kongl. Senaten till följd deraf den 10 påföljande Maj¹⁾ aflåtit Bref till Kammar-Kollegiet jemte afskrift af anförda Kongl. Bref, i öfverensstämmelse hvarmed Kollegiet hade att uppgöra fullständigt förslag i ämnet, sammanträdde Kammar-, Bergs- och Kommers-Kollegierne till gemensam öfverläggning den 12 i samma månad²⁾, hvarvid Kollegierne »funno, att förhöjningen rörande plåtarne var en klar sak, men icke så med skiljemyntet, nemligen halförar; och aktade Kollegierne nödigt först alldeles inställa slantmyntningen. Dernäst, enär halförarne voro beslutade att myntas till 600 daler på skeppundet, men skiljemyntet skulle sättas till högre proportion mot plåtarne, så beslöts att halförar skulle myntas till 640 daler K. m:t å skeppundet och sedan fyrkar och penningar i proportion deraf; men beträffande de redan slagna halförar, så blefvo de derefter konsidererade för halfannan halföre». Nästföljande dag den 13 Maj³⁾ afgåfvo Kollegierne till Kongl. Senaten häröfver ett utlåtande, hvari

¹⁾ Kammar-Koll. Arkif. Ankomne Kongl. Bref 1715, fol. 316.

²⁾ Kammar-Koll. Prot. 1715, fol. 620.

³⁾ Riks-Ark. Kollegiernas Betänkanden 1709—1718.

yttas, »att de ordres, som tillförne afgått till Bergslagen, både om plåtars och kopparskiljemynts förmyntande efter den då fastställda myntfoten, skulle kontramaderas; men angående kopparskiljemyntet höllo Kollegierne före vara rådeligt att alldeles innehålla med de s. k. kopparslantars förmyntande, hvarom fuller tillförne varit förordnad, men icke kommit till någon begynnelse eller verkställighet; utan tyckte Kollegierne vara bäst, att allenast halförar blefve myntade, i anledning af den nu förordnade valuation till 640 daler K.m:t å Skæ; och beträffande det smärre skiljemyntet af fyrkar och penningar som borde förmyntas, hvarom jemväl tillförne bref afgått till Stora Kopparbergslagen att inkomma med förslag öfver omkostnaden, så enär sådant svar icke inkommit, skulle Kammar-Kollegiet derom ånyo affärda dess skrifvelse, samt derhos kungöra, att samma smärre slaget komme att efter senare myntfoten förmyntas». I öfverensstämmelse med detta betänkande tillskref ock Kammar-Kollegiet samma dag ¹⁾ så väl Stora Kopparbergslagens 24 Äldste som Myntinspektoren Arvidsson, hvar efter Kongl. Senaten redan den 17 i nämnda månad ²⁾ uti Bref till Kollegierne samma betänkande till alla delar gillade och godkände. Sålunda hade blifvit bestämd *koppars till skiljemynt trettonde utmyntningsgrund*, enligt hvilken i halförar K.m:t eller $\frac{1}{8}$ öre S.m:t skulle utmyntas 640 daler K.m:t af skeppundet, hvadan hvar halföre borde väga 0,78 ort.

Med afseende på dessa trenne så hastigt på hvarandra följande utmyntningsgrunder torde följande böra anmärkas: 1:o Enligt Resolutionen den 30 October 1714 blef en liten post slantar verkligen blifvit myntad, oaktadt i Kollegiernas bref till Kongl. Senaten af den 13 Maj 1715, hvori slantmyntningen återkallas, det säges, att samma myntning aldrig kommit till någon verkställighet. 2:o Ehuru högst få

¹⁾ Kammar-Koll. Registratur 1715.

²⁾ Kammar-Koll. Ark. Ankomne Kongl. Bref 1715, fol. 323.

af dessa slantar med årtalet 1715 ännu finnas qvar, böra de dock, enär de ega stadgad utmyntningsgrund, såsom verkligt mynt och ej såsom profmynt upptagas ¹⁾. 3:o Som några slantar icke veterligen finnas i behåll efter utmyntningsgrunden af den 25 Febr. 1715, kan såsom sannolikt antagas, att sådane 1 öre S. m:t i koppar icke blifvit myntade. 4:o Alldenstund skillnaden i vikt å halförena efter de tvänne för 1715 gällande utmyntningsgrunderna är så obetydlig, att genom densamma icke kan för hvart stycke tillförlitligen bestämmas, till hvilkendera af dessa tvänne myntgrunder det bör hänföras, emedan så väl remedium som slitning derinom lätteligen kunna rymmas, samt då räkenskaperne härom ej lemna några upplysningar, emedan de för 1715 icke upptaga någon skiljemyntning, så torde lämpligast vara att hänföra alla $\frac{1}{6}$ öre S. m:t med årtalet 1715 under den sista utmyntningsgrunden af den 13 Maj anförda år, såsom äfven gällande för de nästföljande trenne åren, hvilkas $\frac{1}{6}$ öre S. m:t i vikt tyckas nära öfverensstämma med de ännu förekommande af år 1715.

Här ofvan rörande plåtmyntningen anförde Kongl. Förordning af den 17 Maj 1715 handlar äfven om kopparskiljemyntet, hvarom stadgas: »Hvar och en af de dittills myntade halförar kommer derefter att gälla för en och en half, så att två halförar göra tre stycken och fyra deraf göra sex stycken, hvilka svara mot en öre S. m:t, eller ett hvitrunestycke. . . . Angående de nya halförarne, blifver samma prägel på dem som tillförne varit vanligt å båda sidor, men skillnaden består derutinnan, att de icke allenast blifva lättare och mindre i sjelfva omkretsen, utan ock komma derefter att göras zirligare och renare, förutan det att ock sjelfva årtalet på dem utvisar åtskill-

¹⁾ Med dessa år 1715 slagna slantar böra icke förblandas de i en senare tid, med samma vid Avestad förvarade stämplor, slagne 1715 års slantar, hvilka, tunnare än de äkta och utan krusad rand, tydligen vitna om deras senare och falska ursprung.

naden. Men tvänne fyrkar komma att gälla emot en af de nya halförarne och tvänne penningar emot en fyrk eller fyra penningar emot en ny halföre». De i denna Förordning ännu omnämnda fyrkar och penningar, hvilkas myntning i Kongl. Brefvet den 10 (21) Januari 1715 anbefalldes, samt i Kammar-Kollegiets skrivelser den 25 Febr. och 13 Maj samma år omnämnas, blefvo dock aldrig myntade. Det är troligt, att icke ens den från Bergslagen förnyade gånger derå infordrade uträkningen någonsin blifvit afgifven, åtminstone kan den numera ej återfinnas. Den genom samma Kongl. Förordning äfven för kopparskiljemyntet stadgade värdeförhöjning, blef, likasom för plåtmyntet, äfvenledes nedsatt genom Kongl. Plakatet den 5 December 1717, hvori bestämdes, att från den 1 Mars 1718 skulle »alla gamle upphöjde halförar ej gälla mer än halförar tillförne, så att de gå sex på ett öre S. m:t . . . samt att af de nya halförarne skulle gå nio stycken på ett öre S. m:t». Och blef denna kopparskiljemyntets värdenedsättning fortfarande gällande under återstående tiden af Carl XII:s regering.

I början af år 1716 skedde en tillfällig myntning af sexlingar, enligt den äldre utmyntningsgrunden af 600 daler K. m:t af skeppundet, »till följd af Inspektoren Lundströms förseende», hvarom till Kammar-Kollegiet gjordes anmälan den 13 Februari ¹⁾ anförda år, med förfrågan tillika om nämnde »halförar» finge utgifvas, samt »om differencen finge skrivas på Kongl. Maj:t». Med anledning häraf beslöt Kollegiet samma dag, »att halföres-myntningen skulle sändas till Stockholm och framdeles afgöras hvem som skulle gälda differencen» ²⁾, samt »att ej vidare skulle myntas

¹⁾ Kammar-Koll. Prot. 1716, pag. 377.

²⁾ I Kammar-Koll. 1:a Prov. kont. Mem. bok för 1717 finnes under d. 4 April (fol. 60) anteeknadt, att samma dag afgått bref till Assessoren Swab och Stora Kopparbergslagen med tvänne uträkningar öfver omkostnader på halföresmyntningen, nemligen »sub N:o 1 räkning å myntning

halförar å Lundströms machin och att Bergslagen finge ackordera med Polhammar ¹⁾ om halföresmyntning på den machin han sagt sig skola inventera». Till följd häraf blef uppskof med skiljemyntningen intill dess Konungens Bref af den 27 Maj 1716 från Torpum ankom, med »befallning om några skiljemynths förfärdigande». I underdånig skrifvelse den 3 påföljande Juli berättade Kammar- och Bergs-Kollegierne »huruledes de i görligaste måtto sökt efterkomma Kongl. Maj:ts nådiga vilja om berörde skiljemynths förfärdigande, anhållandes om Kongl. Maj:ts nådiga approbation och gillande»; och i Bref den 28 i samma månad ²⁾ till bemälda Kollegier godkände Konungen deras i detta afseende vidtagna åtgärd. Som till denna 1716 års skiljemyntning användes allenast 30 Sk^ä 18 L^ä 15 $\frac{7}{8}$ koppar, förspordes snart åter brist på skiljemynt, hvarföre Kammar-Kollegiet den 20 Augusti 1717 ³⁾ aflät skrivelser till Kopparbergslagen och Inspektoren Arvidsson, med begäran, »det de skulle den försorg draga, att en så ymnig förmyntning af halförar derefter skedde, som till förekommande af klagomål och besvär öfver deras afsaknad i handel och vandel tillräcklig vara kunde». Ehuru väl något $\frac{1}{4}$ öre S. m:t af år 1717 numera, så vidt man känner, icke är i behåll, synes dock, så väl af Inspektoren Lundströms bref till vice Presidenten Friherre Thegner af den 23 Nov. 1717 ⁴⁾, som äfven af de i räkning den 4 påföljande December till halföresmyntning bokförda 20 Sk^ä koppar, att sådan mynt-

efter 600 daler K. m:t, enligt Kammar-Kollegiets resolution den 25 Febr. 1715», och »sub N:o 2 räkning å myntning efter 640 daler K. m:t, enligt Kammar-Kollegiets resolution den 13 Maj 1715».

¹⁾ Christopher Polhammar, född 1661, blef Direktor-Mechanicus 1693; Assessor i Kommers-Koll. 1714; Kommers-Råd 1716; samma år adlad med namnet Polhem; Ridd. af Nordstjerne-orden 1748 den 17 April; död 1751.

²⁾ Riks-Registraturet 1716, fol. 1165.

³⁾ Kammar-Koll. 1:a Prov. kont. Memorialboken 1717, fol. 65.

⁴⁾ Upphandlings-Deputationens handlingar.

ning nämnda år egt rum. Sannolikt har man dock härtill begagnat 1716 års stämplat. Under år 1718 blefvo sexlingar förmyntade, dels af 49 Sk^æ 1 L^æ 15 $\frac{3}{4}$ koppar, enligt den stadgade utmyntningsgrunden af 640 daler K. m:t ur skeppundet, dels ock, på grund af Kammar-Kollegiets resolution den 28 Mars 1718 ¹⁾), af i Avestad befintliga myntteckens-cissalier, »eftersom», säger Kollegiet, »i vigten ingen särdeles difference är». Vid denna myntning af kasserade och ostämplade myntteckens-plattar hafva måhända begagnats sexlingsstämplat så väl af 1716 som af 1718, enär man ännu stundom finner $\frac{1}{6}$ öre S. m:t för båda dessa åren af sinsemellan väsentligt olika vikt, härledande sig från dels de kasserade plattarnes egen ojämnhet för tillämnade *samma* slags mynttecken, dels ock deraf, att dessa sexlingar slogos af flere *olika* slags myntteckens-cissalier.

Slutligen må rörande kopparskiljemyntningen här anföras den genom Kongl. Resolutionen den 30 Mars 1717 stadgade myntningskostnaden för halförar, enligt utmyntningsgrunden af den 13 Maj 1715 å 640 daler K. m:t af skeppundet, nemligen:

Gärmakare-, smid-, skär-, valts-, klipp-, glödg- och skurare-lön samt lettrering	62 d:r.	
Präglarelön	48 »	11 öre.
1½ L ^æ afbränning.	31 »	3½ »
Penningräknarelön	2 »	—
Fjerding och hopslagning	—	24 »
eller tillsammans kopparmynt.	144 d:r	6½ öre.
och sålunda Kronans behållning å hvar Sk ^æ 495 »	25½ »	

Summa 640 d:r K. m:t.

Till de belopp, som mynträkenskaperna upptaga, lemnas här i ett sammanhang en öfversigt af den vid Avestad till skiljemyntning använda koppar, hvari dock icke inbe-

¹⁾ Kammar-Koll. Prot. 1718, fol. 879.

gripes den till beloppet okända skiljemyntningen derstädes af myntteckens-cissalier.

					Sk℥.	L℥.	m.k.
1707	efter	utmyntningsgrund af 400 daler K. m:t till sexlingar			40.	—	—
1708		d:o	d:o	d:o	22.	3.	14.
1709		d:o	d:o	d:o	37.	16.	6.
1714	efter	450 daler till slantar och 500 daler till sexlingar					
1715	{	» 540 d:o	» 600 d:o	»	100.	—	—
		» 640 d:o till sexlingar					
1716	»	d:o d:o	d:o	30.	18.	15.
1717	»	d:o d:o	d:o	20.	—	—
1718	»	d:o d:o	d:o	49.	1.	15.
Summa Sk℥ koppar 300.					—	10.	

Innan vi nu öfvergå till afhandlingen om nödmyntet, torde med några ord här böra omtalas kursförhållanderne under Carl XII:s regering. Med afseende härå synes riksdalerns vaxelpris på Hamburg ifrån 1697, då genom Kongl. Reskriptet af den 6 Maj samma år riksdalern bestämdes att gälla 25 mark, till och med 1708 hafva vexlat mellan 25 och 27 mark. Under 1709 vexlade kursen från 26 till 29 mark, men under påföljande åren 1710—1714 synes densamma åter något hafva sänkt sig, samt höll sig 1715 vid 25 à 25 $\frac{1}{4}$ mark. Af kopparmyntets sistnämnda år med hälften af det åstämplade värdet påbjudna förhöjning var en naturlig följd, att inom riket riksdalern mot kopparmyntet genast skulle stiga från 6 daler K. m:t (2 daler S. m:tsplåt före 1715) eller 24 mark K. m:t, hvartill han stått alltsedan 1681 års myntförordning utkom, till 9 daler K. m:t eller 36 $\frac{1}{2}$ K. m:t. Men riksdalerns kurs på Hamburg steg under 1716, nämnda förhöjning oaktadt, ej högre än till 25 à 27 $\frac{1}{2}$ mark, »hvartill orsaken lärar varit, dels att utlåndingen hade under sig både ut- och inskeppningen, dels ock att kaperierne försedde oss med många behof ököpandes»¹⁾. Med påföljande året 1717 steg dock vaxel-

¹⁾ Christiernin, föreläsningar angående vaxelkursen, pag. 73.

kursen hastigt till 38 mark, och under 1718, med dess många finansiella omkastningar, är det svårt att bestämma medelkursen, ty ehuru väl den vanligen beräknas till 40 mark ¹⁾) voro under samma år vexlingarne deri ganska stora. Af Bankostyrelsens kungörelse den 12 Aug. 1718 ²⁾), angående specie-myntsorternas godtgörande, finner man, att efter det allt karolinmyntet blifvit upphäfdt, Banken icke kunde förnöja sina kreditorer annat än med »kopparmynt och stämplade plåtar», hvarvid riksdalern skulle betalas med 7½ daler K. m:t eller 80 styfver, d. v. s. 2½ daler S. m:t, tilläggandes Bankostyrelsen försigtigtvis: »så länge Kongl. Maj:t en sådan dess härtills efter förhöjningen egande valleur ej i nåder varder förändrandes». Likaså bestämde Kammar-Kollegiet, såväl under 1718 som de nästföregående åren, för hvart halfår den »valuation», hvarefter för stora sjötullen riksdalern skulle mot kopparmyntet beräknas, hvilken värdebestämning, som rättade sig efter kursens medelhöjd på Hamburg ³⁾), blef Bankofullmäktige för efterrättelse tillkännagifven. I allmänna rörelsen åter hade allt ifrån kopparmyntets värdeförhöjning 1715 (d. v. s. dess försämring till skrotet med 50 proc.) riksdalern städse ansetts motsvara 9 daler K. m:t eller 3 daler S. m:t och det var först genom Kongl. påbudet den 29 December 1718 ⁴⁾), som i lag blef bestämdt, att riksdalern skulle motsvara sistnämnda dalertal i koppar- och silfvermynt.

Den af oss hittills afhandlade kopparmyntningens historia under Carl XII:s fem senaste regeringsår har företett åtskilliga anmärkningsvärda egenheter i afseende

¹⁾ v. Schwerin, Bidrag till kännedom af fäderneslandet, pag. 55.

²⁾ Densamme, Författningar rörande Bankoverket, pag. 82.

³⁾ I Kammar-Koll. 1:a Prov. kont. Memorialbok, fol. 57, finnes under den 15 Juli 1718, för halfåret Jan.—Juni 1718, i Bankoräkningen öfver stora sjötullen riksdalerns värde upptagen till 14½ daler K. m:t, äfvensom dukatens till 29½ daler K. m:t.

⁴⁾ v. Schwerin, Författningar rörande Bankoverket, pag. 86.

å såväl myntets råämne som de många omkostningar, hvilka egde rum genom dess värdeförändringar. Men den mörkaste delen af taflan återstår att skildra, nemligen den som omfattar historien om det nödmynt, hvilket under namn af *mynttecken* blef för Sverige olycksbringande, såsom förnämsta orsaken dertill, att Sveriges hela penningeväsende snart blef i grund förstördt. Om än detta nödmynts införande icke så omedelbart, som många andra samtidiga tvångsåtgärder¹⁾, innefattade ett öppet våld mot och tillintetgörande af den förnämsta grundvalen för allt samhälle — eganderättens helgd, så blef dock denna grundval väsentligen rubbad genom de förderfliga följderna af nämnda nödmyntning, som börjades utan nog beräkning af möjligheten att kunna dermed upphöra, samt sedermera fortgick utan all begränsning eller ens tanke på och afsigt att någonsin kunna åstadkomma en utväg för samma nödmynts invexlande.

När, hvarest och hos hvem första tanken uppstod att i Sverige införa mynttecknen är ganska ovisst. En del

¹⁾ Såsom sådane må endast anföras: 1:o Enligt Kongl. Brevet den 20 Jan. 1716, rättighet för långifvare till staten att såsom *specialhypothek* taga inteckning i hvilken enskilds egendom som helst. 2:o Enligt Kongl. Brevet den 1 Febr. 1716, aflemnande till Upphandlings-Deputationen af alla pupillers, kyrkors, skolors och fattighus tillgångar (såväl i kontanta som mot ränta utlånta medel), emot Statsobligationer. 3:o Enligt Kongl. Brevten den 25 Febr., 15 Juli, 24 Sept. och 20 Dec. 1717, bestämmande af varutaxor, samt inrättande af vågsedlar såsom bytesmedel. 4:o Enligt Upphandlings-Deputationens publikation den 7 Dec. 1717, påbud af tvångslån, som indrefvos genom utmätning. 5:o Enligt Kongl. Brevet den 20 Dec. 1717, allt karolinmyntets upphäfvande. 6:o Enligt Kammar-Kollegiets och Upphandlings-Deputationens publikation den 31 Mars 1718, de år 1700 förpantade kronogodsens återtagande samt utbjudande på ny förpantnings-auktion, så vidt pantinnehafvaren ej ville gifva dubbla förpantningssunman. 7:o På grund af Görtz' bref den 19 April 1718, beslag för kronans räkning å allt jern i vägen, hvilket sedan endast mot Upphandlings-Deputationens tillståndsbevis eller frisedel fick försäljas. 8:o Enligt Kongl. Brevet den 1 Sept. 1718, Bankosedlarnes förvandlande till räntebärande aktier, utan inlösningsskyldighet, m. fl.

författare påstå ¹⁾, att redan i Bender Konungen skall hafva umgåtts med en sådan tanke; men andra åter tro, att Görtz, denne lika mycket i politik som i finanser förslagne äfventyrare, som genast efter sin ankomst till Stralsund, få dagar efter Konungens, tillvann sig hans oinskränkta gunst och förtroende, ingifvit Konungen planen härtill ²⁾. Den första offentliga handling i detta ämne är Konungens Bref till Rådet af den 14 (25) Mars 1715 ³⁾, hvori det heter: »Som svårt torde falla, att medel till nödige utgifter genom lån och anticipationer anskaffa», alltså hade Kongl. Maj:t »godt funnit att till 1,000,000 daler S. m:ts quantum låta slå ett särdeles mynt eller tecken af koppar till lika storlek som ett femörestycke, hvilket skulle gälla en daler S. m:t stycket, och för samma summa vid beqvämligare tider igen inlösas. Och emedan dess innerliga godhet således intet kan svara emot det värde, hvarför detta mynttecknet skall gå och gälla, så vore nödigt, att man hindrade det sådant må kunna eftergöras och i riket införas. . . . Och kunde dessa mynttecken till allehanda tarfvors betalning användas, men intet till att dermed förnöja de förr till Kronan gjorda lån, hvilka med gångbart mynt skulle betalas». Jemte detta Bref följde ock Konungens Påbud af samma dag ⁴⁾, hvori försäkras, att berörde mynttecken »icke allenast i Kronans Ränterier för kontanta penningar

¹⁾ Äfven Görtz yttrade inför Kommissionen den 16 Januari 1719, att Konungen redan i Turkiet beslutat att införa mynttecken i Sverige. Bihang till Riksdagen 1719, pag. 133. Presteståndet yttrade ock den 9 April 1719 såsom sin gemensamma mening i frågan om mynttecknens inlösen, att Konungen i Bender haft tanke på mynttecken och myntsedlar. 1719 års Riksdag, pag. 84.

²⁾ Inför den Kommission, som dömde Görtz, yttrade på tillfrågan Ombudsrådet, sedermera Presidenten Friherre Casten Feif (död 1739), att han aldrig hört omtalas mynttecken förr än i Stralsund; att han gjort fåfånga föreställningar deremot, men att ordena ändock derom afgått till Sverige.

³⁾ v. Stiernmans Författn.-saml. VI. pag. 214.

⁴⁾ Kongl. Bibliothekets Saml. af Författningar.

skulle antagas, undantagandes tullarne¹⁾, utan ock framdeles i Kronans kassor igen inlösas, så att ingen, som sådane mynttecken . . . emottagit, derpå det ringaste skulle komma att lida». Som denna Konungens befallning träffade Kongl. Senaten derpå alldeles oförberedd, samt lång tid åtgick innan samma föreslagna nya myntning kunde sättas i verkställighet, blef nämnda påbud aldrig offentliggjordt²⁾.

Sedan Kongl. Senaten, genom Bref af den 13 Maj 1715³⁾, till Kammar-Kollegiet öfverlemnadt detta ärende, för att gemensamt med Bergs- och Kommers-Kollegierna öfverlägga om »inrättande af sådana präglar, att mynttecknen icke utan största svårighet måtte kunna eftergöras», samt derefter med betänkande inkomma, sammanträdde samma dag⁴⁾ de tre Kollegierne första gången för denna frågas behandling, hvarvid föreslogs, att på de anbefaldta mynttecknen på ena sidan sätta ett krönt dubbelt C och på den andra tre kronor. Frågan uppsköts dock till den 19 i samma månad, då det beslöts att deröfver infordra Assessoren Brenners⁵⁾ utlåtande⁶⁾, hvilket af honom inför Kollegierna afgafs den 23 Maj, då han der tillika yttrade, att »ingen prägel kunde upptäckas, som ej kunde eftergöras, samt att han intet hört något förslag på 100

¹⁾ Sedermera gjordes ock undantag för halfva kontributionen och upphandlingshjälpen, hvilka, såsom anslagne 'att inlösa obligationerna, borde med redbart mynt erläggas.

²⁾ Ombudsrådet Friherre Feif skref från Stralsund till Kammarrådet Cronfelt, «att det ej borde för mycket skyndas med mynttecknen, eftersom Feif förmodade ännu att skola bringa Hans Maj:t på andra tankar». (Feifs yttrande till Görtz-Kommissionens Prot. den 2 Mars 1719.)

³⁾ Kammar-Koll. Ark. Ankomne Kongl. Bref 1715, fol. 330.

⁴⁾ Kammar-Koll. Prot. 1715, fol. 638 och 663.

⁵⁾ Elias Brenner, född 1647, blef 1693 Assessor i Antiquitets-Arkivet; 1712 adlad med bibehållet namn. Död 1717.

⁶⁾ Kammar-Koll. Ark. Ankomne Kongl. Bref 1715, fol. 353.

år varit före, som för Konungen och riket varit så skadligt som detta». I detta utlåtande, hvilket den 25 i anförda månad upplästes, yttras: »Ehuru väl det nästan synes vara omöjligt att alldeles kunna hämma den skadliga efterföljd, som genom falskt myntande sig hos oss lär inrota, då de påbudne endaler S. m:ts kopparpolletter i riket blifva gängse», . . . så föreslås dock, »1:o att stämpeln till sådane polletter på det zirligaste och nättaste som görligt är, så väl till figurer som bokstäfver, må vara skuren, . . . samt att Kongl. Maj:ts porträtt med dess Kongl. namn må komma att stå på den ena och valeuren på den andra sidan; 2:o . . . att den kopparen, som tillverkas till sådane polletter, uti sjelfva smältningen kunde gifvas någon annan färg än ordinär koppar eller messing; samt 3:o att desse polletter skulle på det Engelska maneret rundt ikring brädden blifva denterade, isynnerhet då det efter Assessoren Polhammars invention verkställdes med udda och icke jemnt tal, hvilket . . . tjénar att afhålla en falsarier från sådant olofligt efterstämplande, dels ock att en särdeles dertill inrättad tolk eller matrice skulle förfärdigas, den hvar och en för mycket billigt pris kunde sig förskaffa, genom hvilken man de falska och eftergjorda från de rätta polletterna kunde bäst åtskilja». Vid utlåtandet var tillika bifogad en ritning till ifrågavarande mynttecken, nemligen *Åtsidan*: Konungens bröstbild med eget uppstruket hår, samt nedre delen af halsen och bröstet täckt af en mantel. Derunder 1715 och omskrift: CAROLVS XII D. G. REX SVEC. *Frånsidan*: Å fältet i 4 rader: I | DALER | SILFVER | MYNT, samt derunder tre kronor, ställde två och en. Efter en längre öfverläggning om detta förslag stannade Kollegierne slutligen i den åsigt beträffande prägeln å mynttecknen, att å ena sidan borde stå 1 DALER S. M. samt å den andra »årtalet och ett lejon med krona öfver»¹⁾).

¹⁾ Kammar-Koll. Prot. 1715, fol. 702.

De tre Kollegierne afgåfvo till Kongl. Senaten den 28 Maj 1715 deras betänkande i ämnet, dervid hufvudsakligen förmländande, att de »till det åsyftade ändamålets så mycket bättre ernående låtit för sig kalla de personer, som om mynt och dess beskaffenhet hade god kunskap och sökt af dem göra sig underrättade om en sådan prägelns inrättande, som af androm aldeles intet eller med svårighet må kunna eftergöras, men af dem samtliga det utlåtande bekommit, att de hvarken veta eller tro någon prägel så konstigt kunna formeras, att den ju af androm, som sig derom beflita, må kunna eftergöras; . . . hvadan Kollegierne icke kunde försäkra, att ju härvid stor flärd och underslef till publici skada kunde förelöpa, särdeles af de utrikes varande konstnärer, hvaraf således riket en obotlig skada skulle följa; men alldenstund Hans Maj:t dess nådiga vilja genom öppet Påbud allaredan gifvit tillkänna, så ansågo Kollegierne bäst vara, att sjelfva plattarne eller blindmyntet medelst valtsning och klippning må förfärdigas i Avestad till lika storlek som ett femörestycke, hvilka kunde föras hit till Stockholm att här på Myntet genom prässande präglas och fullbordas, hvarom ock voré skrifvet till Stora Kopparbergslagens 24 Äldste, för att få veta huru snart de kunde påbegynna detta arbete, samt hvad arbetslön för hvart Skæ erfordrades. Sammaledes hade Kollegierne låtit afgå bref till Bankofullmäktige, angående myntare- och präglare-lönen, samt till hvad quantum af detta mynt uti en vecka skulle kunna tillverkas; och anbelangande sjelfva stämpeln, så hade Kollegierne tyckt att densamma på det zirligaste och nättaste till sina figurer och bokstäfver varder utskuren, hvaruti på den ena sidan (sättes) valeuren 1 DALER S. M. samt på den andra sidan ett lejon med en krona öfver samt årtalet på båda sidor om lejonet, jemväl ock omkring bräddarne tänder eller taggar på det sätt, som en del af det Engelska myntet är slaget».

Och afgick i öfverensstämmelse härmed skrifvelse till Konungen den 31 Maj.

Sedan Kongl. Senaten, uti Bref till Kammar-Kollegiet af den 15 påföljande Juni ¹⁾, med allenast den ändring gillat Kollegiernas förberörda betänkande, att »hvad sjelfva stämpeln angår, fuller på den ena sidan valeuren af 1 DALER S. M. satt blifver, men å andra sidan en krona med årtalet derunder», så företogo Kollegierne detta ärende till pröfning vid gemensamma sammanträden den 21 Juni ²⁾ och 21 Juli ²⁾, å hvilken sednare dag uppsattes svar till Kongl. Senaten, med redogörelse öfver hvad i saken blifvit af Kollegierna åtgjort. I detta svar omförmäldes först, att Stora Kopparbergslagens 24 Äldste »lofvat i görligaste måtto göra plattarne till nämnda mynt så lika som möjligt, efter ett sådant arbete vid bruket ej skulle vara ovanligt, emedan Handelsmannen Grill förlidne året beställt 97 Skæ sådant blindmynt, af hvilka från 90 till 94 gått på en mark, deremot af dessa plattar 100 göra en mark och således 40,000 ungefär gå på Skæ; och hade Bergslagen gjort uträkning, hvarefter arbetslön med afbränning och gärmakarelön m. m. bestege sig till 107 daler 13 öre skeppundet, med beräkning att för framtiden af dessa plattar skulle 20 Skæ kunna slås om månaden, men om vintern måste arbetet stå stilla emedan vattnet, hvaruti skurningen förrättas, då fryser, som med ingen eldning skall kunna förekommas». Derefter anfördes »Bankofullmäktiges förslag öfver myntare- och präglareomkostnaden, hvilken på ett Skæ koppar, som komme att myntas efter lätt vigt och belöpa i plattar till 38,400 stycken à 120 stycken på marken, bestege sig till 120 daler S. m:t eller 360 daler K. m:t, men efter svår vigt till 150 daler S. m:t eller 450 daler K. m:t, förutom öfrige arbetet med myntets in- och uträknande m. m. Utlåtande sig bemäldo Fullmäktige, att ett Skæ på 3 veckor skulle kunna präglas,

¹⁾ Kammar-Koll. Arkif. Ankomne Kongl. Bref 1715, fol. 335.

²⁾ Kammar-Koll. Prot. 1715, fol. 820 och 970.

och således hvar vecka göras omkring 12,800 stämplade polletter, men då arbetet kommit rätt i gång måhända 18 à 20,000 stycken i veckan; alltså skulle, enligt dessa förslag, omkostnaden af ett Skæ koppar svår vigt, eller 40,000 sådane penningars förfärdigande, sig belöpa till 557 daler 13 öre K. m:t och således till 13,935 daler 5 öre K. m:t på 25 Skæ koppar, som erfordrades till den af Hans Maj:t fastställda summan af 1,000,000 daler S. m:t, hvilka vid Avestad skulle kunna förfärdigas på en och enfjerdedels månad, samt deremot här vid myntet, då blott 12,800 stycken i veckan präglades, på ett och ett halft år, eller måhända, efter 20,000 i veckan när arbetarne blifvit vane, på ett år eller femtio veckor». Den 19 påföljande Aug.¹⁾ afgick till Inspektoren Arvidsson och Bergslagens 24 Äldste Kammar-Kollegiets skrifvelse om myntteckens-plattars noggranna förfärdigande till omkring 100 stycken på marcken, samt derefter dessa blindmynts skyndsamma sändande till Stockholm. Bestämmandet af skrodningskostnaden, som Bergslagen antagit till 107 daler 13 öre K. m:t för hvar Skæ, blef tills vidare uppskjutet.

Som Konungen, efter afgifvandet af så väl Påbudet den 14 (25) Mars 1715 om myntteckens utgifvande, som Brevet till Rådet af samma dag om berörda Påbuds kungörande, »sedermera icke förnummit hvad dervid vore åtgjort», afläts till Rådet den 27 derpåföljande Augusti (7 Sept.)²⁾ ett Bref med »befallning att låta Kongl. Maj:t veta hvad med mynttecknen vore föranstaltadt, samt huru mycket deraf redan kunde vara slaget, drifvandes med all flit derpå, att den anbefallda summan af en million så skyndsamt må blifva präglad, att densamma till nästkommande års utgifter må kunna nyttjas». Vare sig att detta Konungens Bref icke hann från Stralsund komma Kongl. Senaten under September månad tillhanda, eller att Se-

¹⁾ Kammar-Koll. Aktuarii-Kont., bundten N:o 12.

²⁾ v. Stiernmans Författn.-saml. VI. pag. 252.

naten velat synas af egen drift hafva påskyndat verkställigheten af mynttecknens förfärdigande och sålunda skydda sig för anmärkningar och obehag från Konungens sida, aflät emellertid Senaten den 1 October 1715¹⁾ följande Bref till Kammar-Kollegiet: »Alldenstund det lärer till Kongl. Maj:ts tjenst och nådiga behag, att de kopparmynttecken å 1 daler S. m:ts värde, som Hans Maj:t befallt slås, blifva med det fordorsammaste färdiga, så förmodar Senaten, att Kollegiet lär låta sig vara angeläget att skynda dermed så mycket görligt är, viljandes Senaten vara frikallad så framt något ansvar skulle uppkomma att dermed så länge dröjes». Men först i en skrifvelse af den 10 i sistnämnda månad¹⁾ infordrade Kongl. Senaten, med åberopande af Konungens Bref af den 27 Augusti (7 Sept.), Kollegiets »berättelse, hvad orsaken vore att med mynttecknens tillverkning så långsamt tillginge», samt befallde att »för öfrigt Kollegiet borde låta sig vara angeläget, att Hans Maj:ts nådiga vilja i detta mål ju förr ju hellre blefve fullbordad». Samtidigt härmed synas ock vederbörande myndigheter hafva med mer allvar fortskyndat de åtgärder som erfordrades för ifrågavarande förslags verkställighet. Sålunda förevisade redan den 17 Okt. 1715²⁾ Kammarrådet Cronfelt³⁾ inför Kammar-Kollegiet 8 stycken från Myntinspektoren Arvidsson i Avestad inskickade prof på myntteckens-plattar. Samma dag²⁾ upplästes ock Bankofullmäktiges svar om mynttecknens präglande, hvori »Banken undandrog sig allt ansvar dervid, men ville bidraga med medel till stämplars och materialers anskaffande». Den 31 Oct.²⁾ skref Inspektoren Arvidsson till Kammar-Kollegiet, att 500,000 myntteckens-plattar voro färdige att sändas till Stockholm. Den

¹⁾ Kammar-Koll. Ark. Ankomne Kongl. Bref 1715, fol. 370 och 371.

²⁾ Kammar-Koll. Prot. 1715, fol. 1318, 1321 och 1390.

³⁾ Joachim Cronfelt, förut kallad Westerling, blef Advokat-Fiskal i Kammar-Koll. 1699; adlad 1705; Kammar-Råd 1714; död 1723.

2 Nov.¹⁾), då frågan om mynttecknen åter i Kammar-Kollegiet förevar, upplästes ett nytt från Konungen ankommet Bref af den 26 förutgångne September (4 October) »om påskyndande af mynttecknens myntande». Den 2 November afgåfvo ock Kammar-, Bergs- och Kommers-Kollegierne betänkande i anledning af Kaptenen B. Elfving den 31 Oct. till Kollegiernas utlåtande öfverlemnade förslag: »1:o att sedan i Avestad förfärdigats plattar, något större och tjockare än en karolin med ett trindt hål midt uti, hvarpå, så väl som rundt omkring, kanterne blefve gjorde på snedden, skulle med den machin, som Elfving mot 300 daler S. m:ts förskott ville låta förfärdiga, kunna intryckas ej allenast i kanterna på den innersta öppningen utan ock i randen utomkring upphöjda bokstäfver på ett sätt, som med ett ordinärt letterverk eljest inte kunde låta sig göra, särdeles eftersom kanterne blefve ställde på snedden; sådane polletter kunde tillverkas 1,000 på dagen, för att å Myntet vidare präglas; samt 2:o att göra dessa polletter af jern och på samma sätt äfven i bräddarne intryckas bokstäfver och sedan präglas till äfven 1,000 om dagen». Med anledning af dessa förslag yttrade Kollegierne: »Som desse polletter dels blefve större, dels af annan metall än Kongl. Plakatet af den 14 (25) Mars befallt, samt enär Hans Maj:t i Bref den 27 Aug. (7 Sept.) befallt att de påbudne mynttecknens förfärdigande skulle med den drift pådrifvas, att den anbefallda summan kunde till nästa års utgifter nyttjas, och Senatens bref af den 15 Juni fastställt den modell som till mynttecknen projekterades, hvadan ock till följd deraf tolf fjerdingar sådane plattar från Avestad ankommit, äfvensom nödige stämplar dertill blifvit förfärdigade och myntningen snart kunde taga sin begynnelse, alltså funno Kollegierne betänkligt att göra någon ändring i det en gång faststäldt vore». Till

¹⁾ Kammar-Koll. Prot. 1715, fol. 1404.

följd häraf kom ock Elfvings nämnda förslag att helt och hållet förfalla.

Ännu förekommo dock alltjemnt hinder och svårigheter för verkställigheten af myntteckens-myntningen. Sålunda anmälde vederbörande myntbetjente den 21 Nov. 1715 ¹⁾ till Kammar-Kollegiet, »att blindmyntet till polletterna vore så illa slaget, att de ej utan vidare ordres kunde dem prägla, särdeles som en del varit halförar». Med anledning häraf skref Kammar-Kollegiet den 25 i samma månad ¹⁾ till Stora Kopparbergslagen och Inspektoren Arvidsson, »att de hitsände plattarne voro så ojemma, dels tjocka, dels tunna, dels spruckna, dels med klumpar eller flagor besvärade, så att hardt nära hela posten kunde som cissalier anses», hvadan myntbetjente i Avestad borde tillhållas större noggrannhet, så »att de enligt ackord gjorde myntteckensplattarne zirlige och accurate, emedan de fleste redan sände blifvit kasserade». Ändtligen var så långt fortskridet med denna myntning, att Myntinspektoren Zedritz kunde till Kammar-Kollegiet den 22 Dec. anmäla, att »inmot 50,000 stycken mynttecken voro präglade», samt den 2 Januari 1716 ²⁾, att tillhoppa »80,000 stycken mynttecken voro färdiga och att resten inom 8 à 9 månader kunde vara färdig». Den 6 April 1716 ingaf bemälde Myntinspektör till Kammar-Kollegiet ett memorial, hvori redogöres för omkostnaderne vid myntteckenspräglingen ifrån dess början den 21 Nov. 1715 till 1 April 1716, utvisande att under då förflutna 18 veckor blifvit tillverkade »360,000 stycken mynttecken, af hvilka hvart 1,000:de kommit att kosta 19 daler 19 ören $9\frac{1}{3}$ pgr. Till de mynttecken som återstodo komme derefter att utbetaltas hvar vecka 122 daler K. m:t. Deremot kunde om veckan på en präss präglas ungefär 30,000 stycken mynt-

¹⁾ Kammar-Koll. Prot. 1715, fol. 1544 och 1571.

²⁾ Ibidem 1716, pag. 3.

tecken och om dagen 5,000 stycken, som belöpte således på hvart 1,000:de 4 daler 2 öre 3½ pgr K. m:t).

Emellertid, oaktadt något påbud om mynttecknens införande ännu icke var utgifvet, hade kännedomen om deras förhanden varande tillverkning orsakat i landet en allmän missbelåtenhet. Isynnerhet köpmännen klagade så väl öfver deras underhaltighet såsom gångbart mynt, som öfver de bedrägerier och underslef, hvartill de kunde för-
anleda. Det torde kunna dragas i tvifvel huruvida, i anledning af detta missnöje, afsigten verkligen varit att alldeles inställa utgifvandet af dessa mynttecken såsom gångbart mynt, eller om ej, hvilket synes troligare, det endast varit för att något lugna de uppskrämda sinnena som den 23 Jan. 1716 ¹⁾ afläts till Kammar-Kollegiet ett Kongl. Bref, hvari det heter: »Emedan Kongl. Maj:t städse låtit sig vara angeläget huru kommerserna i riket måtte befordras och tilltaga samt kredit och god tro underhållas och styrkas, såsom ock vid mynttecknens inrättande förnämsta afseendet varit, dels att derigenom ersätta den brist som spordes på gångbart mynt, medelst enkla och dubbla karoliners otidiga utförsel, dels att någorlunda bota kopparplåtarnas tyngd och den svårighet att dem flytta ifrån den ena orten till den andra, alltså hade Kollegiet till vidare nådig befallning fuller att innehålla med berörda myntteckens utgift och bruk, då säkert är att förmoda det undersåtarne, isynnerhet köp- och handelsmännen, lära så mycket mer beflita sig att det ur riket praktiserade vanliga silfvermyntet åter inskaffa och införa, som Kongl. Maj:t ock medelst särskilda förordningar vore sinnad att sådant ännu lättare och drägligare göra. Dock kunde med dessa mynteteckens präglande fullt fortfaras, så att i fall och änskönt de till deras första ernade bruk ej torde vidare blifva nyttiga, de likväl kunde således komma till

¹⁾ Riks-Reg. 1716, fol. 352.

måtto, att de efter deras värde såsom ett skiljemynt brukas, utan att man den dervid anlagda omkostnaden behöfde förlora».

Det var ej mer än fem dagar efter sist anförda brefs datum, eller den 28 Januari¹⁾, Ombudsrådet Friherre Cronhielm²⁾ å Konungens vägnar från Ystad tillskref Kammar-Kollegiet, att »oansedt Hans Maj:t förmodat det mynttecknen redan till nyåret skulle vara färdige, men Hans Maj:t ej fått derom någon underrättelse, begärdes upplysning huru med deras förfärdigande är vordet lidet, och anmodades Kollegiet drifva derpå, att samma mynttecken ju förr ju hellre måtte blifva färdiggjorde, på det Hans Maj:ts befallning må hafva sin fullbordan och att Hans Maj:t må kunna sig deraf betjena när och om Hans Maj:t det i nåder godt finner». Jemför man nu detta bref med det nästförutgående af den 23 Januari, så synes här ofvan uttryckta förmodan icke varit obehörig, att nemligen afsigten med sist åberopade bref icke varit att återkalla beslutet om de under utmyntning varande mynttecknen, utan att brefvet blifvit föranledt af det med mynttecknen uttalade missnöjet samt fruktan för dess följder. Denna åsigt får så mycket större sannolikhet för sig deraf, att redan den 1 Febr. 1716³⁾ utkom från Ystad Konungens Bref om mynttecknens utgifvande. Deri säges: »Som närvarande tidens omständigheter fordra skyndsamma medel och utvägar, så har Kongl. Maj:t funnit nödigt att låta slå en viss summa särdeles mynttecken, till prägel och storlek sådane som vidfogade aftryck närmare utvisar, hvilka skola gälla en daler S. mt stycket och öfver allt i riket ifrån publikationsdagen ovägerligen därför antagas. Men emedan ingen derigenom skall på något sätt komma att lida, hafva

¹⁾ Kammar-Koll. Ark. Ankomne Kongl. Bref 1715, fol. 379.

²⁾ Friherre Salomon Cronhielm blef 1707 Landshöfding; 1714 Ombuds-Råd; 1719 Riks-Råd och Grefve, Död 1724.

³⁾ Kongl. Bibliothekets Saml. af Författningar.

tillika i Stockholm blifvit förordnade visse personer och gjord den anstalt, att desse mynttecken af desamma uppå hvars och ens åstundan och begäran strax skola ovägerligen med kontanta penningar blifva inlöste, dock ingen post ringare än till 200 daler S. m:t i sönder». Derjemte stadgades ansvar såsom för falsk myntning för den som sådana mynttecken eftergjorde eller i riket införde.

Slutligen utkom ock Konungens öppna Påbud, datedt Höllenstad i Norrige den 8 Mars 1716¹⁾, »angående

1) Kongl. Biblioth. Saml. af Författningar. Här torde böra lemnas rum för några utdrag ur det af Görtz, troligen under Jan. månad 1716²⁾ afgifna, på Tyska författade och i Riks-Ark. bland K. Kommissionens öfver Görtz akter förvarade märkvärdiga förslag angående mynttecknen, hvilket utan datum finnes på Svenska infördt i Bihang till 1719 års Riksdag, pag. 37—52. Deri anføres först (pag. 39), såsom skäl hvarföre nya pålagor icke kunde tillgripas, »att hela rikets penningestock, om den ock kunde på en gång indrifvas till E. Maj:ts disposition, skulle icke förslå ens till de oundgängligaste utgifterna, helst nu sannoliktvis ej mer än 2 millioner äro i rörelse». Dernäst säges (pag. 40), att då man icke vidare kunde hafva att vänta något gagn af en *frivillig* kredit, måste en *tvungen* anåkas, om hvars möjlighet och tillvaro åberopas exemplet af statsobligationerna. Men (pag. 41) då dessa, såsom endast lydande å större summor, »sålunda omöjligen kunna vara beqvämliga i daglig handel och vandel, . . . så faller det hvar och en i ögonen huru oundgängligen nödvändigt det är att smärre obligationer eller, hvilket är nästan detsamma, mynttecken införas och sättas i gång». Vidare yttras (pag. 48): »För att åt de små mynttecknen, likasom åt de större obligationerna skaffa och bibehålla kredit, fordras väl litet tvång som vehikel, men denna om ock tvungne kredit kunde vinnas genom trenne medel, nemligen: 1:o att en fond anvisades för mynttecknens inlösning; 2:o att man så mättar deras myckenhet, . . . att det goda myntet alltid må behålla öfverhanden och städse vara tillräck-

2) I Berehs historia om Svenska mynttecknen, införd i Loenboms Historiska Märkvärdigheter, III D. pag. 84, äfvensom vid öfverskriften till detta, pag. 104 i samma Saml., i sammandrag införda Görtz' förslag, säges, att detsamma blifvit af honom framlemnadt till Konungen i Stralsund kort före utfärdandet af påbudet om mynttecken den 14 (25) Mars 1715. Men att sådant icke kunnat ega rum synes dels deraf, att detsamma ej kan vara författadt tidigare än Januari 1716, emedan i början deraf omtalas »de nyligen införde obligationerne», hvilka påbjödos den 29 December 1715, dels ock af Görtz' egen uppgift inför Kongl. Kommissionen den 31 Jan. 1719, att samma förslag »aldrig blifvit öfverlemnadt till Konungen utan endast här (i Stockholm) uppläst inför Senaten», och att »Stats-Sekreteraren v. Höpken författat detsamma efter öfverenskommelse med Vice-Presidenten Thegnen».

de mynttecken, som af koppar blifvit slagne och myntade». Detta Påbud är för öfrigt ordagrant lika lydande med det förut anförda Brevet af den 1 förutgångne Februari. Men det stadgas deri dessutom, »att med dessa mynttecken icke allenast halfva delen utaf två-procents-kontributionerna, utan jemväl under året alla ordinarie och extraordinarie räntor kunde betalas, skolandes desamma till den ändan uti Kronans Ränterier ovägerligen emottagas. När med tiden pröfvas nödigt dem återigen att upphäfva, så skola de få, hvilka då mot förmodan funnes utelöpande, dels med reda penningar, dels med Konungens Ständers befullmäktigades obligationer varda inlöste; . . . skolandes ej heller i Banken någre mynttecken hvarken utgifvas eller emottagas. . . . Angående stora sjötullen så borde dermed efter förra förordningar förhållas».

Emellertid fortsattes mynttecknens präglande under alltjemnt fortfarande hinder och svårigheter. Sålunda anmälde Myntinspektoren Zedritz hos Kammar-Kollegiet den 24 Februari 1716 ¹⁾, »att myntteckens-plattarnes ojämnhet orsakat en stor mängd cissalier och myntningen sålunda fördröjt», hvadan Kollegiet beslöt att tillskrifva Stora Kopparbergslagen om hitsändande af ännu 10 Skæ plattar, förutom de förut lofvade 6 Skæ. Vidare anmälde samma Myntinspektör till Kammar-Kollegiet den 15 påföljande Mars ¹⁾, att han ej hade mera medel till myntfolkets aflö-

ligt till den utländska handels bestridande, men mynttecknen deremot tillräckliga för att lätta vår inhemska handel och vandel, som eljest skulle i brist på småmynt alldeles afstanna; och 3:o att man låter dem som förvexla sådane mynttecken mot obligationer njuta en liten fördel (af 5 proc.) till godo». Slutligen föreslås (pag. 50): 1:o »att mynttecknen mottagas i Kronans räntor, samt tillåtelse att till och med hälften af kontributionen i sådant mynt utgöres, och 2:o att hvarje gång mynttecken indrages att mot andra ombytas, böra de större summorna invexlas mot obligationer, hvilka alltid skola vid nästföljande betalningstermin inlösas mot en doucenr af fem procent».

¹⁾ Kammar-Koll. Prot. 1716, pag. 519 och 738.

nande, hvarföre han fått anvisning på Stats-Kontoret; men då der erhållits det svar, att der ej finnes för 1716 några medel, hänvistes han till Baron Görtz. Den 19 Mars ¹⁾) anmälde Zedritz åter hos Kammar-Kollegiet, »att han omöjligt kunde längre få myntfolket att arbeta, sedan de på femte veckan ej fått någon betalning. Då Baron Görtz, uppå Zedritz' memorial derom, hänvist honom till Kammar-Kollegiet, gaf Kollegiet honom nu anvisning till Stats-Sekreteraren von Höpken. Ännu en gång den 26 Mars ¹⁾) kom Zedritz upp till Kammar-Kollegiet och »lakterade, att han ej fått något svar från Upphandlings-Kontoret angående penningar åt myntfolket, hvarföre honom tillsades att bref skulle i ämnet afgå till Kammar-Expeditionen». Allt detta visar i hvilket bedröfligt skick penningställningen på den tiden sig befann, samt hvilken obestämdhet och oreda rådde i allmänna ärenders behandling. Slutligen synes Myntinspektoren i medlet af April hafva erhållit dessa så svårbekomna medel, enär en qvitteringslista, som Myntvärdien Michel Pohl fört öfver till Myntets arbetare utbetalda penningar, börjar med den 15 April 1716 och går till den 4 Mars 1719. Rubriken å denna lista lyder: »Såsom de högförnämde Herrar till Upphandlingen Deputerade för skäligt och godt funnit att tillägga och ordinera vederbörande myntbetjente och arbetare för dess flit vid mynttecknens skyndsamma förfärdigande ett visst för hvart 1,000 som förfärdigas, hvilket tager sin början den 1 Jan. 1716, alltså qvitterar Myntinspektoren Herr G. Zedritz hvad sålunda bekommes» ²⁾).

Innan ännu mynttecknen hunnit komma ut i allmänna rörelsen hade rykte blifvit utspridt, att desamma skulle såsom reda penningar komma att emottagas och utgifvas i Banken, hvarföre Baron Görtz den 12 Mars 1716 ³⁾) utfärdade

¹⁾ Kammar-Koll. Prot. 1716, pag. 792 och 864.

²⁾ I Kongl. Myntverkets Arkif.

³⁾ Kongl. Biblioth. Saml. af Författningar.

en publikation till samma ryktes vederläggande, med löfte om 200 daler S. m:ts belöning till den som upptäckte det-sammas utspridare.

Såsom bevis huru Görtz ansåg sig enväldigt kunna förfoga om allt hvad som Upphandlings-Deputationen rörde, kan anföras, att sedan Grefve von Dernath och Stats-Sekreteraren von Höpken blifvit af Konungen bemyndigade att emottaga och förvalta uppbörden af samtliga mynttecknen, gaf Görtz Myntmästaren Careelberg muntlig befallning att, på grund af Konungens till von Dernath och von Höpken härom aflåtna Bref, till Görtz aflemna 120,000 stycken mynttecken. Med anledning häraf blef Careelberg den 24 April 1716 ¹⁾ inför Kammar-Kollegiet förekallad att om förhållandet härutinnan göra redo. Careelberg sade sig hafva till Görtz utlemnadt nämnda belopp mynttecken på den grund, att Görtz åberopat berörda Kongl. Bref såsom stöd för rättigheten till deras lyftande. Kollegiet lät vid denna hans förklaring bero, hvarefter följande dag ¹⁾ det åberopade Kongl. Brefvet blef inför Kollegiet uppläst och lagdt till handlingarne. Snart utkommo ock mynttecknen bland allmänheten, som likväl icke ville antaga dem såsom redbart mynt, hvarföre redan den 11 Maj 1716 ²⁾ afgick Kongl. Bref till Öfver-Ståthållaren af innehåll: »Såsom Kongl. Maj:t förnummit, att en och annan i Stockholm skall vägrat sig att emottaga för god betalning i handel och vandel de utgångne mynttecken, alltså är Konungens befallning, att Öfver-Ståthållaren dervid brukar sin embetsmyndighet, låtandes som en förbuds-brytare afstraffa den som vägrar sådane mynttecken för det påsatta värdet att emottaga».

Kort efter det de nya mynttecknen börjat utkomma i rörelsen och innan ännu den anbefallda millionen var på långt när ens skrodad vid Avestad, befallde Regeringen, i

¹⁾ Kammar-Koll. Prot. 1716, pag. 1084 och 1093.

²⁾ Kongl. Biblioth. Saml. af Författningar.

Bref till Kammar-Kollegiet den 6 Maj 1716 ¹⁾), »att ofördröjligen vid Avestad skulle förfärdigas så många runda kopparplåtar af ett femton-örestyckes ²⁾) storlek som ske kunde, hafvandes Kollegiet att conferera med Upphandlingsmännen i Stockholm om hvad som dervid kunde erfordras». Detta Bref hade ännu den 14 Maj ³⁾) icke kommit Kammar-Kollegiet tillhanda, enär, i anledning af Upphandlings-Deputationens skrifvelse om »andra myntteckens-plåtars förfärdigande», Kollegiet samma dag svarade, att »då Kollegiet ännu icke fått Kongl. Maj:ts ordres derom och dessutom den anbefallda millionen inte kunde blifva färdig före Aug. månad, det vore då så mycket svårare att begynna med de andre». Emellertid beslöt Kammar-Kollegiet den 25 Maj ³⁾), att bref skulle till Bergslagen afgå om »myntteckens-plattarnes påskyndade skrodning». Det dröjde ej längre än till den 27 Maj ¹⁾) förr än Regeringen ånyo skref till Kammar-Kollegiet, att då i nästförutgångna bref af den 6 i samma månad »intet visst antal kopparplåtar blifvit utsatt, och enär Kongl. Maj:ts vilja vore, att de gamla mynttecknen med dessa skulle inlösas efter fyra månaders förlopp, alltså anbefalldes Kollegiet att låta slå 1,000,000 af ofvanberörde små plåtar; och alldenstund de förra mynttecknen ännu inte vore slagna till det antal som anbefaldt blifvit, så hade Kollegiet att förfoga den anstalt, att sådant ofördröjligen måtte blifva gjordt och att den dertill erfordrade omkostnaden ändtligen anskaffades». Detta Bref kom Kollegiet tillhanda den 13 Juni ³⁾), då det beslöts att »tillskrifva Stora Kopparbergslagen om fortskyndande af det förr befaldta blindmyntets skrodning, men att om det nya myntet skulle confereras med Upphandlings-Deputationen».

¹⁾ Riks-Reg. 1716, fol. 786 och 862.

²⁾ Nemligen K. m:t, hvaremot förut, vid tal om mynttecknens storlek, med femörestycke förstås S. m:t.

³⁾ Kammar-Koll. Prot. 1716, pag. 1280, 1380 och 1539.

Konungen, hvilken troligen förutsåg den långa tids-utdrägt, som erfordrades för uppgörande af förslag till ny stämpel för det tilltänkta andra slaget af mynttecken och samma stämpels förfärdigande, ville vinna tiden samt ju förr dess hellre åter bekomma en million af det så lätt förskaffade nya myntet. Dertill befanns genaste utvägen vara att af mynttecknet *Kronan* beställa ännu en million. Sålunda befalldes Upphandlings-Deputationen, i ett Kongl. Bref af den 20 Juli 1716¹⁾, »att utom denna millionen mynttecken, som nu för tiden i riket går, låta mynta ännu en million till, så att i alles två millioner må vara gängse intill dess Kongl. Maj:t för godt finner att låta dem alldeles invexlas och afskaffas».

Till mynttecknet *Kronan*, hvars prägling ej slutade förr än med October månads utgång 1716, begagnades äfven en af Medaljören Karlsten stucken ny stämpel. Kammar-Kollegiets protokoll för den 14 Juni nämnda år²⁾ innehåller, att inför Kollegiet blifvit uppviste »några mynttecken, präglade med en af Karlsten gjord ny stämpel, som var något olika med de gamla; och som myntningen borde påskyndas, ansåg Kollegiet, att, efter Upphandlings-Deputationens hörande, den nya stämpeln kunde begagnas». Hela sammanlagda antalet af till mynttecknet *Kronan* präglade plattar utgjorde 2,189,000 stycken³⁾. Bruttovigten af från Avestad ankomne plattar till samma mynttecken utgjorde 65 Sk π . Om derifrån afdragas underkände blindmynt 6 Sk π 12 L π , samt sedermera till halförar präglade cissalier 12 L π , återstår en ungefärlig nettovigt af 57 Sk π

¹⁾ Riks-Reg. 1716, fol. 1137.

²⁾ Kammar-Koll. Prot. 1716, pag. 1569.

³⁾ Alla sifferuppgifter rörande mynttecknen äro hemtade ur de i Kongl. Myntets Arkif förvarade mynträkskaperna. De utöfver de bestämde 2,000,000 af *Kronan* präglade mynttecken, eller 189,000 stycken, utvaldes ur undanskjutna cissalier, enligt hvad Myntinspektoren Zedritz i bref till Upphandlings-Deputationen af den 22 Febr. 1717 gifver tillkänna.

16 L^ä stapelstadsvigt. Då här af myntats 2,189,000 stycken, erhöles 37,872 stycken af hvart Sk^ä sådan vigt, enligt hvilken utmyntningsgrund hvart mynttecken borde väga omkring 0,27 lod viktualievigt eller 0,84 ort, som nära öfverensstämmer med detta myntteckens verkliga vigt. Denna blef således något drygare än beräknadt var, enär det var bestämdt, att 40,000 stycken skulle gå på hvart Sk^ä koppar, då hvart mynttecken hade bordt väga 0,256 lod viktualievigt, eller 0,8 ort och samtliga plattarnes vigt endast utgöra 54,725 Sk^ä.

Mynttecknet *Kronan* blef genom Kongl. Plakatet den 28 Februari 1717¹⁾ ur allmänna rörelsen indraget, med förbud mot detsammas gångbarhet efter den 1 påföljande Maj. Det skulle i Ränterierne invexlas antingen mot reda penningar eller vid större summor med Ständernas obligationer, eller ock mot senare mynttecknet *Publica Fide*, eller myntsedlar å 5, 10 eller 25 daler S. m:t vid mindre summor. Af Kongl. Brefvet till Upphandlings-Deputationen den 14 Aug. 1717²⁾ inhemtas för öfrigt, att, enligt Deputationens skrifvelse af den 7 i samma månad, »med de första mynttecknens invexlande vore klart, enär af den medsända uträkningen funnes, att de invexlade till antalet voro 12,018 mindre än de som deraf blifvit utgifne, och i följe deraf ingen flärd och underslef med det slags mynttecken förelupit». Slutligen blef genom Kongl. Påbud af den 29 Maj 1717³⁾ stadgadt, att mynttecknet *Kronan* skulle dädanefter »allmänt gå och gälla för 3 öre K. m:t, eller 1 öre S. m:t».

Sedan Kammar-Kollegiet, med anledning af här ofvan anförda Kongl. Brefvet den 27 Maj 1716 rörande *det andra slaget mynttecken*, med Upphandlings-Deputationen derom haft

¹⁾ v. Stiernmans Författn.-saml. VI. pag. 342.

²⁾ Riks-Reg. 1717, T. II, fol. 396.

³⁾ v. Stiernmans Författn.-saml. VI. pag. 361. Riks-Reg. 1717, fol. 882.

sammanträde, beslöt Kollegiet den 18 påföljande Juni ¹⁾ brefs afsändande till Stora Kopparbergslagen »att skynda till att förfärdiga de nya myntteckens-plattarne, som till circumferencen blifva lika med de förra, eller femörestycken, men till tjockleken dubbelt, så att i stället att på en million härtills erfordrats 25 Skæ, komme nu 50 Skæ att åtgå till en million». I afseende å prägeln hade Upphandlings-Deputationen, i skrifvelse till Konungen af den 26 i sistnämnda månad, ansett »nödigt att i så måtto ändra stämpeln på de mynttecken, för hvilka de utelöpande komme att inlösas, att på den ena sidan i stället för kronan skulle sättas Sverige uti en väl stucken figur med öfverskriften *Fide publica* ²⁾», hvilket förslag Konungen i Bref till bemälda Deputation den 3 Juli 1716 ³⁾ gillade.

Som det för ett skyndsammare bedrifvande af myntteckenspräglingen var nödvändigt att flere myntmaskiner användes, hade Assessoren Polhammar till Upphandlings-Deputationen den 28 Juni 1716 ingifvit ett förslag, »hvarmedelst han tillbjöd sig med egen bekostnad att upprätta en särdeles af honom uppfunnen myntmaskin till att både prägla och dentelera de vid Avestad förfärdigade plattarne i större hast, än hittills skedt var, och med den säkerhet, som någonsin kunde önskas, emot en tredjedels arbetslön af det som hitintill måst gifvas, så framt halfva hemmanet Löfåsen, mellan Falun och Avestad, . . . antingen i afräkning på innestående och årlig lön eller på det maskinen kunde komma att kosta, eller ock mot löningssedlar, kunde till honom öfverlåtas». Detta förslag blef i Konungens Bref till Kammar-Kollegiet den 30 påföljande Juli ³⁾ bifallet, med befallning till Kollegiet att med Bergs-

¹⁾ Kammar-Koll. Prot. 1716, pag. 1657.

²⁾ »Icke *Fides publica*, för att icke gifva bespottare anledning till den tydning, såsom vore den allmänna säkerheten af koppar». Rühls, Svea Rikes Hist., T. 5, pag. 637.

³⁾ Riks-Reg. 1716, fol. 1056 och 1170.

Kollegiet sammanträda för öfverenskommelses uppgörande, »på hvad sätt Polhammar samma halfva hemman till dess eget nöje må kunna uppdragas, så att han myntningen ju förr ju hellre må kunna begynna», äfvensom för att tillse huruledes »possessorerne af bemälte (hemman) bäst måtte kunna därför förnötjas, hvartill de så mycket villigare lära och böra finnas som . . . publici nytta derunder verserade».

Den 12 Oktober 1716 ¹⁾ utkom Kongl. Brefvet angående myntteeknet *Publica Fide* af följande hufvudsakliga innehåll: »Som Kongl. Maj:t, af nådig omsorg för undersåtarnes välstånd, samt till att afvärja det de utgifne och ännu utelöpande mynttecken ej måtte hemligen eftergöras och undersåtarna till skada i landet insmygas, hade för godt funnit att låta förfärdiga ett annat slags mynttecken, på hvars ena sida stod dess värde 1 Dal. silfvermynt och på den andra en bild, med öfverskrift *Publica Fide*, samt årtalet 1716 derunder, och ikring kanten sneda räfflor, med hvilka mynttecken de förra borde inbytas; dock som Kongl. Maj:t eftertänkt, att, så framt en slik invexling skulle på en gång anställas, ej allenast med Kronans ingälder och utgifter, som denna tiden intet uppehåll tåla, något skulle studsas, utan ock emellan undersåtarna hvarjehanda irringar hända; allt derföre skulle bemälte nya mynttecken blifva gängse på samma sätt som de förra, att således fullkomligt rådrum lemnas efter handen och med beqvämlichkeit att aflefverera de förra mynttecknen, hafvandes de deremot uti Ränterierne att undfå, eftersom förrådet på ett eller annat ställe kan vara större eller mindre, antingen af bemälte senare mynttecken, sedlar å 25 daler S. m:t, eller af Ständernas Fullmäktiges obligationer, till dess med säkerhet en viss termin till de förra mynttecknens alldeles afstannande kan utsättas»; och skulle »fördenskull dessa senare mynttecken från förordningens afkunnande

¹⁾ v. Stiernmans Författn.-saml. VI. pag. 308.

lika goda och giltiga skattas, emottagas och utgifvas, som de förra löpande och oinvexlade mynttecken», vid äfventyr af »det straff som förra påbud innehålla».

Präglingen af mynttecknet *Publica Fide* börjades den 2 November 1716 och slutades den 7 Juni 1717. Brutto-beloppet af de härtill från Avestad ankomne plattar utgjorde 206 Sk^ä stapelstadsvigt. Då derifrån afgå 5 Sk^ä 12 L^ä underkända blindmynt, återstå 200 Sk^ä 8 L^ä, hvaraf präglades 3,808,600 stycken mynttecken, eller 19,005 af hvar Sk^ä, enligt hvilken utmyntningsgrund hvar mynttecken borde väga nära 0,54 lod viktualievigt eller omkring 1,68 ort, hvarmed ock detta myntteckens verkliga vikt nära öfverensstämmer. Äfven dessa blefvo således något tyngre än de bordt vara; ty efter beräkning af 20,000 stycken på skeppundet hade bordt åtgå 190,43 Sk^ä stapelstadsvigt koppar och hvar mynttecken väga 1,6 ort. Detta mynttecken bléf genom Kongl. Påbudet den 7 Dec. 1717¹⁾ ur allmänna rörelsen indraget, med förbud mot detsammas gångbarhet, efter den 1 Febr. 1718. Sedermera stadgades genom Kongl. Påbudet den 6 Jan. 1718²⁾, att samma mynttecken skulle »ifrån den dagen det genom trycket utgånge påbudet allmänneligen blefve kungjordt öfver hela riket, både uti köpande och säljande samt till skatternas betalande gå och gälla fyra öre kopparmynt». Som tiden för ifrågavarande myntteckens gångbarhet ej tilländagick förr än den 1 Febr., och sedan man måhända funnit att denna omständighet i det sist anförda påbudet blifvit förbisedd, utkom ett nytt påbud den 3 Febr. 1718¹⁾ af för öfrigt enahanda lydelse med det af den 6 Jan., att nämnda mynttecken borde derefter gå och gälla 6 öre K. m:t. Enligt Räntmästaren E. Råfelts²⁾ den 12 April

¹⁾ v. Stiernmans Författn.-saml. VI. pag. 414, 445 och 461.

²⁾ Erik Råfelt, kallad förut Råberg, blef såsom Kamererare i Militäer-Afräkningskontoret adlad 1708; 1710 Kongl. Räntmästare. Död 1724.

1718 ¹⁾) afgifna redogörelse, hade till nämnde dag blifvit af *Publica Fide* invexlade 3,800,356 stycken, och enligt Krigs-Sekreteraren Ecklefs qvitto af den 20 Aug. 1718 hade från Upphandlings-Deputationen återlemnats 8,214 stycken, hvadan skillnaden, 30 stycken, blef i Räntekammar-räkningen med 30 daler afskrifven ²⁾). Af de *präglade* cissalierne af *Publica Fide* blefvo den 19 Dec. 1718 från Myntinspektoren Zedritz till Räntmästaren Råfelt lefvererade 168,000 stycken, hvilka à 2 öre S. m:t i Räntekammar-räkningen äro uppförda med 10,500 daler S. m:t ³⁾).

I afseende på myntteckens-plattarnes skrodningskostnad hade Stora Kopparbergslagen inkommit med en räkning, som i Kammar-Kollegiet föredrogs den 28 Mars 1717 ⁴⁾), slutande sig på 31,126 daler K. m:t. Kostnaden för de tunnare mynttecknen (*Kronan*) beräknade Bergslagen till 109 daler 5 öre K. m:t skeppundet, men för de tjockare (*Publica Fide*) till 138 daler K. m:t. Efter mycken prutning å Kollegiets sida samt anspråkens nedsättning å Bergslagens, genom dess ombud Bergsfiskalen Barck, sammanjemkades meningarne slutligen så, att skrodningskostnaden för alla myntteckens-plattar öfver hufvud taget bestämdes till 85 daler K. m:t skeppundet ¹⁾). Tillika beslöt Kollegiet att af myntteckens-cissalierne »finge slås halförar eftersom i vigten ingen särdeles difference vore». Skrodningskostnaden blef Statsverket således betydligt billigare än Bergslagen upptagit i sitt första förslag af 1715, der densamma beräknats till 107 daler 13 öre K. m:t för skeppundet.

¹⁾ Upphandlings-Deputationens handlingar.

²⁾ Räntekammarboken 1718, pag. 456, 458 och 451.

³⁾ Kammar-Koll. Prot. 1717, pag. 879.

⁴⁾ Afbrämningen blef, enligt Kongl. Resolutionen den 5 April 1717, Bergslagen beräknad till 1½ L. ö eller 31 daler 3½ öre K. m:t för hvar Sk. ö tillverkade kopparplattar, lika till hvilken vigt de än förfärdigades.

Redan vid 1716 års slut hade mellan mynttecken och redbart mynt uppkommit en uppgäld, som sedermera fortfarande och snabbt alltmera ökades. Orsakerne härtill voro flere. Den förnämsta måste naturligtvis sökas i detta nödmynts egen beskaffenhet, såsom varande ett kreditmynt, men saknande dettas nödvändiga villkor, förtroende grundadt på motsvarande valuta för dess ovilkorliga inlösning. Dernäst bidrog till detta missförhållande väsentligt, att, då i första påbudet af år 1715 om mynttecknens utgifvande försäkrades, att dessa, med undantag för tullarne, öfverallt i Kronans kassor skulle för kontanta penningar emottagas, men sedermera för halfva kontributionen och den 1716 påbudna upphandlingshjelpen ännu det undantag gjordes, att äfven dessa pålagor skulle med redbart mynt betalas, Regeringen sålunda sjelf antydt, att hon ansåg mynttecknen icke kunna såsom verkligt mynts representanter antagas. När härtill kom, att bristen på redbart mynt i landet var så stor, att, oaktadt alla hotelser af straff¹⁾, vid förutnämnde tvänne gårders uttagande nästan intet annat än mynttecken stod att erhålla, så måste, med anledning af flera Landshöfdingars derom gjorda föreställningar, Upphandlings-Deputationen beqväma sig till medgifvandet, att förberörde pålagor finge med mynttecken erläggas mot 3 à 4 proc. mellangift i stället för redbart mynt; om hvilket medgifvande uppbördsmännen dock borde hållas i okunnighet, på det de om möjligt vore måtte skaffa endast redbart mynt²⁾. Vidare bidrog äfven till mynttecknens oupphörligt fallande värde, att de samtidigt utgifne myntsedlarne å 25, 10 och 5 daler S. mt från och med 1717

¹⁾ Upphandlings-Deputationens bref den 30 Nov. 1716 till Guvernörer och Landshöfdingar att efterspana och strängt straffa alla, som vågade taga mellangift vid utbyte af redbart mynt mot nödmynt.

²⁾ Upphandlings-Deputationens bref till åtskilliga Landshöfdingar i slutet af 1716 och början af 1717. Kammar-Koll. Arkif. Upphandlings-Deputationens Registratur.

års början till den mängd¹⁾ utlemnades, att dessa inom några månaders förlopp förlorade all kredit²⁾. Slutligen lärer ock vid de aflysta mynttecknens invexling ej gått ordentligt tillväga, hvilket kan ses af ett Konungens Bref till Stats-Sekreteraren v. Höpken af den 7 Maj 1717, hvori säges, det Konungen »med missnöje förnummit att med invexlingen af mynttecknen tillginge mycket mindre ordentligt och fort än det borde, hvarigenom deras kredit förstördes». Det anmärkta förhållandet upplyses äfven af ett Konungens Bref till Upphandlings-Deputationen den 8 Juni 1717³⁾, hvori anföres, »att mynttecknen uti sådan misskredit fallne voro, att när någon emot dem eller sedlar annat mynt ville sig tillbyta, skulle därför gifvas 22 à 24 proc. lage; och torde hända slikt deraf vara timadt, att vid de afslagne mynttecknens invexling egarne af desamma blifvit oförnöjde derutaf, att de ej alla bekommit nya mynttecken, utan i det stället blifvit betalade med 25, 10 eller 5-dalers-sedlar. . . . Och för att mynttecknen till deras första kredit skulle sättas, borde den anstalt göras, att alla de, som bekommit 25, 10 eller 5-dalers-sedlar för gamla mynttecken, skulle få nya mynttecken, emot samma sedlar inlösa, hvilket för all ting nödigt vore till mynttecknens kredit. . . . Dessutom syntes helt nödigt vara till upphjelpande af mynttecknens värde och kredit, att man då och då invexlade några summor mynttecken emot Ständernas obligationer, som äro fruktbara, så väl som ock ibland med redbart mynt; men der några Ständernas obligationer vore härtils inlöste med sedlar eller mynttecken, så vore nödigt att, för kreditens skull, af de personer, som

¹⁾ Det minsta antal som för veckan borde förfärdigas var 6000 stycken af hvarterda slaget å 10 och 5 daler.

²⁾ I ett bref af den 7 Juli 1717 från Landshöfdingen i Skaraborgs Län säges, att Danska krigsfångarne höllo på att svälta ihjäl, enär de för de dem till underhåll gifna myntsedlarne icke kunde köpa det ringaste.

³⁾ Riks-Reg. 1717, T. II, fol. 46.

sådane sedlar eller mynttecken undfått, desamma åter med redbart mynt inlöstes, så kunde man åter på nytt bruka samma mynttecken uti utgift; men när tiden komme, att de gångbara mynttecknen borde afsättas, då måste fastställas, att sådant med inga 25, 10 eller 5-dalers-sedlar inlöstes». Med anledning af detta bref hade Upphandlings-Deputationen under den 19 Juni i underdånig skrifvelse »lofvat att söka inlösa de myntsedlar, som en och annan vid förflutna första invexlingen måst för deras i händer hafvande mynttecken antaga, så att de med nya mynttecken, med Ständernas obligationer och en del med redbart mynt förnjöjas, och på det sättet mynttecknen åter i kredit sättas». Härpå svarade Konungen i Bref den 24 samma månad ¹⁾, med gillande af Deputationens utlovade anordningar, att »tillika den anstalt borde göras, att de, som för deras i händer hafde Ständernas obligationer med mynttecken blifvit betalde, skulle med redbart mynt efter obligationernes innehåll förnjöjas, så att på det sättet både obligationerne och mynttecknen i sin förra kredit återställas måtte».

Emellertid utkom den 8 April 1717 ¹⁾ Kongl. Påbudet angående *det tredje slags mynttecken*, hufvudsakligen innehållande: att Kongl. Maj:t »för undersåtarnes säkerhets och välfärds skull, samt till att hindra det vanartiga menniskor ej måtte få tid eller tillfälle att eftergöra något mynttecken, funnit nödigt att jemväl de andra gångbara mynttecken, som hade på ena sidan en sittande bild och på den andra värdestämpeln, skulle invexlas; låtandes till den ändan förfärdiga ett nyare slags mynttecken, på hvilkets ena sida, öfver en sköld af trenne kronor ²⁾, nämndes värdet: en daler silfvermynt, på den andra stode under orden:

¹⁾ v. Stiernmans Författn.-saml. VI. pag. 365 och 354.

²⁾ Denna prägel blef vid utförandet sålunda ändrad, att den oinnämnda Sveaskölden flyttades från värdesidan och sattes på andra sidan å den »*väpnade mennens*» venstra arm.

Vett och Vapen, en väpnad man, underst årtalet (1717) och räfflor rundt om kanten; alltså skulle här sistnämnde mynttecken . . . till dess en viss dag, till hvilken de borde vara inlöste, blefve utsatt, öfver allt i riket lika som de andra i handel ochandel, samt i uppbörder och Rän-terier giltige skattas, emottagas och utgifvas».

Den 7 Maj 1717 ¹⁾ begärde Myntinspektoren Zedritz hos Upphandlings-Deputationen att få skriftlig befallning till företagande af mynttecknet *Vett och Vapens* prägling, och redan den 11 i samma månad voro deraf präglade 60,000 stycken. Sedermera fortgick myntningen med den drift, att omkring 150,000 stycken tillverkades i hvarje vecka. Den 20 påföljande Juli finnes den första posten, till ett belopp af 1,515,000 stycken, af detta slags mynttecken i räkenskaperna bokförd, hvarefter de genast utlemnades i allmänna rörelsen. Som dock penningebehofven voro så stora, att Regeringen icke fann sig kunna enligt löfte med detta mynttecken invexla *Publica Fide*, innan ett ännu ansenligare förråd af *Vett och Vapen* blifvit tillverkadt, utgaf Öfver-Ståthållaren under den 20 Juli 1717 ²⁾ en publikation, hvari tillkännagafs, »att förr än afsättningen af det andra slags ännu gångbara mynttecken vederbörligen

¹⁾ Redan den 12 Mars 1717 hade Myntvärdien Michel Pohl till Upphandlings-Deputationen inkommit med ett omständligt memorial, hvari han bland annat begärde, det sådana föreskrifter måtte vederbörande betjente i Avestad meddelas, att plattarne till det tredje slags mynttecken måtte blifva jemnare skrodade än de tvänne föregående slagens och i närmare öfverensstämmelse med utmyntningsgrunden af 30,000 stycken på skeppundet, hvarföre han föreslog, att plattarne ej blott borde till vigten i hvarje fjerding uppgå till ett skeppund, utan äfven att hvardera af de i en fjerding inneslutne 30 påsar borde jemnt innehålla 1000 stycken plattar. För samma ändamåls vinnande begärde ock Myntinspektoren Zedritz den 7 Maj samma år, att en mynträknare måtte vid Myntet i Stockholm blifva anställd, för att kontrollera räkningen af myntteckens-plattar från Avestad, enär första skeppundet af *Vett och Vapens* plattar befunnits endast hafva innehållit 29,726 stycken i stället för att de rätteligen hade bordt utgöra 30,000 stycken.

²⁾ Kongl. Bibliothekets Saml. af Författningar.

kunde förrättas, detta tredje slags mynttecken med det andra slaget tillsammans då strax borde blifva jäf och gängse».

Emedan utgifvandet af Ständernas obligationer ¹⁾ var begränsadt af tillgångarne för deras årliga inlösning, samt den otroligt stora massan af myntsedlar ²⁾, som under första hälften af år 1717 blifvit utgifne, gjort dessa till den grad obrukbara, att Upphandlings-Deputationen måste återtaga sådana redan till regementerna afsända sedlar, och då Kongl. Brevet den 29 Juni 1717 ³⁾ till bemälda Deputation och Amiralitets-Kollegiet befallde, »att de gemene så väl vid regementerna som amiralitetet skulle med mynttecken blifva underhållne», blef en starkt drifven myntning af mynttecken alldeles oundviklig, för att som ersättning för myntsedlarne skenbart fylla de tryckande penningbehofven. Myntteckens-präglingen blef äfven med den kraft utförd, att från slutet af Juli öfverhufvud deraf tillverkades omkring 300,000 stycken i veckan. Det var naturligt att sådana massor af nödmynt, utan jemförlig mot-

¹⁾ Ständernas obligationer, undertecknade å Adels, Preste- och Borgareståndens vägnar af Fullmäktige i Kontributions-ränteriet, voro, enligt publikation af den 29 Dec. 1715, ställda å 100, 1000, 5000 och 10,000 R:dr Specie, att i samma myntsort återbetalas efter 4 års förlopp och $\frac{1}{2}$ års uppsägning, samt mot 6 proc. årlig ränta. Denna betalningstid förändrades dock genom Kongl. Plakatet den 21 Maj 1716 så, att obligationerna skulle på 2 terminer årligen inlösas. Vanligen betalades större summor med dessa obligationer, men då dessa med mynttecken någon gång inlöstes, betalades en obligation å 100 R:dr med 250 daler S. m:t i mynttecken.

²⁾ Dessa myntsedlar, till värde af 25 daler S. m:t, enligt påbudet den 11 Sept. 1716, samt å 5 och 10 daler S. m:t, enligt påbudet den 3 Jan. 1717, gingo utan ränta och lika med mynttecken. Ett af vice Presidenten Thegnér författadt utkast till förordning visar, att under loppet af år 1717 det varit fråga om att äfven införa myntsedlar å 2 och 1 daler S. m:ts värde; men detta förslag förföll och man anlidade i stället utvägen att utsträcka myntteckens-myntningen. Slutligen förbjöds genom Kongl. Brevet den 30 Dec. 1717 allt vidare utgifvande af myntsedlar.

³⁾ Riks-Reg. 1717, T. II, fol. 105 och 106.

svarighet till det alltmer sällsynt blifna redbara myntet, skulle höja uppgälden dem emellan, stegra priset på alla varor, samt i allmänhet hämma all handel och rörelse. Under sådana förhållanden var det mer än någonsin omöjligt att genom stränga straffstadganden och mångahanda slags taxor m. m. försöka hindra varupris-stegringen eller missförhållandet mellan det redbara myntet och nödmyntet. Att försök genom polisåtgärder verkligen gjordes för att hindra verkningarne af dessa förderfliga finans-operationer, derom vitna flera vid denna tid utkomna påbud. Sålunda afgingo till Öfver-Ståthållaren och flera Landshöfdingar ett Kongl. Bref den 26 October 1717 ¹⁾, hvari bland annat befalldes, »att vissa personer skulle förordnas, antingen af krigsfolket . . . eller ock andre, som dertill finnes skicklige, hvaraf en del måste vara dagligen och stundligen tillstädes i (tull-) portarne . . . och en del följa alla dem till torget, hvilka från landet komma in med något att vända till penningar, samt hafva deröfver allt en noga uppsigt, att emot förordningarne på ett eller annat sätt icke handlas och att den genast blifver anhållen och vederbörligen afstraffad innan han släppes lös, som beträdes antingen att rata något mynt, eller sälja varan för bättre köp till den, som honom med silfverpenningar eller plåtar betalar, än till den som bjuder mynttecken eller sedlar. På lika sätt kunde andra sådane personer beställas och förordnas, som hafva uppsigt på alla bodar och magasiner i städerna, så väl af inländska som utländska varor, såsom ock på alla handtverkare, så att alla dessa sälja sina varor utan åtskillnad på priset för mynttecken eller sedlar. . . . För dem som finnas i detta målet brottslige bör hela den omhandlade varan konfiskeras och de dessutom böta fyra gånger så mycket, som den varit värd. Säljaren vore brottslig, när han antingen begär annat mynt än honom bjudes, eller

¹⁾ v. Stiernmans Författn.-saml. VI. pag. 397. Riks-Reg. 1717, fol. 867.

ock gifver sin vara ringare för silfverpenningar och plåtar än för mynthsedlar och mynttecken; köparen åter när han betalar silfverpenningar i det uppsåt att skaffa sig derigenom oförmärkt bättre köp». I öfverensstämmelse med detta Kongl. Bref utgaf Öfver-Ståthållaren den 9 påföljande Nov.¹⁾ en »publikation angående mynttecknens och mynthsedlarnes ovägerlige emottagande». Men det var icke nog med sådana all handel och rörelse hämmande polisåtgärder. Desse blefvo än ytterligare utsträckte genom Kongl. Brefvet till Öfver-Ståthållaren af den 19 November 1717²⁾, hvari stadgades, »att på det förgripelser mot förordningarne (om mynttecknens gång och kredit) så mycket lättare måtte blifva upptäckte, vore nödigt att af de personer, som redan till denna uppsyning voro antagne, några vissa förordnades, som hela dagen i de största handelsbodas vore tillstådes och noga upptecknade allt hvad der såldes, samt med hvad mynt och till huru högt pris det betalades; gifvandes sedan derom underrättelse, att de som förordningarne öfverträdde, måtte undergå det därför bestämda straff». Som vederbörande troligen orätt uppfattat detta bref och derigenom gjort tillämpningen deraf strängare än afsedt var, afläts till Öfver-Ståthållaren den 26 i samma månad³⁾ ett Kongl. Bref med den förklaring, att »då vid tillämpningen af Kongl. Brefvet den 19 November, att bringa mynttecken och sedlar i deras förra kredit och lika gång med silfver- och kopparmynt i handel och vandel, I fattat den tanke, som skulle icke den minsta lage vara tillåten emellan den ena eller andra myntsorten; men emedan en billig lage emellan guld-, silfver- och kopparmynt, så ock mynttecken och sedlar vore vanlig, så

¹⁾ v. Stiernmans Författn.-saml. VI. pag. 400.

²⁾ Riks-Reg. 1717, fol. 1030. Ett nära dylikt Kongl. Bref af samma datum afgick äfven till Guvernören Frih. Hård, infördt i v. Stiernmans Författn.-saml. VI. pag. 403.

³⁾ Riks-Reg. 1717, fol. 1139.

hade Kongl. Maj:t icke heller velat hindra sådan åtskillnad myntsorterne emellan, utan endast den som blifvit gjord vid varors köpande och säljande». Att Öfver-Ståthållarens embetsnit ville sträcka dessa ändock nog förhatliga polisåtgärder än längre, men derå fick ett nekande svar, synes af Konungens Bref till honom af den 2 Dec. 1717 ¹⁾), hvori, med anledning af föreslagen edgång till förekommande af underslef vid försträckningar, Konungen säger sig finna samma edgång »så mycket mer betänkelig, som Kongl. Maj:t den i viktigare saker ej gerna fordrade eller tillåte». Likaså ansåg Konungen »betänkligt och onödigt att tillhålla borgerskapet till att uppvisa sina handelsböcker, eftersom priset på varorne af redelige och förståndige personers underrättelser och af de efter handen inkomne priskuranter kunde inhemtas». Slutligen, för att hafva genom lag bestämdt allt hvad som hörde till den, enligt Görtz' egen benämning, »*tvungna kreditens*» fullkomliga ordnande, förfrågade sig Öfver-Ståthållaren huru många procent lage myntsörterne emellan skulle få tagas; hvarpå Kongl. Maj:t i Bref af den 10 Dec. 1717 ²⁾) svarade, »att sådant af öfverheten icke kunde föreskrifvas, utan måste den till de handlandes eget öfverenskommande och beqvämlighet lemnas».

Som ofvan är nämnt slutades präglingen af mynttecknet *Vett och Vapen* den 27 Jan. 1718. Bruttobeloppet af de härtill från Avestad ankomne plattar utgjorde 310 Sk^ä stapelstadsvigt. Då härifrån dragas 7 Sk^ä 14 L^ä underkända blindmynt, återstå 302 Sk^ä 6 L^ä nettovigt. Häraf präglades 9,059,000 mynttecken, eller nära 29,967 af hvar Sk^ä. Om man antager den utmyntning, som var beräknad, eller jemnt 30,000 stycken af skeppundet, blifver kopparåtgången nära 302 Sk^ä, enligt hvilken utmyntningsgrund

¹⁾ v. Stiernmans Författn.-saml. VI. pag. 406.

²⁾ Riks-Reg. 1717, fol. 1279.

hvert myntteeken af *Vett och Vapen* borde väga omkring 0,34 lod viktualievigt eller 1,07 ort, hvilket i det närmaste öfverensstämmer med detta myntteekens verkliga vigt. Genom Kongl. Plakatet af den 16 Aug. 1718 ¹⁾ kungjordes, »att det tredje slags myntteeken *Vett och Vapen* skulle 8 dagar efter publikations datum ej mer i riket gälla, utan vara af intet värde; . . . dock vore Deputationen anbefalld att foga den nödiga anstalt, det hvar och en, som inom en viss af Deputationen förelagd tid sådane slags myntteeken uti Ränterierne antingen afleffererade eller behörigen låte anteckna, deremot skulle hafva att njuta dess fulla värde». Som emellertid den fond för inlösen af *Vett och Vapen*, till belopp af 2,000,000 daler, som Upphandlings-Deputationen hade i kassan, snart blef använd till uppköp af spannmål samt till durchmarch- och rekryteringsutgifter m. m., så återstod intet, hvarmed den påbjudna invexlingen kunde företagas, hvarföre ock Upphandlings-Deputationen utfärdade den 8 påföljande Oct. ²⁾ en publikation med tillkännagifvande, det »Kongl. Maj:t efterlätit, att det tredje slags afsatta myntteeken finge fyra månader efter datum i Ränterierne till kronoutskyldernas erläggande nyttjas och afleffereras». Slutligen stadgades genom Kongl. Plakatet den 21 Febr. 1719 ³⁾, »att alla så i publika som privata kassor befintliga myntteeken med öfverskrift *Vett och Vapen* skulle inom den 11 April i Ränterierne inleffereras och der invexlas emot andra ännu gångbara myntteeken», vid äfventyr att sedan ingen vidare invexling skedde.

Med rikets penningeväsende var det nu en gång kommet derhän, att den i en olycksdiger stund vidtagna åtgärden med nödmynts utgifvande, långt ifrån att kunna öfvergifvas, i stället måste i den aldram vidsträcktaste om-

¹⁾ v. Stiernmans Författn.-saml. VI. pag. 553.

²⁾ Kongl. Bibliothekets Saml. af Författningar.

³⁾ Modée Utdr. af Publ. Handl., T. I, pag. 4.

fattning fortfarande anlitas. Sedan myntsedlarne icke längre på något sätt kunde utpräglas, beslöts, genom Kongl. Brefvet till Upphandlings-Deputationen af den 30 Dec. 1717, att desamma skulle mot mynttecken utbytas, och på det att dessa sednare således skulle finnas i tillräcklig mängd, hade redan den 16 i sistnämnda månad ¹⁾) Konungen lemnat Upphandlings-Deputationen bemyndigande »att låta förfärdiga ett så stort antal nya mynttecken, som till Kongl. Maj:ts tjänst och nödvändighet kunde erfordras», utan annan inskränkning än det tillagda väsentliga men derjemte då betydelselösa vilkoret, att dervid dock borde tillses, det desammas kredit blefve uppehållen. Härmed var visserligen myntteckens-myntningen till oinskränkt belopp formligen påbjuden, ehuruval i sjelfva verket densamma redan derförut någon tid bedrifvits med en fart, som endast af myntmachinernas förmåga att prägla var begränsad; men detta oaktadt kunde af mynttecknen icke genast anskaffas tillräckligt belopp, för att på en gång invexla alla utelöpande myntsedlar. Af sådant skäl hade Görtz, i bref till Upphandlings-Deputationen den 30 Jan. 1718 ²⁾), förständigat Grefve von Dernath, »att Konungens mening icke vore att man genast och på en gång skulle alla myntsedlar inlösa och upphäfva, utan allenast att de ej till soldaternas löningar eller tärpenningar borde utgifvas, men att Kongl. Deputationen kunde för det öfriga betjena sig af dem som de det godt funne» ³⁾).

¹⁾ Riks-Reg. 1717, T. III, fol. 1265.

²⁾ Kammar-Koll. Arkif. Upphandlings-Deputationens handlingar.

³⁾ Till och med Görtz' mest anlitate handtlangare och förtrogne Grefve v. Dernath klagar i ett bref till Görtz af den 17 Sept. 1718, att dennes oupphörligen nya anordningar å myntteckensfonden skulle »inom 8 dagar till sista styfveru uttömma denna kassa; och allt hvad fabriken kan åstadkomma, förslår intet till de dagligen påfunna utgifterna. Jag tror man fruktar att ej kunna nog betunga landet på detta sätt och att man gör sig ett nöje att sätta hela världen i fruktan, det de gamla mynttecknen ej skola blifva inlöste, . . . ty eljest synes det omöjligt, att man just för ro skull ville arbeta att

Det af Görtz den 19 (30) September 1716¹⁾ med, som det hette, Herrar François Petterman et Komp. upprättade samt af Konungen den 30 Dec. 1717¹⁾ stadfästade kontrakt om rikets guld- och silfvermyntning, gjorde i afseende på kopparmyntningen, vare sig i form af plåtar och skiljemynt eller mynttecken, ingen rubbning i det dittills varande förhållandet. Sistnämnde myntning bedrefs fortfarande genom Banken, hvad plåtar och skiljemynt beträffade, och genom Upphandlings-Deputationen hvad mynttecknen rörde. I detta hänseende skref ock Kammar-Kollegiet den 15 Mars 1718²⁾ till Bankofullmäktige med tillkännagifvande, att »myntverket blifvit upplåtet till Baron Görtz, med undantag af de rum och instrumenter, som till mynttecknens präglande voro brukade, eftersom samma rum, till berörde myntteckens oundgängeliga förfärdigande, för Kongl. Maj:t icke kunde umbäras».

Den 6 Januari 1718³⁾ utkom Kongl. Påbudet om *det fjerde slags mynttecken*, kalladt *Flink och Färdig*, »på hvars ena sida ses värdet en Daler S.m:t, och på den andra, under orden Flink och Färdig, står en väpnad man bredvid ett lejon, hållandes i den högra handen en värja och i den venstra en spets, underst årtalet 1718, samt kanten krusad, med hvilka mynttecken det ännu gångbara tredje slaget med öfverskrift *Vett och Vapen* komma att invexas». Och gälde för öfrigt samma stadganden vid detta, som vid de föregående mynttecknen, i afseende på dess gångbarhet samt emottagande och utgifvande i Kronans uppbörd och i Ränterierne. Detta myntteckens prägling

undergräfvat krediten af detta mynt. Jag anför dessa omständigheter på det Tit. ej nå tro att man försummar invexlingen. Det är endast Tit. egna anordningar, som vålla det onda, och de skadliga följderna deraf skola snart nog visa sig». Bihang till Riksdagen i Stockholm 1719, pag. 113.

¹⁾ v. Stiernmans Författn.-saml. VI. pag. 435.

²⁾ Kammar-Koll. 1:a Prov. Kont. Memorial-Boken 1718, fol. 51.

³⁾ v. Stiernmans Författn.-saml. VI. pag. 444.

börjades den 30 Januari och slutades den 16 Juni 1718. Beloppet deraf utgjorde 7,368,000 stycken och dertill åttingo 98 par stämplar¹⁾, af hvilka från den 22 Jan. till den 24 Maj aflemnades 48 par af Medaljören Carl Gustaf Hartman²⁾ samt 50 par af stämpelsnidaren Zachris Hartwich Arensburg³⁾. Ehuruväl till följd af den skyndsamhet, hvarmed myntteckens-präglingen, särdeles från 1718 års början, bedrefs, enär myntningen under det året uppgick öfver hufvud taget till omkring 350,000 stycken i veckan, inga särskilda anteckningar finnas i räkenskaperna, utvisande huru mycket koppar till hvar sort af de nämnde år slagna mynttecken åtgått, synes dock af de från den 9 Sept. 1717 till den 28 Febr. 1719 utgifna 75 stycken forsedlar öfver från Avestad till Stockholm afsända poster af myntteckens-plattar⁴⁾, att, likasom för nästförut beskrifna mynttecken, äfven för *Flink och Färdig* af ett Sk^ä koppar skrodats 30,000 stycken plattar, hvadan hela beloppet koppar till detta mynttecken utgjort 245 Sk^ä 10 L^ä stapelstadsvigt. Hvert mynttecken borde således väga omkring 0,34 lod viktualievigt eller 1,07 ort, hvarmed ock den verkliga vigten är nära öfverensstämmande. Detta mynttecken blef icke aflöst under Carl XII:s regering.

Ehuruväl redan under loppet af år 1717⁵⁾ åtskilliga undersökningar på flera ställen i riket egt rum angående

¹⁾ Dessa 98 par stämplar blefvo den 31 Juli 1718 i Myntmästarens och Myntinspektorens närvaro förstörda.

²⁾ Carl Gustaf Hartman, född i Stockholm, men af Lifländsk härkomst, var först Kammarkrifvare, sedermera Medaljör från 1699—1739.

³⁾ Zachris Hartwich Arensburg, född i Stettin, der han vid myntverket var anställd, kom till Sverige i slutet af år 1717.

⁴⁾ Om de under N:is 43 och 44 saknade forsedlar för Juli 1718 antagas efter medeltalsberäkning hafva lydt å tillhopa 30 Sk^ä, så skulle sammanräknade beloppet af till Stockholm från den 9 Sept. 1717 till den 28 Febr. 1719 ankomna myntteckensplattar hafva utgjort 1,324 Sk^ä.

⁵⁾ Upphandlings-Deputationens Handlingar.

förfalskning af mynttecken ¹⁾), synas dessa mer enstaka företeelser, så väl med afseende på de deri invecklade personernas ringa antal, som de tillverkade beloppens obetydlighet, icke kunna tilläggas någon sådan vikt, att samma förfalskningar kunnat i ringaste mån inverka, hvarken på mynttecknens kredit, eller än mindre på något beräkningsvärdt ökande af deras omloppssumma. Icke heller utom riket förspordes någon i större omfattning bedrifven falskmyntning af detta nödmynt. Likväl utfärdades till alla Guvernörer och Landshöfdingar den 14 Febr. 1718 ²⁾) Konungens Bref om hämnandet af falska myntteckens införsel, ställdt i sammanhang med förbudet mot karoliners och myntplåtars utförsel. Ansvar, som för dylik smuggling stadgades, var emellertid ganska strängt, enär icke blott skeppet, der sådant mynt funnes om bord, skulle med dess laddning vara till Kronan förbrutet, utan ock skepparen och fartygets besättning, om de en sådan inlastning af mynt afvetat, skulle försändas till Marstrand att der för lifstiden arbeta.

Det af Görtz till Konungen insända förslag om slående af ytterligare fyra nya slags mynttecken, nemligen *Mars*, *Jupiter*, *Mercurius* och *Saturnus*, blef af Konungen i Bref till Upphandlings-Deputationen den 7 Maj 1718 ²⁾) gilladt, med tillägg af ännu ett femte mynttecken, som skulle kallas *Phoebus*. Häremot gjorde väl Upphandlings-Deputationen i särskildt memorial underdånig erinran, jemte hemställan, att det fjerde af dessa mynttecken måtte i stället för *Saturnus* benämnas *Luna*; men i bref af den 26 i nämnde månad ²⁾) från Ombudsrådet Friherre Fahl-

¹⁾ I Kongl. Brefvet den 30 Dec. 1717 till Landshöfdingen i Jönköpings Län anbefalles denne att insända tvänne exemplar af de vid 2:dra slaget myntteckens invexling funna falska sådana. Riks-Reg. 1717, fol. 1504.

²⁾ v. Stiernmans Författn.-saml. VI. pag. 485, 504 och 506.

ström ¹⁾ till Upphandlings-Deputationen tillkännagifves Konungens ogillande af det sålunda väckta förslaget, hvarjemte det heter i brefvet: »Eljest påminde Hans Maj:t, att Mercurius borde utsättas i en lätt klädnad utan kapp». Den 23 Juni 1718 ²⁾ utkom Kongl. Påbudet att dessa fem slags mynttecken, *Saturnus*, *Jupiter*, *Phoebus*, *Mars* och *Mercurius* skulle vara gångbara ifrån den dag Konungens Bref blifvit offentliggjordt. För öfrigt voro för dessa mynttecken enahanda bestämmelser, som för *Flink och Färdig* föreskrifna.

Af dessa fem nya slags mynttecken blefvo endast de fyra följande präglade under Carl XII:s regering.

Af det femte slaget, Jupiter, börjades präglingen den 10 Juni och slutades den 2 Augusti 1718. Deraf slogos tillsammans 3,000,000 stycken, hvartill åtgingo 58 par stämplat, af hvilka 25 par voro förfärdigade af förutnämnde Hartman, 25 par af Arensburg, samt 8 par af stämpelsnidaren vid Avestad Anders Wikman ³⁾.

Af det sjette slaget, Saturnus, börjades präglingen den 2 Augusti och slutades den 20 September 1718. Deraf slogos ock tillhopa 3,000,000 stycken, och af de dertill använda 65 par stämplat, voro 35 par förfärdigade af Hartman, 6 par af Arensburg och 24 par af Wikman.

Af det sjunde slaget, Phoebus, börjades präglingen den 19 September och slutades den 1 November 1718. Deraf slogos likaledes tillhopa 3,000,000 stycken. De dertill begagnade 42 par stämplat hade Arensburg stuckit.

Af det åttonde slaget, Mars, börjades präglingen den 25 October och slutades den 3 December 1718. Deraf slogos

¹⁾ Ludvig Fahlström blef såsom General-Auditör adlad 1685; såsom Ombuds-Råd Friherre 1714; President i Wismarska Tribunalet 1721; död samma år.

²⁾ v. Stiernmans Författn.-saml. VI. pag. 507.

³⁾ Anders Wikman var, efter svärfadern Johan Planting, under Carl XII:s regering stämpelsnidare vid Avestad.

äfven sammanlagdt 3,000,000 stycken och de dertill nyttjade 40 par stämplar voro alla stuckne af H^{artman} ¹⁾).

Plattarne till mynttecknen *Jupiter*, *Saturnus*, *Phoebus* och *Mars* hade alla blifvit skrodade efter samma utmyntningsgrund eller 30,000 på skeppundet, hvadan till det sammanlagda beloppet af 12,000,000 stycken således hade åtgått 400 Sk^æ koppar stapelstadsvigt. Efter denna utmyntningsgrund borde således, i likhet med hvad här ofvan blifvit anfördt, hvart mynttecken väga omkring 0,34 lod viktualievigt eller 1,07 ort. Den verkliga vigten finnes ock i allmänhet härmed öfverensstämma.

För att lemna en öfversigt af myntteckens-myntningen under Carl XII:s regering, må här i sammandrag anföras det väsentliga af sifferförhållandena, som densamma röra. Af här ofvan beskrifna åtta slags mynttecken blefvo sammanlagdt präglade en summa af. . . 34,424,600 d:r S. m:t. Af dessa mynttecken blefvo helt och hållet aflyste de tvänne första slagen till ett belopp af 5,997,600 daler S. m:t, och af det tredje, *Vett och Vapen*, hade till den 27 Nov. 1718 blifvit invexlade 3,600,000 daler ²⁾), eller tillhopa. 9,597,600 » » och skulle således vid Carl XII:s död i rörelsen vara utelöpande 24,827,000 d:r S. m:t. Hvad beträffar den till dessa 8 slags mynttecken använda koppar, utvisar den bokförda nettovigten att dertill åtgått 1,206 Sk^æ, men enligt den beräknade utmyntningsgrunden hade kopparåtgången allenast bordt utgöra 1,192 Sk^æ 15 L^æ, allt stapelstadsvigt.

¹⁾ Det nionde slaget af mynttecken, eller *Mercurius*, blifver under Ulrika Eleonoras regering beskrifvet.

²⁾ Räntelänsmarboken 1718, pag. 459.

Slutligen må anföras, att Konungen, i Bref af den 4 Sept. 1718 ¹⁾) till Upphandlings-Deputationen, befallde att ännu ytterligare fyra slags mynttecken skulle förfärdigas, nemligen »*Alexander, Dædalus, Hercules och Theseus*», hvarom ock Kongl. Påbud utkom den 8 Nov. samma år. Men dessa mynttecken, ehuru ritningar dertill voro uppgjorda ²⁾), blefvo aldrig präglade.

Till kopparmyntningen under Carl XII:s regering hör slutligen att omtala de mynt, som under belägringarne af Stralsund och Wismar år 1715 blefvo slagna.

Sedan Stralsunds belägring den 6 Juli 1715 tagit sin början och brist på mynt alltmera började inom staden förspörjas, fann Konungen nödigt att utom den vanliga myntningen låta slå tvänne slags nödmynt, det ena af silfver till xvi skillings värde, det andra »af ren koppar, att gå för en ordinarie Pommersk skilling». Beslutet härom blef kungjort genom Kongl. Plakatet den 12 (23) Sept. 1715, hvori skillingsstycket sålunda beskrifves, att »å den ena sidan präglas Stralsundske vapnet med årtalet och på den andra sidan sättes 48 einen Reichsthaler». Man känner dock icke något Pommerskt skillingsstycke för 1715 af *ren koppar*, men väl ett sådant mynt af starkt kopparhaltigt silfver eller *billon*, hvaraf, enligt Instruktion af den 12 (23) Sept. 1715 för Myntmästaren Schnack, »29 stycken borde gå på ett lod trettonlödigt silfver».

Sedan staden Wismar blifvit af Hannoverska, Preussiska och Danska trupper den 17 Juni 1715 inspäradt, började äfven der ganska snart en allmän penningenöd att förnimmas. Af sådan anledning beslöt Magistraten den 10 September nämnda år, dels att det befintliga silfvermyntet skulle, medelst anbringande af en särskild mindre stämpel,

¹⁾ v. Stiermmans Författn.-saml. VI. pag. 557.

²⁾ Så väl dessa fyra som de förut omnämnda nio slags mynttecken finnas alla afritade i E. Thunii *Disp. de Moneta Ærea in Seccia rotunda*, Pars II. pag. 33—37.

höjas till dubbelt värde, dels ock att »en mindre post koppar-dreylingar skulle myntas». Rådhuskällaren begagnades som mynthus och redan den 20 i samma månad var den lilla myntningen fullbordad. Genom dessa åtgärder var dock den svåra myntbristen inom staden icke afljelpat, hvar-före vice Guvernören General-Majoren Friherre Schultz ¹⁾ i slutet af följande November månad beslöt att, i enlighet med Konungens derom gifna hemliga befallning, såsom nödfallsmedel gjuta mynt af till krigsbruk odugliga metallkanoner och mörsare. Dessa stycken slogos sönder och myntningen af små metallplåtar börjades den 28 December, men brist på kol tvingade snart att dermed upphöra. Emellertid hann man dock gjuta och stämpla ett ringa antal af dessa metallplåtar, som voro fyrkantiga, af 8, 4, 2 och 1 marks samt 8 och 4 skillings värde efter Lybecks myntfot. De vägde 12, 6, 3 och 1½ mark samt 24 och 12 lod stycket. Plakatet om deras gångbarhet kungjordes den 4 Januari 1716 och gällde till dess staden den 8 (19) följande April uppgafs åt Danske Generalen Dewitz. De stycken af de sönderslagna kanonerna, som af brist på kol ej kunde till plåtar förmyntas, skickades till borgerskapet i deras hemvist, med befallning att dem emottaga såsom underpant för penningar, hvilka af dem deremot borde lemnas, efter beräkning af 58 R:dr 32 skillingar för skeppundet. Likväl iaktogs vid utdelandet af dessa metallstycken, att mindre förmögne borgare skulle endast emottaga ½ Sk^ä, men de öfrige, i förhållande till deras förmögenhet, ifrån 2 till och med 7 Sk^ä, att betalas på 3 terminer, nemligen den 30 Dec. 1715, samt den 8 och 18 Jan. 1716.

Härmed är nu slutad kopparmyntningens, och med densamma i väsentlig mån tillika myntväsendets historia under Carl XII:s regering. Att vid dess slut Sverige stod

¹⁾ Friherre Martin Schultz von Ascheraden blef sedermera General-Löjtnant och Guvernör i Wismar. Död 1730.

ej blott i politiskt, men äfven lika mycket i finansielt hänseende vid yttersta branten af sin undergång, dertill voro aderton års oupphörliga krig, hvilka under den senare tidshälften äfven voro olyckliga, en uppenbar och ovedersäglig orsak. Svårigheten att finna räddningsmedel mot en sådan till samhällets djupaste rötter gående nöd var så mycket större, som Svenska Kronan hade mistat nära halfva sitt landområde samt mer än hälften af sina årliga ordinarie inkomster ¹⁾).

¹⁾ Såsom upplysning i detta afseende må meddelas en jemförelse mellan Sveriges ordinarie, under Stats-Kontorets förvaltning ställde inkomster för år 1699 och för år 1718.

År 1699 utgjorde inkomsterne för Sverige . . .	3,597,847	dr	S. m:t,
för Finland	570,617	»	»
» Lifland	930,094	»	»
» Estland	212,965	»	»
» Ingermanland	191,000	»	»
» Ösel	50,781	»	»
» Pommern	427,970	»	»
» Bremen och Verden	579,875	»	»
» Wismarska Guvernementet	15,575	»	»

Summa 6,576,724 dr S. m:t.

År 1718 åter utgjorde Svenska Statsverkets ordinarie inkomster blott	3,027,800	»	»
Skillnaden blifver således	3,548,924	dr	S. m:t.

I ett slutligt sammandrag anföras nu samtliga beloppen af under Carl XII:s regering i Sverige förmyntad koppar och malm.

År.	Myntslag.	Ut-mynt-nings-grund.	Kanoner från Arsenalen.		Kronans.		Stora Kopparbergs-lagens.		Bankens.		Garpenbergs.		Priv. Verks och Enskildes.		Summa.	
			SkÆ	LÆ	SkÆ	LÆ	SkÆ	LÆ	SkÆ	LÆ	SkÆ	LÆ	SkÆ	LÆ	SkÆ	LÆ
1707	Sexlingar; Avestad	Daler K. m.t. 400	—	—	40	—	—	—	—	—	—	—	—	—	40	—
1708	D:o d:o	400	—	—	22	4	—	—	—	—	—	—	—	—	22	4
1709	D:o d:o	400	—	—	37	16	—	—	—	—	—	—	—	—	37	16
1710 ¹⁾	Pjästar d:o	360	206	7	2,862	12	2,829	3	—	—	150	—	149	18	6,198	—
1711	D:o d:o	360	—	—	2,358	13	3,237	11	—	—	150	—	167	13	5,913	17
1712	D:o d:o	360	—	—	1,897	9	2,166	18	—	—	150	—	183	11	4,397	18
1713	D:o d:o	360	—	—	1,763	18	2,000	—	—	—	—	—	—	—	3,763	18
1714	D:o d:o	360	—	—	42	15	—	—	200	—	50	—	28	2	320	17
1714 } 1715 }	D:o Stockholm	360	1,752	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1,752	—
Transport		—	1,958	7	9,025	7	10,233	12	200	—	500	—	529	4	22,446	10

¹⁾ Stora Kopparbergsgruftvans årliga medelafkastning utgjorde för åren 1710—1718 omkring 7,328 SkÆ koppar. Den uppgick för år 1710 till 8,182 SkÆ, men nedgick sedan alltjämt och utgjorde för 1718 allenast 6,171 SkÆ.

År.	Myntslag.	Ut- mynt- nings- grund.	Kanoner från Arsenalen.	Kronans.	Stora Kop- parbergs- lagens.	Bankens.	Gärpenbergs.	Priv. Verks och Enskildes.	Summa.							
1714	Transport	—	1,958	7	9,025	7	10,233	12	200	—	500	—	529	4	22,446	10
	Slantar; Avestad	450	{	—	100	—	—	—	—	—	—	—	—	—	100	—
	Sexlingar d:o	500														
	Slantar d:o	540														
1715	Sexlingar d:o	600	{	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
	D:o d:o	640														
1715	Plåtar d:o	540	—	—	29	3	2,734	11	1,864	1	—	—	—	—	4,627	15
	D:o d:o	540	—	—	27	17	4,160	2	2,122	15	—	—	—	—	6,310	14
	D:o Stockholm	360	2	15	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	2	15
	Mynttecken d:o	—	—	—	57	16	—	—	—	—	—	—	—	—	57	16
1716	Sexlingar; Avestad	640	—	—	30	19	—	—	—	—	—	—	—	—	30	19
	Plåtar d:o	540	—	—	23	8	3,157	5	1,688	19	—	—	—	—	4,869	12
	D:o Stockholm	360	4	5	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	4	5
	Mynttecken d:o	—	—	—	502	14	—	—	—	—	—	—	—	—	502	14
1717	Sexlingar; Avestad	640	—	—	20	—	—	—	—	—	—	—	—	—	20	—
	Plåtar d:o	540	—	—	50	5	—	—	2,129	19	—	—	—	—	2,180	4
	Sexlingar d:o	640	—	—	49	1	—	—	—	—	—	—	—	—	49	1
	Mynttecken; Stockholm	—	—	—	645	10	—	—	—	—	—	—	—	—	645	10
Summa Sk. ū Stapelstadsvigt		—	1,965	7	10,562	—	20,285	10	8,005	14	500	—	529	4	41,847	15

ULRIKA ELEONORA.

Bland de ärenden, som efter Carl XII:s död företrädesvis togo Regeringens uppmärksamhet i anspråk, var penningeväsendets ordnande ett af de mest maktpåliggande. Härvid kom naturligtvis främst i betraktande frågan om mynttecknen, såsom då utgörande största delen af rikets rörelsekapital.

Den första regeringshandling som Ulrika Eleonora i eget namn utgaf, var ett Bref till Kammar-Kollegiet af den 9 Dec. 1718 ¹⁾, hvori befalldes, att som »tillmyntningen af mynttecken ännu med all drift borde fortsättas, hade Kollegiet att deröfver antaga sig försorgen och inseendet, så att den till vidare ordres med lika skyndsamhet, som hittills skett, måtte gå för sig»; hvarjemte förklarades, att som »Upphandlings-Deputationens kassa blifvit öfvertagen af Stats-Kontoret, och Kongl. Rådet Grefve Cronhjelm blifvit anförtrodd styrseln vid Deputationsverket, alltså skulle Kammar-Kollegiet till nämnde Kontor aflemna allt som vore eller blefve tillmyntadt». Vidare utkom Kongl. Plakatet den 11 ²⁾ i samma månad, hvori stadgades, »att mynttecknen, hvilka i handel och vandel som tillförne skulle vara gångbara, måtte ingen fördrista sig att rata, eller för den orsakens skull priset på varorne att stegra, helst framdeles sådane utvägar skulle blifva tagne, hvarigenom . . . mynttecknen efter handen förminskades och redbart mynt uti riket återförskaffades. Sistnämnde dag ³⁾ afgick ock Kammar-Kollegiets bref till vederbörande myntbetjente med förståndigande om myntteckens-myntningens skyndsamma fortsättande, äfvensom den 15 i samma månad ³⁾ Kollegiets bref till så väl Stora Kopparbergslagens

¹⁾ Kammar-Koll. Ark. Ankomme Kongl. Bref 1719, fol. 1.

²⁾ v. Stiernmans Författnings-saml. VI. pag. 565.

³⁾ Kammar-Koll. 1:a Prov. kont. Memorial-Boken 1718, fol. 62 och 63.

24 Äldste och Assessoren Swab, som till Myntinspektoren Arvidsson vid Avestad, att myntteckens-plattarnes förfärdigande måtte med all drift fortsättas.

Af det i Kongl. Påbudet den 23 Juni 1718 anbefalda nionde mynttecknet, *Mercurius*, börjades präglingen den 3 Dec. 1718, och den första präglade posten bokfördes den 22 i samma månad, samt derefter under Jan. 1719 10 poster, under Febr. 15, under Mars 5, den 6 April 1 samt den 30 April¹⁾ den sista posten å 260,000 stycken, tillsammans 6,000,000. Alla dessa mynttecken utlemnades, i mån af deras prägling, i allmänna rörelsen till det åstämplade värdet 1 daler S. m:t stycket. Likasom till de nästföretgående fyra slags mynttecken voro plattarne till *Mercurius* skrodade till 30,000 stycken af 1 Skä stapelstadsvigt, hvadan alltså till dessa 6 millioner åtgingo 200 Skä koppar. Enligt denna utmyntningsgrund skulle hvar mynttecken väga omkring 0,34 lod viktualievigt eller 1,07 ort, hvarmed den verkliga vigten nära öfverensstämmer.

Medan denna påskyndade prägling af mynttecknet *Mercurius* fortgick, synes man äfven varit betänkt att bringa till verkställighet Kongl. Påbudet af den 8 Nov. 1718, om deri anbefalda fyra nya slags mynttecken, *Alexander*, *Dædalus*, *Hercules* och *Theseus*. Sålunda skref Kammar-Kollegiet den 2 Jan. 1719²⁾ till Upphandlings-Deputationen, att »få part af bilderne som förnimmas vara utskurne i trä till de 2:ne sista slags mynttecken *Hercules* och *Theseus*, på det behörig anstalt derefter om stämplarnes förfärdigande dertill må kunna gjord blifva»; men den 13 i samma månad³⁾ afläts till Kammar-Kollegiet ett Kongl. Bref, hvori anbefalldes inställandet af nämnda fyra

¹⁾ Genom Kongl. Förordn. den 23 April 1719 hade alla mynttecken blifvit indragna och till hälften nedsatta.

²⁾ Kammar-Koll. 1:a Prov. kont. Memorial-Boken 1719, fol. 21.

³⁾ Kammar-Koll. Ark. Ankomne Kongl. Bref 1719, fol. 19.

nya myntteckens präglande¹⁾), men fortsättande af mynttecknet *Mercurii* myntning.

Att meningen med förutnämnde inställelse-åtgärd dock icke tyckes hafva varit att myntteckens-myntningen skulle upphöra, synes kunna slutas deraf, att Regeringen, i anledning af Kammar-Kollegiets memorial den 7 Februari 1719 med tillkännagifvande det stämplarne till mynttecknet *Hoppet* voro färdige samt att präglingen således när som helst kunde börjas, den 10 i samma månad²⁾) aflät Bref till Kollegiet med befallning, att det nya mynttecknet, kalladt *Hoppet*, skulle myntas till belopp af 3,000,000 daler S. m:t eller svarande emot 30 tunnor guld; hvarom ock Kollegiet i bref den 12 i samma månad³⁾), gaf Myntmästaren Careelberg, Myntvärdien Pohl och Myntinspektoren Zedritz del, med förståndigande att skyndsamt draga försorg om verkställigheten af samma myntning. Hela skillnaden i dessa särskilda påbud låg således endast i ombyte af namn, i det man öfvergaf den förut anlitade Romerska mythologien och i stället anropade *Hoppe* som talisman, för att vinna kredit i en nära nog hopplös belägenhet. Genast och samtidigt med präglingen af mynttecknet *Mercurius* börjades nu präglingen af *Hoppet*, hvarmed vid Februari månads slut man hunnit så långt, att i Kammar-Kollegiet den 2 påföljande Mars³⁾) upplästes förslag till påbud om detta myntteckens gångbarhet, hvilket påbud genast uppsändes till Kongl. Maj:ts godkännande. Under tiden hade likväl Riksståndens öfverläggningar i myntteckens-frågan ådagalagt den allmänna meningen hos dem vara, att mynttecknen borde aflysas, hvarföre ock

¹⁾ Stämpeln till mynttecknet *Alexander* blef äfven stucken. Ett aftryck deraf i bly fanns i Presidenten Baron Rålamb's, nu Rikets Ständers Banks Myntkabinett.

²⁾ Kammar-Koll. Ark. Ankomne Kongl. Bref 1719, fol. 47 och Riks-Registr. fol. 49.

³⁾ Kammar-Koll. Prot. 1719, pag. 240 och 334.

Landtmarskalken ¹⁾ hos Regeringen derom hade gjort anmälan. Till följd häraf gaf Kammar-Kollegiets President ²⁾ myntbetjente befallning att innehålla med präglingen af mynttecknet *Hoppet*. Detta anmäldes hos Kollegiet den 4 Mars ³⁾ af Myntinspektoren Zedritz, med begäran om förhållningsordres, hvarpå Kollegiet svarade, att »som Kollegiet ej fått några contra-ordres derom, kunde präglingen nu ej kontramaderas». Då vid Kammar-Kollegiets sammanträde påföljande dag ³⁾ dess President tillfrågades huru det sig förhöll med den muntliga tillsägelsen till myntbetjente om inställande af *Hoppets* prägling, svarade han, att »Hennes Maj:t gifvit honom befallning att, med anledning af Landtmarskalkens framställning, i tysthet ställa ordres härom till myntbetjente, och att skriftliga ordres för vissa orsaker ej nu kunde lemnas». Emellertid fortfor präglingen af *Hoppet* till dess, vid Kammar-Kollegiets sammanträde den 24 Mars ³⁾, dess President framförde Hennes Maj:ts muntliga ordres om inställande af denna prägling, hvarföre ock Kollegiet i öfverensstämmelse dermed då fattade beslut; och skulle i anledning häraf afgå bref till Hennes Maj:t, samt befallning till Bergslagen och Myntinspektoren Arvidsson i Avestad att upphöra med plattarnes tillverkning ³⁾, äfvensom att med de redan färdiga plattarnes sändande till Stockholm tills vidare skulle innehållas ⁴⁾. För att likväl kunna begagna de redan skrodade plattarne för sitt en gång bestämda ändamål, återupptogs den under Mars månad något afstannade präglingen af mynttecknet *Mercurius*, hvarigenom alltså det afsedda beloppet af ytterligare 3,000,000, utöfver de af hvarterdera af de fyra nästförut-

¹⁾ Friherre Per Ribbing.

²⁾ Grefve Nils Stromberg blef Kongl. Råd 1705; General-Guvernör öfver Lifland och Curland 1709; President i Kammar-Kollegiet och Stats-Kontoret 1711; död den 16 Aug. 1723.

³⁾ Kammar-Koll. Prot. 1719, pag. 357, 359 och 462.

⁴⁾ Kammar-Koll. 1:a Prov. Kont. Memorial-Boken 1719, fol. 54.

gående myntteckenslagen präglade 3,000,000, blef af *Mercurius* i stället för af *Hoppet* prägladt och såsom mynttecken å 1 daler S.m:t utgifvet. Det med *Hoppets* inställda prägling, måhända bland förtegade »*vissa orsaker*», beräknade syftemålet blef sålunda ändock vunnet, nemligen att den af nya Regeringen eftersträfvade folkgunsten icke äfventyrades genom ännu ett nytt förhatligt myntteckens utgifvande. *Hoppet* blef således aldrig som mynttecken, utan blott som skiljemynt utgifvet, att enligt Kongl. Förordningen den 4 Maj 1719 ¹⁾ gälla 2 öre S.m:t stycket. Hela präglade beloppet af detta mynttecken utgjorde 1,500,000 stycken, således motsvarande 93,750 daler S.m:t. Plattarne dertill voro, likasom till nästföretgående sju slags mynttecken, skrodade till 30,000 af 1 Skæ stapelstadsvigt, hvadan kopparåtgången utgjorde 50 Skæ. Enligt denna utmyntningsgrund borde hvar stycke af *Hoppet* väga omkring 0,34 lod viktualievigt eller 1,07 ort, hvilket nära öfverensstämmer med den verkliga vigten.

Sedan vi nu genomgått allt hvad som särskildt rör de under Ulrika Eleonoras regering slagna mynttecken, skola vi vidare i sin allmänlighet skärskåda myntteckensfrågan samt dess behandling af Regeringen och Rikets Ständer vid 1719 års Riksdag.

Efter det denna fråga, vid Kammar-, Bergs- och Kommers-Kollegiernas gemensamma sammanträden åtskilliga dagar under Januari 1719, blifvit omständligt afhandlad och dervid flera förslag gjorda i afseende på lämpligaste sättet för mynttecknens inlösning, blef slutligen den 5 Febr. ²⁾ det förslag allmännast förordadt, att en fjerdedel af myntteckens-beloppet skulle till 2 millioner om året inlösas med redbart mynt, å två fjerdedelar utgifvas Rikets Ständers obligationer med 4½ procents ränta, samt en fjerdedel all-

¹⁾ Modée, Publ. Handl. I, pag. 59.

²⁾ Kammar-Koll. Prot. 1719, fol. 183

deles förfalla; hvarjemte beslöts, att frågan skulle öfverlemnas till Landtmarskalkens och Rikets Ständers slutliga afgörande.

Sedan Rikets Ständers Sekreta Utskott första gången sammanträdt den 23 Febr.¹⁾, blef äfven der första frågan huru med mynttecknens inlösande bäst borde förfaras. Vid Utskottets sammanträde den 27 Febr. blef för frågans skyndsammare behandling utsedd en särskild »Sekreta Utskottets Myntteckens-Deputation», i hvilken bland Utskottets ledamöter invaldes 8 af Ridderskapet och Adeln²⁾, 4 af Presteståndet³⁾ samt 4 af Borgareståndet⁴⁾. I Utskottet upplästes först ett af Kommers-Rådet Polhem den 15 Oct. 1718 till Konungen afgifvet förslag: »huru mynttecknen skulle kunna brukas utan landets skada», samt vidare åtta inlemnade olika förslag i samma ämne. Sedan Myntteckens-Deputationen den 2 och 3 Mars haft sammanträden, upplästes i Sekreta Utskottets plenum den 5 Mars, Deputationens betänkande, som hufvudsakligen innehöll: 1:o att mynttecknen, som då utgjorde ett belopp af 25,368,000 daler S. m:t, borde afskaffas; 2:o att om mynttecknen afskaffades, tillräckligt penningar dock funnes för landets behof, enär i Banken funnes något öfver 3 millioner daler S. m:t, i allmänna kassor omkring 1 million och

¹⁾ Riks-Stånden sammanträdde väl första gången den 20 Januari, men Riksdagens högtidliga öppnande och Riksdagspredikan skedde ej förr än den 21 Febr., sedan Ulrika Eleonora föregående dag underskrifvit Regeringsform och Försäkring.

²⁾ Desse voro: Landshöfdingen Friherre Conrad Ribbing, General-Majoren Göran Silfverhjelm, Assessoren Carl Wattrang, Kammar-Rådet Joachim Cronfelt, Bergs-Rådet Cederstedt, Landshöfdingen Jonas Cedererentz, Lagmannen Cederholm och Assessoren Adam Level.

³⁾ Super-Intendenten Ingemund Bröms, Domprosten Nils Barekius, Professoren Lars Molin och Prosten Johan Strömer.

⁴⁾ Handelsmännen Joh. Paul Heublein, Spalding, Joh. And. Olbers och Josias Hegardt.

troligen lika mycket hos enskilda, samt att mynttecknen, nedsatte till 2 öre S. m:t, gjorde 2 millioner¹⁾; och 3:o att det icke finnes någon fond, hvarmed mynttecknen skulle kunna inlösas. Inom Utskottet förekom derefter detta ärende ej förr än den 8 påföljande April, då, liksom den 5 Mars, alla voro ense om mynttecknens afskaffande; men i afseende på sättet för deras indragning, hvarom Deputationen sig ej utlätit, förekommo många olika förslag, som icke kunde sammanjemkas. Påföljande dag förekom i Sekreta Utskottets plenum denna fråga ånyo, då Utskottets ledamöter af Borgareståndet yttrade den mening, att mynttecknen borde nedsättas med en tredjedel samt utgifvas att gälla 2 öre S. m:t stycket, och för återstoden gifvas försäkring om betalning, dock utan ränta. Presteståndets ledamöter voro icke enige i afseende på sättet för mynttecknens inlösande, enär somlige ansågo att deras värde borde nedsättas i rörelsen till 1, andra till 2 öre S. m:t, samt deras lösen bestämmas till en fjerdedel af åstämp-lade värdet. Adels ledamöter hade stannat i den åsigt, att mynttecknen skulle nedsättas till 2 öre S. m:t, och i afseende på inlösningsvärdet tycktes den allmänna meningen vara, att detta skulle bestämmas till 8 öre S. m:t, således lika med hvad Presteståndet föreslagit. Slutligen lemnades företräde åt en deputation från Bondeståndet, hvars Talman å Ståndets vägnar protesterade mot all nedsättning af mynttecknen.

Sedan den 13 April Adels och Presteståndets Utskotts-ledamöter öfverenskommit derom, att mynttecknen borde nedsättas till 2 öre S. m:t, i rörelsen gångbart värde, samt å 6 öre S. m:t utgifvas särskild forskrifning, afsändes för delgifvande häraf en deputation till Borgareståndet,

¹⁾ Enligt summan 25,368,000 skulle de devalverade mynttecknen motsvara blott 1,585,500 daler S. m:t å 2 öre stycket.

som samma dag genom votering ¹⁾ beslutat, att mynttecknen skulle indragas och till hälften nedsättas, så att mynttecknet beräknades innehafvaren till 2 öre S.m:t och för de öfriga 14 öre skulle han erhålla försäkringssedel. Då denna fråga påföljande dag åter förekom i Sekreta Utskottet, förenade sig flertalet af Adeln och Presteståndets ledamöter ²⁾ i den af Borgareståndet uttalade mening om mynttecknens beräkning vid inlösningen. När detta ärende derefter samma dag föredrogs hos Adeln och dervid, alldenstund i Utskottets protokoll ej blifvit omnämndt, att Presteståndet äfven förenat sig i Borgareståndets beslut, olika meningar uppstått, blef slutligen votering emellan Presteståndets första åsigt om mynttecknens nedsättning till en fjerdedel och Borgareståndets sednare mening om deras nedsättning till hälften, hvarvid den förra åsigten segrade. Men sedan i plenum hos Adeln den 15 April upplysts, att Presteståndet, genom Erkebiskopen, i Sekreta Utskottets förmiddags-plenum d. 14 April förklarar sig i saken instämma med Borgareståndet, upptogs af Adeln åter samma fråga till afgörande, då efter längre öfverläggning slutligen beslöts, »att mynttecknen skulle inlösas till hälften, såsom i Sekreta Utskottet var projekteradt».

Vid Sekreta Utskottets sammanträde den 16 April ankom från Bondeståndet, som om de tre öfriga Ståndens beslut i myntteckensfrågan blifvit underrättadt, en deputation, hvilken, likasom de föregående, protesterade emot mynttecknens nedsättning. Påföljande dag ankom åter från samma Stånd en deputation, som begärde att de sedlar, hvilka de skulle få jemte mynttecknen, måtte få användas i deras utlagor, samt att de åtminstone måtte få behålla mynttecknen tills grödan vore inbergad. Sist-

¹⁾ 64 röstade för mynttecknens nedsättning till hälften, 8 till en tredjedel och 20 yrkade full betalning.

²⁾ Annärkt af Erkebiskopen vid eftermiddagens sammanträde.

nämnde dag föredrogs ock inför Utskottet Myntteckens-Deputationens utlåtande, rörande verkställigheten af Riksståndens beslut i afseende på mynttecknens inlösning, då bland annat beslöts: 1:o att sedlar skulle tryckas med tomrum för summa och namn att gälla som försäkring å de oguldne 14 ören å hvar nedsatt mynttecken; 2:o att mynttecken, i publika kassor befintliga, ej skulle användas till de öfrigas inlösande, men af de redan invexlade *Vett och Vapen* skulle de fattige, som ej hade mer än 8 eller 10 mynttecken, få sina 14 styfver betalde, dock borde ¹⁾ »Landshöfdingarne i tysthet härom instrueras, på det sådant ej måtte blifva allmänt kunnigt». Härvid gjorde Utskottet likväl det förbehåll ²⁾, att till en sådan betalning endast användes hvad som öfverblifver sedan durchmarsch-kostnaderne blifvit guldne ³⁾.

Efter det Bondeståndets deputerade ännu en gång, den 18 April, inför Sekreta Utskottet gjort föreställningar emot mynttecknens nedsättning, samt derefter förslaget till plakatet derom blifvit uppläst och justeradt, den 20 April i Utskottet samt den 21 i Riksstånden, blef detsamma jemte åtföljande memorial genom en deputation till Kongl. Maj:t uppsändt den 22, hvarefter påföljande dag den 23 April ⁴⁾ utkom Kongl. Förordningen om mynttecknens (och myntsedlarnes) indragande och afsättande, hvari påbjudes, . . . »att mynttecknen *Flink och Färdig, Saturnus, Jupiter, Mars, Phoebus* och *Mercurius* den första påföljande Juni ⁵⁾ öfver hela riket skulle infordras och insamlas; försäkrandes Kongl. Maj:t och Rikets Ständer deremot på det kraftigaste, att hvar och ett oförfalskadt mynttecken, . . . som vid bemälte tid inlefvereras, skulle med första som görligt vore

¹⁾ Enligt Ridd. och Adelsn. beslut den 21 April.

²⁾ Enligt Utskottets beslut den 23 April.

³⁾ Utskottets öfriga beslut i frågan voro i likhet med den sedan utkomna Förordningen af den 23 April 1719.

⁴⁾ *Modée, Publ. Handl.* I, pag. 58.

⁵⁾ I Riksdagsbeslutets § 7 står den 16 Juni, såsom dag för inlefvereringen.

till hälften inlösas. . . . Den som ofvanbemälte termin försummade, blefve dess rätt och vidare fordran förlustig; men den som sine mynttecken . . . således ingåfve, undfinge åtta dagar derefter icke allenast äfven så många mynttecken, . . . hvilka komme som ett skiljemynt att gå för 2 öre S. m:t, . . . utan ock Öfver-Ståthållarens eller Landshöfdingens tryckta bevis om den öfriga delen, som är 14 öre S. m:t på hvar daler af dess rätta fordran, som genom Ständernas befullmäktigade Kontor¹⁾ redeligen skulle betalas af Kronans inkomster, så snart lägenheten sådant tillåta kunde; skolandes de förr invexlade mynttecken af *Vett och Vapen* . . . och *Fides publica* gå hvardera för 2 öre S. m:t samt *Kronan* för 1 öre S. m:t. Jemväl skulle alla deposita hos Domare och Executorer till berörde termin riktigt angifvas, men alla publike och Regementsmedel i Ränterierne förut indragas och efter terminen för 2 öre S. m:t återlefvereras. Alla restantier af Kronans behållna räntor för de förflutna åren till slutet af 1718, jemväl deras balancer, som caverat för Kronans uppbördsmän, finge med mynttecken . . . till fullo efter deras förra värde erläggas». Kort derefter eller den 4 påföljande Maj²⁾ utkom ock en Kongl. Förordning, hvari tillåtes, »att så väl förra mynttecken, efter det dem genom Förordningen af den 23 April åsatta värde, som ock det slagna men ej utgifna mynttecknet *Hoppet*, som skulle gälla 2 öre S. m:t, finge till samma värde i alla krono-utlagor antagas; hvarjemte . . . förordnades, det ingen må påtvinga någon i handel och vandel samt privata betalningar uti mynttecken mer än 10 daler S. m:t, när summan ej vore högre, men om den högre stege, då 10 daler af hvar hundrade. . . . Ingen finge vägra vid 50 daler S. m:ts vite dessa 2 örestycken . . . på bemälte sätt emottaga eller (tillåta sig)

¹⁾ Detta Kontor för mynttecknens invexling upprättades den 29 Maj 1719.

²⁾ Modée, Publ. Handl. I, pag. 59.

varorne deremot att stegra». Som likväl, oaktadt berörda vite, mynttecknen blefvo »ratade» och varorne högre än förut stegrade, utkom den 30 påföljande Juni¹⁾ ett Kongl. Påbud, som förnyade nämnda Förordning af den 4 Maj, samt stadgade för deremot skedd förbrytelse andra gången dubbla böter eller 100 daler, samt för 3:dje eller flera resor »svårt arbitralt straff». Slutligen blef ock, som en utväg att kunna få någon ersättning för återstående hälften af de nedsatta mynttecknen, i Tull- och Licenttaxan af den 1 Juli 1719¹⁾ medgifvet, att »licenten fick med de afsatte mynttecken och sedlar till deras devalverade valeur betalas».

För att gifva en redig öfversigt af hela myntteckens-myntningen, må här i sammandrag upptagas slutbeloppen deraf. Såsom här ofvan under Carl XII är visadt, voro, efter den afdragna summan 5,997,600 d:r för de två första invexlade slagen, af de nästföljande sex sorterna tillhopa myntade 28,427,000 d:r S. m:t.
 Då härtill läggas af *Mercurius* . . . 6,000,000 » »
 blifver hela summan 34,427,000 d:r S. m:t.
 Men då härifrån afdragas de sedermera till den 11 April 1719 invexlade af *Vett och Vapen* . . . 9,059,000 » »
 skulle vid April månads slut 1719 i

allmänna rörelsen vara utelöpande 25,368,000 d:r S. m:t, hvilken summa, vid Sekreta Utskottets sammanträde den 5 Mars 1719, af Myntteckens-Deputationen äfven antogs vara den rätta, sedan deri inberäknats hvad af den anbefallda men då ännu ej afslutade myntteckens-präglingen slutligen skulle komma att i Kongl. Räntekammaren inflyta²⁾). Kopparåtgången utgjorde för

¹⁾ Modée, Publ. Handl. I, pag. 111.

²⁾ Rikets finansiella ställning i öfrigt upplyses bäst af Kontributions-Ränterietts till Sekreta Utskottet den 22 Maj 1719 afgifna berättelse,

de nio såsom mynttecken utgifna slagen tillhopa 1,406 Sk \ddot{a} , men enligt den stadgade utmyntningsgrunden hade den blott $\frac{1}{16}$ bordt utgöra 1,392 Sk \ddot{a} 15 L \ddot{a} stapelstadsvigt. Härtill bör slutligen läggas de 50 Sk \ddot{a} koppar, som åtgingo till det såsom skiljemynt utgifna mynttecknet *Hoppet*, hvaraf som ofvan är nämnt, präglades 1,500,000 stycken. Genom denna sålunda tillvägabragta nedsättning hade det genom mynttecknen föreställda rörelsekapitalet fallit till $\frac{1}{16}$ af det ursprungligen utgifna värdet, eller från 25,368,000 daler till 1,585,500 daler S. m:t.

hvaraf bland annat inhemtas, att slutsumman af de under åren 1716, 1717 och 1718 genom samma Ränteri tillverkade och till Upphandlings-Deputationen öfverlemnade Ständernas obligationer gick till 6,000,000 Riksdaler eller 15,000,000 dr S. m:t, att beloppet af de åren 1716 och 1717 tillverkade myntsedlar gick till 2,600,000 daler S. m:t, nemligen å 25 daler 50,000 stycken = 1,250,000 dr, å 10 daler 92,000 stycken = 920,000 » samt å 5 daler 86,000 stycken = 430,000 »

2,600,000 » »

eller tillsammans 17,600,000 dr S. m:t. Sedan Upphandl.-Dep. den 5 Januari 1719 blifvit upplöst, hade vid inventering i dess kassa blifvit i obligationer till Kontributions-Ränteriet återställdt 3,642,200 R:dr eller 9,105,500 daler S. m:t, äfvensom 23,300 R:dr eller 58,250 daler S. m:t från General-Adjutanten Löwen. Efter afdrag af till Kontributions-Ränteriet indragna 530,250 daler S. m:t i myntsedlar skulle således Upphandlings-Deputationen blott svara för 2,334,500 R:dr eller 5,836,250 daler S. m:t i obligationer och 2,069,750 daler S. m:t i myntsedlar. Kontributions-ränteriet hade, från första betalningsterminen den 20 Juli 1716 till samma tid 1718, inalles inlöst kapitalobligationer till ett belopp af 1,128,100 R:dr eller 2,820,250 daler S. m:t, och hade å 75,200 R:dr eller 188,000 daler S. m:t blifvit gifven prolongation att vid anfordran betalas. Slutligen synes, att 2,069,750 daler S. m:t i myntsedlar voro dels i landsorternas räntekassar och dels bland allmänheten utelöpande. Vid alla dessa evalvationer blef Riksdalern beräknad till $2\frac{1}{2}$ daler S. m:t. Förvaltningen af och bestyret med rikets gäld och mynttecknens indragande blefvo sedermera anförtrordade åt det för sådant ändamål inrättade Rikets Ständers Kontor, för hvars Fullmäktige, en af hvart Riksstånd, den 29 Maj 1719 utfärdades Instruktion.

I sammanhang med myntteckens-myntningen må äfven anföras, att sedan, enligt § 7 af Riksdagsbeslutet den 10 Maj 1719, den sista terminen för mynttecknens inlefverering till Ränterierne samt tillika för deras behållande af det dem åstämplade värdet 1 daler S. m:t, blifvit bestämd till den 16 påföljande Juni, efter hvilken dag de i allmänna rörelsen endast skulle gälla 2 öre S. m:t, ingaf Myntskrifvaren Lars Björk den 5 i sistnämnde månad ¹⁾ till Stats-Kontoret en af Myntinspektoren G. Zedritz bestyrkt räkning å forlön för myntteckens-plattar, som från den 16 Sept. 1717 till den 28 Febr. 1719 blifvit från Avestad till Stockholm försända. Denna räkning, som i slutsumma uppgick till 14,326 daler K. m:t, blef af Stats-Kontoret påföljande dag den 6 Juni, enligt anteckning derå, betald med 4,775 $\frac{1}{2}$ daler S. m:t i mynttecken till 3 daler K. m:t stycket. Af denna liquid synes böra antagas, att mynttecknens sista inlösningstermin var, enligt Riksdagsbeslutet, den 16 Juni och icke den 1 Juni, enligt Förordningen den 23 April.

Vi öfvergå nu till *plåtmyntningen* och finna dervid Regeringens första åtgärd hafva varit att, genom Kongl. Påbudet den 29 Dec. 1718 ²⁾, »upphäfva den åtskillnad, som ditills varit mellan stämplade och ostämplade kopparplåtar, samt stadga, att alla kopparplåtar, de måtte vara stämplade på en eller bägge sidor, eller ock alldeles ostämplade, skulle utan åtskillnad gälla till det värde, som uti Förordningen af den 17 Maj 1715 dem vore påsatt», nemligen de före sistnämnde dag slagne kopparplåtar hälften utöfver det dem åsatta värdet, samt de efter samma dag myntade plåtar i enlighet med det åstämplade värdet. Dernäst väcktes fråga att till bildande af fond för myntteckens inlösning förnya det gamla försöket att gjuta myntplå-

¹⁾ Kongl. Myntverkets räkenskaper.

²⁾ v. Stiernmans Författnings-saml. VI. pag. 570.

tar af gamla metallkanoner. När, med anledning af Kongl. Brefvet och Sekreta Utskottets memorial härom, detta förslag den 24 Januari 1719 ¹⁾ i Kammar-Kollegiet förevar, erinrades deremot, att i Holland de gamla metallplåtarne ansågos 35 proc. sämre än kopparplåtarne, hvarföre Kollegiet fann lämpligare »att rent af försälja troféerne». Vid Kammar-, Bergs- och Kommers-Kollegiernas förenade sammanträde den 25 påföljande Mars stannade Kollegierne i det utlåtande, att »på samma skäl som Bergs-Kollegiet 1710 och de tre Kollegierne 1714 enhälligt afstyrkt metallplåtmyntningen, särdeles som metallplåtarne utomlands stodo hälften lägre än kopparplåtarne, afstyrkte Kollegierne äfven nu metallplåtmyntningen och funno bättre att till den mestbudande försälja metallstyckena» ²⁾. Till följd af detta Kollegiernas afstyrkande utlåtande kom äfven förslaget om metallplåtmyntning att helt och hållet förfalla.

¹⁾ Kammar-Koll. Prot. 1719, pag. 137.

²⁾ En sådan försäljning af metallkanoner försiggick å Stockholms Stads Auktionskammare den 5 October 1719, med för köparne lemnad frihet från tull, licent och öfriga vid utskieppning vanliga umgälder. Enligt särskild förteckning å dessa metallstycken utgjorde de:

»Med Danskt vapen märkte,		1 stycke	26 $\frac{1}{2}$	af 18 Skæ	12 Læ	vigt.	
» d:o	d:o	1	» 22 $\frac{1}{2}$	» 11	» —		
» d:o	d:o	7	» 22	» 73	» 10	»	»
» å kammaren Rysk skrift		1	» 42	» 45	» —		
» Polskt vapen		3	» 12	» 22	» 4	»	»
» Kejserlig flecht örn		1	» 26	» 18	» —		
» d:o	d:o	2	» 24	» 36	» —		
» Magdeburgs vapen		1	» 25	» 18	» —		
» Lüneburgs d:o		1	» 24	» 18	» —		
» d:o	d:o	1	» 12	» 12	» —		
» Oliva klosters d:o		1	» 20 $\frac{1}{2}$	» 7	» 5	»	»
» Hjortar på fältet		1	» 11	» 15	» —		
» Björnar d:o		2	» 11	» 30	» —		
» Sachsiskt vapen		7	» 5 $\frac{1}{2}$	» 21	» 18	»	»
» d:o	d:o	2	» 3 $\frac{1}{2}$	» 2	» 12	»	»
» d:o	d:o	8	» 2 $\frac{3}{4}$	» 12	» —		

utgörande tillhopa 40 kanoner och 361 Skæ 1 Læ stapelstads- eller metallvigt».

Beträffande Kronans koppar hade Kammar-Kollegiet den 3 Febr. 1719 ¹⁾ afsändt skrivelser till Stora Kopparbergslagens 24 Äldste, Bergmästaren Swab och Myntinspektoren Arvidsson, med tillkännagifvande, »det Kongl. Maj:t för nödigt funnit att med förfärdigandet af de plattar, som redan voro i verket, väl måtte fortfaras, men att med tillverkningen af något större antal intet må, innan vidare ordres ankomme, någon begynnelse göras, utan skulle krono-kopparen i det stället förmyntas till plåtar». I afseende på enskildes koppar hade Bergs-Kollegiet den 14 Jan. 1719 till Regeringen insändt Stora Kopparbergslagens ansökning »att, så framt den icke alldeles skulle ruinerad varda, efter den på kopparen satta myntfoten få förmynta sin koppar», med förklarande derjemte, »huruledes Kopparbergslagen vore råkad uti ett allt för slätt tillstånd, dymedelst att den blifvit betagen frihet att få förmynta sin egen koppar och att de hade måst densamma för mynttecken försälja». Innan Regeringen ännu öfver denna ansökning hunnit fatta beslut, hade Kammar- och Bergs-Kollegierne, genom bref till Kopparbergslagen af den 10 Mars, »i anseende till Bergslagens mycket beträngda tillstånd, funnit angeläget att, innan Hennes Maj:ts nådiga Resolution kunde utfalla, gifva deras tillstånd, det Stora Kopparbergslagen af dess egen koppar skulle få mynta 3 à 400 Sk^æ till plåtar». Sedan derefter till Kammar-Kollegiet ankommit Kongl. Brefvet den 24 i sistnämnde månad ²⁾, med tillåtelse för Bergslagen »att fritt och obehindradt efter den på kopparen satta myntfoten få uppmynta sin koppar», afgingo härom Kollegiets skrivelser till Bergslagens 24 Äldste och Inspektoren Arvidsson den 26 i samma månad ³⁾.

¹⁾ Kammar-Koll. 1:a Prov. Kont. Memorialboken 1719, fol. 53.

²⁾ Kammar-Koll. Ark. Ankomne Kongl. Bref 1719, fol. 47.

³⁾ Kammar-Koll. 1:a Prov. Kont. Memorialboken 1719, fol. 54.

Äfven för Garpenbergs kopparverk meddelades, genom Kongl. Brefvet till Kammar-Kollegiet af den 3 April 1719 ¹⁾), åt Fru Elisabeth Funck tillåtelse, »att af den koppar, som vid Garpenberg samma år kunde varda tillverkad, få utsmida och till plåtar förmynta icke allenast de af henne begärda 150 Sk^{te} koppar, utan ock af hela tillverkningen så mycket deröfver, som hon kunde hafva af nöden». Enligt hvad ofvan under 1716 års plåtmyntning redan är nämnt, blef efter 1715 något särskildt märke icke vidare nyttjadt å de af Garpenbergs koppar tillverkade plåtar, utan begagnades så väl på dessa, som på de vid Avestad myntade plåtar af andra bruks koppartillverkning, allt framgent ett för Falu-kopparen gemensamt märke, de tvänne korslagda dalpilarne.

Under år 1719 myntades till plåtar: för Banken 1,803 Sk^{te} 12 L^{te} 17³/₄ ²/₄ koppar, samt för Stora Kopparbergslagens räkning 2,885 Sk^{te} 15 L^{te} 6¹/₄ ³/₄ koppar; och förblef plåtarnes utmyntningsgrund af den 17 Maj 1715 å 180 daler S. m:t eller 540 daler K. m:t af skeppundet, i enlighet med Drottningens Försäkring den 21 Februari 1719, mom. 11 ²⁾), fortfarande under hennes regering gällande. Kopparmyntplåtarnes stämpling fortfor intill slutet af April månad 1719, i enlighet med hvad i Kammar-Kollegiets skrifvelse den 11 Mars 1718 blifvit förordnad, med trekantig midtelstämpel och hörnstämpelns årtal allenast förändradt till 1719. Men sedan, med anledning af Kammar-Kollegiets skrifvelse den 13 April 1719, Kongl. Maj:t den 18 i samma månad ³⁾) gillat Kollegiets förslag till nya plåstämplar, afgingo den 21 i nämnde månad ⁴⁾) Kollegiets skrivelser till Stora Kopparbergslagen och Myntinspektoren Arvidsson, med förständigande, »att plåtarne

¹⁾ Kammar-Koll. Ark. Ankomne Kongl. Bref 1719, fol. 60.

²⁾ Modée. Publika Handl. I, pag. 8.

³⁾ Kammar-Koll. Ark. Ankomne Kongl. Bref 1719, fol. 76.

⁴⁾ Kammar-Koll. 1:a Prov. kont. Memorialboken 1719, fol. 55.

derefter på det sättet skulle stämplas, att midt uti slås silfver-valeurstämpeln uti en rund circul, och på alla fyra hörnen initialbokstäfverne af Hennes Kongl. Maj:ts namn, U. E. inbundne, med en krona öfver och sjelfva årtalet, likaledes uti en något mindre circul». Sedan Inspektoren Arvidsson derpå inlemnade ritning till ifrågavarande stämplat, aflät Kammar-Kollegiet till honom den 4 Maj det svar, »att man, hvad den mellersta valeurstämpeln anginge, fann densamma vara så graverad som vederborde, men att uti den mindre prägeln ett V consonans låte sig bättre inbindas, på det sätt som bifogade ritning utvisade; varandes dock intet nödigt, att bokstäfverne blefve med något löfverk utzirade, som på afritningen skett, hvilket vederbörande skulle communiceras, på det stämplatne derefter måtte graveras». I öfverensstämmelse härmed blefvo ock plåtstämplatne förfärdigade.

Beträffande *kopparskiljemyntet* förordnades i ofvannämnde Kongl. Påbud af den 29 December 1718, »att de gamla halförar skulle, likmätigt Förordningen den 17 Maj 1715, gifvas och tagas fyra på ett öre S. m:t, sammaledes slantarne tvänne stycken på tre öre S. m:t, men af de nya halförar borde gå sex stycken på ett öre S. m:t». Detta gällde således det till och med 1718 slagna kopparskiljemyntet, som dock i rörelsen hade blifvit mer sällsynt, såsom utträngdt af de invexlade, men som skiljemynt åter utgifna tvänne myntteckens-sorterne *Kronan* till 1 öre och *Publica Fide* till 2 öre S. m:t. Som dessa mynttecken, äfven sålunda nedsatta, icke voro bland allmänheten begärlige, och sedan man inom Sekreta Utskottet ifrågasatt om icke det i Stockholm befintliga blindmyntet kunde slås till styfrar (1 öre S. m:t) och det som vore i Falun till halförar, men Myntteckens-Deputationen »tyckt det vara nyttigare att slå dem till kopparrunstycken», beslöt slutligen Sekreta Utskottet den 18 April 1719, »att de 380 Sk^æ till mynttecken ämnade blindmynt skulle slås till koppar-

runstycken med V. E. R. S. på ena och 2:ne korsvis lagda dalpilar med en krona öfver på andra sidan». I öfverensstämmelse härmed afläts ock till Kammar-Kollegiet ett Kongl. Bref den 23 i samma månad ¹⁾), hvori med åberopande af Ständernas underdåniga föreställning stadgades, »att de 380 Sk^æ till mynttecken ärnade blindmynt skulle förmyntas till 1 öre K. m:t ²⁾) stycket och sålunda stämplas, att å ena sidan präglades tre kronor med Hennes Maj:ts namn deromkring, nemligen V. E. R. S. och på andra sidan dalpilarne med en krona öfver och värdet, nemligen 1 öre K. m:t, på samma sätt som med runstycken tillförne varit vanligt». Till vederbörande myntbetjente i Stockholm afgick den 30 i samma månad ³⁾) Kammar-Kollegiets bref om verkställighet häraf, och den 4 påföljande Maj utkom härom en Kongl. Förordning. I samma ämne afgingo äfven till Assessoren Swab och Stora Kopparbergslagens 24 Äldste Kammar-Kollegiets skrivelser: 1:o af den 6 Maj ⁴⁾) med tillsägelse »att foga den anstalt, att de 60 Sk^æ halfgjorda kopparplattar, som ännu vore i Avestad, måtte blifva färdiggjorde och till Stockholm sände för att förmyntas till kopparrunstycken», samt 2:o af den 3 Aug. ⁴⁾) samma år med påminnelse, »att som af de 60 Sk^æ kopparplattar, som varit under händer i Avestad, ej förnimmes vara mer än 16 Sk^æ ankomne till Kongl. Myntet, sa begärde Kollegiet att hvad ännu af de 60 Sk^æ återstode, med all skyndsamhet måtte förfärdigas och afsändas, på det genom mangel af sådant blindmynt den påstående förmyntningen af runstyckena ej må komma att hindras och studsas». Detta blef således *kopparens till skiljemynt fjortonde utmyntningsgrund*, enligt hvilken af 1 Sk^æ stapelstads-

¹⁾ Kammar-Koll. Ark. Ankomne Kongl. Bref 1719, fol. 85.

²⁾ Dessa runstycken skiljas från de sedermera af mynttecken omstämplade derigenom att de icke äro, såsom mynttecknen, i randen räfflade.

³⁾ Kammar-Koll. Prot. 1719, pag. 789.

⁴⁾ Kammar-Koll. 1:a Prov. kont. Memorialboken 1719, fol. 56 och 60.

vigt blefvo utmyntade 30,000 stycken å 1 öre K. m:t, motsvarande $312\frac{1}{2}$ daler S. m:t eller $937\frac{1}{2}$ daler K. m:t, hvilka runstycken hvartdera borde väga omkring 0,34 lod viktualievigt, eller 1,07 ort.

Emellertid fortforo alltjemnt de till 2 öre S. m:t nedsätta mynttecknen att äfven derunder falla i värde uti allmänna rörelsen, så att mot hösten 1719 allmänheten icke en gång ville mottaga dem för 1 öre S. m:t stycket. Såsom bevis härpå kan anföras, att vid Kammar-Kollegiets sammanträde den 2 October 1719 ¹⁾ anmäldes, att Stats-Kontoret inberättat, hurusom »för de 500 Skæ i metallstycken (kanoner), hvilka för Kronans räkning blifvit försålde, betalats 12, 13 à 1400 daler K. m:t för skeppundet när betalningen erlagts i sexörestycken (mynttecken), men allenast 80 daler S. m:t när liqvid skedt i redbart mynt». Man fann sig således tvungen att vidtaga åtgärder för att ordna det alltför omvexlande och godtyckligen för tillfället sätta värdet på myntteckens-skiljemyntet. Sedan Regeringen således först emottagit Kammar- och Kommers-Kollegiernas infordrade betänkande af den 4 Aug. anförda år, med tillstyrkan af mynttecknens ytterligare nedsättning till 1 öre K. m:t för hvarje sexöre, blef genom Kongl. Brevet den 6 i samma månad ²⁾ Kollegiernas utlåtande äfven infordradt öfver frågan, »huruvida mynttecknen nödvändigt borde ändras, så att desamma dädanefter skulle vara gängse till en tredjedel mot redbart mynt, så att alltid två tredjedelar betalades i godt mynt och en tredjedel i sådana mynttecken». Efter det Kollegierne tillstyrkt äfven denna sednare åtgärd, afläts Kongl. Brevet den 28 påföljande Sept., hvarigenom till Kammar-, Bergs- och Kommers-Kollegierne öfverlemnades frågans afgörande. Till följd häraf, vid gemensamt sammanträde den 2 Oct. ¹⁾,

¹⁾ Kammar-Koll. Prot. 1719, pag. 2,467.

²⁾ Kammar-Koll. Ark. Ankomne Kongl. Bref 1719, fol. 306.

stannade Kollegierne efter en längre öfverläggning slutligen i det beslut, att »som nöden har ingen lag och penningebristen är alltför stor, vore bäst, att af de åtta slag till lika proportion (à 30,000 på Skē) slagne mynttecken slogos kopparrunstycken, så att summan blefve inalles fyra tunnor guld, men att *Kronan*, *Publica Fide*, jemte öfriga utöfver nämnde summa inflytande mynttecken, blefve till plåtar omsmälte».

Denna omprägling verkställdes efter en ny method af Medaljören Hedlinger ¹⁾. Från October 1719 samt under följande 1720 års vinter hann dock icke ompräglas mer än omkring 1 tunna guld eller 100,000 daler S. m:t, utgörande 1,600,000 mynttecken à 2 öre S. m:t stycket, men efter ompräglingen motsvarande blott 50,000 daler K. m:t. Ehuruväl, enligt Kollegiernas beslut, meningen endast varit att af de åtta sednare slagen mynttecken koppar-runstycken skulle ompräglas, så lärer detta icke så noga iakttagits, alldenstund man ännu, ehuru mera sällan, finner dessa både 1719 och 1720 års runstycken präglade äfven af mynttecknet *Publica Fide*.

Det för handeln betungande stadgandet om skyldighet att uttaga frisedel vid myntplåtars, likasom vid de flesta öfriga varors utförsel, orsakade ofta krångel och svårigheter vid pröfningen huruvida den i hvarje frisedel åtagna förbindelsen att införa vissa bestämda nödvändighetsvaror, såsom spanmål, kläden m. m., riktigt blifvit fullgjord. Här- om förchades inom Sekreta Utskottet under Mars 1719 flere öfverläggningar, särdeles med anledning af undersökningen om gjord inlastning å i skärgården befunliga fartyg

¹⁾ Johan Carl Hedlinger var född i Kanton Schwytz; kom från Paris till Stockholm om sommaren 1718, hvarefter Kammar-Koll. den 18 Sept. samma år med honom upprättade kontrakt att vara Medaljör för Svenska Kronans räkning. Efter en 1726 till Italien företagen konstresa återkom han till Sverige 1727 och förblef i Svensk tjänst till 1745, då han flyttade till Schweiz, der han dog 1771.

af några större partier myntplåtar, nemligen för Kronans räkning till värde af 206,750 daler S. m:t samt för enskildes af tillsammans 280,835 daler S. m:t. Redan den 5 förutgående Febr. ¹⁾ hade Kammar-, Bergs- och Kommers-Kollegierne afgifvit ett betänkande om »den förfallna handelns upphjelpande», hvori bland annat föreslogs, »att Bergsmannen och den handlande borde erhålla fri disposition öfver sina varor, så till inköp som afsalu samt, kopparplåtar inbegripne, äfven till utförsel; detta sednare likväl ännu någon tid mot förbindelse att i stället inskaffa nödvändighetsvaror till motsvarande värde». . . . Då detta ärende i Sekreta Utskottet den 6 påföljande April ¹⁾ till öfverläggning förekom voro meningarne delade. Adeln stannade samma dag vid den åsigt, att plåtar måtte få utföras utan skyldighet för den handlande att afgifva reverser, enligt Kollegiernas betänkande; dock ej förr än mynttecknen blifvit afskaffade. Men slutligen förenade sig Sekreta Utskottet den 15 i sistnämnde månad ¹⁾ i bifall till Kollegiernas betänkande, hvarom ock memorial till Hennes Maj:t skulle afgå. Under loppet af år 1719 hade till Augusti månad utskerpats myntplåtar till ett värde af 534,401 daler silfvermynt.

Kursen under år 1719 vexlade mellan 41 och 38 mark å riksdalern. Till dess sålunda visade benägenhet att vilja nedgå till pari (hvilket äfven följande året inträffade) bidrog måhända väsentligt det betydliga parti guld, som Fransyska Sändebudet Campredon samma år, såsom gifva till Svenska Regeringen, fört till Sverige ²⁾.

¹⁾ Cederschiöld, 1719 års Riksdag, pag. 58, 60 och 99.

²⁾ Detta guld uppgick till 1,850 mark 9 lod viktualievigt, men innehöll blott 21 karat $7\frac{1}{2}$ grän. Deraf myntades 1,280 mark till dubbla dukater, som hvardera i vigt motsvarade 157 ass och utgjorde ett antal af 72,818 stycken, motsvarande å 36 daler stycket ett belopp af 2,621,448 daler K. m:t. Se Kammar-Koll. bref till Stats-Kontoret den 2 Nov. 1719, fol. 42 och 1:a Prov. kont. Memorialbok 1719, fol. 25.

Under Ulrika Eleonoras korta regeringstid hann sålunda icke fullbordas ordnandet af Sveriges myntväsende, men derunder var dock väsentligen börjad en öfvergång från fullkomlig upplösning i våra penningeförhållanden till den stadga och ordning deri, som under förra hälften af Fredrik I:s regering vann sin fullbordan.

Slutligen följer här en sammanställning af kopparmyntnings-beloppen under år 1719 ¹⁾, samt Januari, Februari och Mars månader 1720, nemligen:

	Utmyntningsgrund.	Kronans.		Bankens.		Stora Kopparbergslagens.		Garpenbergs.		Summa.	
	Daler K. m:t.	Sk ^{te}	L ^{te}	Sk ^{te}	L ^{te}	Sk ^{te}	L ^{te}	Sk ^{te}	L ^{te}	Sk ^{te}	L ^{te}
Plåtar i Avestad	540	—	—	2,885	15	1,803	13	150	—	4,839	8
1 öre K. m:t Stockholm	937½	440	—	—	—	—	—	—	—	440	—
Mynttecken d:o	937½	250	—	—	—	—	—	—	—	250	—
Summa	—	690	—	2,885	15	1,803	13	150	—	5,529	8

FREDRIK I.

För fullföljande af det under Ulrika Eleonoras regering påbörjade ordnandet af rikets mynt- och penningväsende fanns nu nödigt att ytterligare fortsätta med den år 1719 anbefallda ompräglingen till 1 öre K. m:t af de 8 sednaste slagen af mynttecknen, på det dessa förhatliga minnen af den mest förtviflade finance-åtgärd måtte ur allmänna rörelsen så fort som möjligt försvinna och likväl tjena som medel att i förändrad gestalt skaffa tillgångar till de tryckande penningebehofvens fyllande.

¹⁾ Stora Kopparbergs-grufvans afkastning för år 1719 utgjorde 6,344 Sk^{te} koppar.

Under det att denna mynttecknens omprägling försiggick, utkom den 6 Juli 1720 ¹⁾ ett Kongl. Plakat, hvarest det heter: »Som Kongl. Maj:t fast ogerna förnummit huruledes, oaktadt åtskillige utgifne Kongl. Förordningar, angående det förhöjda koppar- och silfvermyntets samt de slagna koppar-runstyckens gångbarhet, så väl uti alla kronoutskylder som uti handel och vandel, likväl en och annan, isynnerhet landtmännen, skola vägra sig att emottaga koppar-runstycken och plåtar i betalning för sina varor, utan påstå att bekomma karoliner och annat silfvermynt, . . . föregifvandes, att runstycken af en del uppbördsmän i kronoutlagor ej varda emottagne; alltså och till förekommande af en sådan straffbar egenvillighet och sjelfsväld, samt med förnyande af de i detta fall utgångne Kongl. Förordningar, . . . ville Kongl. Maj:t allmänt kungöra låta, det ofvannämnde myntsorter skulle vara gångbara, icke allenast i handel och vandel, utan ock i alla kronoutlagor efter den fastställda förhöjning, så att ingen må fördrista sig dessa myntsorter att rata, vid femtio daler S. m:ts straff första gången och andra gången dubbelt så mycket».

Sedan genom Kongl. Brevet den 24 Maj 1720 ²⁾ först blifvit stadgadt, att ingen annan ändring i afscende på prägel å allt mynt skulle ske än af bilden och namnchiffren, anmälde Myntinspektoren Zedritz den 20 påföljande Juli, »att ommyntningen af mynttecken till runstycken verkställdes med 8 prässar, som gingo dag och natt, så att i veckan 18 à 20,000 daler K. m:t omprässats». Samma dag ³⁾ beslöt Kammar-Kollegiet, att det dittills mellan Kollegiet och Kongl. Myntet gällande kontraktet, hvarigenom myntningen skedd för Räntekammarens räkning,

¹⁾ Kongl. Bibliothekets Saml. af Författningar.

²⁾ Kammar-Koll. Ark. Ankomne Kongl. Bref 1720, fol. 299.

³⁾ Kammar-Koll. Prot. 1720, pag. 1454. Det bör erinras att Ledamöter af Bergs-Kollegiet denna tid alltid med Kammar-Koll. deltog i behandlingen af frågor, som rörde myntväsendet.

derefter komme att på Rikets Ständers Kontor öfverlåtas. Snart hade sålunda återstoden 300,000 daler S. m:t af de år 1719 anbefallda 4 tunnor guld blifvit af de 8 sednaste slagen mynttecken till 1 öre K. m:t ompräglade. Kammar-Kollegiet hemställde den 17 September 1720 ¹⁾, att »de mynttecken, hvilka öfverstege den andel som för Rikets Ständers Kontors räkning skulle till runstycken slås, måtte få uppsmältas och kopparen sedan försäljas», hvilket af Kongl. Maj:t i Bref den 27 samma månad ²⁾ bifölls. Det dröjde dock ej längre än till den 7 påföljande November, då till Kammar-Kollegiet afläts ett Kongl. Bref om »anskaffande af fond för de aldra nödvändigaste extra utgifter för året, hvartill skulle användas afskaffade mynttecken, ompräglade i runstycken till belopp af 1 tunna guld, utom de förr ompräglade 4 tunnor guld»; till följd hvaraf Kammar-Kollegiet den 10 i sistnämnde månad ³⁾ beslöt, att »af de på Myntet och från Ränterierne i Stockholm, Upsala, Södermanland, Östergötland och Westmanland inlefvade mynttecken ⁴⁾, samt af de å Myntet befintlige 3 Skæ cissalier skulle ompräglas ännu 1 tunna guld i koppar-runstycken». Kort derefter eller den 8 påföljande December ³⁾ befallde Kammar-Kollegiet att till de

¹⁾ Kammar-Koll. Prot. 1720, pag. 1900.

²⁾ Kammar-Koll. Ankomne Kongl. Bref 1720, fol. 734.

³⁾ Kammar-Koll. Prot. 1720, pag. 2535 och 3058.

⁴⁾ Till upplysning om beloppen af i Ränterierne då befintliga mynttecken kan anföras, att enligt de under hösten 1720 ingångna kassa-inventarierna funnos i Upsala Läns Ränteri 2,027 daler 8 öre; i Stockholms 251: 16; i Östergötlands 1,995: 11; i Kronobergs 208: 9; i Jönköpings 1,415: —; i Calmar 7,287: 11; i Gottlands 489: 6; i Blekinges 9,882: 14; i Malmöhus 2,884: 28; i Christianstads 2,444: 12; i Hallands 18,283: 19; i Göteborgs 37,038: 23; i Elfsborgs 2,535: 19; i Skaraborgs 3,667: 13; i Nerikes 889: 16; i Stora Kopparbergs 270: 4; i Westmanlands 55: 21; i Westernorrlands 9,797: 6; samt i Westerbottens 1,732: 11, eller tillsammans 103,155 daler 23 öre S. m:t; hvarvid bör erinras att mynttecknet *Kronan* räknats till 1 öre, men de öfriga mynttecknen till 2 öre S. m:t stycket.

senast påbjudne 100,000 daler S. m:t af till runstycken ompräglade mynttecken skulle användas endast de 8 slag som voro skrodade till 30,000 af skeppundet, men ej *Pubblica Fide* och *Kronan*, af hvilka den förra blef ompräglad till $\frac{1}{2}$ öre S. m:t, om hvars gångbarhet utkom ett Kongl. Plakat den 3 Jan. 1721 ¹⁾). Denna mynttecknens omprägling, hvartill användes stämplarne å så väl $\frac{1}{2}$ öre S. m:t som 1 öre K. m:t, med årtalen 1720 och 1721, verkställdes under 1720 och 1721 till 262,000 daler S. m:t samt under 1722 till 138,420 daler, eller tillhopa 400,420 daler S. m:t, sålunda 420 daler mer än beslutadt var ²⁾). Äfven af mynttecknet *Kronan* synes omprägling hafva varit i fråga, enär, med anledning af Handlandernes i Stockholm infortrade utlåtande den 14 Maj 1723, Kammar-Kollegiet den 27 påföljande Juni ³⁾) beslöt, att »mynttecknet *Kronan* skulle ompräglas till 1 öre K. m:t». Sannolikt hann dock detta beslut icke komma till verkställighet innan genom Kongl. Förordningarne den 20 Aug. 1723 och 18 Febr. 1724 bestämdes, att *alla* mynttecken skulle utan omprägling komma att gälla 1 öre K. m:t. Åtminstone saknas all uppgift på beloppet af mynttecknet *Kronans* omprägling. Icke heller har någon annan kopparskiljemyntning under år 1723 egt rum.

Ehuruväl Regeringen allt dittills icke velat genom lag offentligt erkänna det ringa värdet af 1 öre K. m:t, hvartill mynttecknen i allmänna rörelsen verkligen alltsedan 1719 fallit, innefattade dock deras fortsatta omprägling till sistnämnda värde ett tyst medgifvande af detta förhållande, fastän ännu då i de offentliga räkenskaperna mynttecknen alltjemnt beräknades efter det påbjudna värdet af

¹⁾ Kongl. Bibliothekets Saml. af Författningar.

²⁾ Till dessa 4 tunnor guld användes således 6,400,000 stycken mynttecken, motsvarande i vikt omkring 214 Skē koppar.

³⁾ Kammar-Koll. Prot. 1723, pag. 1504.

2 öre S. m:t. Men enär en sådan finaniel ställning var omöjlig att längre upprätthålla, samt en fortsatt omprägling af mynttecknen till det gångbara värdet dock alltid medförde en onödigg kostnad, fann Regeringen, som var betänkt att särskildt låta slå nytt skiljemynt af 1 öre K. m:ts värde, lämpligast att helt och hållet aflösa mynttecknen, för att sedermera låta dem i sitt ursprungliga skick gå i rörelsen till det värde af 1 öre K. m:t, hvartill de sjelfve satt sig. För sådant ändamål utkom först Kongl. Förordningen den 20 Aug. 1723¹⁾), hvari stadgades, »att emedan en ansenlig myckenhet af ostämplade mynttecken öfverallt i Riket funnes, . . . samt uppå Rikets Ständers gjorda föreställning det pröfvats nödigt, att sådane mynttecken till Kronans kassor med det forderligaste indraga och . . . till skiljemynt gångbara göra; alltså skulle så väl mynttecknet *Kronan*, som de öfrige ostämplade mynttecknen, hvilka vore i publika kassor samt Kongl. Maj:t och Kronan ej tillhörde, eller i privatas händer kunde finnas, . . . inom den 1 Februari 1724 i Kronans kassor vara inlefvererade, och på det att innehafvarne af sådane mynttecken ej måtte komma att något lida, skulle de af Öfver-Ståthållaren och Landshöfdingarne på slika mynttecken, efter insättning i Landtränterierne, genast undfå attester och försäkringssedlar, hvilka i *licenten* borde gå och gälla likasom sjelfva de devalverade mynttecknen, . . . nemligen *Kronan* till ett öre S. m:t och de öfrige till två öre S. m:t stycket; . . . hvaremot alla efter den 1 Februari icke sålunda inlefvererade mynttecken . . . skulle allenast antagas och gälla för ett öre K. m:t stycket, lika med de andre ompräglade mynttecken». I öfverensstämmelse härmed utkom ock den 18 Februari 1724¹⁾) en Kongl. Förordning som, med åberopande af ofvan anförda Förordning, påbjöd att alla dittills i Ränterierne icke inlemnade mynttecken

¹⁾ Kongl. Bibliothekets Saml. af Författningar.

»skulle derefter utan åtskillnad och vidare omprägling så väl i handel ochandel som alla kronoutlagor gå och gälla för ett öre K. m:t stycket, likasom de förra mynttecknen, hvilka blifvit ompräglade». Att en stor massa af sådana icke ompräglade mynttecken ännu funnos i rörelsen, kan slutas deraf, att då hela myntningsbeloppet af alla 10 slagen mynttecken utgjorde nära 42,000,000 stycken, hade till de ompräglade 5 tunnor guld åtgått endast 8 millioner. Sålunda återstå omkring 34 millioner stycken, hvarifrån likväl bör afdragas hvad af dessa kunde hafva blifvit till flerahanda ändamål uppsmält, sedan de blifvit i Kronans kassor inlösta à 2 öre S. m:t stycket. Genom denna reduktion hade sålunda för andra gången mynttecknen blifvit nedsatta, nu till $\frac{1}{6}$ af det senast fastställda, men till $\frac{1}{16}$ af deras ursprungliga värde, så att dessa, till 34 millioner daler S. m:t utgifna mynttecken, från den 1 Febr. 1724 endast motsvarade 354,166 $\frac{2}{3}$ daler S. m:t.

Sedan Rikets Ständer i underdånig skrifvelse den 14 Aug. 1723 tillkännagifvit, att särdeles i Finland vore brist på kopparskiljemynt, afläts till Kammar-Kollegiet den 20 i samma månad ¹⁾ ett Kongl. Bref, hvari anbefalldes, att »två tunnor guld i kopparrunstycken kunde utan handels alteration slås efter 900 daler K. m:t på skeppundet, som gjorde 28,800 stycken på skeppundet eller 72 stycken på marken, och att i myntomkostnader bestodes 159 daler 30 $\frac{1}{2}$ öre K. m:t, hvarigenom Kronan på sådan myntning mot plåtmyntningen avancerade 247 daler 15 $\frac{1}{2}$ öre K. m:t å skeppundet, då deremot, enligt Kopparbergslagens pretenderade 189 daler 3 $\frac{1}{2}$ öre K. m:t, Kronans vinst blefve endast 211 daler 18 $\frac{1}{2}$ öre K. m:t å skeppundet»; och skulle till denna myntning tagas »en del af den koppar, som till Hofstaten af kopparräntan blifvit anslagen». I öfverensstämmelse härmed afgick den 8 Oct. 1723 ²⁾ Kammar-

¹⁾ Kammar-Koll. Ankomne Kongl. Bref 1723, fol. 577.

²⁾ Kammar-Koll. Prot. 1723, pag. 2556.

Kollegiets skrivelser till Assessoren Swab och Bergslagsstyrelsen. Med anledning af den sednares derom gjorda framställning beslöt Kollegiet den 8 påföljande Nov.¹⁾ att »skrodningen af plattarne till den anbefallda runstycksmyntningen skulle ske i Avestad, men deras prägling verkställas i Stockholm, enär tillräckligt med prässar dertill finnes, och skulle derföre nödiga stämplat dertill beställas». Härigenom var nu sålunda bestämd *kopparens till skiljemynt femtonde utmyntningsgrund*, enligt hvilken 1 Skæ koppar borde utmyntas till 900 daler K. m:t, samt hvar runstycke väga 1,11 ort. Af den förda skriftvexlingen under år 1724 synes, att åtskilliga hinder mellankommit för denna myntnings verkställande. Sedan Kammar-Kollegiet i bref till Bergslagsstyrelsen den 4 Febr. 1724²⁾ påmint om plattars sändande till Stockholm för runstycksmyntningen, svarade Inspektoren Arvidsson den 21 i samma månad²⁾, att han ej fått koppar till plattarne; hvarefter Kollegiet den 17 påföljande Mars²⁾ åter tillskref Bergslagsstyrelsen och Inspektoren Arvidsson, att 666 Skæ koppar blifvit till runstycken anordnade af den till Rikets Ständers Banks förfogande ställda kronokopparen. Ändtligen i början af Juni hade 52 Skæ plattar anländt till Stockholm, hvarpå Kammar-Kollegiet den 11 i samma månad²⁾ befallde myntningens ofördröjligen begynnande, och bestämde att prägeln skulle blifva lika som å senast slagna runstycken. Den 20 påföljande Juli²⁾ stadgade Kollegiet, att myntarelönen skulle utgå med 41 daler 11 $\frac{3}{4}$ öre, samt för forlön, vågpenningar m. m. utbetalas 4 daler 10 öre eller tillhoppa 45 daler 21 $\frac{3}{4}$ öre K. m:t för skeppundet. Åt Stora Kopparbergslagen åter bestods, enligt Kammar-Kollegiets bref den 11 Nov. samma år²⁾, i gärmakarlön 9 daler, smid- och skärarelön m. m. 70 daler, i afbränning 31 daler 3 $\frac{1}{2}$ öre, i räknarelön 1 daler 24 öre, för fjerding och spik

¹⁾ Kammar-Koll. Prot. 1723, pag. 2758.

²⁾ Ibidem 1724, pag. 447, 777, 1227, 2578, 3076 och 4827.

1 daler 8 öre, eller tillhopa 113 daler 3½ öre för skeppundet. Bruttobeloppen af vid Avestad till dessa runstyecken utvägd koppar utgjorde för år 1724 419 Skæ, för år 1725 287 Skæ, samt för år 1726 132 Skæ, tillhopa 838 Skæ. Enligt Myntinspektoren Careelbergs räkning utgjorde den af myntningen behållna summan 245,205 daler 24 öre S. m:t, som motsvara, efter 300 daler S. m:t af skeppundet, en nettovigt af 817,35 Skæ, då alltså återstoden 20,65 Skæ utgjorde skrot och cissalier.

I underdånig skrifvelse af den 17 April 1727 hade Sekreta Utskottet ifrågasatt att, enär å den 1723 anbefallda runstyecks-myntningen, efter afdrag af kopparens pris 540 daler och myntningskostnaden 160 daler, Kronans vinst varit 200 daler K. m:t å skeppundet eller för år 1724 83,000 daler K. m:t, en sådan myntning af runstyecken eller treöres-slantar kunde åter begynnas. Men sedan Kammar-Kollegiet i skrifvelse den 27 påföljande Juni ¹⁾, af skäl »att landet egde tillräckligt med skiljemynt och sådan myntning dessutom hade åtskilliga besvärligheter och risker med sig», hade afstyrkt samma myntning, förklarade Kongl. Maj:t i Bref den 10 derpåföljande Oct. ²⁾ att »landet icke borde med mer kopparskiljemynt förses, hvarföre till det derom gjorda förslaget ej kunde lemnas bifall». Det dröjde dock ej länge förr än Regeringen själf fann behofvet af förnyad skiljemyntning. I Bref till Kammar-Kollegiet af den 12 Februari 1730 ²⁾ förordnades, att »till en begynnelse på ett år, eller till nästa Riksdag, skulle, på samma sätt som år 1723 och de följande åren skedde, förmyntas en tunna guld i koppar-runstyecken af Kronans koppar, särdeles för att förse Finland med Svenskt skiljemynt i stället för de 1723 förbjudna Ryska kopeker». Härom afgick ock Kammar-Kollegiets bref den 21 i samma

¹⁾ Kammar-Koll. Prot. 1727, pag. 3505.

²⁾ Kammar-Koll. Ankomne Kongl. Bref 1727, fol. 911, och 1730, fol. 80.

månad till Myntinspektoren Green¹⁾ och Bergslagens 24 Äldste. Men sedan Mynt-Deputerade²⁾ den 9 påföljande April hemställt, »huruvida icke, för tids och kostnads besparing, i stället för runstyckens myntande till en tunna guld, kunde af den dertill ernade koppar intill nästa Riksdag slås treöres-slantar i den proportion, att hvar slant svarade mot tre gångbara runstycken», lemnade Kongl. Maj:t härtill bifall i Bref den 14 i samma månad³⁾ till Kammar-Kollegiet, som den 21⁴⁾ härom underrättade Bergslagens 24 Äldste och Myntinspektoren Green, med anmodan derjemte att inkomma med förslag på kostnaden för plattarnes skroddning, äfvensom yttrande huruvida de vid Avestad kunde präglas. Någon runstycks-myntning lär emellertid icke hunnit sättas i verket, enär sådant mynt för 1730 icke är känt. Sedan först Myntinspektoren Carreelberg uppgifvit, att slantarnes prägling skulle i Stockholm kosta 32 daler K. m:t för skeppundet, samt derefter Assessoren Swab förklarar, det präglingen skulle kosta mindre i Avestad, beslöt Kammar-Kollegiet den 1 påföljande Juni⁴⁾, »1:o att den fastställda ritningen till slantprägel skulle skickas till Assessoren Swab, som i Avestad skulle låta smida stämplar; 2:o att 2 à 3 prässar skulle från Stockholm uppsändas till Avestad; 3:o att slantarne skulle lättas i kanten, hvarför skulle betalas 4½ daler K. m:t

¹⁾ Hans Ludvig Green var Kronans Myntinspektör vid Avestad från 1728 till 1735.

²⁾ I den 1720 bildade Mynt-kommissionen sutto såsom ledamöter tvänne Deputerade från hvardera af Rikets Kollegier och Svea Hof-Rätt. Dess ännu i behåll varande protokoller gå från den 6 Dec. 1721 till och med 1741. De först tillsatta ledamöterna voro: Hofrätts-Assessoren Ehrenpreus, Krigs-Råden Palmfelt och Reuterholm, Kansli-Råden v. Kocken och Grefve Tessin, Kammar-Presidenten Baron Strömfelt, Kammar-Råden Hægerflycht och Cronfelt, Bergs-Rådet Strömner och Assessoren Leyel, Kommerce-Rådet Hökerstedt, vice Presidenten Thegner och Assessoren Grefve Leyonstedt samt Assessoren Wattrang. Ny Mynt-kommission tillsattes den 28 April 1748.

³⁾ Kammar-Koll. Ark. Ankomne Kongl. Bref 1730, fol. 266.

⁴⁾ Kammar-Koll. Prot. 1730, pag. 2318 och 3051.

skeppundet; samt 4:0 att för präglingen skulle betalas 24 daler K. m:t skeppundet. Vidare blef den af Assessoren Swab insända »nya slantstämpeln, hvarå på ena sidan stod dubbelt F med konglig krona öfver och å andra sidan två dalpilar med värdet 1 öre S. m:t samt öfver dalpilarne likaledes konglig krona», af Kammar-Kollegiet den 30 i anförda månad ¹⁾ »gillad, med den förändring att öfver dalpilarne ej någon krona borde sättas», och beslöts »att präglingen skulle ske i Avestad, enär då ej behöfdes särskild penningräknare». Denna anmärkning, att kronan öfver dalpilarne borde borttagas, föranledde dock icke någon åtgärd, ty denna krona finnes å alla både enkla och dubbla slantar. Slutligen, efter det Kammar-Kollegiet den 14 nästföljande Juli tillkännagifvit, att »slantmyntningen vore redan så långt kommen, att ett vackert parti deraf vore färdigt till utvexling», blef den 21 i samma månad ²⁾ Kongl. Förordning om dessa slantars gångbarhet utfärdad. Utmyntningsgrunden förblef densamma som för de senaste kopparrunstyckena eller 900 daler K. m:t af skeppundet, hvadan hvarje slant borde väga 3,33 ort. Myntningskostnaden blef af Kammar-Kollegiet den 29 April 1731 ³⁾ sålunda bestämd: gärmakarelön 9 daler, afbränning å 1½ L^ä 31 daler 3½ öre, smid-, skär-, valts- och klipparelön 35 daler, penningräknarelön 1 daler 24 öre, hopslagning 1 daler 12 öre, präglarelön 24 daler, lättring 4 daler 16 öre, eller tillsammans för skeppundet 106 daler 23½ öre K. m:t, som skulle betalas i slantar, »hvarmed Bergslagen sålunda kunde inlösa sina treöres-polletter» ⁴⁾.

Denna slantmyntning, hvartill blifvit afsedt att årligen användas 100 Sk^ä Kronans koppar, fortgick vid Ave-

¹⁾ Kammar-Koll. Prot. 1730, pag. 3537.

²⁾ Kammar-Koll. Ankomne Kongl. Bref 1730, fol. 470, samt Modée, Publ. Handl. II, pag. 843.

³⁾ Kammar-Koll. Prot. 1731, pag. 2045.

⁴⁾ Dessa 3-öres-polletter voro slagne 1719 till 39,000 stycken af ett Sk^ä koppar.

stad oafbrutet till 1737 sålunda, att under dessa 8 år myntades i medeltal 116 Sk \ddot{a} koppar om året. Som under sommaren år 1737 dammen vid skär- och valtshuset i Avestad behöfde ombyggas, måste slantmyntningen der någon tid afstanna. Med anledning häraf tillfrågades inför Kammar-Kollegiet den 10 Febr. 1737¹⁾ Myntmästaren G. Zedritz om ej i Stockholm kunde slås^{*} slantar, hvarpå han svarade, »att om plattarne skrodades vid Avestad kunde här präglas 1000 daler S. m:t på fjorton dagar»; och den 18 April¹⁾ beslöt Kollegiet att, »som under Avestads myntverks ombyggnad en slantmyntning till prof här på Myntet komme att anställas och Myntmästaren gifvit förslag på unge Hartman²⁾ till stämpeln snidande, alltså skulle Stats-Kommissarien Christophersson med honom göra aftal om samma stämpels förfärdigande». Till denna slantmyntning i Stockholm blefvo enligt 1:a Provins-kontorets memorial, som i Kammar-Kollegiet föredrogs den 20 Juni nämnda år, använde 4 Sk \ddot{a} 12 L \ddot{a} 12 $\frac{1}{2}$ koppar, för hvilka myntningskostnaden hade blifvit något högre än i Avestad. Den 5 Juli anmälde Bergsrätten i Falun, att myntverken åter voro iståndsatta, hvarpå Kammar-Kollegiet den 11 i samma månad¹⁾ fattade beslut om slantmyntningens skyndsamma fortsättande vid Avestad.

Enligt Kammar-Kollegiets beslut den 22 Febr. 1738 skulle derefter årligen myntas i slantar 200 Sk \ddot{a} koppar. Men denna starkare slantmyntning kom någon gång i strid

¹⁾ Kammar-Koll. Prot. 1737, pag. 863, 2448 och 4755.

²⁾ Enär den af Hartman förfärdigade stämpeln har på åtsidan de båda mot hvarandra ställda främre slängarne af \mathcal{S} så hopbundne, att de bilda ett dubbelt C, har den sägen uppkommit, att detta skulle häntyda på Kronpretendenten Prins Carl Fredrik af Holstein, son af Hedvig Sophia († 1708), Carl XII:s äldre syster, förmäld med Fredrik IV af Holstein († 1702). Men till en slik förmening finnes ingen anledning, utan förklaras denna skiljaktighet från den vanliga stämpeln endast deraf, att en annan snidare (Wikman) förfärdigat alla stämplat till de i Avestad på denna tid slagna slantar.

med den skrodning af blindmynt, som under 1730-talet verkstälts för Holländsk räkning. Sekreta Utskottet afgaf den 6 November nämnda år en underdånig skrifvelse, med anmälan, att »Handlanderne Walter och Herman Petterson, som under flera år för Republiken Holland vid Avestad beställt större belopp plattar i koppar eller blindmynt, såsom vilkor för framtida beställningar fordrat att utan uppskof måtte till påföljande vår färdiga skrodas de 150 Sk^æ plattar som voro beställda; men då Bergslagens Inspektor vid Avestad sådant icke kunnat lofva, med mindre tillstånd gäfvos, att slantmyntningen inställdes till dess nämnda blindmynt blifvit färdiga, hade Utskottet funnit med Kronans och Bergslagens fördel förenligt, att sådana beställningar först verkställdes. I bref den 15 i sistnämnda månad¹⁾ godkände Kongl. Maj:t »hvad Sekreta Utskottet i detta hänseende för godt funnit», samt anbefallde Kammar-Kollegiet att om verkställigheten deraf draga försorg. Slantmyntningen fortsattes väl äfven 1739, ehuru till något minskadt belopp, dock uppgick densamma för åren 1738—1741 i medeltal till 200 Sk^æ årligen. Sedan Handlanderne Arvidsson, som i flera år för utländsk räkning årligen uppköpt 1000 Sk^æ Kronans koppar, den 27 Augusti 1741 inför Mynt-kommissionen uppsagt det derom afslutade kontrakt, beslöt Kammar-Kollegiet samma dag²⁾, att all Kronans koppar skulle förmyntas och om möjligt 300 Sk^æ deraf årligen till slantar, hvarom Myntinspektoren Fabritius³⁾ skulle tillfrågas. Då denne svarat, att »så vida det för 3:ne år beställda Holländska blindmyntet deremot ej lade något hinder, han trodde att för kommande åren skulle kunna hinna myntas 300 à 350 Sk^æ till slantar», beslöt Kollegiet den 3 påföljande Sept.³⁾ aflåta bref till

¹⁾ Kammar-Koll. Ankomne Kongl. Bref 1738, fol. 402.

²⁾ Kammar-Koll. Prot. 1741, pag. 5107—5112 och 5172.

³⁾ Alexander Rudolf Fabritius var Kronans Myntinspektor vid Avestad från 1735 till 1748.

Bergs-Rätten i Falun om 300 à 400 Skæ:s årlig myntning till slantar.

Som under år 1742 denna ökade slantmyntning af 300 Skæ koppar med svårighet kunde utföras i bredd med förfärdigandet af de Holländska blindmynten, blef man betänkt på att sätta i verket Myntinspektoren Greens hos Kammar-Kollegiet den 18 Oct. 1731 ¹⁾ af Stats-Kommisarien Christophersson anmälda förslag, att för besparing af både tid och kostnad slå dubbla slantar eller 2 öre S. m:t ²⁾. Alltså aflät Kongl. Maj:t till Kammar-Kollegiet den 15 Oct. 1743 ³⁾ en skrifvelse af detta innehåll: »Som allmänt i landsorten klagas öfver brist på skiljemynt och sådant ej på annat sätt kan botas, än att de 300 Skæ koppar, hvilka årligen till slantar böra förmyntas, blifva verkligen dertill uppmyntade, så, enär det enda till enkla slantar vid Avestad inrättade verket ej lärer förslå till bemälda koppar-qvantums årliga utmyntning, skall ett verk till dubbla slantars slående vid Avestad inrättas så tidigt, att innan vintern infaller ett anseeligt parti slantar må vara att tillgå». För verkställighet häraf afgingo den 18 i samma månad Kammar-Kollegiets bref till Falu Bergs-Rätt och Inspektoren Fabritius, hvarpå denne sistnämnde insände till Kammar-Kollegiet ett profexemplar af ett två-öre S. m:t, hvilket jemte Kollegiets förslag till förordning i ämnet den 27 i nämnda månad ⁴⁾ till Kongl. Maj:t uppsändes. Två dagar derefter eller den 29 Oct. ⁵⁾ utkom

¹⁾ Kammar-Koll. Prot. 1731, pag. 4247.

²⁾ Man satte till en början i fråga att göra dem så tunna och stora som Specie-riksdalern, men då Falu Bergs-Rätt i skrifvelse den 19 Febr. 1743 förklarar, att så stort mynt ej kunde präglas för hand, utan blott i präss, och att vid Avestad sådana pressar ej funnos, beslöt Kammar-Kollegiet den 28 i samma månad, att förslaget om denna större vidd skulle förfalla.

³⁾ Kammar-Koll. Ankomne Kongl. Bref 1743.

⁴⁾ Kammar-Koll. Prot. 1743, pag. 4844.

⁵⁾ Modée, Publ. Handl. III, pag. 2107.

Kongl. Påbudet, angående de dubbla eller tvåöre-silfvermynts-slantarnes gångbarhet, hvilka svara i godhet och vikt emot tvänne ettöre-silfvermynts-slantar». Utmyntningsgrunden förblef således densamma som för de senaste kopparrunstyckena, eller 900 daler K. m:t af skeppundet, till följd hvaraf hvart tvåöre borde väga 6,67 ort. Myntningskostnaden för dessa dubbla slantar blef den 14 påföljande November¹⁾ af Kammar-Kollegiet bestämd att utgå: för smid-, skär-, valts- och klipparelön 30 daler, lättring 4 daler, präglarelön 20 daler, penning-räknarelön 1 daler, gärmakarelön 9 daler, afbränning à 1½ L^ä 31 daler 3½ öre, hopslagning 1 daler 12 öre, eller tillsammans 96 daler 15½ öre K. m:t för skeppundet, hvarom ock bref till Falu Bergs-Rätt den 23 i samma månad afgick. På det att den sålunda afsedda slantmyntningen ovilkorligen skulle blifva utförd, afgick till Kammar-Kollegiet den 17 Sept. 1743²⁾ ett Kongl. Bref, hvari omförmäles, att då Sekreta Utskottet vid 1738 års Riksdag förordnat, att blindmyntningen för Handlanderne Petterson borde hafva för slantmyntningen företräde, var landet i fred; men som nu ett äfventyrligt krig vore att befara, och nödvändigheten oundgängligen fordrade, det landet blefve med skiljemynt försedt, så framt de till dess värn gjorda författningar i brist deraf icke skulle studsas, blef, uppå hemställan af Statskontoret den 14 och Kammar-Kollegiet den 16 Sept.³⁾, anbefaldt, att »den föreskrifna slantmyntningen för året skulle framför blindmyntningen verkställas»; hvarom Kammar-Kollegiets bref den 20 i samma månad afgingo till Falu Bergs-Rätt och Inspektoren Fabritius.

Sedan Kammar-Kollegiet den 20 September 1745³⁾ beslutat den enkla slantmyntningens upphörande, utfärdades tvänne Kongl. Bref, dels af den 5 påföljande October

¹⁾ Kammar-Koll. Prot. 1743, pag. 5118.

²⁾ Kammar-Koll. Ankomne Kongl. Bref 1743, fol. 311.

³⁾ Kammar-Koll. Prot. 1743, pag. 4227 och 1745, pag. 3366.

om slantmyntningens återupptagande och påskyndande, dels ock af den 10 i samma månad, med förslag att äfven å annan ort förlägga slantmyntningen. Härpå svarade Kammar-Kollegiet den 16 i sistnämnda månad ¹⁾, att »i brist på arbetare någon annan ort för slantmyntning ej kunde utses, men att om myntningen vid Avestad ej kunde drifvas högre än till 5 à 600 Skæ årligen, borde derifrån till Stockholm sändas plattar att här lättas och präglas». Men sedan Bergmästaren Troili ²⁾ i skrivelser den 24 October och 14 November, i anledning af Geschwornern Leyels och Friherre Funcks ³⁾ förslag att smida slantbleck vid Garpenberg, upplyst, att förutom de tvänne vanliga hamrarne, ännu fem andra blifvit iordningställda, och att således så mycket slantbleck vid Avestad kunde utsmidas, som vid Myntverket hunne användas, hvarföre det vore onödigt att sända någon Kronans gårkoppar till Garpenberg eller Bjurfors, så beslöt Kammar-Kollegiet den 18 Nov. ⁴⁾ att förhållandet hos Kongl. Maj:t anmäla, hvarpå vid Kammar-Kollegiets sammanträde den 20 i samma månad ⁴⁾ Sekreteraren i Civil-Expeditionen von Heland delgaf, att »Kongl. Maj:t med nöje förklarar det måtte förblifva vid hvad Troili i det senare brefvet yttrat, allenast att 600 Skæ koppar årligen till slantar förmyntades». Genom dessa vid Avestad vidtagna anordningar för en flerdubbelt utsträckt slantmyntning hade man kommit derhän, att från och med 1746 icke blott kronokopparen förmyntades till slantar, dels för Kronans egen räkning, dels för Rikets Ständers Bank, som dertill den 19 Nov. 1745 fått Kongl. tillstånd, utan äfven icke obetydliga belopp af en-

¹⁾ Kammar-Koll. Prot. 1745, pag. 3870.

²⁾ Samuel Troili var i egenskap af Bergmästare Direktör vid Myntverket i Avestad från 1730 till 1758.

³⁾ Friherre Alexander Funck fick Bergs-Kollegiets förordnande den 11 Dec. 1744 att förestå Direktörs-sysslan vid Ljusnedal. Var delägare i Garpenbergs bruk; 1779 Bergs-Råd. Död samma år.

⁴⁾ Kammar-Koll. Prot. 1745, pag. 4349 och 4420.

skildes försålda koppar kunde för Bankens räkning förmyntas, hvarom efterföljande tabellariska öfversigt lemnar närmare upplysning.

Bankofullmäktige begärde i skrifvelse den 26 Mars 1746 ¹⁾ »tillstånd att till runstycken få förmynta 2½ Sk^{te} blindmynt som vid Avestad blifvit öfriga, då myntningen af den sorten för några år sedan afstannade». Sedan Myntinspektoren Fabritius icke haft något att deremot erinra, lemnade Kammar-Kollegiet och Stats-Kontoret den 12 ¹⁾ påföljande Maj bifall till denna Bankofullmäktiges begäran; hvarom den 16 i samma månad ¹⁾ bref afgingo till Bankofullmäktige och Fabritius. Till skrot och prägel blefvo dessa runstycken, som myntades i Avestad, alldeles lika med de 1724—1726 slagna, med undantag af årtalet.

I anledning af Banko-Deputationens den 28 Nov. och 23 Dec. 1746, uppå Falu Bergslags begäran, gjorda framställningar om att »få afbränningen vid slantmyntningen, 1½ L^{te} fri eller 2 L^{te} ofri koppar ²⁾), in natura och icke i penningar efter 311 daler, då kopparpriset vore 350 à 360 daler K. m:t skeppundet», ansåg sig Kammar-Kollegiet den 23 Jan. 1747 ¹⁾ »icke kunna tillstyrka någon förändring i hvad genom kontraktet med Bergslagen (§ 8) i ämnet vore stadgadt, enär i Kollegiernas bref den 29 April 1731 och 23 November 1743 vid myntomkostnadernas bestämmande, afbränningen dervid alltid till visst pris blifvit utsatt». Bergs-Kollegiet fann deremot den 31 Januari 1747 »Bergslagens begäran billig och alltså böra tillstyrkas, emedan vid arrende-kontraktets uppgörande med Bergslagen 1742, det ej var afsedt att slantmyntningen skulle drifvas högre än

¹⁾ Kammar-Koll. Prot. 1746, fol. 679, 989 och 1069. 1747, fol. 125.

²⁾ Enär vid all tillverkad koppar Kronans ränta denna tid utgjorde en fjerdedel deraf, så kallades kopparen fri då denna fjerdedel var afdragen, men ofri om räntan låg qvar deri. De angifna kopparprisen 311, 350 à 360 daler afse ofri koppar, ty då afbränningen 31 daler 3½ öre à skeppundet (motsvarande 2 L^{te} = $\frac{1}{10}$ Sk^{te}) multipliceras med 10 blifver produkten 311 daler för skeppundet.

2 à 300 Skæ om året, samt Bergslagen gjort förbehåll, att om slantmyntningen stege högre då få afbränningen i natura eller efter gångbart pris». Med anledning häraf förklarade Sekreta Utskottet i underdånig skrifvelse den 27 April anförda år, »att afbränningen borde efter gångbart kopparpris Bergslagen godtgöras för allt hvad som vore myntadt eller myntas till slantar af köpkopparen, men för kronokopparen först efter 1747 års början; dock borde, när kopparmyntningen komme i sitt förra skick och ej mer slantar sloges än förut, afbränningen åter beräknas på gamla sättet». Genom Kongl. Brefvet den 16 påföljande Maj¹⁾ godkändes Sekreta Utskottets beslut, hvarom bref till Bergs-Rätten och Inspektoren Fabritius från Kammar-Kollegiet afgingo den 6 i nästföljande Juni månad.

Med år 1747 fick slantmyntningen större utsträckning än tillförne, sedan på grund af Kongl. Brefvet den 5 Januari 1747²⁾ denna myntning blifvit åt Rikets Ständers Bank öfverlåten att af Kronans koppar ombesörjas, i ändamål att Banken derigenom skulle göra sig betald för till Kronan gjorda lån, dock med förbehåll, att Kronan af samma myntning skulle fortfarande få draga vinsten. I Kongl. Propositionen till 1746 års Riksdag³⁾ om rikets hushållning omförmåles, »att slantmyntningen för åren 1742—1745 blifvit fortsatt till 300 Skæ årligen, men att, i anseende till allmän klagan öfver brist på skiljemynt, under år 1746 blifvit förmyntade 600 Skæ, förutom de Banken förunnade 100 Skæ's tillmyntning i slantar». I anledning häraf förklarade Sekreta Utskottet i skrifvelse den 12 Dec. 1746, »att för 1747 vid Avestad borde åtminstone 1,500 Skæ myntas i en- och två-öres S.m:ts-slantar, hvilket utgjorde en summa af 450,000 daler S.m:t eller 4½ tunnor

¹⁾ Kammar-Koll. Ankomne Kongl. Bref 1747, fol. 236.

²⁾ Med 1776 års slut upphörde slantmyntningen för Bankens räkning.

³⁾ Denna lagtima Riksdag började den 15 Sept. 1746 och slöts den 14 Dec. 1747.

guld, till hvilken myntning först borde användas så mycket som Banken kunde hafva att tillgå och derefter Kronans koppar, dock att af denna myntning Kronan alltid komme att njuta vinsten; förmodandes Utskottet, att derigenom plåtarens utförsel kunde förekommas, likasom de små transportsedlarnes gångbarhet befordras, enär samma sedlar blefve i Banken mot slantar prompt inlöste. Detta belopp slantar kunde vid Avestad för året hinna tillverkas om myntverken utvidgades, hvartill Bergslagen beräknat en kostnad af 23,539 daler 26 öre K. m:t, hvilken kostnad jemte Bergslagens fordran 25,413 daler 24 öre K. m:t, som redan förut å myntverken blifvit för deras utvidgning nedlagda, Utskottet ansåg skäligt bifalla till betalning af den vinst, som Kronan af slantmyntningen komme att erhålla». Denna Sekreta Utskottets anmälan blef, genom Kongl. Brefvet den 5 Januari 1747 ¹⁾, Kammar-, Bergs- och Kommers-Kollegierne samt Stats-Kontoret tillkännagifven att till verkställighet befordras, hvarföre ock Kollegierne den 21 i samma månad ²⁾ afsände bref derom till Falu Bergslag och Inspektoren Fabritius. För de nästföljande trenne åren bestämdes myntningsbeloppen sålunda. 1:o Enligt Kongl. Brefvet den 3 Febr. 1748 ³⁾ och den 12 Jan. 1749 ³⁾, samt Kammar-Kollegiets till följd deraf aflåtna skrivelser till Falu Bergslag och Inspektoren Fabritius den 23 Februari 1748 ²⁾ och den 20 Februari 1749 ²⁾, anbefalldes att slantmyntningen för berörde 2:ne år skulle utföras i enlighet med den för 1747, eller med 1500 Sk^æ koppar för hvardera året. 2:o Enligt Kongl. Brefvet den 16 Jan. 1750 ³⁾ samt Kammar-Kollegiets skrifvelse till Falu Bergslag och Inspektoren Fabritius den 6 påföljande Febr. skulle för Bankens räkning år 1750 i slantar förmyntas 800 Sk^æ koppar.

¹⁾ Kammar-Koll. Ankomne Kongl. Bref 1747, fol. 11.

²⁾ Kammar-Koll. Prot. 1747, fol. 106; 1748, fol. 417 och 1749, fol. 479.

³⁾ Kammar-Koll. Ark. Ankomne Kongl. Bref 1748. fol. 105; 1749, fol. 1 och 1750, fol. 7.

I afseende på slantarnes prägel må endast erinras, att, utom å de ofvannämnda i Stockholm 1737 präglade slantarne, densamma förblef oförändrad under alla åren 1730—1751, med allenast någon liten skillnad i utförandet af de stämplat, som Stämpelmästaren Carl Johan Wikman ¹⁾ i Stockholm förfärdigade till 1749 och 1750 årens enkla slantar. Den 11 Maj 1749 ²⁾ blefvo dessa nya stämplat inför Kammar-Kollegiet förevista och gillade, samt afsända till Myntinspektoren Kiönman ³⁾ i Avestad för att derefter begagnas.

Sedan, med anledning af Bankofullmäktiges den 6 Sept. 1749 ⁴⁾ gjorda framställning om myntning till behöfliga runstycken af 20 Skæ koppar, Kammar-Kollegiet den 8 i samma månad ⁴⁾ beslutat att af kopparen till slantmyntning skulle tagas 50 Skæ för att myntas till runstycken, afgick härom bref till Inspektoren Kiönman och Falu Bergs-Rätt, hvilken sednare, i skrifvelse den 4 påföljande Nov., förmälde att »tillförne icke annat än blinder till runstycken blifvit vid Avestad förarbetade, hvarefter dessa i Stockholm blifvit präglade», samt hemställde, »enär omöjligt vore att till samma myntarelön som för slantar, eller 24 daler skeppundet, slå runstycken, dessa kunde präglas i Stockholm». Med anledning häraf och efter det Myntmästaren Malmberg förklarar, att i brist af silfver myntningen vid Kongl. Myntet då ej ständigt kunde under-

¹⁾ Efter Anders Wikman blef sonen Johan Wikman Stämpelsnidare vid Avestad, och denne sednares son Carl Johan Wikman, om hvilken här är fråga, var från 1747—1786 Bankens »Stämpelmästare» i Stockholm, med namn af Direktör.

²⁾ Kammar-Koll. Prot. 1749, T. I, pag. 1440. I Prot. för den 18 Sept. 1749 omförmäles, »att Kiönman insändt tvänne profslantar af de nya stämplatne till 1 öre S. m.».

³⁾ Johan Kiönman den yngre var Kronans Myntinspektör i Avestad från 1748 till 1759.

⁴⁾ Kammar-Koll. Prot. 1749, T. II, fol. 131 och 140.

hållas, samt således slantmyntning der beqvämligen kunde försiggå, beslöt Kammar-Kollegiet den 28 i sistnämnda månad ¹⁾, att bref skulle afgå till Falu Bergs-Rätt och Inspektoren Kiönman derom, att 50 Sk^æ koppar skulle endast förarbetas till blinder. I förmodan likväl att denna runstycks-prägling skulle vid Avestad verkställas, hade under den nästförutgångna sommaren Stämpelmästaren C. J. Wikman hos fadren i Avestad och för hans räkning förfärdigat 15 par stämplor till runstycken, hvarom sonen Wikman hos Kammar-Kollegiet den 29 Nov. ¹⁾ gjort anmälan, under erinran derjemte, att »dessa stämplor äro långa och runda, lämpade efter det slags prägling med slägga som i Avestad brukas och ej lämplige vid Stockholms Mynt, der de böra vara fyrkantiga och korta för att kunna inpassas i prässen som der brukas». Sedan Myntmästaren Malmberg, häröfver hörd, ansett Medaljören Fehrman ²⁾ kunna förfärdiga erforderliga stämplor till runstycken, hvartill dock blott ett mindre quantum plattor till en början borde hitsändas, beslöto Kammar-Kollegiet och Stats-Kontoret sistnämnde dag, att, »enär afsigten med runstyckenas prägling i Stockholm vore besparing af myntare-lön, som Bergslagen begärt förhöjd från 24 till 36 daler K. m:t skeppundet, Bankofullmäktige skulle tillfrågas, om runstycks-myntningen borde med större skyndsamhet bedrivas än att, enligt Myntmästaren Malmbergs förklaring, dessa 50 Sk^æ blefve under ett års tid till runstycken förmyntade». Vid Kammar-Kollegiets sammanträde den 11 Dec. ¹⁾ förklarade Assessoren Alstrin å Bankofullmäktiges vägnar, att dessa ej hade något att erinra emot runstycks-myntningens bedrivande i Stockholm, hvarföre samma dag beslöts att allenast 10 Sk^æ runstycks-blindmynt skulle

¹⁾ Kammar-Koll. Prot. 1749, T. II, fol. 1110, 1132—1135 och 1282.

²⁾ Daniel Fehrman, Hedlingers lärjunge, blef efter honom 1740 Kongl. Medaljör, med hvilken befattning han fortfor till 1764. Död 1780.

sändas till Stockholm, hvarom bref skulle afgå till Bankens Inspektor Leyel, äfvensom till Myntinspektoren Kiönman och Falu Bergs-Rätt. Dessa 10 Sk^æ blinder blefvo, enligt Kiönmans skrifvelse till Kammar-Kollegiet den 18 Dec., samma dag till Stockholm afsända. Efter det vidare Fehrman den 13 Dec.¹⁾ förklarar sig ej vara enligt kontrakt skyldig att förfärdiga runstycks-stämplor, blef Wikman den yngre den 15 Dec.¹⁾ derom anmodad, och erbjöd han sig den 9 Jan. 1750¹⁾ att för intet förfärdiga 3 à 4 par runstycks-stämplor, blott hans fader finge betaldt för de 15 par stämplor som i Avestad blifvit gjorda, hvartill Kammar-Kollegiet lemnade bifall, och skulle dessa nya stämplor till en början användas till de från Avestad ankomne 10 Sk^æ blindmynt. I anledning af Falu Bergs-Rätts bref till Kammar-Kollegiet af den 23 Dec. 1749 med begäran att, sedan de 10 Sk^æ blindmynt blifvit till Stockholm afsända, öfriga 40 Sk^æ kunde mot 36 dalers myntarelön för skeppundet i Avestad präglas, svarade Kammar-Kollegiet den 11 Jan. 1750¹⁾, att de 10 Sk^æ blinder skulle enligt Kollegiets bref den 11 Nov. 1749 sändas till Stockholm, men med de öfriga 40 Sk^æ plattars förfärdigande skulle tillsvidare anstå. Sedan derefter Wikman den yngre inför Kammar-Kollegiet den 29 påföljande Mars¹⁾ utlofvat, att »om 14 dagar skulle 1 à 2 par runstycks-stämplor vara färdige och de öfriga paren derefter skyndsamt lemnas», anmälde Myntmästaren Malmberg inför Kammar-Kollegiet den 18 nästföljande April¹⁾, »att en fjerding (= 1 Sk^æ) af de ankomna 10 fjerdingar blinder blifvit till runstycken präglade»; och beslöts att dessa runstycken finge genast till Banken mot qvitto utlemnas. Uppå Myntmästaren Malmbergs anmälan, att de 10 Sk^æ runstycks-plattor vore nära färdige präglade, beslöt Kammar-Kollegiet den 7 Juni¹⁾ allt samma år, att runstycks-präglingen skulle å Kongl.

¹⁾ Kammar-Koll. Prot. 1749, T. II, fol. 1330, 1401; 1750, T. I, fol. 22, 33, 976, 1184 och 1694.

Myntet fortsätts, hvarföre bref afgingo till Falu Bergs-Rätt och Inspektoren Kiönman den 7 och 14 i sistnämnda månad om ytterligare afsändning till Stockholm af 20 Skæ runstycks-blinder, hvilka ock den 25 i samma månad ¹⁾ i Kammar-Kollegiet anmälades vara till Kongl. Myntet i Stockholm ankomna. Vid föredragning den 7 Dec. 1750 ¹⁾ i Kammar-Kollegiet af Bankoinspektoren i Avestad Leyels förfrågan, »om de 27 Skæ runstycks-blinder, som funnes i Avestad, finge der präglas, med beräknad präglarelön af 12 daler S. m:t skeppundet», yttrade Bankens ombud Banko-Kommissarien Alstrin, att »förutom de 7 Skæ som fattades af de beställda 50 Skæ, de öfrige 20 Skæ plattar nog kunde behövas»; hvarföre Kammar-Kollegiet beslöt, att »de i Avestad befintliga runstycks-plattar der finge präglas, men efter 8 daler S. m:t i präglarelön för skeppundet, hvilken betalning Level dock ej kunde nedsätta lägre än till 11 daler S. m:t för skeppundet»; hvarom allt bref skulle till Bergs-Rätten afgå.

I Avestads myntränskaper finnes ingenting särskildt nämndt om dessa af *slantmyntnings-kopparen* skrodade runstycks-plattar, hvilka således troligen blifvit sammanförda med öfriga slantmyntnings-beloppen. I Kammar-Kollegiets Protokoll finnes icke heller något nämndt när de sista 13 Skæ runstycks-plattar till Stockholm ankommit, ehuru, att sluta af protokollet för den 7 Dec. 1750, det kan antagas att tillhopa 43 Skæ sådana plattar till Stockholm ankommit och der blifvit präglade med de af Wikman i April samma år förfärdigade stämplar. Men i Avestads myntränskaper för 1750 finnes under rubrik *Avestads runstycks-myntning* upptaget: »Af *privatorum* koppar till runstycken afsatte 60 Skæ». Deraf förmyntades den 22 Mars 10 Skæ och den 13 Juni 20 Skæ samt balancerades till 1751 26 Skæ och afbränning 4 Skæ. Sannolikt är således, att

¹⁾ Kammar-Koll. Prot. 1750, T. I, fol. 1845 och T. II, fol. 1273.

så väl under år 1750 förberörde 30 Sk \ddot{a} , som ock sistnämnde under 1751, 1758 och 1759 präglade 26 Sk \ddot{a} plattar jemte de återstående 27 Sk \ddot{a} af slantmyntningskopparen, alla blifvit präglade med 1749 års af Wikman i Avestad förfärdigade stämplar, hvilka icke kunnat begagnas i Stockholm, enär deremot talar både deras beskaffenhet och den omständigheten, att runstyckspräglingen i Stockholm icke kunde taga sin början förr än Wikman i April 1750 dertill förfärdigat nya stämplar. Härvid må ock erinras att endast för 1749 och 1750 finnas 1 öre K. m:t, men ej för något senare år under 1750-talet. Enligt Banko-Inspektoren Leyels förslag af den 10 October 1749 skulle beståa i myntningskostnader till ifrågavarande runstycken för skeppundet: gårmakarelön 9 daler, smid-, skär-, valts-, klipp-, glögg- och skurarelön 70 daler, präglarelön 36 daler, penningaräknarelön 2 daler 8 öre, hopslagning 1 daler 24 öre, eller tillsammans 119 daler K. m:t, samt dessutom afbränning 1½ L \ddot{a} å skeppundet in natura. Häri blef, såsom ofvan synes, jemnkning gjord i afseende å präglarelönen i Avestad.

Beträffande skiljemyntningen under Fredrik I:s regering, lemnas här ur Avestads mynträkskaper ett sammandrag, hvarvid bör erinras, dels att de upptagna myntningsbeloppen afse den dertill utvägda kopparen, så att deri äro inräknade så väl slagskatten, som myntningskostnaden, hvilken utgick i koppar efter fastställt pris, ehuru bägge dessa afdrag äfven blefvo förmyntade, fastän i särskilda räkningar bokförda; dels ock att summorna endast utförts i hela Sk \ddot{a} , så att då det brutna talet varit halft Sk \ddot{a} och derutöfver har tillagts ett Sk \ddot{a} , men då bråket varit under halft Sk \ddot{a} har detsamma bortfallit.

År.	Myntsort.	Myntort.	Kronans myntning.		R. St. Banks myntning.		Krigs-Kolle-giets myntning.	Avestads kyrkas myntning.	Summa.
			Egen koppar.	Enskildes.	Krono-koppar.	Enskildes.			
			Sk ^{te}	Sk ^{te}	Sk ^{te}	Sk ^{te}	Sk ^{te}	Sk ^{te}	Sk ^{te}
1724	Runstyecken	Stockholm	419	—	—	—	—	—	419
1725	D:o	D:o	287	—	—	—	—	—	287
1726	D:o	D:o	132	—	—	—	—	—	132
1730	Slantar	Avestad	70	—	—	—	—	—	70
1731	D:o	D:o	164	—	—	—	—	—	164
1732	D:o	D:o	178	—	—	—	—	—	178
1733	D:o	D:o	60	—	—	—	—	—	60
1734	D:o	D:o	48	—	—	—	—	—	48
1735	D:o	D:o	190	—	—	—	—	—	190
1736	D:o	D:o	100	—	—	—	—	—	100
1737	D:o	D:o	118	—	—	—	—	—	118
	D:o	Stockholm	5	—	—	—	—	—	5
1738	D:o	Avestad	240	—	—	—	—	—	240
1739	D:o	D:o	157	—	—	—	—	—	157
1740	D:o	D:o	200	—	—	—	—	—	200
1741	D:o	D:o	200	—	—	—	—	—	200
1742	D:o	D:o	300	—	—	—	—	—	300
1743	D:o	D:o	333	—	—	—	—	—	333
1744	D:o	D:o	162	—	—	—	—	—	162
1745	D:o	D:o	473	—	—	—	—	—	473
1746	D:o	D:o	322	—	309	323	—	—	954
	Runstyecken	D:o	2	—	—	—	—	—	2
1747	Slantar	D:o	220	—	723	400	—	—	1,343
1748	D:o	D:o	—	946	505	—	85	—	1,536
1749	D:o	D:o	—	—	232	793	18	—	1,043
1750	D:o	D:o	—	—	580	665	—	2	1,247
	Runstyecken ¹⁾	D:o	—	—	—	30	—	—	30
Summa			4,380	946	2,349	2,211	103	2	9,991

Om man för hvart år jemför myntningsbeloppet, enligt denna på mynträkenkaperna grundade tabell, med den *beslutade* mynt-

¹⁾ De af *krono-kopparen* år 1750 till runstyecken myntade 43 Sk^{te} i Stockholm och 27 Sk^{te} i Avestad äro inbegripna i den till Kronans slantmyntning samma år anordnade kopparen.

ningen, så visar sig dervid stundom en skenbar stridighet, som uppkommer deraf att mynt-anordningarne bestämmas för kalender-året, men förmyntningen bokföres för bruks-året, som löper från 1 April det ena året till 31 Mars det andra; men om man sammanräknar flera års förmyntningar med iakttagande af in- och utgående balancer, finnes en nära öfverensstämmelse emellan anordning och förmyntning. Sålunda, t. ex. blefvo till slantar beslutade att myntas:

1746	för Kronans räkning	600	Skæ
»	samt för Bankens.	100	»
1747	»	1,500	»
1748	»	1,500	»
1749	»	1,500	»
1750	»	800	»

eller tillsammans 6,000 Skæ,

hvertill bör läggas Krigs-Kollegiets myntning . 103 » .
Häremot blefvo, efter afdrag af från 1745 balancerade 23 Skæ, till slantar förmyntade år 1746 931 Skæ,

1747	1,343	»
1748	1,536	»
1749	1,043	»
1750	1,247	»

eller tillsammans 6,100 Skæ koppar.

I sammanhang härmed bör tillika erinras, att årtalet å ett mynt icke bestämdt alltid sammanfaller med det år då kopparen såsom myntad blifvit bokförd, enär stundom ett föregående års stämpel kunnat begagnas å mynt som slagits i början af ett nästföljande år; likasom ock, då kopparen bokförts i slutet af ett bruks-år, det har händt att till det deraf slagna myntet begagnats stämpeln för det redan då ingångna nya kalender-året.

Vi öfvergå nu till *plåtmyntningen* och finna dervid först, att det 1719 väckta, men af Kammar-, Bergs- och

Kommers-Kollegierna då afstyrkta förslaget att gjuta myntplåtar af gamla metallkanoner blifvit återigen upptaget. I ett Kongl. Bref till Kammar-Kollegiet af den 20 Maj 1720 ¹⁾ förmåles, att »sedan å auktion ej kunnat säljas mer än några skeppund af de obrukliga metallstycken, skulle Kollegierne öfverlägga om ej må vara nyttigare att dessa metallstycken förmyntades till plåtar såsom 1714 skedde, och om man med några hundra skeppund ett prof dertill göra kunde». Sedan Kammar-, Bergs- och Kommers-Kollegierne härå den 31 i samma månad ²⁾ åter afgifvit ett afstyrkande utlåtande, förföll denna fråga, för att aldrig mera blifva upptagen.

Kopparplåtmyntningen hade från Fredrik I:s antråde till regeringen hvilat intill dess Kongl. Maj:t beslutat om de stämplars som å detta mynt borde slås. Härom gjorde Kammar-Rådet Cronfelt ³⁾ i Kammar-Kollegiet den anmälan, att Stats-Sekreteraren Barck ⁴⁾ i bref den 2 Augusti 1720 ¹⁾ tillkännagifvit, det Hans Maj:t antagit såsom stämplars på plåtmyntet krönt F. R. S., samt tre kronor och årtal derunder ⁵⁾. Samma dag ⁶⁾ afgingo till Assessoren Swab och Myntinspektoren Arvidsson Kammar-Kollegiets bref, hvari säges, att »som Kollegiet vid handen är gifvet, hurusom med plåtmyntningen vid Ave-

¹⁾ Kammar-Koll. Ankomne Kongl. Bref 1720, fol. 312 och 623.

²⁾ Kammar-Koll. 1:a Prov. kont. Memorial-Boken 1720, fol. 312.

³⁾ Joachim Westerling blef 1699 Advokat-Fiskal i Kammar-Koll. och i sådan egenskap adlad 1705, då han antog namnet Cronfelt. Blef Kammar-Råd 1724. Död 1723.

⁴⁾ Samuel Barck blef såsom Enke-Drottning Hedvig Eleonoras Hof-Råd adlad 1705, såsom Stats-Sekreterare Friherre 1719, såsom Riks-Råd Grefve 1731. Död 1743.

⁵⁾ I samma bref, der det äfven talas om prägeln på guldmyntet, anföres ock: »Hvad namnet Fredriker å tvåmarks-styckena beträffar, så smålog Hans Maj:t åt namnet och ville lemna det till deras eget val; men jag väntar att Fredriker ej lärar vara obehagligt».

⁶⁾ Kammar-Koll. Prot. 1720, pag. 1491 och 1:a Prov. kont. Memorial-Boken 1720, fol. 51.

stad någon tid är vordet innehållet, under förevändning att ännu intet blifvit determineradt hvad stämpel derå slås skulle; alltså borde sådan anstalt fogas, att myntstämplingen utan uppehåll måtte fortsättas, på det sätt nemligen, att midt uti slås sjelfva valörstämpeln uti en rund circul, och på alla fyra hörnen F R S med en krona öfver och sjelfva årtalet 1720, likaledes uti en något mindre circul». Hörustämplarne blefvo således på det sätt förändrade, att de i brefvet den 2 Augusti omtalade tre kronor deri icke anbragtes. Den 5 i samma månad insände Myntinspektoren Arvidsson Stämpelsnidaren Anders Wikmans ritning till plåtstämplar, hvilken blef den 9¹⁾ af Kammar-Kollegiet gillad och återsänd för stämplarnes förfärdigande i enlighet dermed. Dessa stämplar blefvo för hela Fredrik I:s regering å Avestads-plåtarne bibehållna. Utmyntningsgrunden för plåtmyntet förblef ock densamma, som genom Kongl. Förordningen den 17 Maj 1715 stadgades, eller 540 daler K. m:t af 1 Skæ koppar, samt plåtmyntningskostnaderne i enlighet med hvad af Kammar-, Bergs- och Kommers-Kollegierna den 5 Sept. 1715 blifvit bestämdt.

Plåtmyntningen af Kronans koppar fortgick oafbrutet med allenast den förändring i afseende å förmyntningsrättigheten, att denna från och med 1720 till 1732 års slut tillhörde Banken; från den 1 Jan. 1733 till den 31 Maj 1736 det den 20 Mars 1732²⁾ inrättade Kopparhandels-kontoret; från den 1 Juni 1736 till och med 1742 Mynt-kontoret, samt från och med 1743 till bruks-årets slut 1750 åter Banken. För Kronans egen räkning fortfor dock att alla åren 1720—1750 till påtar förmyntas hennes in natura erhållna slagskatt utaf de privilegierade kopparverkens plåtmyntning. Af Kronans koppar stämplades till 1741 fyra, två, en och halfdalers-plåtar, men derefter

¹⁾ Kammar-Koll. Prot. 1720, pag. 1521.

²⁾ Modée, Publ. Handl. II, pag. 946.

endast af de tre sistnämnda värdena till och med år 1746. Stora Kopparbergslagen fortfor dock ännu några år att äfven mynta fyradalers-plåtar af egen koppar. Rörande myntningen af Kronans koppar heter det i Kongl. Brefvet den 7 Aug. 1741 ¹⁾: »Sedan Sekreta Utskottet vid nästlidna Riksdag ²⁾ tillstyrkt, att plåtmyntningen, särdeles af Kronans tull-koppar, måtte upphöra ³⁾ och kopparen till skeppning befordras, samt Sekreta Utskottet af Mynt-kommissionens berättelse vid denna Riksdag ⁴⁾ inhemtat, det bemålde Kommission till Handlanderne Arvidsson bortslutit Kronans koppar till 1,000 Sk^æ årligen för 500 daler K. m:t skeppundet fritt här (i Stockholm) i vågen, så androg Sekreta Utskottet uti underdånig skrifvelse i nästlidne månad, att som Riket ej vore betjent med plåtmyntningens upphörande utan motsvarande myntning af guld och silfver, men sådana metallers införskaffande icke läte utan kännbar förlust under det påbegynta kriget ⁵⁾ sig införskaffas, alltså tillstyrkte Sekreta Utskottet, att till dess riket återfinge en önskelig fred, ej allenast Bergslagen måtte få mynta plåtar, utan ock af Kronans koppar måtte till skiljemynt förmyntas något större quantum än hittills, samt resten till plåtar, nemligen en tredjedel i sexmarks-, en tredjedel i tredalers- och en tredjedel i sexdalers-plåtar, men inga i tolfdalers-plåtar». Denna Sekreta Utskottets hemställan blef genom anförda Kongl. Bref godkänd; hvarom bref från Kammar-Kollegiet den 27 i samma månad afgingo till Myntinspektoren Fabritius och Falu Grufve-Rätt. Sedan dock, på sätt här ofvan

¹⁾ Kammar-Koll. Ankomne Kongl. Bref 1741, fol. 374.

²⁾ Riksdagen började den 13 Maj 1738 och slöts den 18 April 1739.

³⁾ I 11 § af Riksdagsbeslutet den 18 April 1739 säges: »Ständerne hafva sorgfälligt varit omtänkta att göra myntverket för Riket nyttigt, samt efter handen afskaffa det svåra plåtmyntet och i stället åter inbringa silfvermyntet».

⁴⁾ Riksdagen började den 4 Dec. 1740 och slöts den 22 Aug. 1741.

⁵⁾ Krigsförklaringen mot Ryssland utkom den 24 Juli 1741.

om slantmyntningen är anfördt, Handlanderne Arvidsson i Kammar-Kollegiet den 27 Augusti 1741 uppsagt det i nyssberörda Kongl. Bref återopade aftal om 1000 Sk^æ krono-kopparns årliga uppköp, beslöts sistnämnde dag, att all Kronans koppar skulle till plåtar förmyntas, sedan derifrån aftagits 300 Sk^æ till slantmyntning. Detta beslut förblef ock tills vidare fortfarande gällande, hvilket äfven synes af så väl Kongl. Brefvet den 13 Febr. 1742¹⁾, som Kammar-Kollegiets svar den 17 i samma månad²⁾ uppå Handlanderne Arvidssons och Koschells begäran hos Myntkommissionen att få köpa krono-koppar.

I anledning af messingsbrukens förda klagan »öfver brist på koppar, härrörande deraf att råkopparen, förmedelst den varande höga vextelkursen, uppjagats så högt i pris, att den af privatis för utländsk räkning uppköptes», hade Kammar-, Bergs- och Kommers-Kollegierne, i afgifvet utlåtande den 22 Dec. 1744, anført »att, förutom Kronans koppar, som vore fjerdedelen af hela tillverkningen, ej mer af Bergslagens och privatorum, så väl ifrån Falun som de andra grufvorne, enligt de inkomna förslagen öfver slagskatten, blifvit till September månads slut 1744 i Avestad till förmyntning insatt än 546 Sk^æ 3 L^æ 11 $\frac{1}{2}$ koppar, hvarföre öfver brist å plåtar äfven i Bergslagen klagades; och då samma förhållanden för 1745 torde fortfara, hemställde Kollegierne, att förutom Kronans fjerdedel af tillverkningen, äfven en fjerdedel af stora grufvemalmen, som i Falun tillverkades, utgörande omkring 900 Sk^æ, samt minst hälften från öfriga grufvor, som hade utmyntningsfrihet, borde till plåtar förmyntas». Denna Kollegiernas hemställan blef af Kongl. Maj:t godkänd i Bref den 4 Jan. 1745³⁾, med anledning hvaraf Kammar-Kollegiets

¹⁾ Kammar-Koll. Ankomne Kongl. Bref 1742.

²⁾ Kammar-Koll. Prot. 1742, T. I, pag. 1110—1114.

³⁾ Kammar-Koll. Ankomne Kongl. Bref 1745, fol. 4.

breff den 17 i samma månad afgick till Myntinspektoren Fabritius i Avestad. Derpå beslöt Kollegiet den 29 och utfärdade kungörelse den 31, allt i samma månad, om »förmyntning till plåtar af fjerdedelen utaf den koppar som koppar- (våg-) sedlarne innehöllo». Denna skyldighet att förmynta en fjerdedel af Stora Kopparbergets hela afkastning tillämpades så vidsträckt, att äfven fjerdedelen af den koppar, som af nämnde afkastning var anslagen till messingsbruken 1,800 Sk^æ och Kopparslagare-embetet 400 Sk^æ blef plåtmyntning underkastad. Likväl blefvo så väl Kopparslagare-embetet, genom Kongl. Brefvet den 26 Nov. 1747 ¹⁾, som ock messingsbruken, på grund af Kongl. Brefvet den 14 Mars 1749, befriade från denna myntnings-skyldighet. Slutligen utkom Kongl. Kungörelsen den 23 Oct. 1750 ²⁾, hvarigenom »påbudet om en fjerdedels förmyntning till plåtar af all privat koppar» upphäfdes, samt handeln med koppar lemnades alldeles fri och öppen.

Uti det förut om kopparskiljemyntningen anförda Kongl. Brefvet af den 5 Jan. 1747 föreskrifves i 2:dra punkten, »att Kronans ränta, hvart fjerde Sk^æ af Bergslagens tillverkning, äfven för år 1747 skulle myntas till plåtar, hvarjemte den öfriga kronokopparen, som ej sloges till slantar, borde till plåtar uppmyntas. Men som vid den rådande höga vexelkursen sex- (2) och tolf- (4) dalers plåtar kunde med fördel hemligen utföras, ansåg Sekreta Utskottet att alla 1747 års plåtar borde blifva allenast en- och halfdalers, emedan Bankens små transportsedlar å 2, 3 och 4 daler S. m:t tjänade i stället för de större plåtarna på lika daler-tal». Derjemte bestämdes, »att Bergslagen borde bestås förhöjning i myntkostnaden för allenast de smärre en- och halfdalers plåtarna med 3 daler K. m:t för skeppundet».

¹⁾ Kammar-Koll. Ankomne Kongl. Bref 1747, fol. 750.

²⁾ Modée, Publ. Handl. V, pag. 3016. Kammar-Koll. Prot. den 23 Nov. 1750, T. II, fol. 1023.

Med anledning häraf blefvo, för verkställighet, Kollegiernas bref den 13 i samma månad aflåtna till Falu Bergslag samt Inspektoren Fabritius; och i öfverensstämmelse med de sålunda bestämda grunder fortgick ock plåtmyntningen af Kronans koppar för åren 1748—1750.

Under Frædrik I:s regering fick kopparplåt-myntningen en större utsträckning än densamma någonsin tillförne haft. Till en början må erinras, att Stora Kopparbergslagen hade genom Kongl. Brefvet den 24 Mars 1719 fått en allmän tillåtelse för framtiden »att fritt och obehindradt uppmynta sin koppar till plåtar»; samt hade dessutom på grund af Kammar- och Bergs-Kollegiernas beslut den 6 Juni 1737 ¹⁾ fått till påföljande Riksdag utmyntningsfrihet å tolfdalers-plåtar för kopparen ur Skär- och Drottning-grufvorna. Vidare hade uppå Garpenbergs kopparverks-egares underdåniga ansökning, att få till plåtar förmynta all den koppar som vid Garpenbergs bruk tillverkades, Kammar- och Bergs-Kollegierne samt Stats-Kontoret den 14 Sept. 1720 ²⁾ afgifvit af Kongl. Maj:t den 28 nästföregående Juli ³⁾ infordradt utlåtande, hvori tillstyrktes, »att den begärda förmyntningen måtte beviljas så länge tidernas beskaffenhet sådant kunde tillåta; dock så att af samma förmyntade koppar till Kongl. Maj:t och publicum erlades af hvart Skæ den för private år 1710 bestämda afgift af tillsammans 4 daler 20 $\frac{2}{3}$ öre K. m:t eller 1 daler 17 $\frac{1}{15}$ öre S. m:t», hvilken hemställan af Kongl. Maj:t den 7 nästföljande Nov. ⁴⁾ godkändes. Ytterligare erhöll Garpenbergs egare genom Kongl. Brefvet den 8 Mars 1737 ⁵⁾ förlängning af de åtnjutna frihetsåren på koppar-utmyntningen,

¹⁾ Kammar-Koll. Prot. 1737, pag. 3706.

²⁾ Kammar-Koll. Prot. 1720, pag. 1865, samt 1:a Prov. Kont. Memorialboken 1720, pag. 982.

³⁾ Kammar-Koll. Ankomne Kongl. Bref 1720, fol. 530.

⁴⁾ Bergs-Koll. Reg. 1720, fol. 199.

⁵⁾ Kammar-Koll. Ankomne Kongl. Bref 1737, fol. 93.

hvilket Kongl. Bref den 29 påföljande April i Kammar-Kollegiet föredrogs, hvarefter den 3 Maj bref till Myntinspektoren Fabritius i ämnet afgick. Äfven Bäsinge grufvebolag fick genom Kongl. Brefvet den 10 November 1732 ¹⁾ förlängning af myntfriheten för dess årliga koppar-tillverkning.

Utom för ofvannämnde äldre kopparverk blef äfven tid efter annan rättighet att till plåtar förmynta koppar-tillverkningen under frihetsåren meddelad åt följande nya kopparverks-egare, nemligen: 1:o på grund af Kammar- och Bergs-Kollegiernas resolutioner den 12 och 22 Maj 1729, äfvensom Kongl. Brefven den 30 Juni 1729 och 1 Augusti 1732, för Insjö grufva i Åhls socken, Lobergets i Tuna socken, Tomtebo och Björnbergets i Rättviks socken samt Tierps kopparverk; 2:o enligt Kammar- och Bergs-Kollegiernas utlåtande den 14 Januari 1734 samt Kongl. Brefvet den 8 nästföljande Mars, för Kallmora bys kopparverk i Norbergs socken; 3:o på grund af Kammar- och Bergs-Kollegiernas samt Stats-Kontorets resolution den 21 Januari 1735 samt Kammar-Kollegiets bref den 15 Jan. 1745, för koppartillverkningen å Gräsön i Roslagen; 4:o sedan Svappavara kopparverks-bolag den 11 Juni 1721 fått förnyade Kongl. Privilegier, blef detsamma såsom nytt kopparverk ansett och fick sålunda, genom Kammar- och Bergs-Kollegiernas resolution den 17 Oct. 1738, för dess årliga koppartillverkning åtnjuta den myntningsfrihet, som på grund af Kongl. Förordningen den 21 Jan. 1735 blifvit alla nya kopparverk i allmänhet förunnad; samt 5:o för Bjusås eller Flodbergs grufva i Åhls socken, genom privilegium af den 26 Jan. 1741.

De af alla dessa smärre privilegierade kopparverks årliga koppartillverkningar smidda myntplåtar blefvo samt-

¹⁾ Kammar-Koll. Ankomne Kongl. Bref 1732, fol. 426.

liga vid Avestad skrodade och försedda med det gemensamma märket: *de två korslagda dalpilarne* i värdestämpeln. Men nedannämnda trenne kopparverk fingo rättighet att sjelfva skroda och å stället stämpla de af deras koppartillverkning förfärdigade myntplåtar, hvilka derföre fingo särskilda märken, som häntydde på myntningsorten.

1:o Egarne af Ljusnedals och Ljungdals kopparverk i Herjeådalen, Bergmästaren Daniel Bergenstjerna¹⁾, Direktören Johan Henrik Lefebure²⁾ och Handlanden H. Petterson m. fl. hade hos Kongl. Maj:t gjort underdånig ansökning, »att få till plåtar och slantar förmynta deras koppartillverkning emot erläggande för hvart tillmyntadt Skæ af plåtar 8 daler S. m:t och af slantar 100 daler S. m:t»; hvarjemte föreslogs, att »plåtmyntet kunde i tackjernsformar gjutas och de ojemna kanterna affilas», såsom prof hvarå en sådan tre- (en-) dalers-plåt medföljde ansökningen; och skulle enligt förslaget »en tolfdalers-plåt blifva $8\frac{1}{2}$ tum i fyrkant, $\frac{1}{3}$ tum tjock och väga $8\frac{2}{3}$ marker; en sexdalers 7 tum i fyrkant, $\frac{1}{4}$ dito tjock och $4\frac{1}{4}$ marker i vigt; en tredalers $5\frac{1}{2}$ tum i fyrkant, $\frac{1}{2}$ dito tjock och $2\frac{2}{3}$ marker i vigt; samt en sexmarks $4\frac{1}{4}$ tum i fyrkant, $\frac{1}{6}$ tum tjock och $1\frac{1}{6}$ mark i vigt». Häröfver yttrade Bergs-Kollegiet den 10 April 1746³⁾, att »enär Kollegiet sett det gjutna profvet till tredalers-plåt, tillstyrkte Kollegiet att plåtarne, så vidt de gjordes lika jemna till yta och kanter, kunde få gjutas, men borde till vigten vara alldeles lika Avestads-plåtarne». I Kammar-Kollegiet blef först den 18 i anförda månad³⁾ Bergmästaren Bergenstjerna »förestäld

¹⁾ Daniel Bergenstjerna, född 1706, blef 1734 Bergmästare vid Salberget och sedermera Assessor i Bergs-Koll., derifrån han tog afsked 1763. Död 1773.

²⁾ Johan Henrik Lefebure, född 1708, blef Grosshandlande i Stockholm 1730, Direktör vid Sjöförsäkrings- och Jernkontoret samt vid Ostindiska Kompaniet; adlad 1762 med bibehållande af namnet. Död 1767 i Stockholm.

³⁾ Kammar-Koll. Prot. 1746, fol. 776 och 884.

att nödigt vore, det Ljusnedals-plåtarna lika med Avestads smiddes och ej gjötos, hvarpå svarades att det vore för kostsamt uppbygga hamrar, dock för att få plåtarna släta lofvades att de skulle gå genom kniphammaren». Vid Kammar- och Bergs-Kollegiernas gemensamma sammanträde den 28 nästföljande Maj ¹⁾) yttrades, »att i kontraktet med Ljusnedals intressenter borde utsättas, att då det vore öfverenskommet att plåtarna finge gjutas, men dock slås under hammaren, Bergs-Kollegiet ingick på Kammar-Kollegiets förslag att utsätta 9 år för myntning lika med frihetsåren, men trodde att åliggandet att låta plåtarna gå under hammaren blefve för kostsamt». Slutligen, sedan vid gemensamt sammanträde den 31 Maj ¹⁾) Kammar-Rådet Adlerstedt ²⁾) bland annat yttrat, det »gjutet plåtmynt vore betänkligt att utgifva såsom ovanligt, särdeles under enskildes ansvar och inseende», afgåfvo Kammar- och Bergs-Kollegierne samt Stats-Kontoret under sistnämnde dag det tillstyrkande utlåtande, att beinålde kopparverks-egare kunde få till plåtar, men ej till slantar, utmynta deras koppar-tillverkning för en tid af till en början 9 år under följande villkor, nemligen: 1:o att stämplarne, som i Avestad skulle förfärdigas, kunde så ändras att i stället för de å vanliga stämplarne varande korslagda dalpilarne, antingen bokstafven L, att bemärka Ljusnedal, eller något annat signum kunde utsättas till skillnad från de plåtar, som vid Avestad myntades; 2:o att samma stämplars sändes förseglade från Avestad till den vid Ljusnedal varande Direktören och närmast varande krono- eller tullbetjent, hvilka till berörde stämplars gömo under lås borde ega hvar sin nyckel, samt stämplarne icke oftare uttaga än plåtmyntningen det fordrade, jemväl att de bägge bevistade stämplingen och att plåtarna blefve af vederbörlig vigt samt att

¹⁾ Kammar-Koll. Prot. 1746, fol. 1148 och 1171.

²⁾ Lars Jakob Adlerstedt blef 1734 Assessor i Kommers-Koll.; 1743 E. o. Kammarråd. Död 1756.

ingen annan koppar dertill brukades än den som vid Ljusnedal och Ljungdal tillverkades, vid 500 daler S. m:ts vite och varans konfiskation; 3:o att Direktören vid verket till Kollegierne insände hvart år en af honom och kronobetjente underskrifven förteckning öfver plåtmyntningen, på det Kronans afgift derefter måtte kunna uppbäras». Hvad Kollegierne sålunda tillstyrkt blef genom Kongl. Brevet den 17 Juni 1746 ¹⁾ gilladt och godkändt. Härom afgingo Kammar-Kollegiets bref den 4 nästföljande Juli ²⁾ så väl till Landshöfdingen Odelström ³⁾, som ock till Myntinspektoren Fabritius i Avestad om förfärdigande af plåtstämplarne, hvilka i värdestämpeln erhöles för att antyda kopparens ursprung från de bägge bruken Ljusnedal och Ljungdal. Nästföljande året gjordes från Stats-Deputationen en framställning till Bergs- och Kammar-Kollegierna, angående »inskränkning i Ljusnedals frihet att mynta plåtar till endast tredalers och sexmarks värde». I anledning häraf uttalade Bergs-Kollegiet den 7 Maj 1747 sin åsigt, »att Intressenterne derigenom skulle komma att för mycket lida af de drygare kostnaderna för de små plåtarna; och hvad beträffade Intressenternes ansökning, att om plåtmyntningen inskränktes till de smärre, Intressenterne då måtte få årligen af 20 Sk^æ mynta åtta-öresklippingar, så öfverlemnades detta till Ständernas pröfvande». Sedan Kammar-Kollegiet den 18 i samma månad ⁴⁾ instämt i Bergs-Kollegiets utlåtande, afgick sistnämnde dag svar härom till Stats-Deputationen. Något särskildt beslut af Rikets Ständer i detta afseende har väl icke kunnat återfinnas, men det i förut anförda Kongl. Brevet den 5

¹⁾ Kammar-Koll. Ankomne Kongl. Bref 1746, fol. 238.

²⁾ Kammar-Koll. Prot. 1746, fol. 1524.

³⁾ Erik Odelström, född 1684, blef som Öfverste-Löjtn. adlad 1711 med bibehållande af namnet; Landshöfd. i Wester-Norrland 1739 Erhöll afsked 1749. Död 1753.

⁴⁾ Kammar-Koll. Prot. 1747, fol. 1046.

Jan. 1747 gjorda stadgandet, »att alla 1747 års plåtar borde blifva allenast *en-* och *halfdalers*», torde böra anses tillämpligt äfven å Ljusnedals plåtmyntning. Man känner icke heller att vid Ljusnedal eller annan plåtmyntort under åren 1746—1748 plåtar af högre värde än *en* och *half* daler blifvit slagne. Den ifrågasatta myntningen af åtta-öres- ($\frac{1}{4}$ daler) plåtar lemnades utan allt afseende, så mycket hellre, som icke ens för Kronans räkning någonsin slagits plåtar af lägre värde än $\frac{1}{2}$ daler S. m:t.

Plåtmyntningen vid Ljusnedal började 1746 och fortgick ännu 1748, hvilket synes af Kammar-Kollegiets protokoll för den 11 Maj 1749, hvori omnämnas »Bergmästaren Sahlbergs lista å de plåtar, som vid Ljusnedal blifvit 1748 stämplade» ¹⁾). Likväl, enär inga andra Ljusnedals-plåtar äro kände under Fredrik I:s regering än för år 1746, af *en-* och *halfdalers* värde, torde kunna antagas, att stämplingen af dessa högst fåtaliga plåtar verkställdes alla åren med 1746 års stämplar. I afseende på arbetssättet må anmärkas, att somliga synas vara gjutna och sedan under hammaren prässade; men andra hafva allt utseende af att vara smidda. Sedan Ljusnedal med år 1746 fick egen plåtmyntningsrättighet, upptaga mynträken skaperne 36 Sk π plåtmynt för 1746 och 24 Sk π för 1747, efter hvilket år Ljusnedals plåtmyntning icke finnes i räkenskaperna särskildt anförd; men sammanlagda beloppet af all vid Ljusnedal och Ljungdal till plåtar utmyntad koppar uppgår till 161 Sk π 11 L π .

2:o Gustafsbergs eller Hjerpe kopparverks egare i Jemtland hade hos Rikets Ständer gjort ansökning »att få förmynta sin koppar till slantar under frihetsåren, eller åtminstone så länge skiljemynts-präglingen, till bristens stoppande i riket, pröfvades nödig, samt då sådan frihet upphörde få inrätta egen plåtmyntning ej mindre än Kengis bruk i Lappmarken och Ljusnedals kopparverk i Her-

¹⁾ Denna lista har i Kammar-Koll. 1:a Provins-Kontor, dit den blifvit öfverlemnad, icke kunnat återfinnas.

jeådalen». Kammar- och Bergs-Kollegierne hade, uti här-
 öfver infordradt utlåtande den 20 Febr. 1747 ¹⁾), »väl an-
 sett betänkligt vara att åt private öfverlemna slantmynt-
 ning, såsom alltid Kongl. Maj:t och Kronan förbehållen,
 men likväl, enär desse kopparverks Intressenter hade 90
 mil sjö- och 60 mil landväg till Avestad att der sin kop-
 par förmynta, hemställt att de kunde tills vidare och utan
 afgift under frihetsåren få sjelfve till plåtar förmynta sin
 koppar». Med anledning af Sekreta Utskottets skrifvelse
 den 7 påföljande Maj, afgick till Bergs-Kollegiet Kongl.
 Brefvet den 9 nästföljande Juni ²⁾), hvori, under åberopande
 af anförda utlåtande och i öfverensstämmelse med Sekreta
 Utskottets åsigt, Kongl. Maj:t förklarar sig hafva funnit
 orådeligt att under privatorum händer lemna myntningen
 af skiljemynt, men deremot ansett billigt, att desse Intres-
 senter finge under frihetsåren till plåtar förmynta sin till-
 verkade koppar, dock att denna koppar förmyntades till
 små plåtar, på sätt som om plåtmyntningen vid Avestad
 vore förordnad³⁾. Vidare afläts, i anledning af Sekreta
 Utskottets skrifvelse den 3 Juli, Kongl. Maj:ts Bref till
 Kammar-Kollegiet den 13 Oct. ³⁾), allt år 1747, hvori an-
 føres, »att Sekreta Utskottet funnit skäligt tillåta den be-
 gärda förmyntningen i plåtar af de smärre sorterna, på
 sätt, som uppå Utskottets föreställning redan vore förord-
 nad; men hvad slantmyntningen anginge kunde Utskottet
 dertill ej styrka, så väl för den deraf beroende minsknin-
 gen i Kronans inkomst, som derföre, att slantmyntningen,
 som för Bankens räkning till högsta höjd komme att drif-
 vas, derigenom skulle hindras». Härom afgick bref till
 Myntinspektoren Fabritius, samt delgifvande till Bergs-
 Kollegiet den 29 i sistnämnda månad. Slutligen utfärdade
 Kammar- och Bergs-Kollegierne den 18 Febr. 1748 ³⁾) ut-

¹⁾ Kammar-Koll. Prot. 1747, fol. 363.

²⁾ Kammar-Koll. Ankomne Kongl. Bref 1747, fol. 322 och 653.

³⁾ Kammar-Koll. Reg. till orterne 1748, N:o 84 Litt. B.

slag uppå Hjerpe kopparverksegares ansökning om myntfrihet för deras koppartillverkning, hvori, med åberopande af Kongl. Brevet den 9 Juni 1747, det »tilläts samma kopparverksegare att tills vidare under frihetsåren få till endalers och halfdalers S. m:ts-plåtar låta i orten förmynta den koppar, som redan vore tillverkad eller derefter kunde tillverkas; börande 1-daler S. m:ts-plåten väga $2\frac{2}{3}$ P och $\frac{1}{2}$ -dalers-plåten $1\frac{1}{3}$ P , samt stämplarne i Avestad varda förfärdigade på det sättet, att i stället för de på den vanliga stämpeln midt på plåten i kors stående tvänne dalpilar, ett krönt G utsättes, hvilket märke Intressenterne uppgifvit till skillnad mellan dessa plåtar och dem som vid Avestad och Ljusnedal myntas; och borde stämplarne vårdas af Bergslagens Direktör och ortens kronobetjent, att ingen annan koppar finge myntas än verkets, vid 500 daler S. m:ts vite och varans konfiskation». Plåtmyntningen af Gustafsbergs bolags koppar började under sommaren 1748, så att den 23 Aug. samma år skedde der den första plåtstämplingen. Någon bestämd uppgift å beloppet af till plåtmyntning derstädes använd koppar är icke tillgänglig, emedan detta kopparverks plåtmyntning icke finnes i mynträkenskaperna särskildt upptagen. Under Fredrik Is regering är icke någon Gustafsbergs-plåt känd för annat år än 1748.

3:o Carlsbergs eller Henådals kopparverksegare i Jemtland hade hos Bergs-Kollegiet begärt »att, så länge kopparutförseln vore förbjuden, få i orten uppmynta sin koppartillverkning och till den ändan få inrätta eget myntverk, samt emellertid och nu i början få låta förmynta deras koppar vid Gustafsbergs myntverk». Sedan Bergs-Kollegiet häröfver den 21 April 1749 afgifvit utlåtande, afläts till Kollegiet ett Kongl. Bref den 10 Juli samma år¹⁾, med tillåtelse för nämnda Bolag att på något lägligt

¹⁾ Riks-Reg. 1749.

ställe i orten anlägga egen plåtmyntning, med lika förmåner och villkor, som Kongl. Brevet den 9 Juni 1747 för Gustafsbergs-verket innehölle, då, till skillnad emellan Gustafsbergs- och Carlsbergs-plåtarna, dessa sednare i stället för bokstafven G komme att märkas med bokstafven C; men som ett sådant myntverk ej så snart kunde ställas i gång, som Bolagets angelägenheter det fordrade, så lemnades Bolaget tillstånd att emellertid och intill en början låta förmynta deras koppar till plåtar vid Gustafsbergs myntverk, när det vore ledigt ifrån egen myntning, samt dem med förenämnde särskilda stämpel märka». Något eget myntverk blef aldrig för Carlsbergs Bolag inrättadt; men innan detsamma blef med Gustafsbergs förenadt, lærer vid det sednare Bolagets myntverk en ringa stämpling af myntplåtar utaf Carlsbergs Bolags koppar egt rum och dervid begagnats den föreskrifna prägeln af ett krönt C i värdestämpeln. Någon sådan Carlsbergs-plåt lærer dock, så vidt man känner, icke vara i behåll.

Slutligen må ock nämnas, att rättighet till plåtmyntning medgafs, icke blott en mängd enskilda personer, för det mesta Bergsmän och sådane som med Bergslagernas och kopparverkens förvaltning hade befattning, likasom ock några handlande, utan äfven åtskilliga kyrkor, hvilka, i anledning af ombyggnad eller större reparationer, fingo tillåtelse att till plåtar förmynta deras gamla tak-koppar. Så t. ex. beviljades dylik mynträttighet för åren 1723—1725 åt Katarina kyrka i Stockholm till ett belopp af 133 Skæ 1 Læ 18 þ koppar; 1724 och 1725 åt Strengnäs domkyrka för tillhopa 265 Skæ 2 Læ 1 þ; 1724 åt Jakobs kyrka i Stockholm för 56 Skæ 12 Læ; samt 1739 åt Nikolai kyrka i Stockholm för 65 Skæ. Vid dessa förmyntningar blef, efter afdrag af alla myntningskostnader 48 daler 10½ öre, samt stora sjötullen 76 daler 7 öre, vinsten lika med skillnaden mellan det gångbara priset å kopparen och kopparens utmyntningsgrund 540 daler K. mt

af skeppundet. Om dervid kopparens pris antages till 380 à 400 daler Sk \ddot{a} , så blifver ej vinsten mer än 35 daler 14 öre à 15 daler 14 öre skeppundet: men vid förmyntningen af kyrkors gamla tak-koppar afräknades stora sjö-tullen, då vinsten ökades för Sk \ddot{a} med förutnämnda 76 daler 7 öre, allt K. m:t.

För att afsluta redogörelsen för kopparplåtmyntningen under Fredrik I:s regering lemnas här nedan ur mynträkenkaperna ett sammandrag af samtliga beloppen dertill använd koppar ¹⁾, hvarvid må erinras, dels att deri, likasom i skiljemyntningstabellen, de brutna talen äro för-enklade till hela efter förut nämnd grund, dels ock att 1750 års myntning omfattar tiden till bruksårets slut den 31 Mars 1751, hvilken tid nära sammanträffar med Konung Fredriks död (d. 25 Mars).

¹⁾ Stora Kopparbergsgrufvans årliga medelafkastning utgjorde för åren 1720 till 1750 omkring 5,415 Sk \ddot{a} koppar.

År.	Kronans.	Bankens.	Koppar- handels- kontorets.	Mynt- kontorets.	Stora Kop- parbergs- lagens.	Ljusne- dals.	Garpen- bergs.	Mindre Privil. verks.	Kyrkors.	Enskildes.	Summa.
	Sk'f	Sk'f	Sk'f	Sk'f	Sk'f	Sk'f	Sk'f	Sk'f	Sk'f	Sk'f	Sk'f
1720	27	1,959	—	—	1,802	—	—	—	—	2,253	6,041
1721	50	1,497	—	—	1,443	—	251	—	—	1,744	4,985
1722	16	1,734	—	—	1,195	—	66	—	—	1,021	4,032
1723	27	1,118	—	—	1,653	—	161	—	45	859	3,863
1724	35	975	—	—	972	—	128	—	320	1,123	3,553
1725	27	1,291	—	—	640	—	115	—	90	466	2,629
1726	33	1,270	—	—	450	—	—	—	—	1,930	3,683
1727	28	1,464	—	—	340	—	23	—	—	1,612	3,467
1728	28	1,356	—	—	337	—	—	—	—	2,068	3,789
1729	31	1,467	—	—	565	—	—	125	—	2,184	4,372
1730	10	1,130	—	—	407	—	—	83	—	1,418	3,048
1731	32	1,112	—	—	336	—	—	124	—	1,400	3,004
1732	47	395 ¹⁾	384 ²⁾	—	294	—	—	90	—	810	2,020
1733	12	—	1,096	—	270	—	158	102	—	508	2,146
1734	17	—	1,220	—	404	—	155	146	—	1,041	2,983
1735	28	—	1,476	—	417	—	184	148	—	1,336	3,589
1736	12	—	576 ³⁾	532 ⁴⁾	343	—	196	133	—	691	2,483
Transport	460	16,768	4,752	532	11,868	—	1,437	951	455	22,464	59,687

¹⁾ Till 31 Dec. 1732. ²⁾ Från 1 Jan. 1733. ³⁾ Till 31 Maj 1736. ⁴⁾ Från 1 Juni 1736.

År.	Kronans.	Bankens.	Kopparhandelskontorets.	Myntkontorets.	Stora Kopparbergens.	Ljusnads.	Garpenbergs.	Mindre Privileger.	Kyrkans.	Enskildes.	Summa.
	Sk ū	Sk ū	Sk ū	Sk ū	Sk ū	Sk ū	Sk ū	Sk ū	Sk ū	Sk ū	Sk ū
Transport	460	16,768	4,752	532	11,868	—	1,437	951	455	22,461	59,687
1737	16	—	—	989	298	—	237	254	—	467	2,261
1738	14	—	—	600	310	3	336	208	—	300	1,771
1739	24	—	—	859	255	—	320	261	65	672	2,456
1740 ⁵⁾	21	—	—	293	—	—	—	—	—	1,094	1,408
1741	27	—	—	586	221	22	250	261	—	1,550	2,917
1742 ⁶⁾	18	—	—	914	260	—	—	—	—	1,008	2,200
1743	33	1,234	—	—	149	67	249	303	—	890	2,925
1744	20	1,097	—	—	151	50	233	308	—	612	2,471
1745	18	1,073	—	—	730	33	245	303	—	727	3,129
1746	33	590	—	—	970	36	123	268	—	771	2,791
1747	17	462	—	—	880	24	53	23	—	655	2,114
1748	11	924	—	—	988	—	172	77	—	563	2,735
1749	14	815	—	—	1,042	—	51	47	—	220	2,189
1750	6	810	—	—	989	—	64	25	—	66	1,960
	732	23,773	4,752	4,773	19,111	235	3,770	3,289	520	32,059	93,014

⁵⁾ Myntränskaper för år 1740 saknas för andra än Kronans, Myntkontorets och Enskildes myntning.

⁶⁾ Myntränskaper för år 1742 finnas blott för Kronans, Myntkontorets, Stora Kopparbergslagens och Enskildes myntning.

Såsom med kopparmyntningen egande sammanhang, skall nu lemnas en kort öfversigt af kopparhandeln, isynnerhet med afseende å myntplåtarna. Det första beslutet derom fattades af Kammar- och Bergs-Kollegierna den 22 April 1720 ¹⁾, hvarigenom lemnas »tullfrihet för kopparplåtars införsel så länge kursen ²⁾ stod å 36 ₧ (9 daler K. m:t) på R:drn; men steg vexeln till 32 eller 33 ₧ så kunde införseln ske med 5 procents avance, då ock tull borde betalas, hvarom Öfver-Tull-Direktören Ehrenpreus skulle underrättas». I afseende å myntplåtarnes utförsel åter, heter det först i Kammar-Kollegiets protokoll den 13 Oct. 1727 (fol. 4905), i anledning af Kongl. Brefvet den 19 förutgångne September, att »plåtutförseln ej kunde förbjudas, men om kopparen i Holland skulle öfverstiga 70 gulden för 100 mark, borde sådant hos Kongl. Maj:t anmälas». Denna utförselfrihet varade dock icke längre än till dess genom Kongl. Förordningen den 20 Mars 1732 ³⁾, det i Stockholm inrättade Kopparhandelskontoret fick utslutande rättighet »att till sig lösa och utskeppa ej blott all Kronans och enskildes gårkoppar, utan ock kopparplåtar för Kongl. Maj:ts räkning», med förelagdt äfventyr, för den som deremot bröt, af varans förlust samt 1000 daler S. m:t böter. Verkan af denna Förordning synes bäst af de enskildes plåtmyntning, hvilken under hela Fredrik I:s regering ökades eller minskades i den mån fördelaktiga eller ofördelaktiga lagstiftningsåtgärder för kopparhandeln vidtogos. Sålunda finner man att enskildes plåtmyntning under de tolf åren 1720—1731, då utförselfrihet egde rum,

¹⁾ Kammar-Koll. Prot. 1720, fol. 982.

²⁾ I Kammar-Koll. Prot. den 6 Oct. 1720 (fol. 2072) finnes följande upplysning om kursförhållandet vid denna tid: »I anledning af förfrågan om valuation af Specie-Riksdalern, som från Stora Sjötullen i Banken 1719 influtit, resolverades att sedan Mäklaren Schröder attesterat vaxelkursen för hvarje månad, skulle hvar dukat räknas till 20 daler K. m:t samt Riksdalern till 10 daler K. m:t».

³⁾ Modée. Publika Handlingar II, pag. 946.

uppgick i medeltal till 1,506 Sk^ä årligen, hvaremot samma myntning under de nästföljande åtta åren 1732—1739 nedgick till mindre än hälften, eller i medeltal till allenast 728 Sk^ä årligen; och detta inträffade oaktadt år 1736 Kopparhandelskontoret blifvit upplöst, samt genom Kongl. Förordningen den 6 April ¹⁾) sistnämnde år kopparhandeln blifvit frigifven, mot vanliga umgälder och tull för går- och förarbetad koppar, samt $\frac{1}{8}$ procents rekognition för myntade plåtar.

Sedan under 1738 års riksdag hela Svenska regeringssystemet blifvit förändradt, visade sig följderna deraf äfven i afseende på rikets mynt- och penningeväsende. Uti Mynt-Deputationens utlåtande af den 23 Nov. sistnämnda år ²⁾) finner man huruledes den beräkning gjorts, att »den årliga utskeppningen af plåtar skulle stiga till 7 à 800,000 daler S. m:t, och enär man räknade att då i riket skulle vara 50,000 Sk^ä plåtar, så kunde genom det medlet alla plåtarne inom 13 års tid blifva utur riket förde och silfver deremot införskaffadt». Den ³⁾ närmaste följden af detta utlåtande blef ock, att genom Kongl. Kungörelsen den 5 Maj 1739 ¹⁾) »lemnades fritt tillstånd åt hvar och en att derefter till utrikes orter försända myntade kopparplåtar i små partier, utan att blifva belastad med den dittills vanliga $\frac{1}{8}$ procents erläggande, allenast att på tullkammaren angåfves hvad af sådana plåtar utskeppades; »men den som utsände på en gång öfver fem Sk^ä myntade plåtar, skulle, jemte befrielse från $\frac{1}{8}$ procents rekognition, vid anmälandet hos Mynt-Kommissionen i Stockholm till en lisa uti utskeppningsomkostnaden, erhålla 10 daler K. m:t för hvart skeppund». Till följd häraf steg

¹⁾ Modée, Publ. Handl. II, pag. 1271 och 1479. Denna Kongl. Kungörelse blef genom bref från Mynt-Kommissionen af den 19 Juni 1739 delgifven Kammar-Kollegiet. Se Kammar-Koll. Prot. 1739, fol. 3177.

²⁾ Modée, Publ. Handl. VIII, pag. 5899.

äfven genast under de tre nästföljande åren 1740—1742 de enskildes plåtmyntning i medeltal till 1,217 Sk^{te} årligen. Genom Kongl. Kungörelsen den 12 Mars 1740 ¹⁾) indrogs nämnda utskeppnings-præmium tills vidare och förordnades att den förut stadgade $\frac{1}{2}$ procents rekognition skulle erläggas vid myntplåtars utskeppning ²⁾). Omsider utfärdades den 25 Jan. 1743 ett Förbud emot myntade kopparplåtars utförande utur riket, vid äfventyr af varans förlust och fyradubbla böter af dess värde, eller vid bristande tillgång till böter, kroppsstraff samt landsflykt ³⁾). Från detta förbud voro dock undantagne de genom Förordningen den 27 Nov. 1717 till utförsel tillåtna kölpenningar med 6 mark S. m:t på lästen, samt skjuts- och tärepennningar till högst 100 daler S. m:t för de förnämste ⁴⁾). Dessa stadganden blefvo, medelst Förbuden af den 30 Juli 1744 ⁵⁾) och den 25 Febr. 1745 ⁶⁾) samt Kongl. Brefvet till Kammar-Kollegiet den 10 Oct. sistnämnda år ⁶⁾), ytterligare skärpta, samt utsträckta äfven emot så väl guld- och silfvermynts, som myntplåtars nedsmältning och förarbetande; hvarförutan, enligt Förbudet af den 4 Sept. 1745 ¹⁾), så-

¹⁾ Modée, Publ. Handl. III, pag. 1622.

²⁾ Största beloppen utskeppades från Stockholm, men äfven af de myntplåtar, som från Stockholm sändes till landsorterna, utskeppades betydliga belopp. Endast genom en enda anordning blefvo, jemlikt Kongl. Brefvet den 22 Juli 1741 (fol. 353—355), afsände plåtar till Malmö 100,000 daler, till Halmstad 30,000 daler, till Örebro 70,000 daler, till Wenersborg 60,000 daler, till Göteborg 150,000 daler, till Helsingfors 30,000 daler, till Calmar 50,000 daler, till Carlskrona 30,000 daler, tillhopa 520,000 daler S. m:t, eller 1,560,000 daler K. m:t, motsvarande 2,843,75 Sk^{te} stapelstadsvigt.

³⁾ Detta förbud blef till sin kraft och verkan förnyadt genom Förbudet af den 31 Maj 1748. Se Modée, Publ. Handl. IV, pag. 2725.

⁴⁾ Intill 1745 hade myntplåtar blifvit utskeppade till belopp af 13,124,616 daler K. m:t, svarande emot $\frac{2}{3}$ af sedelstocken. Se v. Schwerin, Bidrag till fäderneslandets kännedom, pag. 58. Intill 1742 utskeppades af Bankens förråd 3,000,000 daler S. m:t. Se Sekr. Utsk:s Prot. den 22 Mars 1765 i Modée, Publ. Handl. VIII, pag. 5892.

⁵⁾ Modée, Publ. Handl. III, pag. 2148 och 2175.

⁶⁾ Kammar-Koll. Ankomne Kongl. Bref 1745, fol. 382.

⁷⁾ Modée, Publ. Handl. III, pag. 2231.

dant mynt icke heller från Stockholm till *inrikes orter* fick bortföras. Egentliga orsaken till dessa förbud bör sökas deri, att kopparen under denna tid hade benägenhet att stiga så högt, att det blef vinst så väl af myntplåtarnas utförande som desammas nedsmältning. Upplysning härom inhemtas dels af Kammar-Kollegiets protokoll för den 10 Juni 1745 (fol. 2479), hvori anföres, att »sedan priset å kopparen stigit till 327—329 daler K. m:t för skeppundet, anbefalles att med uppköpet af fjerdedelen utaf Bergslagens koppar till myntning skall innehållas till dess kopparpriset åter blifver 320 daler K. m:t för Sk^{te}», dels af ofvan anförda Kongl. Bref af den 10 Oct., hvori omförmäles, att »ofri koppar på kort tid uppstigit i pris till 348 daler K. m:t för skeppundet, så att särdeles tolf- och nio- (sex?) dalers plåtar kunde med fördel nedsmältas och förarbetas». För att äfven på annan väg försöka förekomma en befarad brist på plåtmynt, som ännu då utgjorde en väsentlig del af det omlöpande rörelsekapitalet, utfärdades den 20 Febr. 1744¹⁾ förbud emot gårkoppars utförande från nämnda års början, hvaremot enhvar lemnades frihet att i likhet med Falu Bergslag, låta förmynta kopparen uti plåtar. Oaktadt alla dessa förbud fortfor dock med ökad fart under sommaren och hösten 1745 myntplåtarnes uttagning ur Banken, hvarföre Regeringen fann sig föranlåten att så väl aflåta till Bankofullmäktige en skrifvelse af den 5 Oct. 1745²⁾, med förståndigande att »derefter ej måtte utlefvereras några stora summor af plåtar eller silfvermynt i sänder, utan allena små poster, som jemte sedlar och slantar kunde fordras till nödigt skiljemynt»; som ock utfärda ett Plakat af den 23 i samma månad³⁾, hvaruti till en början uppgifvas de förmodade orsakerna till den starka uttagningen ur Banken af myntplåtar »tilläfventyrs vara

¹⁾ Modée, Publ. Handl. III, pag. 2134.

²⁾ v. Schwerin, Bankoförfattningar, pag. 120.

³⁾ Modée, Publ. Handl. III, pag. 2233.

hemliga stämplingar emot det för hela riket högst angelägena och nyttiga Bankoverket, hvilket dock i sig sjelf vore i bättre och förmögnare tillstånd än det någon tid varit, eller ock falska rykten om plåtarnas förhöjning, hvilka vore så mycket mer ogrundade, som sådant aldrig varit å färde eller komma kunde emot Försäkringen af år 1720 och Förordningen af den 25 nästförutgångne Februari». Vidare stadgas, att »på det Banken ej måtte genom hastigt öfverlopp af dess kreditorer alltför mycket utblottas på plåtar och derigenom blifva föranlåten att på en gång infordra alla dess utlånta kapitaler, alltså tilläts Banken att tills vidare ej utlefverera mer i plåtar än hvad till oundgängligt skiljemynt betarfvades, när slantar ej vore att tillgå». Slutligen förordnades, att »de mindre Banko-transportsedlar å sex, nio och tolf daler K. m:t, hvilka Banken påtagit sig att derefter utgifva, . . . kunde i handel och vandel samt Kronans uppbörd gifvas och tagas likasom sjelfva myntet, hvarföre dessa Bankens transportsedlar borde i köp, vaxel och betalning såsom reda penningar utan uppgäld ovägerligen emottagas»¹⁾.

Vid den tidpunkt då offentligen förklarades, att »Bankoverket vore i bättre och förmögnare tillstånd än det någon tid varit», befanns verkliga förhållandet vara (vid 1745 års slut) sådant, att Lånebankens skuld för upplånta kapitaler, hvilka när som helst kunde uttagas, utgjorde 4,443,403 daler S. m:t och Vexelbankens skuld 9,704,279 daler S. m:t. eller tillsammans öfver 14 millioner daler S. m:t; hvaremot Bankens reela fond endast utgjorde 970,260 daler S. m:t. Bankens plåtförråd, hvilket 1737 steg till 13½ millioner daler K. m:t och 1743 ännu var 3 millioner, hade 1745 sjunkit ned till endast 406,000 daler K. m:t²⁾. När härtill

¹⁾ Detta Plakat af den 23 Oct. 1745 blef till sin kraft och verkan förnyadt genom Kongl. Förordningen den 22 Juli 1747. Se Modée, Publ. Handl. III, pag. 2418.

²⁾ v. Schwerin, Bankoförfattningar, pag. 122.

kommer, att den 1745 utelöpande sedelstocken uppgick till $6\frac{1}{3}$ millioner daler S. m:t, förutom Lånebankens ofvannämnde skuld $4\frac{1}{2}$ millioner, så inses lätt i hvilken förtviflad ställning Banken i sjelfva verket sig då befann, hvaraf föranleddes så väl dess stängning för utvexling af plåtar, som ock de smärre transportsedlarnes utgifvande för att ersätta de större, derefter icke vidare slagna plåtsorterna. I dessa omständigheter bör ock sökas förklaringsgrunden till den från och med 1746 starka kopparskiljemyntningen, hvilken för åren 1746—1750 i medeltal uppgick till öfver 1,200 Sk \ddot{a} årligen, ifrån att under de fyra nästförutgående åren hafva varit allenast omkring 300 Sk \ddot{a} årligen, samt derförut ännu mindre. Banken hade nemligen från och med 1746 öfvertagit nästan hela kopparskiljemyntningen, hvarigenom vid skuldernas betalande Bankens fordringsegare lemnades såsom metallisk valuta kopparskiljemynt i stället för myntplåtar, ehuru det förras utmyntningsgrund var 900 daler K. m:t å skeppundet, då de sednares var 540 daler. Alltså motsvarade skiljemyntets inre värde icke ens hälften af det åstämplade.

Sålunda finna vi luruledes, efter det under de tjugu första åren af Fredrik I:s regering rikets mynt- och penningeväsende åter erhållit den stadga och förkofran, att år 1740 riksgälden nedgått till 6,145,720 daler S. m:t, dels det olyckliga Ryska kriget, som ökade rikets gäld med 6,446,427 daler S. m:t, hvarför Kronan skuldsatt sig (1741—1744) hos Banken, dels en öfverdrifvet stor sedelutgifning från Banken, utan motsvarande ökad metallisk valuta, åter orsakade en rubbning i den nyss förut tillvägabragta jemuvigten i rikets finansiella ställning. Den menliga inverkan häraf på myntförhållandena hafva vi bland annat sett utaf den alltför högt drifna skiljemyntningen 1746—1750, som skulle till någon del ersätta bristen på verklig metallisk fond.

Kursen höll sig under freds-tidskiftet 1720—1740 stadigt vid pari eller 36 mark och derunder. Sedermera steg densamma under kriget till omkring 40 mark, höjdes vidare under åren 1744 och 1745 till 44 à 45 mark, samt blef genom Kongl. Förordningen den 26 Mars 1745 bestämd att såsom pari beräknas till 40 mark, hvarvid det förblef under 1746. Men under åren 1747—1750 steg kursen åter, någon gång ända upp till 47 mark. Denna kursens stegring var en gifven följd deraf, att vid denna tid stora massor af Bankens transportsedlar utgåfvos, utan att för deras inlösen någon motsvarande metallisk valuta anskaffades. Vål synes af Kongl. Brevet till Kammar-Kollegiet den 25 Maj 1747 ¹⁾, att från Frankrike inkommit 2,370 mark 5 lod silfver, hvaremot skulle i utbyte lemnas 300 Skæ koppar, enligt Franska Hofvets begäran hälften i gårkoppar och hälften i tolfdalersplåtar, hvilken koppar skulle emot silfrets insättande i Banken aflemnas till Handlanderne Peterson och Bedoire»; men i allmänhet inkom till riket högst litet ädla metaller, särdeles sedan år 1743 köpmännen blifvit befriade från skyldigheten att i silfvermynt betala stora sjötullen, som var till Banken pantförskrifven. Så väl af kursens stigande och af förutnämnde för kopparhandeln särdeles med myntplåtar hämmande lagstiftningsåtgärder, samt det höga priset på kopparn, blef en naturlig följd, att de enskildes plåtmyntning oupphörligen förminskades (från 890 Skæ år 1743 till 220 Skæ 1749 och allenast 66 Skæ år 1750). Enahanda var förhållandet med de mindre och privilegierade kopparverkens plåtmyntning. Stora Kopparbergslagen fann sig likväl, på det oundgängligt rörelsekapital måtte åt orten beredas, föranlåten att drifva plåtmyntningen åren 1745—1750 till ett jemförelsevis högt belopp.

¹⁾ Kammar-Koll. Ankomne Kongl. Bref 1747, fol. 272.

ADOLF FREDRIK.

Sedan genom Kongl. Brefvet den 28 Mars 1751 blifvit befaldt, att till allt mynt nya stämplars med Konung Adolf Fredriks namnchiffer skulle förfärdigas, blef ock kopparmyntningen fortsatt, så snart sådana stämplars hunnit anskaffas. Hvad först beträffar kopparskiljemyntningen, så fortgick denna år 1751 för Kronans räkning till slantar af 7 Sk^æ inköpt koppar, samt för Bankens räkning dels till runstycken af 23 Sk^æ, utaf de från 1750 återstående 26 Sk^æ, dels till slantar af 161 Sk^æ enskildes koppar. I anledning af Bankofullmäktiges underd. skrifvelse den 14 Nov. 1752 fick Banken, enligt Kongl. Brefvet till Kammar-Kollegiet den 24 i samma månad ¹⁾, tillstånd »att vid Avestad till slantar förmynta 40 à 50 Sk^æ af kronokopparen»; hvarom Kollegiets bref afgick till Inspektoren Kiönman den 19 påföljande December. Vidare anhöllo Bankofullmäktige i underdånig skrifvelse den 20 Mars 1753, »att de 5 Sk^æ plattar, som blifvit öfriga af de till slantmyntning af kronokopparen 1752 beviljade 50 Sk^æ, måtte genast få präglas och fullkomnas». Sedan Kammar-Kollegiet under den 30 i samma månad ²⁾ till denna ansökan tillstyrkt nådigt bifall, ankom till Kollegiet Kongl. Maj:ts Bref af den 8 påföljande Maj ³⁾, som biföll den begärda slantmyntningen, hvarom Kollegiets bref af den 25 i sistnämnda månad ⁴⁾ afgick till så väl Bankofullmäktige som Inspektoren Kiönman. Äfven år 1752 myntade Banken slantar af 209 Sk^æ från enskilde inköpt koppar, samt 1754 af en återstod 4 Sk^æ sådan koppar. Tillstånd till sådan myntning blef derjemte meddeladt för följande poster: 1:o På grund af Kongl. Brefvet den 20 April 1750, af den tak-koppar, som ned-

¹⁾ Kammar-Koll. Ankomne Kongl. Bref 1752. fol. 709.

²⁾ Ibidem. Prot. 1753, fol. 2040.

³⁾ Ibidem. Ankomne Kongl. Bref 1753, fol. 197.

⁴⁾ Ibidem. Prot. 1753, fol. 3374.

tagits från Gripsholms klocktorn, och hvarom Kammar-Kollegiet, i anledning af Öfver-Intendenten Grefve Cronstedts¹⁾ derom gjorda begäran, den 18 Mars 1751²⁾ aflät skrifvelser till Landshöfdingarne Friherrarne Friesendorff³⁾ och Fleetwood⁴⁾ samt Myntinspektoren Kiönman i Avestad, med befallning, att vid takkopparens nedtagning skulle en kronobetjent och slottsskrifvaren vara närvarande för att kopparen emottaga och väga, samt sedan till Vesterås och Avestad afsända densamma, hvarefter slantarne till slottsbyggnadsfonden skulle aflemnas. Och borde, i anledning af bemälda Myntinspektors den 18 Augusti sistnämnda år derom gjorda förfrågan, enligt Kammar-Kollegiets beslut den 29 i samma månad⁵⁾, af berörde takkoppar myntas allenast dubbla slantar (2 öre S.m:t). Beloppet af denna koppar gick till 20 Skæ, hvaraf 2 Skæ förmyntades 1751 och 18 Skæ 1752. 2:o På grund af Kongl. Brevet den 17 Juni 1751⁶⁾, i anledning af Kammar-Kollegiets tillstyrkan den 15 i samma månad⁷⁾ å Klara församlings i Stockholm ansökan om slantmyntning af den hopsamlade takkopparen efter den afbrända kyrkan⁸⁾. Härom afgick till Myntinspektoren Kiönman Kammar-Kollegiets bref af den 18 i nyssnämnde månad; och

¹⁾ Grefve Carl Johan Cronstedt blef 1733 Hof-Intendent; 1743 Öfver-Intendent; 1767 President i Kammar-Revisionen; 1769 President i Kammar-Kollegiet. Död 1779.

²⁾ Kammar-Koll. Prot. 1751, T. I, fol. 917 och 934.

³⁾ Friherre Fredrik Friesendorff blef 1747 Landshöfding i Westmanland; 1761 Riks-Råd; 1762 Seraphimer-Riddare. Död 1770.

⁴⁾ Friherre Carl Mårten Fleetwood blef Landshöfding i Halland 1775, i Södermanland 1750. Död 1751.

⁵⁾ Kammar-Koll. Prot. 1751, T. II, fol. 237.

⁶⁾ Kammar-Koll. Ankomne Kongl. Bref 1751, fol. 240.

⁷⁾ Kammar-Koll. Prot. 1751, T. I, fol. 1767.

⁸⁾ Klara kyrka afbrann vid den stora vådelden i Stockholm den 8 Juni 1751.

sedan Biskop Troilius¹⁾ den 29 påföljande Aug.²⁾ hos Kammar-Kollegiet anmält, »att redan vore till Avestad afsände 145 Sk^ä koppar af S:t Clara kyrkas afbrända tak», så beslöt Kollegiet, enligt dess protokoll för den 26 nästföljande September³⁾, »att kopparen af S:t Clara afbrända tak fick till slantar vid Avestad förmyntas, belöpande sig af de till Avestad sände 145 Sk^ä⁴⁾ Clara kyrka behållne 62,905 daler K. m:t». 3:o På grund af Kammar-Kollegiets bref den 13 October 1752⁴⁾ blefvo ock vid Avestad till slantar ommyntade ett och ett halft Sk^ä gammalt Ryskt kopparmynt, som år 1749 ankommit från Österbottens Landtränteri.

Under år 1755 skedde myntning af dubbla slantar, men å beloppet deraf kan icke lemnas uppgift, enär Avestads bruks vågböcker saknas så väl för 1755 som 1756. Vidare synes af Kongl. Brefvet den 25 Maj 1756⁵⁾, att Banken erhöll »rättighet att, oaktadt Kongl. Resolutionen den 23 Juni 1754 förbjöd vidare myntning af ettöre S. m:t, få mynta en liten post sådane slantar», hvarom ock bref till myntbetjente i Avestad från Kammar-Kollegiet afsändes den 15 påföljande Juli. Huruvida någon myntning af dessa 1-öre S. m:t under nämnda år verkligen egt rum, är dock ganska ovisst, enär något sådant mynt icke är känt emellan åren 1751 och 1758. Slutligen blef ock genom

¹⁾ Samuel Troilius, född 1706, blef Prest 1736; Hofpredikant 1740; Konungens och Drottningens Biktader 1741; Öfver-Hofpredikant 1742; Kyrkoherde i Klara församling i Stockholm 1745; Ordenspredikant 1748; Biskop i Westerås den 23 April 1751. Innan han ditflyttat blefvo den 8 Juni 1751 hans Bibliothek och handskriftssamling lågornas rof. Påföljande dag fick han af Konungen i Rådet tillåtelse att till slantar låta förmynta den afbrända Klara kyrkas torn- och tak-koppar. Erkebiskop 1757. Död den 18 Jan. 1764.

²⁾ Kammar-Koll. Prot. 1751, T. II, fol. 241 och 458.

³⁾ Härmed menas troligen Viktualievgit, ty i Avestad utgjorde denna koppar tillhopa 156 Sk^ä stapelstadsvigt, hvaraf 143 Sk^ä utmyntades 1751, 9 Sk^ä 1752 och 4 Sk^ä 1753.

⁴⁾ Kammar-Koll. Registr. 1752.

⁵⁾ Kammar-Koll. Ankomne Kongl. Bref 1756, fol. 200.

Kongl. Brevvet den 6 Juli 1756¹⁾ förklaradt, att »som Riket och Banken vore med det mindre skiljemyntet tillräckligen försedt, så komme allenast plåtmyntningen till påföljande Riksdag att fortsättas, så vida ej Banken dessförinnan skulle finna nödigt att ytterligare af det mindre kopparskiljemyntet blefve myntadt, hvarom då Kongl. Maj:t ville draga försorg». Härom afgick den 3 påföljande Aug. Kammar-Kollegiets bref till Myntinspektoren Kiönman. Någon annan skiljemyntning egde under år 1757 icke heller rum, än dels af 37 Sk \ddot{a} 2 L \ddot{a} gammal koppar från »Amiralitetshusets tak å Skeppsholmen», hvarom Kammar-Kollegiet och Stats-Kontoret den 14 Mars nämnda år²⁾ afläto bref till bemälda Myntinspektor; dels ock af 40 Sk \ddot{a} gammal koppar från »Vadstena klosterkyrka». Af dessa poster blefvo endast 2-öre S. m:t slagne.

Den 20 Juni 1758³⁾ afläts till Kammar-Kollegiet ett Kongl. Bref, hvori, med anledning af Bankofullmäktiges underdåniga skrifvelse den 31 förutgångne Maj, »Kollegiet anbefalldes föranstalta, det 300 Sk \ddot{a} förmyntades af Kronans koppar, hvaraf två tredjedelar till enkla och en tredjedel till dubbla slantar». Och afgick härom Kollegiets bref den 11 påföljande Juli⁴⁾ till Myntinspektoren Kiönman. Genom Kongl. Brevvet den 10 October samma år⁵⁾ anbefalldes ytterligare en myntning af 300 Sk \ddot{a} , hvaraf hälften till dubbla och hälften till enkla slantar, hvarom Kollegiets bref ock afgick till bemälda Kiönman den 23 i samma månad⁶⁾. Denna sednare myntning blef väl icke utförd förr än under nästföljande året, men dermed var början emellertid gjord till en under de påföljande tio åren ganska starkt drifven kopparskiljemyntning. Utom dessa slant-

¹⁾ Kammar-Koll. Ankomne Kongl. Bref 1756, fol. 241.

²⁾ Kammar-Koll. Prot. 1757, T. I, fol. 761.

³⁾ Kammar-Koll. Ankomne Kongl. Bref 1758, fol. 157.

⁴⁾ Kammar-Koll. Prot. 1758, T. II, fol. 142.

⁵⁾ Kammar-Koll. Ankomne Kongl. Bref 1758, fol. 295.

⁶⁾ Kammar-Koll. Prot. 1758, T. II, fol. 861.

myntningar blefvo de från 1751 årligen öfverförde 3 Skæ, som utgjorde återstod af de från 1750 öfverförde 26 Skæ runstycksplattar, under åren 1758 och 1759 i Avestad präglade med 1749 års stämplar. Genom Kongl. Brevet den 23 Juli 1759¹⁾ blefvo Kammar-Kollegiet och Stats-Kontoret vidare anbefallde att »i Avestad låta förmynta till slantar den koppar, bestående af bränvinspannor, kittlar m. m., som för Kronans räkning i de sistförflutna åren blifvit inlösta och ungefärligen torde bestiga sig till något öfver 2000 Skæ. Härom afgick bref så väl den 2 påföljande Augusti²⁾ till Myntinspektoren Kiönman, som ock den 9 i samma månad³⁾ till Bankofullmäktige, hvari bland annat säges, att »genom förmyntningen af den utaf enskilde inköpta kopparen, som vore ungefär 2000 Skæ, skulle det af Banken till samma koppars inlösen lemnade förskott på det sättet blifva återbetaldt». Som emellertid Kammar-Kollegiet fann denna slantmyntning gå alltför långsamt, blefvo, vid Kollegiets sammanträde den 16 påföljande October³⁾, »de Kammarråder, som med myntverket hade att göra, anmodade att med Myntmästaren vid Stockholms myntverk öfverlägga om denna slantmyntning här tiliika kunde verkställas och derom till Kollegiet med utlåtande inkomma». Något svar af dem har icke kunnat återfinnas, men det synes af Kollegiets skrifvelse den 15 påföljande November till Bergs-Rätten i Falun, att förslaget om slantmyntning vid Stockholms myntverk lär hafva mött alltför stora hinder, hvarföre Kollegiet den 18 Januari 1760³⁾ beslöt att i bref till nämnda Bergs-Rätt, hvilket afgick den 21 i samma månad, förnya den förut gjorda anmanningen om så väl slantmyntningens påskyndande, som myntverkets vid Avestad utvidgande för sådant ändamål. Detta allt oakadt vill det synas som slantmyntningen icke

¹⁾ Kammar-Koll. Ankomne Kongl. Bref 1759, fol. 229.

²⁾ Kammar-Koll. Prot. 1759, T. II, fol. 225, 247 och 656.

³⁾ Ibidem 1760, T. I, fol. 119.

blifvit drifven med erforderlig kraft, emedan Kollegiet vid sammanträde den 13 påföljande Februari ¹⁾) fastställde för Kronoinspektoren Gabriel Sevallius ²⁾), vid hans resa till Avestad, en instruktion, hvori bland annat honom föreskrifves: »att tillse 1:o huru slantmyntningen bedrifves; 2:o huru mycket slantar kunde dagligen tillverkas, samt om blindmynt kunde hitkomma och präglas; . . . samt 5:o huruvida ej slantmyntningen vid Avestad kunde drifvas högre än Bergsrätten uppgifvit eller 1,800 Sk^ä årligen». Med anledning af Bankofullmäktiges framställning blef bemälde Myntinspektor vidare af Kammar-Kollegiet anbefalld »att hafva närmare tillsyn vid kopparmyntningen, så att förutom plåtmyntningen, som drefs i särskilda verkstäder, dagligen kunde myntas åtminstone 6 Sk^ä i dubbla och 4 Sk^ä i enkla slantar». Häreom afgick den 5 Juni 1760 ³⁾) Kollegiets bref till så väl Bergsrätten som till Sevallius. Under året 1760 uppdrefs slantmyntningen till 1,860 Sk^ä, det högsta belopp, hvartill densamma något år under Adolf Fredriks regering uppgått.

Efter det genom vådeld den 30 April 1761 större delen af Avestads myntverk uppbrunnit, måste så väl plåtmyntningen, som ock, för några månader, slantmyntningen inställas, hvarpå såsom bevis äfven kan nämnas, att genom Kongl. Brefvet till Kammar-Kollegiet den 25 påföljande Maj ⁴⁾) anbefalldes, »att i Stockholm skulle hvita styfver slås till behöflig mängd, till dess slantmyntningen åter kunde komma i gång i Avestad». Senare på sommaren voro Avestads myntverk så mycket i ordning ställda, att slantmyntning derstädes åter kunde för återstående delen af bruksåret utföras af 1,407 Sk^ä koppar, nemligen af

¹⁾ Kammar-Koll. Prot. 1760, T. I, fol. 341.

²⁾ Gabriel Sevallius var Kronans Myntinspektor vid Avestad från 1760 till 1764.

³⁾ Kammar-Koll. Prot. 1760, T. I, fol. 1271.

⁴⁾ Kammar-Koll. Ankomne Kongl. Bref 1761, fol. 125.

1,188 Sk^ä kronokoppar, 142 Sk^ä slagskattskoppar och 77 Sk^ä efter branden hopsamlad skrotkoppar.

Under år 1761 begärde Gustafsbergs och Carlsbergs bruksdelegare att få vid Avestad mynta slantar, men denna begäran blef, genom Kongl. Brevvet den 8 Sept. samma år till Kammar- och Bergs-Kollegierne, afslagen, hvarom sökanderne genom Kammar-Kollegiets bref den 24 i nämnda månad ¹⁾) blefvo underrättade.

Hos Kammar-Kollegiet anmälde Myntinspektoren Sevallius den 3 Nov. 1762 ²⁾), att »under 1760 väl hade i hvarje vecka myntats 6 Sk^ä dubbla och 4 Sk^ä enkla slantar, men att efter branden, enär en del byggnader voro under uppförande, ej kunde så mycket medhinnas, hvarföre det qvantum af 200 Sk^ä i månaden, som Bergmästaren Leyel lofvat Banken, ej kunde medhinnas mer än under sommaren». Till slantmyntning för år 1762 hade väl anordnats, ej blott afradskopparen 900 Sk^ä samt tullkopparen 600 Sk^ä, utan ock bränvinspaunekoppar; men för samma år blefvo endast 904 Sk^ä till slantar förmyntade. Deremot blefvo under de tre åren 1763—1765 tillhopa 3,585 Sk^ä koppar förmyntade till slantar, hvaraf år 1763 till enkla slantar 200 Sk^ä, men det öfriga endast till dubbla.

Sedan i Kammar-Kollegiets och Stats-Kontorets den 20 Aug. 1766 ³⁾) afgifna utlåtanden, i anledning af Bankofullmäktiges den 30 förutgångne Januari framställda anhållan om slantmyntning af köpt koppar, blifvit tillstyrkt, »det Banken måtte få af private uppköpa koppar der Kronans koppar till slantmyntning ej försloge, dock att Kronan måtte njuta avance af kopparköpet der Bergslagen kunde den göra under priset 853 och 820 daler K. m:t Sk^ä»; hade Kongl. Maj:t i Bref den 27 i förstnämnda

¹⁾ Kammar-Koll. Prot. 1761, T. II, pag. 2964.

²⁾ Ibidem 1762, T. III, fol. 465.

³⁾ Ibidem 1766, T. II, fol. 1162.

månad ¹⁾), med afslag å Bankofullmäktiges anhållan, befallt, »att avancen vid slantmyntning af den utaf Banken köpta kopparen borde Kronan till godo beräknas». Sekreta Utskottet deremot hade i memorial den 6 påföljande October anført, »att Banken skulle tillskyndas kännbar förlust om den skulle vid brist på Kronans koppar ändock betala avance å köpkopparen till slantmyntning, och enär Banken ej vore vidare skyldig anskaffa skiljemynt i rörelsen än för så vidt Kronans koppar dertill försloge, samt avancen ej borde beräknas oftare än då kopparpriset vore sådant att avance vid myntningen verkligen egt rum, så fann Sekreta Utskottet, att Banken borde frikännas från mynt-avances beräknande på förmyntad köpkoppar till slantar, så länge köpkopparens pris vore sådant att avance derå ej kunde ifrågakomma». Detta Sekreta Utskottets beslut blef, genom Kongl. Brevet den 31 October samma år ¹⁾), till vederbörlig efter rättelse Kammar-Kollegiet delgifvet.

Till dubbla slantar förmyntades 895 Sk^æ under år 1766, samt 972 Sk^æ år 1767. Under år 1768 förmyntades allenast 561 Sk^æ till både dubbla och enkla slantar, äfvensom 11 Sk^æ till runstyecken. Slutligen förmyntades år 1769 en liten återstod från föregående år af 8 Sk^æ till slantar, hvarmed upphörde all kopparskiljemyntning för återstående tiden af Adolf Fredriks regering. Derunder hade fortfarande förblifvit gällande den för allt kopparskiljemynt den 20 Augusti 1723 bestämda utmyntningsgrunden af 900 daler K. m:t af ett Sk^æ koppar. Myntningskostnaden hade under samma regering utgjort, för ett Sk^æ räknadt, 21 daler 25 $\frac{1}{2}$ öre å dubbla slantar, 25 daler 6 $\frac{3}{4}$ öre å enkla slantar, samt 38 daler 21 $\frac{1}{2}$ öre å runstyecken, allt S. m:t.

För att få en öfversigt af kopparskiljemyntningen meddelas nu en sammanfattning af den för hvart år dertill an-

¹⁾ Kammar-Koll. Ankomne Kongl. Bref 1766, fol. 1189 och 1825.

vända kopparen, i enlighet med de i myntränskaperne upptagne beloppen.

År.	Avestad.	Kronans egen myntning.	Bankens.		Klara kyrkas.	Grips-holms slotts.	Amira-litets-husets.	Wad-stena kloster-kyrkas.	Summa.
			Krono-koppar.	Enskil-des.					
		Sk ₤	Sk ₤	Sk ₤	Sk ₤	Sk ₤	Sk ₤	Sk ₤	Sk ₤
1751	Slantar	7	—	161	143	2	—	—	313
"	Runstycken	—	—	23	—	—	—	—	23
1752	Slantar	—	40	209	9	18	—	—	276
1753	D:o	—	10	—	4	—	—	—	14
1754	D:o	—	—	4	—	—	—	—	4
1757 ¹⁾	D:o	—	—	5	—	—	32	42	79
1758	D:o	—	304	—	—	—	—	—	304
"	Runstycken	—	—	2	—	—	—	—	2
1759	Slantar	—	1,174	—	—	—	—	—	1,174
"	Runstycken	—	—	1	—	—	—	—	1
1760	Slantar	—	1,860	—	—	—	—	—	1,860
1761	D:o	—	1,407	—	—	—	—	—	1,407
1762	D:o	—	904	—	—	—	—	—	904
1763	D:o	—	1,332	—	—	—	—	3	1,335
1764	D:o	—	822	323	—	—	—	—	1,145
1765	D:o	—	985	120	—	—	—	—	1,105
1766	D:o	—	637	258	—	—	—	—	895
1767	D:o	—	950	22	—	—	—	—	972
1768	D:o	—	557	—	—	—	—	4	561
"	Runstycken	—	11	—	—	—	—	—	11
1769	Slantar	—	8	—	—	—	—	—	8
Summa		7	11,001	1,128	156	20	32	49	12,393

Kopparplåtmyntningen fortgick så väl för Kronans och Bankens som för Stora Kopparbergslagens räkning omedelbart efter Konung Fredrik I:s död, så snart, i enlighet med ofvannämnda Kongl. Bref af den 28 Mars 1751, nya stämplat med Adolf Fredriks namnchiffer dertill hunnit

¹⁾ Avestads bruks vågböcker för åren 1755 och 1756 saknas.

anskaffas. Gustafsbergs och Carlsbergs bruksdelegare åter hade hos Bergs-Kollegiet anhållit att få med gamla stämplor präglade plåtar utaf den af dem tillverkade koppar, emedan deras i Avestad beställda stämplor hade gått sönder. När Bergs-Rådet Rudbeck i Kammar-Kollegiet den 9 Jan. 1752 ¹⁾ föredrog denna ansökning, förklarade Kollegiet, att som Kongl. Maj:t genom förutnämnda Bref befallt, att nya stämplor till allt mynt skulle förfärdigas, så hänvistes sökanderne att direkte hos Kongl. Maj:t anmäla sitt ärende, hvilket dock sedermera icke ifrågakom, enär Stämpelsnidaren Wikman ²⁾ den 14 ¹⁾ i nyssnämnda månad hos Kammar-Kollegiet tillkännagaf, att han till Gustafsbergs plåtar hade förfärdigat 6 par nya stämplor, hvarom han ock hos Bergs-Kollegiet skulle göra anmälan. Plåtmyntning vid Gustafsberg försiggick ock 1752, ehuru stämplingen som vanligt skedde vid Avestad. Och var denna 1752 års myntning, så vidt af i behåll varande plåtar känt är, den enda för Gustafsbergs räkning under Adolf Fredriks regering.

Sedan Sekreta Utskottet i skrifvelse den 7 Februari 1752 förmält, »att Rikets Ständer af Kammar-Kollegiets Riksdagsberättelse ³⁾ inhemtat, hurusom Kongl. Maj:t ej allenast beviljat delegarne i Ljusnedals och Ljungdals kopparverk rättighet att drifva egen myntning till smärre plåtar, utan äfven förordnat, att kopparen på arsenalstaket, på klocktornet å Gripsholms slott samt kopparen af St Clara afbrända torn och tak finge till slantar förmyntas, så hade Sekreta Utskottet väl bifallit Kammar-Kollegiets betänkande, att slantmyntningen, såsom ett Kronans *regule*, blefve endast Kronan förbehållen, hvarföre Bergslagens ansökning om sådan myntning förfölle; men hvad myntnin-

¹⁾ Kammar-Koll. Prot. 1752, T. I, fol. 59 och 96.

²⁾ Carl Johan Wikman, Bankens Stämpelsnidare i Stockholm.

³⁾ Till Riksdagen, som började den 16 Sept. 1751 och slöts den 4 Juni 1752.

gen af smärre plåtar beträffade, så i anseende till rikets båtnad af nya kopparverks upptagande, borde sådane, då de blifvit upptagne på aflägsna och oländiga trakter, understödjas med rättighet till sådan myntning på viss tid, med lika frihet som kopparverken i Jemtland, Herjedalen, samt Svappavara kopparverk i Lappland, emot någon efter verkens tillstånd lämpad rekognition». Detta Sekreta Utskottets beslut blef, genom Kongl. Brevet till Kammar- och Bergs-Kollegierna samt Stats-Kontoret af den 3 Mars 1752¹⁾, till behörig efterrättelse meddeladt. Någon plåtmyntning för Ljusnedal och Ljungdals kopparverks räkning försiggick dock ej förr än under år 1753, det enda år då sådan myntning för nämnde verk under Adolf Fredriks regering lærer verkstälts, så vidt man får sluta af ännu i behåll varande plåtar. Kopparmynt-räkenskaperne lemna nemligen icke någon upplysning i detta hänseende för tiden 1751—1758, enär der endast äro särskildt utförda Garpenbergs kopparverks plåtmyntningar under 1751, 1753, 1754 och 1757, men alla de smärre så kallade privilegierade verkens ringa myntningar sammanförde, nemligen 1753 till 25 Skæ, 1757 till 27 Skæ och 1758 till 5 Skæ koppar.

Plåtmyntningen vid Avestad för så väl Kronans och Bankens som för Stora Kopparbergslagens räkning fortgick oafbrutet intill dess, såsom ofvan är nämnt, större delen af myntverken derstädes genom våldeld förstördes den 30 April 1761. Under de tio åren 1751—1760 hade, inbegripne Garpenbergs och enskildes myntningar, vid Avestad sålunda förmyntats i medeltal årligen omkring 1,950 Skæ koppar till plåtar. Intill den 30 April hade för 1761 plåtmyntningen uppgått till 347 Skæ, och dermed kan äfven antagas, att den egentliga plåtmyntningen i Sverige upphörde; ty ehuru väl, efter plåtmyntverkens 1767 fullkomliga

¹⁾ Kammar-Koll. Ankomne Kongl. Bref 1752, fol. 61.

istandsättande vid Avestad, ännu under några år plåtmyntning derstädes försiggick, så var densamma endast tillfällig, på grund af särskilda derom meddelade beslut, samt till ringa belopp, så att samma myntning för åren 1768 och 1769 blott uppgick tillhopa till 600 Sk^{te} koppar. Orsakerna åter till plåtmyntningens upphörande voro flera, och lemnas derom åtskilliga upplysningar i det till Kammar- och Bergs-Kollegierne samt Stats-Kontoret den 7 Aug. 1766 ¹⁾ aflåtna Kongl. Bref, hvori det heter: »Sedan Kongl. Maj:t den 6 December 1765 öfverlemnadt till Rikets Ständer Bergs-Kollegiets framställning af den 20 förutgångne November, rörande de tryckande svårigheter som hotade kopparverken med undergång ²⁾, hade Rikets Ständer i svar af den 29 Juli 1766 anført, att ovedersägligt vore, det kopparverken erfarit en fördubblad känning förutgångne året af Kongl. Förordningen den 19 Juni 1765 ³⁾, som stadgade att sjötullen eller slagskatten å kopparen borde erläggas efter 72 marks kurs å riksdalern, emot den näst-föregående tiden, då tullen allenast till hälften med bankosedlar efter dalertalet blifvit erlagd, samt för 1766 och följande år skulle genom sjötullens betalning med kurant silfvermynt eller plåtar och ett deremot nedsatt kopparpris, komma att vidkännas en svår och odräglig mistning, och detta en verkan af den högt uppstigne vixelkursen samt deraf uppkomne förvirring i penningrörelsen, hvarigenom kopparverken blifvit satte ur stånd att efter förra tidens bruk låta förmynta sin koppar i plåtar och dem i rörelsen utgifva, och såmedelst kunna hålla kopparen i ett

¹⁾ Kammar-Koll. Ankomne Kongl. Bref 1766, fol. 945.

²⁾ Bergslagen fick väl under de fyra åren 1762—1765 tillstånd till pollettmyntning, men denna, endast afsedd för Bergslagens behof af nödigt skiljemynt, kunde, till ett belopp af tillhopa blott 72 Sk^{te} koppar, icke hjälpa Bergslagens svåra penningeställning.

³⁾ Modée, Publ. Handl., Del. VIII, pag. 6063. Intill 1743 erlades tullen i guld- eller silfvermynt, men derefter tilläts att betala den med bankosedlar emot 20 proc:s tillökning i stället för karoliner.

jennt och visst pris efter myntfoten till 60 Rdr skeppundet, samt dermed undgå den förlust som vid kopparafsättningen eljest blifvit, så af den höga tullafgiften, som af några få afnämnares sammansättning. Och alldenstund denna utväg, om den ock härefter blefve möjlig och inrättningarne vid Avestad åter komme istånd, så att plåtmyntningen derstädes fortsättas kunde, likväl icke kan anses blifva för kopparverken gagnelig i framtiden, så vida författningarne rörande penningeverket en slik plåtmyntning icke lära medgifva; ty pröfvade Rikets Ständer skäligt och för riket nyttigt, att till kopparverkens lisa och uppmuntran stora sjötullen eller slagskatten för kopparen finge derefter erläggas likmätigt tulltaxan, på sätt som skett innan den förnyade tullförordningen af den 19 Juni 1765 utkommit, samt kopparverken således återfå hvad de i senare hälften af 1765 och 1766 deröfver kunna hafva utbetalt». Härom afgingo Kammar-Kollegiets bref så väl till Tulldirektören som Myntinspektoren Paqualin ¹⁾ i Avestad.

Genom den kopparverken sålunda beredda lindring vid stora sjötullens beräknande afsågs mer deras understödjande vid koppartillverkningens drifvande, än någon deras uppmuntran att åter fortsätta den sedan år 1761 afstannade plåtmyntningen ²⁾, hvilket förhållande äfven tydligen ådagaläggas af Sekreta Utskottets skrifvelse den 11 October 1766, hvari bland annat säges: »Genom 1739 års Riksdagsbeslut är fastställt, att plåtmyntet såsom nästan alltid ostadigt i värde emot silfver och dessutom tärande, i anseende till den kostsamma förseln, samt ovigt och besvärligt till förvarande, borde afskaffas samt nödiga anstalter dertill göras. Och ehuruväl rikets rörelse så väl

¹⁾ Gustaf Paqualin var Kronans Inspektör vid myntet i Avestad från 1764 till 1787.

²⁾ Under åren 1763 och 1765 stämplades väl 20 Skñ koppar till plåtar af från 1761 öfverblifna ämnesplåtar, men härtill begagnades tydligen 1761 års stämplat, och torde, med afseende på beloppets ringhet, denna myntning icke böra hänföras till den vanliga plåtmyntningen.

som Bankens till större delen nu för tiden vore ställd på plåt- och kopparmyntet, dock som ganska litet plåtar nu i flera år varit i rörelse och någon tillmyntning deraf icke heller skett af de kopparverk, som dertill haft tillstånd, utan ock gärkopparen blifvit till utförsel fri, förutom den del, som ginge till messingsbrukens och kopparslagarnes förarbetning, samt erfarenheten jemväl visat att en myckenhet plåtar blifvit till utrikes orter afförde och upparbetade, så att den stock, som i Banken funnes, torde utgöra det mesta som ännu i riket vore kvar: alltså fann Sekreta Utskottet ingen betänklighet tillstyrka, det enligt 1739 års Riksdagsbeslut sådane mått och steg måtte tagas, att landet med tiden måtte blifva detta svåra myntet qvitt och att Kongl. Maj:t fördenskull täcktes förordna det plåtmyntningen dädanefter borde upphöra». Om verkställighet af hvad sålunda utaf Sekreta Utskottet blifvit beslutadt, afgick ock till Kammar-Kollegiet ett Kongl. Bref af den 2 December 1766¹⁾). Det dröjde dock ej länge förr än de för kopparhandeln missgynsamma förhållandena tvungo Stora Kopparbergslagens Deputerade att till Kongl. Maj:t ingå med en böneskrift, innehållande bland annat, »att Bergslagen måtte förunnas fri plåtmyntning, såsom af ålder varit, och hvartill deras kontrakt om Avestads bruk gäfve anledning». Detta ärende föredrogs i Kongl. Rådkammaren den 19 Jan. 1768²⁾), hvarvid beslöts, att »ehuruval å ena sidan förekom, hvad författningarne emot plåtmyntning innehölle, dock enär intet annat val syntes öfrigt, än antingen Bergslagen skulle gå förlorad, eller ock i den nöd, som vore för handen, vidtaga de utvägar, som vore möjliga och med minsta olägenheter för dess följder kunde bidraga till Bergslagens upprätthållande, fördenskull och då utmyntningen af några hundra Skē koppar icke kunde vara af den betydhet, att de angelägna financeoperationer derigenom huf-

¹⁾ Kammar-Koll. Ankomme Kongl. Bref 1766, fol. 2233—37.

²⁾ Ibidem 1768, fol. 15.

vudsakligen kunde rubbas, eller deras ändamål förfelas, så fann Kongl. Maj:t i denna bekymmersamma ställning ej något annat hjälpmedel till Bergslagens understöd än att, till befordran af penningetillgången och afsättning på koppartillverkningen för 1768, samma Bergslag må förunnas frihet till 600 Sk \ddot{a} :s utmyntning i plåtar, i händelse Bergslagen ej kunde afsätta kopparen till det pris, hvartill den kunde förmyntas, hvilket på Bergslagens bepröfvande finge ankomma, hvarvid dock Kongl. Maj:t ville till Bergs-Kollegiets försorg öfverlemna, det sådane anstalter måtte vidtagas, att för framtiden någon vidare myntning ej måtte begäras eller vidare blifva nödig». Detta Kongl. Maj:ts beslut blef genom utdrag ur Rådkammarens protokoll för sistnämnde dag delgifvet Bergs- och Kammar-Kollegierne, som med anledning deraf till vederbörandes efterrättelse meddelade behöriga föreskrifter. Härom afgick särskildt bref till Myntinspektoren Paqualin den 21 Januari 1768. Då till denna plåtmyntning, som börjades nyssnämnda år, för hvilket ock stämplarne dertill blefvo förfärdigade, icke lærer medhunnits att användas mer än 287 Sk \ddot{a} 12 L \ddot{a} koppar, inkom bemälde Paqualin till Kammar-Kollegiet med en skrifvelse af den 22 Maj 1769, i anledning af Bergshauptmannen Hedenblads ¹⁾ begäran att »för Stora Kopparbergslagens räkning få i plåtar utmynta en inom nästlidne året på den beviljade myntningssumman varande rest 312 Sk \ddot{a} 8 L \ddot{a} koppar». Med bifall härtill afgick Kammar-Kollegiets bref till Paqualin den 29 i sistnämnda månad ²⁾. Den keppar, som användes till dessa 600 Sk \ddot{a} :s myntning, finnes i 1769 års vågbok sålunda uppförd, nemligen från den 31 Oct. 1768 till den 31 Aug. 1769 af

¹⁾ Per Hedenblad var Direktör vid Avestads myntverk från 1758 till 1788. Från 1762 kallades Bergmästaren Bergshauptman.

²⁾ Kammar-Koll. Prot. 1769, T. II, fol. 143.

Bergslagens koppar	464	Sk	15	L.
Från den 16 Jan. till den 30 Aug. 1769				
af Kronans slagskatt	86	»	14	»
Från den 10 Dec. 1768 till den 24 Juni				
1769 köpt koppar	48	»	11	»
eller tillhopa 600 Sk.				

För lättare åskådliggörande af hela plåtmyntningen för åren 1751—1769 meddelas här ur myntränskaperne ett sammandrag af den dertill använda kopparen, enligt den 1715 den 17 Maj bestämda utmyntningsgrunden af 540 daler K. m:t ur skeppundet.

År.	Kronans		Bankens. Krono- koppar.	StoraKop- parbergs- lagens.	Garpen- bergs.	Mindre Privil. verks.	Enskildes.	Summa.
	Slagskatt.	Afrads- koppar.						
	Sk	Sk	Sk	Sk	Sk	Sk	Sk	Sk
1751	63	101	541	654	3	—	91	1,453
1752	181	61	1,103	276	—	—	47	1,668
1753	150	61	776	615	74	25	628	2,329
1754	196	138	835	758	76	—	878	2,881
1755	—	—	1,318	1,509	—	—	—	2,827
1756	—	—	1,337	874	—	—	—	2,211
1757	224	—	1,479	395	63	27	305	2,493
1758	55	—	543	356	—	5	501	1,460
1759	—	—	132	299	—	—	615	1,046
1760	—	—	584	452	—	—	55	1,091
1761	327	—	10	10	—	—	—	347
1763	14	—	—	11	—	—	—	25
1764	13	—	—	—	—	—	—	13
1765	—	—	—	9	—	—	—	9
1766	—	—	—	76	—	—	—	76
1768	—	—	—	288	—	—	—	288
1769	—	—	—	312	—	—	—	312
Summa	1,223	361	8,658	6,894	216	57	3,120	20,529

Sedan vi sålunda nu genomgått allt hvad under Adolf Fredriks regering med kopparmyntningen egt något omedelbart sammanhang, må någon uppmärksamhet äfven egnas åt så väl kopparhandeln, särdeles med afseende på plåtförseln, som ock kursförhållandena under nämnda tid, såsom på kopparmyntningen utöfvande ett väsentligt inflytande. Man finner då först, att ehuru väl de emot plåtars utförande förut anförda förbuden af den 25 Jan. 1743, den 30 Juli 1744 samt den 25 Febr., 4 Sept. och 10 Oct. 1745, fortfarande förblefvo i sin allmänlighet gällande, så blefvo tid efter annan mångfaldiga undantag derifrån gjorda, hvaribland må endast nämnas de tillstånd till plåtars utförsel, som meddelades genom Kongl. Brefven till Kammar-Kollegiet: 1:o af den 14 Dec. 1752¹⁾, då Ostindiska kompaniet fick tillåtelse att »af Banken tillhandla sig 700 Sk^{en} myntplåtar eller 63,000 plåtar och desamma utskeppa», hvarom Kammar-Kollegiets bref af den 2 Jan. 1753¹⁾ afgick till General-Tullarrende-Societetens Herrar Fullmäktige; 2:o af den 3 Aug. 1756²⁾, då Associerade af Vexelkontoret³⁾ fingo rätt att utföra den myntade eller omyn-

¹⁾ Kammar-Koll. Ankomne Kongl. Bref 1752, fol. 757 och Prot. 1753, T. I, fol. 4.

²⁾ Ibidem 1756, T. II, fol. 320.

³⁾ Det första Vexelkontoret inrättades den 12 Dec. 1747, då de tre första Riksståndens Talmän jemte några Deputerade af Sekreta Utskottet undertecknade kontraktet derom med Herrar Erland och Carl Broman, Th. Plongren, Gust. Kierman, Joh. Stenman och Johan H. Lefebure, i uppgifvet ändamål att till pari, 36 mark nedsätta vexelkursen. Det började sin verksamhet 1748 och upphörde med 1756 års slut, under hvilken tid Banken förlorade 12,369,614 d:r K.m:t samt Kronan 2,054,514 daler K.m:t. Det andra Vexelkontoret med samma Associerade inrättades den 13 Oct. 1756, men blef upphäfdt i Dec. samma år. Det tredje Vexelkontoret upprättades med Henrik König och Associerade samt tog sin början den 19 (29) Nov. 1756 och upphörde den 7 Nov. 1757. Till detta Kontor betalade Banken, under titel vexelskador för 1757, från 1761 till 1765 3,565,000 daler K.m:t samt Kronan 4,103,858 daler 16 öre K.m:t, äfvensom 200,000 daler S.m:t i plåtar, hvilka med samma summa i sedlar återbetalades. Det fjerde Vexelkontoret, som upprättades med Bor-

rade koppar samt silfvermynt, som Banken dit lemnade, hvarvid det utskeppade plåtförrådet uppgick till 4776 $\frac{2}{3}$ Sk \ddot{a} eller 2,579,400 daler K. m:t, hvarför silfver skulle inköpas, hvilket likväl icke skedde, utan återbetalades samma summa år 1760 utan ränta i daler K. m:ts-sedlar. 3:o. Af den 27 Maj 1766¹⁾, hvori omförmäles, att »som Sekreta Utskottet förutsett att plåtmyntet med tiden borde afskaffas, och således funnit för godt, det Bankens liggande plåtstock måtte småningom till silfver förvandlas; och ehuruväl i detta afseende nödigt vore, att de plåtpartier, som af Banken kunde afyttras, blefve till utförsel frigifne, hade dock Utskottet funnit betänkligt tillstyrka, att de mot kopparplåtars utförsel tillförne utfärdade förbud och förordningar upphäfdes, eller utskeppningsfriheten blefve allmän; alltså hade Sekreta Utskottet ansett rådligast, att Banko-Direktionen, hvarje gång den ville aflåta plåtar till utskeppning, sådant hos Kongl. Maj:t må annäla, samt Kongl. Maj:ts tillåtelse erhålla att samma plåtar fritt och utan tull eller andra umgälders finge utföras.» Utom de nu anförda meddelades äfven flera dylika tillstånd till myntplåtars utförsel under åren 1757, 1759 och 1766²⁾. Vidare

mästaren Gust. Kierrman samt Handelsmännen Grill och Lefebure, tog sin början den 14 Juni 1758 samt upphörde i Maj 1761. Till detta kontor betalade Banken, utom åtskilliga intressefriheter, 3,615,000 daler K. m:t samt Kronan, dels 681,000 daler K. m:t, dels 10,236,923 » » . Alltså utgjorde Bankens förlust tillhopa 19,549,614 daler K. m:t samt Kronans 17,076,295 » »

eller tillsammans 36,625,909 daler K. m:t uppå dessa trenne vaxelkontor, som voro afsedda, men oaktadt sådana uppoffringar dock icke lyckades, att hålla vaxelkursen vid pari, utan denna vaxlade åren 1757—1761 mellan 48 och 75 mark. Se vidare *Modée Publika Handlingar* VIII pag. 5,890 till 6,020, 6,023 till 6,061 samt 7,063 till 7091.

¹⁾ Kammar-Koll. Ankomne Kongl. Bref 1766 fol. 597.

²⁾ Kammar-Koll. Prot. 1757 fol. 1736 och 1759 fol. 551. Kongl. Bref 1766 fol. 1673.

inhemtas af Kongl. Brevet till Kammar-Kollegiet den 26 Nov. 1756 ¹⁾, rörande den för plåtars utförsel bestämda afgift af $\frac{1}{2}$ procent under namn af rekognition, att »enär, sedan den näst derförut förflutne Riksdagen, eller från 1750 års början, åtskillig myntad koppar, uppgående, enligt Sjötullkammarens förteckning af den 31 Maj 1756, tillsammans till 5,671 Sk^æ 5 L^æ 7 $\frac{1}{2}$, hvarför rekognitions-afgiften bordt utgöra 1321 daler 3 öre, blifvit från riket utskeppad, men sådan afgift ej derför blifvit erlagd, så anbefalldes Kammar-Kollegiet att samma afgift från vederbörande infordra och för framtiden så laga, att Kronans rätt ej trädde för nära då myntplåtar medgäfvos till utförsel.»

Hvad slutligen beträffar kursförhållandena, så bibehöll sig medelkursen på Hamburg 1751—1756 någorlunda jemnt vid 40 mark och detta oansedt 1755 års starka missvekt uppdrifvit spannmålspriset från 25 à 26 mark till 36 mark tunnan i Juli 1756, under hvilket år hit infördes spannemål för nära 6,000,000 daler S. mt. Men så snart Sverige år 1757 blef inveckladt i Tyska sjuåriga kriget, började äfven kursen ansenligt stiga, oaktadt alla genom de inrättade vaxelkontoren gjorda bemödanden att nedsätta densamma. Sålunda vaxlade kursen 1757 mellan 40 $\frac{1}{2}$ och 48 $\frac{1}{2}$, då medelkursen var 48 mark; 1758 » 49 » 55
 » » » 50²⁾ » ; 1759 » 47 » 55
 » » » 49²⁾ » ; 1760 » 55 » 70
 » » » 62²⁾ » ; 1761 » 68 » 75
 » » » 72²⁾ » ; 1762 » 73 » 108
 » » » 88 » ; 1763 » 73 » 103
 » » » 88 » ; 1764 » 80 » 96
 » » » 88; samt 1765 » 80 » 94.
 » » » 87 mark.

¹⁾ Kammar-Koll. Ankomne Kongl. Bref 1756, fol. 962.

²⁾ Modée, Publika Handl. VIII, pag. 5933.

Genom de under 1765 års Riksdag ¹⁾ vidtagna åtgärder till sedelstockens minskning afsågs äfven, att kursen skulle sänkas, men enligt beräkning endast småningom, så att då kursen genom Kongl. Kungörelsen den 13 Februari 1766 bestämdes till 70 mark, borde den framdeles sänkas 4 mark om året. Sålunda stadgades genom Kongl. Förordningen den 11 November 1766, att kursen för 1767 skulle stå vid 66 mark, men den föll sistnämnda år till 42½ mark. Ytterligare bestämdes genom Kongl. Förordningen den 8 November 1767, att kursen icke fick falla under 42 mark, hvilken förordning dock genom en ny sådan af den 21 Dec. 1769 förklarades böra med sistnämnda års slut till all kraft och verkan upphöra. Sedan derefter, genom Kongl. Kungörelsen den 1 Mars 1770, Lånebanken blifvit åter öppnad för fastighetslån till belopp af 12,000,000 daler K. m:t, började kursen snart att åter stiga och vexlade under år 1770 mellan 55 och 67 mark. Den ifrågakommande myntrealisationen kom icke vid 1769 års Riksdag ²⁾ till verkställighet, och åtgärderne till mynt- och penningeväsendets ordnande inskränkte sig allenast dertill, (hvilket till en del redan förut i Kongl. Förordningen den 20 November 1766 blifvit utlofvadt,) att genom Kongl. Förordningen den 9 Januari 1770 ³⁾ stadgades, »det Bankens kopparmynts sedlar skulle framdeles med verkligt silfvermynt inlösas, samt kopparmyntet och kopparmyntsräkningen afskaffas, hvarunder ock tillika all vaxkurs-räkning i kopparmynt då komme att förfalla.» Förberörde löften hunno dock icke under Adolf Fredriks återstående korta regeringstid gå i fullbordan, utan kommo till förverkligande först i sammanhang med 1776 års myntrealisation.

¹⁾ Riksdagen började den 15 Jan. 1765 och slöts den 15 Okt. 1766.

²⁾ Riksdagen började i Norrköping den 19 April 1769, flyttades till Stockholm i Juni samma år och slöts der den 30 Jan. 1770.

³⁾ Modée, Publika Handl. IX, pag. 128.

GUSTAF III.

Redan under år 1771 skedde en liten runstycksprägling af 1 Skē 12 Lē kronokoppar, hvilka från 1768 årligen blifvit öfverförda å Avestads Bruks myntarelöns räkning af Bankens runstycksmyntning sistnämnda år; men de å berörda räkning från samma år öfverförda 47 Skē 2 Lē af Bankens plåtmyntning, likasom de äfven från 1768 å Stora Kopparbergslagens plåtmyntningsräkning öfverförda 12 Skē 15 Lē koppar, blefvo år 1775 dels till enskilde personer, dels till Avestads manufakturkontor omynadtade anordnade ¹⁾. Vid nämnda runstycksmyntning begagnades 1768 års stämplor, enär de nya med Gustaf III:s namnchiffer ej blefvo gillade förr än då Stämpelsnidaren Alexander Bjurling ²⁾ den 5 Mars 1772 ³⁾ inför Kammar-Kollegiet »föreviste ritningar till stämplor för slant- och plåtmyntet, samt fick derå approbation, hvarom bevis genom Herr Grefvens och Presidentens ⁴⁾ egenhändiga påskrift meddelades».

Ehuruväl genom Kongl. Förordningen den 9 Januari 1770 blifvit bestämdt, att kopparmyntsräkningen skulle afskaffas, blef dock det första kopparmynt, som derefter

¹⁾ Förhållandet var med dessa särskilda myntarelöns- och myntomkostnads-räkningar, att sedan å den allmänna myntningsräkningen blifvit uppfördt det belopp i koppar, hvartill myntarelönerne och myntomkostnaderne uppgingo, så blefvo beloppen förda till dessa särskilda räkningar, samt med högst få undantag alltid sedermera deri såsom förmyntade redovisade, hvarföre ock i här ofvan anförda myntningstabeller samma belopp koppar äro sammanförda med den förmyntade koppar, hvarifrån myntarelönen och myntomkostnaden är tagen; men enär 1771 års myntning är från det allmänna bruket ett undantag, så har densamma bort blifva särskildt omnämnd.

²⁾ Alexander Bjurling blef den 13 Dec. 1767 efter Johan Wikman nämnd till stämpelsnidare vid Avestad. Han dog 1772.

³⁾ Kammar-Koll. Prot. 1772, T. 1, fol. 1709.

⁴⁾ Grefve Carl Johan Cronstedt.

slogs, ett öre kopparmynt, hvaraf, med Gustaf III:s namnchiffer och årtalet 1772, myntades för Bankens räkning till 6,900 daler S. m:t 23 Sk^{er} kronokoppar, enligt den senaste utmyntningsgrunden af den 20 Augusti 1723, som nu i räkenskaperne finnes uttryckt med 300 daler S. m:t. Likaså, oaktadt i förutnämnda Kongl. Förordning och i enlighet med Rikets Ständers underdåniga hemställan vid 1769 års Riksdag blifvit stadgadt, att kopparmynt derefter borde afskaffas, förekom dock i Kammar-Kollegiet den 28 Juni 1773 ¹⁾ frågan om kopparmyntningens möjligen snara fortsättande. I protokollet för nämnda dag är nemligen antecknad: »Förehades Eisensnidaren Wikmans ²⁾ i Avestad ingifna utkast till myntpräglar, hvilka han projekterat till myntning af plåtar, tvåöres- samt ettöres-stycken och runstycken, i händelse Hans Kongl. Maj:t skulle framdeles finna för godt att låta slå sådana myntsorter vid Avestads bruk. Dessa projektstämplor skulle i bref till Kongl. Maj:t i underdånighet öfverlemnas, med hemställan om approbation, samt att sådana stämplor af Wikman måtte förfärdigas till framdeles bruk, derest af dessa myntsorter någon vidare myntning skulle komma att anställas». Denna sålunda ifrågasatta fortsättning af kopparmyntningen fick först tillämpning på plåtmyntningen, ty på grund af Kongl. Brefvet den 5 Juli 1775 ³⁾ infordrades Kammar-Kollegiets utlåtande, »huruvida Avestads kopparmyntverk vore i det skick, att der kunde till plåtar förmyntas ett ausenligt parti gammal arbetad koppar, äfvensom rörande tiden, omkostnaden och afbränningen dervid». Med anledning häraf förfrågade sig Kammar-Kollegiet i bref den 17 i nyssnämnda månad härom hos Myntinspektoren Paqualin i

¹⁾ Kammar-Koll. Prot. 1773, T. II, fol. 444.

²⁾ Johan Gabriel Wikman, son af Bankens stämpelsnidare Carl Johan Wikman, blef efter Bjurling den 29 Okt. 1772 nämnd till stämpelsnidare i Avestad. Se Kammar-Koll. Prot. 1772 T. III, fol. 637.

³⁾ Kammar-Koll. Ankomne Kongl. Bref 1775, N:o 138.

Avestad, som den 24 i samma månad svarade, att »ehuru-
väl en del arbetare då vore mycket ovane och otamde,
skulle dock 20 Sk^{te} plåtar om dagen kunna förfärdigas,
hvarvid omkostnaden blefve lika den som 1715 bestämdes,
med afdrag af gårmakarelön, eller tillhopa 38 daler 14 öre,
hvidan kronans behållning blefve å hvar skeppund 501
daler 18 öre K. m:t. Efter nämnda års myntfot borde
således en tolfdalers plåt i metallvigt väga 8 $\frac{1}{2}$ P , en sex-
dalers plåt 4 $\frac{1}{2}$ P , en tredalers plåt 2 $\frac{1}{2}$ P samt en sex-
marks plåt 1 $\frac{1}{2}$ P ». Derefter insände Kollegiet den 28 näst-
följande Aug. till Kongl. Maj:t sin underdåniga berättelse i
ämnet, med förmälan, »att kopparmyntningsverkstäderna i
Avestad voro i så godt skick och fullkomligt stånd, att
myntning af plåtar derstädes genast kunde komma i gång
och deraf åtminstone 20 Sk^{te} dagligen förfärdigas». Med
anledning häraf anbefalldes Kammar-Kollegiet, genom Kongl.
Brefvet den 7 derpå följande September¹⁾, »att förståndiga
vederbörande om anskaffande af kol till 2 à 3000 Sk^{te}
koppars förmyntning till Maj 1776», hvarjemte tillkänna-
gafs, »att endast tolfdalers plåtar borde myntas och dertill
nyttjas de gamla myntpräglar, som vid Avestad vore att
tillgå. Och skulle det myntarbetarne, enligt resolution af
den 27 Februari 1772²⁾, anslagna understöd medan mynt-

¹⁾ Kammar-Koll. Ankomne Kongl. Bref 1775, N:o 206.

²⁾ Kammar-Koll. Kongl. Bref 1772, fol. 70. Deri anföres: Sedan
på grund af Stora Kopparbergets Grufve-Rätts å Bergslagens väg-
nar hos Kongl. Maj:t anförde besvär öfver Kammar- och Bergs-
Kollegiernes samt Stats-Kontorets den 14 Febr. 1771 aflåtna afstyr-
kande utlåtande, i anledning af så väl Bergshauptmannen Hedenblads
hos Bergs-Kollegiet gjorde andragande om det lidande, hvari Bergs-
lagen såsom arrendator af Avestads kronobruk blifvit försatt, sedan
slantmyntningen derstädes blifvit inställd, som ock af myntarbetarnes
samt kopparsmedernes vid Avestad hos Bergskoll. ingifne klagoskrift,
med anhållan om hjälp och understöd i deras genom förberörde in-
dragning iråkade fattiga och arbetslösa tillstånd, bemålde Kollegier
och Stats-Kontor den 2 påföljande Aug. afgifvit förnyadt utlåtande;

ningen varade upphöra». Härom afgick Kammar-Kollegiets bref den 18 September 1775 ¹⁾ till Myntinspektoren Paqualin i Avestad och Grufve-Rätten i Falun. Till följd häraf inkom Grufve-Rätten den 7 påföljande Oktober till Kammar-Kollegiet med en skrifvelse, hvori dels tillkännagafs, »att så väl kol som arbetare finnes, samt att verkstäder till den beslutade plåtmyntningen vore i ordning», dels ock »hemställdes: 1:o att för myntningens skyndsamma verkställighet måtte af Banken lånas 2 à 300 Skæ räntekoppar till dess den afsedda kopparen kunde hinna anskaffas; 2:o, att af sex- och tredalers plåtar så många kunde få förmyntas, som vid justeringen finnes vara för lätta till tolfdalers plåtar, emedan annars för stor förlust i tid och afbränning skulle vid omsmältning uppstå; 3:o, att myntarelönen, som enligt 1715 års myntfot var bestämd till 16 daler 3½ öre K. m:t, med 25 procents tillökning för skeppundet, måtte förhöjas till 20 daler 4¾ öre i myntad koppar; samt 4:o, att afbränningen måtte in natura få afskrifvas». Kammar-Kollegiet har den 20 i sistnämnda månad ²⁾ tillstyrkt nådigt bifall till hvad Grufve-Rätten i första och andra punkterna hemställt, men de tvänne öfriga punkterna ansåg Kollegiet sig icke kunna bifalla, nemligen den tredje punkten af det skäl, att »Stora Kopparbergslagen enligt kontrakt af den 2 September 1760, § 9, åligger att verkställa all af Kongl. Maj:t anbefalld kopparmyntning efter stadgad myntordning af år 1715», samt fjerde punkten, emedan den vore stridande emot Kongl. Brevet

så hade Kongl. Maj:t i Bref den 27 Febr. 1772 funnit billigt, att, sedan genom kopparmyntningens upphörande öfver 50 myntarbetare vid Avestad kommit i fattiga omständigheter och åsamkat sig en skuld af 19,987 daler K. m:t, Kronan borde förhjelpa dem med understöd af spannemål samt befrielse från Kronoutlagors utgifvande.

¹⁾ Kammar-Koll. Prot. 1775, T. III, fol. 99.

²⁾ Kammar-Koll. Prot. 1775, T. III, fol. 328.

den 16 Maj 1747¹⁾). Sedan i Bref till Kammar-Kollegiet af den 1 påföljande November²⁾ Kongl. Maj:t afslagit Kollegiets hemställan i förutnämnda första punkt, men bifallit framställningen rörande andra punkten, afgick här- om den 17 i sistnämnda månad³⁾ Kollegiets skrifvelse till så väl Landshöfdingen Friherre Carl Cederström⁴⁾ och Falu Grufve-Rätt som ock Myntinspektoren Paqualin.

Denna »plåtmyntning för Krouns räkning af bränvins- pannekoppar» försiggick under våren 1776, enligt utmynt- ningsgrunden af den 17 Maj 1715 till 180 daler S. m:t af skeppundet, samt finnes i mynträkenskaperna sålunda bokförd, att under Mars månad förmyntades

	28 Skæ	16 Læ	till	5,184 daler S. m:t			
under April	117	» 12	» »	21,168	»	»	»
» Maj	362	» 8	» »	65,232	»	»	»

eller tillhopa 508 Skæ 16 Læ till 91,584 daler S. m:t. Då härtill läggas 19 » 1 » 12 $\frac{1}{2}$ i afbränning, blifver

527 Skæ 17 Læ 12 $\frac{1}{2}$ hela kopparätgången. Myntarelönen åter utgjorde, å 5 daler 11 öre 20 pgr S. m:t å skeppundet, 2,732 daler 8 öre S. m:t. I enlighet med förut anförda Kongl. Brefvet den 7 September 1775, blefvo alla dessa plåtar stämplade med vid Avestad befintliga gamla stämplor, hvarföre de icke heller kunna särskiljas från äldre slagna myntplåtar.

Med afseende på myntarelönen och afbränningen vid ifrågavarande plåtmyntning hade Grufve-Rätten i Falun

¹⁾ Anfördt pag. 351.

²⁾ Kammar-Koll. Ankomne Kongl. Bref 1775, N:o 256.

³⁾ Kammar-Koll. Prot. 1775, T. III, fol. 581.

⁴⁾ Friherre Carl Cederström blef 1738 Assessor och 1744 Hof-Ratts- Råd i Åbo Hof-Rätt; 1755 Lagman i norra Finland; sedermera Landshöfding i Stora Kopparbergs Län. Död 1793. Han blef stamfader för den genom hans son Öfversten Frih. Olof Cederström å Finska Riddarhuset under N:o 12 introducerade Friherrliga ätten Cederström.

hos Kongl. Maj:t anført underdåniga besvär öfver Kammar-Kollegiets den 20 Okt. 1775 fattade beslut, innehållande afslag på begäran om myntarelönens förhöjande för myntplatar samt afbränningens beräkande in natura. Sedan i anledning häraf infordrade utlatanden, från Kammar-Kollegiet af den 19 Mars¹⁾) och från Bergs-Kollegiet af den 22 Maj 1776, inkommit, förklarade Kongl. Maj:t i Bref till bemälda Kollegier af den 19 påföljande September²⁾), »att då den anbefallda, till 2 à 3000 Sk π beräknade, plåtmyntningen af tolfdalers platar sedermera blott till 500 Sk π sig bestigit, kunde för så ringa belopp någon förhöjning i myntarelönen icke beviljas, men skulle Bergslagen få beräkna afbränningen in natura». Härom afgick den 13 Mars 1777³⁾) Kammar-Kollegiets bref till Myntinspektoren Paqualin.

Ifrågavarande stämpling af kopparplåtar, i ändamål att såsom mynt utgifvas, blef sålunda den sista efterdyningen af detta under mer än 130 år begagnade myntslag. Orsaken dertill, att Kongl. Maj:t och Kronan ännu en gång anlitade denna sorts redan sedan flera år upphörda myntning, torde böra sökas deri, att sedan, enligt Kongl. Förbudet den 11 September 1772⁴⁾) emot all bränvinsbränning och försäljning, medgifvandet af bränvinspannekoppars qvarblifvande i egarnes vård föranledt flera missbruk, så, efter det genom Kongl. Brefvet den 17 Maj 1775 bränvinsbränningen förklarats vara en Kronans rättighet och komma att ställas under förpaktning, ville man, genom beredandet af en för bränvinskopparnes egare önskvärd utväg att förmånligt göra sig af med den derefter för alltid till ett ursprungliga ändamål oanvändbara kopparen, äfven på det säkraste sätt förekomma den annars svåråtkomliga lönnbränningen. Såsom förberedande åtgärd för utförandet

¹⁾ Kammar-Koll. Prot. 1776 T. I, fol. 614.

²⁾ Kammar-Koll. Ankomne Kongl. Bref 1776, N:o 240.

³⁾ Kammar Koll. Prot. 1777, T. I, fol. 560.

⁴⁾ Modée. Publika Handl. X, pag. 65 och pag. 487.

af en sådan afsigt med ifrågavarande koppars afyttring, infordrades, såsom förut är visadt, under 1775 års sommar upplysningar angående Avestads myntverkstäders tillstånd, och då härpå ingått gymnsamma svar, samt i Kongl. Brevet den 7 Sept. 1775 den ifrågasatta plåtmyntningen beräknats kunna uppgå till 2 à 3000 Sk \ddot{a} , så bestämdes i 5 punkten af Kongl. Kungörelsen den 14 i sistnämnda månad, angående bränvinsbränningens verkställande för Kronans räkning, att »de, som ville till Kongl. Maj:t och Kronan för-yttra deras derefter för dem sjelfva onyttiga bränvinspannor och öfriga brämeriredskap af koppar, skulle vid desammas afleverering uti Landtränterierne derför genast njuta betalning till två daler Kopparmynt för hvar mark viktualie-vigt ren koppar». Detta pris, motsvarande 640 daler K. m:t för ett Sk \ddot{a} stapelstadsvigt, var vid ifrågavarande tid kopparens vanliga handelspris, och syntes med 100 daler K. m:t öfverstiga kopparens till plåtar senast bestämda utmyntningsgrund af 540 daler K. m:t. Härvid bör dock uppmärksammas, att sedan från och med 1772 riksdalerns medelkurs å Hamburg satt sig vid 72 mark, samt kopparmyntplåtarne dervid å utländska marknaden bibehållit det dem åstämplade värdet, eller från år 1715 3 daler S. m:t å riksdalern, så motsvarade ännu 1 Sk \ddot{a} stapelstadsvigt i myntplåtar 180 daler S. m:t eller 60 R:dr, då deremot 1 Sk \ddot{a} samma vigt i annan koppar gällde blott 640 daler K. m:t eller, efter 72 marks kurs, omkring 35½ R:dr. Kronan skulle således, förutom vinande af det här förut antydda ursprungliga ändamålet med denna plåtmyntning, äfven haft deraf en betydlig penningvinst vid dess fortsättande till det först beräknade höga beloppet af flera tusen Sk \ddot{a} . Men sedan till Maj månads slut 1776 ej medhunnits utmyntas mer än något öfver 500 Sk \ddot{a} , orsakade den samma år utförda myntrealisationen sådana förändrade förhållanden i afseende på mynt- och penningväsendet, att den till en del i verket satta plåtmyntningen inställdes,

och uti Kongl. Brevet den 18 påföljande September¹⁾ befalldes, »att redan inköpt eller derefter inköpande bränvinspannekoppar skulle i Avestad omsmidas till bladkoppar». Genom Kongl. Förordningen den 27 November 1776²⁾, om befordrande af stadga och säkerhet i rikets mynt- och penningeväsende, hade nemligen riksdalern blifvit bestämd att från och med år 1777 i allmänna rörelsen antagas och beräknas till 18 daler K. m:t eller 6 daler S. m:t, hvilket motsvarar en parikurs af 72 mark. Det kunde således icke längre blifva för Kronan en fördel, utan tvertom en betydlig förlust, att vidare utmynta kopparen i plåtar till 180 daler S. m:t, som derefter motsvarade 30 R:dr. Och bör häri en antaglig förklaring sökas till den kort förut beslutade starka plåtmyntningens hastiga afstannande.

Som, enligt nyssnämnda 1776 års Förordning, från 1777 års början likaledes skulle afskaffas alla dittills begagnade räknevärden af daler, mark och öre kopparmynt eller silfvermynt, samt derefter allenast brukas räkning i riksdaler, skillingar och runstycken, så upphörde dermed ock myntplåtarnes dittills gällande egenskap af verkligt mynt. Då till följd deraf snart uppstod fråga om till hvad värde dessa plåtar i allmänna rörelsen borde beräknas, förfrågade sig, bland andra, Landshöfdingen Friherre Örn-sköld³⁾, i skrifvelse den 10 Mars 1777 till Kammar-Kollegiet, »huruvida myntade kopparplåtar borde efter kopparpriset 2 daler K. m:t eller 5 skillingar 4 runstycken marken i uppbörd mottagas, då allmogen erhöile något mer än hvar till plåtarna voro slagne, eller ock enligt präglade värdet». Häröfver utlät sig Kollegiet den 17 i samma

¹⁾ Kammar-Koll. Prot. 1776, T. III, fol. 431.

²⁾ Modée, Publika Handlingar X, pag. 726.

³⁾ Per Abraham Örnsköld blef 1751 Sekreterare och 1756 Assessor i Bergs-Kollegiet; 1759 Bergs-Råd; 1762 Landshöfding i Medelpad, Ångermanland och Jemtland samt 1769 Landshöfding i Södermanlans Län; Friherre 1771. Död 1791.

månad¹⁾), »att å ena sidan vore för Kronan för stor förlust att mottaga plåtarne efter åstämplade värdet af tre daler S. m:t motsvarande en riksdaler. men å andra sidan vore obilligt att beräkna plåtar blott lika slantar, enär de förre till 540 och de sednare till 900 daler K. m:t af skeppundet utmyntats», alltså ansågs »billigt att gå en medelväg och låta plåtarne i Kronans räkenskaper mottagas efter kopparens fulla värde, hvarom allt dock underd. hemställa till Kongl. Maj:t skulle afgå». Säsom svar härå afläts till Kammar-Kollegiet och Stats-Kontoret Kongl. Brevvet den 7 Oktober 1777, hvori förklarades, »att som innehafvarne af sådana kopparplåtar, hvilka ännu kunna finnas i enskilde personers händer och hvarken äro eller nu mera behöfva anses såsom mynt, äro berättigade att använda meranämnde slags plåtar till det värde, som de efter kopparens pris nu i allmänhet ega», så hade myntade kopparplåtars innehafvare »en obehindrad rättighet, att sådane plåtar utan föregången anmälan antingen låta upparbeta till hvarje-handa kopparsniden, eller till utrikes orter utskeppa emot det att . . . den redan fastställda tullafgiften³⁾ derför betalades. . . . Jemväl måtte oftaberörda plåtar emottagas i Ränterierna till 45 riksdaler Specie för skeppundet, och i följd deraf en tolfdalers plåt betalas med en riksdaler, en niodalers plåt med trettiosex skilling, en sexdalers plåt med tjugufyra skilling och proportionaliter de mindre delarne af plåtar». . . . I öfverensstämmelse härmed utgick till allmänhetens efterrättelse Kammar-Kollegiets kungörelse den 29 Oktober 1777⁴⁾. Sådanda fick allmänheten vid myntplåtarnes inlösen väl åtnjuta någon förhöjning utöfver hvad Kammar-Kollegiet enligt allmänna koppar-

¹⁾ Kammar-Koll. Prot. 1777, T. I, fol. 584.

²⁾ Kammar-Koll. Ankomne Kongl. Bref 1777, N:o 206.

³⁾ Enligt Kongl. Brevvet den 18 Maj 1774.

⁴⁾ Kammar-Koll. Prot. 1777, T. III, pag. 498.

priset föreslagit, men genom myntrealisationen hade dock orsakats plåtinnehafvarne en förlust af 25 proc., utgörande skillnaden emellan inlösningspriset 45 riksdaler samt det förut gällande myntvärdet 60 riksdaler skeppundet. Det dröjde dock icke länge förr än genom Kongl. Brevet den 11 Mars 1778¹⁾ stadgades, »att friheten till de myntade kopparplåtarnes aflemnande i Kronans kassor emot kontant betalning eller till kronoutskyldernas godtgörande så mycket mera genast borde upphöra, som deras innehafvare sådant oaktadt likväl egde obehindrad rättighet, att sådane plåtar utan hinder och omgång antingen låta upparbeta till hvarjehanda kopparsmidan eller till utrikes orter i större eller mindre partier utskeppa». Härom utgick den 31 i samma månad Kammar-Kollegiets kungörelse till allmänhetens efterrättelse.

Med afseende på *skiljemyntningen* afäto Bankofullmäktige till Kammar-Kollegiet den 29 Augusti 1776 en skrifvelse med begäran att slantmyntning vid Avestad genast måtte verkställas, till följd hvaraf Kollegiet den 2 September²⁾ derom tillskref Myntinspektoren Paqualin. Men då ingen verkställighet häraf från Avestad förspordes, företrädde Stats-Sekreteraren Liljencrants³⁾ hos Kammar-Kollegiet den 21 December samma år⁴⁾ och förmälde sig hafva »fått Kongl. Maj:ts nådiga befallning att muntligen gifva Kollegiet tillkänna, hurusom Bankofullmäktige anført besvär deröfver, att oaktadt de redan i Augusti begärt att

¹⁾ Kammar-Koll. Ankomme Kongl. Bref 1776, N:o 43.

²⁾ Kammar-Koll. Prot. 1776, T. III, fol. 2.

³⁾ Johan Liljencrants, (hette förut Westerman), blef 1761 Handelsintendent; fick 1767 Kammar-Räds titel; 1768 adlad; 1770 tjänstgörande Kommers-Råd; 1773 Stats-Sekreterare vid Handels- och Finance-Expeditionen; 1776 Friherre; 1778 t. f. President i Stats-Kontoret; 1786 Riks-Råd; 1789 President i Kommers-Kollegiet; 1809 Seraphimer-Riddare; 1812 Grefve. Död 1815.

⁴⁾ Kammar-Koll. Prot. 1776, T. III, fol. 971.

genom Kollegiet slantar måtte blifva vid Avestad myntade, sådant dock dittills icke blifvit verkställt, samt att Banken till allmänhetens missnöje hade brist på skiljemynt, hvadan Kollegiet strax hade att foga anstalt det etthundra Skē koppar utan uppehåll blefve till slantar förmyntade och till Banken insände». Sistnämnde dag afgick härom Kollegiets bref till Myntinspektoren Paqualin »att genast, vid ansvar för all oreda, föranstalta det Banken blefve betjent med nödigt kopparmynt». Sedan derefter Paqualin hos Kammar-Kollegiet anmält, att Banken begärt det ytterligare 100 Skē koppar måtte till slantar förmyntas, förklarade Kollegiet, i bref till bemälde Myntinspektor af den 9 Januari 1777¹⁾, sig icke hafva något deremot att erinra. Slutligen afläto Bankofullmäktige den 19 Juni sistnämnde år till Kammar-Kollegiet en skrifvelse, hvari förmäles, att »sedan Kongl. Maj:t och Kronan ifrån 1777 års början sjelf disponerade dess tionde- och afradskoppar, hvarigenom Banken saknade den myntningsfond till kopparskiljemynt, som berörde kronoinkomst dittills utgjort, så hade Fullmäktige trott sig böra anhålla, att då tillräckligt kopparmynt till allmänhetens förnöjande och publika behof icke förefunnnes, författning i anledning deraf måtte vidtagas med afseende på allmänna rörelsens behof. För att emellertid lätta tillgången på nämnda myntsort hade Fullmäktige i December 1776 föranstaltat myntning af 200 Skē till slantar.» Med anledning häraf beslöt Kammar-Kollegiet, i samråd med Stats-Sekreteraren Liljencrants, den 25 i samma månad²⁾, att 100 Skē koppar skulle genast till slantar förmyntas, hvarom bref afgingo till så väl Bankofullmäktige som Myntinspektoren Paqualin.

Dessa skiljemyntningar verkställdes sålunda:
1:o. För Banken förmyntades af kronokopparen:

¹⁾ Kammar-Koll. Prot. 1777, T. 1, fol. 26.

²⁾ Kammar-Koll. Prot. 1777, T. II, fol. 425.

dubbla slantar från Febr. till Sept. 1777 . . .	179 Sk \bar{u}	=	8,950 R:dr
» » Aug. och Nov. 1778 . . .	6 » 15 L \bar{u}	=	337 » 24 sk.
enkla » Augusti » . . .	16 » 16 »	=	840 » — »
runstycken December » . . .	15 » — »	=	750 » — »
<hr/>			
Summa	217 Sk \bar{u} 11 L \bar{u}	=	10,877 R:dr 24 sk.

2:o. För Avestads bruks myntarelön myntades:

dubbla slantar från Novemb. 1777—1778 . . .	29 Sk \bar{u}	=	1,450 R:dr
enkla slantar Septemb.—Novemb. » . . .	3 » 4 L \bar{u}	=	160 »
runstycken 1779 . . .	5 » — »	=	250 »
<hr/>			
Summa	37 Sk \bar{u} 4 L \bar{u}	=	1,860 R:dr,

eller tillsammans förmyntade 254 Sk \bar{u} 15 L \bar{u} till 12,737 R:dr 24 sk. När till denna förmyntade koppar lägges afbränningen, à 1½ L \bar{u} å Sk \bar{u} , 19 Sk \bar{u} 2 L \bar{u} , blifver hela kopparåtgången 277 Sk \bar{u} 17 L \bar{u} .

Utmyntningsgrunden vid dessa skiljemyntningar förblef densamma, som bestämdes den 20 Augusti 1723, ehuru, såsom det ofvan synes, här uttryckt med 50 R:dr af skeppundet. Med tillämpning af det genom 1776 års realisation förändrade myntvärdet, motsvarade dock denna utmyntningsgrund numera 100 R:dr = 600 daler S. m:t eller 1800 daler K. m:t, ty myntet fortfor att ega samma vikt som sedan 1723, d. v. s. 2 öre S. m:t vägde 6,67 ort, 1 öre S. m:t 3,33 ort samt 1 öre K. m:t 1,11 ort. Myntarelönen åter utgick för de dubbla slantarne med 6 R:dr 36 skill. 8 rst., för de enkla slantarne med 7 R:dr 43 skill. 4 rst., samt för runstycken 12 R:dr 24 skill., allt skeppundet. Stämplarne stuckos af Johan Gabriel Wikman, till de dubbla slantarne år 1777, samt till de enkla slantarne och runstyckena 1778, hvilka årtal förefinnas å dessa myntsorter.

I nedanstående tabell lemnas nu ett sammandrag af alla under Gustaf III:s regering endast i Avestad verkställda kopparmyntningar.

År.	Plåtar.		2 ö. S. m.t.		1 ö. S. m.t.		1 ö. K. m.t.		Summa.	
	Sk.ö.	L.ö.	Sk.ö.	L.ö.	Sk.ö.	L.ö.	Sk.ö.	L.ö.	Sk.ö.	L.ö.
1771	—	—	—	—	—	—	1	12	1	12
1772	—	—	—	—	—	—	23	—	23	—
1776	508	16	—	—	—	—	—	—	508	16
1777	—	—	179	—	—	—	—	—	179	—
1778	—	—	35	15	20	—	—	—	55	15
1779	—	—	—	—	—	—	20	—	20	—
Summa	508	16	214	15	20	—	44	12	788	3

Denna tid af nio år (1771—1779) kan betraktas såsom ett kopparmyntningens öfvergångs-tidskifte, under hvilket upphörde icke allenast kopparmyntplåtarnes gångbarhet som mynt, utan äfven begagnandet af myntets gamla räknevärden. Härmed kan således ock den egentliga kopparmyntningens historia anses vara afslutad. Det torde då vara lämpligt att här i lätt öfverskådliga sammandrag framställa så väl alla de värdeförändringar vårt mynt undergått, som ock kopparens många utmyntningsgrunder alltifrån den tid då kopparmynt i riket först infördes och intill dess detsamma efter förloppet af halftannat århundrade för alltid upphörde att utgöra en hufvudsaklig del af det utelöpande rörelsekapitalet. För att vid dessa jemförelser alltid ega en stadigvarande beräkningsgrund, skall riksdalern, som från 1542 till 1830 förblef både till skrot och korn nästan alldeles oförändrad, begagnas såsom värdemätare, ej blott i förhållande till daler S. m.t. och daler K. m.t., utan ock till varan koppar; hvarvid bör uppmärksammas, dels att värdeberäkningen alltid sker på grund af riksdalerns parikurs enligt senast gällande myntbestämmingslag, och således oberoende af den under tiden ombytliga vexelkursen, dels ock att denna riksdalerns kurs alltid utsattes i mark kopparmynt, för att erhålla en under hela kopparmyntningstiden likartad mätare af myntets, såväl af silfver som koppar, ständigt fortgaende värdenedsättning.

I afseende först å *myntbestämmingslagarne* må erinras, att då kopparmyntet i riket år 1624 infördes, stod detta lika i värde med silfvermyntet, så att en daler i kopparmynt sva-

rade emot en daler i silfvermynt, samt en riksdaler var lika en och en half daler eller sex mark. Men redan med år 1626 började kopparmyntet, och fortfor allt sedermera, att i värde falla emot silfvermyntet, så att slutligen måste, genom Kongl. Förordningen den 26 Aug. 1633, *kopparmyntets första nedsättning* bestämmas till 2 mot 1 i silfvermynt, hvarigenom 1 R:dr Specie blef lika $1\frac{1}{2}$ daler S. m:t eller 3 daler K. m:t eller 12 mark K. m:t. *Kopparmyntets andra nedsättning* till $2\frac{1}{2}$ mot 1 i silfvermynt skedde genom Kongl. Förordn. den 24 Mars 1643, hvarigenom 1 R:dr Specie blef lika med $1\frac{1}{2}$ daler S. m:t eller $3\frac{3}{4}$ daler K. m:t eller 15 mark K. m:t. Efter att alltifrån 1619 riksdalern i allmänna rörelsen *beräknats* till 52 öre, blef genom Kongl. Förordningen om myntet den 7 Okt. 1665 så väl Specieriksdalern lagligen bestämd att motsvara $1\frac{1}{8}$ daler S. m:t, som ock *kopparmyntet för tredje och sista gången* nedsatt till 3 mot 1 i silfvermynt, hvadan således 1 riksdaler Specie då blef lika med $1\frac{1}{8}$ daler S. m:t eller $4\frac{1}{8}$ daler K. m:t eller $19\frac{1}{2}$ mark K. m:t. Genom Kongl. Förordningen den 19 Mars 1681 blef 1 R:dr Specie bestämd att vara lika med 2 daler S. m:t eller 6 daler K. m:t eller 24 mark K. m:t. Kopparmyntets genom Kongl. Förordningen den 17 Maj 1715 stadgade förhöjning med 50 procent af det åstämplade värdet hade till följd att derefter 1 R:dr Specie blef lika med 3 daler S. m:t eller 9 daler K. m:t eller 36 mark K. m:t. Slutligen blef genom Kongl. Förordningen d. 27 November 1776 1 R:dr Specie bestämd att vara lika med 6 daler S. m:t eller 18 daler K. m:t eller 72 mark K. m:t.

Svenska myntet i allmänhet hade sålunda under dessa 150 år (1626—1776) blifvit nedsatt till en tolfedel emot hvad detsamma var i början af ifrågavarande tidskifte, enär 1 R:dr Specie då var lika med 6 mark äfven i kopparmynt, men i slutet deraf svarade emot 72 mark K. m:t. Hvad särskildt beträffar silfvermyntet, hade detsamma genom fyra reduktioner blifvit nedsatt till en fjerdedel af hvad det lagligen gällde 1624. Kopparmyntet åter hade, obe-

roende af silfvermyntets värdenedsättning, genom trenne reduktioner blifvit nedsatt till en tredjedel af dess vid första införandet åstämplade värde. För att således finna vårt mynts rätta värde vid en viss tidpunkt, bör vid evalvationen deraf uppmärksammas, icke blott inom hvilka af dessa sju myntreduktioner, som bestämma myntets parikurs, tiden faller, utan ock dessutom den ombytliga och stundom ganska höga vexelkursen.

Kopparmyntets många omvexlande utmyntningsgrunder upplysas af följande öfversigtstabell, särskildt för skiljemyntet och särskildt för plåtmyntet.

1:o. *Skiljemynt.*

Utmyntningsgrunderns		Myntsort.	1 Sk ^{te} koppar stapelstadsvigt utmyntadt till			1 Specieriksdaler motsvarar i värde.			
N:r.	Datum.		R:dr Specie.	Daler S. m:t.	Daler K. m:t.	Kopp. mark stapelst.vigt.	Daler S. m:t.	Daler K. m:t.	Parikurs mark K. m:t.
I	1624 $\frac{2^4}{3}$	$\frac{1}{3}$ öre.	87 $\frac{1}{2}$	131 $\frac{1}{4}$	131 $\frac{1}{4}$	4 $\frac{1}{2}$	1 $\frac{1}{2}$	1 $\frac{1}{2}$	6
II	1625 $\frac{9}{11}$	2, 1, $\frac{1}{2}$ och $\frac{1}{3}$ öre.	100	150	150	4	1 $\frac{1}{2}$	1 $\frac{1}{2}$	6
III	1633 $\frac{2^4}{9}$	$\frac{1}{3}$ öre s. m:t.	66 $\frac{2}{3}$	100	200	6	1 $\frac{1}{2}$	3	12
IV	1638 $\frac{1^3}{2}$	1 och $\frac{1}{3}$ öre s. m:t.	55	82 $\frac{1}{2}$	165	7 $\frac{1}{3}$	1 $\frac{1}{2}$	3	12
V	1653	$\frac{1}{3}$ öre s. m:t.	53 $\frac{1}{3}$	80	200	7 $\frac{1}{2}$	1 $\frac{1}{2}$	3 $\frac{3}{4}$	15
VI	1660 $\frac{2^3}{11}$	2 $\frac{1}{2}$, 2, 1 o. $\frac{1}{2}$ öre k. m:t.	64	96	240	6 $\frac{1}{2}$	1 $\frac{1}{2}$	3 $\frac{3}{4}$	15
VII	1669 $\frac{2^3}{3}$	1 öre s. m:t.	53	86 $\frac{1}{8}$	258 $\frac{3}{8}$	7 $\frac{1}{3}$	1 $\frac{5}{8}$	4 $\frac{7}{8}$	19 $\frac{1}{2}$
VIII	1665 $\frac{1^9}{12}$	$\frac{1}{6}$ öre s. m:t.	61 $\frac{1}{3}$	100	300	6 $\frac{1}{2}$	1 $\frac{5}{8}$	4 $\frac{1}{4}$	19 $\frac{1}{2}$
	1674 $\frac{2^0}{2}$	1 öre s. m:t.							
IX	1680 $\frac{2^1}{3}$	1 och $\frac{1}{6}$ öre s. m:t.	64	104	312	6 $\frac{1}{2}$	1 $\frac{5}{8}$	4 $\frac{7}{8}$	19 $\frac{1}{2}$
X	1707 $\frac{1^2}{3}$	$\frac{1}{6}$ öre s. m:t.	66 $\frac{2}{3}$	133 $\frac{1}{3}$	400	6	2	6	24
XI	1714 $\frac{3^0}{16}$	1 öre s. m:t.	75	150	450	5 $\frac{1}{3}$	2	6	24
		$\frac{1}{8}$ öre s. m:t.	83 $\frac{1}{3}$	166 $\frac{2}{3}$	500	4 $\frac{1}{3}$	2	6	24
XII	1715 $\frac{2^5}{2}$	1 öre s. m:t.	90	180	540	4 $\frac{1}{2}$	2	6	24
		$\frac{1}{10}$ öre s. m:t.	100	200	600	4	2	6	24
XIII	1715 $\frac{1^3}{5}$	$\frac{1}{6}$ öre s. m:t.	106 $\frac{2}{3}$	213 $\frac{1}{3}$	640	3 $\frac{1}{2}$	2	6	24
XIV	1719 $\frac{2^3}{3}$	1 öre k. m:t.	104 $\frac{1}{6}$	312 $\frac{1}{2}$	937 $\frac{1}{2}$	3 $\frac{1}{25}$	3	9	36
XV	1723 $\frac{2^0}{8}$	1 öre k. m:t. ¹⁾	100	300	900	4	3	9	36

¹⁾ De från 1730 slagne 1 öre S. m:t och från 1743 2 öre S. m:t äro alla myntade enligt 1723 års utmyntningsgrund till 900 daler K. m:t af 1 skeppund koppar.

2:o. *Plåtmynt.*

Utmyntnings- grundens		Myntsort.	1 Sk ^{te} koppar stapel- stadsvigt utmyntadt till			1 Specieriksdaler mot- svarar i värde			
N:r.	Datum.		R:dr Specie.	Daler S. m:t.	Daler K. m:t.	Kopp. mark stapelst. vigt	Daler S. m:t.	Daler K. m:t.	Parkurs mark K. m:t
I	1644 $\frac{2}{3}$	10 D:r s. m:t.	46	69	172 $\frac{1}{2}$	8 $\frac{1}{3}$	1 $\frac{1}{2}$	3 $\frac{1}{4}$	15
II	1646 $\frac{1}{5}$	10, 4, 2 och 1 D:r s. m:t	52	78	195	7 $\frac{2}{3}$	1 $\frac{1}{2}$	3 $\frac{1}{4}$	15
III	1649 $\frac{1}{4}$	8, 4, 2 och 1 D:r s. m:t.	50	75	187 $\frac{1}{2}$	8	1 $\frac{1}{2}$	3 $\frac{1}{4}$	15
IV	1660 $\frac{1}{3}$	8, 2 och 1 D:r s. m:t.	56	84	210	7 $\frac{1}{4}$	1 $\frac{1}{2}$	3 $\frac{1}{4}$	15
V	1660 $\frac{1}{11}$	8, 2 och 1 D:r s. m:t.	60	90	225	6 $\frac{3}{4}$	1 $\frac{1}{2}$	3 $\frac{1}{4}$	15
VI	1666 $\frac{2}{10}$	2 och 1 D:r s. m:t.	53	86 $\frac{3}{8}$	258 $\frac{3}{8}$	7 $\frac{1}{3}$	1 $\frac{1}{2}$	4 $\frac{1}{4}$	19 $\frac{1}{2}$
VII	1674 $\frac{2}{2}$	5, 3, 2 och 1 D:r s. m:t ¹⁾ .	61 $\frac{1}{3}$	100	300	6 $\frac{1}{2}$	1 $\frac{1}{2}$	4 $\frac{1}{4}$	19 $\frac{1}{2}$
VIII	1709 $\frac{3}{12}$	2, 1 och $\frac{1}{2}$ D:r s. m:t.	60	120	360	6 $\frac{3}{4}$	2	6	24
IX	1715 $\frac{1}{4}$	1 och $\frac{1}{2}$ D:r s. m:t.	67 $\frac{1}{2}$	135	405	5 $\frac{2}{3}$	2	6	24
X	1715 $\frac{1}{5}$	1 och $\frac{1}{2}$ D:r s. m:t ²⁾ .	60	180	540	6 $\frac{3}{4}$	3	9	36

Slutligen meddelas här nedan ett sammandrag af all från och med 1624 till och med 1779 till kopparmynt använd koppar, jemte det enligt hvarje utmyntningsgrund deraf blifna belopp penningar, alltid i R:dr Specie efter parikurs beräknadt. Härvid må erinras: 1:o, att, på samma sätt som vid de sednare myntningstabellerna skett, äfven nu, så väl vid kopparvigten som penningebeloppet, de brutna talen förvandlats till hela tal; 2:o, att kreutzermyntningen år 1632, ehuru, såsom stödd på utländsk myntfot, icke upptagen bland de på Svenska myntsorter tillämpliga utmyntningsgrunderna, för fullständighetens skull här dock anföres, enär densamma uteslutande utgjort hela det sistnämnda årets ganska starka kopparmyntning; 3:o, att myntteckensmyntningen, såsom hvarken tillhörande plåt- eller skiljemyntningen, i nedanstående sammandrag till beloppet icke upptages, ehuru i tabellerne å under Carl XII:s och

¹⁾ På grund af Kongl. Förordn. den 19 Mars 1681 sloges äfven plåtar å 8 och å en half daler S. m:t enligt denna utmyntningsgrund.

²⁾ Enligt Kongl. Brefvet den 19 Maj 1716 fingo äfven slas plåtar å 4 och å 2 daler S. m:t efter denna utmyntningsgrund.

Ulrika Eleonoras regeringar till kopparmynt använd koppar samma myntningsbelopp finnas införda, för alla tio mynttecknen tilihopa med 1456 Sk \ddot{a} koppar; samt 4:o, att de här nedan upptagna, till 1 öre K. m:t ompräglade mynttecknen

1:o. *Skiljemynt.*

	Kopparens		
	Vigt, Sk \ddot{a} stapelstadsvigt.	Utmyntningsgrund, R:dr Spec.	Myntningsbelopp, R:dr Specie.
1624	86	87 $\frac{1}{2}$	7,525
1625—1631	22,622	100	2,262,200
1632	8,000	71 $\frac{1}{6}$	568,889
1633—1638	7,797	66 $\frac{2}{3}$	519,800
1638—1652	29,150	55	1,603,250
1653—1659	5,175	53 $\frac{1}{3}$	276,000
1661—1664	2,183	64	139,712
1666—1679 ¹⁾	8,085	61 $\frac{7}{13}$	497,540
1669 och 1673 ²⁾	1,888	53	100,064
1680—1686 ³⁾	1,020	64	65,280
1707—1709	100	66 $\frac{2}{3}$	6,667
1715—1718 ⁴⁾	200	106 $\frac{2}{3}$	21,333
1719	440	104 $\frac{1}{6}$	45,833
1719—1722 ⁵⁾	267	104 $\frac{1}{6}$	27,812
1724—1750	9,991	100	999,100
1751—1769	12,393	100	1,239,300
1771—1779	279	100	27,900
Summa	109,676	—	8,408,205

¹⁾ Från 1666 $\frac{1}{6}$ öre S. m:t och från 1674 äfven 1 öre S. m:t enligt VIII utmyntningsgrunden af 100 daler S. m:t = 61 $\frac{7}{13}$ R:dr å Sk \ddot{a} .

²⁾ För 1669 och 1673 endast 1 öre S. m:t.

³⁾ Från 1680—1686 har här blifvit följd den genom Kammar-Koll. bref den 2 April 1680 stadgade utmyntningsgrunden på 104 daler S. m:t, hvadan här lemnats å sido de i myntränskaperne för samma tid upptagne, nemligen på 105 daler för 1 öre och på 107 daler 5 $\frac{1}{3}$ öre för $\frac{1}{6}$ öre allt S. m:t.

⁴⁾ Den ringa och blott till »många Sk \ddot{a} » bestämbara skiljemyntningen under 1715 års vinter, dels af $\frac{1}{6}$ öre S. m:t med året 1713, dels af 1 öre S. m:t med året 1715, har här icke kunnat upptagas annat än i sammanhang med den större sexlingsmyntningen 1715 af dertill år 1714 anordnade 100 Sk \ddot{a} koppar enligt utmyntningsgrunden af den 13 Maj 1715.

⁵⁾ Till ett öre K. m:t ompräglade mynttecken.

belöpte sig till 8,000,000 stycken, motsvarande, efter ett till 2 öre S. m:t nedsatt inlösningsvärde, 500,000 daler S. m:t, men ompräglade till 1 öre K. m:t endast 83,333 daler S. m:t eller 27,778 R:dr, hvartill åtgått $266\frac{2}{3}$ Sk \ddot{a} koppar.

2:o. *Plåtmynt.*

	Kopparens		
	Vigt, Sk \ddot{a} Stapel- stadsvigt.	Utmynt- ningsgrund, R:dr Spec.	Myntnings- belopp, R:dr Specie.
1644	3,848	46	177,008
1649—1654	14,332	50	716,600
1655—1659	17,485	50	874,250
1660	2,904	56	162,624
1660—1664	14,384	60	863,040
1667—1673	4,841	53	256,573
1674—1691 ¹⁾	98,310	61 $\frac{7}{13}$	6,049,848
1710—1714	20,595	60	1,235,700
1714—1717 ²⁾	1,759	60	105,540
1715—1718 ³⁾	17,988	60	1,079,280
1719	4,839	60	290,340
1720—1750	93,014	60	5,580,840
1751—1769	20,529	60	1,231,740
1776	509	60	30,540
Summa	315,337	—	18,653,923

¹⁾ Utmyntningsgrunden af den 20 Febr. 1674, på 100 daler S. m:t, af Sk \ddot{a} , förblef städse densamma intill 1691, men vid evaluation till R:dr motsvaras dessa 100 daler af $61\frac{7}{13}$ R:dr, à $1\frac{2}{5}$ daler på R:drn, intill dess myntbestämmningslagen af den 19 Mars 1681 stadgade, att 2 daler S. m:t vore lika 1 R:dr, hvarefter 100 daler S. m:t således blefvo lika 50 R:dr.

²⁾ Under dessa åren 1714—1717 afses plåtmyntningen i Stockholm af metallkanoner. Denna myntning fortgick egentligen endast under åren 1714 och 1715 till 1752 Sk \ddot{a} , samt under 1716 och 1717 allenast af några rester skrot och sågspån till 7 Sk \ddot{a} .

³⁾ Genom Kongl. Förordn. den 17 Maj 1715 blef det slagna kopparmyntet upphöjdt med hälften af det åstämplade värdet, hvarefter skeppundet blef utmyntadt till 180 daler S. m:t i stället för till 120 daler S. m:t, men genom myntets sålunda skedda verkliga nedsättning förblef utmyntningsgrunden, beräknad efter den oförändrade riksdalern, ändock densamma som förut.

I afseende på handeln med kopparmyntplåtar under Gustaf III:s regering må anföras, att desamma under de första åren fingo, efter särskild derom gjord ansökning, ur riket föras emot den i Kongl. Brefvet den 18 Maj 1774 stadgade tullavgiften, samt, enligt Kongl. Brefvet den 17 Dec. 1773 ¹⁾), från 1774 års början efter ett dervid beräknadt värde af 48 R:dr Hamburger Banko för skeppundet, i stället för de förut vid plåtars förtullning beräknade 52 R:dr för skeppundet. Genom Kommers-Kollegiets kungörelse den 29 Mars 1775 ²⁾), grundad på Kongl. Reskriptet af den 1 i samma månad, blef ock det uti Kongl. Förbudet af den 30 Juli 1774 emot myntade kopparplåtars oloffliga utförande stadgade straff förmildradt derhän, att de som derefter beträddes med att »utan föregången anmälan och erhållet nådigt tillstånd hafva befattat sig med sådana plåtars utförsel, ej borde anses med hårdare straff än varans konfiskation, med det mera, som tullagarne i allmänhet ålägga dem som annan tullförsnillning föröfva.» Genom förut anförda Kongl. Bref af den 7 Oktober 1777 fick allmänheten dock snart fri förfoganderätt öfver myntplåtarna, vare sig till upparbetning eller utskeppning emot fastställda tullavgifter. Åt Banken hade, likasom tillförne egt rum, tid efter annan meddelats nådigt tillstånd till myntplåtars tullfria utförsel, och genom Kongl. Brefvet den 10 Juli 1775 ³⁾) erhöll Banken full frihet att utan föregången anmälan »derefter tullfritt utföra alla derifrån kommande myntade kopparplåtar.»

Ehuruväl vid det år 1768 Stora Kopparbergslagen meddelade särskilda tillstånd till plåtmyntning uttryckligen förklarats, att för framtiden någon vidare plåtmyntning ej måtte ifrågakomma, hade dock den under förflutna tider länge vunna erfarenheten, att kopparen i form af myntade

¹⁾ Kammar-Koll. Ankomne Kongl. Bref 1773, fol. 648.

²⁾ Modée. Publika Handl. X, pag. 437.

³⁾ Kammar-Koll. Ankomne Kongl. Bref 1775, N:o 143.

plåtar var å den utländska marknaden mest begärlig, hos Stora Kopparbergslagen framkallat den önskan, att ännu vidare få begagna denna väl bepröfvade utväg att göra kopparen hos utländingen lätt afsättlig. För sådant ändamål ingick Bergslagen i början af år 1786, genom sitt ombud Sekreteraren Halldin ¹⁾, till Kammar-Kollegiet med ansökning, att, »i anseende till felande afsättning af Bergslagens koppartillverkning, få prägla kopparplåtar och dem såsom annan handelsvara utur riket utskeppa». När Kammar-Kollegiet den 6 Mars 1786 ²⁾, i närvaro af Stats-Sekreteraren Friherre Liljencrants, företog detta ärende, beslöts: »Som stämplade kopparplåtar nu mera icke gälla inom riket som mynt, och Bergslagen, som till följd af 8 § i det om Kopparverket afslutade köpekontrakt ³⁾ är skyldig att vid Avestad hålla verkstäderna vid makt samt löna myntsmeder och drängar, härigenom får tillfälle att sysselsätta dessa arbetare, hvilka på några år icke haft något myntarbete att förrätta, ty biföll Kollegiet, det må Bergslagen låta med Kronans stämplar prägla kopparplåtar och dem såsom annan handelsvara ur riket föra, dock emot stadgad tulls erläggande.» Redan för Mars månad 1786 finnas i »Avestads Bruks kopparränte-förtullnings räkning» bokförde »myntade tolfdalers plåtar» 59 Sk^æ 9 L^æ 15 ⁴⁾, samt vidare under samma års lopp ytterligare myntade 1034 Sk^æ 3 L^æ 12 ⁴⁾ koppar. Angående denna myntning omförmäles ock i Kammar-Kollegiets protokoll för den 25 April 1787 ⁴⁾ följande: »Efter Kollegiets förlidet år lemnade tillstånd för Bergslagen, att få mynta kopparplåtar, vanns en afsättning af icke mindre än vid

¹⁾ Sannolikt menas Johan Albrekt Halldin, som var Stora Kopparbergslagens Bergsfiskal från 1774—1794.

²⁾ Kammar-Koll. Prot. 1786, T. I, fol. 504.

³⁾ Kronan försälde Avestadsverken den 12 Nov. 1777 till Stora Kopparbergslagen för 11,111 R:dr 5 sk. 4 runst. specie.

⁴⁾ Kammar-Koll. Prot. 1787, T. I, fol. 820.

lag 1000 Sk \ddot{a} , deraf en del utskleppades till Hamburg och Lybeck».

Såsom bihang till den egentliga kopparmyntningens historia och för att tillika lemna upplysning om till hvilket belopp Stora Kopparbergslagens koppar under de återstående åren af Gustaf III:s regering användes, dels utmyntad i form af plåtar, dels ock såsom blindmynt, må här af Avestads bruks kopparräkningar för åren 1786—1791 följande utdrag lemnas, hvarvid bör erinras, att dessa belopp, såsom upptagna från smides- och ej från förlags-konto, visa hvart års tillverkning af ifrågavarande koppar.

	Myntplåtar.		Blindmynt.		Summa.	
	Sk \ddot{a} .	L \ddot{a} .	Sk \ddot{a} .	L \ddot{a} .	Sk \ddot{a} .	L \ddot{a} .
1786	1,093	13	65	17	1,159	10
1787	1,219	2	40	—	1,259	2
1788	66	2	129	11	195	13
1789	1,285	14	130	—	1,415	14
1790	1,303	12	26	—	1,329	12
1791	1,208	2	444	—	1,652	2
Summa	6,176	5	835	8	7,011	13

GUSTAF IV ADOLF.

Sedan Rikets Ständer under 1800 års Riksdag¹⁾ öfverlemnadt till Kongl. Maj:t att besörja om skiljemynths utgifvande, afläts till Kammar-Kollegiet den 12 Augusti 1800²⁾ ett Kongl. Bref, hvori förklarades »nödigt, att riket blefve i tillräcklig myckenhet med sådant kopparskiljemynt försedt, att det äfven efter realisationens början kunde vara

¹⁾ Denna Riksdag började i Norrköping den 10 Mars 1800 och slöts derstädes den 15 Juni samma år.

²⁾ Kammar-Koll. Ankomne Kongl. Bref 1800, N:o 145.

tjenligt och gångbart, hvarföre Kollegiet skulle inkomma med utlåtande härom, samt Riksgäldskontorets Fullmäktige förständigas att, sedan polletter ¹⁾ till 50,000 R:drs belopp blifvit prägade, dermed upphöra och desamma framdeles indragas». Till följd häraf afgåfvo Kammar-Kollegiet samt Stats-Kontoret deras underdåniga betänkande, hvori de hufvudsakligen androgo: »att kopparpriset väl vore i fallande, men kopparen ännu omkring 11 R:dr per Skæ mera värd, än hvarill slantarne vore utmyntade; och att om kopparpriset än vidare skulle nedfalla, samt slutligen ända till utmyntningsvärdet 50 R:dr och något derunder, myntningsinrättningarne, med hvad till myntningens verkställande hörer, dock medförde så stor tillökning i kostnaden, att med ett förhöjdt utmyntningsvärde, till och med 100 R:dr ²⁾ per Skæ, oloflig myntning icke syntes vara att befara. Ett sådant utmyntningsvärde tillstyrktes så mycket hellre, som närvarande slantförråd, med mycken besparing i tid och kostnad, genom omprägling kunde göras gång-

¹⁾ Enligt Kongl. Brevet den 11 Sept. 1799 medgafs Riksgäldskontoret rättighet att vid Avestad låta slå kopparpolletter af half och fjerdels skillings räknevärde. Af de förra slogos till 24000 stycken af ett Skæ koppar under åren 1799—1802, samt af de sednare till 48000 stycken af ett Skæ under åren 1799 och 1800.

²⁾ Af dessa utmyntningsvärden, »50» R:dr och »100» R:dr af skeppundet, skulle man kunna hafva anledning att draga den slutsats, det fråga här vore om utmyntningsgrundens förändring till dubbelt högre emot hvad den under slantmyntningen hade varit, men sådant var ingalunda förhållandet. Genom Kongl. Maj:ts bifall till Kollegiernas förslag i ämnet förblef den gamla utmyntningsgrunden af den 20 Aug. 1723 på 100 R:dr ur Skæ alldeles oförändrad. Dessa uppgifna, skenbart olika utmyntningsvärden härledde sig deraf, att daler S. m:ts- och daler K. m:ts-sedlarne, som voro det dåvarande hufvudsakliga rörelsekapitalet, fästade ständigt begreppet af myntenheten vid *dalern*, såsom om denna genom 1776 års realisation förblifvit oförändrad, i stället för att dervid den bestående värdemätaren förblef *specieriksdalern*, hvarå, i stället för 3 daler S. m:t, derefter borde gå 6 daler S. m:t.

bart för denna valör, nemligen dubbla slanten för en skilling och den enkla för en half. Afbrämningen $1\frac{1}{2}$ L \ddot{a} per Sk \ddot{a} , som i händelse af slantmyntets nedsmältning och utsmidning vore oundgänglig, undvekes derigenom, och i stället för omkring 12 à 14 R:dr, som slantars myntning af kronokoppar minst borde kosta på skeppundet, steg ommyntningen af slantarne, enligt Avestads Direktions uppgift, till blott 6 R:dr 4 sk. à 6 R:dr 24 sk. skeppundet. . . . Ehuru väl genom slantarnes ommyntning på förenämnda sätt, hel- och halfskillingsstycken erhöles, fordrade likväl bekvämligheten i handel och vandel samt det fastställda räknevärdet tillika, att riket blefve försedt med tvänne mindre skiljemynts-sorter, nemligen fjerdedels skillingar och runstycken. Derigenom ökades väl skiljemynts-fördelningarne till fyra i stället för trenne, som de hittills utgjort; men då Kronan icke utan mycken förlust, annorlunda än medelst ommyntning till helskillingsstycken, kan begagna sig af det stora förrådet af dubbla slantar, och skiljemynts-stocken borde vara stor, borde tillökningen af helskillingarne i alla afseenden såsom förmånlig räknas. Ett Sk \ddot{a} koppar metallvigt skulle till följd häraf komma att utmyntas till 4800 helskillings-stycken, eller lika antal med dubbla slantarne; 9600 halfskillingsstycken; 19,200 fjerdedels och 57,600 tolfthedels skillingsstycken. De äldre runstyckena voro utmyntade till 28,800 stycken per Sk \ddot{a} och således svarande mot 2 runstycken af nya skiljemyntet; men som denna fördelning vore onödig, samt Riksgälds-Kontorets half- och fjerdedels-skillings polletter . . . vore otjenliga att omprägla till delar af det nya skiljemyntet, så borde både runstyckena och polletterna efter indragningen omsmältas. . . . Vid tillverkningen af skiljemyntet borde följande fördelning iakttagas, nemligen till runstycken 50 Sk \ddot{a} , fjerdedels skillingsstycken 300 Sk \ddot{a} , halfskillings 600 Sk \ddot{a} och hela skillingsstycken 6 à 700 Sk \ddot{a} , eller tillhopa 1650 Sk \ddot{a} . Till utmyntning af detta quantum skiljemynt vid Avestads

verk allena skulle erfordras en tid af nära 2 $\frac{1}{2}$ år; men då . . . ifrågavarande myntning borde skyndsamt verkställas, vore nödigt att antingen Avestadsverken utvidgades, eller en ny myntinrättning till biträde härstädes anlades. Direktören Nordvall hade funnit, att det Kronan tillhöriga s. k. Catharinæ bränneri nära Nytorget å Södermalm skulle blifva ganska tjenligt till gamla slantarnes ommyntning, af hvilka Kronan kunde bekomma 1000 Sk \ddot{a} , . . . hvarför inrättnings- och myntnings-kostnaden endast skulle stiga till 5,615 R:dr 24 sk., hvaremot om dessa slantar ompräglades i Avestad kostnaden därför komme att utgöra 6,291 R:dr 32 sk., hvartill borde läggas forlöner, som skulle uppgå till 2,125 R:dr. . . . Vid denna inrättning, som komme att bestå af trenne prägel- eller stampverk, borde . . . förberörde 1000 Sk \ddot{a} slantar kunna ompräglas på en tid af 40 veckor. . . . Om således Nordvalls förslag blefve antaget, borde vid Avestad blott halfva, fjerdedels och tolfthedels skillingsstycken myntas.» Genom Kongl. Brevet den 12 Maj 1801 ¹⁾) blef detta betänkande, »såsom välgrundadt, till alla delar gilladt och bifallet», hvarjemte Kongl. Maj:t tillika »af de till präglar å nya skiljemyntet föreslagna ritningar antog den som innefattade Konungens höga namnchiffer och den, som visade tvänne i kors stående dalpilar». Sistnämnde dag ¹⁾) afgick ock ett Kongl. Bref till Allmänna Magasins-Direktionen med tillkännagifvande, att för det nya kopparskiljemyntets skyndsamma omprägling Kongl. Maj:t velat till den särskilda myntinrättningens anordnande upplåta det å Södermalm nära Nytorget belägna s. k. Catharinæ bränneri. Slutligen blef, genom Kongl. Brevet till Kammar-Kollegiet af den 20 Juli 1801 ²⁾), åt »Direktören Nils Nordvall, hvilken fått uppdrag att besörja verkstäligheten af den myntinrättning, som . . . komme för koppar-

¹⁾ Riks-Ark. Kongl. conceptbref 1801.

²⁾ Kammar-Koll. Ankomne Kongl. Bref 1801, N:o 131.

slantmyntets omprägling att anläggas», beviljadt skjuts och traktamente efter tre hästar och tre R:dr om dagen.

För verkställighet af den sålunda anbefallda kopparskiljemyntningen skref Stats-Kontoret den 8 Sept. 1801 till Kronoinspektoren Johan Wexvik vid Avestad, att enär »af Kronans tiondekoppar skulle vid Avestad förfärdigas ett nytt skiljemynt, borde till Bergslagens ombud levereras så mycket gårkoppar som dertill behöfdes, samt allt skiljemyntet Stats-Kontoret tillhandahållas». Derefter afläts till Stats-Kontoret den 18 Dec. 1801¹⁾ ett Kongl. Bref, hvare det heter: »Som inrättningen till kopparskiljemynts förfärdigande och särdeles till kopparslantarnes omprägling . . . nu snart kan sättas i gång, så hade Stats-Kontoret att i Rikets Ständers Bank, allt som myntningsbehofvet det fordrade, mot speciemynt utvexla slantar, samt dem efter ompräglingen, såsom kurant skiljemynt, för Räntekammarens räkning åter i Banken insätta, att vid realisationens början kunna sättas i omlopp.»

Den 4 Nov. 1802²⁾ utkom Kongl. Förordningen angående realisationen af riksgäldssedlarne, i hvilkens 5 § stadgas, att det nya kopparskiljemyntet komme att bestå af fyra särskilda slag, nemligen helskillings, halfskillings, fjerdedels-skillings och tolfthedels-skillings stycken, hvilket skiljemynt skulle blifva »i omlopp satt, gångbart och gällande efter realisationsdagen», som inträffade den 29 Aug. 1803. Tillika bestämdes i samma Förordning, att så väl »vid kronoutskylders betalande som vid liqvider om specie-mynt man och man emellan» fick af detta skiljemynt högst tolf skillingar användas. I sammanhang med nyssnämnda realisations utförande och det nya kopparskiljemyntets utgifvande blef ock, genom Kongl. Kungörelsen den 23 Juli

¹⁾ Riks-Reg. 1801, T. III, pag. 413.

²⁾ Kongl. Bibliothekets saml. af författningar.

1803¹⁾), det dittills gällande skiljemyntet af dubbla och enkla slantar samt runstycken förklaradt böra upphöra att såsom mynt gälla och ifrån realisationsdagen blott anses efter hvad det i koppar innehåller, samt efter vikt i Kronans uppbörd emottagas för ett pris af tio skillingar banko specie marken viktualievigt.

Emellertid försiggick under 1802 i Stockholm de dubbla slantarnes omprägling till enskillingar, och fortsattes dermed äfven 1803 och 1805, för hvilka trenne år allenast under Gustaf IV Adolfs regering finnas enskillingar, och alla dessa endast ompräglade från 2 öre S. m:t²⁾). Det öfriga kopparskiljemyntet, af half-, fjerdedels- och tolftedels-skillingsstycken, blef vid Avestad af kronokopparen skrodadt och prägladt, hvarvid myntarelönen, enligt Direktören Nordvalls förslag, skulle, för skeppundet räknadt och efter afdrag af gärmakarlön 2 R:dr 24 sk., utgöra för halfskillingar 12 R:dr 38 sk. 11 rst, för fjerdedels-skillingar 17 R:dr 5 sk. 5 rst, samt för tolftedels-skillingar 31 R:dr 33 sk., hvartill kommer stämpelsnidarelön och lättringsstål 3 R:dr för hvardera sorten. Som 1723 års utmyntningsgrund af 100 R:dr ur skeppundet fortfarande förblef gällande, borde således 1 skilling väga 6,67 ort, $\frac{1}{2}$ skilling 3,33 ort, $\frac{1}{4}$ skilling 1,67 ort samt $\frac{1}{12}$ skilling 0,56 ort.

Skiljemyntningen vid Avestad började redan i Jan. 1802 och fortgick af de trenne mindre myntsorterna hela detta år och intill den 15 Sept. 1803, då en svår våldeld förstörde en stor del af Avestads myntverk, hvarvid tillika af 100 Sk æ färdigskrodade myntplattar blefvo genom elden skadade 92 Sk æ 12 L æ . Af dessa återtog dock Kronan sedermera såsom begagneliga i $\frac{1}{2}$ sk. 1 Sk æ och i $\frac{1}{4}$ sk. 8 Sk æ 15 L æ , hvadan såsom förstörda afskrefvos af $\frac{1}{2}$ sk.

¹⁾ Kongl. Bibliothekets saml. af författningar.

²⁾ Någon uppgift på beloppet af dessa från 2 öre S. m:t ompräglade enskillingar har icke kunnat erhållas.

60 Sk \ddot{a} 11 L \ddot{a} och af $\frac{1}{4}$ sk. 15 Sk. 14 L \ddot{a} . De återstående 6 Sk \ddot{a} 8 L \ddot{a} affördes såsom afbränning. Sedan myntverken åter blifvit iståndsatta, förmyntades på hösten 1804 till $\frac{1}{2}$ sk. 61 Sk \ddot{a} och till $\frac{1}{4}$ sk. 39 Sk \ddot{a} . Dessutom präglades under sistnämnda års vinter de efter branden från 1803 öfverförda myntplattarne. Därefter fortgick kopparskiljemyntningen oafbrutet under åren 1805—1809, under hvilket sistnämnda års vår och sommar intill Sept. månads slut myntades allenast $\frac{1}{2}$ skillings-stycken, alla af året 1809 och med Gustaf IV Adolfs namnchiffer. Nedanstående tabell lemnar en åskådlig öfversigt af hela kopparskiljemyntningen vid Avestad under Gustaf IV Adolfs regering.

År.	$\frac{1}{2}$ Skilling.		$\frac{1}{4}$ Skilling.		$\frac{1}{2}$ Skilling.		Summa.	
	Sk \ddot{a} .	L \ddot{a} .	Sk \ddot{a} .	L \ddot{a} .	Sk \ddot{a} .	L \ddot{a} .	Sk \ddot{a} .	L \ddot{a} .
1802	243	15	176	4	35	8	455	7
1803	463	18	167	11	17	10	648	19
1804	62 ¹⁾	—	47	15 ¹⁾	—	—	109	15
1805	18	—	270	5	43	17	332	2
1806	—	—	424	—	—	—	424	—
1807	203	2	33	8	—	—	236	10
1808	—	—	309	12	46	13	436	5
1809	504	13	12	15 ²⁾	13	14 ²⁾	531	2
Summa	1,495	8	1,521	10	157	2	3,174	—

Af dessa 3,174 Sk \ddot{a} koppar skulle således, enligt en utmyntningsgrund af 100 R:dr ur skeppundet, beloppet i penningar utgöra 317,400 R:dr; men då vid jämförelse af de i myntränskaperne tillika upptagna antalen myntfjeringar befinnes, att dessa, som en hvar innehöll 100 R:dr i skiljemynt, för hvart år till antal voro flera än de utmyntade skeppunden koppar, så blifver det verkliga mynt-

¹⁾ Till dessa myntningar begagnades 1803 och 1805 års stämplat.

²⁾ Till dessa myntningar begagnades 1808 års stämplat.

ningsbeloppet, i riksdaler beräknadt, något högre än efter utmyntningsgrunden, ehuru dock icke mer än hvad som under myntningsremedium kan inbegripas.

Äfven under Gustaf IV Adolfs regering fortsattes vid Avestad för utskeppning tillverkningen af så väl blindmynt som myntplåtar, hvilka sednare i räkenskaperna dock ofta sammanföras med Ungerska plåtar. Dessa tillverkningar må nu här för fullständighetens skull upptagas i efterföljande tabell.

År.	Plåtar.		Blindmynt.		Summa.	
	Skē.	Lē.	Skē.	Lē.	Skē.	Lē.
1792	512	8	284	—	796	8
1793	320	—	—	—	320	—
1794	1,196	3	—	—	1,196	3
1795	424	15	—	—	424	15
1796	22	—	42	—	64	—
1797	582	—	—	—	582	—
1798	545	11	7	—	552	11
1799	818	3	24	—	842	3
1800	213	—	128	5	341	5
1801	446	16	213	—	659	16
1802	262	10	389	10	652	—
1803	278	—	30	—	308	—
1804	20	13	—	—	20	13
1805	10	—	—	—	10	—
1806	90	—	—	—	90	—
1807	70	—	—	—	70	—
1808	100	—	—	—	100	—
1809	15	—	—	—	15	—
Summa Skē	5,926	19	1,117	15	7,044	14

CARL^{*} XIII.

Genom Kongl. Brevet till Kammar-Kollegiet och Stats-Kontoret af den 6 September 1809 hade väl blifvit gillade ritningarne till präglar å de guld-, silfver- och kopparmynt, som under Carl XIII:s regering skulle komma att myntas, men enär kopparskiljemyntningen, med begagnande af stämp-lar med Gustaf IV Adolfs namnchiffer, fortgått intill hösten 1809, så ifrågakom icke någon kopparskiljemyntning¹⁾ med förändrade nya stämp-lar förr än, uppå Rikets Stän-ders Banks derom gjorda framställning, Stats-Kontoret i skrifvelse af den 21 Jan. 1811 anbefallde Kronoinspektoren Johan Wexvik vid Avestad »att foga skyndsamt anstalt om prägling af 100 fjerdingar helskillings och 50 fjerdingar tolfte-dels skillings-stycken». Denna myntning blef dock under hela året 1811 fördröjd af den orsak, att Avestads Bruksdirektion vägrat att låta ifrågavarande skiljemyntning försiggå förr än öfverenskommelse om tillökning i myntare-lönen emellan Kammar-Kollegiet och Kopparbergslagen vore åstadkommen, hvilket förhållande bemålde Kronoin-spektor i memorial till Kammar-Kollegiet af den 17 Aug. 1811 anmält. Sedan frågan om myntarelönen med Bergs-lagen blifvit uppgjord, afgick Kammar-Kollegiets bref af den 6 April 1812 till Konungens Befallningshafvande i Stora Kopparbergs Län med förståndigande för Wexvik att fullgöra Stats-Kontorets förutnämnda förordnande, hvar-efter myntningen af förberörda tvänne myntsorter till den 15 Oktober sistnämnda år blef fullbordad. Under år 1813 skedde ingen kopparskiljemyntning, men på grund af Stats-Kontorets skrifvelse den 3 Aug. 1814 till förutnämnde Kronoinspektor, att skyndsamligen mynta 150 fjerdingar hela och 150 fjerdingar halfva skillingsstycken, sattes denna

¹⁾ Genom Kongl. Brevet till Kammar-Koll. af den 23 Okt. 1810 hade blifvit anbefalldt, att Kronans räntekoppar skulle å auktion försäljas.

myntning samma år i gång och fullbordades samt bokfördes under år 1815, så att för båda åren 1814 och 1815 finnas stämplat af helskillingar, men af halfskillingar endast för 1815. Jemlikt Stats-Kontorets skrifvelse den 5 Febr. 1816 till Kronoinspektoren Wexvik borde myntas 200 fjerdingar helskillings-, 100 fjerdingar halfskillings- och 100 fjerdingar fjerdedels-skillingsstycken; men denna anordning blef till följd af Stats-Kontorets skrifvelse den 16 påföljande Juli sålunda ändrad, att efter det 100 fjerdingar helskillingar blifvit myntade, borde allenast ytterligare myntas 40 fjerdingar helskillings-, 30 fjerdingar halfskillings- och 30 fjerdingar fjerdedels-skillingsstycken. Vid Avestad blefvo från Inspektoren Hans Stenmark till Kronoinspektoren Wexvik anordnade: den 19 Mars 1816 100 Skæ koppar, den 21 påföljande Sept. 50 Skæ, samt, på grund af Stats-Kontorets skrifvelse af den 16 Oct. 1816 om myntning af 75 Skæ koppar, ytterligare den 15 Febr. 1817 50 Skæ och den 25 påföljande Sept. 25 Skæ koppar.

Huruledes myntningarne slutligen utfördes visar sig af följande ur kopparmynträkenskaperne gjorda sammandrag, hvarvid bör erinras, så väl att under Carl XIII:s regering kopparens utmyntningsgrund förblef fortfarande densamma som bestämdes den 20 Aug. 1723, eller 100 R:dr af 1 Skæ koppar, hvarföre 1 skilling borde väga 6,67 ort, $\frac{1}{2}$ skilling 3,33 ort, $\frac{1}{4}$ skilling 1,67 ort samt $\frac{1}{8}$ skilling 0,56 ort, som ock att, churu hvarje myntfjerding, som borde innehålla 100 R:dr, skulle jemnt motsvara 1 Skæ koppar, under detta tidskifte inträffade, likasom förut blifvit anmärkt, att i allmänhet myntbeloppet något öfversteg hvad som borde af hvar Skæ koppar utmyntas, så att flera fjerdingar med skiljemynt aflemnades än som motsvarade de myntade skeppunden koppar, hvadan således myntet befanns vara något lättare än detsamma enligt utmyntningsgrunden hade bort vara.

År.	1 Skill.	$\frac{1}{2}$ Skill.	$\frac{1}{4}$ Skill.	$\frac{1}{8}$ Skill.	Summa.
	Sk.ö.	Sk.ö.	Sk.ö.	Sk.ö.	Sk.ö.
1812	100	—	—	50	150
1815	152 ¹⁾	148	—	—	300
1816	48	—	—	—	48
1817	42	59 ²⁾	60	—	161
Summa	342	207	60	50	659

Genom Kongl. Kungörelsen den 19 Juni 1816 förordnades, dels att den, som derefter beträddes med utförsel af rikets kopparskiljemynt till utrikes ort, skulle böta det till utförsel ämnade skiljemyntets fyrdubbla värde, hvarjemte samma skiljemynt vore förvärkadt, samt att den som nedsmälte sådant mynt, skulle utom konfiskation deraf böta fyra gånger det nedsmälta myntets värde; dels ock att äfven de gamla slantarne, hvilka genom Kongl. Kungörelsen af den 23 Juli 1803 aflystes, komme att åter sättas i omlopp lika med det öfriga kopparmyntet, till samma halt och värde, som genom Kongl. Kungörelsen den 4 November 1802 i 5 § stadgades och då genom omprägling på de gamla slantarne utsattes, så att de gamla så kallade dubbla slantarne (2 öre S. m:t) komme att i handel ochandel gälla samt i Kronans uppbörd emottagas för en skilling, och de gamla enkla slantarne (1 öre S. m:t) för en half skilling banko. Och skulle ej mindre nämnde skiljemynt af gamla stämpeln, än i allmänna rörelsen befintliga, af Rikets Ständers Riksgälds-Kontor utgifne så kallade polletter inbegripas under förbud till utförsel eller nedsmältning vid ofvannämnda ansvar och påföljd.

¹⁾ De enskillingar som hafva 1814 års stämpel äro bokförde med de af 1815.

²⁾ Halfskillingarne med 1816 års stämpel äro bokförde tillsammans med de af år 1817.

CARL XIV JOHAN.

Uppå Rikets Ständers, uti underdänig skrifvelse den 11 Juli 1818, samt i öfverensstämmelse med 12 § af samma års riksdagsbeslut¹⁾, hos Kongl. Maj:t gjorda framställning, att kopparskiljemynt borde präglas och utgifvas till ett sådant inre värde, att af ett Sk^ä koppar myntades 166 R:dr 32 sk. banko²⁾, hade, genom Kongl. Brevet till Stats-Kontoret af den 7 påföljande October, blifvit anbefalld myntning af kopparskiljemynt enligt förutnämnda utaf Rikets Ständer fastställda och af Kongl. Maj:t gillade värde; hvarvid tillika förordnades, att i anseende till den ringa qvantitet koppar, som ett runstycke efter denna ned-sättning i vigten skulle komma att innehålla, tills vidare endast borde slås 1 skillings-, $\frac{1}{2}$ skillings- och $\frac{1}{4}$ skillingsstycken. Detta var således *kopparens till skiljemynt sex-tonde utmyntningsgrund*, i öfverensstämmelse hvarmed 1 skilling borde väga 4 ort, $\frac{1}{2}$ skilling 2 ort och $\frac{1}{4}$ skilling 1 ort. I enlighet med Kongl. Brevet den 3 Februari 1819 till Kommitterade för myntväsendets öfverseende, blef kopparskiljemyntningen för Bankens räkning verkställd, hvartill Kronans tionde- och afradskoppar skulle mot gängbart pris aflåtas. Myntarelönen bestämdes böra utgå med 3 R:dr för skeppundet, och skulle tullen till 39 skillingar för skeppundet beräknas Kronan till godo, hvadan kostnaden skulle blifva för myntning af de å skeppundet belöpande 8,000 helskillingar 20 R:dr 24 sk., 16,000 halfskillingar 25 R:dr 32 sk., samt 32,000 fjerdedels skillingar 31 R:dr. Den 3 Maj 1820 utkom Kongl. Kungörelsen om det nya kopparskiljemyntets gångbarhet i allmänna rörelsen, hvarvid tillika stadgades, så väl att ingen vore

¹⁾ Riksdagen började den 20 Nov. 1817 och slöts den 21 Juli 1818.

²⁾ Med R:dr banko måste fortfarande förstås silverspecieriksdalern till $47\frac{1}{2}$ skillings parikurs, hvilken R:dr likväl år 1818 stod till 110 skillings medelkurs på Hamburg.

pligtig af sådant skiljemynt i betalning på en gång emottaga större belopp än tolf skillingar, som ock att tills vidare det äldre kopparskiljemyntet skulle samtidigt med det nya förblifva gångbart och gällande.

För kopparskiljemyntningens verkställande förordnade Stats-Kontoret i bref: 1:o af den 15 Februari 1819¹⁾ till Bergshauptmannen A. Pihl och Kronoinspektoren J. Wexvik, att 300 Skæ koppar skulle utmyntas till 50,000 R:dr eller 166 R:dr 32 sk. ur skeppundet i 1-, $\frac{1}{2}$ - och $\frac{1}{4}$ -skillingsstycken; 2:o af den 20 October 1819 till bemälde Bergshauptman och Kronoinspektoren Enbom, att för kommande åren all statsverkets vid Avestad ingående koppar skulle användas till skiljemyntningens fortsättande; 3:o af den 25 i sistnämnde månad till bemälde Enbom, att af 200 Skæ koppar skulle hälften utmyntas i helskillingar, en fjerdedel i halfskillingar och en fjerdedel i fjerdedels-skillingar; samt 4:o af den 17 Jan. 1821 till förutnämnde Enbom, att ytterligare 300 Skæ koppar skulle utmyntas, hvarvid myntningen af halfskillingar borde först företagas, samt till drygare belopp än förr. Denna sistnämnda myntning utfördes till största delen under loppet af 1821 och 1822, men sedan under sistnämnda år en våldel förstört en del af myntverken vid Avestad, måste skiljemyntningen inställas för hela året 1823 samt första hälften af 1824.

I skrifvelse den 19 Juli 1824 till Kronoinspektoren i Avestad Johan Moræus befallde Stats-Kontoret, att myntning skulle skyndsamt företagas af 200 Skæ koppar, hvaraf

¹⁾ Innan ännu de i Kammar-Kollegiets protokoll för den 30 Juni 1818 onförmälda nya stämplor till kopparskiljemyntet nuder Konung Carl XIV Johans regering blifvit af Kongl. Maj:t fastställda, hade en profmyntning af fjerdedels skillingsstycken blifvit gjord för att visa tjockleken af kopparmyntet enligt den föreslagna nya utmyntningsgrunden af 166 $\frac{2}{3}$ R:dr banko ur skeppundet. Prägeln å detta profmynt, hvaraf äfven några få exemplar utkommo i allmänna rörelsen, afviker något från den sedermera för allt kopparmyntet antagna.

50 Skæ till enskillingar, 50 Skæ till halfskillingar och 100 Skæ till fjerdedels-skillingar. I bemålde Moræi rapport till Stats-Kontoret af den 14 påföljande Nov. omförmåles, att allenast af de sedan sista branden qvarvarande plattar hade medhunnits präglas 40 Skæ i halfskillingar och 6 Skæ i fjerdedelsskillingar, hvilka myntningsbelopp Stats-Kontoret, i skrifvelse den 22 i samma månad, befallde Moræus att genast afsända till Stockholm.

Sedan genom Kongl. Brevet till Stats-Kontoret af den 22 Sept. 1824 blifvit förordnad, att nya runstycken skulle slås, i storlek och vikt lämpade efter det senast utgifna kopparskiljemyntet, så att 166 R:dr 32 sk. banko af ett Skæ koppar skulle myntas, med 2 fjerdingar om året under loppet af 4 år till och med 1827, samt således deraf tillsammans 8 fjerdingar, hvilka à 166 $\frac{2}{3}$ R:dr utgöra 1,333 R:dr 16 sk. banko, afläts Stats-Kontorets skrifvelse härom den 18 påföljande Oct. till Kronoinspektoren Moræus och Bergshauptmannen Pihl. Men efter det Stats-Kontoret den 27 i sistnämnda månad till Kongl. Maj:t insändt underdånigt förslag till både prägel å runstycken och profbleek till föreslagen förändring af prägeln å fjerdedels-skillingsstycken, förklarade Kongl. Maj:t, i Bref till Stats-Kontoret af den 17 påföljande Nov., sig vilja uppskjuta så väl frågan om prägling af nya runstycken till 166 R:dr 32 sk. banko af skeppundet, som ock den gjorda framställningen om förändrad form på fjerdedels-skillingarne. Emellertid befalldes Stats-Kontoret att skyndsamt låta prägla några fjerdingar af de dittills vanliga runstycken. Med anledning häraf afgingo den 1 påföljande Dec. Stats-Kontorets skrivelser till ej mindre Herrar Fullmäktige i Rikets Ständers Bank, än äfven Bergshauptmannen Pihl samt Kronoinspektoren Moræus om skyndsamt verkställande af myntningen utaf några fjerdingar runstycken af den dittills vanliga formen. Sålunda blef för dessa runstycken bibehållen den gamla

utmyntningsgrunden af 100 R:dr banko ur ett Skē koppar, så att hvart runstycke borde väga 0,56 ort. Denna myntning utfördes år 1825 af 2 Skē koppar.

Utom förutnämnda runstycksmyntning blefvo under år 1825 samt 1826 års vinter förmyntade tillsammans 184 Skē koppar till 1-, $\frac{1}{2}$ - och $\frac{1}{4}$ -skillingar, alla med årtalet 1825 i stämpeln, hvarigenom sålunda, med tillägg af de 1824 förmyntade 64 Skē, utgörande återstod efter 1822 års brand af de från sistnämnda år balancerade 74 Skē koppar, tillhopa 250 Skē förmyntades, eller 50 Skē utöfver de år 1824 anbefallda 200 Skē koppar. Sedan efter dessa myntningars utförande riket ansågs ega tillräckligt förråd af nytt kopparskiljemynt, blef genom Kongl. Kungörelsen den 11 Maj 1826 förklaradt, att det äldre kopparskiljemyntet derefter fick till utrikes ort utföras emot samma tull som för gårkoppar vore bestämd.

I anledning af Bankofullmäktiges den 10 Aug. 1826 derom framställda begäran befallde Stats-Kontoret, i skrifvelse påföljande dag till Kronoinspektoren Moræus, att genast borde utmyntas 300 Skē koppar, till 1-, $\frac{1}{2}$ - och $\frac{1}{4}$ -skillingsstycken, 100 fjerdingar af hvardera sorten, tillhopa motsvarande 50,000 R:dr, hvaraf hälften borde vara färdig 1826 och andra hälften år 1827. Härtill blefvo väl den 23 i samma månad vid Avestad anordnade 200 Skē, men någon myntning blef dock samma år ej utförd, utan desse 200 Skē öfverfördes till 1827 då de blefvo förmyntade. De återstående 100 Skē blefvo den 25 Febr. 1827 vid myntverket till myntning anordnade, men större delen deraf öfverfördes till 1828.

I bref af den 13 Maj 1828 förordnade Stats-Kontoret om skiljemyntnings utförande till belopp af 30 fjerdingar i helskillingar, 60 fjerdingar i halfskillingar, 60 fjerdingar i fjerdedels skillingar, samt 2 fjerdingar i runstycken, de sistnämnda enligt den äldre utmyntningsgrunden af 100 R:dr ur skeppundet. Af de tre förstnämnda sorterna blefvo

år 1828 myntade 197 Sk \ddot{a} , men först den 27 Febr. 1829 anordnades vid Avestad 2 Sk \ddot{a} koppar till runstycken, hvilka samma år blefvo myntade och i tvänne fjerdingar afsända till Stockholm. Som något annat runstycke under Carl Johans regering än med årtalet 1825 icke är känt, är det sannolikt att vid denna senare runstycksmyntning begagnats sistnämnda års stämplat.

Enligt Stats-Kontorets bref till Kronoinspektoren vid Avestad af den 6 Aug. 1829 om myntning af 200 Sk \ddot{a} koppar, hvaraf 50 fjerdingar i enskillings-, 75 fjerdingar i halfskillings-, 75 fjerdingar i fjerdedels-skillingsstycken och 2 fjerdingar i runstycken, blefvo den 13 i samma månad vid Avestad anordnade 150 Sk \ddot{a} koppar, samt till de 3 förstnämnda myntsorterna stämplat förfärdigade med årtalet 1829; men under detta år hann man allenast prägla 61 Sk \ddot{a} i fjerdedelsskillingar, och återstoden utvägd koppar öfverfördes till 1830, då tillhopa blefvo utmyntade 206 Sk \ddot{a} koppar, hvaraf 2 Sk \ddot{a} i runstycken, hvilka, likasom nästföregående årets, sannolikt präglades med 1825 års stämplat.

Stats-Kontoret hade i skrivelser till så väl Bergshauptmannen Pihl som t. f. Kronoinspektoren L. W. Meurling förordnat: 1:o den 10 Juni 1830, att myntning af 75 fjerdingar i fjerdedelsskillingar, 75 fjerdingar i halfskillingar och 50 fjerdingar i helskillingar borde genast företagas, så att hela tillverkningen kunde vara fullbordad och levererad till Banken inom medlet af 1831; 2:o den 19 Juli 1830, att, på grund af Kongl. Brefvet den 1 i samma månad, utmyntning af dubbla runstycken, efter 166 R:dr 32 sk. på ett skeppund koppar, med åsatt värde af $\frac{1}{2}$ skilling, men i öfrigt af lika prägel med de dittills slagna enkla runstycken, skulle bringas till verkställighet, och att derefter all utmyntning af enkla runstycken borde upphöra; samt 3:o den 26 Aug. samma år, att den dubbla runstycks-myntningen skulle ske till belopp af 30

fjerdingar, svarande emot 5,000 R:dr banko, efter ett Sk \ddot{a} på hvarje fjerding och 166 R:dr 32 sk. på hvart Sk \ddot{a} . Dessa myntningar verkställdes till största delen under år 1831, då de ock bokfördes, men stämplarne till alla fyra myntsorterna hafva endast årtalet 1830, förutom $\frac{1}{6}$ -skillingen, af hvilken äfven finnes stämpel för år 1831. Dessa $\frac{1}{6}$ -skillingar, som enligt utmyntningsgrunden af den 7 Oct. 1818 borde hvardera hålla i vikt 0,67 ort, blefvo genom Kongl. Kungörelsen den 26 Mars 1831 till allmän gångbarhet i riket påbjudne.

Sedan med 1831 års slut skiljemyntningen till de anbefallda beloppen blifvit verkställd, upphörde för alltid all myntning vid Avestad, och myntverket derstädes nedlades, efter att hafva, med allenast några korta mellanskof, varit i verksamhet under loppet af 188 år eller från och med år 1644. Innan vi öfvergå till fortsättning af redogörelsen för kopparskiljemyntningen vid myntverket i Stockholm, lemnas här nedan en tabell, som upptager så väl de vid Avestads bruk årligen gjorda anordningar till skiljemyntningen, som ock den för hvart år förmyntade kopparen, efter afdrag af den särskildt uppförda afbränningen, äfvensom de årliga utgående balancerna.

År.	Anordningar.	Myntningar.	Afbränningar.	Utgående balancer.
	Sk \ddot{a} .	Sk \ddot{a} .	Sk \ddot{a} .	Sk \ddot{a} .
1819	310	226	17	67
1820	367	404	30	—
1821	494	268	20	206
1822	—	123	9	74
1824	100	64	10 ¹⁾	100
1825	100	186	14	—
1826	200	—	—	200
1827	100	209	16	75
1828	150	197	15	13
1829	152	63	5	97
1830	225	206	16	100
1831	172	253	19	—
Summa	2,370	2,199	171	—

¹⁾ I dessa på afbränningen uppförda 10 Sk \ddot{a} koppar är äfven inberäknad den koppar, som genom eldsvådan 1822 blef förstörd.

För att äfven ega en öfversigt af de särskilda myntsorter, hvartill ofvanberörde 2,199 Sk \ddot{a} koppar blifvit förmyntade, lemnas nedanstående myntningstabell, hvaraf synes att kopparskiljemyntet till skrotet oftast blef något ringare än detsamma enligt den stadgade utmyntningsgrunden bort vara, så att af de förmyntade 2,199 Sk \ddot{a} blefvo 2,237 fjerdingar mynt (eller 38 fjerdingar utöfver det rätta beloppet), utgörande à 166 R:dr 32 sk. för hvarje fjerding, tillhopa 372,833 $\frac{1}{2}$ R:dr banko.

År.	1 skilling.		$\frac{1}{2}$ skilling.		$\frac{1}{3}$ skilling.		$\frac{1}{6}$ skilling.		$\frac{1}{12}$ skilling.		Summa.	
	Sk \ddot{a} .	Fjerd.	Sk \ddot{a} .	Fjerd.	Sk \ddot{a} .	Fjerd.	Sk \ddot{a} .	Fjerd.	Sk \ddot{a} .	Fjerd.	Sk \ddot{a} .	Fjerd.
1819	148	147	78	79	—	—	—	—	—	—	226	226
1820	168	172	80	81	156 ¹⁾	161	—	—	—	—	404	414
1821	87	88	113	115	68	69	—	—	—	—	268	272
1822	65	65	58	59	—	—	—	—	—	—	123	124
1824	—	—	40	40	24	24	—	—	—	—	64	64
1825	58	59	50	51	76	78	—	—	2	2	186	190
1827	62	63	49	50	98	100	—	—	—	—	209	213
1828	81	83	116	117	—	—	—	—	—	—	197	200
1829	—	—	—	—	61 ²⁾	62	—	—	2 ⁴⁾	2	63	64
1830	51 ³⁾	52	76 ³⁾	76	77	80	—	—	2 ⁴⁾	2	206	210
1831	49	50	81	84	71	73	52 ⁵⁾	53	—	—	253	260
Summa	769	779	741	752	631	647	52	53	6	6	2,199	2,237

I sammanhang med ordnandet af hela vårt mynt- och penningeväsende år 1830 förekom ock frågan om kopparmyntverkets förflyttning från Avestad till Stockholm.

¹⁾ Af dessa 156 Sk \ddot{a} äro 75 myntade med 1819 års stämplat och afsända till Stockholm i Januari 1820.

²⁾ Af dessa 61 Sk \ddot{a} är en del slagen med 1828 års stämplat.

³⁾ Af dessa 51 Sk \ddot{a} enskillingar och 76 Sk \ddot{a} halfskillingar är en del slagen med 1829 års stämplat.

⁴⁾ Dessa runssycken äro präglade med 1825 års stämplat.

⁵⁾ Af dessa 52 Sk \ddot{a} $\frac{1}{6}$ -skillingar är en del präglad med 1830 års stämplat.

Sedan under loppet af 1831 å Stockholms myntverk blifvit gjordt ett präglingförsök till $\frac{1}{6}$ -skilling af alldeles ny typ, afläts till Öfverstyrelsen af myntverket: 1:o den 20 Januari 1832 ett Kongl. Bref, hvori förordnades, att vid Stockholms myntverk borde försök anställas med prägling af $\frac{1}{6}$ -skillingar i koppar till belopp af 20 Sk \ddot{a} , och bestämdes kostnaden för sådan myntning till 42 R:dr 12 sk. för skeppundet, samt 2:o den 14 Maj samma år ett Kongl. Bref, hvori lemnades tillåtelse att göra myntning äfven af 1-, $\frac{1}{2}$ - och $\frac{1}{4}$ - skillingar i koppar till högst 20 Sk \ddot{a} af hvardera sorten. Utmyntningsgrunden förblef densamma som genom Kongl. Brefvet den 7 Oct. 1818 blifvit bestämd, eller 166 R:dr 32 sk. banko af skeppundet, hvarföre en skilling borde väga 4 ort, $\frac{1}{2}$ skilling 2 ort, $\frac{1}{4}$ skilling 1 ort samt $\frac{1}{6}$ skilling 0,67 ort. Utmyntningen af dessa myntsorter blef dock ringare än det medgifna högsta beloppet, enär under de båda åren 1832 och 1833 myntades allenast, med årtal 1832, i enskillingar 312 \mathring{a} eller 8,000 stycken, utgörande 166 R:dr 32 skillingar; i halfskillingar 5,705 \mathring{a} eller 288,000 stycken, = 3,000 R:dr; i $\frac{1}{4}$ -skillingar, de fleste med årtalet 1833, 2530 \mathring{a} eller 256,000 stycken = 1,333 R:dr 16 skillingar; samt i $\frac{1}{6}$ -skillingar 5,933 \mathring{a} , allt viktualievigt, eller 912,000 stycken = 3,166 R:dr 32 sk., allt banko.

Efter dessa under åren 1832 och 1833 utförda myntningar vid Stockholms myntverk afläts till förutnämnda Öfverstyrelse Kongl. Maj:ts Bref af den 9 Mars 1833, hvori förordnades, att sedan visshet vunnits om kostnadens verkliga belopp för kopparskiljemyntnings bedrifvande vid Stockholms myntverk, skulle samma myntning dit öfverflyttas, samt myntverket i Avestad alldeles nedläggas och Falu Bergslag befrias från myntningsskyldigheten.

Sedan Rikets Ständer vid 1834—1835 årens Riksdag bifallit Kongl. Maj:ts den 8 Februari 1834 aflåtna nådiga

proposition med förslag till en sådan förminskning i kopparmyntets vikt, att det kunde bringas i jemförligt förhållande till andra länders motsvarande skiljemynt, och att alla i och för dess tillverkning uppkommande kostnader blefve betäckta¹⁾, utkom den 9 Maj 1835 en Kongl. Kungörelse, hvari stadgades: 1:o att kopparmyntet skall tillverkas vid myntverket i Stockholm; 2:o att kopparmynten derefter skola präglas till följande värden, utsatta i banko, nemligen 2-skillingar, 1-skilling, $\frac{2}{3}$ -skilling, $\frac{1}{3}$ -skilling och $\frac{1}{6}$ -skilling; 3:o att 1 Sk \ddot{a} stapelstadsvigt utmyntas till 300 R:dr banko i tvåskillingsstycken, 250 R:dr banko i enskillings- och tvåtredjedels-skillingsstycken, samt 200 R:dr banko i entredjedels- och ensjettedels-skillingsstycken; 4:o att 2-, 1- och $\frac{2}{3}$ -skillingsstyckena på framsidan förses med Konungens bröstbild, samt $\frac{1}{3}$ - och $\frac{1}{6}$ -skillingsstyckena med Konungens namnchiffer och valspråk, äfvensom att på frånsidan å alla kopparmynten utsättes värdet i banko, samt derunder tvänne dalpilar jemte året, allt inom en eklöfskrans; 5:o att kopparmynt skall utlemnas från myntverket till Rikets Ständers Bank och offentliga myndigheter till belopp af minst 50 R:dr banko hvarje gång; 6:o att vid betalningar till Kronan eller enskilde ingen är berättigad lemna högre belopp i kopparmynt än 32 skillingar banko hvarje gång; samt 7:o att det förut slagna kopparmyntet skall jemte det nya förblifva gällande i allmänna rörelsen. Härigenom hade sålunda blifvit bestämd *kopparens till skiljemynt sjuttonde utmyntningsgrund*, enligt hvilken $\frac{1}{2}$ -skillingsstycket borde väga 4,44 ort, 1-skillings 2,67

¹⁾ Under det att vid denna tid handelspriset å 1 Sk \ddot{a} koppar utgjorde omkring 149 R:dr banko, stod skeppundet, med myntningskostnaden inbegripen, för 1 sk. till 169 R:dr 24 sk., för $\frac{1}{2}$ sk. till 174 R:dr 32 sk., för $\frac{1}{4}$ sk. till 180 R:dr samt för $\frac{1}{6}$ sk. till 194 R:dr allt banko, hvadan skillnaden emellan dess myntningspris och 166 R:dr 32 sk. banko, hvartill utmyntningsgrunden var bestämd, utgjorde Kronans förlust.

ort. $\frac{3}{4}$ -skillings 1,78 ort, $\frac{1}{2}$ -skillings 1,11 ort samt $\frac{1}{4}$ -skillingsstycket 0,56 ort.

Nedanstående sammandrag ur mynträkenkaperna visar slutligen, i æ viktualievigt räknadt, beloppen af den koppar, som vid Stockholms myntverk blifvit under Konung Carl Johans regering till skiljemynt årligen förmyntad.

År.	2 skillingar à 300 R-dr af 1 SkR st. v.	1 skilling à 166 $\frac{2}{3}$ R-dr af 1 SkR st. v.	1 skilling à 250 R-dr af 1 SkR st. v.	1 skilling à 250 R-dr af 1 SkR st. v.	$\frac{2}{3}$ skilling à 166 $\frac{2}{3}$ R-dr af 1 SkR st. v.	$\frac{1}{3}$ skilling à 200 R-dr af 1 SkR st. v.	$\frac{1}{3}$ skilling à 166 $\frac{2}{3}$ R-dr af 1 SkR st. v.	1 skilling à 166 $\frac{2}{3}$ R-dr af 1 SkR st. v.	1 skilling à 200 R-dr af 1 SkR st. v.	Summa R vikt. vikt.
1832	—	312	—	—	5,705	—	2,530	5,933	—	14,480
1833	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
1835	3,542	—	4,939	3,499	—	5,357	—	—	3,009	20,346
1836	25,887	—	17,295	16,429	—	10,911	—	—	4,211	74,733
1837	12,256	—	16,692	12,484	—	9,270	—	—	4,174 ¹	54,876
1838	5,009 ¹⁾	—	3,724	5,685 ¹⁾	—	2,881 ¹⁾	—	—	2,590	19,689
1839	12,100	—	9,575	11,589	—	10,209	—	—	4,628	48,101
1840	3,075	—	6,717	10,522	—	7,667	—	—	3,110	31,091
1841	7,123	—	1,815 ¹⁾	914 ¹⁾	—	246	—	—	—	10,098
1842	2,402	—	12,097	1,337	—	6,674	—	—	2,384	24,894
1843	7,224	—	9,591	7,064	—	6,573	—	—	4,158	34,610
S:a æ v.v.	78,618	312	82,445	69,523	5,705	59,788	2,530	5,933	28,064	332,918

OSCAR I.

Så snart nya stämplat år 1844 hunnit förfärdigas, allenast med förändring af Konungens bild, namn och namnchiffer samt årtalet, men i öfrigt lika stämplat till nästföregående årens kopparmynt, blef kopparskiljemynt-

¹⁾ Som några 2 sk. af 1838, 1 sk. af 1841, $\frac{2}{3}$ sk. af 1838 och 1841, $\frac{1}{2}$ sk. af 1838 samt $\frac{1}{4}$ sk. af 1837 icke äro kända, torde till dessa mynt hafva blifvit begagnade föregående årens stämplat.

ningen, från och med sistnämnda år till och med 1855, till de flesta af de fem senast slagna myntsorterna årligen fortsatt. Emellertid hade redan under 1844 års Riksdag ifrågakommit åtskilliga förslag om förändradt myntsystem, och bland andra hade fråga äfven väckts om förändring i kopparmyntets benämning och utmyntning. I sådant afseende blef, i Banko-Utskottets betänkande af den 15 Sept. sistnämnda år, föreslaget, att i enlighet med tiotalräkningen kopparmyntet skulle, efter 100 cents på riksdalern, blifva af följande värden, nemligen 10, 5, 2, 1 och $\frac{1}{2}$ cent, samt 1 Sk \ddot{a} koppar stapelstadsvigt utmyntas till 600 R:dr i 10-cents, till 450 R:dr i 5-cents, till 375 i 2-cents, samt till 300 R:dr allt riksgäld i 1- och $\frac{1}{2}$ -centstycken, till följd hvaraf 10-cents borde väga 5,32 ort, 5-cents 3,55 ort, 2-cents 1,7 ort, 1-cent 1,07 ort samt $\frac{1}{2}$ -cent 0,53 ort. I anledning af detta Banko-Utskottets förslag präglades vid Kongl. Myntet några få satser af nyssnämnda myntsorter. Men Rikets Ständer gillade dock icke Utskottets förslag, utan beslöto för sin del, enligt underdånig skrifvelse af den 15 Februari 1845, bland annat, att ett Sk \ddot{a} koppar skulle utmyntas till 450 R:dr i fyraskillingar, till 375 R:dr i två- och enskillingar samt till 300 R:dr i två- och enstyfrar, allt riksgäld räknadt. I enlighet härmed borde således fyraskillingen väga 5,92 ort, tvåskillingen 3,55 ort, enskillingen 1,78 ort, tvåstyfvern 1,11 ort, samt enstyfvern 0,56 ort. Såsom profmynt präglades ej blott år 1845 några fyraskillings-stycken, enligt nyssnämnda utmyntningsgrund af 450 R:dr ur 1 Sk \ddot{a} , utan under år 1844 hade äfven några profmynt blifvit slagna¹⁾ med prägel af fyra skilling banko, enligt en utmyntningsgrund af 450 R:dr banko af 1 Sk \ddot{a} koppar, i öfverensstämmelse hvarmed ock senare (1849) sådana fyraskil-

¹⁾ Uppå förslag af Öfver-Direktören vid Mynt- och Kontrollverket Nils Wilhelm Almroth.

lingar banko blefvo upptagna bland de värden, hvartill kopparmyntet derefter flera år präglades. Till förutnämnda förändrade kopparmyntning, i sammanhang med förändradt myntsystem, lemnade Kongl. Maj:t, i Skrifvelse till Rikets Ständer den 8 Maj 1845, nådigt bifall, med förbehåll af rättighet att, efter förberedande åtgärders vidtagande, förordna om tiden och sättet för samma systems bringande till verkställighet.

Uti en till Rikets Ständer den 20 December 1847 aflåten Kongl. proposition, angående jemkningar i det vid nästförutgångna Riksdag antagna nya myntsystem, föreslogs, att tiotals-räkningen borde införas och myntets räkneenhet, en riksdaler kurant, fördelas i 100 lika delar, som borde kallas penning; och skulle kopparmyntsorterne blifva: tio-penningsstycken efter 600 R:dr, fempennings- efter 500 R:dr, två-, en- och half-penningsstycken efter 400 R:dr, allt kurant, af ett Skæ koppar. I öfverensstämmelse härmed borde 10-penningen väga 5,33 ort, 5-penningen 3,2 ort, 2-penningen 1,6 ort, 1-penningen 0,8 ort samt $\frac{1}{2}$ -penningen 0,4 ort. Några få satser såsom prof å dessa myntsorter blefvo ock präglade 1848: men som tvänne Riksstånd biföllo och de tvänne andra afslogo förslaget, förföll det-samma, hvarom Rikets Ständers underdåniga skrifvelse till Kongl. Maj:t afgick den 26 Juni sistnämnda år.

I anledning af skillingssedlarnes vid 1848 års riksdag beslutade indragning hade Rikets Ständer, i underdånig skrifvelse till Kongl. Maj:t af den 12 Augusti nämnda år, anhållit att, i öfverensstämmelse med deras derom fattade beslut, ett kopparmynt å fyra skillingar banko måtte utmyntas efter en utmyntningsgrund af 450 R:dr samma mynt ur ett skeppund koppar stapelstadsvigt. Genom nådig remiss af den 13 påföljande October infordrades häröfver Stats-Kontorets underdåniga utlåtande, som afgafs den 28 derpå följande November, hvari tillstyrktes nådigt bifall till hvad Rikets Ständer i detta afseende före-

slagit. Slutligen afläts den 8 Dec. samma år ett Kongl. Bref till Stats-Kontoret med befallning att, i enlighet med dervid fogad af Kongl. Maj:t fastställd ritning,¹⁾ gå i författning om förfärdigande af det nya kopparmyntet å 4 skillingar banko efter den fastställda utmyntningsgrunden af 450 R:dr banko ur ett Skæ stapelstadsvigt. I öfverensstämmelse härmed blef ock sistnämnda dag Kongl. Kungörelse utfärdad om detta kopparskiljemynts sättande i omlopp och gångbarhet i allmänna rörelsen. Enär sålunda blifvit särskildt bestämdt införandet af ett alldeles nytt skiljemynt med förhöjd utmyntningsgrund, uppkommer härigenom *kopparens till skiljemynt adertonde utmyntningsgrund*, i öfverensstämmelse hvarmed 4-skillingar banko borde väga 5,92 ort. Redan den 3 Juli 1849 aflät Stats-Kontoret till Fullmäktige i Rikets Ständers Bank en skrifvelse derom, att af dessa 4-skillingar banko vore å Myntets nya tomt så mycket färdigt, att snart deraf en post kunde till Riks-Banken öfverlemnas. Kopparskiljemynt af detta höga myntvärde blef allenast under åren 1849—1852 samt 1855 prägladt.

Det under flera föregående Riksdagar väckta förslaget om tiotalräkningens tillämpning på rikets mynt, förekom äfven vid 1853—1854 årens Riksmöte, då Kongl. Maj:t uti nådig proposition den 6 Dec. 1853 föreslog, bland annat, att myntets räkneenhet skulle fastställas till en riksdaler, benämnd riksmünt, motsvarande värdet af $\frac{1}{4}$ R:dr silfver, samt att denna riksdaler borde delas i 100 lika delar benämnda öre; och skulle, hvad kopparmyntet beträffar, af 1 skeppund koppar viktualievigt utmyntas 800 R:dr i tio- och fem-örestycken, 600 R:dr i två-örestycken samt 500 R:dr i ett- och half-örestycken. Af

¹⁾ Detta mynt var, utom värdesiffran, af alldeles samma prägel som de samtidigt utgifna 2- och 1-skillingarna.

de många vid samma Riksdag väckta motioner i samma ämne var det endast General-Löjtnanten J. P. Lefréns förslag, samt Öfver-Direktörens vid Mynt- och Kontrollverket J. Åkermans af Banko-Utskottet infordrade utlåtande af den 19 Januari 1854, hvilka i afseende på kopparmyntets legering och utmyntningsgrund hade något inflytande vid myntfrågans slutliga afgörande. Herr Lefréns förslag innehöll, att af 100 skålpund koppar viktualievigst borde utmyntas 250 R:dr i fem-örestycken samt 150 R:dr i två- ett- och halförestycken, hvarjemte vid det nya kopparskiljemyntets legering borde antagas den i Frankrike begagnade af 95 delar koppar, 4 delar tenn och en del zink, hvarigenom skulle vinnas den fördel, att myntet såsom hårdare kunde längre än vanligt kopparmynt motstå nötning, blefve tydligare till prägeln, mindre blottstältdt för ergning och vackrare till utseendet. I Herr Åkermans utlåtande anföres bland annat, att myntningsförsök vid Kongl. Myntverket blifvit anställda dels för att utröna huru den ofvannämnda i Frankrike antagna kopparens legering skulle förhålla sig, dels ock för att gifva ett åskådligt begrepp om storleken af skiljemynten efter de föreslagna olika utmyntningsgrunderna. Sålunda hade blifvit såsom prof myntade fullständiga satser, ej mindre i öfverensstämmelse med förutnämnda Kongl. proposition och General-Löjtnant Lefréns motion, än äfven enligt ett tredje af Herr Åkerman framställdt förslag om de ifrågasatta kopparmyntsorternas utmyntning till 200 R:dr ur 100 π koppar viktualievigst. Å dessa profmynt finnas angifna så väl legeringens sammansättning, som ock utmyntningsgrunden i riksdalertal på 100 π viktualievigst. I afseende på myntningskostnaden enligt de olika utmyntningsgrunderna yttras i samma utlåtande, dels att, med antagande af den Fransyska legeringen, myntningskostnaden torde blifva 20 procent dyrare än förr, då deusamma, i medel-

tal för alla kopparmynt räknadt, gått till 37½ R:dr R:mt för 100 æ viktualievigt, dels ock att om de sedan 1835 präglade kopparmynten, som belöpte sig till 5,335 centner viktualievigt, motsvarande, i medeltalsberäkning af 317 æ samma vigt på 1 Skæ stapelstadsvigt, 661,000 R:dr R:mt, skulle ommyntas med begagnande af den Fransyska legeringen, samt om myntningskostnaden dervid beräknades till 240,000 R:dr R:mt, skulle vid denna ommyntning blifva: med bifall till Kongl. Maj:ts proposition en förlust af 46,000 riksdaler, med godkännande af Herr Lefréns motion en vinst af 112,000 riksdaler, samt med antagande af Herr Åkermans förslag en vinst af 165,000 riksdaler, allt riksmünt.

Sedan Rikets Ständer, enligt underdånig skrifvelse af den 23 Nov. 1854, för sin del beslutat, att det nya kopparskiljemyntet skall af ett Skæ viktualievigt utmyntas till 1000 R:dr R:mt i femörestycken, samt till 600 R:dr samma mynt i två- och ett-örestycken, äfvensom att dess legering skall bestå af 95 delar koppar, 4 delar tenn och 1 del zink, hvilken blandning borde kallas myntmetall, så utkom den 3 Febr. 1855 Kongl. Maj:ts Förordning om rikets mynt, hvari beträffande kopparskiljemyntet stadgas: att detsamma präglas till värden af fem-, två-, ett- och half-öre; att legeringen blifver den af Rikets Ständer antagna och blandningen benämnes *myntmetall*; att af ett skeppund myntmetall viktualievigt utmyntas till 1000 R:dr i fem-örestycken, samt till 600 R:dr i två- ett- och half-örestycken; blifvande alltså af 100 æ viktualievigt myntmetall utmyntade, 5,000 femören, 7,500 tvåören, 15,000 ettören och 30,000 halfören; att remedium får utgöra af kopparen 1 proc. och af de öfriga metallerna ½ proc. för hvardera, öfver eller under den af hvarje slag bestämda andelen; att vid betalningar i kopparmynt till Kronan eller

enskilde ingen är berättigad att vid hvarje liqid gifva högre belopp än en R:dr R:mt; samt att äldre myntsorter förblifva tills vidare jemte de nya gällande i allmänna rörelsen. Härigenom var sålunda bestämd *kopparens till skiljemynt nittonde och sista utmyntningsgrund*, i öfverensstämmelse hvarmed femöret borde väga 2 ort, tvåöret 1,33 ort, ettöret 0,67 ort samt halföret 0,33 ort.

Redan på våren 1856 företogs en liten försöksmyntning af 2-, 1- och $\frac{1}{2}$ -ören, men till så ringa belopp att den samma icke ens finnes i mynträkskaperna upptagen. Under år 1857 och särdeles under 1858 verkställdes betydlig kopparmyntning, men under år 1859 företogs ingen sådan myntning. Samtliga beloppen till skiljemynt utmyntad koppar under Konung Oscars regering upptagas i nedanstående ur mynträkskaperna gjorda sammandrag, i skålpund viktualievigt räknadt.

År.	$\frac{1}{4}$ skilling å 450 R:dr.	2 skilling å 300 R:dr.	1 skilling å 250 R:dr.	$\frac{2}{3}$ skilling å 250 R:dr.	$\frac{1}{3}$ skilling å 200 R:dr.	$\frac{1}{6}$ skilling å 200 R:dr.	5 öre å 1,000 R:dr.	2 öre å 600 R:dr.	1 öre å 600 R:dr.	$\frac{1}{2}$ öre å 600 R:dr.	Summa viktualievigt.
	allt Banko af ett Sk ℓ stapelstadsvigt.						allt R:mt af 1 Sk ℓ vikt.-vigt.				
1844.....	—	3,950	2,475	4,720	2,059	2,028	—	—	—	—	15,682
1845.....	—	5,338	2,565	8,768	2,130	516	—	—	—	—	19,317
1846.....	—	2,502	—	2,180	873	376	—	—	—	—	5,931
1847.....	—	5,128	3,975	1,517	8,681	4,247	—	—	—	—	23,548
1848.....	—	—	—	56 $\frac{1}{2}$	4,045	458	—	—	—	—	4,559
1849.....	27,137	6,119	8,373	4,183	6,295	2,817	—	—	—	—	54,924
1850.....	8,854	3,600	2,824	5,182	5,408	2,202	—	—	—	—	28,070
1851.....	2,294	3,782	4,003	8,275	5,961	2,721	—	—	—	—	27,036
1852.....	2,258	2,732	3,167	5,266	5,420	2,584	—	—	—	—	21,427
1853.....	—	1,017	837	923	773	706	—	—	—	—	4,256
1854.....	—	1,681	1,719	7,225	5,484	2,362	—	—	—	—	18,471
1855.....	4,465	480	1,061	9,046	4,179	1,738	—	—	—	—	20,969
1857.....	—	—	—	—	—	—	14,670	15,315	11,029	4,523	45,537
1858.....	—	—	—	—	—	—	24,087	38,182	42,146	6,260	110,675
S:a ℓ v. v. 45,008 36,329 30,999 57,341 51,758 22,755 38,757 53,497 53,175 10,783 400,402											

) Härtill begagnades 1847 års stämplrar.

För att erhålla en redig öfversigt af kopparmyntningen från början af innevarande århundrade, vilja vi nu kasta en återblick derpå, samt tillika fästa uppmärksamheten å de under detta tidskifte verkställda myntrealisationer, på det att rätt må kunna uppfattas dessas inverkan å de under samma tid för kopparskiljemyntet påbjudna, mera skenbart än verkligt höga utmyntningsgrunder. Man skall då först finna att, i enlighet med den år 1802 anbefallda och 1803 i verket satta realisationen af riksgäldssedlarne, uppgälden mellan dem och Riksbankens sedlar lagligen blef bestämd till, hvad den redan förut i allmänna rörelsen varit, 50 procent. Vidare visar sig att oaktadt, egentligen till följd af 1808 års olyckliga krig, uppgälden å specieriksdalern emot Riksbankens sedlar från nämnda år och sedermera årligen alltmer betydligt stegrades, utgjorde likväl då och utgör ännu denna specieriksdaler städse rikets *myntenhet*, gällande i parikurs på Hamburg 47½ skillingar silfver intill dess myntbestämmningslagen af den 1 Mars 1830 stadgade dess parikurs till 128 skillingar banko. Slutligen bestämdes, genom Kongl. Förordningen om rikets mynt af den 3 Febr. 1855, att myntets *räkneneinheit* skulle blifva en R:dr riksmünt, motsvarande ¼ R:dr specie. Härigenom förblef alltså specieriksdalern fortfarande, likasom förut alltifrån år 1664, den nästan oförändradt bestående värdemätaren¹⁾, hvilken bör läggas tillgrund för bedömandet af de olika utmyntningsgrunder, hvartill kopparen under ifrågavarande tidrymd blifvit utmyntad, på det att derigenom må kunna klart ådagaläggas huru stort kopparmyntets inre eller metallvärde kan vara, jemfördt med dess åstämplade värde. En sådan jemförelse kan visserligen synas vara af mindre vikt i afseende på ett skiljemünt, som längesedan upphört att ge-

¹⁾ Enligt 1664 års myntordning innehöll riksdalern 1,952 lod och enligt 1830 års myntföt 1,937 lod finsilfver.

nom sin mängd utöfva något inflytande på myntväsendet i sin helhet. Men såsom en fortsättning af hvad i detta hänseende för de tvänne näst förut förflutna århundradena blifvit anfördt, må äfven här upptagas kopparens fyra senaste utmyntningsgrunder, med dervid särskildt fästadt afseende på huru mycket kopparmynt i vigt motsvarar en specieriksdaler. I fortsatt nummerföljd med de föregående utmyntningsgrunderna blifva alltså de följande fyra äfven här anförda, med bibehållande för dem alla af stapelstadsvigten vid jemförelsen af kopparmyntets inre värde emot specieriksdalern.

Skiljemynt.

Utmyntningsgrundens		Myntsort.	1 Sk \mathfrak{t} koppar stapelstadsvigt utmyntadt till Riksdaler			I Specie R:ds värde mot koppar i mark stapelst.-vigt.	
N:r.	Datum.		Specie.	Banko.	Riksmynt.		
XVI	1818 $\frac{7}{10}$	$1, \frac{1}{2}$ och $\frac{1}{4}$ sk. B:o. 2 sk. B:o. 1 och $\frac{2}{3}$ sk. B:o. $\frac{1}{3}$ och $\frac{1}{6}$ sk. B:o. 4 sk. B:o.	166 $\frac{2}{3}$	166 $\frac{2}{3}$	250	2 $\frac{2}{5}$	
XVII	1835 $\frac{3}{5}$		112 $\frac{1}{2}$	300	450	3 $\frac{4}{5}$	
			93 $\frac{3}{4}$	250	375	4 $\frac{4}{5}$	
XVIII	1848 $\frac{8}{12}$		75	200	300	5 $\frac{1}{3}$	
			168 $\frac{3}{4}$	450	675	21 $\frac{1}{7}$	
			1 Sk \mathfrak{t} koppar viktualievigt = 1 $\frac{1}{4}$ Sk \mathfrak{t} stapelstadsvigt, utmyntadt till Riksdaler				
			Specie.	Banko.	Riksmynt.		
XIX	1855 $\frac{3}{2}$	{ 5 öre. 2, 1, och $\frac{1}{2}$ öre.	250	666 $\frac{2}{3}$	1,000	2	
			150	400	600	3 $\frac{1}{3}$	

Slutligen lemnas en öfversigt af den från och med 1802 till och med 1858 till skiljemynt utmyntade kopparen, jemte det i enlighet med hvarje utmyntningsgrund deraf erhållna belopp penningar, i specieriksdaler beräknadt, hvarvid för åren 1857 och 1858 den enligt 1855 års utmyntningsgrund begagnade viktualievigten

är till motsvarande stapelstadsvigt förvandlad, på det att man till lättad jämförelse alltid må hafva enahanda fortgående vigtberäkning.

År.	Kopparens		
	Vigt i Sk ^t stapelstadsvigt.	Utmyntningsgrund, R:dr Spec.	Myntningsbelopp, R:dr Specie.
1802—1817	3,833	100	383,300
1819—1833 ¹⁾	2,244	166 $\frac{2}{3}$	374,000
	141	168 $\frac{1}{4}$	23,794
1835—1855	359	112 $\frac{1}{2}$	40,388
	751	93 $\frac{3}{4}$	70,406
	507	75	38,025
1857 och 1858	121	200 ²⁾	24,200
	367	120 ²⁾	44,040
Summa	8,323	—	998,153

¹⁾ Den ringa runstycksmyntningen af allenast 6 Sk^t koppar under åren 1825, 1829 och 1830 är, ehuru utförd enligt 100 R:drs utmyntningsgrund, sammanförd med den öfriga kopparmyntningen för denna tid.

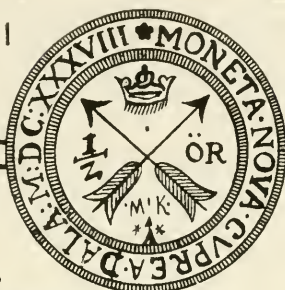
²⁾ Dessa 200 och 120 R:dr Specie af 1 Sk^t stapelstadsvigt svara emot resp. 250 och 150 R:dr Specie af 1 Sk^t viktualievigt enligt 1855 års utmyntningsgrund.

Nº 1

Nº 2.

Nº 3.

• CROWN • I. D. XVI. ÖR. • CROWN •

• 1640. •

Nº 4.

R

• CROWN • XXXII •

• 1640. •

Nº 5.

• CROWN • I. D. XVI. ÖR. • R.

S.

• 1640. •

Nº 4.

C S R S
• CROWN • I. D. XVI. ÖR. •

• 1640. •

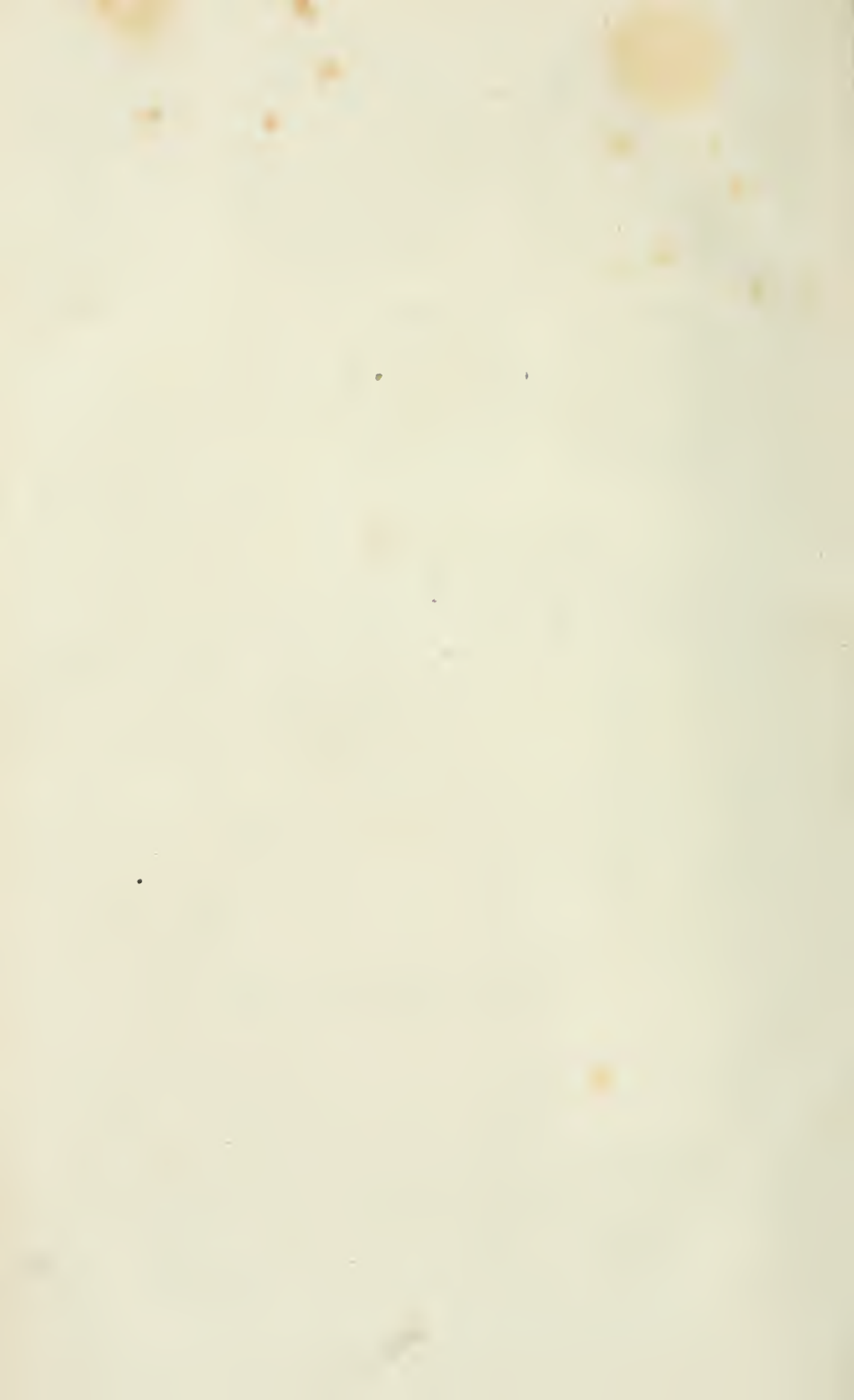
• CROWN • I. D. XVI. ÖR. •

W. VII. M. VIII. L.

Nº 6.

GETTY RESEARCH INSTITUTE

3 3125 01049 6566

